PLAN ODRŽIVOG RAZVOJA GRADA NOVOG PAZARA

2021 – 2030. godina

u Novom Pazaru, juli 2021.godine-001

UVODNA REČ GRADONAČELNIKA

Poštovani sugrađani,

Pred Vama je Plan razvoja Grada za period od 2021-2030. godine. Svrha ovog dokumenta jeste da vam pružimo najvažnije informacije o kapitalnim projektima i investicijama za pomenuti period. Ovaj dokument je ujedno i vodič u razvoju Grada i doprinosi sveukupnom angažovanju šire zajednice.

Ciljevi i mere su jasni. U narednom periodu ćemo težiti da realizujemo planirane projekte, koji će doprineti kvalitetnijem životu svih naših sugrađana.

Naš Grad kao i mnoge druge lokalne zajednice u zemlji, ima niz svojih specifičnih problema. Velika je odgovornost uhvatiti se u koštac i rešavati ih, što tekuće što one koji su nam zaostavština iz prošlosti. Sa jasnim ciljem gde ćemo usmeravati sve materijalne, finansijske i ljudske resurse želimo da stvorimo što kvalitetnije uslove življenja i bolji standard.

Ključni pravci Plana održivog razvoja u sledećih 10 godina su:

1. ***Stvaranje uslova za stabilan ekonomski razvoj gradskog i seoskog područja a koja mogu da podstiču konkurentnost Novopazarske privrede, podizanje životnog standarda stanovništva i veći stepen zaposlenosti i novih radnih mesta, kao i drugih uslova koji podstiču privredni razvoj i privlačan ambijent za investiranje;***
2. ***Obezbeđenje odgovarajućih instrumenata u svim aspektima socijalne zaštite, očuvanju i jačanju ljudskih resursa, partnerstvo i saradnja javnog, privatnog i civilnog sektora;***
3. ***Stalno ulaganje u saobraćajnu, komunalnu i privrednu infrastrukturu i jačanje institucija budžetskih korisnika javnih preduzeća, ustanova kulture i zdrastvene zaštite;***
4. ***Veoma je važno da istaknemo značaj ovog Plana razvoja i povezanosti naših ciljeva i projekata sa proklamovanim ciljevima programa Agenda 2030 koji promoviše održivost zajednica i zaštitu životne sredine na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou.***

Vreme u kom živimo nosi sa sobom dinamiku promena društvenih normi i sistema vrednosti, i uslovljeno je tehnološkim razvojem. Vrednost ovog dokumenta je što je otvoren za dogradnju i stalno prilagođavanje praktičnim i realnim mogućnostima i raspoloživim resursima.

Zahvalio bi se prvenstveno SKGO, OSCE-u, i ekspertima programa EU ECXHANGE. Takođe bih se zahvalio svima koji su aktivno uzeli učešće u izradi ovog dokumenta, da obuhvatimo sve oblasti i rešimo u narednom periodu naglašene probleme što efikasnije i budućim generacijama ostavimo bolji Novi Pazar.

Verujem da je ovaj dokument objasnio ključna pitanja, trudili smo se da bude što razumljiviji široj društvenoj zajednici, zato pozivam sve, pojedince, grupe, organizacije,instutucije da uzmu učešće u realizaciji ovog plana i učinimo Novi Pazar boljim mestom za život.

S poštovanjem,
Nihat Biševac
Gradonačelnik

Gradonačelnik Novog Pazara:

Biografija

Nihat Biševac, rođen je 9. januara 1964.godine u Novom Pazaru. Završio je Ekonomski fakultet u Prištini. U toku svoje karijere (profesor u Ekonomsko-trgovinskoj školi, direktor Sportskog saveza Novog Pazara i direktor Nacionalne službe za zapošljavanje) na kojima je pokazao veliku stručnost i menadžersku sposobnost posebno u pogledu organizacije rada i vođenja raznih projekata. Veoma značajan doprinos u društvu Nihat Biševac je dao u oblasti sporta. Titulu za sportistu Novog Pazara dobio je 1989.godine. Nakon okončanja aktivne karijere u sportu, Nihat Biševac je svojim aktivnostima i zalaganjem za afirmaciju sporta kod mladih doprineo popularizaciji pozitivnih vrednosti u društvu. Njegova inicijativa i preduzimljivost zaslužne su za izgradnju mreže mini sportskih terena širom Novog Pazara.

Dugogodišnji je član Sandžačke demokratske partije. Oženjen, otac dvoje dece.

Nadležnost

1. predstavlja i zastupa Grad;
2. predlaže način rešavanja pitanja o kojima odlučuje Skupština grada;
3. naredbodavac je za izvršenje budžeta;
4. daje saglasnost na opšte akte kojima se uređuje broj i struktura zaposlenih u ustanovama koje se finansiraju iz budžeta Grada i na broj i strukturu zaposlenih i drugih lica koja se angažuju na ostvarivanju programa ili dela programa korisnika budžeta Grada;
5. na osnovu odluke Skupštine grada zaključuje ugovore o davanju na korišćenje odnosno u zakup zemljišta,poslovnog i stambenog prostora u skladu sa zakonom;
6. usmerava i usklađuje rad Gradskih uprava;
7. donosi pojedinačne akte za koje je ovlašćen zakonom ovim statutom ili odlukom Skupštine grada;
8. informiše javnost o svom radu;
9. podnosi žalbu Ustavnom sudu Republike Srbije ako se pojedinačnim aktom ili radnjom državnog organa ili organa Grada onemogućava vršenje nadležnosti Grada;
10. obrazuje stručna savetodavna radna tela za pojedine poslove iz svoje nadležnosti;
11. donosi akte iz nadležnosti Skupštine grada,u slučaju ratnog stanja ili elementarnih nepogoda, s tim što je dužan da ih podnese na potvrdu skupštini čim ona bude u mogućnosti da se sastane;
12. zaključuje ugovor o donaciji od fizičkog ili pravnog lica;
13. vrši i druge poslove utvrđene ovim Statutom i drugim aktima Grada.

Gradonačelnik je odgovaran za blagovremeno dostavljanje podataka, spisa i isprava, kada to zahteva nadležni organ Republike, koji vrši nadzor nad radom i aktima izvršnih organa Grada i Gradske uprave.

Tamo gde se usmerava znanje, novac i vreme, jasno i precizno, uspeh je zagarantovan. Povežite budžet sa svakim pojedinačnim ciljem vašeg plana.

Lokalna samouprava:	Grad Novi Pazar
Naziv dokumenta:	Plan razvoja grada Novog Pazara 2021-2030.godina

Kontakti	
Adresa:	Stevana Nemanje 2
Telefon:	+ 381 20 51-51-000
Faks:	+ 381 20 51-51-000
Email:	grad@novipazar.org.rs

Rukovodilac projekta	Nihat Biševac, Gradonačelnik
Zamenik rukovodioca projekta	Džemil Divanefendić, načelnik GU

Radna grupa za izradu Plana održivog razvoja grada Novog Pazara:	
Koordinator:	Munir Poturak
Članovi radne grupe	
Modul 1 - Stanovanje, urbanizam i prostorno planiranje	Suat Ljajić
	Elvir Hamidović
Modul 2 – Razvoj komunalne delatnosti	Hidajet Plojović
	Maliča Plojović
Modul 3 – Lokalni ekonomski razvoj	Irfan Dugopoljac
Modul 4 – Razvoj turizma	Dejan Belojica
Modul 5 – Poljoprivreda i ruralni razvoj	Nihad Hasanović
	Rastko Arsenijević
Modul 6 – Zaštita životne sredine	Ivan Milanović
	Maliča Plojović
Modul 7 – Organizacija saobraćaja i saobraćajne infrastrukture-putna infrastruktura	Safet Redžepović
Program obrazovanje	Rifat Redžović
Modul 8 – Predškolsko vaspitanje i obrazovanje	Amer Pašović
Modul 9 – Osnovno obrazovanje i vaspitanje	Besim Adilović
Modul 10 – Srednje obrazovanje i vaspitanje	Meho Camović
Modul 11 – Razvoj socijalne i dečije zaštite	Fevzija Murić
	Adnan Dizdarević
Modul 12 – Razvoj zdrastvene zaštite	Šefadil Spahić
	Selma Bihorac
	Fuad Ugljanin
Modul 13 – Razvoj kulture i informisanja	Amra Jejna
Modul 14 – Razvoj sporta i omladine	Fahrudin Mavrić
Modul 15 – Opšte usluge lokalne samouprave	Esad Mahmutović
Modul 15.1. – Bezbednost i zaštita građana	Hajrudin Hajrović
Modul 15.2. – Dijaspora i međunarodna saradnja	Tarik Rupić

Modul 16 – Politički sistem lokalne samouprave	Nikola Milenković
Modul 17 – Energetska efikasnost i obnovljivi izvori energije	Edib Đerlek Faruk Suljević
Datum izrade:	Novembar 2019.god.-juli 2021.god.

Plan razvoja grada Novi Pazar izrađen je uz podršku Stalne konferencije gradova i opština (SKGO), OSCE, EU programa EXCHANGE i Grada Novog Pazara.

Tehnička podrška:

1. Odeljenje za informacione tehnologije, Ajnija Hamzagić
2. Odeljenje za informisanje, Hana Salihagić
3. Služba interne revizije, Azra Elesković
4. Služba javne nabavke, Binela Tokalić
5. Odeljenje LER, Azra Crnišanin

Na javni poziv Gradonačelnika Nihata Biševca na izradi ovog dokumenta odazvale su se sledeće organizacije i zainteresovani pojedinci kojima se ovom prilikom iskreno zahvaljujemo:

1. Državni Univerzitet u Novom Pazaru
2. Internacionalni Univerzitet u Novom Pazaru
3. Stalna konferencija gradova i opština, Beograd (SKGO)
4. Micaela Thurman, project menager OSCE
5. Nacionalna služba za zapošljavanje Novi Pazar (NSZ)
6. BNVS, Jasmina Curić
7. SEDA, Regionalna agencija za razvoj Sandžaka
8. Muslimansko humanitarno društvo Merhamet-Sandžak Novi Pazar
9. PSSS NP Poljoprivredna savetodavna stručna služba
10. Prof. dr Miodrag Ralević
11. Prof. dr Hasan Hanić
12. Prof.dr Muamer Redžović
13. Prof.dr Selim Šaćirović
14. Šefćet Halilović, diplomirani turizmolog
15. Muzej RAS Novi pazar
16. Elektrodistribucija Srbije, PJ Novi Pazar
17. Izet Ljaić, dugogodišnji direktor preduzeća “Novi Pazar Put”
18. Mirsada Dibranin, sekretar Udruženja slepih i slabovidih lica
19. Alma Junis, Udruženje samohranih roditelja i jednoroditeljskih porodica „Zajedno“
20. Zavod za javno zdravlje Novi Pazar
21. Centar za socijalni rad, Adnan Dizdarević
22. Direktori Javnih preduzeća Novi Pazar
23. Direktori Javnih ustanova Novi Pazar
24. Gradska uprava za naplatu javnih prihoda Novi Pazar
25. Udruženje za zaštitu životne sredine, Nataša Đorđević i Admir Smajović
26. MOUPA, Ismet Sajtarić
27. Udruženje pčelara Novi Pazar
28. Duljo Plojović, dugogodišnji direktor poljoprivrednog kombinata “Vojin Popović” Novi Pazar
29. Turistička agencija Novi Pazar (TO)

30. Regionalna tristička organizacija Novi Pazar (RTO)
31. NVO Građanski forum, Alija Halilović
32. Planinarsko udruženje RAS, Boško Mihajlović

Sastavni deo ovog dokumenta jeste Izveštaj o održanoj Javnoj raspravi za Plan održivog razvoja grada Novog Pazara 2021-2030.godina u period od 16.09-22.10.2021.godine.

Historija, tradicija i kulturno nasljeđe Novog Pazara

Na ušću rijeka Jošanice i Raške, u podnožju planina Rogozne i Golije, Novi Pazar, grad sa rijetko zanimljivom historijom, bogatom tradicijom i velikim kulturnim nasljeđem. Temelje Novom Pazaru postavio je Isa-beg Ishaković, osnivač Sarajeva i Šapca, utemeljitelj Skoplja, u periodu između 1455-1461. godine, naloživši da se u blizini srednjevjekovnog grada Rasa i njegovog predgrađa Trgovišta, podigne kompleks građevina, koji bi činili jezgro tek osnovanog grada, i to džamija, karavan-saraj, hamam i pedeset šest dućana.

Osmanska država je nastojala da uz podršku bogatih dostojanstvenika omogući razvoj tek osnovanih gradova. Novi Pazar je već u periodu od 1468-69. godine evidentiran kao šeher, epitet koji je nosilo malo gradova na Balkanu, a već 1485. god. postao je središte novoosnovanog Novopazarskog kadiluka. Vrhunac tadašnjeg urbanog razvoja dostigao je početkom XVI vijeka, tačnije 1528. godine, sa 16 muslimanskih i 4 hrišćanske mahale. U katastarskom popisu 1528/30. u Novom Pazaru je evidentirano 708 domaćinstava od kojih su 603 bila muslimanska i 105 hrišćanska domaćinstva.

Na uspješan razvoj Novog Pazara presudnu ulogu imao je njegov geografski položaj i tada važni putevi koji su kroz tu oblast prolazili. Do Novog Pazara su dolazili najznačajniji srednjebalkanski putevi i to Dubrovački, Bosanski i Zetski koji su se od Novog Pazara račvali prema Solunu, Carigradu i Beogradu.

Trgovina je u Novom Pazaru cvjetala na šta su naročitu ulogu imali Dubrovčani sa svojim kapitalom pa je zbog toga postao važno trgovačko, strateško i značajno uporište u mreži koja je obuhvatala veliki dio Balkana. Do kraja XVI vijeka Novi Pazar je bio najjača baza trgovaca u Srbiji koji su sa ovog područja najviše izvozili vunu, vosak i kožu.

Zanatstvo je bilo veoma razvijeno. Krajem XV i početkom XVI vijeka u Novom Pazaru su registrovane sljedeće zanatlije: aščije, bozadžije, bezazi, berberi, bravari, kalajdžije, krznari, kuhari, kovači, klesari, papudžije, pekari, poslastičari, prevodioci, potkivači, svirači, sapundžije, rudari, duđeri, sitari, telali, obućari, krojači, sarači, tabaci, kazandžije, čizmedžije, mesari, ćevabdžije, maseri, obrađivači pamuka, izrađivači sukna i hamamdžije.
Putevima kroz Novi Pazar prolazili su mnogi putnici, a neki su svoje utiske trajno zabilježili u putopisima među kojima se najviše ističe poznati putopisac Evlija Čelebija. On je 1660. godine boravio u Novom Pazaru i zabilježio da grad ima sedam rijeka, četrdeset do pedeset mahala, dvadeset tri džamije, jedanaest osnovnih škola, jednu školu za izučavanje tradicije, dvije tekije, tri hiljade kuća, hiljadu i sto dućana, tri musafirhane, dva hamama, dva minareta, mnogo hanova i karavansaraja, dvije javne kuhinje za sirotinju, sedam srpskih i latinskih crkava i četrdeset česama.

Po Novom Pazaru, ovaj kraj je nazvan Novopazarski Sandžak, administrativno-teritorijalna jedinica, koja je do 1877. godine pripadala Bosanskom pašaluku i od Berlinskog kongresa (1878.) igrao je važnu ulogu u političkoj historiji Balkana.

Novi Pazar je u velikoj mjeri stradao u ratnim i drugim neprilikama 1689, 1737, 1809. i 1944. godine. Ovaj grad je imao značajnu političku i ekonomsku ulogu sve do posljednjih decenija XIX vijeka, kada su izgrađeni novi moravskovardarski putevi zbog čega su prestali da fukcionišu stari drumovi koji su povezivali Jadran sa Istokom, putevi koji su za Novi Pazar značili život. Malo je gradova na Balkanu kod kojih je bilo tako izraženo zamiranje kao što je to bio Novi Pazar, usljed utjecaja izgradnje novih, važnih puteva koji su ovaj grad zaobišli.
Novi Pazar ima burnu i bogatu prošlost. Posebnu vrijednost ovog multietničkog i multikulturalnog prostora, gdje se susreću zapadna i istočna civilizacija, čine brojni kulturnohistorijski spomenici. Arheološki nalazi govore da je ovo područje bilo naseljeno od kamenog doba (nalaz Naprelje), preko gvozdenog doba (nalaz Smolućka pećina), do ranoantičkog doba (Novopazarski nalaz), te nalazišta ostataka kasnoantičkih i srednjevjekovnih utvrđenja Jeleč i Ras.

Najvažniji kulturno-historijski spomenici svakako su (hronološki građeni): Petrova crkva – sagrađena u X vijeka, manastir Đurđevi stupovi – zadužbina Stefana Nemanje iz XII vijeka, Stari Ras i manastir Sopoćani – čiji je ktitor kralj Uroš i iz XIII vijeka, Hamam Isa-bega Ishakovića iz XV vijeka, Gradska tvrđava sa Kulom motriljom iz XV vijeka, Lejlek džamija iz XV vijeka, Altun-alem džamija iz XVI vijeka, Bor džamija (Hadži Huremova džamija) iz XVI vijeka, Amir-agin han iz XVII vijeka i Arap džamija (Hasan Čelebijina džamija) iz XVII vijeka. Nažalost, najstariji spomenik islamske kulture Gazi Isa-begova džamija iz 1460. godine, koju je izgradio Isa-beg Ishaković postavljajući temelja gradu, a koja se nalazila na Žitnom trgu, centralnom jezgru grada, porušena je 1936. godine.

Tekst je sastavni deo Plana uz saglasnost autora Dr. Muradije Kahrović

***Izvor**: Dr. Muradija Kahrović Jerebičanin, etnolog*
Muzej „Ras“Novi Pazar

Novi Pazar u XXI veku i korak napred za omladinu

Grad Novi Pazar predstavlja bogatu kulturnu riznicu vrednu posete i detaljnog istraživanja. Proučiti razvoj Novog Pazara znači, osvrnuti se šest vekova unazad, a proučiti kulturu stanovnika u ovom gradu znači, upoznati bogatstvo etničke šarenolikosti, lepezu narodnih običaja, verovanja, lepotu domaće radinosti, vekovnu trgovinu, tradicionalne zanate, orijentalnu arhitekturu i enterijer u prostornim kulturno-istorijskim celinama.

U Novom Pazaru je tradicionalna kultura vekovima imala uticaja na život njegovih građana. Maksimalno je poštovan tradicionalno uspostavljeni vrednosni sistem i društveni red. Životni uslovi u kojima je pojedinac odrastao i “učio kulturu” uticali su na strukturu mišljenja. Kognitivni sistemi, to jest načini, na koji su ljudi opažali i klasifikovali stvari koje su ih okruživale, shvatali i tumačili svet u kome su živeli, nisu bili samo rezultat prirodnih procesa, već su na to uticali i socijalni faktori, odnosno struktura društvenih grupa kojima su pripadali. Međutim, napredak celokupnog društva i društvenog razvoja u toku XX veka, i praksa, koja je potvrđivala pozitivnost tog napretka, rezultirali su potrebu i težnju ka modernizacijom u svim oblastima života.

U XXI veku se za Novi Pazar može reći da je istovremeno tradicionalan, ali i savremen, moderan grad koji ima najmlađe stanovništvo u Evropi, jer je 49 odsto stanovnišva mlađe od 29 godina. Broj stanovnika se stalno povećavao što pokazuju zvanični podaci Republičkog zavoda za statistiku.

Svojoj omladini Novi Pazar je nastojao da omogući što bolje uslove za visoko obrazovanje. Stoga su od 2002. godine zvanično počele sa radom visokoobrazovne institucije – privatni i državni univerziteti koji su pružili sve veće mogućnosti za školovanje mladog naraštaja kako u Novom Pazaru tako i u celom regionu Sandžaka.

Državni univerzitet u Novom Pazaru

Internacionalni univerzitet u N.Pazaru

Utisci posetilaca Novog Pazara

Bitni podaci o Novom Pazaru treba da budu prezentovani turistima i raznim gostima putem turisičkih vodiča u okviru Turističke organizacije Novi Pazar, Muzeja ''Ras'', zatim na njihovim sajtovima kao i na sajtu samog grada Novog Pazara.

Kada je u pitanju turizam utisci posetilaca Novog Pazara su da je zanimljiv grad, bogat raznim znamenitostima, a njegovi stanovnici ljubazni i gostoprimljivi.

Najčešće asocijacije posetilaca na Novi Pazar su:

- uspešna trgovina, odnosno ''Dubrovnik u brdima''
- orijentalna kultura (stara čaršija, džamije, jela – mantije, baklave, ćevapi, način odevanja),
- kulurno-historijski spomenici (Hamam Isa-bega Ishakovića, Gradska tvrđava sa bedemom i Kulom motriljom, Altun alem džamija, Arap džamija-Hasan Čelebijina džamija, Amir-agin han, Stari Ras kao kompleks srednjovekovnih spomenika, Petrova crkva ili crkva Sv. apostola Petra i Pavla, Manastir Đurđevi Stupovi, Manastir Sopoćani).
- hotel „Vrbak“ i dr.

Pazarska čaršija – tradicionalna, orijentalna i savremena arhitektura

MAPA RAZDALJINE PRESTONICA DRŽAVA U OKRUŽENJU OD GRADA NOVOG PAZARA

NOVI PAZAR - BEC - 876 KM	NOVI PAZAR - SARAJEVO - 270 KM	NOVI PAZAR - PODGORICA -217 KM
NOVI PAZAR - LJUBLJANA - 793 KM	NOVI PAZAR - BEOGRAD - 284 KM	NOVI PAZAR - SKOPLJE - 193 KM
NOVI PAZAR - ZAGREB - 654 KM	NOVI PAZAR - SOFIJA - 373 KM	NOVI PAZAR - TIRANA - 338 KM
NOVI PAZAR - BUDIMPESTA - 640 KM	NOVI PAZAR - PRISTINA - 109 KM	NOVI PAZAR - ATINA - 902 KM
	NOVI PAZAR - INSTANBUL - 940 KM	

Grad Novi Pazar sa granicama katastarskih opština
R 1:150000
Muhovo
Tunovo
Bekova
Dramiće
Radaljica
Kuzmičevo
Rast
Pojoške
Vranovina
Srednja Tušimlja
Gornja Tušimlja
Bele Vode
Golice
Tenkovo
Šaronje
Janca
Štitare
Alulovići
Kovići Tušimlja
Požežina
Goševo
Kovačevo
Sudsko Selo
Stradovo
Pilareta
Skukovo
Batnjik
Rakovac
Okose
Dojinovići
Pustovlah
Deževa Dolac
Koprivnica
Osaonica
Vever
Kosuriće
Miscića
Jablanica
Postenje
Građanovići
Pavlje
Pope
Rajčinovička Trnava
Prćenova Boturovina
Sitniće
Vidovo
Vojnice
Čokovića
Vučinić
Rajčinovići
Banja
Jova
Požega
Ivanča
Pobrđe
Novi Pazar
Trnjkovo
Odojevića
Gračane
Zabrđe
Savci
Brestovo
Varevo
Izbica
Pasji Potok
Lukocrevo
Paralovo
Doljani
Mur
Osoje
Negotinac
Vučja Lokva
Slatina
Sebečevo
Trnava
Bajevića
Lopužnje
Oholje
Leča
Lukare
Brđani
Lukarsko Gošovo
Kruševo
Bare
Rajetića
Kašalj
Časić Dolac
Žunjevića
Vojkovića
Javor
Smilov Laz
Kozlje
Grubetića
Zlatare
Nepoznat
Dragočevo
Vitkoviće

UVOD

Osnovni planski dokument: Plan održivog razvoja grada Novog Pazara 2021-2030

Plan razvoja je javni, strateški dokument kojim se određuju glavne smernice investicionog razvoja opštine za sledećih deset godina, u odnosu na raspoloživu količinu novca koja može da bude uložena.

Stabilna lokalna privreda i povoljni ekonomski uslovi su ključni elementi za postizanje povoljnog okruženja za ekonomski razvoj lokalnih zajednica. Ulaganjem u lokalnu infrastrukturu, javne objekte i usluge, lokalna vlast ima ključnu ulogu u formiranju ovakvog okruženja. U tom kontekstu, izrada kvalitetnog Programa razvoja sa višegodišnjim projektima i odgovarajućim finansijskim planom za njegovu realizaciju, predstavlja izuzetno bitan element za stvaranje temelja ekonomskog razvoja i prosperiteta lokalnih samouprava.

Plan razvoja Novog Pazara između ostalog predstavlja:

- veoma efikasni instrument u upravljanju razvojem lokalne infrastrukture;
- osnovni i ponekad jedini istinski uspešan način za dobijanje sredstava iz eksternih izvora, a naročito donacija, grantova i subvencija;
- način da se obezbedi pristup finansiranju inostranim finansijerima, koji zahtevaju postojanje ovakvog detaljnog planskog dokumenta. Ovo može da bude od posebnog značaja za lokalne samouprave iz Srbije, imajući u vidu status koji u ovom trenutku ima Srbija u pogledu približavanja Evropskoj uniji, kao i u ostalim regionalnim i širim međunarodnim zajednicama. **Najveće šanse za dobijanje sredstava u ovim zajednicama će svakako imati one lokalne samouprave koje će moći da prezentuju razvojne planove, urađene prema međunarodnim metodologijama i standardima;**
- osnovu za koordinirane investicione aktivnosti kao i garanciju da će se obezbediti odgovarajući vremenski period neophodan za profesionalnu pripremu svake investicije;
- osnovu za uvođenje objektivnosti u donošenju odluka koje se tiču razvoja, s obzirom da Plan razvoja sadrži jasne kriterijume za izbor investicija;
- dobar način komunikacije sa građanima, lokalnom poslovnom zajednicom, nevladinim organizacijama, drugim lokalnim samoupravama i ostalim subjektima iz šireg okruženja.

Može se konstatovati da konkurencija između pojedinih investicionih projekata u lokalnoj samoupravi nikad neće prestati, jer nikada neće biti dovoljno finansijskih sredstava da se odjednom u jednoj budžetskoj godini realizuju sve planirane investicije. Nedostatak novca je dakle stanje koje treba smatrati redovnim – a zadatak menadžmenta lokalnih uprava jeste obezbeđenje optimalnog načina korišćenja sredstava sa kojima se raspolaže u javnom interesu.

Praksa, kako kod nas tako i u najrazvijenijim evropskim i drugim lokalnim samoupravama, pokazuje da nema boljeg alata koje bi služilo ovom cilju od jasnog i detaljnog Plana razvoja. Treba imati u vidu da je njegova implementacija veoma zahtevna u smislu metodologije i uslova koje treba obezbediti da bi se efikasno realizovao i da su pripremom ovog dokumenta postavljene osnove budućeg kontinuiranog rada na njegovom stalnom ažuriranju i unapređivanju.

Opšti cilj

Regionalni centar, Grad Novi Pazar jeste zdrava, tolerantna i bezbedna zajednica sa dugoročnim razvojnim šansama , dobrim mestom za stanovanje, uređenom životnom sredinom, saobraćajem, komunalnom infrastrukturom i raznovrsnim podsticajnim mogućnostima ekonomskog, obrazovnog, socijalnog i kulturnog razvoja ravnopravno za svakog pojedinca, porodicu i ekonomsku zajednicu.

1. **Metodologija razvojnog planiranja Grada Novog Pazara**

Plan razvoja JLS jeste dugoročni dokument razvojnog planiranja, koji za period od najmanje sedam godina usvaja skupština JLS, na predlog nadležnog izvršnog organa JLS (čl.9.Zakon o planskom sistemu R.Srbije, 2018.god.)

Plan održivog razvoja lokalne zajednice je zasnovana na participativnom pristupu, koji podrazumeva direktnu uključenost svih javnih i privatnih zainteresovanih strana u toku trajanja celokupnog procesa. Participativni pristup u izradi Plana razvoja se ne odnosi samo na zajedničku izradu strateškog dokumenta i akcionog plana, već omogućava šire učešće zajednice u identifikaciji, aktiviranju i koordinaciji partnerstva za implementaciju pojedinih aktivnosti i projekata.

Razlog za uvođenje participativne metodologije je pre svega praktične prirode i provereno poboljšava kvalitet donetih odluka što omogućava:

- Bazu znanja za odgovoran proces donošenja odluka zasnovanih na činjenicama
- Široku bazu podrške za donešene odluke
- Kolektivno vlasništvo nad problemima i rešenjima problema
- Jačanje lokalnih kapaciteta za implementaciju projekata
- Povratne informacije za rukovodstvo

Plan održivog razvoja lokalne zajednice naslanja se na okvirni plan „Milenijumskih razvojnih ciljeva“ UN. Na nacionalnom planu je usklađena sa Zakonom o planskom sistemu R. Srbije (“Službeni glasnik RS”, br. 30 od 20.04.2018. god.), Uredba o metodologiji za izradu srednjoročnih planova (“Službeni glasnik RS”, br. 8 od 08.02.2017. god.), Uredba o metodologiji upravljanja javnim politikama, analizi efekata javnih politika i propisa i sadržaju pojedinačnih dokumenata javnih politika (“Službeni glasnik RS”, br.8 od 08.02.2019. god.), Strategija održivog urbanog razvoja R. Srbije do 2030. godine (“Službeni glasnik RS”, br. 47 od 28.06.2019. god.)

Na osnovu Zakona o planskom sistemu R. Srbije uređuje se i upravlja sistemom javnih politika i srednjoročno planiranje uz obavezu izveštavanja i sprovođenja analize efekata i vrednovanje učinaka .

1. **Javne politike predstavljaju pravac delovanja jedinica lokalne samouprave radi dostizanja željenih ciljeva na nivou društva**
2. **Planski sistem jest skup elemenata planiranja, koji čine:**
   - planska dokumenta
   - učesnici u planskom sistemu
   - proces upravljanja sistemom javnih politika
   - proces usaglašavanja sadržaja planskih dokumenata sa sadržajem drugih planskih dokumenata i propisa

– povezivanje procesa usvajanja i sprovođenje javnih politika sa procesom srednjoročnog planiranja

Plan razvoja sadrži pregled i analizu postojećeg stanja, viziju, odnosno željeno stanje, prioritetne ciljeve razvoja koji se žele postići, kao i pregled i kratak opis odgovarajućih mera kojima se postiže realizacija planiranog.

Program jeste dokument javne poltike koji razrađuje plan razvoja JLS za period do tri godine a ostvarivanje ciljeva programa planira se i prati posredstvom akcionog plana za sprovođenje programa.

Program ima po pravilu do tri posebna cilja koji neposredno doprinose ostvarenju opšteg cilja.

Cilj ovog Zakona i podzakonskih akata je uspostavljanje efikasnog, transparentnog, koordinisanog i realističnog sistema planiranja, koje pokriva sve ključne aspekte socijalne i ekonomske razvojne politike i regionalnog i prostornog razvoja, uz optimalno korišćenje budžetskih sredstava, obezbeđenje održivog rasta i razvoja grada Novog Pazara. Ovaj zakon uvodi sistem odgovornosti za rezultate i stvara okvir za merenje efikasnosti rada u javnoj upravi.

Ključni elementi Zakona:

- Povezivanje planiranja politike sa planiranjem budžeta: realistično planiranje, prioritizacija – racionalnija upotreba resursa
- Osiguranje standarda kvaliteta kod planiranja, usaglašenosti i realističnosti sadržaja planova putem:
  - obavezne analize kod odluka sa značajnim efektima
  - adekvatne konsultacije
- Obezbeđenje alata za upravljanje ostvarenjem ciljeva kroz upravljanje operativnim aktivnosti organa
- Akcenat na praćenju i izveštavanju kako bi se osiguralo sprovođenje javnih politika i ostvarenje postavljenih ciljeva
- Intenzivna globalizacija u trgovini, finansijama, informacijama, intenzivirala je komunikaciju, razbile su se stare forme funkcionisanja javnog sektora, što je nužno dovelo promene načina rada administracije sa krutog birokratskog fokusiranog na samoodržanje i čvrstinu procesa ka mnogo fleksibilnijem, participativnijem i sličnijem načinu rada onim kakav postoji u velikim korporacijama sa fokusom na zadovoljstvo građana kao glavnih „klijenata“
- Stvaranje kompentetivnijeg okruženja za privlačenje investitora, kvalitetne radne snage, za razvoj napredne tehnologije – veća orjentacija ka rezultatima, obračunljivost rezultata, efikasnije upravljanje promenama, efikasniji propisi koji minimiziraju trošak za obavljanje privredne aktivnosti. Jer ako nije tako – investitori odlaze i gube se radna mesta.

ŠTA JE ODRŽIVA ZAJEDNICA?

Termin “održiva zajednica” često je definisan jedinstveno za svaku zajednicu, na osnovu njihovih pojedinačnih interesa, potreba i kulture. Najveći broj definicija održive zajednice usresređuje se na dugoročno integrisani sistemski pristup, na zdrave zajednice, i pitanja kvaliteta života pri tome adresirajući ekonomska, društvena i pitanja životne sredine. Koncept

prepoznaje da su pitanja ekonomije, društva i životne sredine istovremeno i nezavisna i međusobno povezana. Da bi istakli važnost razmatranja i usklađivanja ovih pitanja, mnogi koriste analogiju tronožne stolice. Same noge predstavljaju ekonomsku, društvenu i komponentu životne sredine a sedište stolice predstavlja samu održivost. Dovoljno je da jedna od ovih nogu nije zdrava, stolica se urušava i održivost ne može biti dostignuta.

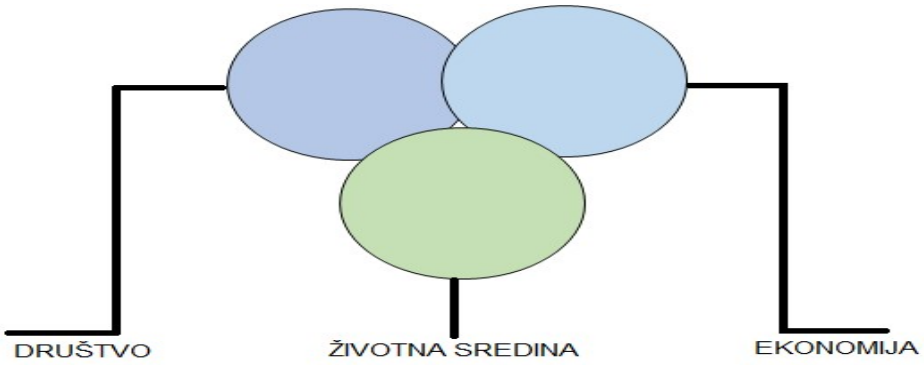

Podsticanje učešća svih stanovnika Novog Pazara o značaju ličnog doprinosa u razvoju zajednice

konkurentnost uz prihvatljiv uticaj na okolinu

Ekonomski rast ekonomičan,efikasan i efektan razvoj

- Zajednica koja teži da promoviše ekonomski uspeh, tako što:
  - kreira ambijent (okruženje) za razvoj lokalne privrede u kojoj ima dovoljno posla bez štetnih uticaja na životnu sredinu
  - ohrabruje pristup radnim mestima, dobru zaradu, stabilan biznis i mogućnost zapošljavanja i finansijske podsticaje za znanja i veštine koje su potrebne za efikasnije funkcionisanje sektora privrede i usluga u našem gradu
  - prati i podržava tehnološki razvoj privrednih subjekata u svojoj konkurentnosti na globalnom tržištu.
  - otvara široke mogućnosti za kulturne i rekreacione aktivnosti za sve građane
  - promoviše ekonomsku pravdu i jednakost kroz smanjenje jaza između bogatih i siromašnih i konstantnom borbom protiv siromaštva
  - aktivno traži rešenja za minimiziranje negativnih efekata ekonomske krize, recezije i pada vrednosti privređivanja
  - vrednuje dobrovoljan rad, promoviše javne radove i podstiče društvenu odgovornost pojedinaca i organizacija kao opšti doprinos zajednici

Ekonomsko pitanje uključuje dobre poslove, dobru zaradu, stabilan biznis, tehnološki razvoj i opšti razvoj zajednice.
Ukoliko zajednica nema jaku ekonomiju, sigurno je da ne može biti zdrava, niti održiva na duži period.

- **Zajednica koja teži da poštuje društvene potrebe, tako što**:
  - gradi nova i unapređuje postojeća mesta i objekte koji služe svim građanima, dobro izgledaju i uvećavaju vrednost okruženja i čini ljude i naselja „humanim“ po formi i funkciji
  - vrednuje i štiti različitost i lokalnu raznovrsnost i ohrabruje kulturni identitet lokalne zajednice
  - štiti ljudsko zdravlje omogućavajući bezbedno, čisto i prijatno životno okruženje ističe preventivne akcije zdravstvenih servisa, kao i negu

- osigurava dobru hranu, kvalitetnu vodu, čist vazduh, stanovanje po umerenim cenama, efikasan i bezbedan transport i promoviše i štiti porodicu kao osnovnu ćeliju naše zajednice
- maksimalno omogućava svima obrazovanje za potrebna znanja i veštine koje će im omogućiti da potpuno učestvuju u društvenim aktivnostima
- podmiruje lokalne potrebe iz lokalnih izvora kada god je to moguće
- omogućavaju svim društvenim grupama da učestvuju u odlučivanju i uključuje društveni uticaj i uticaj zajednice u donošenju odluke

Ukoliko zajednica ima značajne društvene probleme, poput rasprostranjenog kriminala, ona ne može biti niti zdrava, ni stabilna duži niz godina

- **Zajednica koja teži da zaštiti i unapredi životnu sredinu, tako što:**
  - koristi energiju, vodu i druge prirodne resurse efikasno i sa pažnjom za sebe i buduće generacije koje dolaze
  - ograničava zagađenje na nivoe koji neće ugroziti prirodne sisteme
  - minimizira otpad, ponovo ga koristi kroz reciklažu kompostiranje ili sagorevanje za dobijanje nove energije, a preostali deo održivo odlaže
  - vrednuje i štiti prirodnu raznovrsnost i resurse
  - prati indikatore zaštite životne sredine i efikasno preduzima mere u cilju zaštite zdravlja ljudi i životne okoline.

Pitanja životne sredine uključuje zaštitu zdravlja ljudi, zdravlja eko sistema i eliminaciju zagađenja voda, vazduha i zemljišta, kao i povećanje zelenih površina i parkova za rekreaciju i druge upotrebe.

Agenda 2030, sa 17 ciljeva održivog razvoja i 169 ciljnih vrednosti pokriva širi obuhvat nego milenijumski ciljevi i uključuje sve tri ključne dimenzije održivog razvoja: ekonomski rast, socijalnu inkluziju i zaštitu životne sredine. Institucionalni razvoj, i saradnja, koji treba da obezbede vladavinu prava i mir su takođe pokriveni odgovarajućim ciljevima i ciljnim vrednostima.

Ciljevi održivog razvoja su:

1. Svet bez siromaštva: okončati siromaštvo svuda i u svim oblicima;
2. Svet bez gladi: okončati glad, postići bezbednost hrane i poboljšanu ishranu i promovisati održivu poljoprivredu;
3. Dobro zdravlje: obezbediti zdrav život i promovisati blagostanje za ljude svih generacija;
4. Kvalitetno obrazovanje: obezbediti inkluzivno i kvalitetno obrazovanje i promovisati mogućnosti celoživotnog učenja;
5. Rodna ravnopravnost: postići rodnu ravnopravnost i osnažiti sve žene i devojčice;
6. Čista voda i sanitarni uslovi: obezbediti sanitarne uslove i pristup pijaćoj vodi za sve;
7. Dostupna i obnovljiva energija: osigurati pristup dostupnoj, poudanoj, održivoj i modernoj energiji za sve;
8. Dostojanstven rad i ekonomski rast: promovisati inkluzivan i održiv ekonomski rast, zaposlenost i dostojanstven rad za sve
9. Industrija, inovacije i infrastruktura: izgraditi prilagoljivu infrastrukturu, promovisati održivu industrijalizaciju i podsticati inovativnost;
10. Smanjenje nejednakosti: smanjiti nejednakost između i unutar država;
11. Održivi gradovi i zajednice: učiniti gradove i ljudska naselja inkluzivnim, bezbednim, prilagodljivim i održivim;

12. Odgovorna potrošnja i proizvodnja: obezbediti održive oblike potrošnje i proizvodnje;
13. Akcija za klimu: preduzeti hitnu akciju u borbi protiv klimatskih promena i njenih posledica;
14. Život pod vodom: očuvati i održivo koristiti okeane, mora i morske resurse;
15. Život na zemlji: održivo upravljati šumama, suzbiti dezertifikaciju, zaustaviti i preokrenuti degradaciju zemljišta i sprečiti uništavanje biodiverziteta;
16. Mir, pravda i snažne institucije: promovisati miroljubiva i inkluzivna društva za održivi razvoj, obezbediti pristup pravdi za sve i izgraditi efikasne, pouzdane i inkluzivne institucije na svim nivoima;
17. Partnerstvom do cilja: učvrstiti globalno partnerstvo za održivi razvoj;

Svrha, vizija i misija grada Novog Pazara

Osmišljavanje i usvajanje vizije predstavlja jednu od najvažnijih faza strateškog planiranja. Vizija se definiše radi ostvarenja svrhe grada poželjnog za dobar život kao strateške namere koja se fokusira na svoje resurse u pravcu željene budućnosti.

Izjava o viziji se može smatrati slikom budućnosti našeg grada, i više od toga, vizija našeg grada je inspiracija za svojeg stanovnika naše zajednice i okvir za strateško planiranje u ključnim oblastima bitnim za ostvarivanje željne budućnosti.

Vizija

Regionalni, turistički i obrazovni centar Novi Pazar jeste grad mladih, kreativnih i odlično obrazovanih i organizovanih ljudi koji imaju amanet da kao ambasadori zajednice svojim znanjem i veštinama zajedno sa institucijama Republike Srbije i lokalnih vlasti aktivno doprinose stvaranju ambijenta za kvalitetan život u kojem će se gosti i domaći stanovnici osećati prijatno i bezbedno, i koji će uživati u blagodetima kulturnog, duhovnog i istorijskog nasleđa, neprestano doprinoseći razvoju reputacije i zanimljivog imidža grada na sledećim temeljnim principima:

1. **Mir i bezbednost gostiju i domaćeg stanovništva i njihove imovine nema alternativu;**
2. **Konstantno razvijati raznovrsne podsticajne mere za ekonomsku vitalnost i samoodrživost pojedinaca i porodica stvaranjem novih radnih mesta konkurentnim obrazovanjem i profitabilnim zanimanjima;**
3. **Ravnomeran i pravedan razvoj svih mesnih zajednica stvarajući sve uslove potrebne za kvalitetan život, rad i opstanak porodica i gazdinstava, pre svega u ruralnim delovima grada poštujući blagodeti ekološke sredine;**
4. **Razvoj ambijenta turističke atraktivnosti i širokih konkurentnih obrazovnih mogućnosti neprestanim ulaganjem u turističku i obrazovnu infrastrukturu;**
5. **Podsticanje, promocija i nagrađivanje rodne zastupljenosti, socijalna zaštita i pomoć svima kojima je potrebna, volontiranja i društvene odgovornosti i kolektivno vlasništvo svih stanovnika da stvaraju odličan ambijent i okruženje budućim generacijama**.

Misija

Misija našeg grada je da udruženim snagama sistemski radimo na sprovođenju vizije u realnost kroz partnerske odnose i saradnju sa građanima, privredom i naukom, imajući jasan cilj da je neophodno mnogo pametnog rada ,istrajnosti i vremena za:

- rast, razvoj i ekonomsku vitalnost
- pozitivno (inspirativno) poslovno okruženje
- inovacije i poslovnu izvrsnost
- zdrav, srdačan i otvoren grad, pogodan za život ljudi

Shodno tome sve odgovorne institucije vlasti na svim nivoima, u ime svih stanovnika, institucija, kompanija, treba da otkriju na koji način svet i okruženje doživljava njihovo mesto i stanovništvo, i razviju strategiju kako bi uspeli. Ključni deo njihovog posla jeste da izgrade istinitu i atraktivnu reputaciju i ambijent mesta, duh i dobru volju svog stanovništva, a to znači dobar glas svog mesta gde žive i kojim rukovode. Njihov zadatak je da predaju dobar glas svojim naslednicima u vlasti, u najmanju ruku u isto tako dobrom stanju kao što je bilo kada su ga preuzeli.

Kako se izgrađuje imidž:

1. Turističkom promotivnom aktivnošću
2. Svoje proizvode i usluge tretirati kao ambasadore mesta i ljudi
3. Političkim odlukama vlasti
4. Odnosom prema zaštiti životne sredine
5. Povoljan poslovni ambijent
6. Kulturnom razmenom
7. Ponašanjem stanovništva u celini, kada putuju u inostranstvo i kako se ponašaju prema posetiocima u svom mestu, sportske zvezde, uspesi pojedinaca.

Principi – pravila i svrha Plana održivog razvoja

Postojeća kultura i tradicija, razvoj nauke u količine dostupnih znanja i informacija, kao i uticaj društvenog i političkog okruženja, formiraju sistema vrednosti i načinu mišljenja u određenoj sredini. Sistemi vrednosti se svakodnevno manifestuju kao kvalitetna pojava ili stvari na koje pojedinac ili grupa reaguje prihvatajući ih kao korisne i poželjne ili ih odbacuju kao negativne i neprihvatljive.
Principi i vrednosti na kojima treba da počiva realizacija Plana održivog razvoja treba da u sebi sadrže sisteme vrednosti za koji se grad - pogodan za život opredelio kao i etičke osnove na kojima treba da se zasniva ovaj dokument. Neki od mogućih principa su:

1. **Razvoj zasnovan na znanju i stručnosti;**
2. **Vaspitanje i obrazovanje mladih zasnovano na trajnim vrednostima;**
3. **Transparentnost i aktivno učešće svih sektora u procesu izrade i realizacije strategije;**
4. **Ravnomerni razvoj na prostoru celog našeg grada;**
5. **Saradnja sa okruženjem, regionalna saradnja i dobra komunikacija sa dijasporom.**

Konkurentni identitet

Čini se da danas svako mesto na zemaljskoj kugli želi da unapredi, promeni, prilagodi ili na neki drugi način upravlja svojom reputacijom.

Danas je svet jedno tržište, brz razvoj globalizacije znači da ukoliko bilo koja zemlja pokuša da privuče (investitore, pomoć, turiste, poslovne posetioce, studente, značajne manifestacije, istraživače, putopisce i talentovane preduzetnike) i kada bilo koja zemlja pokuša da

“progura” (proizvode, usluge, politiku, kulturu i ideje) to se prima sa rezervom, ukoliko je imidž zemlje slab ili negativan, ili se nagrađuje ukoliko je stabilan i pozitivan.

Kada nemamo vremena da pročitamo neku knjigu, onda o njoj sudimo na osnovu korica. Na prenatrpanom globalnom tržištu, većina ljudi i organizacija nema vremena da stekne više znanja o drugim mestima. Često se dešava da prihvatamo jednostavni kliše ili već formiranu sliku od ranije, a da čak nismo ni potpuno svesni ličnog pristupa o identitetu određenog mesta: Pariz se povezuje sa stilom, Istanbul sa trgovinom, Japan sa tehnologijom, Švajcarska sa preciznošću, Rio de Ženeiro sa karnevalom i fudbalom, većina afričkih i azijskih zemalja sa siromaštvom, ratom, korupcijom i bolešću. Većina nas je zaokupljena brigom o sebi i svojim obavezama i ne troši mnogo vremena da formira stvarnu sliku o nekom mestu, ili sudimo i jednostavno prihvatajući takvu pozitivnu ili negativnu sliku suštinski se ponašamo prema takvim mestima, njihovom stanovništvu i proizvodima .

Struktura ciljeva

“Srž” strategije predstavlja struktura ciljeva koja treba da bude logična i hijerarhijska. Ciljevi se progresivno raščlanjavaju po nivoima na sve detaljnije ciljeve do nivoa programa i projekata, to jest: strateški prioriteti, opšti ciljevi i posebni ciljevi. Viši ciljevi treba logično da vode ka nižim ciljevima, a niži ciljevi treba da doprinose ostvarenju viših ciljeva. Za posebne ciljeve se definišu programi i projekti pomoću kojih prioriteti treba da se realizuju.

Zato je za svaki od planiranih prioriteta potrebno izvršiti analizu spoljašnjih i unutrašnjih faktora koji mogu uticati na njihovu realizaciju pri čemu donosioci odluka sebi postavljaju četiri osnovna pitanja i nalaze odgovore na njih:

1. Gde smo sada?
2. Gde želimo da budemo?
3. Kako da stignemo do željenog mesta?
4. Kako da znamo da smo ostvarili planirane ciljeve?

(ciljevi najnižeg hijerarhijskog nivoa (projekti) treba da budu definisani za kraći vremenski period u odnosu na ključne prioritete, sa jasnim vremenskim i vrednosnim odrednicama)

Sprovođenje Plana održivog razvoja

Ključni uslov za implementaciju ciljeva Plana razvoja je izgradnja efikasnog institucionalnog okvira na svim nivoima.

Najveću odgovornost za koordinaciju i sprovođenje Plana razvoja, “ton i ritam” treba da preuzme gradonačelnik Novog Pazara, Gradsko veće i Kancelarija za lokalni ekonomski razvoj.

Kancelarija za LER treba da obavlja stručne, administrativne i operativne poslove vezane za koordinisanje rada javnih preduzeća, ustanova i lokalne uprave u procesu realizacije projekata i aktivnosti iz dugoročnog i srednjoročnog plana razvoja, koordinaciju javnog, javno – privatnog partnerstva, civilnog sektora, i prati implementaciju održivog razvoja. Aktivno učešće Gradskog veća, čiji su članovi zaduženi za određene oblasti, trebaju da osiguraju veći stepen koordinacije među pojedinim oblastima radi ostvarivanja što veće racionalnosti u korišćenju budžetskih sredstava, saradnji sa donatorima radi obezbeđenja

dodatnih sredstava za sprovođenje Akcionog plana i da se obezbedi jaka politička podrška za ostvarivanje ciljeva.
Logična veza između delova Plana održivog razvoja izražena je grafički na sledeći način:

SISTEM UPRAVLJANJA PROCESOM

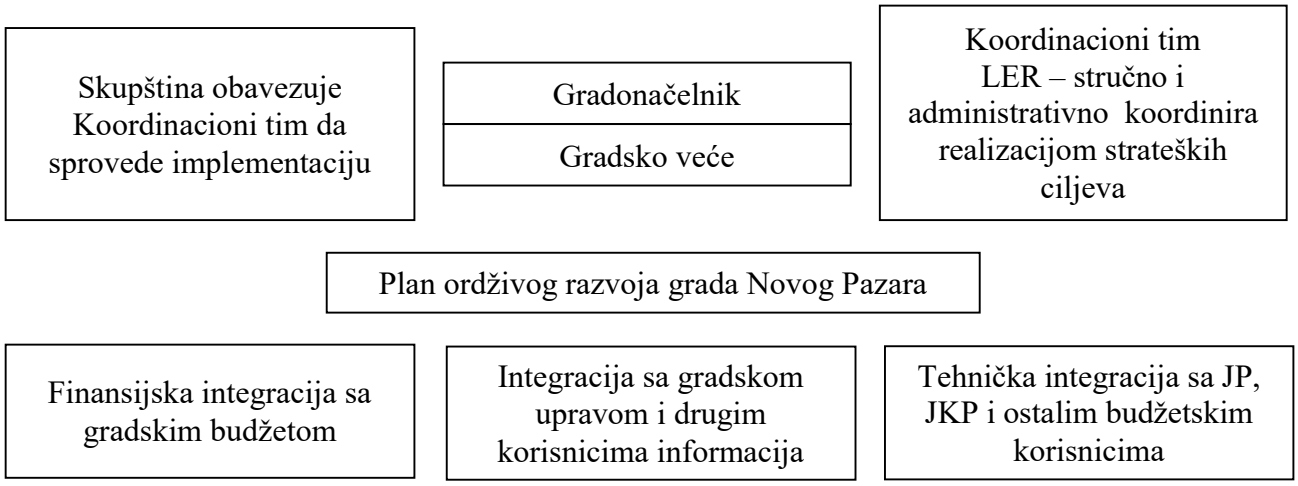

Proces izrade Strategije može se podeliti u 5 osnovnih faza:

1. Pripremna faza
2. Analiza i ocena stanja
3. Strateški okvir
4. Akcioni plan i
5. Upravljanje sprovođenjem, monitoring i evaluacija

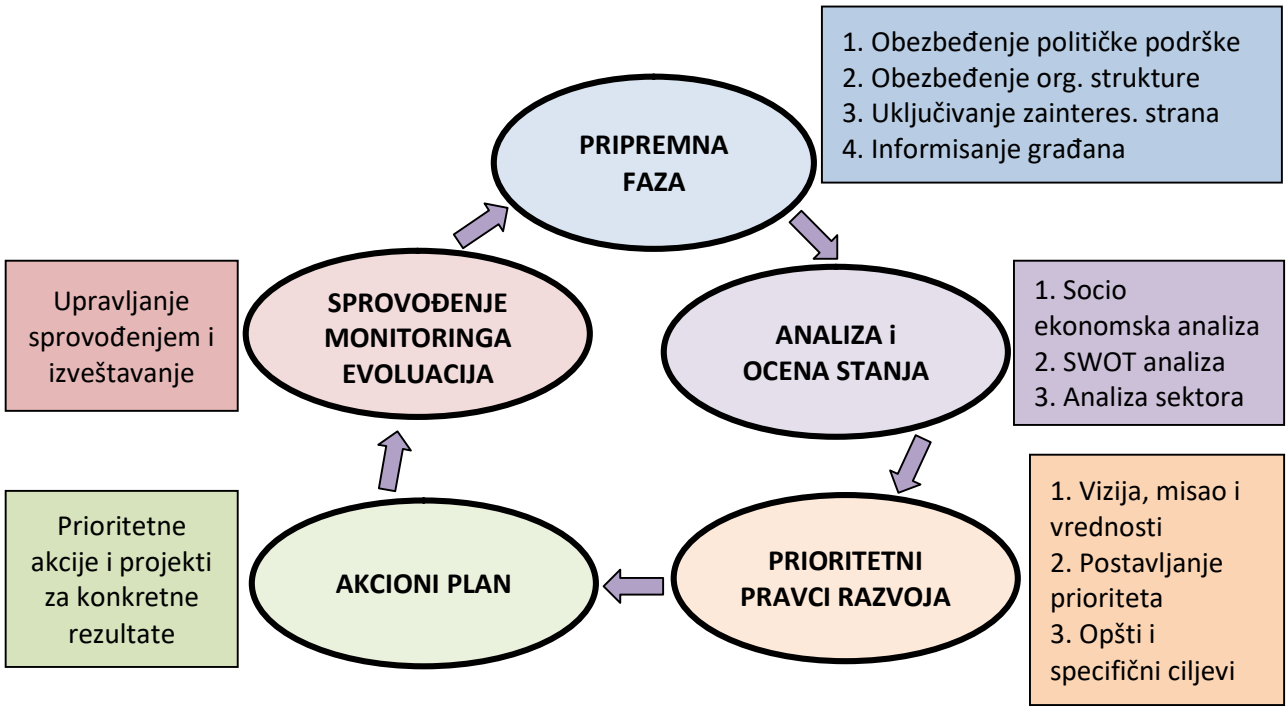
1. Obezbeđenje političke podrške
2. Obezbeđenje org. strukture
3. Uključivanje zainteres. strana
4. Informisanje građana
PRIPREMNA FAZA
ANALIZA i OCENA STANJA
1. Socio ekonomska analiza
2. SWOT analiza
3. Analiza sektora
PRIORITETNI PRAVCI RAZVOJA
1. Vizija, misao i vrednosti
2. Postavljanje prioriteta
3. Opšti i specifični ciljevi
AKCIONI PLAN
Prioritetne akcije i projekti za konkretne rezultate
SPROVOĐENJE MONITORINGA EVOLUACIJA
Upravljanje sprovođenjem i izveštavanje

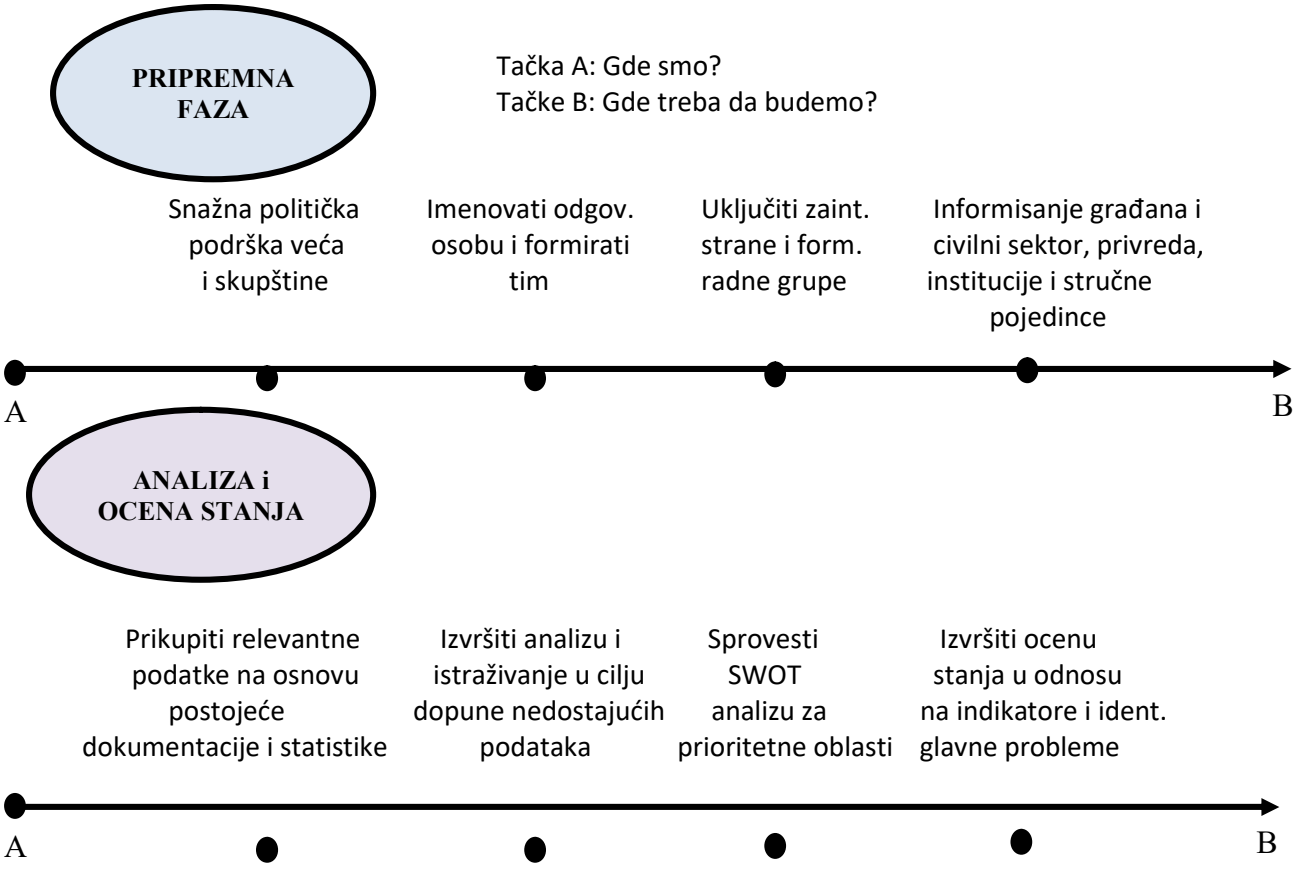
PRIPREMNA FAZA
Tačka A: Gde smo?
Tačke B: Gde treba da budemo?
Snažna politička podrška veća i skupštine
Imenovati odgov. osobu i formirati tim
Uključiti zaint. strane i form. radne grupe
Informisanje građana i civilni sektor, privreda, institucije i stručne pojedince
A
B
ANALIZA i OCENA STANJA
Prikupiti relevantne podatke na osnovu postojeće dokumentacije i statistike
Izvršiti analizu i istraživanje u cilju dopune nedostajućih podataka
Sprovesti SWOT analizu za prioritetne oblasti
Izvršiti ocenu stanja u odnosu na indikatore i ident. glavne probleme
A
B

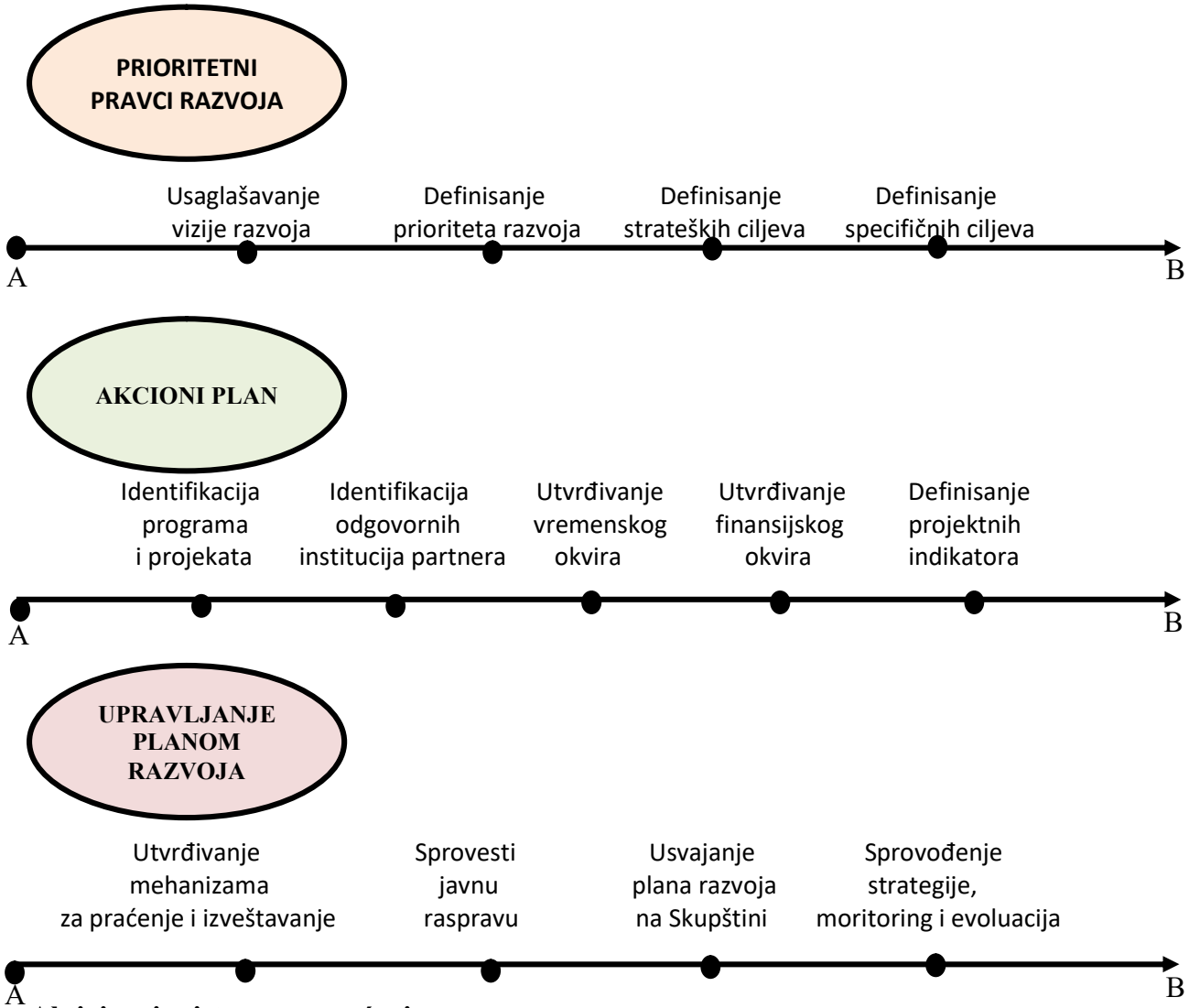

Aktiviranje sistema za praćenje:

Da li je ovo napredak? Nakon trajanja programa određeno vreme, trebalo bi postaviti sledeća pitanja:

- Da li su ciljevi ostvareni, ako nisu da li su realni i dostižni?
- Da li je akcioni plan pretočen u realizaciju?
- Da li su indikatori dovoljni za merenje napretka?
- Šta je bilo uspešno?
- Koji se problemi mogu identifikovati?
- Da li su ljudi bili motivisani da učestvuju?
- Da li je zajednica uopšte upoznata sa programom?

Plan lokalnog održivog razvoja ostaje relevantan i uvek svež usled redovnih i sistematskih povratnih informacija dobijenih na osnovu monitoringa, revizije i evaluacije procesa.

Veza programskog budžeta i Ciljeva Održivog Razvoja (COR)

Programska struktura budžeta se utvrđuje u skladu s hijerarhijskim funkcijama lokalne zajednice, odnosno nadležnostima i ciljevima korisnika budžeta.
Programsku strukturu korisnika budžeta čine tri programske kategorije:

1. Program,
2. Programska aktivnost i
3. Projekat, kojima se grupišu rashodi i izdaci. Te programske kategorije raspoređene su u dva hijerarhijska nivoa.

Na višem nivou su programi, a na nižem su programske aktivnosti i projekti koji im pripadaju.

Svrha programa, programske aktivnosti ili projekata iskazuje se opisom opštih društvenih i ekonomskih efekata koji treba da se postignu na duži rok. Najčešće u srednjem roku od 3 do 5 godina.

Potrebno je da cilj programa bude potpuno usklađen sa srednjoročnim planom ili strateškim usklađenim dokumentima budžetskih korisnika, kao i odgovarajućim sektorskim strategijama.

Cilj programske aktivnosti ili projekata odnosi se na krajnji ishod (društveni ili ekonomski efekat) u kratkoročnom (1 do 2 godine) ili u srednjoročnom (3 do 5 godina) periodu.

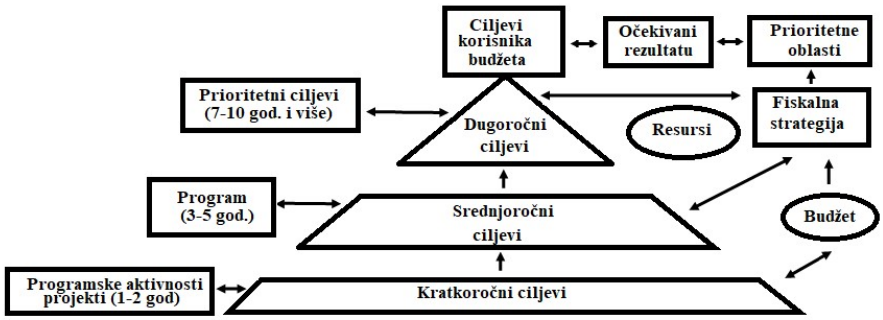

Grafikon br.

Programski budžet omogućava da se usklade srednjoročno planiranje i alociranje budžetskih sredstava i bolje upravljanje javnim politikama.

U programskom budžetu akcenat je na učinku mera finansiranih iz budžeta. Lokalne vlasti koriste informacije o učinku da bi se procenila efektivnost i efikasnost potrošnje i utvrde prioritete u rashodima.

Efektivnost označava meru u kojoj se određenim aktivnostima postiže željeni ishod.
Efikasnost označava postizanje željenog ishoda uz optimalan utrošak resursa.

Praćenje i izveštavanje o učinku programa

Uređenje praćenja i izveštavanja predstavlja nadogradnju sistema za planiranje i izradu programskog budžeta koja učesnicima omogućava da informacije o ostvarenim učincima

programa koriste za unapređenje efektivnosti i efikasnosti javne potrošnje, kao i kvaliteta javnih usluga.

Zakonom o budžetskom sistemu („Službeni glasnik RS“, br. 99/2016) postoji obaveza direktnih korisnika da sastavljaju godišnji (do 15 marta za prethodnu godinu) i polugodišnjeg (do 1. septembra za tekuću godinu) Izveštaj o učinku programa i dostave Ministarstvu finansija.

Budžetski kalendar i izveštavanje o učinku

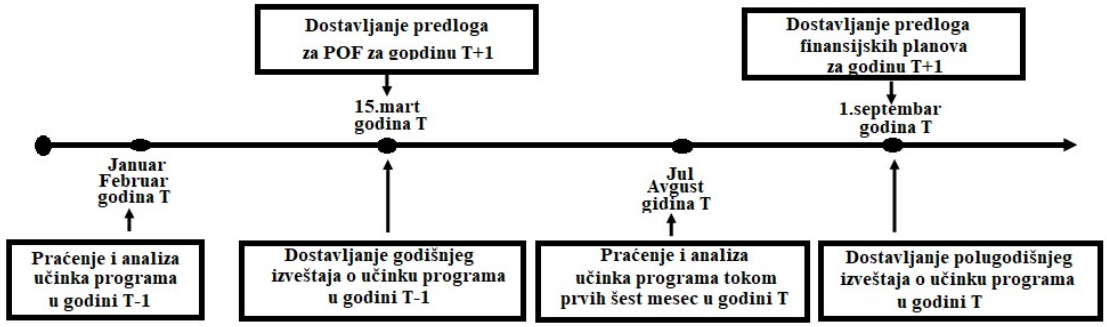

Agenda: T-1 – prethodna godina
T – tekuća godina
T+1 – naredna godina
POF – prioritetne oblasti finansiranja

Koristi informacije o učinku su:

- pokazuje rukovodstvu organa koje se aktivnosti sprovode u skladu sa postavljenim ciljevima i finansijskim planom, a koje ne.
- omogućuju da se utvrde oblasti neefikasne potrošnje i razmotri efektivnost programa, programske aktivnosti i projekata.
- na koji način je potrebno korigovati sprovođenje aktivnosti ili preraspodeliti budžetska sredstva u narednom periodu, u cilju ostvarenja boljih rezultata?

Šta su indikatori i kako ih odabrati?

Indikatori pomažu u praćenju napretka ka postavljenim ciljevima. Stoga ciljevi (plan razvoja, programi, projekti) treba da budu prevedeni u jasne i merljive ciljane vrednosti. Dobar indikator proizvodi informaciju koja je lako razumljiva i smislena. Ovakve informacije mogu pomoći rukovodiocima Plana razvoja da razumeju situaciju i donesu optimalnu odluku o daljim delovanjima.

Karakteristike dobrih indikatora

Odabir odogovarajućeg seta indikatora za praćenje strategije i akcionog plana je zahtevan zadatak. Neophodno je uzeti u obzir sledeće:

- Indikator mora biti **tesno povezan** sa opštim i specifičnim ciljevima i rezultatima strategije. Indikator mora da meri pravu stvar.
- Indikator treba **redovno meriti**. Dobro je imati vremenske serije podataka gde su dosledno primenjene precizne definicije indikatora. Na ovaj način se omogućava poređenje i uočavanje trendova.
- Onima koji donose odluke vezano za SLOR od velike je važnosti da su indikatori **lako razumljivi**.

- Lokalnim samoupravama je jako važno da je prikupljanje podataka jeftino i da su podaci lako pristupačni. Stoga bi u najvećoj mogućoj meri trebalo da iskoriste postojeće javno dostupne izvore podataka ili podatke koji se već prikupljaju na lokalu u različite svrhe.
- U idealnom slučaju, podaci **bi trebalo da budu raspoloživi pre usvajanja ili sprovođenja** strategije / akcionog plana. Na taj način je moguće proveriti da li su podaci za indikatore raspoloživi iz javnih izvora ili se mora predvideti vreme za prikupljanje podataka na lokalnom nivou.
- **Indikatorima su potrebne početne i ciljane vrednosti da bi imali smisla.**
- Indikatori treba da budu SMART. Oni nam govore gde se nalazimo i gde želimo da stignemo kroz određeni vremenski period.
- **Početne vrednosti** pružaju informacije o trenutnom stanju određene pojave pre početka sprovođenja strategije ili programa/projekata. **Ciljne vrednosti** definišu vrednost indikatora koju treba dostići putem sprovođenja strategije/akcionog plana u određenom vremenskom periodu.
- **Vrste indikatora**
- Indikatori se definišu za različite nivoe procene (ulazni parametri/resursi, izlazni parametri, rezultati, uticaj). Mogu se predstaviti u kvalitativnom ili kvantitativnom obliku od kojih svaki omogućava drugačiju perspektivu i uvid u procenu.

Od indikatora inputa / resursa do indikatora uticaja

Indikator		Primer
Indikatori uticaja Koja promena je ostvarena na duže staze?	Predstavljaju posledice programa izvan njegovog direktnog i neposrednog kontakta sa korisnicima koji se pojavljuju ili traju u srednjem roku. Takođe i posledice koje imaju uticaj na ljude ili organizacije koji nisu direktni korisnici. Ovi indikatori se kvantifikuju tokom evaluacija.	- Broj putnih nezgoda - Stopa raspoređivanja / uposlenosti kvalifikovanih pripravnika - Povećana turistička potrošnja na destinaciji - Kvalitet života ljudi koji žive u blizini rekonstruisane industrijske lokacije
Indikatori rezultata Koje su neposredne koristi za direktne korisnike?	Predstavljaju neposredne koristi programa za direktne korisnike. Prednost je neposredna ako je korisnik u direktnom kontaktu sa programom. Pružaju informacije o promenama koje direktni korisnici neposredno osećaju.	- Ušteđeno vreme korisnika puteva - Kvalifikacije pripravnika - Povećan broj turista - Upotreba novih proizvodnih kapaciteta
Direktni kvantitativni indikator (output) Šta je dobijeno za javni novac?	Predstavljaju proizvod aktivnosti programa. Obično su u punoj nadležnosti organa koji obezbeđuju finansiranje i onih koji su odgovorni za njihovo sprovođenje.	- km izgrađenih puteva - Broj polaznika obuke - m^2 renoviranog i modernizovanog centra za posetioce - ha rekonstruisane braunfild lokacije

Indikator inputa / resursa **Šta je uloženo?**	Pruža informacije o finansijskim, ljudskim,materijalnim,organizacionim sredstvima koja su iskorišćena za sprovođenje programa.	- Ukupan budžet - Procenat finansiranja EU u ukupnom javnom finansiranju, - Broj ljudi koji rade na sprovođenju, itd. - Napuštena imovina opštine

Predlog indikatora za ekonomski razvoj

1. Stepen razvijenosti
2. Prosečna bruto zarada
3. Lokacijski koeficijent zapošljavanja
4. Ukupna aktivnost i stopa zaposlenosti
5. Stopa nezaposlenosti
6. Poslovni prostor
7. Broj registrovanih privrednih društava i preduzetnika
8. Kretanje broja privrednih društava i preduzetnika
9. Broj turista u odnosu na broj stanovnika
10. Stepen zaduženosti opštine
11. Fiskalni kapacitet opštine – Ostvarenje izvornih prihoda (fiskalnih oblika) po glavi stanovnika
12. Posticaji za razvoj lokalnih samouprava.

Indikatori kvaliteta života:

1. Radni kontigent
2. Udeo stanovnika sa završenom srednjom, višom ili visokom školom
3. Dužina puteva u km po km2
4. Broj stanovnika na jedan objekat društvenih, kulturnih, rekreativnih aktivnosti
5. Broj stanovnika na jednog lekara
6. Učešće korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu.

Indikatori životne sredine i infrastrukture:

1. Kvalitet površinskih voda
2. Domaćinstva sa sigurnom vodom za piće
3. Domaćinstva priključena na kanalizacionu mrežu
4. Broj dana sa lošim kvalitetom vazduha
5. Napušteno i zagađeno zemljište
6. Gradski otpad po vrsti odlaganja
7. Reciklirani otpad po vrstama
8. Ukupna potrošnja energije podeljena po vrsti goriva
9. Procenat priključenja na gas.

Kriterijumi i model za rangiranje i selekciju kapitalnih projekata

Radna grupa za pripremu Plana održivog razvoja je, koristeći domaća i međunarodna iskustva, razvila i usvojila Model za ocenu predloženih kapitalnih projekata. Model se sastoji od više kriterijuma na osnovu kojih se svaki pojedinačni kapitalni projekat ocenjuje u zavisnosti od njihovog prioritetnog značaja za Grad. Po okončanju ovog procesa, na osnovu

ukupnog broja dobijenih bodova, vrši se rangiranje projekata tako da projekti sa najvišom ocenom dobijaju najviši nivo prioriteta u realizaciji.

U nastavku su navedeni kriterijumi za ocenjivanje kapitalnih projekata koje je Radna grupa usvojila. U pitanju je pet sledećih grupa kriterijuma:

1. Status projekta
   1.1. Usklađenost sa Planom razvoja našeg grada
   1.2. Opštost (da li služi delu ili celini zajednice)
   1.3. Povezanost sa ostalim projektima koji su prihvaćeni ili se već realizuju.
2. Finansijski uticaj
   2.1. Učešća donacija, namenskih transfera iz Republike, privatnog kapitala, povoljnih kredita, sopstvenih sredstava budžetskih korisnika
   2.2. Uticaj na povećanje prihodne / smanjenje rashodne strane budžeta
   2.3. Isplativost ulaganja (sposobnost vraćanja uloženih sredstava; stopa prinosa; period povraćaja).
3. Uticaj na ekonomski razvoj
   3.1. Uticaj na razvoj lokalne privrede
   3.2. Uticaj na ruralni razvoj i turizam
   3.3. Uticaj na razvoj infrastrukture.
4. Dopri**nos kvalitetu života građana / Nivo usluga**
   4.1. **Razvoj** ljudskih resursa i tržišta rada
   4.2. Unapređuje stimulativi ambijent za razvoj
   4.3. Doprinosi razvijenoj, modernoj i efikasnoj lokalnoj samoupravi.
5. Uticaj na životnu sredinu
   5.1. Znatno unapređuje životnu sredinu
   5.2. Unapređuje životnu sredinu
   5.3. Neutralan je u odnosu na životnu sredinu.
6. Rizici
   6.1. Politički rizici
   6.2. Tehnički rizici
   6.3. Finansijski rizici.

Kao dopuna navedenim kriterijumima, uključen je i kriterijum rizika, koji ima za cilj da dobijene ocene kapitalnih projekata koriguje za potencijalne rizike kojima konkretni projekat može da bude izložen. U razmatranje se uzimaju politički, tehnički i finansijski rizici.

2.ANALIZA POSTOJEĆEG STANJA

Osnovni podaci o gradu

Gradovi su kao ljudi. Oni mogu biti stari i mladi, tužni ili veseli, ali baš kao i ljudi, svaki od njih ima neku svoju specifičnost po kojoj je nadaleko poznat. Mali je broj gradova sa tako zanimljivom prošlošću kao što je Novi Pazar. Posle svih tih promena u njemu je ostalo nešto kao pokazatelj istorije, kulture, vere i običaja naroda koji su tu živeli. To su naši spomenici: džamije, manastiri, hamami, hanovi...

Na tlu gde su se ukrstili svetovi, gde su se jedna pored druge, a i zajedno našle različite vere i kulture, običaji, gde se prožima staro i novo, izrastao je grad Novi Pazar. Spoj različitosti, ali grad svoj. Jedini je ovo grad na Balkanu, verovatno i u Evropi, u kome je na nevelikom prostoru sve sveto, od malog kamena i kapi vode do planine. Samo ovde, na jednom mestu stoje i opstaju mnogi spomenici iz dve religije i dva različita vremena – iz islamske i hrišćanske kulture. Ovde možete u jednom danu istoriju da prođete od srednjeg veka do danas.

Uvek je ovaj grad bio neka vrsta prestonice. Nemanjići su odabrali baš ovo mesto da tu utemelje stari grad Ras i prvu srpsku državu (nezavisna država Raška). Odavde je u 12. veku vladao Stefan Nemanja, rodonačelnik dinastije Nemanjića. U pećini u Rasu 1202. godine pisano je Vukanovo jevanđelje. U neposrednoj blizini Rasa niče i Trgovište, a dolaskom Turaka vojni zapovednik Isa-beg Ishaković 1461. godine postavlja temelje grada i daje mu ime Novi (Yeni) Pazar. Zbog svoje lepote grad je nazivan i Šeherom. Prvi pisani dokument koji pominje Novi Pazar datira iz 15. veka.

Novi Pazar se nalazi u jugozapadnom delu Srbije, na raskršću puteva za Crnu Goru, Bosnu i Hercegovinu, i Kosova i Metohije, između 20 i 21 stepena istočne geografske dužine i 43 i 44 stepena severne geografske širine. Udaljen je od Beograda 265 km. Najbliža železnica je u Raški, 18 km od Novog Pazara, dok se najbliži auto-put ”Miloš Veliki“ u blizini Kraljeva – Preljina, nalazi na udaljenosti od 133km. Novi Pazar je regionalni, kulturni, ekonomski i obrazovni centar Sandžaka, sa oko 120.000 stanovnika. To je multietički grad, specifičnog geografskog položaja i turbulentne istorije. Prostire se na površini od 742 kvadratna

kilometra, okružen planinama Golijom i Rogoznom i obroncima Pešterske visoravni. Nadmorska visina grada na ušću reke Jošanice u Rašku iznosi 496 metara, a najviši vrh je Jankov kamen na planini Golija sa visinom od 1883m.

Pored dolina reka Raške i Jošanice, najveći broj naselja se pruža duž Ljudske, Sebečevske, Trnavice, Deževske i Banjske reke. Svrstava se u planinsko-poljoprivredni rejon. Gotovo polovina teritorije, površina od 36.270ha, nalazi se pod poljoprivrednim zemljištem. Novi Pazar je kao i Sarajevo i Skoplje, osnovao Ishak-beg Ishaković polovinom petnaestog veka. Grad se odlikuje raznovrsnim islamskim i hrišćanskim kulturno-istorijskim spomenicima, arheološkim nalazištima i prirodnim potencijalima, posebno termo-mineralnim izvorima.

Površina i naselja

Novopazarska kotlina koja se nalazi između Golije, Rogozne i Pešterske visoravni, proteže se pravcem severozapad-jugoistok, a prečnik gornjeg oboda (Golija-Rogozna) iznosi oko 40 km. Njen najniži deo se prostire od Pazarišta (560 m) do Postenja (462 m) i nosi naziv Novopazarsko polje - dugo 9 km i široko 800 m.

Od planinskih venaca visinom se izdvajaju Golija i Rogozna.

Golija predstavlja severni obod Novopazarske kotline, i pruža se u povijenom luku od severopzapada ka jugoistoku u dužini od 33 km. Veći vrhovi na njoj su Jankov kamen (1.833 m), Crni vrh (1.795 m) i Careva glava (1.674 m). Ispod samih padina, oko planine nalaze se izvorišta Ljudske i Deževske reke, Moravice i Studenice. Na južnim obroncima Golije, prema Novom Pazaru, postoje vulkanske kupe u atarima Tenjkova, Stradova, Šaronja, Pustovlaha i Kosurića. Na višim površinama postoje izvesni tragovi glacijalne erozije u obliku izmenjenih cirkova i kratkih valova.

Precizno su definisane granice parka koje obuhvataju područja opština Ivanjica, Kraljevo, Raška, Novi Pazar i Sjenica - ukupne površine 75.183 ha, a unutar njih područja sa prvim, drugim ili trećim stepenom zaštite.

Rogozna je u sklopu jugoistočnog oboda Novopazarske kotline, a pruža se pravcem jugozapad-severoistok u dužini od 20 km. U morfološkom pogledu predstavlja fluvio-denudacionu površ, na kojoj su očuvane vulkanske kupe u atarima sela: Belanske, Otesa, Vojkovića i Grubetića. Najmarkantnije su: Crni vrh (1.479 m), Jeleč (1.262 m) i Konjic (1.221 m). Kao rudonosnu planinu poznavali su je u prošlosti i Rimljani, a Turci su je nazivali Gimišgad (Srebrna gora).

Grad Novi Pazar se prostire na površini od 74.200 ha. Sastoji se od 99 naselja, od kojih je jedno gradskog tipa. Sva naseljena mesta odgovaraju katastarskim opštinama. Grad je takođe organizovan u 26 mesne zajednice, od kojih 6 pripadaju gradskom a 20 seoskom području.

Opšti podaci o naseljima i katastarskim opštinama, 2011.

	Grad
Broj naselja	99
Broj gradskih naselja	1
Broj ostalih naselja	98
Broj katastarskih opština	99
Prosečna veličina katastarske opštine (km2)	7,49

Izvor: Popis stanovništva 2011.Knjiga 2-Starost i pol

Podaci o naseljima (tip naselja, broj stanovnika i površina), popis 2011.god.

R.br.	Naseljeno mesto	Broj stanovnika		Površina (km2)
		2002	2011	
1	Alulovićе	362	314	10,22
2	Bajevica	563	537	5,13
3	Banja	466	566	3,47
4	Bare	36	39	5,66
5	Batnjik	58	79	4,31
6	Bekova	116	79	15,31
7	Bele Vode	872	893	14,42
8	Boturovina	218	198	3,83
9	Brđani	195	137	17,00
10	Brestovo	5	-	3,87
11	Varevo	501	604	2,67
12	Vever	18	9	3,66
13	Vidovo	90	91	2,46
14	Vitkviće	30	36	8,41
15	Vojkoviće	36	20	13,89
16	Vojniće	115	197	3,37
17	Vranovina	374	284	10,13
18	Vučiniće	245	146	18,72
19	Vučja Lokva	15	7	10,70
20	Golice	64	48	6,30
21	Gornja Tušimlja	33	18	3,50
22	Goševo	50	30	15,16
23	Građanoviće	19	11	3,66
24	Gračane	28	19	6,73
25	Grubetiće	259	148	13,04
26	Deževa	238	288	2,06
27	Dojinoviće	120	49	4,63
28	Dolac	87	66	11,23
29	Doljani	89	127	5,20
30	Dragočevo	112	86	8,41
31	Dramiće	80	50	8,14
32	Žunjeviće	211	363	17,10
33	Zabrđe	49	41	6,02
34	Zlatare	12	9	3,10
35	Ivanča	813	1038	2,24
36	Izbice	1949	1596	17,57
37	Jablanica	27	17	4,03
38	Javor	18	9	7,40
39	Janča	332	526	14,55
40	Jova	21	15	7,67
41	Kašalj	35	19	8,00
42	Kovačevo	243	240	8,00
43	Kožlje	618	577	8,96
44	Koprivica	12	86	4,46
45	Kosuriće	125	90	8,09

46	Kruševo	486	425	7,63
47	Kuzmičevo	133	99	8,94
48	Leča	319	327	19,21
49	Lopužnje	70	36	11,13
50	Lukare	489	415	11,59
51	Lukarsko Goševo	850	757	12,23
52	Lukocrevo	186	132	5,44
53	Miščiće	231	202	2,69
54	Mur	3462	4169	7,57
55	Muhovo	545	705	25,38
56	Negotinac	26	10	4,02
57	NOVI PAZAR	54604	66527	15,28
58	Odojeviće	50	15	13,44
59	Okoce	36	26	1,88
60	Osaonica	284	146	11,73
61	Osoje	966	1686	4,28
62	Oholje	179	134	5,10
63	Pavlje	178	134	7,28
64	Paralovo	982	1333	3,32
65	Pasiji Potok	42	13	8,72
66	Pilareta	26	6	1,02
67	Pobrđe	2176	2889	2,60
68	Požega	523	513	7,25
69	Požežina	251	144	3,76
70	Polokce	117	82	5,69
71	Pope	83	69	0,07
72	Postenje	3471	3930	3,91
73	Prćenova	159	177	0,18
74	Pusta Tušimlja	53	18	0,02
75	Pustovlah	28	6	0,01
76	Radaljica	152	99	0,10
77	Rajetiće	63	30	0,03
78	Rajkoviće	29	17	0,02
79	Rajčinoviće	537	659	0,66
80	Rajčinovićka Trnava	208	189	0,19
81	Rakovac	21	7	0,01
82	Rast	51	50	0,05
83	Sebečevo	897	886	0,88
84	Sitniče	778	876	0,87
85	Skukovo	23	17	0,02
86	Slatina	297	254	0,25
87	Smilov Laz	8	0	0,00
88	Srednja Tušimlja	40	14	0,01
89	Stradovo	19	12	0,01
90	Sudsko selo	87	67	0,07
91	Tenkovo	89	75	0,07
92	Trnava	694	946	0,94
93	Tunovo	128	90	0,09

94	Hotkovo	193	282	0,28
95	Cokoviće	20	7	0,01
96	Čašić Dolac	76	177	0,18
97	Savci	247	330	0,33
98	Šaronje	398	299	0,30
99	Štitare	77	100	0,10

Izvor: Popis stanovništva 2011, Knjiga 2-Starost i pol;

Spisak mesnih zajednica

R. br.	Mesna zajednica	Naselje kojem pripada MZ	Broj stanovnika		Udeo u ukupnom broju stanovnika u gradui (%)
			2002	2011	
1	**I - PARICE**	**Novi Pazar**	11.864	12.634	12,58
2	**II – Đ.STUPOVI**	**Novi Pazar**	5.316	5.661	5,64
3	**III - ĆUKOVAC**	**Novi Pazar**	8.087	8.612	8,58
4	**IV - JOŠANICA**	**Novi Pazar**	12.026	12.807	12,75
5	**V - MUSALA**	**Novi Pazar**	18.275	19.463	19,38
6	**VI - LUG**	**Novi Pazar**	6.902	7.350	7,32
7	BELE VODE	Bele Vode	1.632	1.571	1,56
8	VRANOVINA	Vranovina	690	664	0,66
9	VUČINIĆE	Vučiniće	536	516	0,51
10	GRAĐANOVIĆE	Građanoviće	67	64	0,06
11	GRUBETIĆE	Grubetiće	646	623	0,62
12	DEŽEVA	Deževa	1.713	1.649	1,64
13	KOMINJE	Kominje	1.325	1.275	1,27
14	LUKARE	Lukare	1.525	1.468	1,46
15	MUR	Mur	5.718	5.506	5,48
16	ODOJEVIĆE	Odojeviće	209	201	0,20
17	POŽEGA	Požega	1.815	1.747	1,74
18	POPE	Pope	254	244	0,24
19	POSTENJE	Postenje	4.685	4.510	4,49
20	RAJETIĆE	Rajetiće	171	164	0,16
21	RAJČINOVIĆE	Rajčinoviće	5.714	5.501	5,48
22	SEBEČEVO	Sebečevo	1.024	986	0,98
23	SOPOĆANI	Sopoćani	564	546	0,54
24	TRNAVA	Trnava	4.797	4.618	4,60
25	ŠARONJE	Šaronje	1.026	987	0,98
26	ŠTITARE	Štitare	1.084	1.043	1,04

Izvor: Odeljenje za privredu,Grad Novi Paza

Prirodni resursi-resursi životne sredine

Zemljište

Ruralne oblasti u Srbiji pokrivaju 85% teritorije zemlje i u njima živi gotovo polovina ukupnog stanovništva, od čega veći deo radno aktivnog stanovnišva radi u poljoprivredi. Takodje ,čak 130 opština u Republici Srbiji spada u ruralne opštine među kojima i teritorija grada Novog Pazara.Najveći deo teritorije opštine Novi Pazar se može svrstati u planinsko poljoprivredni rejon.

Gotovo polovina teritorije opštine Novi Pazar, u površini od 36.270 ha, nalazi se pod poljoprivrednim zemljištem. S obzirom na dominantno planinski karakter prostora, u ukupnim poljoprivrednim površinama preovlađuju prirodni travnjaci sa oko 70,85%, od kojih livade čine 29,55% ili 10.717ha, a pašnjaci 41,30% ili 14.981ha, oranice čine 23,77% ili 8.620ha, a voćnjaci 5,38%, ili 1.952ha. Blizu 84% ukupnih poljoprivrednih, odnosno blizu 99% obradivih površina je u privatnom posedu, dok kod pašnjaka udeo državne svojine iznosi preko 37%.

Sastav zemljišta je veoma raznovrstan, pa se sreću škriljci, peščari i konglomerati, krečnjaci, flišni sedimenti, dijaboz-rožnaci, magmatske stene, serpentini i peridotiti, neogeni i kvartalni sedimenti.

Paleozojski škriljci se sastoje od pločastih zelenih filita, glinastih škriljaca, glinaca i argilošista. Pokazuju savršenu škriljavost. Boja im je najčešće plavičasto crna. Sadrže u sebi minerale kvarca, okside gvožđa, turmalin, rutil i liskune. Ove stene se lako raspadaju, pa se zemljište na njima brzo stvara i obnavlja. Rasprostranjeni su na prostoru Golije, a odatle se pružaju na zapad prema Prijepolju i na jug prema Novom Pazaru. Zemljišta na ovim stenama su podložna kliženju i eroziji, pa ova podloga nije pogodna za gradnju.

Peščari i konglomerati se javljaju u severozapadnom delu regije u podnožju planine Javor, zatim sa desne strane Uvca, u Sjeničkoj opštini. U površinskim delovima peščari su ispucali i izlomljeni, a u dubljim bankoviti ili masivni. Boje su svetlo sive do ljubičaste. Mogu se koristiti kao relativno dobar građevinski kamen zbog dosta kvarca u njima, jer pokazuju dobru tvrdoću i nosivost. Najtvrđi među njima su peščari na potezu između Cokovića i Tutina. Zemljišta su rastresita jer sadrže dosta peska, laka su za obradu i dobro održavaju vlagu.

Krečnjaci su veoma rasprostranjeni u Novopazarskoj regiji. Uglavnom su trijaske i kredne starosti, pri čemu su ovi prvi znatno rasprostranjeniji. Izgrađuju planinu Giljevu i Veliku Ninaju, zatim ceo severni obod Sjeničke kotline, klisure Uvca i Kladnice i ogranke Zlatara. To su malo pedogenične stene jer sadrže malo nerastvornog ostatka, pa su zemljišta na njima veoma plitka. Sa većih nagiba zemljište se lako devastira spiranjem ili propadanjem u pukotine. Krečnjaci su dobra podloga za gradnju, jer poseduju zadovoljavajuću nosivost. Teritorija sa krečnjacima je nepogodna za život, jer je zbog poznatih svojstava karsta bezvodna. Dobar su građevinski kamen, ponekad se kod mermerastih javljaju i partije ukrasnog kamena. Koristi se za proizvodnju kreča.

Flišni sedimenti se javljaju na Rogozni i Goliji. Uglavnom su izrađeni od laporca i peščara. Glinaca nema ili ih ima veoma malo. Od magmatske komponente u njima se mogu javiti amfiboliti i amfibolski škriljci. To je pedogenetična podloga koja obezbeđuje visoku plodnost, ali tehnofilnost je niska zbog pojava klizišta na njima. Nisu dobra podloga za oranice, jer su podložna eroziji, ali su dobra za šumske sastojine, pašnjake i livade.

Dijaboz - rožnaci zauzimaju velika prostranstva između krečnjaka Peštera i planine Ninaje, od Krnje jele do Radišića. Naročito su izraženi na desnoj, dolinskoj strani Uvca. Na Zlataru se javljaju na području Suvobora i Orljaka, a u jugoistočnom delu regije u području između Delimeđa i Đerekara. Veće rasprostranjenje dijabazi i rožnaci imaju severno od Novog Pazara sa obe strane Raške i dalje prema Goliji i Radočelu. To je stenska formacija sastavljena od metamorfisanih kristalastih škriljaca čija su osnova bili glinci, glineni škriljci, peščari, laporci, breče, a od magmatskih stena najčešće dijabazi, ređe melafiri, gabrovi i tufoidni dijabazi. U pedagenetskom smislu karakteristično je obilno učešće kvarca, pa se karakteriše visokom kiselošću i siromaštvom bazama. To se odražava na nisku biofilnost podloge. Za njih je karakteristično prisustvo skeleta. Malo su plodna.

Magmatske stene su predstavljene dacitima i andezitima, sa pratećim tufovima i tufitima. Andezit izgrađuje severne padine Rogozne na prostoru između Raške i Ibra, zatim na južnim padinama Golije (Ras) prema Novom Pazaru i dalje prema jugoistoku. Tufiti se javljaju na prostoru Rogozne i Komaljske reke. Zahvaćeni su intenzivnim procesima raspadanja pa se na njima stvaraju moćne serije zemljišta. Zemljišta su na amdezitima i dacitima peskovita ili glinovita. Dobre su nosivosti pa im je podloga tehnofilna odnosno pogodna za gradnju svih oblika i potreba. Teritorija na njima nije bezvodna, jer se javljaju česti, istina manji, izvori.

Serpentini i peridotiti zahvataju jugoistočni deo regije (ibarski serpentinski masiv), zatim nešto i u zapadnim delovima regije (dolina Bistrice). Međusobno se razlikuju po obimu serpentizacije, raspadanja i tektonskoj poremećenosti. Tamo gde je tektonski poremećen, on je jako ispucao i izmrvljen, a gde nije tada je jedar i zrnast. Oni koji su bili izloženi hidrotermalnim uticajima su obogaćeni limonitom i piritom, a neke od serpentina karakteriše pojava hroma. Ove stene su veoma „negostoljubiva sredina“, jer se na njima javlja malo zemljišta i najčešće su bezvodne. Iako pokazuju zadovoljavajuću nosivost, ove stene se ne smatraju tehnofilnim, jer je loš građevinski kamen. Istina, neki primerci se koriste kao interesantan ukrasni kamen.

Neogeni sedimenti se javljaju u svim kotlinama i oba karstna polja. Izgrađuju ih glinci, pesak i sočiva poroznih krečnjaka. Neogeni sedimenti su prekriveni u Sjeničkoj kotlini i Pešterskom polju, sa debelim kvartalnim naslagama. U ovim sedimentima se nalaze i pojave uglja (Štavalj). Na njima se javljaju različita zemljišta. Što se tiče biofilnosti, ova podloga pokazuje različita svojstva, od slučaja do slučaja. Uglavnom su nezadovoljavajuća tehnička podloga, jer su sklona kliženju i manje su nosivosti.

Kvartalni sedimenti su različitog porekla i načina sedimentacije. Njima su ispunjeni mnogi baseni nekadašnjih pliocenih jezera. Izgrađuju terase u rečnim dolinama, a ovoj grupi pripadaju i koluvijalni nanosi na padinama klisurastih delova. Njih karakteriše slaba nosivost podloge, visoka geodinamičnost.

Šume

Pošumljene površine i posečena drvna masa, 2019.godina

		Grad	Srbija	Udeo u Srbiji (%)
Ukupna površina grada (ha)		74.200	8.850.900	0,84
Obrasla šumska površina (ha)		37.488,11	2.237.511	1,67
Pošumljeno u šumi (ha)	lišćarima	0	1.455	0,00
	četinarima	0	407	0,00
Pošumljeno van šume (ha)	lišćarima	3.60	1.018	0,35
	četinarima	11.27	197	5.7
Posečena drvna masa – ukupno (m^3)	lišćara	1.717	2.935.836	0,06
	četinara	2.038	435.354	0,46
Posečana drvna masa – tehničko drvo (%)	lišćara	0	37	0,00
	četinara	0	64	0,00

Izvor: RZS, Opštine i regioni u Republici Srbiji 2020.; 10.1. Pošumljene površine i posečena drvna masa

Ukupna površina pod šumom je 31.365 ha, te je šumovitost područja opštine 42,3%.

Šume u državnom vlasništvu pokrivaju 8.933ha tj. 28.5%, a šume u privatnom vlasništvu 22.432ha tj. 71,5%.

Zastupljene šumske kulture:

- Smrča - računajući i kulture u predelu Golije – 2.000 ha
- Bor – od Novopazarske banje do Odojevića – 1.600 ha
- Bukva – u predelu Crnog vrha, Medenovca, Ilovika, Stolova – 18.000 ha
- Hrast – predeo Kolašinskih strana, oko Sebečeva, oko Rajčinovića banje 8.500 ha
- Grab, *bagrem* i ostali – oko 1.000 ha
- Bagrem – izdanačko – degradirana šuma, i manje više je rasprostranjena na celoj teritoriji.

Biljni i životinjski svet

Na osnovu prikazivanja distribucije biodiverziteta prema geografskoj rejonizaciji teritorija, grad Novi Pazar pripada regionu Zapadne Srbije. Poljoprivredne površine čine oko 50% teritorije grada Novog Pazara, pa je prirodna vegetacija ograničena na delove pod šumom, pašnjacima i livadama.Vrste divljih životinja koje preovlađuju su zečevi, lisice, vukovi , divlje svinje. Ptičje zajednice uključuju ptice selice kao što su laste i rode. Vrste koje preovlađuju u smislu lova su prepelice i fazani. Riblje zajednice znatno zavise od količine i kvaliteta vode u rekama i potocima.

Minerali

Opština Novi Pazar nije bogata rudarsko-geološkim sirovinama, iako izvesnih količina mineralnih i energetskih resursa ima. Radi se o identifikovanim rezervama magnezita, hroma, ukrasnog kamena i nekih obojenih metala.

Rezerve uglja postoje u basenu Štavalj, i eksploatišu se u otežanim uslovima jamskog kopa.

Na području teritorije opštine Novi Pazar, eksploatacija se vrši na ležištu mermera „Roze“ u Suvoj ćupriji, audezitske lave na Viniku (arhitektonsko-građevinski ili ukrasni kamen) i Malom kršu na Pazaristu (tehnički kamen).

U ležištu tehničkog kamena Mali krš „Koloritni Mermer“, nalaze se prognozne rezerve u obimu od oko 150.000 m^3 bruto stenske mase (kategorije potencijalnih rezervi E).

Mineralne i geotermalne vode i izvorišta

Opština Novi Pazar se može pohvaliti obiljem termalnih i mineralnih izvora, od kojih su najpoznatiji izvori u Novopazarskoj i Rajčinovića Banji, kao i Slatinski i Deževski kiseljak.

Novopazarska Banja je bogata izvorima termomineralnih voda (15 - 52°C). Lekovite vode služe za piće i kupanje. Po svojim hemijski osobinama ova voda spada u red sumpornih hipertermi. Leči reumatična oboljenja i posledice povreda, a udruženo sa termičkim i mehaničkim tretmanom pomaže u rehabilitaciji invaliditeta.

Novopazarska banja po svom hemijskom sastavu spada u red natrijum-hidrokarbonatnih sulfidnih hipertermi. Temperatura vode je 43°C, pH7 (neutralna), 1,91 gr/l minerala, 1,17gr/l suvi ostatak.

Rajčinovića Banja ima termalne izvore u kojima se temperatura kreće od 30 do 42°C. Opšti eksploatacioni kapaciteti sva tri topla izvora u Rajčinovića banji su oko 146.000 litara u 24 časa. Potencijali neiskorišćenih termalnih voda su veliki. Voda spada u red alkalno-kiselih sa karakterom hipertermalne vode. Izvorišta hladne kisele vode su takođe delimično kaptirana. Njen kapacitet se procenjuje na 3.500 litara u 24 časa, a temperatura se kreće od 5,5 do 11,5^{O}C.

Ova voda sadrži znatne količine sumporvodonika, tragove mangana i amonijaka.

Rajčinovića banja po svom hemijskom sastavu voda, spada u red alkalno kiselih sa karakterom hipertermalne vode.

U slatinskom kiseljaku, geološku građu terena oko izvora čine izgužvani, polomljeni i izrasedani paleozojski kristalasti škriljci. Karakteristični miris sumporovodonika oseća se u vazduhu, i na udaljenosti od 15 metara. Iz bazena pod izvorom ističe slaba, kratka otoka koja se sliva u Slatinsku reku. Ova lekovita voda spada u red alkalnih kiseljaka. Ističe se jakom mineralizacijom i relativno visokim učešćem sumporovodonika.

Dobro poznat stanovništvu ovog kraja, Slatinski kiseljak smatra se veoma lekovitom vodom. Prema narodnom iskustvu ova voda blagotvorno deluje posebno kod oboljenja žuči.

Eksploatacija geotermalnih, mineralnih voda, vrši se crpljenjem iz sabirnog bazena, u koji dotiču vode što su samoizlivom istekle, preko kaptaža od plitkih kopanih bunara.

Izvori:Elaborat o rezervama geotermalnih mineralnih voda izvorišta Novopazarske Banje, Rudarsko-geološki fakultet Beograd, Decembar 2001.

Vodeni tokovi

Od vodenih tokova najveći značaj ima reka Raška sa površinom sliva od 1.193 km^2. Ukupna dužina mreže vodotokova iznosi 879,5 km. Na svakom kvadratnom kilometru sliva ima 737 m vodenih tokova. U Rašku se ulivaju reke: Jošanica, Ljudska, Deževska, Trnavica, Slatinska, Izbička, Kukavička. U proseku se na sliv Raške izluči godišnje oko 750mm vode. Sa planina Rogozna i Golija uticaj padavina je preko 100 mm zbog snežnog pokrivača koji se zadržava do aprila. Najniži vodostaj je u julu i septembru, a najviši u novembru i martu. Najveća širina reke je u donjem toku i iznosi 10 m, a najviša dubina 1,50 m. Ukupna dužina reke iznosi 36 km.

Veće desne pritoke Raške su Slatinska i Sebečevska reka, Jošanica, Izbička i Jovska reka, a veće leve pritoke Ljudska, Deževska i Tušimska reka.

Klima

Grad Novi Pazar odlikuje tri klimatske oblasti: planinska, dolinska i prelazna.

Planinska klima je zastupljena na najvišim nadmorskim visinama (planinske mase), dok dolinska klimatska oblast pokriva doline rečnih tokova Raške i Jošanice sa svojim pritokama. Između ovih dveju oblasti, nalazi se oblast koju karakteriše prelazna klima koja predstavlja umereno modifikovanu planinsku klimu.

- Najhladniji mesec – JANUAR – prosečna temperatura 1,4°C
- Najtopliji mesec – JUL - prosečna temperatura +19,1°C
- Prosečna godišnja temperatura 9,4°C
- Najvlažniji mesec – DECEMBAR – prosečna vlažnost 85,5 %
- Najsušniji mesec – APRIL – prosečna vlažnost 70,7 %
- Prosečne godišnje padavine 627,4 mm
- Broj dana sa temperaturom preko 25°C – 81 dan
- Broj dana sa jako niskom temperaturom (ispod nule) – 114 dana
- Najmanje padavina – FEBRUAR – prosek 35,5 mm
- Najviše padavina – JUL – prosek 65,6 mm
- Prosečan broj sunčanih sati - 5 h/dan

- Mesec sa najvećim brojem dana sa snežnim pokrivačem – januar – 16,9 dana.

Brdsko-planinski reljef na teritoriji opštine Novi Pazar sa veoma uskim dolinama reka, uslovljava zastupljenost samo jedne vrste saobraćaja, i to drumskog.

Na prostoru opštine ukrštaju se dva značajna magistralna putna pravca, preko kojih opština ostvaruje saobraćajne veze sa centralnom Srbijom, Kosovom i Metohijom, kao i Crnom Gorom.

Osnovni demografski podaci

Struktura stanovništva

Prema popisu iz 2011. godine Novi Pazar je imao 100.410 stanovnika, ili 2,3 puta više nego 1948. godine kada je u ovom gradu živelo 44.020 osoba. Od tog broja, urbana populacija činila je samo trećinu, dok je ostatak živeo u ruralnom području. U narednim godinama broj stanovnika u Novom Pazaru je konstantno rastao. U period od 1971. do 2011. godine došlo je do povećanja populacije čak za 36.084 stanovnika, što predstavlja 56,1% povećanje od registrovanog broja stanovnika u 1971. godini.

Novi Pazar je jedan od pet gradova u Srbiji čiji je broj stanovnika prema rezultatima poslednjeg popisa višestruko uvećan u odnosu na prvi popis koji je rađen posle Drugog svetskog rata, što potvrđuju podaci Republičkog zavoda za statistiku (RZS).

Struktura stanovništva prema etničkoj i nacionalnoj strukturi

Popis	1948.	%	1953.	%	1961.	%	1971.	%	1981.	%	1991.	%	2002.	%	2011.	%
Ukupno	44148		50331		58777		64326		74000		85249		85996		100410	
Grad	11994	27,16	14104	28,02	20.706	35,23	28950	45,01	41009	55,54	51749	60,70	54604	63,50	66527	66,26
Selo	32154	72,84	36227	71,98	98071	64,77	35376	54,99	32901	44,46	33500	39,30	31392	36,50	33882	33,74
Srbi	41772	94,62	25.117	50,02	27.933	47,52	25.076	38,89	21.834	29,50	19.064	22,36	17.599	20,47	16.234	16,16
Muslimani	2.083	4,72	13.564	36,95	23.250	39,55	37.140	57,73	49.769	67,25	64.251	75,38	1.599	1,86	4.102	4,08
Bošnjaci	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	65.593	76,27	77.443	77,12
Jugosloveni	-	-	-	-	-	-	483	0,28	894	1,20	700	0,28	136	0,16	67	0,06
Crnogorci	99	0,22	174	0,35	543	0,92	359	0,56	295	0,39	232	0,27	109	0,13	44	0,04
Hrvati	19	0,04	62	0,12	69	0,11	41	0,06	31	0,05	38	0,04	22	0,03	20	0,02
Makedonci	9	0,02	18	0,03	31	0,05	36	0,06	35	0,04	20	0,02	8	0,00	7	0,00
Slovenci	6	0,01	19	0,04	18	0,03	11	0,02	12	0,01	11	0,01	8	0,00	4	0,00
Albanci	10	0,09	144	0,29	126	0,21	307	0,47	233	0,31	209	0,25	129	0,15	202	0,20
Mađari	1	0,00			12	0,02	12	0,02	6	0,00	3	0,00	5	0,00	6	0,00
Turci	8	0,02	11.009	21,87	5.400	9,18	755	1,17	33	0,04	20	0,02	-	-	-	-
Bugari	1	0,00	-	-	4	0,00	5	0,01	11	0,01	11	0,01	4	0,00	5	0,00
Rumuni	-	-	-	-	-	-	-	-	5	0,00	8	0,00	5	0,00	-	-
Romi	54	0,12	-	-	-	-	210	0,23	444	0,60	334	0,39	69	0,08	566	0,56
Rusi	36	0,08	-	-	-	-	9	0,01	11	0,01	11	0,01	13	0,01	13	0,01
Rusini	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Slovaci	-	-	-	-	3	0,00	1	0,00	1	0,00	8	0,01	-	-	-	-
Česi	1	0,00	-	-	5	0,00	-	-	5	0,00	9	0,00	1	0,00	-	-
Ukrajinci	-	-	-	-	-	-	1	0,00	1	0,00	2	0,00	3	0,00	4	0,00
Poljaci	-	-	-	-	-	-	1	0,00	1	0,00	1	0,00	-	-	-	-
Nemci	1	0,00	-	-	-	-	2	0,00	5	0,00	2	0,00	1	0,00	2	0,00
Austrijanci	-	-	-	-	-	-	1	0,00	2	0,00	-	-	-	-	-	-
Vlasi	-	-	-	-	-	-	1	0,00	-	-	-	-	-	-	-	-
Grci	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	0,00	-	-	-	-
Goranci	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	0,01	246	0,24
Bunjevci	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,00
Neizjašnjeni	-	-	-	-	1.261	2,14	226	0,35	28	0,03	8	0,00	96	0,11	216	0,21
Nepoznato	18	0,04	164	0,33	122	0,20	124	0,19	324	0,43	269	0,31	539	0,62	846	0,84
Reg.pripadnost	-	-	-	-	-	-	8	0,01	9	0,01	15	0,01	-	-	70	0,07
Ostali	-	-	-	-	-	-	5	0,00	10	0,01	19	0,02	41	0,04	312	0,31

Polna struktura stanovništva

Prema polnoj strukturi, iako je gotovo uvek bio ujednačen broj muškaraca i žena, u 1971, 1981, i 1991. godini muškarci su neznatno prednjačili. Popisom iz 2002. godine, više je registrovano ženskog (50,5%) od muškog stanovništva (49,5%). Slično je potvrđeno i popisom iz 2011.godine.

Grafikon 2.1: Struktura stanovništva prema polu od 1971 -2011. god.

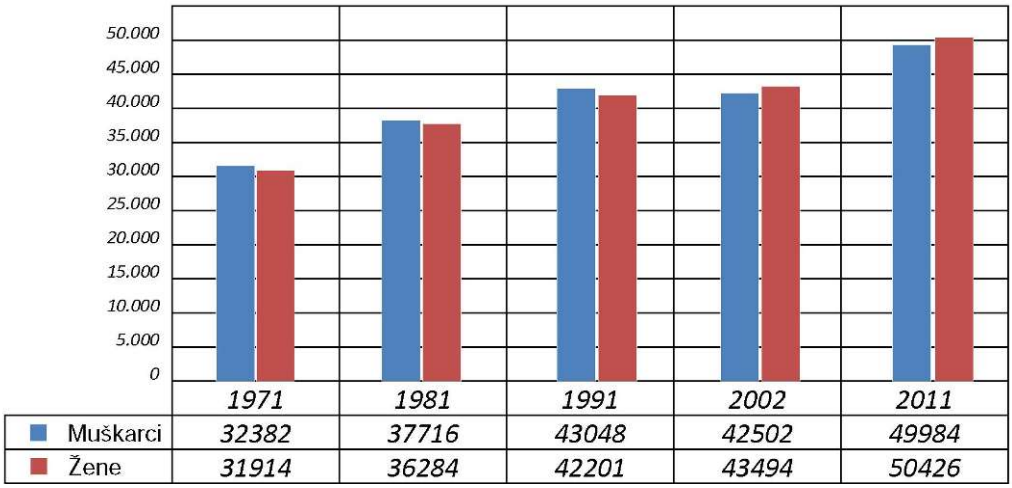

	1971	1981	1991	2002	2011
Muškarci	32382	37716	43048	42502	49984
Žene	31914	36284	42201	43494	50426

Starosna struktura stanovništva

Tabelarni prikaz starosne strukture stanovništva

Popis	1971	1981	1991	2002	2011
0-4	7.474	7.756	8.457	6.861	8.271
5-9	7.585	7.466	7.995	6.960	8.799
10-14	7.756	7.414	8.025	7.398	7.770
15-19	7.656	7.773	7.624	7.457	7.426
20-24	5.692	7.367	7.589	7.065	7.879
25-29	4.038	6.713	7.076	6.552	7.780
30-34	4.505	5.142	6.896	6.085	7.587
35-39	4.185	3.850	6.436	5.952	6.902
40-44	3.809	4.311	5.108	6.098	6.545
45-49	2.567	4.069	3.743	5.782	6.229
50-54	1.936	3.616	4.110	4.545	6.149
55-59	2.026	2.406	3.757	3.454	5.751
60-64	1.814	1.672	3.242	3.420	6.487
65-69	1.277	1.660	2.004	3.148	3.010
70-74	881	1.230	1.205	2.358	2.698
75 i više	841	1.215	886	1.914	3.167
nepoznato	284	330	1.101	947	-

Odnos urbanog i ruralnog stanovništva

Broj stanovnika u Novom Pazaru je konstantno rastao kako u gradskom tako i u ruralnom području. Prema zadnjem popisu iz 2011 godine, ruralno stanovništvo čini 33,74% od ukupnog broja popisanog stanovništva.

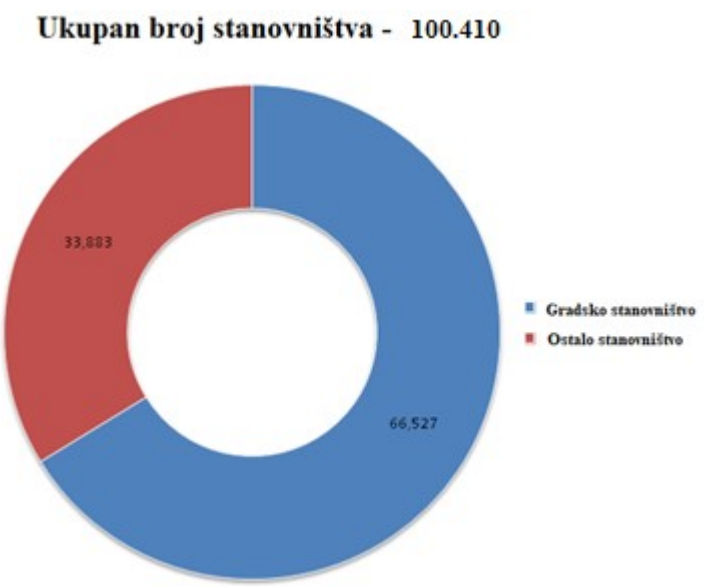

Stanovništvo Raškog okruga.
Ukupno 309.158 hiljada stanovnika

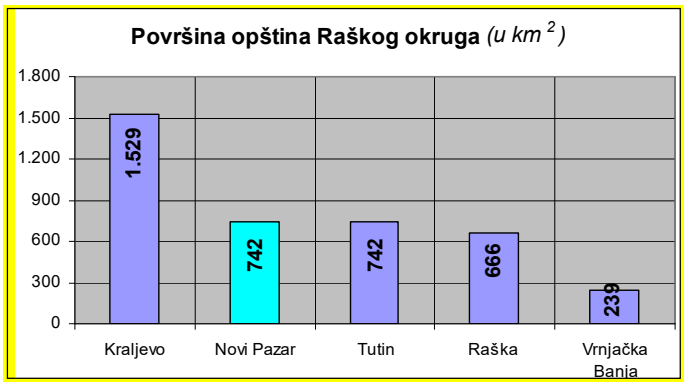

Izvor: Republički zavod za statistiku.Popis 2011.godina

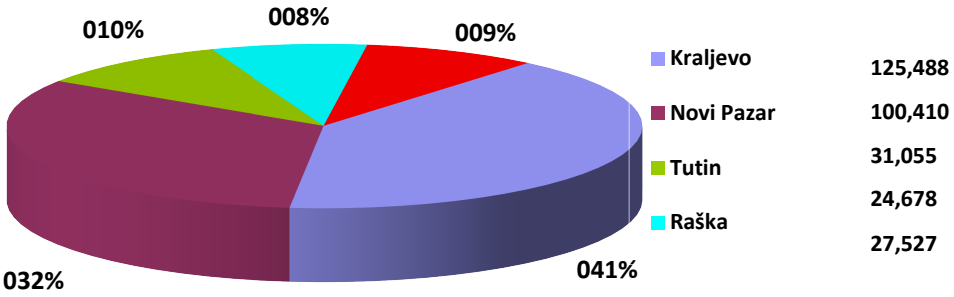

Izvor: Republički zavod za statistiku

Osnovni kontigenti stanovništva

Maloletno stanovništvo, koje pripada kategoriji izdržavanog stanovništva (do 15 godina) je u tendenciji opadanja u periodu od 1991. do 2002. godine. Apsolutni i relativni udeo radno sposobnog stanovništva (preko 15 godina) se u posmatranom periodu povećava, pa u 2002. godini radno sposobno stanovništvo čini više od 63% od ukupnog stanovništva.

Osnovni kontigenti stanovništva

	Ispod 15 god.	Od 15 do 60 god.	Preko 60 god.
1991	34477	63660	8122
2002	21219	63337	10840
2011	24800	62248	13362

Grafikon 2.3:

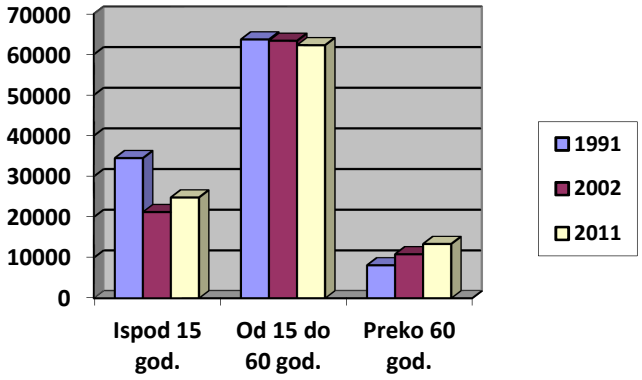

Obrazovna struktura stanovništva

Kada posmatramo obrazovnu strukturu stanovništva koje je starije od 15 godina, vidimo da je najveći broj stanovnika završilo samo osnovnu i srednju školu, ali nije ni zanemarljiv podatak da je znatan broj stanovnika bez ikakvog obrazovanja, tj. bez ikakve školske spreme (8,8%) kao i 9,8% onih koji su pohađali, ali nisu završili osnovnu školu. Zanimljiv podatak je da među stanovništvom bez ikakvog obrazovanja, pa i bez osnovne škole, većinu čine žene, i to 71,4%.

Stanovništvo po obrazovnoj strukturi, starost od 15 i više godina (popis 2011.god.)

Stanovništvo	Bez školske spreme	1-3 razreda osnovne škole	4-7 razreda osnovne škole	Osnovno obrazovanje	Srednje obrazovanje	Više obrazovanje	Visoko obrazovanje	Nepoznato
Muško	635	26	1.690	12.051	18.320	448	2.623	432
Žensko	2.111	432	3.344	13.915	15.263	898	2.382	498
Ukupno	2.746	458	5.034	25.966	33.583	1.346	5.005	930

Izvor: Publikacije,stat.gov.rs (2020.god.)

Ekonomska razvijenost

Lokalni ekonomski razvoj

Privredna struktura Novog Pazara kreće se u pravcu dominantne uloge industrije (drvne industrije, tekstila i kožne obuće) i jako opadanje učešća poljoprivrede, uz pojačano učešće tercijarnih delatnosti i usluga i to u privatnom sektoru. Razvoj privatnog sektora dobija sve više na značaju tako da privatni kapital ulazi polako skoro u sve privredne delatnosti. Počev od 2000. godine dolazi do naglog razvoja privatnog sektora. Osniva se veliki broj privatnih preduzeća, preduzetničkih radnji, udruženja i agencija.

Privredni subjekti

Prema podacima Agencije za privredne registre, sa stanjem do 31. decembra 2019. godine, u gradu Novom Pazaru registrovano je i posluje, aktivno, ukupno 5.173 privrednih subjekata. Od tog broja ima 1.160 (22,42%) privrednih društava i 4.013 (77,58%) preduzetnika. Od ovog ukupnog broja preovlađuju mikro privredni subjekti ukupno 5.033, malih 134 i šest srednjih. Mikro čine 97,2% preduzeća.

Broj privrednih subjekata po veličini, u 2019.godini

	Broj privrednih subjekata				Udeo u ukupnom broju p.subjekata istog sektora (%)			Udeo u ukupnom broju p.subjekata (%)
	mikro	srednja	mala	ukupno	mikro	srednja	mala	
Ukupno	5033	6	134	5.173	97,2	0,11	2,59	100

Izvor: APR - Agencija za privredne registre

U odnosu na 2015. godinu (4.120), broj privrednih subjekata u 2019. godini povećan je za 25,6% (1.054), s tim što je broj privrednih subjekata povećan za četvrtinu, dok je broj privrednih društava ostao na približno istom nivou. U 2019. godini osnovano je 628 subjekata, što je za 358 više nego ugašenih. Ukupan neto efekat (broj osnovanih/broj ugašenih) u 2019. godini je pozitivan, na svakih 10 ugašenih privrednih subjekata osnuje se 12 novih.

Ukupan broj aktivnih, novoosnovanih i brisanih privrednih subjekata u periodu od 2010-2019.

Godina	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Broj privrednih subjekata u 2019.		
										mikro	*srednja*	*mala*
Aktivna	*4.967*	*3.798*	*3.790*	*3.790*	*3.960*	*4.120*	*4.471*	*4.540*	*4.740*	*5.033*	*6*	*134*
Novoosnovana	*459*	*428*	*412*	*448*	*463*	*380*	*639*	*576*	*619*	*628*	*0*	*0*
Brisana	*528*	*590*	*414*	*427*	*316*	*227*	*319*	*266*	*275*	*270*	*0*	*0*

Novi Pazar odlikuje postojanje 5.173 privredna subjekta, koja su najvećim delom mikro i malog karaktera. Najveće procentualno učešće imaju trgovine na veliko i malo 35,32%. U okviru prerađivačke industrije koja u ukupnom broju preduzeća učestvuje sa 16.41%, najviše je zastupljena proizvodnja odevnih predmeta, tekstilna proizvodnja i proizvodnja i prerada predmeta od kože kao i proizvodnja nameštaja. Saobraćaj i veze iznose 10,98%, zatim slede usluge smeštaja i ishrane sa 10,61%, građevinarstvo 7,95% i ostale uslužne delatnosti sa 5,99% učešća u ukupnom broju preduzeća prema delatnostima.

Grafikon Broj privrednih subjekata po sektorima delatnosti u 2019. Godini

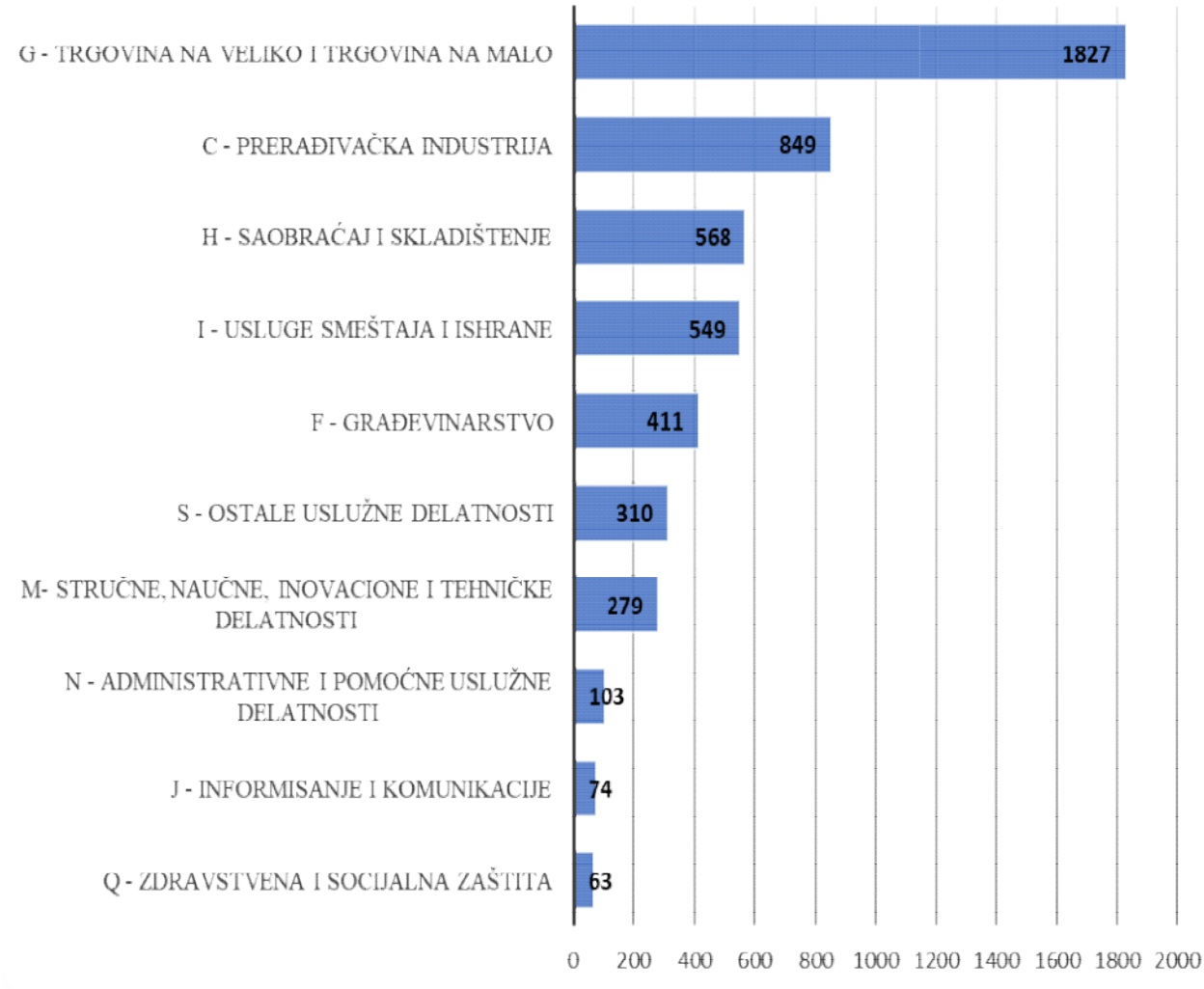

Struktura privrednih subjekata po sektorima delatnosti u 2019. godini

Oblast	Broj aktivnih p.subjekata	Procenat	Br. zaposlenih (CROSO)
✓ *A - POLjOPRIVREDA, ŠUMARSTVO i RIBARSTVO*	23	0,44%	***20***
✓ *E - SNABDEVANjE VODOM; UPRAVLjANjE OTPAD.VOD.*	2	0,04%	***2***
✓ *B - RUDARSTVO*	3	0,06%	***15***
✓ *D - SNABDEVANjE ELEKTRIČNOM ENERGIJOM, GASOM, PAROM i KLIMATIZACIJA*	4	0,08%	***6***
✓ *L - POSLOVANjE NEKRETNINAMA*	8	0,15%	***7***
✓ *K - FINANSIJSKE DELATNOSTI i DELATNOST OSIGURANjA*	24	0,46%	***32***
✓ *P - OBRAZOVANjE*	31	0,60%	***113***
✓ *R - UMETNOST; ZABAVA i REKREACIJA*	31	0,60%	***62***
✓ *Q - ZDRAVSTVENA i SOCIJALNA ZAŠTITA*	63	1,22%	***108***
✓ *J - INFORMISANjE i KOMUNIKACIJE*	74	1,43%	***146***
✓ *N - ADMINISTRATIVNE i POMOĆNE USLUŽNE DELATNOSTI*	103	1,99%	***219***
✓ *M- STRUČNE, NAUČNE, INOVACIONE i THE.DELATNOSTI*	279	5,39%	***419***
✓ *S - OSTALE USLUŽNE DELATNOSTI*	310	5,99%	***272***
✓ *F - GRAĐEVINARSTVO*	411	7,95%	***1.680***
✓ *I - USLUGE SMEŠTAJA i ISHRANE*	549	10,61%	***748***
✓ *H - SAOBRAĆAJ i SKLADIŠTENjE*	568	10,98%	***1.445***
✓ *C - PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA*	849	16,41%	***3.488***
✓ *G - TRGOVINA NA VELIKO i TRGOVINA NA MALO*	1.827	35,32%	***3.125***

Proizvodnja obuće

Broj preduzeća koja se bave **proizvodnjom obuće** je 58, sa instaliranim proizvodnim kapacitetima oko 3.000.000 godišnje. Stvarni obim ostvarenog izvoza ovih proizvoda na godišnjem nivou iznose oko 40 tona. Broj zaposlenih radnika na neodređeno vreme iznosi 250, zaključno sa mesecom decembrom 2019. godine. Novopazarski obućari zastupljeni su na tržištima Rusije, Češke, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Slovenije, Makedonije, Hrvatske, Belorusije, Italije, Nemačke, Švajcarske.

Industrija za preradu drveta je razvijen sektor u gradu Novom Pazaru. Instalirani su značajni kapaciteti u industriji tapaciranog kao i pločastog nameštaja. Proizvodnja se zasniva na bogatoj domaćoj sirovinskoj osnovi. Fabrike raspolažu dobrim kadrovskim i tehnološkim potencijalom, a zahvaljujući dizajnerima i konstruktorima razvijen je širok proizvodni program, koji se stalno unapređuje i dopunjava. Proizvodi se izrađuju od kvalitetnih sirovina i repromaterijala. Izbor vrhunskog, modernog i udobnog nameštaja je velik: garnitura u koži, garnitura u štofu, troseda, spavaćih soba, dečijih soba, ležajeva, komoda, predsoblja, masivnog i pločastog nameštaja, uz mogućnost izbora boja i dezena. Prate se svetski trendovi, ali se zadržava prepoznatljivost i originalnost, što garantuje uspešan razvoj sektora.

Uspešni nastupi na Sajmovima nameštaja, brojne nagrade i plasman proizvoda u svim krajevima Srbije i regiona, najbolji su pokazatelj da je tržište prihvatilo proizvode ovih

fabrika. Svi subjekti imaju zaokružen proces proizvodnje, što podrazumeva da se ceo postupak od ideje do gotovog proizvoda može sprovesti u pogonima fabrika. Postoji mogućnost zajedničkih ulaganja u proizvodnju sa inopartnerima i nastupanje na trećem tržištu.

Građevinarstvo

Oblast privrede koja je zbog uticaja svetske ekonomske krize na ovim prostorima, izložena usponima i padovima. Najveća ekspanzija u stambenoj izgradnji dogodila se 2005. godine i dalje traje, što je direktno uticalo na unapređenje rada građevinskih firmi u Novom Pazaru. Nedostatak sredstava kod proizvođača građevinskog materijala dovodi do otvaranja mogućnosti za zajednička ulaganja (STRATEŠKO PARTNERSTVO) u ovoj oblasti, što bi dovelo do povećanja iskorišćenosti proizvodnih kapaciteta.

Građevinske firme iz Novog Pazara angažovane su kao izvođači ili podizvođači na izgradnji kapitalnih objekata u našem gradu, za koje su projektno-tehničku dokumentaciju radila javna preduzeća i projektantske kuće iz Novog Pazara.

Naziv indikatora	Jedinica mere	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Broj izgrađenih stanova	Broj	219	68	179	34	147	348	247	365
Izgrađeni stanovi na 1000 stanovnika	Broj	2.2	0.7	1.8	0.3	1.4	3.3	2.3	3.4

Izvor: https://rsjp.gov.rs/cir/analiticki-servis/

Udruživanje

Značaj tržišta raste sa razvojem robne proizvodnje, i danas je život nezamisliv bez tržišta na kome deluju razna udruženja, asocijacije i klasteri. Na teritoriji grada aktivno je više od 300 poslovnih asocijacija i udruženja.

U Novom Pazaru su aktivna:

✓ Proizvođači džinsa za održivu proizvodnju – pro-denim
✓ Udruženje privrednika Progres
✓ Udruženje Pazarski bazar rukotvorina Novi Pazar
✓ Udruženje poslovnih žena jugozapadne Srbije
✓ Centar za nove tehnologije i održivi razvoj
✓ Udruženje Centar za održivi razvoj turizma
✓ NP Shoes asocijacija obućara
✓ Poslovna komora Sandžaka
✓ Udruženje građana proizvođača hrane “Pešter food”
✓ Pešter agro klaster
✓ Centar za primenu novih i inovacionih tehnologija NIT
✓ Udruženje pčelara “Sandžak”
✓ “Klaster nameštajaca Sandžaka”
✓ Udruženje građana Asstex asocijacija tekstilaca Novi Pazar
✓ Udruženje starih umetničkih zanata "Grnčar" Novi Pazar

Udruženja koja se bave proizvodnjom i preradom hrane,poseduju NASSR standard i HALAL sertifikat. Grad Novi Pazar ima odličnu saradnju sa međunarodnim organizacijama koje su prisutne u Srbiji (TIKA, EUPRO, USAID, SDC, UNDP i dr.) Saradnja se ogleda u brojnim projektima koji su realizovani na teritoriji grada. U oblasti poljoprivrede aktivno deluju 45+1

(Udruženje studenata Poljoprivrednog fakulteta) udruženja, integrisanih u Međuopštinsku uniju poljoprivrednih udruženja. Grad Novi Pazar aktivno deluje na formiranju razvojnog ambijenta u sektoru MMSPP kroz formiranje klastera i udruženja, te različitih asocijacija.

Zaposlenost i nezaposlenost

Ključni elementi politike zapošljavanja usmerene su ka rastu zapošljavanja kroz: podršku privatnom sektoru, samozapošljavanju, privlačenje stranih direktnih investicija, podršku unapređenju sistema obrazovanja. Takva politika treba da dovede do održivog povećanja zaposlenosti, posebno u privatnom sektoru, do otvaranja novih radnih mesta, do povećanja ulaganja u ljudski kapital i podsticanje socijalne inkluzije na tržištu rada, kao i do usklađivanja ponude i tražnje na tržištu rada.

Broj zaposlenih/nezaposlenih, zarade
Formiranjem Saveta za zapošljavanje i donošenjem Programa aktivne politike zapošljavanja,

	2017	2018	2019	2020
01. Broj zaposlenih	20.513	19.721	19.770	
02. Broj nezaposlenih	18.408	18.906	20.223	20.768
03. Prosečna neto zarada (u RSD)	35.924	37.440	41.302	

* Poslednje ažurno stanje se odnosi na period 01.01 - 30.06.2020. godine

Gradska uprava je prepoznala mogućnost da utiče na politiku zapošljavanja na svojoj teritoriji i da planira i utvrdi mere za smanjenje nezaposlenosti i povećanje zaposlenosti. Za sprovođenje mera iz Programa, u 2020. godini je opredeljeno 22.000.000,00 dinara sredstava budžeta Grada, a realizovaće se sledeće mere aktivne politike zapošljavanja:

1. Program stručna praksa
2. Javni radovi

Registrovana zaposlenost u 2018. i 2019. godini

Naziv RPK i JLS	Broj zaposlenih		Udeo (2019), %		Indeks 2019/2018.
	2019.	2018.	Republika Srbija	RPK	
Republika Srbija	**2.173.135**	**2.131.079**	***100,0***	**-**	**102,0**
RPK Kraljevo	126.537	125.536	*5,8*	*100,0*	100,8
Kraljevo	30.674	29.937	*1,4*	*24,2*	102,5
Vrnjačka Banja	7.234	7.247	*0,3*	*5,7*	99,8
Raška	5.828	5.745	*0,3*	*4,6*	101,4
Novi Pazar	**21.038**	**21.195**	***1,0***	***16,6***	**99,3**
Tutin	4.599	4.722	*0,2*	*3,6*	97,4
Sjenica	4.676	4.671	*0,2*	*3,7*	100,1
Čačak	35.461	35.141	*1,6*	*28,0*	100,9
Gornji Milanovac	12.236	12.128	*0,6*	*9,7*	100,9

Izvor: Republički zavod za statistiku.

Ukupan broj nezaposlenih lica na teritoriji grada Novog Pazara je 20.223, a od tog broja je 10.262 žena. Na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje se nalazi sa prvim stepenom ukupno 8.274 lica, od čega su 4.358 žene. Sa drugim stepenom je na evidenciji 747 lica, od toga 240 čine žene. Sa trećim stepenom na evidenciji se nalazi 4.077 lica, od toga 1.717 su žene. Sa četvrtim stepenom 5.632, od toga su 3.131 žene. Sa petim stepenom ima 57 lica, od

toga 12 čine žene. Sa šestim stepenom ima 285 lica, od čega su 148 žene. Sa sedmim stepenom, trenutno imam na evidenciji 1.150, od toga 656 čine žene, i sa osmim stepenom ima jedno lice.

Pregled nezaposlenih lica po godinama života izgleda ovako: 574 nezaposlenih lica imaju od 15-19 godina života, 2.448 lica ima od 20-24 godina, 2.611 lica ima od 25-29 godina, 2.446 lica ima od 30-34 godina, 2.484 lica ima od 35-39 godina, 2.459 lica ima od 40-44 godina, 2.303 lica ima od 45-49 godina, 2.303 lica ima od 45-49 godina, 1.761 lica ima od 50-59 godina, i 1.046 lica ima od 60-64 godina.

Nezaposlena lica na evidenciji po dužini traženja posla tj. trajanju nezaposlenosti mogu se rasporediti tako da do jedne godine traži zaposlenje 3.976 nezaposlenih lica, od jedne do dve godine zaposlenje traži 2.512 lica, od dve do tri godine 2.127 lica, od tri do pet godina, posao traži 2.805 lica, od pet do osam godina na posao čeka 3.235 lica, od osam do deset godina na posao čeka 1.686 lica i duže od deset godina posao traži 3.816 lica.

Na evidenciji nacionalne službe za zapošljavanje je 6.235 (3.525 žena) nezaposlenih lica do 30 godina života.

Struktura aktivnih nezaposlenih lica u 2019. godini se ogleda u većem učešću lica sa srednjom stručnom spremom u ukupnoj nezaposlenosti.

Kvalifikaciona struktura nezaposlenog stanovništva

	2017	2018	2019	2020
01. Nekvalifikovani	7.516	7.775	8.274	8.556
02. Niža stručna sprema i polukvalifikovani	737	745	747	742
03. Kvalifikovani	3.917	3.915	4.077	4.180
04. Srednja stručna sprema	4.859	5.066	5.632	5.741
05. Visokokvalifikovani	62	54	57	60
06. Viša stručna sprema	175	157	162	152
07. Visoka stručna sprema	1.142	1.194	1.274	1.337
Ukupno	**18.408**	**18.906**	**20.223**	**20.768**

Nezaposlena lica, stanje na kraju decembra 2018. i 2019. godine

Naziv RPK i JLS	Nezaposlena lica		Udeo (2019), %		Indeks 2019/2018.
	31.12.2019.	31.12.2018.	R. Srbija	RPK	
Republika Srbija	**506.865**	**552.513**	***100,0***	**-**	**91,7**
RPK Kraljevo	55.901	58.040	*11,0*	*100,0*	96,3
Kraljevo	10.022	10.459	*2,0*	*17,9*	95,8
Vrnjačka Banja	2.689	3.005	*0,5*	*4,8*	89,5
Raška	1.926	2.174	*0,4*	*3,4*	88,6
Novi Pazar	**20.223**	**18.906**	***4,0***	***36,2***	**107,0**
Tutin	8.204	7.985	*1,6*	*14,7*	102,7
Sjenica	4.297	4.990	*0,9*	*7,7*	86,1
Čačak	5.824	7.229	*1,1*	*10,4*	80,6

Izvor: Nacionalna služba za zapošljavanje.

Najveća nezaposlenost zabeležena je u Novom Pazaru, Kraljevu i Tutinu.

Broj zaposlenih/nezaposlenih, zarade i bruto društveni proizvod u Novom Pazaru [1]

	2016	2017	2018	2019
Broj zaposlenih	19.636	20.530	21.195	21.038
Broj nezaposlenih	19.144	18.408	18.906	20.768
Prosečna neto zarada (u RSD)	34.192	35.891	37.345,4	/

Izvor : https://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja/#

Organizacioni aspekti podrške lokalnom ekonomskom razvoju

U skladu sa Zakonom o lokalnoj samoupravi ("Sl. glasnik RS", br. 129/2007, 83/2014 - dr. zakon, 101/2016 - dr. zakon i 47/2018) i Zakonom o ulaganjima ("Sl. glasnik RS", br. 89/2015 i 95/2018), nadležnost jedinice lokalne samouprave jeste, da donosi i realizuje programe za podsticanje lokalnog ekonomskog razvoja, preduzima aktivnosti za održavanje postojećih i privlačenje novih investicija i unapređuje opšte uslove poslovanja, i to preko jedinice za lokalni ekonomski razvoj.

Lokalna samouprava je značajno unapredila efikasnost pružanja usluga privredi, pre svega zahvaljujući elektronskoj upravi, geografsko informacionog sistema i servisima uslužnog centra.
Grad realizuje mere aktivne politike zapošljavanja u saradnji sa Nacionalnom službom za zapošljavanje. Lokalna samouprava uključena je u ovaj proces i prati dešavanja na lokalnom tržištu rada kako bi mogla brzo da reaguje i uključi se u realizaciju, ukoliko se ukaže interesovanje privrede.

Struktura izvoza i uvoza

U nastavku dajemo tabelarni i grafički prikaz strukture izvoza i uvoza na teritoriji grada Novog Pazara, kao bitan pokazatelj stanja lokalne ekonomije.

Osnovni pokazatelji spoljnotrgovinske (ST) razmene grada Novog Pazara u 2019. godini, u 000 evra

ST razmena	2019.
Izvoz	31,428.1
Uvoz	69,457.3
Razmena	100,885.4
Saldo razmene	-38,029.2
Pokrivenost uvoza izvozom	45.2%

Izvor: Republički zavod za statistiku

Ukupan broj kompanija u ST razmeni grada Novog Pazara u 2019. Godini

	Br. kompanija
Izvoznici	222
Uvoznici	402
Ukupno u ST razmeni	485

Izvor: Uprava carine Republike Srbije

[1] Poslednje ažurno stanje se odnosi na period od 01.01-30.06.2018. godine

Struktura izvoza prema vrsti proizvoda u 000 evra Grada Novog Pazara Novi Pazar.

NAZIV PROIZVODA	IZVOZ	
	u 000 evra	u tonama
Pantalone ženske i bridž pantalone,ostale,od teksasa	3,531.1	137.5
Pantalone muške i bridž pantalone,ostale,od teksasa	3,085.3	180.3
Pantalone,bridž pantalone,muške,ostale,ostali pamuk	1,880.0	115.4
Ostala sedišta,sa drvenim kosturima,tapacirana	1,736.6	731.1
Drvo bukve,obrađeno po dužini,debljine više od 6mm	1,601.9	4,874.0
Goveda,ostalo,ostale vrste,živa	1,339.9	572.3
Košulje muške,od pamuka,osim pletenih	950.3	24.2
Ostala obuća,lice koža,ostalo,unutr. đon od= 24cm,muška	873.4	35.9
Potkošulje,kućni ogrtači i slično,muški,od pamuka	831.6	87.7
Stoka,ostalo,m više od 300kg,ostalo,za klanje,za zem. van EU	820.2	409.1

Izvor: Republički zavod za statistiku

Struktura uvoza prema vrsti proizvoda, Novi Pazar

NAZIV PROIZVODA	UVOZ	
	u 000 evra	u 000 evra
Materijali pleteni po osnovi,od pamuka,bojeni	5,860.9	2,006.5
Nerazvrstana roba po CT-roba na skladištenju	5,562.7	2,177.1
Materijali pleteni,š više od 30cm,od= 5% elastomera,bez gume	3,643.3	1,078.0
Tkanine(pamuk od= 85%),raznobojne,m više od 200g/m2,denim	3,269.5	1,144.2
Cement portland,ostali	2,267.8	38,176.3
Ostali pleteni,kukičani materijali,od pamuka,bojeni	1,778.6	613.8
Kamioni,dizel,bm preko 5t-20t,upotrebljavani	1,661.0	689.2
Tkanine(pamuk do 85%+sint.),raznobojne,m više od 200g/m2,denim	1,651.6	776.9
TV u boji,bez katodne cevi	1,307.6	89.5
Ostali pleteni materijali,od sintetike,bojeni	1,243.7	514.9

Izvor. Republički zavod za statistiku

Najveća izvozna i uvozna tržišta opštine Novi Pazar u 2019. god

TRŽIŠTE	IZVOZ		TRŽIŠTE	UVOZ	
	u 000 evra	u 000 evra		u 000 evra	
Bosna i Hercegovina	9,496.3	30.2	Turska	37,906.4	54.6
Crna Gora	7,356.0	23.4	Kina	7,654.9	11.0
Italija	3,071.7	9.8	Nemačka	6,809.5	9.8
Hrvatska	2,880.2	9.2	Albanija	3,463.9	5.0
Nemačka	1,564.5	5.0	Italija	2,667.1	3.8
Grčka	1,293.8	4.1	Bosna i Hercegovina	1,472.5	2.1
Severna Makedonija	970.8	3.1	Poljska	1,152.5	1.7
Slovenija	905.1	2.9	Grčka	929.3	1.3
Švajcarska	837.9	2.7	Pakistan	900.9	1.3
Ruska Federacija	778.7	2.5	Slovenija	773.1	1.1

Prosečna neto zarada u Novom Pazaru isplaćena u decembru 2019. godine iznosi **41.302** dinara, bez poreza i doprinosa, po zaposlenom**.** U poređenju sa istim periodom 2018. godine, prosečna neto zarada porasla je za 9,2 odsto, a u odnosu na neto zaradu u Republici manja je za 14,7 odsto.

Prosečne zarade bez poreza i doprinosa (neto) u 2018. i 2019. godini

Naziv JLS	Neto zarade, u RSD		%		Indeks I-XII 2019/ I-XII 2018.
	I-XII 2019.	I-XII 2018.	Republika Srbija	RPK	
Republika Srbija	**51.919**	**49.650**	***100,0***	**-**	**104,6**
Raški okrug	44.304	40.569	*85,3*	*100,0*	109,2
Kraljevo	46.449	42.708	*89,5*	*104,8*	108,7
Vrnjačka Banja	41.802	38.544	*80,5*	*94,3*	108,4
Raška	44.363	40.635	*85,4*	*100,1*	109,2
Novi Pazar	**41.302**	**37.440**	***79,5***	***93,2***	**110,3**
Tutin	43.082	39.574	*83,0*	*97,2*	108,9
Sjenica	44.511	41.404	*85,7*	*100,5*	107,5
Moravički okrug	47.271	43.817	*91,0*	*100,0*	107,9
Čačak	46.794	43.260	*90,1*	*99,0*	108,2

Izvor: Republički zavod za statistiku

Potrošačka korpa (po lokalnim samoupravama)

Analiza potrošačke korpe i neto zarada, Republike Srbije i Novog Pazara u 2019. god.

Period 2019. god.	Neto zarada		Potrošačka korpa	
	Republika Srbija	Novi Pazar	Republika Srbija	Novi Pazar
Januar	54.521	41.925	70.595	60.089
Februar	52.426	39.259	71.099	59.614
Mart	54.271	40.243	71.301	61.753
April	54.645	41.458	71.831	61.623
Maj	55.380	41.835	71.583	61.405
Jun	53.633	39.470	71.446	61.429
Jul	55.042	41.595	71.352	60.858
Avgust	54.115	40.766	71.481	61.216
Septembar	53.698	40.121	71.301	62.328
Oktobar	55.065	41.872	71.367	62.243
Novembar	56.331	42.538	71.434	61.926
Decembar	59.772	41.302	71.992	62.406

Učešće neto zarada u potrošačkoj korpi za 2019. godinu na nivou Republike Srbije je 76,09 %, na nivou grada Novog Pazara je 74,23 %. Odnos proseka potrošačke korpe Novog Pazara u odnosu na Republiku Srbiju je 0,85, a indeks neto zarada na nivou Srbije i Novog Pazara je 132,86.

Zbir neto zarada u 2019. godini na nivou Republike Srbije iznosi 542.796,00 dinara, a u Novom Pazaru 408.544,00 dinara što pokazuje da su prosečne zarade u gradu Novom Pazaru manje u odnosu na republički prosek za 24,74 %.

Pregled prosečnih plata u pojedinim gradovima Republike Srbije u 2019. god.

Grad	Prosečna zarada bez poreza i doprinosa I-X 2019
Beograd	67.311
Novi Sad	59.710
Pančevo	53.617
Smederevo	53.233
Kragujevac	51.800
Užice	51.671
Niš	50.479
Valjevo	48.090
Kraljevo	45.972
Zaječar	47.294
Zrenjanin	52.272
Šabac	47.997
Leskovac	43.327
Subotica	50.422
Novi Pazar	**41.302**

Poljoprivreda

S obzirom na dominantno planinski karakter prostora, u ukupnim poljoprivrednim površinama preovlađuju prirodni travnjaci sa oko 70,85%, od kojih livade čine 29,55% ili 10.72ha, a pašnjaci 41,30% ili 14.98ha. Oranice čine 23,77% ili 8.62ha, a voćnjaci 5,38%, ili 1.95ha. Blizu 84% ukupnih poljoprivrednih, odnosno blizu 99% obradivih površina, je u privatnom posedu, dok kod pašnjaka udeo državne svojine iznosi preko 37%. Na teritoriji Grada Novog Pazara navodnjava se 793ha (3,97 % ukupnog korišćenog poljoprivrednog zemljišta).

Po svom geografskom i reljefnom položaju, ovo područje predstavlja vrlo povoljan teren za intenzivnu stočarsku i voćarsku proizvodnju. Tu se pre svega misli na proizvodnju kravljeg i ovčijeg mleka, junećeg i jagnjećeg mesa kao i proizvodnju jabuke, šljive i jagodičastog voća. Jedan od osnovnih preduslova budućeg razvoja poljoprivrede na teritoriji grada Novog Pazara jeste detaljna analiza osnovnih resursa zemljišta, klime, vode, poljoprivrednih mašina, gazdinstava i radno sposobnog stanovništva na selu, odnosno formirati GIS (geografski informacioni sistem) za poljoprivredu, koji će arhivirati saznanja i omogućiti laku dostupnost informacija u vezi kvaliteta zemljišta, optimalnih tehnika đubrenja, kvaliteta voda, zaštite bilja, količina proizvodnih proizvoda na određenim površinama, a sve u cilju efikasnog i efektivnog korišćenja finansijskih sredstava i podsticaja kvalitetnih programa za vredne i angažovane poljoprivrednike.

Dugoročno planiranje i informisanje javnosti i svih zainteresovanih strana o ciljevima tako definisane javne politike imaju svoje prednosti. Takav pristup u planiranju javnih politika čini poslovno okruženje predvidivijim i stabilnijim. Dostizanje većeg stepena predvidljivosti i stabilnosti povećava atraktivnost JLS kao destinacije za nova ulaganja, što za uzvrat povoljno utiče na održivi rast i razvoj cele zajednice.

Ukupna planirana budžetska sredstva za poljoprivredu

Godina	2017	2018	2019	2020	2021
Program 5	5.000.000,00	10.000.000,00	12.000.000,00	4.500.000,00	15.000.000,00

Biljni i životinjski svet - Na osnovu prikazivanja distribucuje biodiverziteta prema geografskoj rejonizaciji teritorija, grad Novi Pazar pripada regionu Zapadne Srbije. Poljoprivredne površine čine oko 50% teritorije grada Novog Pazara, pa je prirodna vegetacija ograničena na delove pod šumom, pašnjacima i livadama. Vrste divljih životinja koje preovlađuju su zečevi, lisice, vukovi, divlje svinje. Ptičje zajednice uključuju ptice selice kao što su laste i rode. Vrste koje preovlađuju u smislu lova su prepelice i fazani. Riblje zajednice znatno zavise od količine i kvaliteta vode u rekama i potocima.

Pokazatelji razvoja poljoprivrede

Radna snaga: Na teritoriji grada Novog Pazara, po podacima popisa poljoprivrede 2012. godine, članovi poljoprivrednih gazdinstava broje 4.938 lica, od čega 4.348 lice muškog i 590 lica ženskog pola. Na porodičnim poljoprivrednim gazdinstvima je evidentirano 7.487 lica, i to 4.714 muškaraca i 2.773 žena. Poljoprivredna gazdinstva-pravna lica imaju 8 članova, 8 lica muškog roda. Od ukupnog broja lica, članova poljoprivrednog gazdinstva, 4.938 lica su nosioci gazdinstva, dok su 7.487 lica članovi porodice i rođaci koji na poljoprivrednim gazdinstvima obavljaju poljoprivrednu delatnost. Na poljoprivrednima gazdinstvima grada Novog Pazara godišnje se angažuje ukupno 3.265 radne jedinice.
Struktura poljoprivrednih gazdinstava: Kada se govori o strukturi poljoprivrednih gazdinstava, može se reći da na teritoriji grada dominiraju relativno mala gazdinstva koja uglavnom nemaju određenu specijalnost. Najčešće članovi tih gazdinstava ostvaruju i prihode od drugih delatnosti, iz radnog odnosa, samostalne delatnosti ili penzija iz radnog odnosa. Mali je broj poljoprivrednih gazdinstava kojima je poljoprivreda jedina delatnost. U tabelama je prikazana struktura poljoprivrednih gazdinstava prema broju uslovnih grla i površini obrađenog zemljišta . Analizom gornjih tabela, dolazi se do zaključka da najveći deo gazdinstava obrađuje manje od 5ha zemljišta. Takođe najveći procenat gazdinstava na svom gazdinstvu ima manje od 5 uslovnih grla stoke.

Podaci iz RGP-a na teritoriji grada Novog Pazara na dan 08.06.2021.godine:
Broj registrovanih poljoprivrednih gazdinstava:

Organizacioni oblik	Sva upisana gazdinstva				Sva aktivna gazdinstva			
	2018	2019	2020	2021	2018	2019	2020	2021
Porodično poljoprivredno gazdinstvo	3.606	3.455	3.321	3.397	2.811	2.909	2.992	3.056
preduzeća	5	5	8	10	4	4	8	9
preduzetnici	0	0	1	1	0	0	1	1
Zemljoradničke zadruge	1	1	1	1	1	1	1	
UKUPNO	3.612	3.461	3.331	3.409	2.816	2.914	3.002	3.067

Poljoprivredno zemljište

Poljoprivredno zemljište je jedan od najvažnijih (prirodnih) resursa svake zemlje i osnovni činilac poljoprivredne proizvodnje. Poljoprivredno zemljište je neprocenjivi, sporoobnovljivi prirodni resurs. U poslednje vreme ono dobija još više na značaju zbog intenziviranja klimatskih promena, povećanja broja stanovnika, povećanja sušnih predela, povećanja

korišćenja poljoprivrednih površina za proizvodnju energije, građevinske ekspanzije i drugih činilaca koji utiču na to da se na zemljište gleda sa posebnom pažnjom.

Područje grada Novog Pazara je karakteristično po značajnom procentu brdskog zemljišta, dok su viši delovi formirani u eruptivnim i metamorfnim stenskim masivima. Niži brežuljkasti i ravničarski delovi nalaze se na rečnim naslagama, u slivu reka Raška, Jošanica i Deževa. U reljefu se ističu rečne doline. Prema rezultatima popisa poljoprivrede iz 2012.godine ukupna površina raspoloživog poljoprivrednog zemljišta iznosi 36.669ha, od toga korišćeno poljoprivredno zemljište 19.950,97ha, a livade i pašnjaci 13.668ha. Ukupna površina pod sistemima za navodnjavanje iznosi 793ha , od toga sistem "kap po kap" 498ha, i ostalo 295ha, po podacima Službe za katastar. Program za 2020.godinu, ukupna površina poljoprivrednog zemljišta u državnoj svojini iznosi 4.851,58ha, planirano za zakup je 3.646,94ha u 712 javnih nadmetanja, a trenutno se izdaje 56,61ha (dvanaest ugovora - period zakupa 10 godina),(broj 13 Službeni list grada Novog Pazara 02. Novembar 2020.godine).

Raspoloživo zemljište poljoprivrednih gazdinstava, 2012.godina

				Grad	Učešće u ukupnoj površini PG (%)
Poljoprivredna gazdinstva	Σ-Ukupno			5.044	/
	ha			48.837	100
Raspoloživo zemljište	Poljoprivredno zemljište	Korišćeno	Σ	5.032	/
			ha	19.951	40,85
		Nekorišćeno	Σ	933	/
			ha	7.250	14,85
	Drugo zemljište	Šumsko	Σ	3.460	/
			ha	21.027	43,05
		Ostalo	Σ	4.955	/
			ha	609	1,25

Izvor: Popis poljoprivrede 2012 – Knjiga 1; Tabela 2.2. Raspoloživo zemljište poljoprivrednih gazdinstava

Raspoloživo zemljište poljoprivrednih gazdinstava, 2012.godine

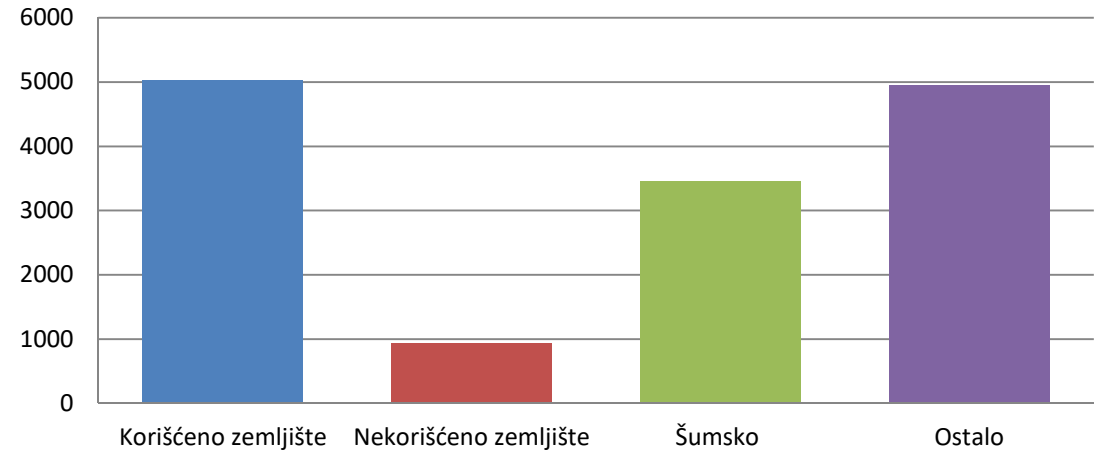

Struktura članova gazdinstva i stalno zaposlenih na gazdinstvu prema polu i pravnom statusu gazdinstva, 2012.godina

		Grad	Udeo u ukupnom stanovništvu grada (%)	Udeo u ukupnom broju članova gazdinstava (%)
Stanovništvo - ukupno		100.410	100	/
Članovi gazdinstva i stalno zaposleni na gazdinstvu	Ukupno	12.433	12,38	100
	Žene	5.304	5,28	42,66
	Muškarci	7.129	7,10	57,34
Na porodičnom gazdinstvu	Ukupno	12.425	12,37	99,94
	Žene	5.304	5,28	42,66
	Muškarci	7.121	7,09	57,27
Na gazdinstvu pravnog lica/preduzetnika	Ukupno	8	0,01	0,06
	Žene	0	0,00	0,00
	Muškarci	8	0,01	0,06

Izvor: Popis poljoprivrede 2012 – Knjiga 2;Tabela 7.2. Članovi gazdinstva i stalno zaposleni na gazdinstvu prema polu i pravnom statusu gazdinstva

Struktura korišćenog poljoprivrednog zemljišta, 2012.godina

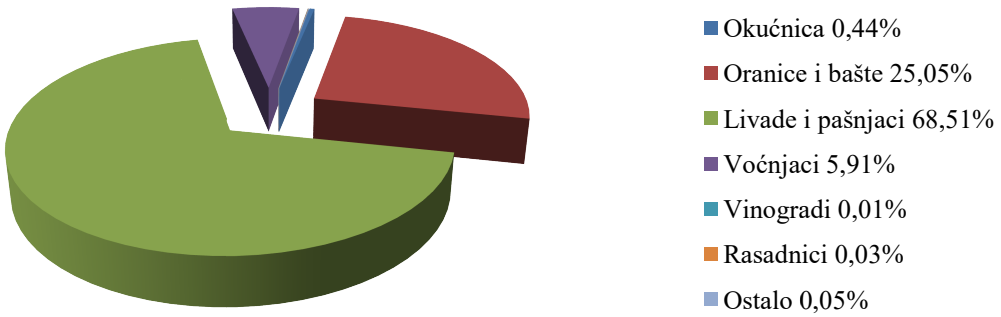

Politika upravljanja poljoprivrednim zemljištem predstavlja jednu od ključnih politika održivog razvoja svake zemlje. Ona je pre svega deo poljoprivredne politike, ali i deo politike zaštite životne sredine zbog biološke raznovrsnosti, uticaja na klimatske promene i zagađenja zemljišta i voda, socijalne politike usled značaja za prehrambenu sigurnost, ekonomske politike kao deo razvojnih politika, politika koncentracije i monopola, subvencija, politika nacionalne sigurnosti, i drugih politika.

Proizvodnja poljoprivrednih proizvoda: Proizvodnja poljoprivrednih proizvoda se zasniva uglavnom na stočarstvu i ratarstvu, a manje na prozvodima voćarstva. Stepen finalizacije poljoprivrednih proizvoda je nizak i najčešće se radi o primarnoj proizvodnji poljoprivrednih proizvoda. Razlog za to je nedostatak preradnih kapaciteta kao i nedovoljna tržišna orijentacija samih proizvođača.

Ratarstvo

U dolinama reka: Raške, Jošanice, Trnavice, Ljudske, Deževske kao i njihovih pritoka, na aluvijalnim ravnima locirane su oranične površine sa ratarskim proizvodima. Na ovim površinama najviše se gaje: kukuruz, heljda, pšenica, pasulj, krompir i ostale povrtarske kulture. Pšenica zauzima najveće površine u ratarskoj proizvodnji.

Povrtarska proizvodnja rasprostranjena je u rečnim dolinama reka: Raške, Jošanice, Trnavice, Deževske i Ljudske kao i njihovih pritoka.

Kvalitetno zemljište sa dovoljno sunca i vode za navodnjavanje omogućavaju proizvodnju kvalitetnog povrća.
Osnovni uzrok niskih prinosa jeste činjenica da je proizvodnja dosta usitnjena, uz neodgovarajuću primenu agrotehničkih mera, pre svega navodnjavanja za postizanje visokih i stabilnih prinosa.

U poslednje vreme povećava se proizvodnja (paradajz, spanać, salata, krastavac i paprika) u zaštićenom prostoru što će pozitivno uticati na porast prinosa i povećanje ponude na domaćem tržištu u cilju povećanja profitabilnosti proizvodnje. Najveća proizvodnja povrća u plastenicima postoji u naseljima koja su locirana u neposrednoj blizini Novog Pazara.
Proizvodnja pšenice i kukuruza beleži drastične oscilacije u ukupnim i prosečnim prinosima koji su, pre svega, posledica uticaja pogodnih ili nepogodnih vremenskih uslova za uzgoj, ali i usitnjenosti poseda, nepostojanja tržišno orijentisane proizvodnje, propasti velikih agrokombinata (Vojin Popović i Pešter), nedostatka agrotehničkih mera i tehnološki zaostale mehanizacije.

Prema Popisu poljoprivrede iz 2012. godine, na teritoriji Grada Novog Pazara, od ratarskih kultura najviše se gaji pšenica, na 1.510ha, zatim slede kukuruz na 732ha, pa sledi ječam na 181ha, zatim pasulj na 120ha , pa ovas na 114ha, sledi raž na 26ha, i ostala žita na 37ha.

Oranice i bašte, po kategorijama (%),2012.

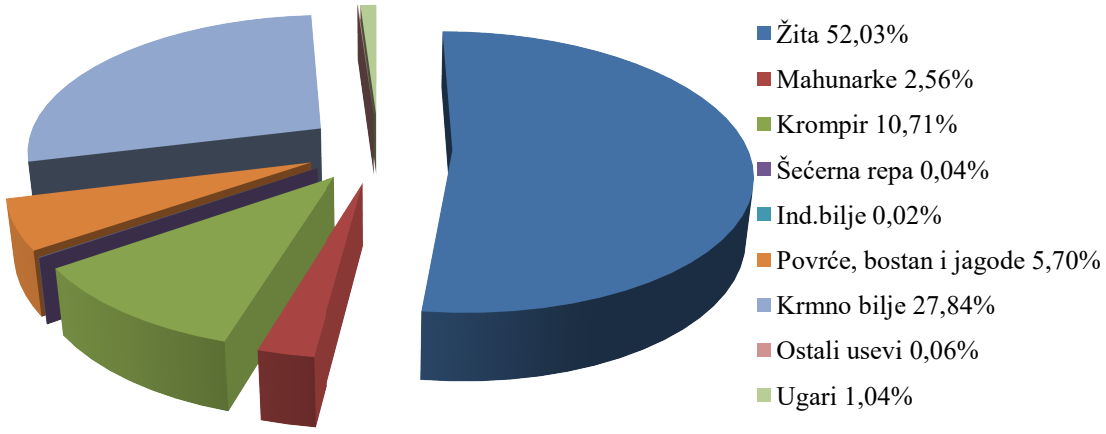

Površine pod povrćem 2012.godine

	Grad (ha)	Udeo u ukupnoj površini pod povrćem, bostanom i jagodama (%)
Poljoprivredna gazdinstva povrća, bostana i jagoda	1.857	/
Ukupna površina - ha	285	100
Paradajz	41	14,39
Kupus i kelj	89	31,23
Paprika	65	22,81
Crni luk	43	15,09
Beli luk	9	3,16
Karfiol	2	0,70
Šargarepa	5	1,75
Grašak	1	0,35

Ostalo sveže povrće		29	10,17
Jagode		1	0,35
U zaštićenom prostoru	PG	214	/
	ha	10	

Izvor: Popis poljoprivrede 2012 – Knjiga 1; Tabela 2.7. Površine pod povrćem, bostanom i jagoda

Zasadi povrća, na otvorenim i u zaštićenim prostorima (%), 2012.godina

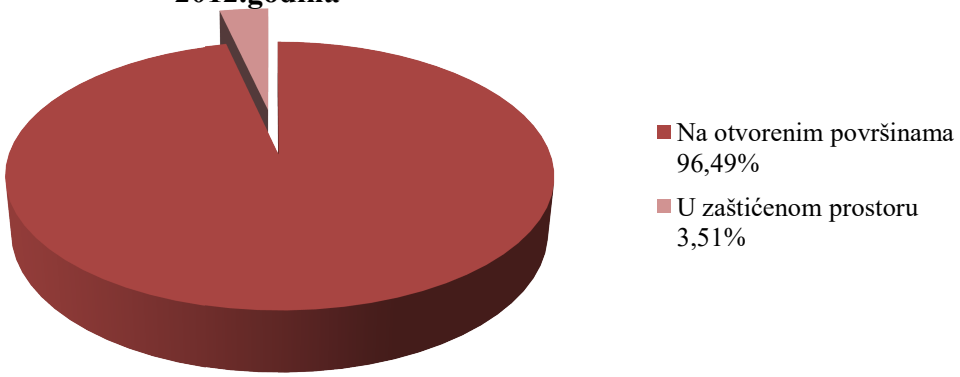

Proizvodnja pojedinih ratarskih kultura, industrijskog, povrtnog i krmnog bilja, 2012.godina

	Ukupan prinos u gradu (t)	Udeo u uku-pnom prinosu Srbije (%)	Prosečan prinos u gradu (kg/ha)	Prosečan prinos u okrugu (kg/ha)	Prosečan prinos u Srbiji (kg/ha)
Pšenica	3.818	0,20	2.653	6.380	9.022
Kukuruz	2.896	0,08	2.228	6.348	6.432
Pasulj	65	0,25	427	536	808
Krompir	5.849	1,01	7.376	7.676	7.660
Detelina	893	0,24	2.478	2.748	3.163
Lucerka	1.721	0,23	2.509	2.845	4.032
Livade (seno)	14.028	1,64	1.053	1.027	1.333
Pašnjaci (seno)	3.955	1,16	294	551	487

Izvor: RZS, Opštine i regioni u Republici Srbiji 2013.; 9.2. Proizvodnja pšenice i kukuruza;

Proizvodnja industrijskog i povrtnog bilja 2011.; 9.4. Proizvodnja krmnog bilja 2011.godina

Proizvodnja pšenice i kukuruza (t)

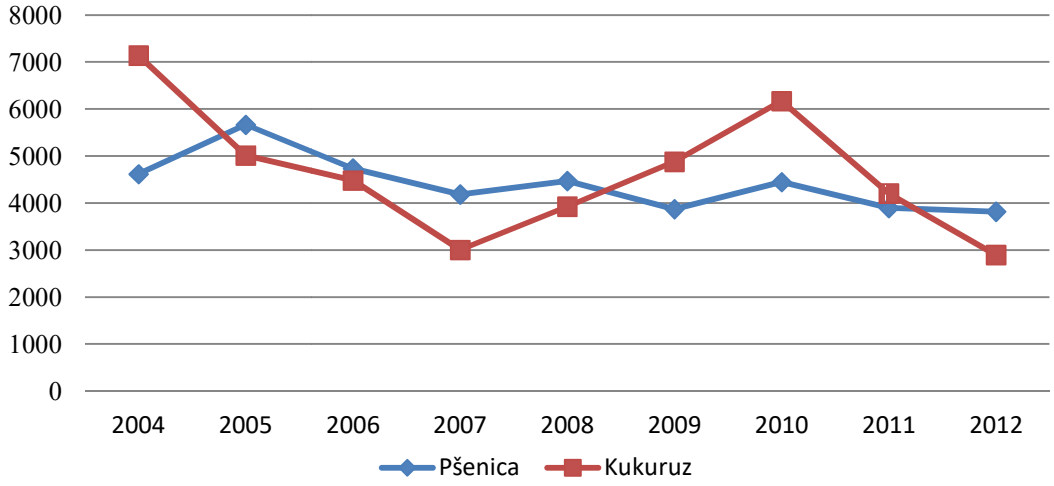

Površine pod žitima i mahunarkama

	Površina (ha)	Udeo u ukupno korišćenom poljoprivrednom zemljištu (%)
pšenica	1510	55,51
kukuruz	732	26,91
ječam	181	6,65
pasulj	120	4,41
ovas	114	4,19
raž	26	0,96
ostala žita	37	1,37
KPZ	2720	1

Višegodišnji zasadi

Na osnovu sastava i konfiguracije zemljišta Novi Pazar ima predispozicije za razvoj voćarstva, pre svega šljive i jabuka, a u porastu je uzgoj malina, što doprinosi ruralnom razvoju i ekonomskom osnaživanju poljoprivrednih proizvođača. Po podacima popisa poljoprivrede 2012.godine na teritoriji grada Novog Pazara, pod voćnjacima se nalazi 1.178ha, od toga pod ekstenzivnom proizvodnjom 951,7ha. Pod vinogradima se nalazi manje od 1,5ha zemljišta na celokupnoj teritoriji grada. Najznačajnije voćarske kulture su: šljiva 163,2ha; jabuka 55,3ha; kruška 3ha; orah 3,7ha; lešnik 0,4ha; breskva 0,1ha ,trešnja 0,3ha, maline 20ha.

Postoji sirovinska baza za izgradnju fabrike za preradu voća do finalnog proizvoda (sokova, džemova i sl.) jer sirovina ima dovoljno.

Na korišćenoj površini pod voćem najviše je zastupljena šljiva na površini od 2.351ha, slede jabuka na 534ha i kruška 202ha. Plantažni - intenzivni način gajenja voća i vinograda je zastupljen na površini od 1.187 ha, a ekstenzivni na 2.379 ha.

Površine pod voćnim vrstama, 2012.godina

		Grad	Okrug	Udeo u okrugu (%)
PG		3.282	17.625	18,62
Voćne vrste,ha	Σ	1.179	7.642	15,43
	Jabuke	256	1.207	21,21
	Kruške	68	436	15,60
	Breskve	2	44	4,54
	Kajsije	2	76	2,63
	Višnje	14	116	12,07
	Šljive	77	5.073	1,52
	Orasi	39	273	14,29
	Lešnici	4	36	11,11
	Ostalo	23	248	9,27

Izvor: Popis poljoprivrede 2012 – Knjiga 1; Tabela 2.10. Površine pod voćnim vrstama

Površine pod voćnim vrstama (ha), 2012.

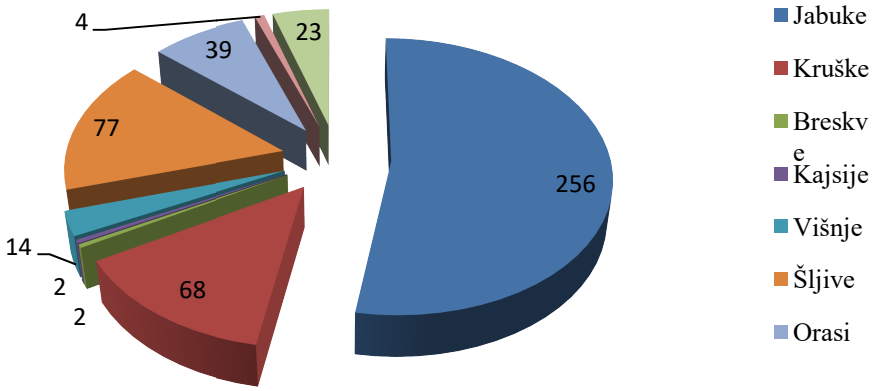

Proizvodnja voća 2012.godine

	Broj rodnih stabala/rodnih čokota u gradu	Ukupan prinos u gradu (t)	Udeo opštine u ukupnom prinosu Srbije (%)	Prosečan prinos u gradu (kg/stablo ili kg/čokot)	Prosečan prinos u okrugu (kg/stablo ili kg/čokot)	Prosečan prinos u Srbiji (kg/stablo ili kg/čokot)
Jabuka	138.225	835	0,47	6	6	10,6
Šljiva	328.960	1.323	0,34	4	5,5	9,7

Izvor: RZS, Opštine i regioni u Republici Srbiji 2013.; 9.5. Proizvodja voća i grožđa

Proizvodnja jabuka i šljiva (t)

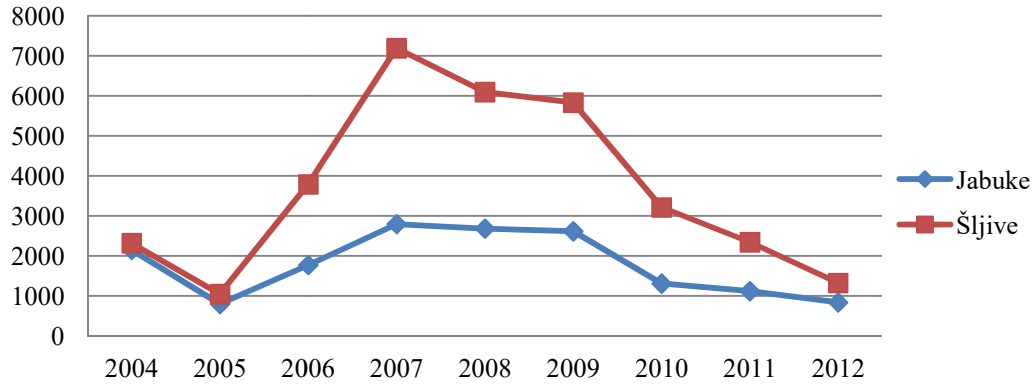

Stočni fond

Prema podacima iz popisa poljoprivrede 2012. godine, na teritoriji grada se gaji oko 9.645 grla goveda, zatim 3.304 svinja, 16.091 ovaca, 49.368 živine i pčelinje društvo. Prema podacima ankete o strukturi poljoprivrednih gazdinstava stanje stočnog fonda je sledeće : goveda 11.955, svinje 3.032, ovce 12.477, živina 31.058. Površina pod livadama i pašnjacima je 12.275ha. Novopazarski kraj ima dugogodišnje iskustvo i tradiciju u razvoju stočarstva. Stočarstvu se daje prioritetan značaj, zatim biljnoj proizvodnji koja je u funkciji stočarstva (radi obezbeđenja dovoljne količine kvalitetne i jeftine stočne hrane).

Prema prioritetu, shodno prirodnim uslovima u stočarstvu, dominantno mesto ima govedarstvo, zatim ovčarstvo, pa živinarstvo. Novi Pazar je uvek bio poznat po proizvodnji junadi (tov junadi).Velike količine mesa poznatog po dobrom kvalitetu bile su plasirane na evropsko tržište. Dominantno je zastupljena simentalska rasa goveda 95%, a manji procenat su autohtone vrste buša.

Proizvodnja mleka u Novom Pazaru je dosta skromna u odnosu na druge regionalne centre. Preko 90% od ukupne proizvodnje mleka je kravlje mleko, dok je ostatak ovčije i kozije mleko.

Prema Popisu poljoprivrede iz 2012. godine, na teritoriji Grada Novog Pazara ima 12.329 uslovnih grla stoke, što iznosi 1 uslovno grlo po ha korišćenog poljoprivrednog zemljišta. Od stoke najviše ima živine 49.368, a slede ovce 16.091, goveda 9.645, svinja 3.304, koze 1.567. Sve ostale domaće životinje su zastupljene sa po ispod 300 grla. Pčelarstvo je zastupljeno sa 6.657 košnice pčela.

Struktura stočarske proizvodnje – Novi Pazar

	Broj grla/ komada stoke
Goveda	9.645
Ovce	16.091
Svinje	3.304
Koze	1.576
Konji magarci mule	194
Živina	49.368
Košnice pčela	6.657

Mehanizacija, oprema i objekti

Poljoprivredna gazdinstva na teritoriji Novog Pazara poseduju uglavnom zastarelu mehanizaciju, neadekvatnu, što zbog materijalne nemogućnosti za nabavku nove mehanizacije kao i zbog konfiguracije terena, moguća je primena samo manjih mašina. Uglavnom se ide na udruživanje i nabavku mehanizacije preko Udruženja poljoprivrednika koju mogu da koriste svi članovi udruženja. Poljoprivredna gazdinstva na teritoriji Novog Pazara prema popisu poljoprivrede iz 2012.godine poseduju: objekte za smeštaj životinja: za goveda 9.645, za svinje 3.304, za kokoške 49.368, za ovce 16.091; Objekte za smeštaj poljoprivrednih proizvoda: koševi za kukuruz 237 kapaciteta 3191m3; ambari 354 kapaciteta 6628m3; sušare 44 kapaciteta 415 m3; objekte za silažu 7 kapaciteta 550 m3 ; staklenici 4; plastenici 452; objekti za smeštaj mašina i opreme 665 kapaciteta 29.200 m2 .

Mašine i oprema na gazdinstvima

Redni broj	Mašine i oprema	Broj
1	Traktori	3300
2	Kombaji	37
3	Berači kukuruza	6
4	Plugovi	1614
5	Tanjirače	68
6	Drljače	1222
7	Setvospremači	7
8	Rotofreze	552
9	Rasturači mineralnog đubriva	39
10	Rasturači stajnjaka	35
11	Sejalice	118
12	Prskalice	312
13	Traktorske prskalice	1106
14	Kosilice	18252

Izvor:Popis poljoprivrede 2012. Godine.

Perspektive razvoja poljoprivrede

Zemljoradničke zadruge i udruženja poljoprivrednika

Na teritoriji grada ima registrovano udruženje poljoprivrednika Međuopštinska unija poljoprivrednih udruženja "MOUPU", koja u svom sastavu ima 23 udruženja poljoprivrednika i 2 udruženja pčelara ,sa ukupno 1.084 članova, koje aktivno funkcioniše na teritoriji grada i posluje kao neprofitna organizacija sa ciljem unapređenja poljoprivredne proizvodnje u oblasti ratarstva, povrtarstva, voćarstva, stočarstva i pčelarstva. "MOUPU" je vrlo aktivna u svom radu, konkurisali su u saradnji sa Gradskom upravom Novi Pazar kod međunarodnih organizacija EU PROGRES, TIKA za nabavku mehanizacije, sistema za navodnjavanje, sadnica malina, košnica, rojeva i ostale opreme za pčelare i dr. Takođe , tesno sarađuju sa Poljoprivrednom stručnom službom Novi Pazar. Na teritoriji grada ima registrovano i 7 zemljoradničkih zadruga sa šifrom delatnosti uglavnom uzgoj muznih krava, manje gajenje žita i prerade mleka.

Leader pristup – Šta je lokalna akciona grupa (LAG)?

Leader inicijativa je pristup u okviru politike ruralnog razvoja EU koji stimuliše jednakost i jedinstvo svih zainteresovanih strana u procesima izgradnje politika, donošenja odluka i implementacije aktivnosti vezanih za ruralni razvoj na lokalnom nivou.

Leader je skraćenica od francuskih reči "Liasion entre Actions de development de l"Economie Rurale", što znači "Veze između aktivnosti za razvoj ruralne ekonomije". To je metoda za podsticanje i postizanje lokalnog razvoja u ruralnim područjima. Leader je sredstvo za podstizanje subjekata koji žive u ruralnim područjima da istraže nove načine da zajedničkim naporima poboljšaju životne uslove u zajednici. S toga Leader doprinosi poboljšanju kvaliteta života u ruralnim područjima, kako za poljoprivredne porodice, tako i za širu ruralnu populaciju.

Koncept na kojem je zasnovan LEADER pristup podrazumeva da su razvojne strategije efikasne i uspešne za primenu na lokalnom nivou, ako ih donesu lokalni akteri. Pri donošenju i primeni, neophodne su jasne i transparentne procedure i tehnička pomoć za razmenu primera dobre prakse.

Prednost LEADER pristupa u odnosu na tradicionalne mere ruralne politike je što objašnjava "kako" postupati, a ne "šta" treba raditi. LEADER je zasnovan na sedam osobina – alata koji se međusobno dopunjuju.

1. Lokalne strategije ruralnog razvoja – pristup podrazumeva homogene teritorije sa zajedničkom tradicijom i lokalnim identitetom kao područjem za sprovođenje politike.
2. Lokalna javno-privatna partnerstva – lokalne akcione grupe koje okupljaju zainteresovane strane sa određene teritorije koje sarađuju po dogovorenim uslovima
3. Pristup odozdo na gore – podrazumeva učešće lokalnih učesnika u donošenju odluka o strategiji koja će biti primenjena na njihova lokalna područja.
4. Multi-sektorski pristup – podrazumeva učešće zainteresovanih strana iz različitih sektora poput javnog, privatnog i poslovnog
5. Inovacije – Sloboda i fleksibilnost LAG pri donošenju odluka, kao rezultat ima inovaciona rešenja. Inovacije se mogu javiti u domenu novog proizvoda, procesa, nove organizacije ili novog tržišta.

6. Saradnja – Podrazumeva povezivanje LAG sa drugom LEADER grupom koja ima sličan pristup, a nalazi se u drugoj državi, drugom regionu, pa čak i van Evropske unije.
7. Umrežavanje – Razmena iskustava, znanja i veština između LAG i drugih aktera uključenih u ruralni razvoj na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou.

Za sprovođenje LEADER pristupa na lokalnom nivou, tri su ključna koncepta: Lokalna akciona grupa (LAG), LAG teritorija i Lokalna strategija ruralnog razvoja.

Lokalna akciona grupa

Lokalna akciona grupa (LAG) predstavlja javno-privatno partnerstvo za primenu LEADER pristupa u određenom mestu. LAG je pravno lice čiji je cilj da razvije i sprovede lokalnu strategiju razvoja, donese odluke o dodeli finansijskih sredstava i upravlja njima uz pomoć združenih resursa javnog i privatnog sektora. LAG predstavlja glavni alat za primenu LEADER pristupa na razvoj područja i uključivanje lokalnih predstavnika pri donošenju odluka. Kako bi saradnja bila podstaknuta, LAG mogu da pokrenu i realizuju projekte sa drugim LEADER grupama, na primer ako dve akcione grupe imaju isto kulturno nasleđe ili se specijalizuju za isti proizvod.
Upravljačku strukturu LAG moraju činiti stanovnici u okviru teritorije LAG. U osnivačkom aktu ili statutu LAG opisana su sva pravila, svi elementi, prava i obaveze članova. Članovi LAG su predstavnici javnog, privatnog i civilnog sektora i to u takvom odnosu da predstavnici javnog sektora imaju manje od 50% učešća u članstvu LAG-a, tj. odlučivanju.
Lokalne akcione grupe imaju mnogobrojne zadatke: priprema i primena lokalne strategije ruralnog razvoja, obučavanje lokalnih učesnika za izradu projekata, osiguravanje usklađenosti sa lokalnom strategijom ruralnog razvoja, prikupljanje, ocena i odabiri predloga projekata i praćenje implementacije projekata koji su dobili podršku.

LAG teritorija

LAG teritoriju čini ujednačena, geografski nepodeljena, ruralna teritorija sa jedinstvenim identitetom koja obuhvata više od 10.000 i manje od 150.000 stanovnika, i u koju su uključena naselja sa populacijom manjom od 25.000.
Pri definisanju LAG teritorije, ključan je balans pri odabiru ljudskih, finansijskih i ekonomskih resursa koji su u skladu sa lokalnom strategijom ruralnog razvoja.

Lokalna strategija ruralnog razvoja

Lokalna strategija ruralnog razvoja predstavlja osnovni dokument za razvoj određene LAG teritorije, s kojim LAG aplicira u okviru javnog poziva kako bi dobio sredstva za njenu implementaciju. Priprema se uz aktivno učešće svih zainteresovanih strana i finalni dokument zahteva širok konsenzus stanovništva sa određene LAG teritorije.

Obavezni elementi lokalne strategije ruralnog razvoja su:
- Definicija područja i stanovništva na koje se strategija odnosi
- Analiza razvojnih potreba i potencijala područja, uključujući i SWOT analizu
- Opis strategije i njenih ciljeva, opis integrisanih i inovativnih obeležja strategije i hijerarhiju ciljeva, uključujući merljive (SMART) ciljeve i rezultate (usklađeno sa IPARD II programom)
- Opis procesa uključivanja zajednice u razvoj strategije

- Opis partnerstva LAG-a i internih pravila za donošenje odluka
- Akcioni plan koji pokazuje kako se ciljevi prevode u mere i aktivnosti
- Opis mehanizama za upravljanje strategijom i njeno praćenje kojima se pokazuje kapacitet lokalne akcione grupe da sprovede strategiju i opis mehanizama evaluacije
- Opis postupka koji se odnosi na predloge lokalnih projekata
- Opis projekata saradnje koje LAG namerava da prati (subjekti saradnje, ciljani regioni/zemlje) i opis načina na koji će ova saradnja imati pozitivne efekte na lokalnu strategiju ruralnog razvoja i lokalne aktere
- Finansijski plan strategije, uključujući troškove za sticanje veština i animaciju, tekuće troškove LAG-a i male projekte.

Primena LEADER pristupa danas

LEADER pristup je od samog nastanka pozitivno uticao na život ljudi iz ruralnih oblasti. Njegova primena u praksi ukazuje na raznovrsnost i kreativnost ruralnih razvojnih strategija sprovođenih od strane Lokalnih akcionih grupa (LAG) širom Evrope. Lokalna akciona grupa (LAG) je pravno lice čiji je cilj da identifikuje i sprovede lokalnu razvojnu strategiju, donosi odluke o dodeli finansijskih sredstava i upravlja njima.

Zakonom o podsticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju MPŠV, je kroz pravilnik definisalo posebnu meru – podsticaje za podršku programima koji se odnose na pripremu i sprovođenje lokalnih strategija ruralnog razvoja – LEADER pristup („Službeni Glasnik RS“, broj 3/19), koji će biti podržani kroz nacionalni budžet u 2019. i 2020. godini.

Pravilnik obuhvata podsticaje za:
1. pripremu LSRR, koja obuhvata aktivnosti formiranja (osnivanja) Partnerstva za teritorijalni ruralni razvoj (tzv. Lokalnih akcionih grupa) i izradu lokalne strategije ruralnog razvoja (LSRR) partnerstava;
2. sprovođenje LSRR, koja obuhvata aktivnosti sprovođenja prioritetnih projekata definisanih u LSRR partnerstava (mali projekti).

LEADER pristup u okviru IPARD II Programa biće podržan kroz dve mere:
- Mera 9 Tehnička pomoć (u procesu akreditacije) – predviđa podršku za izgradnju kapaciteta, odnosno za pripremu i osnivanja potencijalnih LAG, kao osnova za sprovođenje LEADER mere, i
- Mera 5 „Sprovođenje lokalnih strategija ruralnog razvoja – LEADER pristup“ – za odabrane lokalne akcione grupe – (početak procesa akreditacije tokom 2020.god.).

Organska poljoprivredna proizvodnja može biti jedan od faktora ekonomskog razvoja i prepoznatljivosti ovog grada kojeg karakteriše zdrava životna sredina, nekontaminirano zemljište što je rezultat ekstenzivne poljoprivredne proizvodnje (sa restriktivnim korišćenjem hemijskih sredstava). Ovaj vid proizvodnje omogućava ostvarivanje značajnog profita na malim poljoprivrednim gazdinstvima karakterističnim za Novi Pazar.

I pored toga što organski proizvodi zauizimaju tek oko 1% ukupnog svetskog tržišta hrane, postaju sve traženija roba i sve je značajnije učešće ovih proizvoda u svetskim trgovinskim tokovima. Na tržištima razvijenih zemalja evidentan je nedostatak organskih proizvoda, tako da Novi Pazar kao grad u kojem je očuvan agroekosistem ima šansu da unapređenjem ovog sektora poljoprivredne proizvodnje poveća izvoz poljoprivrednih proizvoda. Treba napomenuti da su troškovi sertifikacije organske proizvodnje subvencionisani od strane

MPŠV i da je potrebno motivisati i obučiti poljoprivrednike za ovaj vid proizvodnje. Cena proizvoda sa sertifikatom „organic“ je u proseku za 30-40% veća od proizvoda iz konvencionalne poljoprivrede.

Turizam i hotelijerstvo

Toplo preporučujemo svakom posetiocu da obavezno poseti muzej “Ras” našeg grada koji je u strogom centru kao i mnogobrojne istorijske i kulturne spomenike u bliskom okruženju.

Novi Pazar – grad muzej pod otvorenim nebom

Svedoci smo vremena u kome se lokalne samouprave u Srbiji bore za primat u privlačenju investicija u veoma konkurentnom okruženju na globalnom nivou. Budući da smo i sami učesnici u tom procesu, pred nama su ozbiljni zadaci i veliki izazovi. Nesumnjivo je da grad Novi Pazar, kao društveni , privredni, obrazovni, zdravstveni, kulturni i sportski centar ovog dela Srbije, ima odlične preduslove da postane veoma atraktivna destinacija za strana ulaganja, o čemu već svedoče značajne investicije u poslednjih nekoliko godina. Ipak, da bismo se dugoročno pozicionirali na visoko konkurentnom tržištu, na možemo se osloniti samo na geografski položaj, prirodne resurse, socio-ekonomsko i istorijsko nasleđe. Neophodan je sistemski pristup održivom razvoju i unapređenju lokalne ekonomije, a to podrazumeva strateško planiranje u svim važnim oblastima razvoja, kao i utvrđivanje niza kratkoročnih i dugoročnih mera, koje će nas dovesti do ostvarenja željenih ciljeva.

U takvim uslovima pojačava se konkurencija između gradova, jer se gradovi na tržištu lokacija nadmeću za svoj deo slave, poštovanje i pažnje. Da bi bili uspešni u ovoj trci, gradovi su bili pinuđeni da nauče lekcije iz brendiranja.Na osnovu primene brend koncepta, gradovi žele da istaknu svoje specifičnosti, da budu zapaženi, kao i da zahvaljujući svojim prednostima zadrže postojeće i privuku nove stanovnike, talente, investitore i posetioce. U ovim nastojanjima gradovi se sve više oslanjaju na ideju o kreiranju ličnosti brenda grada.

Turizam je jedan od najvećih potencijala grada Novog Pazara, ali smo zajednički došli do zaključka da u toj oblasti nismo dovoljno konkurentni. Neki od najvrednijih resursa grada, poput kulturno-istorijskog nasleđa, značajnih manifestacija i festivala i nadaleko čuvene gastronomije, nisu dovoljno iskorišćeni i uvaženi. Jedan od razloga za to je i to što se turizmom nismo sistematski bavili – do sada nismo imali jasnu viziju razvoja turizma, nismo u dovoljnoj meri definisali turistički proizvod koji nudimo, niti smo jasno utvrdili strategiju i akcioni plan za unapređenje turističke ponude i postizanje konkurentnosti na tržištu. Da bismo se bolje pozicionirali u ovoj oblasti, što je od ključnog značaja za ekonomski napredak

našeg grada, odlučili smo se na važan korak – pristupili smo izradi destegodišnjeg Plana razvoja turizma – koju vam ovom prilikom predstavljamo.

U pripremi ovog dokumenta, učestvovali su svi značajni akteri na ovom polju – od predstavnika javnih institucija, uvaženih turističkih radnika, do predstavnika privrednog sektora i nevladinih organizacija – što predstavlja njegovu posebnu vrednost. Da bismo obezbedili preduslove za razvoj turističke industrije grada Novog Pazara, neophodna su znatna finansijska ulaganja u turističku infrastrukturu i razvoj turističkih proizvoda, kao i u razvoj neophodnih ljudskih resursa.

Kulturno – istorijsko nasleđe

Imajući bogato kulturno – istorijsko nasleđe Grad Novi Pazar sa svojim orijentalnim ambijentom je sam po sebi atraktivan i zanimljiv za sve posetioce.

Uvek je ovaj grad bio neka vrsta prestonice. Nemanjići su odabrali baš ovo mesto da tu utemelje stari grad Ras i prvu srpsku državu (nezavisna država Raška).

Na teritoriji koju pokriva Muzej Ras Novi Pazar nalazi se veliki broj istraženih manastira i crkava. U Petrovoj crkvi održali su se državni sabori koji su uticali na dalji tok srpske državnosti. Po predanju manastir Đurđevi Stupovi podignut je na jedinom mestu koje je Stefan Nemanja mogao da vidi iz svoje tamnice, ispod tvrđave Ras, u pećini gde je bio manastir Arhanđela Mihaila. U pećinskom manastiru je 1202. godine starac Simeon napisao Vukanovo jevanđelje.

U selu Deževa, koje se nalazi oko 8 km severozapadno od Novog Pazara, kralj Dragutin je na državnom saboru pokraj crkve predao presto svom mlađem bratu Milutinu. Ostaci crkve su arheološki istraženi osamdesetih godina XX veka.

U Sopoćanima je sahranjen kralj Uroš I, njegova majka Ana Dandolo i arhiepiskop Joanikije I. U Đurđevim Stupovima je sahranjen kralj Dragutin, kao drugi ktitor manastira.

Odavde je u XII veku vladao Stefan Nemanja rodonačelnik dinastije Nemanjića.
U neposrednoj blizini Rasa niče i trgovište, a dolaskom Turaka vojni zapovednih Isa – beg Isaković 1461. god. postavlja temelje grada i daje mu ime Novi (Yeni) Pazar. Od samog nastanka grad je imao fizionomiju orijentalnog naselja, a zbog svoje veličine i značaja nazvan je šeherom, što je bio epitet koji je nosilo malo gradova na Balkanu.

Novi Pazar je u XVI veku i sve do pred kraj XVII veka bio živa i bogata varoš, najveća i najnaprednija od svih varoši na putu između Dubrovnika i Niša. Bio je glavni trg stočarskih proizvoda iz celog područja stare Raške, i odatle se izvozilo mnogo vune, kože i voska. U početku i sredinom XVI veka je bio čuven i kao veliki trg bosanskog sandžaka, sa mnogobrojnim hrišćanskim i turskim dućanima i caravan serijama. Varoš je bila utvrđena, opasana zidovima obima 4,5 milje, a naseljena domaćim stanovništvom i mnogim kolonistima Dubrovčanima i Mlečanima.

Po Novom Pazaru ovaj kraj je nazvan Novopazarski Sandžak, administrativno – teritorijalna jedinica, koja je do 1877. god. pripadala bosanskom pašaluku i od Berlinskog kongresa (1878) igra važnu ulogu u političkoj istoriji Balkana i ekonomsku ulogu sve do poslednjih decenija XIX veka, kada su izgrađeni novi moravsko-vardarski putevi zbog čega su prestali da funkcionišu stari drumovi koji su povezivali Jadran sa istokom, putevi koji su za Novi Pazar značili život. Malo je gradova na Balkanu kod kojih je bilo tako izraženo zamiranje kao što je to bio Novi Pazar.

Novi Pazar ima burnu i bogatu prošlost. Posebnu vrednost ovog multietničkog i multikulturalnog prostora, gde se susreće zapadna i istočna civilizacija, čine brojni kulturno – istorijski spomenici. Arheološki nalazi govore da je ovo područje bilo naseljeno od kamenog doba (nalaz Naprelje), preko gvozdenog doba (nalaz Smolućka pećina) iz ranoantičkog doba (Novopazarski nalaz), te nalazišta ostataka kasnoantičkih i srednjovekovnih utvrđenja Jeleč i Ras.

Zagrljen planinama Golijom i Rogoznom sa Pešterskom visoravni pored sebe, na nadmorskoj visini od 496 m, Novi Pazar se prostire u zvezdastoj dolini reka Raške, Jošanice, Deževske, Trnavske, Ljudske, Sebečevske i Banjske. Iznikao je na glavnom putnom pravcu od Dubrovnika do Soluna i Istanbula (Carigrada) i vrlo brzo postao glavni trgovački grad toliko da je nekoliko godina po osnivanju Novi Pazar imao više stanovnika nego London. Ta trgovačka tradicija ostala je do danas – ovo je grad vrhunskog džinsa, pun zanatskih i trgovačkih radnji tekstilom, obućom i industrijom nameštaja.

Veliki potencijal ovaj grad ima za sve vidove turizma: verski, zdravstveni u termalnim vodama, Rajčinoviće i Novopazarska banja, čije su izvore koristili i Rimljani, jezero Gazivode, planine Golija i Rogozna sa bogatstvom flore i faune, čine idealnu šansu za razvoj lovnog i ribolovnog turizma.

Sva ova lepota i svi prirodni darovi ovog prostora postaju još prijatniji uz tradicionalne specijalitete daleko čuvenih pazarskih ćevapa, mantija, bureka, pršute i sudžuka, zdravog sira, kajmaka, i ovo sve sa pešterskih pašnjaka, čiste i pitke vode, ali najveći resurs Novog Pazara danas su njegovi vredni, preduzimljivi i kreativni ljudi koji su u situaciji duboke ekonomske krize uzeli sudbinu u svoje ruke i često bez bilo čije pomoći osnovali veliki broj malih proizvođačkih radnji i preduzeća zapošljavajući izvrsne majstore u oblasti tekstila, drvne industrije, obućarstva i građevine.

Novi Pazar ima i novo ruho – gradski trg sa pešačkom zonom, park, zelenu oazu i rekreativni centar u centru grada, sportske hale, otvorene sportske terene, trim staze, dugu pešačku zonu, stazu zdravlja, šetališta pored reke Raške i Jošanice, letnju baštu, renoviranu koncertnu dvoranu, galeriju, pozorište i sve to stvara odličan ambijent za afirmaciju mladih ljudi u sferi sporta, kulture i umetnosti. Brojne su manifestacije tokom godine koje su postale tradicionalne i okupljaju veliki broj ljudi iz cele Republike i regiona.

Stari gradovi i utvrđenja

Stari Ras je kompleks srednjovekovnih spomenika u čijem sastavu su tri arheološka lokaliteta: utvrđenje na Gradini, pećina sa manastirom Sv. Arhanđela ispod utvrđenja i naselje Pazarište (Trgovište). Stari Ras je nekada bio značajan vizantijski vojni i administrativni centar, a u XII veku je postao prestonica vladara dinastije Nemanjića.

Utvrđenje vojnog karaktera na Gradini, koje se identifikuje sa istorijskim pojmom i nazivom Ras, ima osnovu nepravilnog četvorougla.

Pećina sa crkvom, čiji su ostaci temelja u vidu krstoobraznog rešenja nedovoljni za arhitektonsku identifikaciju objekata. Vezuju se za Stefana Nemanju, a može se potvrditi pretpostavka da je ovde pisano čuveno Vukanovo jevanđelje. Po ostacima fresaka crkva potiče s kraja XII i početka XIII veka.

Kompleks zgrada na Pazarištu, otkriven tokom arheoloških iskopavanja, čini naselje u kome se razlikuju dve hronološke faze, starija sa kućama brvnarama, i mlađa sa dobro očuvanim kamenim objektima do na sprat.

Prema istorijskim izvorima za Ras su vezana mnoga zbivanja iz ranije prošlosti Srpske države. Pominje se u prednemanjićkom i ranonemanjićkom periodu u vezi sa srpsko-bugarskim i srpsko-vizantijskim odnosima.

Ras je nesumnjivo bio značajan politički centar Srpske države, a imao je i znatnu kulturnu ulogu u prvim decenijama njene nezavisnosti. Ras je danas izuzetno značajan arheološki lokalitet u čijim slojevima leže mnoge zagonetke naše prošlosti.

Ostaci Starog Rasa se nalaze 11 km zapadno od Novog Pazara, u blizini manastira Sopoćani. Stari Ras se od 1979. god. nalazi na UNESKO-voj listi svetske baštine u sklopu spomenika srednjeg veka kao zaštićena celina Stari Ras i Sopoćani.

Jeleč

Tipičan srednjovekovni župski grad koji je sagrađen na jednom od najviših vrhova planine Rogozne, na nadmorskoj visini od 1262 m. Udaljen je oko 15 km od Novog Pazara. Po R. Mihaljčiću ovaj grad je imao važnu ulogu u prednemanjičkom periodu, kada je mogao da bude značajna odbrambena tačka u borbama sa Vizantijom i Bugarskom.

Grad se vezuje za kralja Dragutina, gde mu je bio jedan od letnjih dvoraca u kome je povremeno boravio. Po podacima arhiepiskopa Danila II, kralj Dragutin je u blizini Jeleča, lovećи divljač, slomio nogu, posle čega je abdicirao i predao vlast svome bratu Milutinu.
Do danas Jeleč nije bio predmet nikakvih arheoloških istraživanja niti konzervatorskih intervencija, pa se o njemu kao spomeniku kulture manje zna nego o nekim drugim našim srednjovekovnim gradskim utvrđenjima.

Crkva S. Petra (Petrova crkva)

Crkva S. Petra (Petrova crkva) predstavlja najstariji spomenik crkvene arhitekture na prostoru Srbije i prvobitno je središte Raške episkopije. Crkva svetih Apostola Petra i Pavla u narodu poznata kao Petrova crkva, dotira iz kraja IX veka, a ima i tvrdnji da je i starijeg datuma. U ovoj crkvi je kršten i Rastko Nemanjić Sava. Zbog svoje jedinstvenosti ovaj spomenik istorije je na listi UNESKO-ve liste svetske baštine. Nalazi se oko 2 km severno od Novog Pazara. Na mestu ove crkve bio je ranohrišćanski objekat podignut u VII veku na prostoru ilirskog kneževskog tuluma iz V veka p.n.e., čiji su ostaci otkriveni 1957. godine.

Manastir Đurđevi Stupovi

Manastir Đurđevi Stupovi je podigao veliki županj Stevan Nemanja 1171. godine. O posebnom značaju manastira govori njegov

izuzetan položaj na vrhu uzvišenja, kao i posebna arhitektura ckve SV. Đorđa sa dva stuba koji su dali kasnije naziv manastira Đurđevi stupovi, zaštićen je od strane UNESCA. Na putu prema manastiru Sopoćani prolazi se pored lokaliteta gde je nekada bio smešten Stari grad Ras. Nalazi se 11 km zapadno od Novog Pazara, na brdu Gradina. Pretpostavlja se da je osnovana u vreme Jovana II Komatina (1118. -1143. god.). Arhitektura ovog manastira predstavlja sintezu vizantijske arhitekture na Istoku i romanske na Zapadu što čini početak nove epohe u srednjovekovnoj arhitekturi Srbije poznate kao Raška škola. Freske su izvedene u tradicijama kominskog stila, a neke su prenete u Narodni Muzej u Beogradu.

Manastir Sopoćani

Manastir Sopoćani, dom Svete Trojice, podigao je kralj Stefan Uroš (1243-1276) nedaleko od izvora reke Raške oko 1260. god. Svojom veličinom i lepotom nadmašuje sve dotadašnje srpske crkve. Freske manastira Sopoćani su pravo remek delo obdarenih slikara koji su na monumentalan način, izuzetnim koloritom i crtežom dočarali bitan deo hrišćanske historije. Umetnička vrednost ovih fresaka priznata je mnogo šire od granica Srbije. Danas je manastir jedan od najznačajnijih srpskih kulturnih spomenika a od 1979. god. uvrstan je na UNESCO listi svetske baštine u sklopu spomenika srednjeg veka. Nalazi se 18 km zapadno od Novog Pazara nedaleko od izvora reke Raške.

Crkva Sv. Nikole u Novom Pazaru

To je monumentalna građevina iz XIX veka koju su gradili vešti domaći majstori, koristeći graditeljska iskustva prošlosti. Zidana je između 1868. i 1872. godine.

Altun alem džamija

Altun alem džamija nalazi se u starom delu grada i podignuta u XVI veku (1516-1528), po svojoj arhitekturi predstavlja jednu od orginalnih građevina islamskog graditeljstva. Izgradnju ove džamije naložio je graditelj mnogobrojnih objekata Muslihudin Abdul Gani poznat kao Mujezin hodža al Medini. Altun alem džamija, zajedno sa svojim mektebom, predstavlja izuzetno građevinsko delo od velike historijske, urbanističke i umetničke vrednosti i predstavlja jednu od najlepših građevina islamskog graditeljstva u ovom delu Srbije. Nalazi se u prostoru stare čaršije u ulici Prvog maja, kojom je nekada prolazila carska džada put prema Kosovskoj Mitrovici i Skoplju i dalje prema Solunu i Istanbulu.

Gazi Isa – begov hamam

Hamam Isa – bega Ishakovića je kulturno – istorijski spomenik podignut u XV veku (1461-1463). Izgradnju ovog hamama naložio je osnivač Sarajeva, Skoplja i Novog Pazara vojni zapovednik Isa – beg Ishaković po kome je i dobio svoj naziv. Po svojoj arhitekturi ovaj hamam pripada jedinstvenoj grupi dvostrukih hamama. Sastojao se iz muškog i ženskog dela, sa posebnim ulazima, a delio ih je veliki pregradni zid.

Ovaj hamam se smatra najvećom i najlepšom građevinom ove vrste u Srbiji. Kao građevinski objekat specijalne funkcije i arhitekture ovaj hamam je prikazom važnosti prostorija za održavanja higijene tela, kao bitnog elementa u kulturi stanovanja, puno uticao na savremeno graditeljstvo.

Hamam u Novopazarskoj Banji

Na 4 km severoistočno od grada, u Novopazarskoj Banji, nalazi se ovaj hamam. Prema Evliji Ćelebiji hamam je podigao Hafiz Ahmed-paša, a po nekim podacima hamam je u XVI veku držao pod zakupom Hadži Hurem osnivač jedne od najstarijih džamija u Novom Pazaru. Hamam je sagrađen 1594/95. godine.

Gradska tvrđava sa Kulom motriljom

Gradska tvrđava sa bedemom i Kulom motriljom sagrađena je u XV veku, na rakrsnici karavanskih puteva. Izgradnju tvrđave naložio je sam osnivač grada Isa – beg Ishaković. U početku je to utvrđenje bilo drvene konstrukcije koja je kasnije, posle rata krajem XVII veka kada je Novi Pazar bio spaljen i uništen, dograđivana sigurnijom kamenom građom. Tvrđava je dograđivana kamenom građom sve do XIX veka .

Stara čaršija i kuće za stanovanje

Čitava ulica Prvog maja, kojom je nekada prolazila tzv. carska džada, pored monumentalnih objekata, sastoji se od malih, niskih i trošnih građevina i trgovačko-zanatskih radnji, koje čine staru čaršiju. Prvobitna pazarska čaršija nalazila se na levoj obali reke Raške. Razvojem trgovine i zanatstva ona se širila na desnoj obali reke i spontano nastajala, prilagođavajući se postojećim objektima. Životne potrebe i zahtevi uticali su da se oformi ovo zanimljivo arhitektonsko-urbanističko jezgro nastalo krajem XIX i početkom XX veka, koje kao celina ima spomeničke vrednosti za istorijski i urbanistički razvoj grada.

Uz monumentalne spomenike, značajne kulturno-istorijske vrednosti u Novom Pazaru, predstavljaju stare stambene kuće. U gradu je očuvano oko petnaestak kuća koje imaju izrazitu spomeničku vrednost, dok je daleko veći broj sa ambijentalnim značajem.

Arap džamija

Arap džamija (Hasan Čelebijina džamija) je podignuta po nalogu Hasana Čelebije. Prvi put se spominje još u popisu iz 1528. godine zbog čega se svrstava u najstarije džamije na ovom području. Džamija je bila spaljena 1689. godine, a kasnije obnovljena. Postoji predanje da je džamiju obnovio neki Arap, odnosno turski oficir arapskog porekla po kome je dobila naziv Arap džamija, pa je tako potisnut njen prvobitni naziv kao Hasan Čelebina džamija.

Bor džamija

Bor džamiju ili Hadži Huremovu džamiju podigao je Hadži Hurem u XVI veku, a prvobitno je bila mesdžid. Džamija je više puta stradala i bila obnavljana, a bila je jedna od najvećih i najznačajnih u gradu. U okviru ove džamije nalazi se turbe (mauzolej) – grob u kome je sahranjen Hadži Hurem. Jedino je na ovoj džamiji očuvan natpis na kamenoj ploči odnosno hronogram o vremenu podzanja koji glasi:

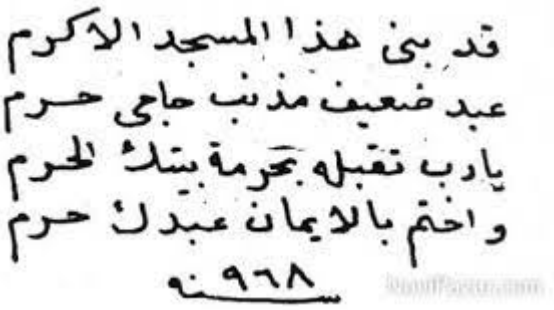

„Ovaj časni mesdžid sagradio je slabašni rob (božji) Hadži Hurem. Bože, primi njegovo delo tako ti časne Kabe i završi sa imenom (verom) život tvog roba Hurema“ 1560/61. godine.

Poznati turski putopisac Evlija Čelebija u svom Putopisu, opisujući Novi Pazar 1660. godine, ističe ovu džamiju kao jednu od najznamenitijih u ovom mestu. O tome svedoči očuvani minaret koji svojim oblikom i lepom plastičnom dekoracijom jako podseća na minaret Altun-alem džamije.

Lejlek džamija

U narodu je poznata pod imenom Lejlek džamija, a u istorijskim izvorima se pominje kao Havale Ahmedbegova džamija. Pored Altun-alem džamije ona je jedina potkupolna džamija u Novom Pazaru. U arhitektonskom pogledu ovaj objekat nosi neka obeležja lokalnog graditeljstva, na osnovu kojih se najpre može zaključiti da je nastala u XIII veku.

Amir agin Han

Smatra se da han postoji još iz XVII veka , ali o vremenu njegovog nastanka nema preciznih podataka. Han Amir – age se po svojoj lepoti ističe kao danas jedan od dva preostala hana u Novom Pazaru. Nekada je ovaj grad posedovao šest hanova (iz spisa putopisca Evlije Čelebije), shodno potrebama trgovačkog grada na raskrsnici karavanskih puteva. Nalazi se u samom centru grada i jedini je spomenik iz tog perioda na levoj obali reke Raške

Prirodni resursi

U oblasti banjskog turizma, izdvajaju se geotermalni izvori u Novopazarskoj i Rajčinovića banji. Ova dva mesta su pogodna za lečenje i rehabilitaciju, kao i rekreativne aktivnosti. Navedene lokacije su u procesu ulaska u banjska područja od nacionalnog značaja u narednom periodu. Za navedene lokacije postoji veliko interesovanje kako domaćih tako i gostiju iz okruženja a pogotovu inostranih gostiju kako u vidu lečilišnog turizma i rehabilitacije tako i u rekreativne aktivnosti. Privatni sektor je u banjskom turizmu prepoznao potencijal, te su u prethodnom periodu izgrađeni, a i dalje su u izgradnji značajni smeštajni kapaciteti kako u Rajčinovića, a pogotovu na lokalitetu Novopazarska banja (hoteli, moteli, spa i wellnes centri, sa pratećim sportskim terenima).

Novopazarska banja je od centra grada udaljena 4 km, a sa gradom je spojena asfaltnim putem, na kojem ne postoje trotoarske površine kojima bi se kretali pešaci i bolesnici koji se leče u Zavodu novopazarska banja. U neposrednoj blizini Zavoda novopazarska banja u kojem se leče bolesti distrofije, kostiju i mišića, i koji poseduje oko 180 ležajeva, nalazi se i Hamam odnosno Stara novopazarska banja, koja po uzoru i u ambijentu starih osmanskih hamama radi više od 250 godina.

Geotermalne izvore lokaliteta Novopazarska banja koristili su i stari Rimljani, kasnije Osmanlije a sumporasto-kiselasta voda je temperature od 60-65 stepeni Celzijusa što je svrstava u tople geotermalne izvore.

Rajčinovića banja se nalazi na 5 km od centra Novog Pazara na putu prema Sjenici. Voda, čija je temperatura od 35-38 stepeni Celzijusa leči reumatska oboljenja i bolesti nervnog sistema kao i stomačna i želudačna oboljenja. Postoje i izvori pitke hladne kisele vode. U okviru kompleksa posluje Hotel Raj sa 60 ležajeva, izgrađenim spa centrom i pratećim sportskim terenima za individualne i kolektivne sportove. Prilaz lokalitetu je u potpunosti asfaltiran na kojem ne postoje trotoarske površine.

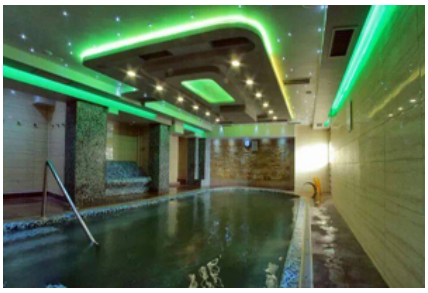

Golija

Nalazi se 33 km severno od Novog Pazara.

Golija pripada unutrašnjoj zoni Dinarskog planinskog sastava. Pruža se u smeru zapad-istok u dužini oko 32 km. U zapadnom delu izvijena je prema jugu, a u istočnom prema severu. Dva dominatna vrha su: najviši vrh Jankov kamen (1833m) i Crni vrh (1795m). Na Goliji se nalaze mnogobrojne reke koje su raščlanile njene strane: Studenica, Brvenica, Moravica itd.

Turističke vrednosti geomorfoloških osobenosti planine Golije ogledaju se u prostranim proplancima iznad 1200 m i vrhovima preko 1400 m. Golija poseduje dobru osnovu za formiranje skijaških staza i za rekreaciju u vidu blagih šetnji i planinarenja u gotovo netaknutoj prirodi. Turizam se na Goliji razvija velikom brzinom u poslednjih 10 godina. Golija je dobila savremene i uređene ski – staze, žičare i prateće ski – sadržaje. Turisti Goliju posećuju i leti.

Vlada Republike Srbije je, jula 2001. godine, donela Uredbu kojom se područje planine Golija stavlja pod zaštitu kao „Park prirode Golija“ i svrstava u 1. kategoriju zaštite kao prirodno dobro izuzetnog značaja. Precizno su definisane granice parka koje obuhvataju područja opštine Ivanjica, Kraljevo, Raška, Novi Pazar i Sjenica – ukupne površine 75.183 ha, a unutar njih područja sa prvim, drugim ili trećim stupnjem zaštite. Jedna od stvari koja se obezbeđuje na području Parka prirode Golija je i uređenje i infrastrukturno opremanje prostora za potrebe turizma i rekreacije. O Parku prirode Golija stara se Javno preduzeće „Srbija šume“.

Planina Golija je asfaltnim putem koji se kako u letnjem, a pogotovu u toku zimske sezone redovno održava, povezana sa Novim Pazarom putem preko Deževe. Ova planina koja se od 2007. godine nalazi pod zaštitom države kao rezervat biosfere od posebnog značaja,

poseduje resurse za razvoj turizma kako u letnjem tako u zimskom periodu. Kapaciteti za smeštaj turista postoje u manjem obimu u podgolijskim selima i Pešterskoj visoravni.
Prirodni resursi opštine Novi Pazar omogućavaju postojanje i letnje i zimske turističke ponude.

Šume

Ukupna površina šumskih kompleksa na području teritorije grada Novog Pazara iznosi 31.365 ha. Šumovitost ovog područja je 42,2%. Prema dejstvu na okolnu sredinu, ekološki efekat jednog hektara šume analogan je učinku 6-7 hektara velikih vodenih ekosistema (mora i okeana) i 3-4 hektara livada i pašnjaka.

Reka Raška

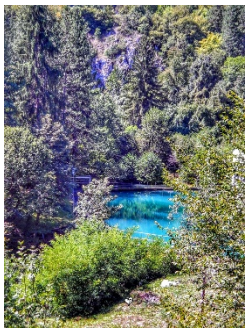

Od vodenih tokova najveći značaj ima reka Raška sa površinom sliva od 1193km2. U proseku se na sliv Raške izluči godišnje oko 750 mm vode, sa planine Rogozne i Golije je uticaj padavina preko 100 mm zbog snežnog pokrivača koji se zadržava do aprila. U Rašku se ulivaju reke: Jošanica, Ljudska, Deževska, Trnavica, Slatinska, Izbička, Kukavička. Najniži vodostaj je u julu i septembru, a najviši u novembru i martu. Najviša širina reke je u donjem toku i iznosi 10 m, a najniša dubina 1,50 m. Ukupna dužina reke iznosi 36 km. Vrelo Raške je na granici škriljca i krečnjaka. Njegova izdašnost iznosi 23/sek. Glavnina vode je kaptirana za hidrocentralu Ras dovodnim tunelom od 4,5 km dužine. U neposrednoj blizini izvora Raške je manastir Sopoćani.

Jezero Gazivode (Ribariće) je veštačko jezero nastalo pregrađivanjem reke Ibra u njegovom gornjem toku. Nalazi se u opštini Zubin Potok na severu Kosova, a manjim delom pripada opštini Tutin i gradu Novom Pazaru. Udaljen je od Novog Pazara 25km. Dužine jezera je 24 km, a visina brane je 107 m. Brana je izgrađena od prirodnih materijala (kamenja,zemlje i gline) i kao takva, jedna je od najvećih u Evropi. Osnovna namena ove brane je navodnjavanje Kosovske nizije, ali ima i važnost za industrijske potrebe. Tokom cele godine prisutan je veliki broj ribara, pošto je jezero izuzetno bogato ribom. Povoljno je za razvoj rekreativnih aktivnosti na vodi. Iznad jezera se prostire planina Mokra Gora, a u podnožju ove planine se nalazi i Manastir Crna Reka.

Sinergija potencijala razvoja turističkih destinacija Novog Pazara, Sjenice, Tutina i Raške

Osnovna konceptualna postavka je da grad Novi Pazar sa susednim opštinama čini celoviti turistički prostor sa autentičnim i jedinstvenim prirodnim, kulturološkim, etničkim i etnografskim odlikama, međunarodnog i nacionalnog značaja, koji će se razvijati u sklopu turističkog klastera Zapadne Srbije, integrisanjem kompleksne i diferencirane turističke ponude primarnih turističkih destinacija utvrđenih Prostornim planom Republike Srbije. U tom kontekstu treba vrednovati značaj centralne pozicije Novog Pazara u odnosu na primarne turističke destinacije u neposrednom i širem okruženju.

Ove gradove međusobno povezuju mnoge zajedničke vrednosti i potrebe, i koje se mogu iskoristiti u promociji turističkih potencijala radi privlačenja turista, investitora, stvaranju novih produktivnih radnih mesta i novih porodičnih poslova, čime svi mnogo više dobijaju nego sada što imaju.

Specifičnosti ovog prostora kao turističku destinaciju čine istovremeno fizičko – geografski prostor prirode i klimatskih uslova i kulturno-istorijsko nasleđe.

Kada bi ovaj prostor posmatrali kroz turističke indikatore lako i očigledno je da je ovo jedinstvena regionalna turistička geografska celina – kao posebna turistička vrednost Srbije.
Ključne vrednosti (atraktivnosti) razvoja su: kulturno nasleđe, prirodna bogatstva, rezervat "Man and Biosphere", "Golija", i Uvac i Uvačko jezero.

Polovi razvoja su: Novi Pazar, Ivanjica, Raška, Sjenica i Tutin.

Ključni proizvodi trustičkog razvoja bili bi: ekoturizam, kulturno tematske rute, manifestacije, ruralni turizam, specijalni interesi, kružne ture, zdravstveni, spa – wellness turizam i sportovi (zimski).

Seoski (ruralni) turizam je turizam na seoskom području sa svim aktivnostima koje se sprovode na tom području, a najznačajnije karakteristike ovakve vrste turizma su mirna sredina, odsutnost buke, očuvana okolina, komunikacija s domaćinima, domaća hrana i upoznavanje seljačkih poslova. Danas on označava udobnost, odmor i bezbrižnost za kojom tragamo – ustajanje u sveža jutra, disanje punim plućima, doručak uz tek pomuženo mleko, šetnje kroz prirodu ili vožnje biciklom. Poslednjih godina se javio trend napuštanja velikih gradova i povratak jednostavnom i mirnom seoskom načinu života.

Kopaonik je najveći planinski masiv u Srbiji. Nalazi se između reke Ibra i Sitnice na zapadu, Laba na jugoistoku, Jošanice i Kozničke reke na severu, dok je istočna strana omeđena dolinom reke Rasine i Toplice. Dobio je ime po brojnim kopovima različitih ruda. Pruža se u dužini od oko 80 km, pravcem od severozapada ka jugoistoku, dosežući u srednjem delu širinu od 40 km. Površina koju pokriva masiv Kopaonika iznosi 2.758 km^2.

Ravni Kopaonik predstavlja prostranu površ, koja čini najviši deo na Kopaoniku. Najviši vrhovi Kopaonika su: Gobelja (1.934 m), Karaman (1.936 m), Suvo Rudište (1.976 m), Pančićev vrh (2.017 m), Nebeske stolice (1.913 m) i dr. Vrhovi su povezani međusobno sa blagim prevojima. Sa vrhova Kopaonika pruža se pogled do Šar planine, Komova i Stare planine.

Kopaonik je poznat kao “planina sunca”, zbog velikog broja sunčanih dana tokom godine. Ne mnogo niske zimske temperature, subalpska klima i oko 160 dana pod snegom tokom godine, čine veoma povoljne preduslove za intenzivan razvoj zimskog turizma.

Visokoplaninska flora Kopaonik zastupljena je sa 825 biljnih vrsta i podvrsta svrstanih u 292 roda i 80 familija, što predstavlja 1/5 ukupne flore Srbije.

U cilju zaštite i unapređenja životne sredine i prirode, 1989. godine je osnovano preduzeće za zaštitu i razvoj Nacionalnog parka “Kopaonik”.

Planina Kopaonik je najveći i najpoznatiji skijaški centar u Srbiji. Ima dva turistička centra, jedan na prostoru Ravnog Kopaonika, sa brojnim smeštajnim kapacitetima, sistemom skijaških staza i žičara i ostalom turističkom infrastrukturom, a drugi, manji centar, na istočnoj padini Kopaonika, kod sela Brzeće.

Skijaški tereni se svrstavaju u terene prve kategorije, a nalaze se na nadmorskoj visini od 1.650 do 2.017 m. Turistički centar je opremljen za sve kategorije skijaša. Raspolaže sa 4 dečija lifta i mrežom od 22 žičare, koje su povezane u jedinstven sistem. Ukupna dužina žičara iznosi 17.222 m, dok je dužina ski staza 44 km. Kapacitet sistema je 13.520 skijaša na sat. Turistima, koji uživaju u alpskim disciplinama, na raspologanju je i 20 km staza za nordijsko skijanje. Na lokaciji Crvene bare uređene su i markirane staze od 3,5 i 10 km. Iznajmljivanje ski opreme je sastavni deo usluge namenjene turistima, a posebnu atrakciju predstavlja mogućnost vožnje motornih sanki.

Kopaonik nije samo atraktivan tokom zimske sezone. U periodu letnjih meseci se takođe beleži maksimalna iskorišćenost smeštajnih kapaciteta. Tada su atraktivne pripreme sportskih ekipa, pešački izleti (npr. do izvora Metođe i Semeteškog jezera), vožnja planinskim biciklom, škole košarke, tenisa, jahanja, engleskog jezika, raznovrsni programi za decu, programi medecinske prirode, itd. Velika razuđenost reljefa pruža idealne uslove za paraglajding i slične ekstremne sportove.

Jošanička Banja se nalazi u podnožju Kopaonika, na 550 mnv, u dolini reke Jošanice i njene pritoke Samokovke. Udaljena je od Raške 25 km, a toliko i od vrha Kopaonika, zbog čega je često nazivaju i Zelenim vratima Kopaonika. Pripada Nacionalnom parku Kopaonik. Putni pravac koji vode ka Jošaničkoj banji su u dobrom stanju.

Geotermalni izvori mineralne vode u Jošaničkoj banji se ubrajaju najtoplije u Srbiji. Banja ima pet izvora, a glavni izvor daje 7 l/s, temperature 77^0C. Ostali izvori su različite izdašnosti i temperature od 36^0C do 75^0C. Vode Jošaničke banje pripadaju grupi hipertermi, a sadrže natrijum, kalijum, kalcijum, hidrokarbonate, sulfate i fluor.

Sjeničko jezero se nalazi na magistralnom pravcu Sjenica – Ivanjica, na pet kilometara udaljenosti od Sjenice. Zapremine je 212 miliona m^3 vode, a jezero na pojedinim mestima dostižu dubinu i od 100 m.

Sa znatnog dela Sjeničko – pešterske visoravni (Gornja Pešter) vode podzemno otiču i pojavljuju se u vidu jakih kraških vrela od kojih nastaju površinske reke. Poznato je Sjeničko,

Šarsko, Stupsko, Donje i Gornje vrelo, kao i vrela Grabovice, Vape, Kamešnice, Skudle, Beljana, Grohota...

U okolini Sjenice ima desetak reka ponornica od kojih je Boroštica (23 km) najduža ponornica Peštera.

Zaštićena prirodna dobra u opštini Sjenica

Naziv	Vrsta	Površina, ha	Godina proglašenja
Golija	Park prirode	75.193,00	2001.
Klisura Uvca	Specijalni rezervat prirode	2.742,96	1995.
Gustavica	Strogi prirodni rezervat	9,45	1965.
Paljevine	Strogi prirodni rezervat	4,50	1965.

Izvor: Katastar zaštićenih prirodnih dobara, Zavod za zaštitu prirode, 2011.

Park prirode „Golija“ je ukupne površine 75.183 ha, ali se na području opštine Sjenica nalazi 2.865 ha tj. 3,8% ukupne površine parka. Ovo prirodno dobro stavljeno je pod zaštitu države 2001. god. Uredbom Vlade Republike Srbije. Nalazi se u prvoj kategoriji zaštite.

Klisura reke Uvac je 1995. godine proglašen za specijalni rezervat prirode. Nalazi se na području opštine Sjenica i Nova Varoš. Južna granica rezervata udaljena je osam kilometara od Sjenice. Osnovna vrednost ovog prirodnog dobra je prisustvo najveće gnezdeće kolonije beloglavog supa (Gyps fulvus) u Srbiji. U okviru rezervata se nalaze izuzetni geomorfološki fenomeni poput Ušačkog pećinskog sistema, Tubića pećine i drugih pećina i potkapina. Na ovom području se nalazi nekoliko arheoloških lokaliteta, etno naselja i drugih objekata.

džamija Sultan – Valida ili Bijela džamija u Sjenici

manastir Kumanica u mestu Kumanica

Pešterska visoravan

Pešterska visoravan – najveća visoravan na Balkanskom poluostrvu, jedna od najvećih u Evropi. Poslednjih godina je postala pravi hit među ljubiteljima turizma, novih neistraženih predela, netaknutih i ničim narušenih prirodnih lepota, sa nadmorskom visinom od 1.150 m i površinom od 63 km^2.

Pešterska visoravan predstavlja jedinstvenu, očaravajuću, ni sa čim uporedivu prirodnu oazu u srcu Evrope.

Sistem se sastoji od dve pećine i jedne jame čiji su kanali međusobno povezani i imaju ukupnu dužinu od 6.185 m. Najveći deo sistema čini Ušačka pećina. Ima dva ulaza, prvi u selu Gornje Lopiže, a drugi u koritu Uvca. Za nijansu kraća je Ledena pećina. Glavni kanal Ledene pećine prostire se praktično paralelno glavnom kanalu Ušačke pećine, na rastojanju od oko sto metara. Najmanji, ali i najinteresantniji deo Ušačkog pećinskog sistema čini jama Bezdana. Ulaz u jamu nalazi se na kraju slepe doline Miletin Do.

Kada je reč o pećinama, svakako treba izdvojiti Tubića, Baždarsku i Javorsku pećinu. Prva se nalazi u selu Lopiže, zaseok Tubići. Ima dva ulaza i povremeno je hidrološki aktivna. Baždarska pećina nalazi se u selu Ursule, deset kilometara severozapadno od Sjenice. Javorska pećina (Durulja) nalazi se u selu Bukovik i kroz nju prolazi Kalipoljska reka, reka ponornica, koju na izlasku iz pećine nazivaju Vrševina i koja se uliva u Zlatarsko jezero.

Pećine na teritorii Specijalnog rezervata prirode „Uvac“ odlikuje bogatstvo pećinskog nakita taloženog iz prokapnih voda u vidu stalaktita, stalagmita, stubova, draperija, staklastih iglica itd.

Ušačka pećina

U zaseoku Ušak sela Gornje Lopiže, i meštani i stručnjaci verovali su da postoje dve pećine: Ušačka i Ledena. Niko nije ni slutio da je priroda tu sagradila jedan od najzanimljivijih speleoloških objekata u Srbiji koji, štaviše zbog svojih elemenata, predstavlja poseban kuriozitet. Istraživanja su potvrdila da ti ulazi čine jedinstven pećinski sistem dug više od 6.000 km, sa brojnim kanalima u nekoliko nivoa, dvoranama, sifonima i pećinskim ukrasima koji stvaraju divne podzemne dvorce.

U Miletinom dolu je, nedaleko od prvog, ulaz u jamski deo Ušačke pećine. U „utrobu“ vodi vertikalni kanal dug 40 m. Dno jame je usko, a kroz jedan od dva kanala stiže se do impresivne Velike dvorane. Donji deo joj je nagnut prema veznom kanalu koji vodi do glavnog prolaza kroz Ušačku pećinu. Na početku ovog kanala, prateći prolaz sa stubovima prebogat ukrasima, stiže se do Ledene pećine koja završava izlazom u kanjon Uvca. Ukupna dužina svih kanala tog dela je oko 2.100 m.

Ledena pećina

Ulaz u Ledenu pećinu je ispod strmog krečnjačkog odseka, a sa bočnim kanalima dužine od 2,5 km. O vremenu i procesu njenog nastanka svedoče oburvani blokovi krečnjaka, šljunka i glinovite zemlje. Ukrasi poput dugačkih draperija i saliva, koji dostižu i po 10 metara, lepotom zaustavljaju dah. Ispod jednog saliva je potok koji posle desetak metara nestaje u pukotini, a tu je i bistro jezero koje ne dozvoljava prilaz dvorani sa tavanicom od tankih stalaktita.

Tubića pećina

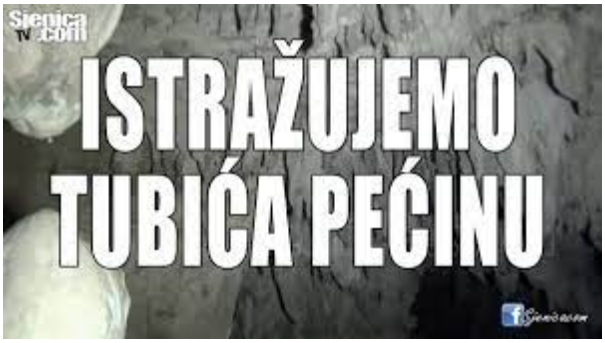

Severozapadno od Sjenice, u selu Tubići, nalazi se istoimena pećina koja ima dva ulaza, prvi na 980, a drugi na 1.020 metara nadmorske visine. U planovima speleologa, Tubića pećina je blago vijugava. Bogata je nakitom i obiluje terasama.

Baždarska pećina

Nedaleko od ušća Kladnice u Uvac, u selu Ursude, nalazi se Baždarska pećina. Ulaz je 155 m iznad nivoa Uvca i ona je tvrde speleolozi, jednostavan vijugav kanal u obliku slova „S“, koji se mestimično širi u prostrane dvorane. Na 100 metara od ulaza, najbogatija je nakitom.

Javorska lepotica – pećina Durulja

Podnožje Javora, u zaseoku Kurćubići, obližnjeg Bukovika, čuva pećinu Durulju poznatu i kao Ljepojevićka pećina ili Javorska lepotica. Nije stručno istražena, ali o njenom bogatom pećinskom nakitu, dvoranama, vodopadima i virovina, govori se od davnina. Javorska lepotica skriva crveno koralno ostrvo i kristale narandžaste boje.

Smolućka pećina

Smolućka pećina je jedan od najznačajnijih arheoloških i paleontoloških lokaliteta na području Sandžaka. Nalazi se nedaleko od naselja Kadiluk (Crkvine) na području opštine Tutin. Smeštena je iznad istoimene Smolućke reke, pritoke Raške, 16 kilometara jugozapadno od Novog Pazara.

Manastir Crna Reka

Manastir Crna Reka je monaška isposnica smeštena u klisuri Crne Reke, u ataru sela Ribariće (opština Tutin) na granici između Kosovske Mitrovice, Rožaja i Novog Pazara. Podignut je u XIII veku, u pećini surovih grebena planine Mokra Gora, neposredno ispod.

Najznačajnije manifestacije koje se održavaju u toku godine su:

Naziv manifestacije	Datum održavanja	Broj posetilaca	Broj učesnika	Organizator
Božićni koncert	7. januar	oko 1.000		SPC
Dan grada	20. april	oko 70.000	oko 1.000	TO Novi Pazar i lokalna samouprava
Pazar na dar	april	oko 500	oko 500	TO Novi Pazar i Gradska uprava
Vaskršnji turnir u malom fudbalu	april	oko 4.000		Sportski savez Novi Pazar
Memorijal „Safet Mavrić Ćako“ – prvenstvo u biciklizmu	maj	oko 500	oko 200	TO Novi Pazar i Gradska uprava
Ramazanska ulična trka	Početak meseca Ramazana (kraj juna)	oko 3.000	oko 500	Sportski centar i atletski klub Novi Pazar
Ramazanski turnir u malom fudbalu	kraj juna	oko 50.000		Sportski centar Novi Pazar
Bajramska sofra	na dan Bajrama	oko 1.000	oko 1.000	TO Novi Pazar
Otvoreno prvenstvo u kajaku – Novi Pazar open	jul	oko 1.000	oko 1.000	TO Novi Pazar
Dani dijaspore	avgust		oko 500	TO Novi Pazar
Memorijalni turnir „Safet Mavrić“	avgust	oko 2.000		Sportski savez Srbije
Festival popularne muzike „Stari grad“		oko 10.000	oko 5.000	MASS entertainment group
Novopazarski polumaraton	septembar		oko 500	TO Novi Pazar i Sportski centar
Svetski dan turizma	27. septembar		oko 500	TO Novi Pazar
Slatka čaršija	novembar		oko 300	TO Novi Pazar
Novopazarski vašar	avgust/decembar	oko 5.000	oko 5.000	TO Novi Pazar
Proslava Nove godine	31. decembar			Grad Novi Pazar i TO Novi Pazar

Lokalna samouprava

Struktura javne uprave

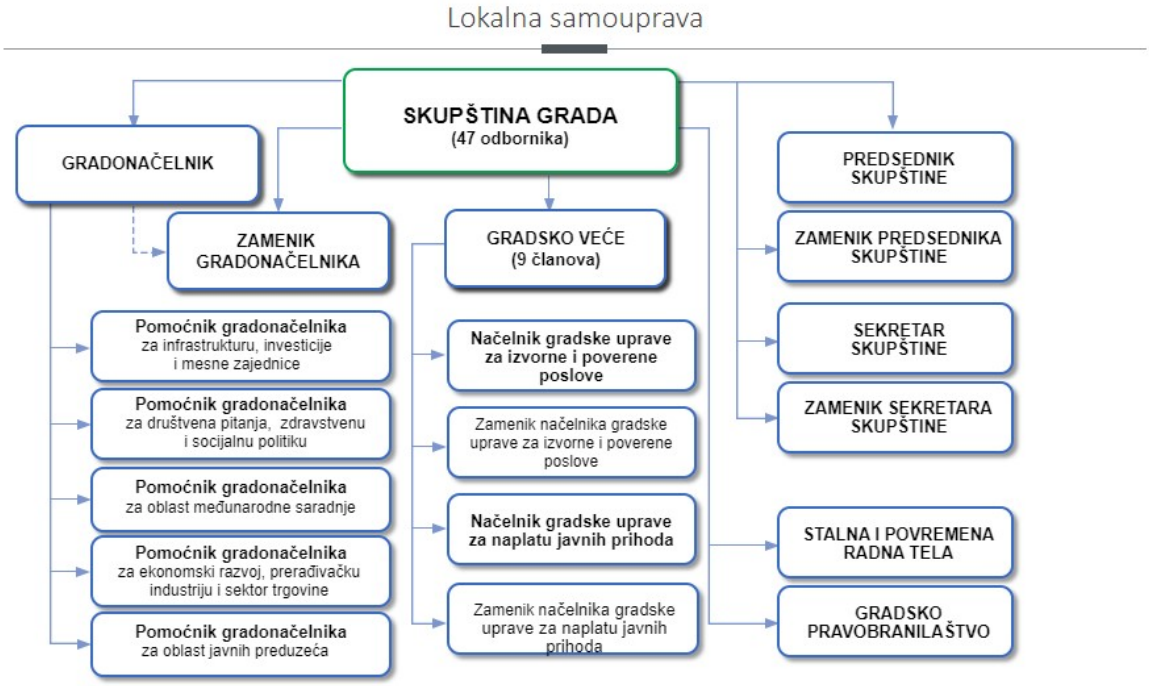

Grafički prikaz strukture lokalne samouprave Grada Novog Pazara

Za obavljanje upravnih poslova u okviru prava i dužnosti Grada Novog Pazara i određenih stručnih poslova za potrebe organa Grada Novog Pazara obrazuju se dve gradske uprave:

- Gradska uprava za izvorne i poverene poslove lokalne samouprave,
- Gradska uprava za naplatu javnih prihoda

U Gradskoj upravi za izvorne i poverene poslove lokalne samouprave unutrašnje organizacione jedinice su: **Odeljenja, Kabinet gradonačelnika i Gradsko pravobranilaštvo**.

Organizacioni delovi odeljenja su odseci. U okviru odseka mogu se obrazovati službe i grupe poslova.

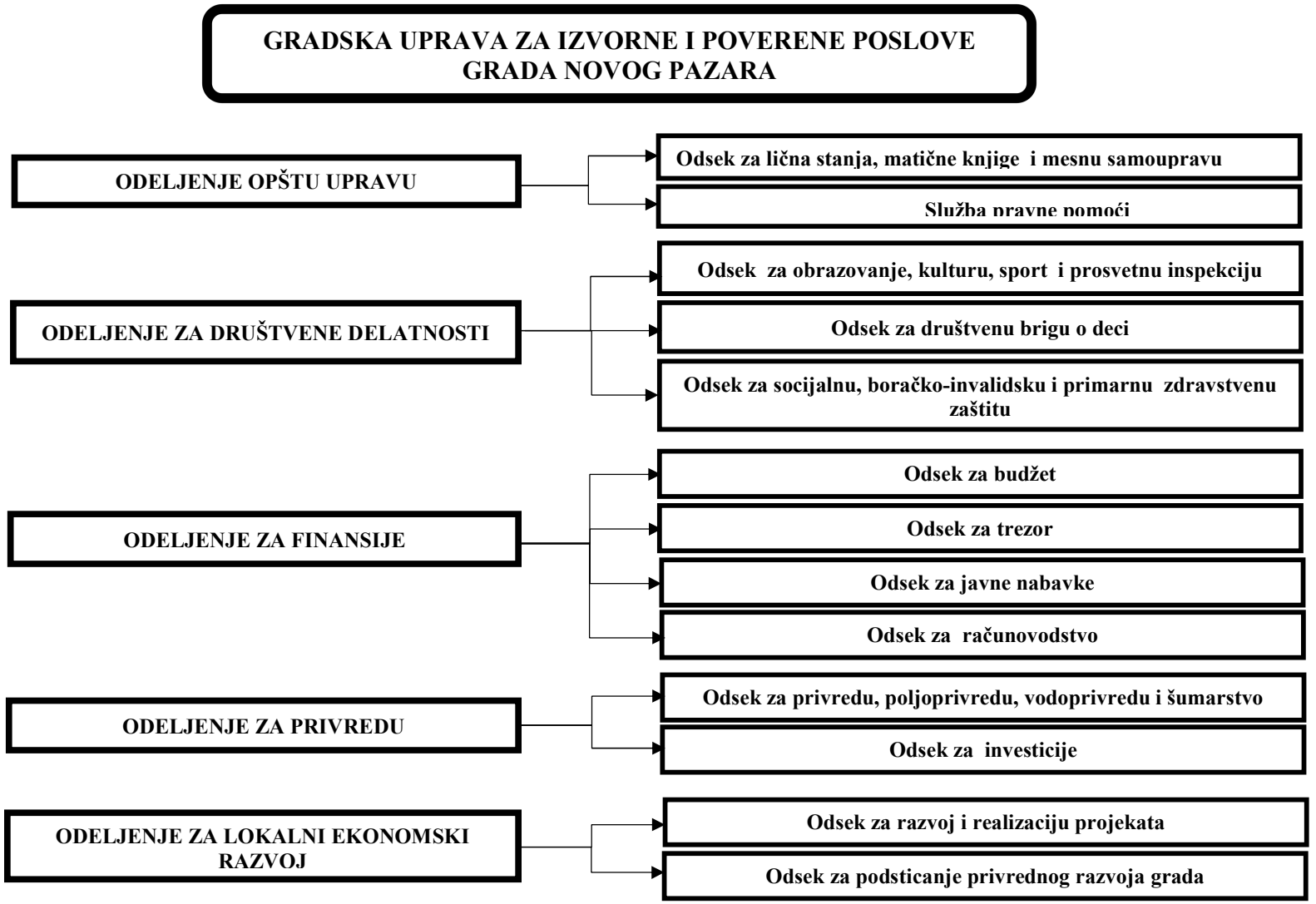
GRADSKA UPRAVA ZA IZVORNE I POVERENE POSLOVE GRADA NOVOG PAZARA
ODELJENJE OPŠTU UPRAVU
Odsek za lična stanja, matične knjige i mesnu samoupravu
Služba pravne pomoći
ODELJENJE ZA DRUŠTVENE DELATNOSTI
Odsek za obrazovanje, kulturu, sport i prosvetnu inspekciju
Odsek za društvenu brigu o deci
Odsek za socijalnu, boračko-invalidsku i primarnu zdravstvenu zaštitu
ODELJENJE ZA FINANSIJE
Odsek za budžet
Odsek za trezor
Odsek za javne nabavke
Odsek za računovodstvo
ODELJENJE ZA PRIVREDU
Odsek za privredu, poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo
Odsek za investicije
ODELJENJE ZA LOKALNI EKONOMSKI RAZVOJ
Odsek za razvoj i realizaciju projekata
Odsek za podsticanje privrednog razvoja grada

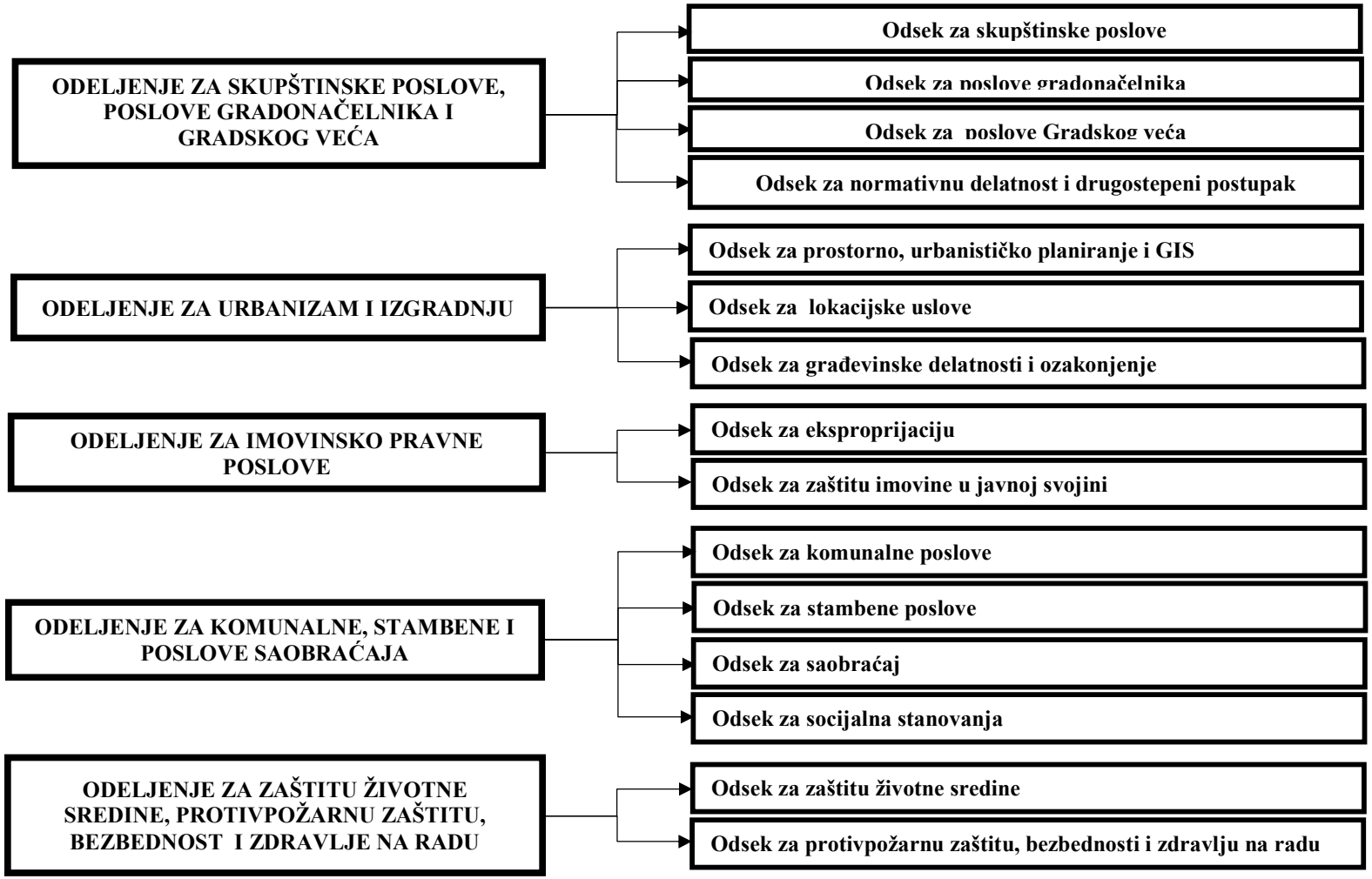
ODELJENJE ZA SKUPŠTINSKE POSLOVE, POSLOVE GRADONAČELNIKA I GRADSKOG VEĆA
Odsek za skupštinske poslove
Odsek za poslove gradonačelnika
Odsek za poslove Gradskog veća
Odsek za normativnu delatnost i drugostepeni postupak
ODELJENJE ZA URBANIZAM I IZGRADNJU
Odsek za prostorno, urbanističko planiranje i GIS
Odsek za lokacijske uslove
Odsek za građevinske delatnosti i ozakonjenje
ODELJENJE ZA IMOVINSKO PRAVNE POSLOVE
Odsek za eksproprijaciju
Odsek za zaštitu imovine u javnoj svojini
ODELJENJE ZA KOMUNALNE, STAMBENE I POSLOVE SAOBRAĆAJA
Odsek za komunalne poslove
Odsek za stambene poslove
Odsek za saobraćaj
Odsek za socijalna stanovanja
ODELJENJE ZA ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE, PROTIVPOŽARNU ZAŠTITU, BEZBEDNOST I ZDRAVLJE NA RADU
Odsek za zaštitu životne sredine
Odsek za protivpožarnu zaštitu, bezbednosti i zdravlju na radu

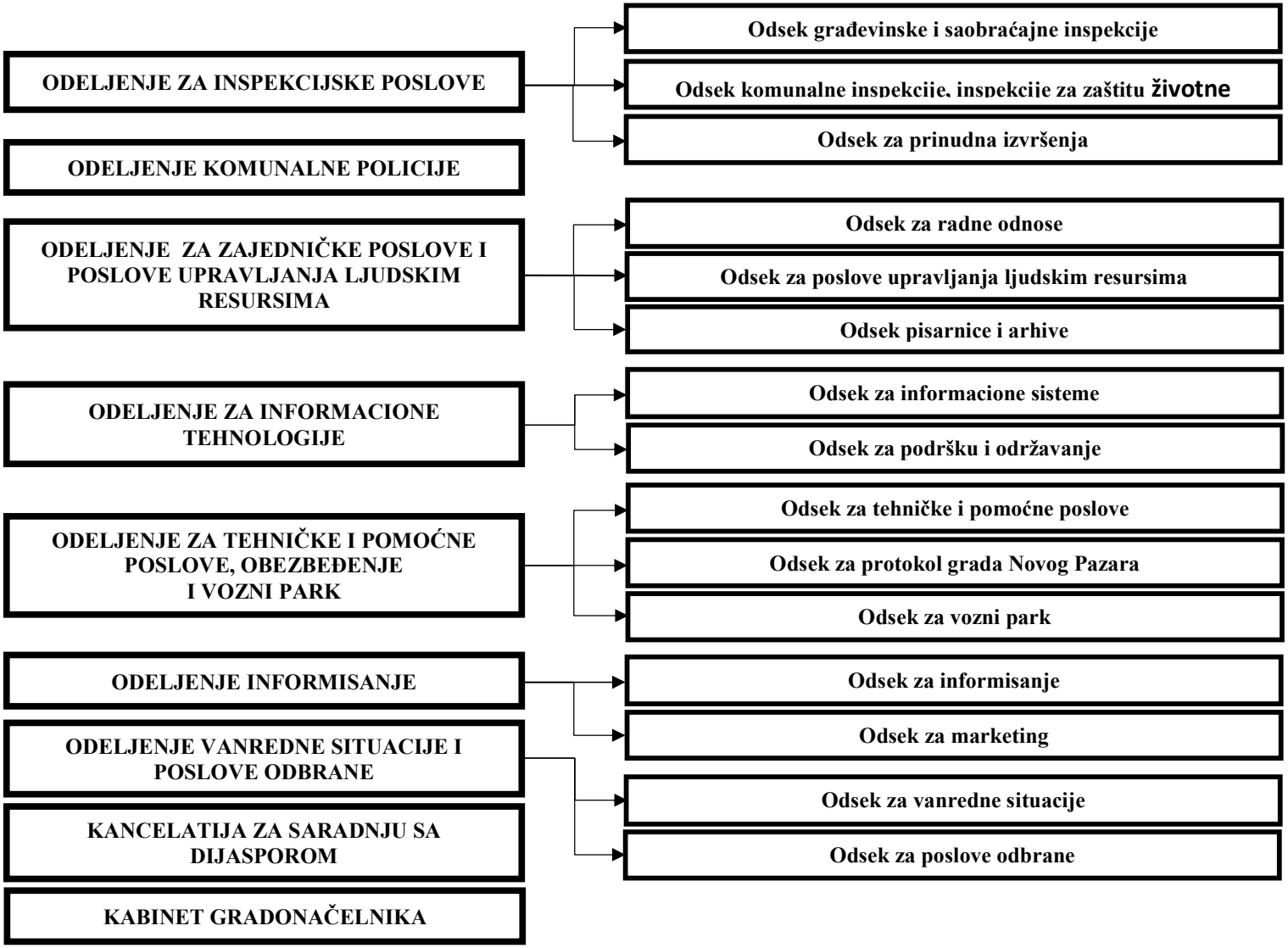
ODELJENJE ZA INSPEKCIJSKE POSLOVE
Odsek građevinske i saobraćajne inspekcije
Odsek komunalne inspekcije, inspekcije za zaštitu životne
Odsek za prinudna izvršenja
ODELJENJE KOMUNALNE POLICIJE
ODELJENJE ZA ZAJEDNIČKE POSLOVE I POSLOVE UPRAVLJANJA LJUDSKIM RESURSIMA
Odsek za radne odnose
Odsek za poslove upravljanja ljudskim resursima
Odsek pisarnice i arhive
ODELJENJE ZA INFORMACIONE TEHNOLOGIJE
Odsek za informacione sisteme
Odsek za podršku i održavanje
ODELJENJE ZA TEHNIČKE I POMOĆNE POSLOVE, OBEZBEĐENJE I VOZNI PARK
Odsek za tehničke i pomoćne poslove
Odsek za protokol grada Novog Pazara
Odsek za vozni park
ODELJENJE INFORMISANJE
Odsek za informisanje
Odsek za marketing
ODELJENJE VANREDNE SITUACIJE I POSLOVE ODBRANE
Odsek za vanredne situacije
Odsek za poslove odbrane
KANCELATIJA ZA SARADNJU SA DIJASPOROM
KABINET GRADONAČELNIKA

Gradska uprava za naplatu javnih prihoda grada Novog Pazara, u skladu sa materijalnim propisima kojima su uvedeni i uređeni lokalni javni prihodi i odredbama Zakona o poreskom postupku i poreskoj administraciji, vodi poreski postupak (utvrđivanje, naplatu i kontrolu) za lokalne javne prihode, i stara se o pravima i obavezama poreskih obveznika, a naročito:

1. Vodi registar obveznika izvornih prihoda grada;
2. Vrši utvrđivanje izvornih prihoda grada rešenjem za koje nije propisano da ih utvrđuje sam poreski obveznik (samooporezivanje) u skladu sa zakonom;
3. Vrši kancelarijsku i terensku kontrolu radi provere i utvrđivanja zakonitosti i pravilnosti ispunjavanja poreske obaveze po osnovu lokalnih javnih prihoda u skladu sa zakonom;
4. Vrši obezbeđenje naplate lokalnih javnih prihoda u skladu sa zakonom;
5. Vrši redovnu i prinudnu naplatu lokalnih javnih prihoda i sporednih poreskih davanja u skladu sa zakonom;
6. Vodi prvostepeni upravni postupak po žalbama poreskih obveznika izjavljenim protiv upravnih akata donetih u poreskom postupku;
7. Primenjuje jedinstveni informacioni sistem za lokalne javne prihode;
8. Vodi poresko računovodstvo za lokalne javne prihode u skladu sa propisima;
9. Planira i sprovodi obuku zaposlenih;
10. Pruža osnovnu stručnu i pravnu pomoć poreskim obveznicima o poreskim propisima iz kojih proizilazi njihova poreska obaveza po osnovu lokalnih javnih prihoda, u skladu sa kodeksom ponašanja zaposlenih u lokalnoj upravi;
11. Po službenoj dužnosti dostavlja Poreskoj upravi dokaze o činjenicama koje sazna u vršenju poslova iz svoje nadležnosti, a koje su od značaja za utvrđivanje ili kontrolu pravilnosti primene poreskih propisa za čiju primenu je nadležna poreska uprava;
12. Obezbeđuje primenu propisa o slobodnom pristupu informacija od javnog značaja;
13. Vrši izdavanje uverenja i potvrda o činjenicama o kojima vodi službenu evidenciju;
14. Obavlja i druge poslove u skladu sa zakonom.

Lokalna samouprava je naročit oblik odlučivanja i upravljanja lokalnim zajednicama konstituisanim na užim delovima državne teritorije, neposredno od strane stanovnika tih zajednica ili preko biranih predstavnika i drugih organa tih zajednica.

Poslovi i nadležnost lokalnih vlasti:

- podsticanje ekonomskog razvoja
- privlačenje kapitala
- otvaranje novih radnih mesta
- kreiranje privatno-javnih partnerstava
- pružanje neophodnih usluga građanima radi boljeg organizovanja života u lokalnoj zajednici
- razvijanje partnerstava i sa samim građanima,radi obezbeđenja boljeg života
- organizacija upravljanja tim poslovima
- međusobni odnosi lokalnih i centralnih vlasti
- procesi odlučivanja
- politika razvoja komunalnih službi
- participacija građana u procesima odlučivanja
- lokalni izbori i odnosi vlasti i građana na lokalnom nivou.

Skupština grada

Skupština grada je najviši organa Grada koji vrši osnovne funkcije lokalne vlasti, utvrđene Ustavom, zakonom i Statutom grada. Skupštinu grada čine odbornici koje biraju građani na neposrednim izborima, tajnim glasanjem, u skladu sa zakonom i Statutom grada. Odbornici se biraju na 4 godine, u skladu sa Ustavom, zakonom i Statutom. Skupština ima 47 odbornika.

Odbornik ne može biti zaposlen u Gradskoj upravi i licu koje imenuje, odnosno postavlja Skupština grada u organima Grada, preduzećima i ustanovama čiji je osnivač.

Urbanistički razvoj i infrastruktura

Vizija prostornog razvoja grada Novi Pazar je da bude ravnomernije razvijen, konkurentan i integrisan sa okruženjem (svojim funkcionalnim područjem i regijom Šumadija i Zapadna Srbija), atraktivan za investiranje, što podrazumeva aktiviranje i mobiliziranje teritorijalnog kapitala, održivo korišćenje prirodnih i stvorenih resursa, dugoročnu obnovu i razvoj ljudskih resursa, saobraćajnu pristupačnost prema koridoru Beograd-Južni Jadran i drugim panevropskim i državnim saobraćajnim koridorima, kao i infrastrukturnu opremljenost, razvoj privrede i institucija, zaštitu životne sredine, prirodnog i kulturnog nasleđa kao faktora razvoja. Teritorija grada Novi Pazar raspolaže značajnim, ali nedovoljno aktiviranim prirodnim potencijalima i teritorijalnim kapitalom.

Prostorni plan predstavlja osnovni planski dokument za usmeravanje i upravljanje dugoročnim održivim razvojem, korišćenjem, organizacijom i uređenjem teritorije grada Novi Pazar. Ovim planom se razrađuju osnovna strategijska opredeljenja, planska rešenja i smernice utvrđene Prostornim planom Republike Srbije.

Osnovni potencijali prostornog razvoja grada Novi Pazar su:

- širenje polja uticaja urbanog centra i razvojne funkcijske Novog Pazara sa naseljima susednih opština Tutin, Raška i Sjenica;
- stalni rast stanovništva sa relativno mladom populacijom;
- značajni prirodni resursi: poljoprivredno zemljište, mineralni izvori (Novopazaska i Rajčinovića banja), vodni potencijali postojećih i planiranih izvorišta voda i veliki udeo šuma sa zaštitnom funkcijom;
- relativno povoljna obrazovna struktura stanovništva, kao podrška razvoju postojećih i formiranju novih MSP;
- renome i tradicija razvoja pojedinih industrijskih sektora sa izgrađenim proizvodnim, infrastrukturnim i uslužnim kapacitetima za usklađivanje lokalne strukture privrednih aktivnosti sa zahtevima tržišta, posebno za snabdevanje tekstilom, obućom, nameštajem i pružanje visokoobrazovnih, razvojnih, robnotransportnih i drugih usluga;
- povoljni prirodni uslovi, urbani turistički centar, prirodno i kulturno-istorijsko nasleđe međunarodnog značaja i preovlađujuće očuvana životna sredina omogućuju razvoj celogodišnjeg turizma; i dr.

Osnovna ograničenja prostornog razvoja grada Novi Pazar ogledaju se kroz:

- relativno slabu saobraćajnu dostupnost teritorije grada i funkcionalnog urbanog područja, ugroženost koridora državnih puteva I i II reda neplanskom izgradnjom, u prvom redu državnog puta M-22 i veoma loše stanje lokalnih puteva (92% bez asfaltnog kolovoznog zastora);

- nedovoljnu razvijenost pojedinih infrastrukturnih sistema (u prvom redu vodosnabdevanja, sanitacije naselja i telefonije) i nedovoljna dostupnost usluga javnih službi (u prvom redu zdravstva, socijalne zaštite i kulture) većine seoskih naselja;
- efekte nekontrolisanog širenja rubne zone urbanog centra na uništavanje pedološkog sloja i ugrožavanje kulturnog predela;
- izuzetno visok stepen nezaposlenosti i izuzetno nizak nivo investicionih aktivnosti, relativno nepovoljnu kvalifikacionu strukturu nezaposlenih i nedostatak kadra u oblasti menadžmenta, razvoja i marketinga, informatike i dr.;
- tendenciju smanjenja broja stanovnika u 78 od 98 naselja na ruralnom području grada i redukciju pojedinih funkcija centara u mreži naselja;
- nedovoljno uvažavanje ekoloških kriterijuma u razvoju privrede, nepostojanje uslova za razvoj industrija koje troše veće količine vode za tehnološke potrebe;
- nerazvijenost sadržaja turističko-rekreativne ponude na teritoriji grada;

Osnovni principi prostornog razvoja grada Novi Pazar su:

- unapređenje teritorijalne kohezije;
- zaštita životne sredine;
- zaštita, uređenje i održivo korišćeno prirodnog i kulturnog nasleđa;
- prostorno-funkcionalna integrisanost sa okruženjem;
- povećanje konkurentnosti i efikasnosti;
- policentričan teritorijalni razvoj (posebno jačanje veze sela i centara u mreži naselja);
- unapređenje saobraćajne pristupačnosti i dostupnosti informacijama i znanju;
- razvoj kulturnog i lokalnog identiteta;
- princip subsidijarnosti i javno-privatnog partnerstva;
- princip veće transparentnosti u donošenju odluka;
- permanentna edukacija građana i administracije i učešće javnosti u odlučivanju;
- zaštita javnog interesa, javnih dobara i dobara u opštoj upotrebi.

Budžetski prihodi u 000 din.

Godina	2008	2010	2012	2015	2017	2018	2019	2020	2021
Prihodi	1.128.937	1.189.476	1.914.125	2.101.265	2.742.269	2.404.896	2.920.914	2.937.691	3.526.000

Ostvareni prihodi u gradskoj upravi za uplatu javnih prihoda

Godina	2008	2010	2012	2015	2018	2019	2020
Prihod (u 000)	141.495	220.641	313.094	495.855	485.061	747.576	561.325
Broj poreskih obveznika imovine							
Fizička lica	12.520	14.586	17.709	22.140	28.018	32.125	29.302
Pravna lica	94	120	118	142	159	173	143
Obračunata korisna površina m2							
Objekat	1.645.113	1.835.508	2.012.057	2.369.761	526.504	712.993	607.345
Zemljište					177.992.521	178.505.221	176.833.965

Poslovno-industrijska zona

U Novom Pazaru postoji industrijska zona, kao najznačajniji oblik koncentracije industrijskih pogona u gradu sa svom pratećom infrastrukturom. Industrijska zona je locirana u široj gradskoj zoni uz magistralni put Beograd-Bar.

Industrijska zona u Novom Pazaru nudi raznovrsne mogućnosti saradnje kroz, zajedničko ulaganje, individualno ulaganje, zakup prostora, biznis inkubaciju, svi ostali oblici ulaganja.

Ilustracija 1. Površina industrijske zone.

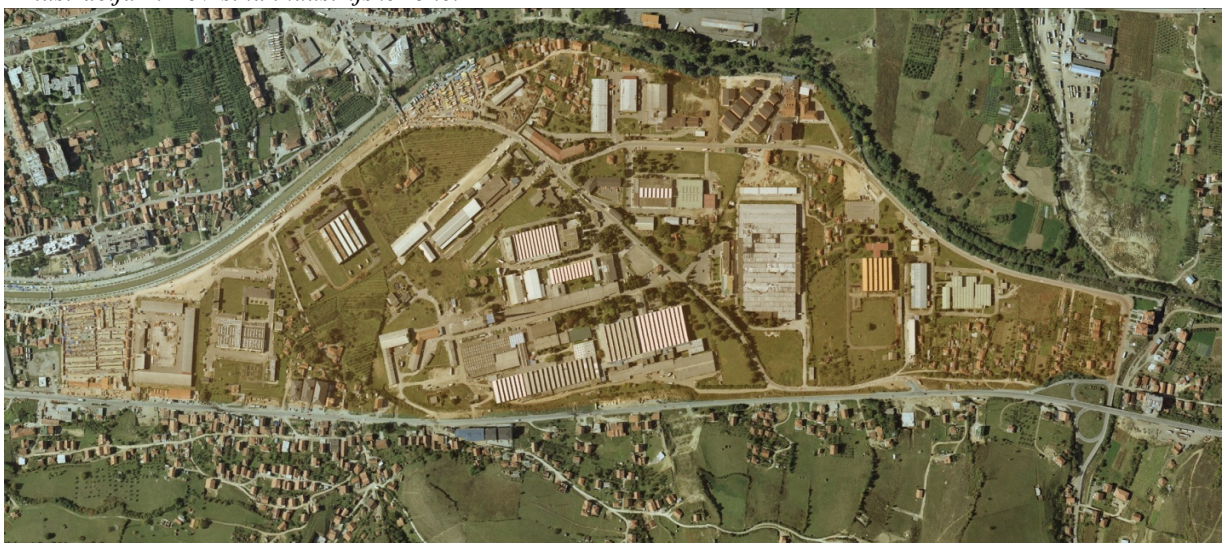

Ilustracija 2. Pregled industrijske zone.

Postoje instalirani kapaciteti koji su u dobrom stanju na kojima posluje oko 75 privrednih subjekata. Industrijska zona nalazi se 2 km od centra grada.Sastavljena od 28 parcela međusobno povezanih sa direktnim izlazom na magistralni put Srbija –Crna Gora –BiH.

Putna i železnička mreža u km

Grad Novi Pazar se nalazi u jugozapadnoj Srbiji i po svom položaju u državnoj mreži Srbije predstavlja veoma važno saobraćajno čvorište jer se u njemu ukrštaju važni putevi koji povezuju južni i jugozapadni deo Srbije sa zemljama u okruženju Bosnom i Hercegovinom i Crnom Gorom.

U pogledu privrednog razvoja Novi Pazar pripada nerazvijenim sredinama što je jedna od direktnih posledica nedovoljne razvijenosti državne putne mreže. Naime, području od 720km2 koliko iznosi površina Gradu pripada 152+659km državnih puteva od čega

60+049km puteva IB reda i 92+61km puteva II reda, (72+435km puteva IIA reda i 20+175km puteva IIB reda).

Pregled puteva u Gradu

Red. br	Opština	Put	Broj puta	km	VRSTA KOLOVOZA											
					ASFALT						Tucanik	%	Zemlja	%	Neprosečeno	%
					Ukupno	%	rekonstruisano	%	Da se rekonstuiše	%						
3	NOVI PAZAR	I REDA	IB-22	30+670	30+670		18+273		12+397							
			IB-29	29+379	29+379		9+427		19+952							
		SVEGA I REDA		**60+049**	**60+049**	**100**	**27+700**	**46**	**32+349**	**54**		**0**				
			IIA-199	30+735	30+735		27+000		3+735							
			IIA-203	10+200	10+200		2+100		8+100							
			IIA-204	10+500	10+500		8+700		1+800							
			IIA-206	21+000	17+000		17+000				4+000					
			II B -413	20+175	5+200		4+100		1+100		14+975					
		SVEGA II REDA		**92+610**	**73+635**	**80**	**58+900**	**80**	**14+735**	**20**	**18+975**	**20**				
		UKUPNO		**152+659**	**133+684**	**88**	**86+600**	**65**	**47+084**	**35**	**18+975**	**12**				

Savremeni kolovoz je zastupljen na 88% putne mreže državnih puteva a na preostalih 12% ili 18+975km je još uvek zastupljen makadam.

Prema kvalitetu asfaltnog kolovoza treba istaći da je od zastupljenog asfalta svega 65% ili 86+600km zadovoljava u pogledu kvaliteta i primenjenih elemenata dok preostala dužina zahteva neodložne radove rekonstrukcije i rehabilitacije, jer se radi o asfaltu koji je rađen davnih sedamdesetih i osamdesetih godina.

U okviru planiranih radova na rehabilitaciji državnih puteva iz sredstava Svetske Banke i Evropske investicione Banke u dužini od 1100km za narednih 5 godina nalaze se i radovi na rehabilitaciji puteva IB 29 Sjenica – Novi Pazar i IB 22, deonica: Raška – Novi Pazar i deonica: Tunel – granica Crne Gore.

U ovom trenutku veliki izazov za lokalnu Upravu je zatečeno stanje lokalne putne mreže i zahtev za njegovo dalje poboljšanje.

Magistralni putni pravci:

M-22 ima pravac pružanja sever-jug, od Raške, preko Novog Pazara i Ribarića, i povezuje središnji deo Srbije i zapadno-moravski koridor preko Novog Pazara i Sandžaka sa kontinentalnim delom Jadranske magistrale. Kao nastavak Ibarske magistrale ovaj putni pravac ima centralnu poziciju na putnoj mreži ovog dela Republike Srbije.

M-8 ima pravac pružanja zapad-istok, od granice opštine Prijepolje (Aljinovići), preko Sjenice, Duge Poljane, Novog Pazara (postoji veza sa magistralnim putem M-22) do Raške, gde se povezuje sa Ibarskom magistralom. Trasa ovog puta predstavlja značajnu vezu između Republike Srbije i Crne Gore preko Sandžaka i Novog Pazara.

Ukupna dužina magistralnih puteva je 58,3 km.

Regionalni putevi:

- Put br. 118a Dojevićе – Pazarište – Sebečevo

- Put br. 234 Vranovina – Rajetiće
- Put br. 235 Novi Pazar – Izbice
- Put br. 236 Pazarište – Delimeđe – Melaje
- Priljučak R 234 Mitrova reka – Golija

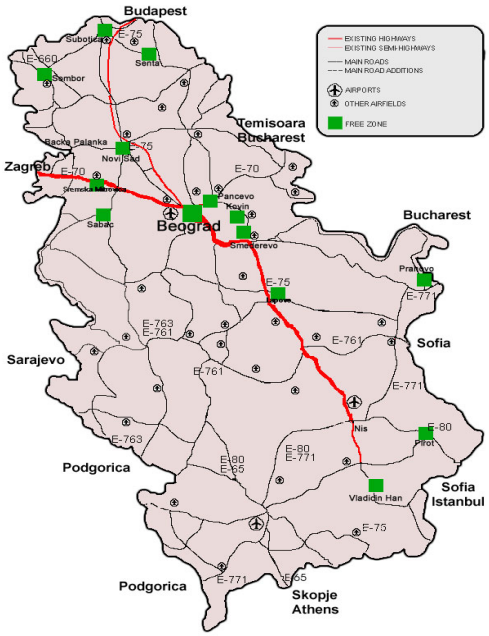

Ukupna dužina regionalnih puteva iznosi 100 km.

Lokalnu putnu mrežu, u dužini od preko 580 km, čini više od 80 putnih pravaca koji povezuju mnogobrojna naselja na teritoriji opštine Novi Pazar.

Izvori:
Internet prezentacija opštine Novi Pazar: www.novipazar.org

Uticaj budućeg autoputa Požega-Pešterska visoravan-Boljari

Odluka Vlade Republike Srbije o odabiru trase autoputa iz 2010.godine, na bazi mišljenja Revizione komisije, da se Koridor XI od Požege, Istočnom varijantom, usmeri preko Pešterske visoravni rešava mnoga pitanja koja su očigledna u SWOT analizi i svi argumenti potvrđuju opravdanost ove odluke.

Varijanta Istok 1 je ekonomski najisplativija i najlakša trasa. U ovoj varijanti put ide od Požege kroz opštinu Arilje, zatim severno-istočno od Ivanjice se spušta u dolinu Moravice sve do Kosevice, i dalje ka Kovilju uzdiže se ka Dugoj Poljani i nastavlja preko Pešterske visoravni do Boljara. Dužina trase ove deonice je 106,8km i prolazi kroz opštine Požega, Arilje, Ivanjice i Sjenica. Predviđena je izgradnja četiri petlje, deset benzinskih pumpi, 18 odmarališta i 107 retenzija.

Najsvežije ulaganje u izmeštanje naplatne rampe na Bubanj potoku radi investicionog ulaganja (IKEA), kraka autoputa Batočina-Kragujevac (FIAT i drugi), prilazni putevi prema Kopaoniku, stvorili su brend od ove planine, sa sistemskim stranim i domaćim ulaganjima, i još drugim očiglednim uspešnim primerima.

Odluka o projektovanju trase dela autoputa preko Pešterske visoravni ulivaju novu nadu i poverenje u stručnu javnost i politike o ravnomernosti razvoja, i pozicioniranju ove regije kao povoljne destinacije za domaća i strana ulaganja. Sve blagodeti ovog prostora postaju lako i brzo dostupna, više od 300.000 stanovnika dobija novu šansu i novu vrednost, privreda postaje dinamičnija i atraktivnija, i najvažnije da stanovništvo ovog prostora razvija novu svest i poverenje u nosioce vlasti Republike Srbije i stručnu javnost.

Lista realizovanh projekata u proteklih 10. godina:

R.b.	REALIZACIJA	NAZIV PROJEKTA	DONATOR/ FINANSIJER	VREDNOST PROJEKTA
1	**2011. godine**	**Mostovi na Jošanici**	Grad Novi Pazar	**150.000 EUR**
2	**2011-2012.godine**	**Rekonstrukcija gradskog stadiona**	Ministarstvo životne sredine, rudarstva i prostornog planiranja	**2.000.000 EUR**
3	**2012.godine**	**Gerontološki centar**	Ministarstvo rada i socijalnog staranja	**1.000.000 EUR**

4	**2012.godine**	**Dvorana "Pendik"**	Opština Pendik Grad Novi Pazar	**550.000 EUR**
5	**2013.godine**	**Vodovod**	LUX Development	**4.500.000 EUR**
6	**2013.godine**	**OŠ "Ćamil Sijarić"**	TIKA	**1.750.000 EUR**
7	**2013-2015.godine**	**Izgradnja 8 montažnih kuća**	Evropska komisija, Komesarijat za izbeglice i migracije Republike Srbije	**20.000.000 RSD**
8	**2014.godine**	**Anti erozivne brane**	EU PROGRESS	**1.000.000 EUR**
9	**2014.godine**	**OŠ "Meša Selimović"**	Ministarstvo prosvete	**1.750.000 EUR**
10	**2014.godine**	**Buster stanica za vodovod**	Vlada Kuvajta; Grad Novi Pazar	**1.000.000 EUR**
11	**2014-2015.godine**	**Izgradnja 10 montažnih kuća**	UNDP	**170.000 USD**
12	**2015.godine**	**Izgradnja reciklažnog centra**	UNDP, Japanska Ambasada	**650.000 EUR**
13	**2016-2017.godine**	**Korićenje reke Raške, Deževske i Banjske** *Regulacija reke Raške od ušća reke Banjske do mosta Careva Ćuprije, Deževe od ušća uzvodno i ušća reke Banjske*	JP Srbijavode	**222.800.000 RSD**
14	**2016-2017.godine**	**Izgradnja bujičnih pregrada na Jusuf potoku, Cvrnjskoj, Kruševačkoj, Ljudskoj i Sebečevskoj reci**	Evropski PROGRES	**250.000 EUR**
15	**2016-2018.godine**	**Izgradnja bujičnih pregrada na Trnavici, Jošanici i Izbičkoj reci**	Evropski PROGRES	**350.000 EUR**
16	**2016-2017.godine**	**Most kod "Lepe Brene"**	Ministarstvo građevinarstva saobraćaja i infrastrukture	**300.000 EUR**
17	**2017.godine**	**Atletski stadion**	Ministarstvo omladine i sporta; Grad Novi Pazar.	**203.000.000 RSD**
18	**2017.godine**	**Hotel na Atletskom stadionu**	Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija	**400.000 EUR**
19	**2017.godine**	**Dijagnostički centar; OŠ "Kalifa Bin Zaed" i vrtić u sklopu škole.**	UAE	**7.000.000 EUR**
20	**2017.godine**	**Obezbeđivanje trajnih stambenih rešenja i unapređenje fizičke infrastrukture za Rome u Novom Pazaru**	EU (CFCU)	**596.000 EUR**
21	**2017-2018.godina**	**Rekonstrukcija OŠ "Stefan Nemanja" i popravka krova na Domu Zdravlja** *Ukupno odobreno sredstava od Kraljevine Norveške 360.000 EUR a od KUJU Beograd 64.000 EUR; Grad Novi Pazar nadomestio/učestvovao sa 100.000 EUR*	Kraljevina Norveške i Kancelarija za javna ulaganja i KUJU Beograd.	**53.000.000 RSD**
22	**2018.godine**	**Hitna Služba**	EU PROGRESS; Ministarstvo Zdravlja;	**106.300.000 RSD**

			Grad Novi Pazar.	
23	**2018.godine**	**Kružni tok kod Bolnice**	Grad Novi Pazar	**200.000 EUR**
24	**2018.godina**	**Novi Pazar za bolje uslove života kod interno raseljenih lica i povratnika- 10 kuća, građevinski materijal i ekonomski paketi**	Delegacija EU	**359.520 EUR**
25	**2019-2020.godine**	**Ul. Dmitrija Tucakovića (pored Lidl-a)**	Ministarstvo privrede	**400.000 EUR**
26	**2020.godine**	**Rekonstrukcija "Gimnazije"**	Kancelarija za javna ulaganja	**75.000.000 RSD**
27	**2020.godine**	**Obdanište na Šestovu**	Ministarstvo prosvete	**600.000 EUR**
28	**2020.godine**	**Angio sala u Novom Pazaru** *Ministarstvo zdravlja uložilo **45.000.000 RSD** u opremu; Planirano još **5.000.000 RSD**; Grad Novi Pazar uložio **16.000.000 RSD**- adaptacija prostora.*	Ministarstvo zdravlja; Grad Novi Pazar.	**66.000.000 RSD**
29	**2020.godine**	**Rekonstrukcija biblioteke "Dositej Obradović"**	Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija	**300.000 EUR**
30	**2021.godine**	**Rekonstrukcija Hale sportova "DOUŠ"**	"Douš Grupa"	**2.000.000 EUR**
31	**2021.godine**	**Rekonstrukcija OŠ "Bratstvo" sa izgradnjom zatvorenog bazena**	Kancelarija za javna ulaganja	**630.000.000 RSD**
R.b.	**REALIZACIJA**	**PROJEKTI MANJE VREDNOSTI**	**DONATOR/ FINANSIJER**	**VREDNOST PROJEKTA**
1.	**2012-2013.godine**	**Instaliranje grejanja u Sportskoj hali "Pendik"** *Budžet JLS **7.670 EUR** Ostali izvori **58.500 EUR***	EU Progres	**66.170 EUR**
2.	**2012-2013.godine**	**Pazarski način života** *Budžet JLS **5.238 EUR** Ostali izvori **29.988 EUR***	EU Progres	**35.227 EUR**
3.	**2012-2013.godine**	**Uvođenje sistema menadžmenta kvalitetom i menadžementa životnom sredinom**	EU Progres	**30.000 EUR**
4.	**2013. godine**	**Unapređenje energetske efikasnosti objekata javne namene (Ekonomsko – trgovinka škola)** *Budžet JLS **655.998 RSD** Budžet RS **5.895.158 RSD***	Ministarstvo energetike, razvoja i zaštite životne sredine	**6.550.176 RSD**
5.	**2013.godine**	**Unapređenje energetske efikasnosti objekata javne namene (OŠ Bratstvo)** *Budžet JLS **692.017 RSD** Budžet RS **6.236.983 RSD***	Ministarstvo energetike, razvoja i zaštite životne sredine	**6.929.982 RSD**
6.	**2014.godine**	**Nabavka vozila za prečišćavanje kanalizacionog**	EU PROGRES	**150.391 USD**

		sistema kišne i fekalne kanalizacije *Budžet JLS* ***19.550 USD*** *Ostali izvori* ***130.841 USD***		
7.	**2014-2015.godine**	**Izgradnja lokalnog vodovoda i nabavka cisterne** *Lokalni vodovod* - ***120.000 EUR*** *Cisterna* - ***95.000 EUR***	EU PROGRES	**215.000 EUR**
8.	**2014-2015.godine**	**Izgradnja ambulante u Blaževu**	Svetska zdravstvena organizacija (SZO)	**100.000 EUR**
9.	**2015-2017.godine**	**Uvođenje Geografskog informacionog sistema za grad Novi Pazar**	EU Progres; Grad Novi Pazar	**107.000 EUR**
10.	**2017.godine**	**Izrada plana detaljne regulacije za postrojenje za preradu otpadnih voda**	EU Progres	**20.000 EUR**
11.	**2018.godine**	**Novi Pazar- novi poslovi** *Javni poziv za dobijanje podrške u izradi lokalnih planova za socijalno uključivanje Roma*	GIZ Grad Novi Pazar SKGO	**200.000 EUR**
12.	**2018-2019.godine**	**Izgradnja pešačke staze od Pazarišta do grada ras u Novom Pazaru**	Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija	**12.455.120 RSD**
13.	**2019-2020.godine**	**Unapredjenje savetodavno terapijske usluge kroz neurofitbek terapiju** ***Učešće grada/partnera 2.705 USD***	SWISS PRO-UNOPS	**15.815 USD**
14.	**2019-2020.godine**	**Ekonomski aktivizam Roma u Novom Pazaru**	Evropska Unija	**59.370 USD**
15.	**Realizacija projekta je u toku 2020-2021.godine**	**Socio-rehabilitacijski klub za decu i omladinu sa problemima u ponašanju** ***Učešće grada/partnera 1.495 USD***	SWISS PRO-UNOPS	**13.175 USD**
16.	**2021–2021.godine Realizacija projekta je u toku**	**Projekat servisiranja troškova kamate na kredite u 2021.**	Grad Novi Pazar	**5.000.000 RSD**
17.	**2021–2021. godine Realizacija projekta je u toku**	**"Dijalog kafe"**	Savet Evrope	**7.200 EUR**
18.	**2021 – 2021. Realizacija projekta je u toku**	**Cilj 3 Dijalog kafe – Mesto susreta Budžetski fond za program lokalne samouprave-podrška razvoju i funkcionisanju sistema lokalne samouprave** *Učešće Grada* ***620.000 RSD***	Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave	**1.200.000 RSD**
19.	**2021.godine**	**Zemena individualnih kotlarnica na čvrsto gorivo kotlovima na pelet** *Učešće Grada Novog Pazara* ***1.256.910 RSD****; Ministarstvo zaštite životne sredine* ***4.943.090 RSD.***	Ministarstvo životne sredine	**6.200.000 RSD**

20.	**2021.godine**	**Projekat pošumljavanja u cilju očuvanja predeonog diverziteta u 2021. godini** *Učešće grada/ partnera* ***943.846 RSD;*** *Ministarstvo zaštite životne sredine* ***4.719.230 RSD***	Ministarstvo životne sredine	**5.663.076 RSD**
21.	**2021. godine**	**Probijanje ulice iza Zavoda za zapošljavanje**	Grad Novi Pazar	**400.000 RSD**
22.	**2021.godine**	**Fasada na zgradi gradske uprave**	Grad Novi Pazar	**7.000.000 RSD**

PRIORITETNI PRAVCI RAZVOJA GRADA NOVOG PAZARA PERIOD 2021-2030 GODINE

Prioritet: (Postor i stanovništvo) Infrastruktura,urbani razvoj i stanovanje, zaštita životne sredine	**Prioritet: (Standard) Ekonomska i razvojna politika**	**Prioritet: (Dobra Uprava) Društveni razvoj, bezbednost i zaštita**
Opšti cilj 1	Opšti cilj 2	Opšti cilj 3
Unaprediti mesta i ambijent u kom porodice stanuju,žive i rade sa svrhom kvalitetnog življenja i aktivnim učešćem svih stanovnika na očuvanju i zaštiti životne sredine i prostora	Stvoriti podsticajne uslove za investicije i nova radna mesta	Unaprediti institucionalne i upravljačke kapacitete
Programske oblasti raelizacije opštih ciljeva		
Program 1. Stanovanje, urbanizam i prostorno planiranje	Program 3. Lokalno ekonomski razvoj	Obrazovanje, programi 8,9,10
Program 2. Komunalne delatnosti	Program 4. Razvoj turizma	Program 11. Socijalna i dečija zaštita
Program 6. Zaštita životne sredine	Program 5. Poljoprivreda i ruralni razvoj	Program 12. Zdrastvena zaštita
Program 7. Organizacije saobraćaja i saobraćajne infrastrukture		Program 13. Razvoj kulture i informacija
Program 17. Energetska efikasnost i obnovljivi izvori energije		Program 14. Razvoj sporta i omladine
		Program 15. Opšte usluge lokalne samouprave 15.1. Bezbednost i zaštita građana i imovine 15.2.Dijaspora i međunarodna saradnja
		Program 16. Politički sistem lokalne samouprave

Prilog 1
Infrastrukturni projekti svih modula

Programski modul broj 1: Stanovanje, urbanizam i prostorno planiranje

Red. Br.	Naziv projekta	Opis
1	Izrada Prostornog plana grada	Prostorni plan grada Novog Pazara (2020 Sl.gl.grada Novog Pazara 2/2020 od 09.03.2012);
2	Izrada Regionalnog prostornog plana	
3	Izrada Generalnog urbanističkog plana grada Novog Pazara	Generalni urbanistički plan Novi Pazar 2020 br. 2/2014, 5/2018 i 1/2020)
4	Izrada planova Generalne regulacije	Planovi Generalne regulacije

Programski modul broj 2 : Komunalne delatnosti

Red. Br.	Naziv projekta	Opis
5	Izgradnja sekundarne kanalizacije	Izgradnja fekalnog kolektora L=40km u okviru projekta „Čista Srbija“duž rečnih vodotokova do izvorišta
6	Izrada projektno tehničke dikumentacije u cilju ozakonjenja seoskih vodovoda i kanalizacione mreže	Obaveza proistekla iz Preporuka Republičkog komunalnog inspektora
	- Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda	Izgradnja fekalnog kolektora L=40km u okviru projekta „Čista Srbija“ Duž rečnih vodotokova do izvorišta
7	Izrada studije opravdanosti za regionalnu deponiju - Izrada projektno-tehničke dokumentacije za regionalnu deponiju - Izrada projektno tehničke dokumentacije za centar za upravljanje komunalnim otpadom - Izgradnja centra za upravljanje komunalnim otpadom - Izgradnja regionalne deponije	Zakonom o upravljanju otpadom (“Sl. glasnik RS”, broj:36/2009, 88/2010, 14/2016, 95/2018, dr.-zakon) propisano je da dve ili više jedinica lokalne samouprave zajednički obezbeđuju i sprovode upravljanje otpadom, pod uslovima i na način utvrđenim zakonom
8	Rekonstrukcija filterskog postrojenja	U cilju pružanja komunalne usluge, snabdevanja građana vodom za piće u kontinuitetu, potrebno je obezbediti infrastrukturu za preradu sirove vode
9	Izrada projekta sanacije deponije Golo brdo - Sanacija deponije Golo brdo	Deponija Golo brdo važi za jedno od ekoloških problema u gradu. Kao ekološki problem javljaju se ocedne vode, kao i dim u slučajevima kada dolazi do samozapaljenja tela deponije. Kada dođe do paljenja deponije stvaraju se dimne zavese, a troškovi gašenja su veliki.
10	Izgradnja podsistema-Parničko brdo - Svojbor - Gornja trnava - Tepe, Paralovo - Prćenova	Izgradnjom podsistema-Buster stanica i rezervoara povećaće se standard usluge građana snabdevanja vodom za piće. Usluga će biti pružena u kontinuitetu.
11	Izgradnja cevovoda od izvorišta reke Raške do vodozahvata	Izgradnjom cevovoda doprineće poboljšanju postojećih objekata-vodozahvata.
12	Izgradnja postrojenja za pred tretman sirove vode radi poboljšanja kvaliteta vode Izgradnja postrojenja za pripremu sirove vode	U cilju poboljšanja postojećih objhekata i smanjenja operativnih troškova održavanja a povećanja standard usluga, potrebno je izgraditi postrojenje za pripremu sirove vode
13	Izgradnja i opremanje postrojenja za kompostiranje	Izgradnjom ovakvog postrojenja dovelo bi do smanjenja operativnih troškova transporta

		otpada. Manja količina otpada bi se transportovala na deponiju.
14	Izrada projektno tehničke dokumentacije u cilju izgradnje muslimanskog groblja - Izgradnja muslimanskog groblja	U cilju izgradnje muslimanskog groblja potrebno je izraditi projektno tehničke dokumentaciju. Zbog nemogućnosti-popunjenih kapaciteta postojećig grobalja-zapravo proširenje , izgradnjom novih bi se stvorili uslovi za adekvatno pružanje usluge pokopavanja.
15	Izrada projektno tehničke dokumentacije u cilju izgradnje pravoslavnog groblja - Izgradnja pravoslavnog groblja	U cilju izgradnje pravoslavnog groblja potrebno je izraditi projektno tehničke dokumentaciju. Zbog nemogućnosti-popunjenih kapaciteta postojećig grobalja-zapravo proširenje , izgradnjom novih bi se stvorili uslovi za adekvatno pružanje usluge pokopavanja.
16	Izrada projektno tehničke dokumentacije u cilju izgradnje groblja posebne namene - Izgradnja groblja posebne namene	Da bi se izgradilo groblje posebne namene potrebno je izraditi projekat. Na teritoriji grada ne postoji groblje posebne namene. Potrbno je izgradit groblje posebnih namena u cilju povećanja standard usluga.
17	Izgradnja pijace kabaste robe	U cilju poboljšanja postojećih objekata potrebno je izgraditi pijacu kabaste robe.
18	Izgradnja i formiranje stočne pijace	U cilju poboljšanja postojećih objekata potrebno je izgraditi stočnu pijacu.
19	Geografska dislokacija zelne pijace –izgradnja manjih zelenih pijaca po naseljima	Realizacijom –dislokacijom zelene pijace bi se stvorili uslovi za novi način pružanja pijačne usluge.
20	Izgradnja biciklarnice (povećanje urbane mobilnosto)	Unapređenje konfora i uslova za građane bi se obezbedila izgradnjom biciklarnice (povećanje urbane mobilnosto).
21	Izrada projektno tehničke dokumentacije u cilju iskorišćenja vode sa javnih česama sa gradskog područja (Halimača, Biserovača, Grlica, Alevača) - Izgradnja infrastrukture u cilju iskorišćenja vode sa javnih česama sa gradskog područja - Izrada generalnog projekta kanalizacione mreže za grad	-

Programski modul broj 3: Lokalni ekonomski razvoj

Red. Br.	Naziv projekta	Opis
22	Modernizacija postojećih i formiranje novih industrijskih zona	Grad će u narednom periodu potencijalne neiskorišćene prostorne kapacitete, u partnerstvu sa Republikom, iskoristiti za uspostavljanje nove industrijske zone, odnosno obezbeđivanje zemljišta investitorima sa potrebnom infrastukturom.
23	Osnivanje Naučno-tehnološkog parka Novi Pazar	Glavni ciljevi postojanja NTP u NovomPazaru biće: brži i fleksibilniji transfer tehnologije u privredu i postepeno unapređenje zastarele tehnologije; korišćenje istraživačko-razvojnog potencijala i njegovo podizanje na najviši nivo kroz obrazovanje za potrebe inovativnog preduzetništva; veća konkurentnost lokalnih preduzeća na domaćem i stranom tržištu; ostvarenje sistemskih promena u privredi; pomoć u otvaranju novih radnih mesta

		(smanjenje rizika od nezaposlenosti, obuka i prekvalifikacija);
24	Izgradnja postrojenja za preradu industrijskih voda	Prečišćavanje odnosno prerada otpadnih voda podrazumeva različite metode tretiranja komunalnih i industrijskih otpadnih voda kojima se uklanjaju štetne hemijske i biološke materije, kao i čvrste supstance i gasovi, čime se istovremeno ostvaruje nekoliko izuzetno važnih ciljeva
25	Izgradnja fabrike za reciklažu otpada na biološkom sistemu	Izgradnjom fabrike za reciklažu otpada postižu se ciljevi održivog razvoja grada, ostvaruje se i cirkularna ekonomija. Izgradnjom tipske fabrike za preradu i reciklažu komunalnog otpada mogu se ostvariti ekonomski, ekološki, energetski i socijalni ciljevi razvoja Novog Pazara.Postoje dva sistema za reciklažu smeća i to: 1. reciklaža koja kao krajni proizvod donosi visoko kvalitetno veštačko đubrivo i 2. reciklaža koja kao krajni proizvod donosi bio gas.
26	Formiranje slobodne (bescarinske) zone Novi Pazar	Potrebno je srednjoročnim planovima definisati fazu obezbeđivanja parcele za navedenu slobodnu zonu.
27	Unapredjenje pristupa tržištu IT sektora	Ovom merom je obuhvaćeno osnivanje poslovnog informaciono-tehnološkog (IT) inkubatora. Najveća prednost poslovnih inkubatora je upravo u tome što pružaju usluge koje su prilagođene potrebama Startup biznisa, po cenama koje su po pravilu znatno niže od tržišnih.

Programski modul broj 4: Turizam

Red. Br.	Naziv projekta	Opis
28	Realizacija projekta Obrazovno-naučnog centra "Ras" na Goliji	-
29	Izgradnja i uređenje Turističkog info centra sa suvenirnicom	-
30	Projekati za uređenje turističke infrastrukture-gradski bedem sa Starom čaršijom i Hamamom	-
31	Unapređenje i adptacija putne infrastrukture sa pešačkim i biciklističkim stazama do najvažnijih turističkih lokaliteta	-
32	Unapređenje i adaptacija autobuskih stajališta,parking za turističke autobuse,javnih taoleta	-
33	Otvaranje visoke strukovne turističke škole ili fakulteta za turizam i hotelijerstvo u Novom Pazaru sa ciljem formiranja novog stručnog kadra u turizmu	-

Programski modul broj 5: Poljoprivreda i ruralni razvoj

Red. Br.	Naziv projekta	Opis
34	Otvaranje odeljenja srednje poljoprivredne škole	
35	Formiranje mesnih reonskih okruga	Formiranje mesnih reonskih okruga može da bude izvor sredstava iz EU fondova.

Programski modul broj 6: Žaštita životne sredine

Red. Br.	Naziv projekta	Opis
	- Izrada projekta sanacije deponije Batnjik - Sanacija deponuije - Izgradnja kolektora;	Da bi se izvršia sanacija deponije Batnjik potrebno je da se izradi projekat sanacije. Projekat sanacije kji postoji je urađen pre

36	- Izgradnja postrojenja za prečišćavanje komunalnih otpadnih voda; - Sanacija deponije Golo brdo; - Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda na seoskom području; - Korićenje reka-uređenje obala uzvodno do kraja naselja koja gravitiraju uz rečna korita.	više godina. Zbog zastarelosti potrebno je uraditi novi. Postojeći ne poseduje saglasnost nadležnog ministarstva jer isti nema vodoprivrednu saglasnost. Da bi se dobila vodoprivredna saglasnost potrebno je da se uradi plan detaljne regulacije za taj potes, jer je projektom predviđeno izmeštanje rečnog korita. Poželjno je da se u cilju zaštite reke Raške izvrši sanacija deponije Batnjik.

Programski modul broj 7: Organizacija saobraćaja i saobraćajne infrastrukture - putna infrastruktura

Red. Br.	Naziv projekta	Opis
37	Izgradnja obilaznice oko Manastira Sopoćani	Po izgradnji obilaznica oko manastira Sopoćani postojeća deonica puta IIA reda će se napustiti i ostati u funkciji kao lokalna saobraćajnica i veza za manastir Sopoćani
38	Rekonstrukcija (Pojačano održavanje puta:Put IIA-203 Novi Pazar-Tutin predstavlja vezu puteva IB-29 Sjenica –Novi Pazar i IB-22 Jadranske magistrale i sa putem IB-29	predstavlja okosnicu razvoja ovog kraja. Put je dužine 28km. Za ovu deonicu je urađen projekat pojačanog održavanja puta.
39	Rekonstrukcija i modernizacija kolovoza:Put IIA-204 Novi Pazar –Sopoćani-Delimeđe,povezuje put II-203	povezuje put IIA-203 sa putem IIA-197 u dužini od 34,4km, asfaltiran je 17,6 km a preostali je makadamski put.
40	Rehabilitacija i rekonstrukcija (Pojačano održavanje) – nadgradnja treće trake za spora vozila :Put IB-22 Raška –Novi Pazar-Ribarići-Granica Crne Gore	Na ovoj deonici osim redovnog održavanja u proteklom periodu nije ništa rađeno, potrebno je predvideti radove rehablitacije ove deonice i potrebno je uraditi projektnu dokumentaciju, jer je put u dosta lošem stanju, takođe i ostali deo **Novi Pazar – (Tunel) Ribarići** treba rekonstruisati i uraditi dodatnu traku za spora vozila gde tehničke karakteristike dozvoljavaju.
41	Rekonstrukcija (Pojačano održavanje)Put IIA -199 Novi Pazar-Odvraćenica (Golija)	predstavlja vezu Novog Pazara sa planinom Golijom. Put je asfaltiran u celoj dužini, s tim što je deonica Mitrova Reka – Šaronje u izuzetno lošem stanju. U cilju razvoja ove planine potrebno je izvršiti radove na pojačanom održavanju , čime bi se u mnogome doprinelo razvoju ne samo ove planine već i sela u Podgolijskom području, za radove pojačanog održavanja potrebno je uraditi potrebnu dokumentaciju.
42	Modernizacija kolovoza (Asvaltiranje preostalpg dela puta):Put IIA -206 Novi Pazar –Rajetiće (Rogozna)	Ovaj putni pravac je asfaltiran u dužini od 17km, a preostala 4km je makadam. Za ovu deonicu postoji projektna dokumentacija.
43	Izgradnja pruge Raška Novi Pazar	-
44	Izgradnja kružnih raskrsnica kod Lukoil pumpe i Ukrasa	
45	Izgradnaja biciklističkih staza	-
46	Izgradnja montažne parking garaže sa 300 parking mesta na parceli KO 7216/1 u krugu Doma zdravlja i Opšte bolnice za potrebe građana	U cilju postizanja većeg broja parkirališta potrebno je preuzeti sve mere lociranja, projektovanja i izgradnje budućih kako uličnih, tako i posebnih parkirališta sa kontrolisanim ulaskom i izlaskom vozila.

47	Izgradnja velike parking garaže na trgu Gazi Isah bega ,sa podzemnim izlaznim i kliznim stepenicama kod Amiraginog hana i prema Gradskoj upravi	-
48	Rešavanje prelaska pešaka preko magistrale .S obzirom da deca prelaze magistralu na putu do škole u naseljima Mur,Gornji Šutenovac,Donji Šutenovac,Jaklja,Svojbor i Pašino guvno,potrebo je uraditi studiju unapređenja metoda prelaska razmotriti izradu podzemnih prelaza ili nadvožnjaka-pasarela na navedenim mestima.	Postojan i delotvoran sistem bezbednosti drumskog saobraćaja je misija, drumski saobraćaj bez poginulih, sa znatno smanjenim brojem povređenih i znatno smanjenim troškovima saobraćajnih nezgoda, je vizija koja se proklamuje ovim strateškim dokumentom.
49	Uraditi projekat spajanja Karahođić ćuprije sa putem koji ide od Svojbora desnom obalom Jošanice	-
50	Proširiti deo državnog puta IB-22,od Banjske petlje do raskrsnice ulic Save Kovačevića i 12.Srpske brigade sa tri saobrećajne trake,što bi bila srednja traka sa izmenjivim saobrećajem,a o dove raskrsnice do raskrsnice ulica Generala Živkovića i Kej Skopskih Žrtava da bude sa tri trake naizmenične za postrojavanje.	-
51	- Proširenje deonice Ibarske magistrale trećom putnom trakom od Bogutovca do Konareva	Neophodno je rekonstruisati i izgraditi brzu traku na državnom putu od Bogutovca do Konareva, kako bi se rasteretio saobrećaj za teretna i putnička vozila samim tim bi se poboljšala bezbednost putnika u saobraćaju kao i skratilo vreme putovanja istim.

Programski modul broj 8, 9, 10: Obrazovanje

ed. Br.	Naziv projekta	Opis
51	Izgradnja vrtića u okviru školskih objekata na seoskom i gradskom području	-
52	Izgradnja sedam osnovnih škola	-
53	Otvaranje Srednje Muzičke škole	- (Kadar postoji, nedostatak prostora, otvaranje jednog odeljenja sa 6 do 12 učenika)
54	Izgradnja Uugostiteljske škole na postojećoj lokaciji	-
55	Izgradnja jedne škole za potrebe Tehničke škole ili Škole za dizajn i tekstil	- Ove dve škole koriste jednu zgradu
56	Otvaranje Škole nege i lepote (frizeri, šminkeri, pedikiri, vlasuljari, maseri, kozmetičari...)	-
57	Otvaranje odeljenja za nadarene učenike	- (sportisti, filolozi, matematičari, odeljenje za nadarene učenike 7-og razreda za matematiku...)
58	Izmestiti Muzičku školu „Stevan Mokranjac“ u zgradi stare opštine preko puta PTT-a ili u prostorijama dečije zaštite	-
59	Izgradnaj Srednje škole u Selakovcu gde se nalazi Šumsko gazdinstvo	-
60	Izgradnja jedne škole za potrebe Tehničke škole ili škole za dizajin i tekstil	- Ove dve škole koriste jednu zgradu na mestu gde se nalazi OŠ”J.J.ZMAJ”
61	Legalizacija, rekonstrukcija i nadogradnje Škole za dizaj i Tehničke škole	- Završena kompletna tehnička dokumentacija za legalizaciju

Programski modul broj 11: Socijalna i dečija zaštita

Red. Br.	Naziv projekta	Opis
61	Izgradnja zgrade Centra za socijalni rad u Novom Pazaru	-

62	Izgradnja zgrade za socijalno stanovanje u naselju Raadnik kapaciteta 36 stanova	-
63	Izgradnja zgrade za socijalno stanovanje u naselju Erozija kapaciteta 25 stanova	-
64	Izgradnja 3 stana za socijalnu uslugu stanovanja uz podršku i 4 kancelarije	-
65	Izmeštanje romskog naselja na Dohoviću (18 kuća)	-
66	Gerentološki centar kao zasebna ustanova, odvojena od Centra za socijalni rad	-

Programski modul broj 12: Zdrastvena zaštita

Red. Br.	Naziv projekta	Opis
67	Izgradnja još jednog objekta za smeštaj pacijenata za bolničko lečenje i rehabilitaciju	-
68	Formiranje kliničko bolničkog centra Novi Pazar	-
69	Izgradnja i opremanje COVID bolnice u Novom Pazaru	-
70	Izgradnja ambulanti u udaljenim gradskim naseljima in a seoskim područjima.	-
71	Stomatološka ordinacija za osobe sa invaliditetom	-
72	Povećanje prostornog kapaciteta Zavoda za javno zdravlje Np nadogradnjom sprata nad postojećim objektom	-

Programski modul broj 13: Kultura

Red. Br.	Naziv projekta	Opis
73	Rekonstrukcija i stavljanje u funkciju objekata (stari Hamam, Kula Motrilja, Centrala)	-
74	Formiranje muzeja savremene umetnosti Sandzaka	-
75	Izgradnja posebne zgrade Regionalnog pozorišta	-
76	Proširivanje prostornih kapaciteta Muzeja "Ras"-izgradnja upravne zgrade	-
77	Proširivanje prostornih kapaciteta Arhiva "Ras"	

Programski modul broj 14: Sport

Red. Br.	Naziv projekta	Opis
78	Turističko rekreativno naselje i kamp Ribariće	- Sport,turizam ,rekreacija
79	Skijaški centar "Rogozna"	Pprojekat podrazumeva izgradnju.SCR "Rogozna" projektovan kao savremeni centar s kompletnom ponudom zimskih,a u drugoj fazi realizacije i letnjih sadržaja.
80	Zdravstveno turističko-sportski centar u Novopazarskoj banji	- Multifunkcionalna Sportska sala za sportske pripreme klubova,desetak apartmana sa restoranom za smeštaj
81	Izgradnja sportskog rekreativnog dečijeg kampa u prirodi na prostoru Mali i veliki Turjak	- Smeštajni proctor u obliku etno naselja za smeštaj najmanje 200 polaznika
82	Dom borilačkih sportova "bk Mladost"	- Projektovati multifunkcionalni objekat za trenažne procese kao i restoranski prostor
83	Fiskolturne sale za osnovne škole kojima nedostaju: Srednja tzristička škpla, Osnovna škola : Desanka Maksimović	- Fiskulturne sale koje nedostaju

	Đura Jakšić Jošanica,Lukare	
84	Staze zdravlja: Borići, Hotkovo, Cokoviće, Hodzevo, Kruševo	-
85	Biciklističke staze za planinski biciklizam: Centar grada-pazarište-sopoćani Izbice Cokoviće	-
86	Sportski internat	-

Programski modul broj 17: Energetika i obnovljivi izvori energije

Red. Br.	Naziv projekta	Opis
87	Izgradnja dalekovoda 2x110 kV od TS 220/110 kV„Kraljevo-3“ do TS 110/35 kV „Novi Pazar-1“	Dugoročno rešenje snabdevanja električnom energijom konzuma Novi Pazar, Tutin, Raška, Kopaonik
88	Dogradnja jednog transformatora snage 31,5 MVA sa pratećom opremom u trafostanici TS 110/10 kV, Novi Pazar – 2	Povećanje energetskog kapaciteta i stvaranje uslova za priključenje novo izgrađenih objekata (proizvodnih, stambenihi individualnih)
88	Izgradnja trafostanice TS 110/x kV „Novi Pazar -3“ na lokaciji u Muru sa priključnim 110 kV dalekovodom, snage 31,5 MVA	Poboljšanje snabdevanja električnom energijom
90	Izgradnja 10 kV dalekovoda za iznošenje električne energije iz TS „Novi Pazar-2“ do užeg dela grada. Ukupan broj dalekovodnih trasa je 6 (sest)	Iznošenje električne energije u uži deo grada nakon dogradnje transformatora snage 31,5 MVA
91	Izgradnja TS 35/10 kV „Dojeviće“ sa priključnim dalekovodom	Poboljšanje energetske stabilnosti u napajanju trafostanica TS 10/04 kV na tom delu
92	Izgradnja srednjenaponske trafostanice TS 35/10 kV u krugu Opste bolnice Novi Pazar sa kablovskim razvodom NP1 – TS35/10 i Centar – TS35/10	Obezbeđenje napajanja električnom energijom novoizgrađenih objekata Opšte bolnice Novi Pazar
93	Izgradnja trafostanice TS 2x1600 kVA sa priključnim dalekovodom za „postrojenje za obradu odpadnih voda“ u Požeženi i izrada projektne dokumentacije	Obezbeđenje snabdevanja električnom strujom
94	Izgradnja trafostanice TS 1X1000 kVA sa priključnim dalekovodom za naselje na Eroziji	Obezbeđenje napajanja električnom strujom objekata u naselju
95	Izgradnja trafostanice TS 2x630 kVA sa priključnim dalekovodom u Vojniću	Obezbeđenje napajanja električnom strujom objekata u naselju Vojniće
96	Izgradnja razvodnog gasovoda Aleksandrovac-Brus-Novi Pazar-Tutin	- Izabran izvođač radova Cilj projekta - gasifikacija grada Novog Pazara
97	Izgradnja sekundarne mreze gasovoda na teritoriji grada Novog Pazara	- Tehnicku dokumentaciju priprema JP Srbija
98	Izgradnja toplane na biomasu snage 8MW sa back-up kolovima na gas 7.8MW + 4.5MW	- Potpisan ugovor sa izvođačima - Cilj projekta:Smanjenje zagađenja vazduha
99	Izgradnja toplovoda DN300 od novog postrojenja u krugu TK Raška do ulice Mehmeda Alibašića sa priključnim kracima	- Cilj projekta: Povećanjem broja korisnika daljinskog grejanja smanjenje zagađenja vazduha
100	Izgradnja toplane na biomasu za potrebe Opšte bolnice Novi Pazar i Doma Zdravlja Novi Pazar	- Cilj projekta:Smanjenje zagađenja vazduha
101	Rekonstrukcija toplana Lug i Bor sa supstitucijom energenata	- Cilj projekta:Smanjenje zagađenja vazduha

SWOT analiza

SNAGE	SLABOSTI
• Raspoloživi obnovljivi izvori energije, • Značajna destinacija koja privlači rastući broj investitora; • Povećanje broja objekata u segmentu obrazovanja, sporta i kulture; • Veliki broj diplomiranih stručnjaka i visoko obrazovanog kadra različitih profila; • stalni porast stanovništva, usled pozitivnog prirodnog priraštaja, sa relativno mladom populacijom i rezervama radne snage; • privredni potencijal i tradicija razvoja pojedinih industrijskih sektora; • Izvorište termalne vode; • koncentracija privatnog kapitala u pojedinim delatnostima; • očuvana životna sredina na najvećem delu područja; • izuzetne vrednosti velikog broja nepokretnih kulturnih dobara; • potencijali za razvoj različitih vidova turizma – gradski, kulturni, planine i jezera, turing, ruralni i drugi vidovi turizma.	• nezavršeno restrukturiranje privrede i ekonomsko zaostajanje područja; • visoka nezaposlenost, deficit visokostručnog kadra odgovarajućeg profila; • tradicionalan način funkcionisanja privrede bez savremenih modela povezivanja privrednih subjekata i prostorno-organizacionih formi; • velika neravnomernost u prostornoj strukturi privrede, sa koncentracijom aktivnosti u urbanom centru i duž ulazno-izlaznih putnih pravaca u Novi Pazar; • nizak nivo turističkog prometa i nerazvijena turistička ponuda; • velika usitnjenost mreže naselja, koja je slabo funkcijski umrežena i otežava racionalno infrastrukturno opremanje naselja (loš kvalitet javnih lokalnih puteva, neadekvatno vodosnabdevanje,veliki gubici u vode u mreži(oko 65%), problem evakuacije otpadnih voda, nedovoljno telefonskih priključaka izvan urbanog centra, nestabilnost u snabdevanju električnom energijom, nerešeno pitanje evakuacije komunalnog i industrijskog otpada); • narušen kvalitet reke Raške nizvodno od urbanog centra.
MOGUĆNOSTI	PRETNJE
• modernizacija i revitalizacija proizvodnje, aktiviranje braunfild lokacija i razvoj novih formi za razvoj MSPP (industrijski park, poslovni inkubator, distributivni centar); • unapređenje poslovnog ambijenta za privlačenje investicija; • korišćenje malih hidroelektrana, biomase, sunčeve i geotermalne energije; povećanje energetske efikasnosti zgrada, proizvodnje i transporta; • jačanje povezanosti između privrednih sektora (poljoprivreda-industrija-turizam-saobraćaj i dr.); • sanitacija naselja i izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda Novog Pazara; • razvoj mikrorazvojnih centara jačanjem njihovih funkcija, infrastrukturne opremljenosti i proizvodnih delatnosti, radi zadržavanja mlade i radnosposobne populacije na ruralnom području; • brži razvoj telekomunikacione i telefonske mreže na ruralnom području;	• nepovoljan razmeštaj stanovništva, sa tendencijom nastavka koncentracije stanovništva i aktivnosti u urbanom centru i njegovoj rubnoj zoni; • nedovoljno finansiranje razvoja mreže državnih i javnih lokalnih puteva; • problem finansiranja razvoja mreže objekata i usluga javnih službi i telefonije na ruralnom području; • ugrožavanje životne sredine usled neadekvatno rešenih komunalnih i saobraćajnih problema i nesprovođenja mera zaštite okoline, naročito u agroindustriji, MSPP u periurbanoj zoni Novog Pazara i dr; • ugrožavanje turističkih prostora, naročito prirodnog i kulturnog nasleđa, nedovoljno kontrolisanom i neprimerenom gradnjom turističkih, vikend i drugih objekata.

PROGRAMSKI MODUL BROJ 1
STANOVANJE, URBANIZAM i PROSTORNO PLANIRANJE

Tematska grupa

1. Suat Ljajić, dipl.inž.arh. – glavni gradski urbanista – Rukovodilac suat.arh@gmail.com
2. Slavica Ilić Makojević, dipl.inž.arh – šef urbanista JP zavod za urbanizam grada Novog Pazara – član makslavica@gmail.com
3. Sead Mušović, dipl.inž.građ. – zamenik direktora JP Zavod za urbanizam grada Novog Pazara – član musovic.sead@gmail.com
4. Aladin Zećirović, mast.inž.arh. – član službe gradskog urbaniste – član aladin91arh@gmail.com
5. Evir Hamidović, dipl.inž.arh. – član arh.elvir@gmail.com
6. Enis Zeković, dipl.pravnik – član enis.zekovic1974@gmail.com
7. Enisa Ljajić,dipl.ekon – član enisa.ljajic@novipazar.org.rs
8. Irfan Dugopoljac,dipl.ekon – član irfan.dugopoljac@gmail.com

PROGRAMSKE AKTIVNOSTI
PROGRAM 1: Stanovanje, urbanizam i prostorno planiranje

Svrha: Planiranje, uređenje i korišćenje prostora u lokalnoj zajednici zasnovano na načelima održivog razvoja, ravnomernog teritorijalnog razvoja i racionalnog korišćenja zemljišta;stvarajući odlično mesto za život,stvaranje i rad sadašnjih i budućih generacija.

Podsticanje održivog razvoja stanovanja kroz unapređenje uslova stanovanja građana i očuvanje i unapređenje vrednosti stambenog fonda.

Opšti prioritetni ciljevi:

CILJ 1

OBLAST: PLANSKA DOKUMENTACIJA

Ciljevi	Indikatori	Pokazatelji	
		Početna vrednost	Ciljna vrednost
Izrada planske dokumentacije 1) Izrada Prostornog plana grada 2) Izrada Regionalnog prostornog plana 3) Izrada Generalnog urbanističkog plana grada Novog Pazara 4) Izrada planova Generalne regulacije	Prostorni plan grada Novog Pazara (2020 Sl.gl.grada Novog Pazara 2/2020 od 09.03.2012);	-	-
	Prostorni plan područja posebne namene Parka prirode Golija	0	1
	Prostorni plan područja posebne namene razvodnog gasovoda rg 09-04/2 Aleksandrovac-Kopaonik-Novi Pazar - Tutin sa elementima detaljne regulacije	0	1
	Prostorni plana područja posebne namene Prostorne kulturno-istorijske celine Stari Ras sa Sopoćanima 2012 objavljen u "Službenomglasniku RS", br. 47/2012.	-	-
	Prostorni plan područja posebne namene infrastrukturnog koridora visokonaponskog dalekovod 2H110 KV „Kraljevo 3 – Novi Pazar 1„"Sl.glasnik RS", broj 61/16	-	-
	Regionalni prostorni plan za područje Šumadijskog, Pomoravskog, Raškog i Rasinskog upravnog okruga - "Sl.glasnik RS", broj 39/14)	-	-
	Generalni urbanistički plan Novi Pazar 2020 br. 2/2014, 5/2018 i 1/2020)	-	-
	Planovi Generalne regulacije	-	-

CILJ 2

OBLAST: SAOBRAĆAJ

Ciljevi	Indikatori	Pokazatelji	
		Početna vrednost	Ciljna vrednost
Predlog mera za poboljšanje saobraćajnog sistema **1)** Završetak izgradnje započete obilaznice od Saza do Mura, preko Barakovaca; **2)** Izgradnja dva mosta u centru grada. Jedan most kod hotela Vrbak, a drugi na mestu postojećeg mosta u centru grada; **3)** Rekonstrukcija državnog puta II B reda Novi Pazar - NP banja - Izbice - Negotinac - granica	- Broj kilometara novoizgrađenih puteva	L=5,076 km	33 km
	- Broj naselja do kojih ne postoji pristup asfaltnim putem	99 naselja	30 naselja
	- Broj kilometara novoizgrađenih ulica	--	22 km
	- Procenat od ukupne dužine putne mreže koja zahteva sanaciju ili rekonstrukciju	90%	30%
	- Broj kilometara saniranih ili rekonstruisanih ulica	--	7 km
	- Iznos troškova održavanja ulica po km	--	--
	- Broj popravljenih i novopostavljenih saobraćajnih znakova	175	100%
	- Dužina horizontalne saobraćajne	6,585 km	Prema

Kosova i Metohije (opštine Leposavić) u dužini od 19,3km **4)** Rekonstrukcija kružnog toka u centru grada, sa proširenjem pristupnih saobraćajnica **5)** Izgradnja parking garaže na trgu Gazi Isa bega, sa podzemnim izlazima i pokretnim stepenicama kod Amir-aginog hana i prema gradskoj upravi **6)** Izgradnja ulice Kej mira, od mosta u centru do mosta na ušću reka Raške i Jošanice **7)** Izgradnja ulice Avnoja, prema ulici 37.sandžačke divizije i pijaci, zatvaranje lučnog prstena **8)** Izgradnja severne obilaznice prema prostornom planu grada Novog Pazara, Požega - Banjska petlja **9)** Izgradnja jugoistočne obilaznice prema prostornom planu grada Novog Pazara, Mur - Hotkovo - Banjska petlja **10)** Saobraćajno i građevinsko uređenje autobuskih i taxi stajališta na gradskom području **11)** Izgradnja trotoara duž saobraćajnica koje prolaze kroz naseljena mesta **12)** Izrada studije Javnog gradskog saobraćaja (sa razmatranjem ideje o šinskom prevozu) **13)** Izgradnja novih ulica, koje nisu realizovane, a planirane su važećim PGR za centar grada i PDR stara čaršija	signalizacije u km		potrebi
	- Površina pečaških prelaza i strelica u m2	8325 m2	Prema potrebi
	- Procenat pokrivenosti građana uslugom javnog prevoza (broj građana koji žive u naseljima gde postoji organizovan javni prevoz u odnosu na ukupan broj naselja)	80%	90%
	- Procenat pokrivenosti teritorije uslugom javnog prevoza (mereno kroz broj naselja gde postoji organizovan javni prevoz u odnosu na ukupan broj naselja)	70%	90%
	- Prosečna starost vozila javnog prevoza	11 godina	5 godina
	- Broj prevezenih putnika u javnom prevozu na godišnjem nivou	Grad-1267111 Prigr – 380001	Grad 3 000 000 Prigr 1 000 000
	- Procenat autobusa koji koriste obnovljive izvore	0%	70 %
	- Procenat autobusa u voznom parku, koji imaju EURO 4 – EURO 5 motor ili bolje od toga	95% i više	Sve EKO motori
Vazdušni saobraćaj 1) Priprema planske dokumentacije, ekspoprijacija zemljišta i izgradnja malog aerodroma na potesu Izbica	- Ukupno izgrađenih aerodroma	0	1
Železnički saobraćaj 1) Izgradnja jednokolosečne elektrificirane železničke pruge Raška-Novi Pazar sa elementima koji omogućavaju saobraćaj vozova brzinama od 100 km/h za teretne vozove i klasične putničke garniture, kao i brzinama od 140 km/h za specijalne putničke vozove sa naginjućim sandukom.	- Izgrađena železnička pruga od Raške do Novog Pazara	0	1

CILJ 3			
OBLAST: ENERGETSKA EFIKASNOST i OBNOVLJIVI IZVORI ENERGIJE			
Ciljevi	**Indikatori**	**POKAZATELJI**	
		Početna vrednost	**Ciljna vrednost**

1) Dalekovodi 2) Trafostanice		U tabelarnom pregledu prikazan je trend kod svih korisnika budzetskih sredstava	- Racionalizacija utroška elkt. Energije Stabilnost u funkcionisanju elektroenergetskog sistema konzuma Novi Pazar
3) Gasifikacija			
4) Toplifikacija		Ukupan broj kotlova na fosilna goriva u javim zgradama je 23	- Broj objekata u javnoj svojini koji koriste fosilna goriva smanjiti na 0 - Drastično povećati broj korisnika daljinskog grejanja - U objektima kolektivnog stanovanja smanjiti broj kotlova koji koriste fosilna goriva Afirmisati korištemje prirodnog gasa i biomase za potrebe centralnog grejanja u objektima za kolektivno stanovanje
5) Biomasa 6) Solarni paneli 7) Geotermalni izvori 8) Prirodni gas	- Ukupna potrošnja primarne energije u javnim zgradama (ten2) - Ukupna potrošnja primarne energije u javnim zgradama po stanovniku (ten) - Ukupna potrošnja primarne energije u javnim zgradama po m2 površine javnih zgrada - Ukupni rashodi za nabavku energije (RSD) - Ukupni rashodi za nabavku energije u javnim zgradama (RSD) - Procentualno učešće rashoda za nabavku energije u ukupnim rashodima Udeo obnovljivih izvora energije u ukupnoj potrošnji		

CILJ 4			
OBLAST: KOMUNALNE DELATNOSTI			
Ciljevi	**Indikatori**	**POKAZATELJI**	
		Početna vrednost	**Ciljna vrednost**
1) Rekonstrukcija filterskog postrojenja Hadzet 2: - Izgradnja postrojenja za pripremnu vodu - > Rekonstrukcija i dogradnja filterskog	Procenat domaćinstava priključenih na gradsku vodovodnu mrežu	90%	100%
	Procenat domaćinstava priključenih na gradsku kanalizacionu mrežu	80%	100%

[2] ten – tona ekvivalentne nafte

postrojenja 2) Izgradnja podsistema "Parničko brdo" - Buster stanica 3) Zamena azbestnih cevi 4) Izgradnja kolektora 25km 5) Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda 6) Formiranje novih grobalja (izgradnja muslimanskog groblja u Netvrđe) 7) Pijace: - Dislokacija kvantaške pijace - Formiranje stočne pijace - Formiranje pijace mlečnih i suhomesnatih proizvoda 8) Završetak objekta - Prihvatilište za pse i mačke 9) Izgradnja podzemnih i nadzemnih garaža 10) Sanacija deponije Golo brdo 11) Sanacija deponije Batnjik 12) Formiranje centra za upravljanjem komunalnim otpadom - Regionalna deponija	Procenat otpadnih voda koji se prečišćava	0%	90%
	Učestalost ispitivanja kvaliteta vode za piće (na mesečnom niovu)	15	30
	Rezultati ispitivanja kvaliteta vode	99,9 % ispravna	100% ispravna
	Procenat seoskih vodovoda nad kojima je uspostavljen sistem upravljanja	0%	100%
	Procenat domaćinstava priključenih na seosku fekalnu kanalizacionu mrežu	0%	70%
	Procenat otpadnih voda koji se prečišćava	0%	40%
	Broj domaćinstava koji ima pristup sistemu za odnošenje smeća	16.500[3]	28.688[4]
	Procenat otpada koji se sekundarno izdavaja u Reciklažnom centru	2%	30%
	Procenat otpada koji se primarno izdvaja	0%	30%
	Broj aktivnih grobalja	3	5
	Broj izgrađenih sadržaja na grobljima (verski objekti sa neophodnim sadržajima za opremanje umrlog i obavljanje svih verskih obreda)	1	3
	Broj aktivnih pijaca	3	6
	Ravnomerna pokrivenost grada pijačnim uslugama	1	5
	Izgrađen objekat - Prihvatilište za pse i mačke	0	1
	Broj podzemnih garaža	0	3
	Broj montažnih nadzemnih garaža	0	3

CILJ 5			
OBLAST: OČUVANJE KULTURNOG NASLEĐA,URBANA KULTURA i TURIZAM			
Ciljevi	**Indikatori**	**POKAZATELJI**	
		Početna vrednost	**Ciljna vrednost**
Podsticaj razvoja turizma 1) Sportsko vizitorski centar (Đački turizam) 2) Izrada projekta turističke saobraćajne signalizacije	Izgrađen sportsko vizitorski centar	0	1
	Izrađen projekat turističke saobraćajne signalizacije	0	1
3) Završetak pazarske plaže u Ribariću; Formiranje sportsko-rekreativnog centra sa vizitorskim centrom u blizini pazarske plaže u selu Vitkoviće	Formiranje sportsko-rekreativnog centra sa vizitorskim centrom Vitkoviće	**0**	**1**
4) Podsticanje razvoja kulture kroz jačanje kapaciteta kulturne infrastrukture	Izgradnja kule "Džephane" na severnom bastionu gradskog Bedema, sa izgradnjom vizitorske platforme i	0	1

[3] Izveštaj o radu JKP „Gradska čistoća“ Novi Pazar za 2019. godinu
[4] Izvor: https://publikacije.stat.gov.rs/G2014/Pdf/G20144009.pdf

	uređenjem platoa oko kule		
	Izgradnja zgrade Regionalnog pozorišta	0	1
	Izgradnja upravne zgrade Muzeja "Ras"	0	1
	Urađen projekat proširenja prostornog kapaciteta Arhiva "Ras"	0	1
	Formiran Muzej savremene umetnosti Sandžaka	0	1
	Broj panoa i bilborda sa kulturnim programima širom grada	0	3
	Rekonstruisani objekati (stari Hamam, Kula Motrilja i Centrala)	0	4
5) **Podsticanje očuvanja kulturnog nasleđa i razvoj urbane kulture grada Novog Pazara**	Rekonstrukcija i sanacija južnog bedema u gradskoj tvrđavi	0	1
	Rekonstrukcija i sanacija stare čaršije	0	1
	Rekonstrukciija i sanacija hamama	0	1
	Utvrđivanje i zaštita nepokretnih kulturnih dobara	-	-
	Mere i uslovi zaštite i korišćenja nepokretnih kulturnih dobara i njihove zaštićene okoline	0	1
	Mere zaštite i uslovi čuvanja arheoloških lokaliteta i njihove zaštićene okoline na ruralnom području grada	-	-
	Prioriteti zaštite nepokretnih kulturnih dobara	-	-
6) **Sistemski pristup rešavan ju pitanja pametnog planiranja i razvoja grada i njegovog funkcionisanja koje će obezbediti bolji kvalitet života**	Uspostavljanje urbanističkih segmenata Geografskog informacionog sistema (GIS)	0	1
	Uspostavljanje gradskog centra za praćenje i koordinaciju svih gradskih servisa	0	1
	Razvijanje inovativnih modela zajedničkog planiranja uređenja grada	-	-
CILJ 6			
OBLAST: SPORT			
Ciljevi	**Indikatori**	**POKAZATELJI**	
		Početna vrednost	**Ciljna vrednost**
Podsticanje razvoja sporta kroz jačanje kapaciteta sportske infrastrukture	Turističko rekreativno naselje i kamp "Ribariće"	0	1
	Izgradnja stadiona sa pratećom infrastrukturom u Novopazarskoj banji po Fifa 4 standardu	0	1
	Ski centar "Rogozna"	0	1
	Sanacija osnovne škole i izgradnja sportsko rekreativnog centra u dvorištu škole na Bagrima Izgradnja objekta za smeštaj i ishranu, oko 130-150 ležajeva na Bagrima	0 0 0	1 1 1

	Izgradnja bazena na Bagrima		
	Izgradnja sportsko rekreativnog dečijeg kampa u prirodi na prostoru Mali i Veliki Turjak: Smeštajni prostor u obliku etno naselja za smeštaj najmanje 200 polaznika	0	1
	Izgrađene fiskulturne sale za osnovne škole: > Desanka Maksimović (Cana) > Đura Jakšić, Trnava > Jošanica, Lukare	0	1
	Izgrađene biciklističke staze: Stari put Novi Pazar-Raška Magistralni put Novi Pazar -Ribariće Magistralni put Novi Pazar-Sjenica > Pazarište > Izbice > Cokoviće	0	3
CILJ 7			
OBLAST: ZDRAVSTVO			
Ciljevi	**Indikatori**	**POKAZATELJI**	
		Početna vrednost	**Ciljna vrednost**
Unapređenje preventivne zdravstvene zaštite kroz jačanje kapaciteta zdravstvene infrastructure 1) Formiranje kliničko-bolničkog centra **2)** Rekonstrukcija i adaptacija postojećeg prostornog kapaciteta zgrade Hitne medicinske pomoći za potrebe formiranja Zavoda za hitnu medicinsku pomoć **3)** Izgradnja i opremanje regionalne COVID bolnice u krugu bolničkog kompleksa **4)** Izgradnja još jednog objekta u okviru Specijalne bolnice za progresivne mišićne i neouromišićne bolesti u Novopazarskoj banji **5)** Povećanje prostornog kapaciteta Zavoda za javno zdravlje Novi Pazar nadogradnjom sprata nad postojećim objektom	Formiran kliničko-bolnički centar	0	1
	Izgrađena regionalna COVID bolnica u krugu bolničkog kompleksa	0	1
	Izgrađena bolnica za progresivne mišićne i neouromišićne bolesti u Novopazarskoj banji	0	1
	Formiran Zavod za hitnu medicinsku pomoć	0	1
	Godišnji nivo (procenat) realizacije planova investiranja i opremanja ustanova zdravstvene zaštite na nivou grada	-	-
CILJ 8			
OBLAST: INDUSTRIJA			
Ciljevi	**Indikatori**	**POKAZATELJI**	
		Početna vrednost	**Ciljna vrednost**
Stvaranje povoljnih uslova za unapređenje investicionog ambijenta grada	Izrada plana detaljne regulacije za novu industrijsku zonu	0	1

1) Formiranje nove industrijske zone u naselju Deževa	Formiranje i infrastrukturno opremanje nove potencijalne industrijske zone	0	1

Obrazloženje mera za ostvarenje prioritetnih ciljeva plana razvoja grada Novog Pazara

Efikasnost sprovođenja planova uslovljena je obezbeđenjem koordinacije predviđenih aktivnosti i različitih aktera/učesnika. Polazi se od iskustava zemalja EU da se uspešna koordinacija može obezbediti primenom multisektorskog pristupa – kombinacije mera i instrumenata različitih politika prema tematskim oblastima i problemima koji se planom rešavaju, kao i uspostavljanjem institucionalno-organizacionih aranžmana i partnerstva na različitim relacijama (javni-privatni sektor, javne-nezavisne institucije/organizacije, nivo upravljanja-javnost i dr.).

Osnovne mere i instrumenti različitih politika za implementaciju planova bazirani su na postojećem sistemu upravljanja u Srbiji, a u određenoj meri se sugerišu mere i instrumenti koji će, prema očekivanjima, u ovom periodu biti definisani i primenjivani tokom faza pristupanja EU. Pri tome treba imati u vidu da je Evropska komisija donela odluku da sve predpristupne fondove (Phare, ISPA, SAPARD i CARDS) zameni novim predpristupnim instrumentom (IPA – Instrument for Pre-accession Assistance).

IPA sadrži pet osnovnih komponenti:

1. Podrška u tranzicionom procesu i izgradnja institucija;
2. Regionalna i prekogranična saradnja;
3. Regionalni razvoj;
4. Razvoj ljudskih resursa;
5. Ruralni razvoj; gde se za svaku od navedenih komponenti obezbeđuju posebni fondovi.

Jedan od zadataka u efikasnoj upotrebi fondova EU i Republike Srbije jeste uspešno programiranje i predlaganje projekata za finansiranje iz sredstva EU, Nacionalnog investicionog plana i republičkih fondova, među kojima su i projekti koji se nalaze u važećoj planskoj dokumentaciji

Jedan od osnovnih ciljeva planiranja i uređenja naselja zasniva se na, pre svega, kvalitetnoj prostornoj organizaciji Novog Pazara kao regionalnog grada u kome se stvaraju i obezbeđuju dobri uslovi života i rada i vrši pozitivan uticaj na šire okruženje.

To podrazumeva:

1. **Očuvanje i unapređenje ukupnog graditeljskog nasleđa Novog Pazara. Graditeljske tradicije i stvorenih vrednosti naselja koje su stvarane vekovima, pre svega od nastanka stare čaršije- kulturno istorijskog jezgra, odakle se širi grad i stvaraju se nove vrednosti.**
2. **Dopuna postojećih, podizanje i stvaranje novih urbanih vrednosti koje se odnose na:**
   - Eliminaciju kvantitativne i kvalitativne stambene nestašice
   - Obezbeđenje prostora za novu stambenu izgradnju

- Rekonstrukciju pojedinih naselja i blokova
- Afirmaciju i razvoj malih i srednjih preduzeća obezbeđenjem novih lokacija i rekonstrukcijom starih dotrajalih industrijskih pogona,
- Izgradnju sajmišta koje je osnov za afirmaciju sadašnjih i budućih proizvodnih i uslužnih preduzeća i celokupne privrede Novog Pazara i šireg okruženja,
- Izgradnju hotelskih kapaciteta,
- Formiranje više centara različitih kategorija (gradski, reonski, lokalni, poslovni) koji će zadovoljiti potrebe stanovništva grada i šireg okruženja i smanjiti evidentan pritisak na glavni gradski centar,
- Dalji razvoj Univerziteta regionalnog i šireg značaja, modernizacija i razvoj raznih fakulteta,
- Izgradnju novih osnovnih i srednjih škola u smislu rasterećenja novih za novo stanovništvo koje će se razvijati u budućnosti,
- Formiranje novih poslovnih zona u okviru različitih nivoa centara i na novim lokacijama za veće diskontne i druge tržne centre,
- Razvoj novih sportskih centara u okviru centara i na pojedinačnim lokacijama,
- Uređenje parkovskih i drugih zelenih površina,
- Izgradnja novih verskih objekata, naročito modernizacija načina korišćenja ovih objekata, kod sprovoda i organizacije sahranjivanja pre svega na novim lokacijama muslimanskih grobalja.

3. **Obnova i rekonstrukcija bogatog kulturno-istorijskog nasleđa i ambijentalnih celina, kroz:**
   - Definisanje granica zaštićenih zona i njihove zaštićene okoline,
   - Celine i pojedinačne objekte,
   - Uređenje starog gradskog jezgra,
   - Spajanje starih i novih urbanih vrednosti,
   - Remodelacija pojedinih objekata i prostora
   - Očuvanje i unapređenje ambijentalnih celina,
4. **Usklađenost izgradnje infrastrukture i drugog javnog građevinskog zemljišta**
   - Definisanje saobraćajnih tokova izgradnjom novih saobraćajnica ,
   - Obilaznice i rasterećenje gradskog centra i centralne gradske zone,
   - Izgradnja parking garaže u centralnoj zoni grada,
   - Povećanje broja parking mesta racionalnim korišćenjem prostora u centralnoj zoni grada,
   - Rekonstrukcija i izgradnja komunalne infrastrukture,
   - Uvođenje gasa iz šireg okruženja kao neophodan energent za toplifikaciju naselja,
   - Izgradnja sistema za prečišćavanje otpadnih voda,
   - Izgradnja deponije,
5. **Očuvanje zemljišta od erozije, očuvanje poljoprivrednog zemljišta na širem području Generalnog urbanističkog plana i zaštita životne sredine Novog Pazara.**

2: SAOBRAĆAJ i SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA

Saobraćajno-geografski položaj grada uslovljen je kako odnosom prema drugim teritorijalnim celinama u Srbiji i okruženju, tako i prirodnim uslovima koji su ograničili i opredelili saobraćajno povezivanje dolinama reka u pravcu severoistoka sa tzv. „Ibarskom" magistralom, preko koje ostvaruje vezu sa Beogradom i zapadnomoravskim saobraćajnim koridorom, s jedne, i sa Kosovom i Metohijom (Kosovskom Mitrovicom), s druge strane. U

pravcu jugozapada ostvaruje saobraćajne veze sa magistralnim pravcem na području opštine Tutin, koji omogućava saobraćajno povezivanje sa Crnom Gorom i Kosovom i Metohijom. U pravcu zapada ostvaruje saobraćajne veze sa Sjenicom i zapadnim delovima Srbije.

Planirane obilaznice treba da omoguće bolju razmenu tokova izme]u najvažnijih ulazno-izlaznih pravaca, koji se u najvećem delu poklapaju sa magistralnim i regionalnim pravcima, sto će kao rezultat imati kvalitetnije povezivanje sa bližim i daljim okruženjem.

Predlog mera za poboljšanje sistema saobraćaja:

1. Završetak izgradnje započete obilaznice od Saza do Mura, preko Barakovaca
2. Izgradnja dva mosta u centru grada. Jedan most kod hotela Vrbak, a drugi na mestu postojećeg mosta u centru grada
3. Rekonstrukcija državnog puta II B reda Novi Pazar - NP banja - Izbice - Negotinac - granica Kosova i Metohije (opštine Leposavić) u dužini od 19,3km
4. Rekonstrukcija kružnog toka u centru grada, sa proširenjem pristupnih saobraćajnica
5. Izgradnja parking garaže na trgu Gazi Isah bega, sa podzemnim izlazima i kliznim stepenicama kod Amir-aginog hana i prema gradskoj upravi
6. Izgradnja ulice Kej mira, od mosta u centru do mosta na ušću reka Raške i Jošanice
7. Izgradnja ulice Avnoja, prema ulici 37.sandžačke divizije i pijaci, zatvaranje lučnog prstena
8. Izgradnja severne obilaznice prema prostornom planu grada Novog Pazara, Požega - Banjska petlja
9. Izgradnja jugoistočne obilaznice prema prostornom planu grada Novog Pazara, Mur - Hotkovo - Banjska petlja
10. Saobraćajno i građevinsko uređenje autobuskih i taxi stajališta na gradskom području
11. Izgradnja trotoara duž saobraćajnica koje prolaze kroz naseljena mesta
12. Izrada studije Javnog gradskog saobraćaja (sa razmatranjem ideje o šinskom prevozu)

DRŽAVNI PUTEVI I REDA

Planirana izgradnja autoputa Beograd - Južni Jadran omogućiće kvalitetnije povezivanje sa severnim i južnim delovima zemlje.

Izgradnjom autoputa E-763 Beograd-Južni Jadran ostvariće se visokokvalitetna veza grada Novi Pazar sa Crnom Gorom i Beogradom, a preko Beograda sa deonicama koridora „X" prema severnom delu Republike autoputem E-75 (Beograd-Novi Sad-Subotica-granica Mađarske) i autoputem E-70 prema Hrvatskoj (Batrovci), dok će se preko planiranog autoputa E-761 ostvariti kvalitetna veza sa Bosnom i Hercegovinom i poboljšati veza sa deonicama koridora „X" južno od Pojata (Pojate-Niš-Leskovac-granica Makedonije i Niš-Dimitrovgrad-granica Bugarske).

Definitivan položaj koridora i trase autoputa E-763 s raskrsnicama i denivelisanim ukrštanjima i pratećim sadržajima utvrdiće se prostornim planom područja posebne namene za deonicu koridora autoputa Beograd-Južni Jadran od Požege do granice Crne Gore i odgovarajućim urbanističkim planom na osnovu tehničke dokumentacije na nivou studije opravdanosti sa idejnim projektom i procene uticaja na životnu sredinu.

Veze grada Novi Pazar sa autoputem trebalo bi da se ostvare preko petlje na mestu ukrštanja autoputa sa državnim putem prvog reda IB prvog reda br. 29, alternativno i preko petlje kojom će državni put II reda R-236 ostvarivati vezu s autoputem.

Mrežu javnih državnih puteva činiće i dalje dva puta i reda (deonice IB br.22,IB br.29), četiri puta II reda (IIA br.199, 203, 206 i IIB reda br,413) koji povezuju Novi Pazar sa drugim državnim i opštinskim centrima u Raškom i Zlatiborskom okrugu, na Kosovu i Metohiji i u Crnoj Gori.

Planirana rehabilitacija i dogradnja državnih puteva i reda realizovaće se radovima na:

1. Rehabilitaciji puta IB reda br.22 Raška-Novi Pazar-Ribariće (veza sa M-2) dužine 32 km;
2. Rehabilitaciji puta IB reda br. 29 na deonici Novi Pazar-Sjenica dužine 26,3 km, sa izmeštanjem deonice tog puta od Belih Voda (grad N.Pazar) do Biočana (opština Sjenica) ukupne dužine oko 9,2 km, od toga 2,9 km na teritoriji grada;
3. Izgradnji obilaznice Novog Pazara ukupne dužine oko 25,8 km, kojom se preusmerava tranzitni saobraćaj sa državnih puteva IB reda br,22 i br.29, kao i državnih puteva II reda, iz centralnog na periferne delove građevinskog područja i/ili u rubnu zonu Novog Pazara.

Obilaznicu urbanog centra Novi Pazar na državnim putevima IB reda br.22 i br.29 formiraće sledeće deonice:

- Severozapadna deonica obilaznice dužine oko 10,8 km – delom na severnom i krajnjem zapadnom delu građevinskog područja Novog Pazara, a najvećim delom u njegovoj rubnoj zoni na području katastarskih opština Prćenova, Boturovina, Vojniče, Vidovo, Ivanča i Rajčinoviće;
- Jugoistočna deonica obilaznice dužine oko 9,5 km – većim delom vangrađevinskog područja Novog Pazara na području katastarskih opština Hotkovo, Izbice, Osoje i Mur;
- Jugozapadna deonica obilaznice (u izgradnji) dužine 5,5 km – na jugozapadnom delu građevinskog područja Novog Pazara, u skladu sa rešenjem utvrđenim donetim Planom detaljne regulacije za obilaznu saobraćajnicu oko Novog Pazara i glavnim projektom.

Severozapadna obilaznica Novog Pazara

Osnovna konceptualna postavka za određivanje položaja koridora severozapadne obilaznice je da se:

- U obuhvatu Generalnog plana Novog Pazara – zadrže rešenja data u Generalnom planu Novog Pazara za položaj trase obilaznice i veze sa državnim putevima IB reda br.22 i br.29 i državnim putem II reda, to jest veza sa jugozapadnom deonicom obilaznice na građevinskom području Novog Pazara;
- Van obuhvata Generalnog plana Novog Pazara zaobiđe „područje posebne namene svetske kulturne baštine Đurđevi Stupovi – Petrova crkva", tj. zone sa I, II i III stepenom zaštite kulturnih dobara utvrđene Predlogom prostornog plana područja posebne namene prostorne kulturno-istorijske celine Stari Ras sa Sopoćanima (oktobar 2010, u daljem tekstu: PPPPN Stari Ras sa Sopoćanima); i izbegnu u najvećoj mogućoj meri izgrađeni delovi naselja Vrbolazi (katastarska opština Boturovina), Vidovo, Ivanča i Dojeviće (katastarska opština Ivanča).

Koridor severozapadne obilaznice Novog Pazara imaće orijentacioni pravac pružanja: od raskrsnice na ukrštanju državnog puta IB reda br.22 sa državnim putem IIB reda br.413 za Banju (km 0+00), preko reke Raške pružaće se mostom na km 0+159, ukrštaće se sa javnim lokalnim putem L-1 (starim putem Raška-Novi Pazar) na km 0+620 i uklapati u trasu

postojećeg državnog puta IIA reda br.199 prema Deževi na levoj obali Deževske reke; nastavljaće trasom (Novi Pazar-Deževa-Vranovina-Raška) do odvajanja na km 3+000 u pravcu zapada, u daljem pružanju presecaće greben Boturovina tunelom na km 4+200, uvlačiti se u dolinu severno od Vrbolaza i serijom naizmeničnih krivina penjati na prevoj na km 7+500 na koti 710 m n.v.; preko prevoja Vidova spuštaće se u Dojeviće i povezati sa postojećim državnim putem IIA reda br.203 za Tutin na mostu preko Rajčinovačke reke, s tim da će se pri uklapanju u postojeći državni put II reda ukrštati sa postojećim državnim putem IB reda br.29 Novi Pazar-Sjenica-Aljinovići na km 10+530 i sa deonicom jugozapadne obilaznice Novog Pazara na km 10+850. Predviđeni su radijusi horizontalnih krivina R =120m na tri krivine, R = 150 m na dve krivine, R = 200 m na jednoj krivini, dok su ostali radijusi veći.

Ovaj put može da se svrsta u treći razred sa saobraćajnim opterećenjem od 3000 do 7000 vozila na dan (prosečnim godišnjim dnevnim brojem vozila – PGDS) za planski horizont 2022. godine. Polazeći od saobraćajnog opterećenja obilaznica na državnim putevima i reda M-22 i M-8 planira se za brzinu od 80 km/h. Širina kolovoza je 2 x 3,25 = 6,50 m, ivične trake 2 x 0,30 = 0,60 m, bankine 2 x 1,20 = 2,40 m.

Za povezivanje severozapadne deonice obilaznice Novog Pazara s državnim putevima IB reda br.22 i br.29 predviđene su sledeće raskrsnice u nivou:

1. Na ukrštanju državnog puta IB reda br.22 sa državnim putem IIb reda br.413 za Banju (km 0+00);
2. Na ukrštanju s državnim putem IB reda br.29 na km 10+530; i
3. Na ukrštanju s jugozapadnom deonicom obilaznice na km 10+850.

U zavisnosti od terenskih uslova ukrštanja severozapadne obilaznice sa lokalnim javnim i nekategorisanim putevima mogu se ostvariti u nivou ili denivelisano, što će se utvrditi izradom odgovarajuće tehničke dokumentacije.

Jugoistočna obilaznica Novog Pazara

Posmatrano iz pravca Raške predviđen koridor istočne obilaznice nalaziće se sa leve strane postojećeg državnog puta IB reda br.22.

Trasa obilaznice odvaja se od puta IB reda br.22 na km 470+490 i pruža se prema jugu sa tri kontra krivine R = 125 m i prelazi korito Izbičke reke i put R 235 za Banju. U daljem pružanju trasa levom krivinom sa R = 250 m skreće prema jugoistoku, da bi levom krivinom temena sa R = 250 m skrenila prema jugu prolazeći istočno od Rugovskog šanca krivinom temena oko trećeg kilometra. Naizmeničnim krivinama temena sa R = 225 m, trasa obilaznice pruža se prema jugozapadu do km 5+490 gde se obilaznica ukršta sa državnim putem IIA reda br.206 Novi Pazar – Trnava i koritom Trnavske reke na km 5+600. U daljem pružanju trasa se serijom naizmeničnih krivina pruža prema zapadu obilazeći naselja Šutanovac i Ravan sa južne strane. Desnom krivinom radijusa R = 250 m obilaznica se ukršta sa dolinom reke Jošanice i ulicom na levoj obali reke. U daljem pružanju obilaznica se povezuje sa postojećim državnim putem IB reda br.22 Novi Pazar – Ribarići na km 9+500, gde je i kraj obilaznice. Osovina obilaznice definisana je u državnom koordinatnom sistemu. Ukupna dužina obilaznice iznosi 9,5 km.

Planirana jugoistočna obilaznica svrstana je u treći razred sa saobraćajnim opterećenjem od 3000 do 7000 vozila na dan za planski horizont. Usvojena računska brzina je 80 km/h, minimalni radijus krivine R = R_{min} 120 m. Maksimalni podužni nagib nivelete je 8%. Širina kolovoza je 2 x 3,25 = 6,50 m, ivične trake 2 x 0,30 = 0,60 m, bankine 2 x 1,20 = 2,40 m.

Rezerviše se prostor za koridore jugoistočne i severozapadne deonice obilaznice Novog Pazara ukupne dužine oko 20,33 km i širine oko 390 m, od toga oko 28 m za pojas regulacije (9,5 m za kolovoz puta sa ivičnim trakama i bankinama) i po 180 m za obostrane pojase zaštite životne sredine (koji obuhvataju zaštitne pojase i pojase kontrolisane izgradnje ukupne širine od 40 m).

Definitivan položaj koridora i trase jugoistočne i severozapadne obilaznice s raskrsnicama i denivelisanim ukrštanjima utvrdiće se odgovarajućim urbanističkim planom na osnovu tehničke dokumentacije na nivou prethodne studije opravdanosti sa generalnim projektom i strateške procene uticaja na životnu sredinu.

Razmeštaj pratećih sadržaja državnih puteva IB reda br.22, br.29 (odmorišta, benzinske stanice i moteli) biće utvrđeni prostornim planom područja posebne namene za koridore tih magistralnih puteva i odgovarajućim urbanističkim planom.

Državni putevi II reda

Planirana je rehabilitacija svih državnih puteva II reda (76,5 km), dogradnja i izmeštanje deonica državnih puteva II reda (oko 29,9 km) u ukupnoj dužini od oko 106,4 km, i to:

1. Rehabilitacija s asfaltiranjem kolovoza i poboljšanjem geometrije elemenata puta
2. Državnog puta IIA reda br.203 Dojevići-Šavci-Pazarište-Sebečevo-granice opštine Tutin (Tutin) u dužini od 10,2 km;
3. Državnog puta IIA reda br.199 granica opštine Raška (Trnava)-Vranovina-Deževa-Novi Pazar-Trnava-Rajetiće-granica Kosova i Metohije (opštine Zvečan) u dužini od 44,5 km;
4. Državnog puta IIB reda br.413 Novi Pazar-Novopazarska Banja-Izbice-Negotinac-granica Kosova i Metohije (opštine Leposavić) u dužini od 19,3 km;

Obilazna saobraćajnica oko manastira Sopoćani

Planirana jugoistočna obilaznica manastira Sopoćani rešava se kao devijacija državnog puta IIA reda br.203.

Položaj trase jugoistočne obilazne saobraćajnice manastira Sopoćani definisaće se odgovarajućim urbanističkim planom na osnovu tehničke dokumentacije na nivou glavnog projekta.

Po izgradnji planirane jugoistočne obilaznice manastira Sopoćani postojeća deonica IIA reda br.203 će se napustiti i ostati u funkciji kao lokalna saobraćajnica i veza za manastir Sopoćani.

Rezerviše se prostor za planirane koridore državnih puteva II reda ukupne dužine oko 29,9 km i širine oko 60 m, od toga oko 20 m za pojas regulacije, po 10 m za obostrane neposredne pojase zaštite i po 10 m za obostrane pojase kontrolisane izgradnje (koji obuhvataju i pojaseve zaštite životne sredine).

ULIČNA MREŽA

Iako bez zvaničnih pokazatelja stanja saobraćajnog sistema evidentno je da je postojeće stanje saobraćaja u Novom Pazaru u lošem stanju, što je posledica pre svega opšte društveno-ekonomske i političke krize, maksimalne eksploatacije sistema sa vrlo malo ulaganja i možda najvažnije zapostavljanje strateških planova razvoja saobraćaja. Novi Pazar se u zadnje dve decenije naglo i neplanski razvijao što je dovelo do nesklada između mogućnosti saobraćaja i potreba gradskih funkcija.

Osnovni problemi ovakvog stanja saobraćaja ogledaju se u prenaglašenom intenzitetu saobraćaja u centralnim delovima grada, nedovoljno razvijena mreža glavnih ulica u gradu, mešanje lokalnog saobraćaja sa tranzitnim, ugrožena bezbednost svih učesnika u saobraćaju, porast buke i izduvnih gasova, nefunkcionalan javni prevoz, nedostatak kapaciteta za parkiranje, itd.

Poseban problem u samom gradu je ograničenost profila saobraćajnica koja je zbog konfiguracije terena, nasle]enog neplanskog načina izgradnje objekata van privatnih parcela i uzurpiranja javnih površina dovela do jako lošeg saobraćajnog sistema sto negativno utiče na kompletan razvoj grada, s obzirom na to da nema mogućnosti za značajno proširenje profila adekvatno očekivanom saobraćajnom opterećenju.

Osnovni zadatak planiranog sistema ulične mreže je da prihvati i kvalitetno opsluži lokalni saobraćaj, posebno sa svrhom stan-posao, i da obezbedi uvođenje daljinskog saobraćaja na najvažnijim ulazno-izlaznim pravcima. Pored toga, predloženi sistem ulične mreže, koji u osnovi ima radijalno-prstenasti koncept, značajna poboljšanja treba da pruži i kod izvorno-civilnih i tranzitnih kretanja.

Uličnu mrežu Novog Pazara u planskom periodu činiće sledeće kategorije saobraćajnica:

1. Obilazne saobraćajnice
2. Gradske magistrale
3. Gradske saobraćajnice
4. Sabirne saobraćajnice
5. Ostale saobraćajnice

Kategorizacija ulične mreže izvršena je funkcionalno prema značaju u okviru mreže.

Obilazne saobraćajnice predstavljaju saobraćajnice najvišeg funkcionalnog ranga na posmatranom području čija je osnovna funkcija povezivanje sa širim okruženjem, odnosno opslužavanje daljinskih izvorno-civilnih kretanja. Ove saobraćajnice sa istočne, južne i zapadne strane povezuju ulazno-izlazne pravce.

Gradske magistrale se nadovezuju na mrežu magistralnih i regionalnih puteva ili povezuju ove puteve, pri čemu se protežu većim delom posmatrane teritorije povezujući različite gradske sadržaje stanovanje, rad centralna funkcija... i opslužuju značjni deo izvorno-civilnog i lokalnog saobraćaja.

Kategoriju gradskih magistrala čine:

- Pravac magistralnih puteva IB reda br.22 i br.29, odnosno ulice: Save Kovačevića, Kej Skopskih žrtava, Sjeničke, Deda Šehovića, Miodraga Jovanovića i Dubrovačke;

- Pravac ulice Stevana Nemanje od raskrsnice Šestovo do ul.J.Ristovića sa vezom prema ulaznoj petlji iz pravca Raške.

Gradske saobraćajnice su u osnovi namenjene srednjim i dugim unutar gradskim putovanjima i povezuju sabirne saobraćajnice sa gradskim magistralama kao i stambene zone sa gradskim centrom i ostalim sadržajima opslužujući najveći deo lokalnog saobraćaja. U kategoriju gradskih saobraćajnica svrstavaju se:

1. Pravac ulice Veljka Vlahovića;
2. Pravac ulice Nemanjine (od raskrsnice Šestovo);
3. Pravac ulica Generala Živkovića i Višegradske;
4. Ulični pravci prema Trnavi i Novopazarskoj banji;
5. Postojeći i planirani ulični pravci uz reku Rašku;
6. Ulica Hercegovačka, Trg AVNOJ-a, Sopoćanska, 28. novembra, Dimitrija Tucovića, Meše Selimovića.

Sabirne saobraćajnice integrišu sekundarnu uličnu mrežu i predstavljaju sponu sa saobraćajnicama višeg ranga.

- Ulicu Rifata Burdzevića, na deonici od lučne saobraćajnice do ul.Stevana Nemanje, potrebno je organizovati sa posebnim režimom saobraćaja (pre svega u funkciji snabdevanja).
- Izgradnja i rekonstrukcija kategorisanih saobraćajnica realizovaće se prema prioritetima u skladu sa značajem i stanjem posmatrane saobraćajnice i u skladu sa srednjoročnim programima razvoja. U prvom srednjoročnom periodu plana neophodno je unaprediti uličnu mrežu kroz poboljšanje upravljanja saobraćajem i izgradnju i rekonstrukciju prioritetnih deonica što bi uz minimalna investiciona ulaganja omogućilo najracionalnije iskorišćenje postojećih kapaciteta.

Javni putnički prevoz

- Javni putnički prevoz mora postati okosnica transportnog sistema grada, zbog čega ga je neophodno reformisati i unaprediti.
- Razvoj javnog prevoza uslovljava i razvoj ulične mreže, koja u postojećem stanju ne može zadovoljiti potrebe savremenog prevoza.
- U narednom periodu neophodno je uvesti tipično gradske linije javnog prevoza i organizaciono i tehnički odvojiti ih od prigradskih linija. Sistem javnog saobraćaja baziraće se na autobuskom sistemu.

Stacionarni saobraćaj

Usled izražene disproporcije između postojećih zahteva za parkiranjem i ponuđenih kapaciteta javlja se problem parkiranja, koji je posebno izražen u centralnim delovima grada. Uzimajući u obzir predviđeni demografski razvoj i rast stepena motorizacije u planskom periodu može se očekivati da će se zahtevi za parkiranjem, posebno u centralnoj zoni, povećati.

Na osnovu napred navedenog ukupne zahteve za parkiranjem neophodno je odgovarajućim sredstvima saobraćajne kontrole svesti na razumnu meru, tako da kompleks mera za rešavanje problema stacionarnog saobraćaja obuhvata:

- Organizaciju centralne zone kao plave zone, odnosno zone sa posebnim režimom saobraćaja i limitiranim trajanjem parkiranja;

- Organizaciju uličnih i vanuličnih parkirališta, sa razvijenim sistemom tarifa i kontrolom njihovog korišćenja;
- Uspostavljanje kvalitetnog javnog prevoza i stimulisanje razvoja pešackog i biciklističkog saobraćaja.

Pored navedenih mera planirana je i izgradnja jedne javne podzemne garaže u centru grada. Za ublažavanje problema parkiranja, potrebno je sprovesti odgovarajuće kriterijume i mere njihovog sprovođenja. U tom smislu bi se za određene objekte poslovne, sportske, objekte kulture, u zavisnosti od namene i veličine, broja zaposlenih, posetilaca i slično, uslovila izgradnju odgovarajućeg broja parking mesta. U zonama individualnog stanovanja za parkiranje se planiraju individualne garaže u okviru parcela.

Za smeštaj teretnih vozila planirana je izgradnja teretnog terminala na površini od 3 ha u severnom delu grada, prema Raškoj, kao i parking za teretna vozila u južnom delu grada uz magistralni put M-22 prema Ribariću.

Pešački i biciklistički saobraćaj

Pešački saobraćaj kao najzastupljeniji vid kretanja, neophodno je favorizovati kroz rekonstrukciju postojećih i izgradnju novih površina, jer uslovi za neometano i bezbedno odvijanje pešačkog saobraćaja na posmatranom području nisu na zadovoljavajućem nivou. Pored toga, veliki broj pešačkih kretanja su nezamenljivi vid komunikacija, te je potrebno značajno poboljšati uslove ovog vida saobraćaja. Predloženim merama u oblasti stacionarnog saobraćaja i javnog gradskog prevoza stvoriće se povoljniji uslovi i za razvoj nemotorizovanih vidova saobraćaja.

Pri određivanju širine trotoara i pešačkih staza treba se rukovoditi očekivanim intenzitetom pešačkog saobraćaja, pri čemu se preporučuje minimalna širina od 0,75m.

Zbog evidentne prednosti, razvoj biciklističkog saobraćaja takođe treba u najvećoj meri stimulisati. Uslovi bezbednog odvijanja biciklističkog saobraćaja na postojećoj uličnoj mreži praktično ne postoje. Iz navedenih razloga kao i zbog sve prisutnije tendencije korišćenja bicikla kao prevoznog sredstva, neophodno je posvetiti odgovarajuću pažnju putem regulativnih mera i izgradnje posebnih biciklističkih staza.

U centralnom delu uz reku Rašku planira se pešačka ulica, a na potezu od centra ka naselju Barakovac planiraju se pešačka i biciklistička staza u dužini od 3,8 km trasom postojećeg jaza. Takodje, na delu ulice 1.Maja, od ulice Vuka Karadzića do ul 7.jula, planirana je pešaka ulica.

Planirani sistem saobraćaja predstavlja nadgradnju postojeće saobraćajne matrice na području Generalnog urbanističkog plana. U generalnom sistemu regulacije naselja neće doći do bitnih promena izuzimajući trase planiranih saobraćajnica.

Generalnim regulacionim rešenjem definisane su regulacione širine za

- Obilazne saobraćajnice 24-30m
- Gradska magistrale..... 16-26m
- Gradske saobraćajnice 13-22m
- Sabirne saobraćajnice..... 8-18m
- Ostale saobraćajnice..... min 5,0m
- Trotoari i pešačke staze ..... min 0,5m

U pojedinim zonama starog gradskog jezgra u kojima je nemoguća realizacija navedenih saobraćajnih profila bez znatnih intervencija u prostoru, potrebno je, kroz izradu planova regulacije i procene ekonomskih troškova realizacije, definisati precizno profile koje data zona može da podnese u granicama racionalnosti i održivosti.

SAOBRAĆAJNI OBJEKTI

Autobuska stanica

Autobuska stanica se izmešta na povoljniju lokaciju u ul. Save Kovačevića, odnosno uz ulazno-izlazni pravac prema Raškoj. Na postojećoj lokaciji stanica funkcioniše u neodgovarajućim uslovima, jer nisu zadovoljeni osnovni tehnološki normativi. U planskom periodu stanica će predstavljati osnovni terminal međugradskog saobraćaja.

Javna parking garaža

Radi ublažavanja, posebno izraženog problema parkiranja u centralnoj zoni, planirana je izgradnja višeetažne parking garaže. Javna parking garaža, pored osnovne namene za stacioniranje vozila, može se planirati i kao komercijalni objekat sa pratećim sadržajima trgovina, usluge, i sl.. Garaža će biti locirana u podzemnom delu prostora ispod gradskog trga.

Terminal teretnih vozila

Pored postojećih parking mesta za smeštaj teretnih vozila planirana je izgradnja teretnog terminala na površini od oko 3 ha u severnom delu grada, prema Raškoj. Pozicija teretnog terminala je povoljna, jer se oslanja na lokaciju planiranog robno-transportnog centra i u neposrednoj blizini železničke stanice i ulazno-izlaznog magistralnog pravca M-22. Uz osnovnu funkciju parkiranja teretnih vozila na posmatranoj lokaciji potrebno je obezbediti i prateće sadržaje stanicu za snabdevanje gorivom, radionicu za servis i pranje vozila.

ŽELEZNIČKA INFRASTRUKTURA

Razvoj železničkog saobraćaja i železničke infrastrukture zasnivaće se na izgradnji železničke pruge od Raške do Novog Pazara, u skladu sa Prostornim planom Republike Srbije. Veza planirane železničke pruge ostvariće se preko železničke stanice Raška sa železničkom prugom broj 20 Lapovo-Kraljevo-Lešak-Kosovo Polje-Đeneral Janković-državna granica (Volkovo). Time će se obezbediti povezivanje Novog Pazara železničkim saobraćajem preko Raške sa Kraljevom, centralnim i zapadnim delom Srbije i Crnom Gorom, sa Lapovom i koridorom „X”, kao i sa Kosovskom Mitrovicom i Kosovom i Metohijom. Eventualnom izgradnjom poprečnog železničkog pravca Novi Pazar-Bijelo Polje u postplanskom horizontu bi se omogućilo povezivanje Novog Pazara i južnog dela Srbije železničkim saobraćajem sa Crnom Gorom.

Planirana je izgradnja jednokolosečne elektrificirane železničke pruge Raška-Novi Pazar sa elementima koji omogućavaju saobraćaj vozova brzinama od 100 km/h za teretne vozove i klasične putničke garniture, kao i brzinama od 140 km/h za specijalne putničke vozove sa naginjućim sandukom.

Koridor planirane pruge će se pružati pravcem sever-jug dolinom reke Raške, na području katastarskih opština Požežina, Batnjik, Koprivnica, Postenje i Novi Pazar. Položaj koridora planirane pruge dat je u dve varijante (Referalna karta 2. Prostornog plana) na osnovu tehničke dokumentacije na nivou prethodne studije opravdanosti sa generalnim projektom, obe na prostoru između državnog puta i reda M-22 i lokalnog puta L-1dužine od oko 11,6–11,7 km na teritoriji grada Novog Pazara. Položaj obe varijante koridora pruge na deonici od km 10+720 do km 12+500 usklađen je sa položajem planiranog postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda Novog Pazara. Položaj putničke železničke stanice dat u dve varijante na građevinskom području Novog Pazara (u blizini planirane autobaze ili u blizini planirane autobuske stanice, odnosno postojećeg terminala javnog transportnog preduzeća) utvrdiće se inoviranim Generalnim planom Novog Pazara, odgovarajućim planom detaljne regulacije i usklađivaće se sa tehničkom dokumentacijom za železničku prugu na nivou studije opravdanosti sa idejnim projektom.

Rezerviše se prostor za obe varijante položaja koridora jednokolosečne pruge Raška-Novi Pazar dužine 11,6 km i 11,7 km i prosečne širine 50 m (pružni pojas širine oko 16 m i obostrani pojasi kontrolisane izgradnje od po 17 m) do utvrđivanja položaja trase železničke pruge na osnovu tehničke dokumentacije na nivou studije opravdanosti sa idejnim projektom i procene uticaja na životnu sredinu.

CILJ 3: ENERGETSKO SNABDEVANJE GRADA – ENERGETSKA EFIKASNOST i OBNOVLJIVI IZVORI ENERGIJE

Ciljevi:

1. Gasifikacija;
2. Toplifikacija;
3. Biomasa, solarni paneli, geotermalni izvori, prirodni gas;
4. Dalekovodi, trafostanice.

ELEKTROENERGETSKO NAPAJANJE GRADA NOVOG PAZARA

Svi energetski objekti u Novom Pazaru naponskog nivoa 35kV i 110 kV izgrađeni su u dalekoj prošlosti i u novije vreme nemamo novoizgrađenih objekata ove vrste pa nije teško zaključiti da izgradnja elektroenergetskih objekata nije pratila porast broja stanovnika kao i porast privrednih objekata.

Iz tog razloga mi smo danas došli u situaciju da praktično ne postoje slobodni kapaciteti za priključenje novih proizvodnih pogona veće snage kao i stambenih zgrada sa većim brojem stambenih jedinica iako smo očevici da je njihova izgradnja intenzivirana u poslednjih nekoliko godina.

Grad Novi Pazar praktično nije imao svoje planove za izgradnju elektroenergetskih objekata već se oslanjao na planove razvoja energetskih objekata koje je radila eletktroprivreda te je izrada „Strategije održivog razvoja Grada Novog Pazara“ apsolutno opravdana i neophodna.

Postojeće elektroenergetsko stanje konzuma Novog Pazara

Postojeće transforamtorske stanice						
Broj transformatorskih stanica i instalisana snaga (MVA)						
Novi Pazar	110/X kV		35-10kV		10-04kV	
	Broj TS	Instalisana snaga (MVA)	Broj TS	Instalisana snaga (MVA)	Broj TS	Instalisana snaga (MVA)
	2	93	9	67,5	630	218,29

Konzumno područje grada Novog Pazara i Tutina dobija električnu energiju iz tri pravca i to:

- Iz trafostanice TS 220/110 KV "Kraljevo-3" preko 110 kv veze TS 220/110 kV Kraljevo -3" – TS 110/35 KV "Raška"- TS 110/35 kV "Novi Pazar-"1"
- Iz pravca HE "Uvac"preko 110 kV veze TS 110/35 kV "Sjenica"- TS 110/35 kV "Novi Pazar-1"
- Iz pravca TS 110/35 kV "Valač" preko veze TS 110/35 kV " Valač" – TS 110/10 kV "Novi Pazar-2"

Na bazi podataka iz studije koju je za Ogranak ED Novi Pazar izradio Institut "Nikola Tesla" konstatovano je da je ovo jedan od najugroženijih delova prenosne mreže EPS-a**.**

Distributivno područje Ogranka ED Novi Pazar napaja se preko dve trafostanice 110/x kV:

- TS 110/35 kV Novi Pazar-1 instalisane snage 2x31,5 MVA
- TS 110/10 kV Novi Pazar-2 instalisane snage 1x31,5 MVA

MERE – PLANOVI ZA POBOLJŠANJE STANJA ELEKTROENERGETSKOG NAPAJANJA

- **Kratkoročne mere za poboljšanje energetskog stanja konzuma grada Novog Pazara**
- **Dugoročne mere za poboljšanje energetskog stanja konzuma grada Novog Pazara**

Kratkoročne mere za poboljšanje energetskog stanja konzuma grada Novog Pazara

1. Dogradnja transformatora snage 31,5 MVA, 110/10 kV u postrojenju TS "Novi Pazar 2 ";
2. Izgradnja dalekovodnih linija za iznošenje novo raspoložive električne energije iz TS "Novi Pazar- 2 "u unutrašnjost.

Trase su sledeće;

1. Dalekovod DV 10 kV: TS"Novi Pazar 2"-"Lučna 2";
2. Dalekovod 10 kv: "Lučna 2"-"Stambeni blok";
3. Dalekovod DV 10 kV: "Stambeni blok"-"TS Ćukovac 2";
4. Dalekovod DV 10 kV: TS"Autobuska stanica "-TS"Ćukovac 1" ;
5. Dalekovod DV 10 kV: TS"Novi Pazar 2"-"Ishrana – Svojbor 1-Svojbor 2-učiteljska škola";
6. Dalekovod DV 10 kV: TS"Novi Pazar 2"-"Ukras 1";
7. Dalekovod DV 10 kV: TS"Novi Pazar 2"-"Čardače 2";
8. Dalekovod DV 10 kV: TS"Novi Pazar 2"-"Batnjik";
9. Dalekovod DV 10 kV: TS"Novi Pazar 2"-"Šestovski potok".

1) Izgradnja nove trafostanice TS 110/x kV u Tutinu, čime će se osloboditi-rasteretiti TS Novi Pazar- 2 za količinu električne energije koju troši konzum Tutina;
2) Izgrdnja trfostanice TS 35/10 kV sa priključnim dalekovodom u krugu Opšte bolnice Novi Pazar;
3) Izgradnja trafostanice TS 1 x 1000 kVA sa priključnim dalekovodom 10 kV za naselje Erozija;
4) Izgradnja trefostanice TS 2 x 630 kVA sa priključnim dalekovodom 10 kV za naselje Vojniće;
5) Izrada projektne dokumentacije za izgrdnju TS 2 x 1600 kVA sa priključnim dalekovodom 10 kV za potrebe postrojenja za preradu otpadnih voda u naselju Požežina;
6) Rekonstrukcija –povećanje snage postojećih trefostanica 10kV koje rade u režimu preopterećenja.

Dugoročne mere za poboljšanje energetskog stanja konzuma grada Novog Pazara

1. Izgradnja duplog dalekovoda 2x110 kV "Kraljevo -3" – "Novi Pazar -1";
2. Izgradnja trafostanice TS 110/X kV "Novi Pazar 3" u naselju Mur;
3. Izgradnja nove trafostanice TS 35/10 kV "Dojeviće";
4. Izgradnja trafostanice TS 2*1600 kVA; 10 kV u naselju Požežina, za napajanje "Postrojenja za preradu otpadnih voda";
5. Izgradnja novih trafostanica TS 10/04 kV prema iskazanim potrebama potrošača;
6. Rekonstrukcija – zamena postojeće javne rasvete novim štedljivim svetiljkama.

MERE ZA POBOLJŠANJE ENERGETSKE EFIKASNOSTI GRADA

1. Izgradnja razvodnog gasovoda Aleksandrovac – Brus – Novi Pazar – Tutin;
2. Izgradnja sekundarne mreže gasovoda na teritoriji grada Novog Pazara;
3. Izgradnja toplane na biomasu snage 8MW sa backup kotlovima na gas 7,8 MW + 4,5 MW;
4. Izgradnja toplovoda DN300 od novog postrojenja u krugu TK Raška do ulice Mehmeda Alibašića sa priključnim kracima;
5. Modernizacija postojećih podstanica i izgradnja novih;
6. Izgradnja toplane na biomasu za potrebe Opšte bolnice Novi Pazar i Doma zdravlja Novi Pazar;
7. Rekonstrukcija toplana LUG i BOR sa supstitucijom energenata.

CILJ 4: KOMUNALNE DELATNOSTI

Ciljevi:

1. Rekonstrukcija filterskog postrojenja Hadžet 2:
   - *Izgradnja postrojenja za pripremnu vodu;*
   - *Rekonstrukcija i dogradnja filterskog postrojenja.*
2. Izgradnja podsistema parničko brdo;
3. Zamena azbestnih cevi;
4. Izgradnja kolektora 25km;
5. Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda;
6. Formiranje novih grobalja:
   Problemi
   - *Nedostatak prostora za pokopavanje i sahranjivanje na aktuelnim grobljima/mezarjima;*
   - *Nedostatak sadržaja na aktivnim grobljima kao što su gasalhane, mrtvačnice i dr;*

- *Nedostatak adekvatne mehanizacije koja bi se koristila shodno uslovima koji postoje na grobljima;*
- *Mali broj zaposlenih na poslovima za obavljanje ove vrste delatnosti;*
- *Seoska groblja-nisu poverena na održavanje*.

7. Pijace:
   - *Dislokacija kvantaške pijace;*
   - *Formiranje stočne pijace;*
   - *Formiranje pijace mlečnih i suhomesnatih proizvoda.*
8. Završetak objekta – Prihvatilište za pse i mačke;
9. Izgradnja podzemnih i nadzemnih garaža;
10. Sanacija deponije Golo brdo;
11. Sanacija deponije Batnik;
12. Formiranje centra za upravljanje komunalnim otpadom – Regionalna deponija.

CILJ 5: OČUVANJE KULTURNOG NASLEĐA,URBANA KULTURA i TURIZAM

Ciljevi:

1. Izgradnja kule "Džephane" na severnom bastionu gradskog Bedema, sa izgradnjom vizitorske platforme i uređenjem platoa oko kule;
2. Rekonstrukcija i sanacija južnog bedema u gradskoj tvrđavi;
3. Rekonstrukcija i sanacija stare čaršije;
4. Rekonstrukciija i sanacija hamama;
5. Utvrđivanje i zaštita nepokretnih kulturnih dobara;
6. Mere i uslovi zaštite i korišćenja nepokretnih kulturnih dobara i njihove zaštićene okoline;
7. Mere zaštite i uslovi čuvanja arheoloških lokaliteta i njihove zaštićene okoline na ruralnom području grada;
8. Prioriteti zaštite nepokretnih kulturnih dobara.

Na području grada Novi Pazar nalazi se Spomenicko područje **Stari Ras sa Sopoćanima upisano u Listu svetske kulturne i prirodne baštine** (UNESCO, 1979) na osnovu kriterijuma Konvencije o zaštiti Svetske kulturne i prirodne baštine (1972, 1984):(i) remek-delo ljudskog kreativnog genija; i (iii) jedinstven ili izuzetan dokaz o kulturnoj tradiciji ili civilizaciji koja živi ili koja je nestala. To područje utvrđeno je i za prostornu kulturno-istorijsku celinu kategorisanu za nepokretno kulturno dobro od izuzetnog značaja. Obuhvata područje 15 katastarskih opština: Postenje (1855 ha), Prćenova (261,3 ha), Boturovina (384,1 ha), Vojniće (337,5 ha), Pobrđe (258,6 ha), Ivanča (226,5 ha), Varevo (267,6 ha), Šavci (255,3 ha), Lukocrevo (544 ha), Zabrđe (602,7 ha), Doljani (519,9 ha), Slatina (986,5 ha), Sebečevo (1809,9 ha), Vidovo (246,7 ha) i Novi Pazar (1538 ha), ukupne površine 10093,6 ha. Spomeničkim područjem Stari Ras sa Sopoćanima i istoimenom prostornom kulturnoistorijskom celinom obuhvaćena su sva nepokretna kulturna dobra od **izuzetnog značaja** na području grada, i to:

1. **Srednjevekovni grad Ras** (prva polovina XII veka), spomenik kulture na brdu zvanom Gradina pored ušća Sebečevske reke u Rašku, na granici katastarskih opština Sebečevo, Zabrđe i Šavci, glavno uporište srpske države u XII veku, čije ostatke čine: bedemi utvrdenja sa kulama i glavnom gradskom kapijom, podignuti sredinom XII veka nad ostacima starijeg kasnoantičkog utvrđenja; Pazarište – srednjevekovno trgovište/trgovačko naselje u podnožju utvrdenja sa dve hronološke faze: starijom iz XIV veka sa kućama brvnarama i ostacima tri crkve sa nekropolama i mladom iz druge polovine XVII veka sa ostacima dobro očuvanih kamenih objekata i sa

ostacima trobrodne bazilike pored regionalnog puta za Tutin (građene početkom VI veka); i pećinski manastir sa crkvom Arhangela Mihaila (vezuje se za velikog župana Stefana Nemanju) pod stenovitom liticom utvrđenja, sa više pecina isposnica;

2. **Manastir Sopoćani** (mauzolej kralja Uroša iz šeste decenije XIII veka), spomenik kulture na području katastarske opštine Doljani, sa monumentalnim živopisom crkve Sv. Trojice koji se svrstava među najimpresivnije freskoceline vizantijskog slikarstva;
3. **Manastir Đurdevi Stupovi** (podigao veliki župan Stefan Nemanja 1171. godine, obnovio i završio kralj Dragutin krajem XIII veka), spomenik kulture na području katastarske opštine Boturovina, koji čine ostaci: crkve Sv. Đorda (jednobrodna građevina sa trodelnim oltarskim prostorom, naosom sa vestibilom i pripratom flankiranom dvema kulama) koja osnovom pripada ranoj raškoj školi, spoljni izgled je pod uticajem romanskog graditeljstva, dok je fresko slikarstvo u najboljoj tradiciji komninskog stila dosta oštećeno i delom preneto u Narodni muzej u Beogradu; kao i ostaci trpezarije (obnovljena), konaka, cisterne, manastirskih zidina i ulazne kule sa apsidom (kapela sa grobnim mestom kralja Dragutina);
4. **Crkva Sv. Apostola Petra i Pavla**, poznata kao Petrova crkva (pominje se u X veku), spomenik kulture na području katastarske opštine Novi Pazar, medu najstarijim sakralnim spomenicima na tlu Srbije i episkopsko sedište u X veku, sa preromaničkom koncepcijom građevine kružne osnove sa kupolom, koja je u više navrata prepravkama dopunjavana novim elementima, i sa tri sloja fragmentirano sačuvanog živopisa koji su prema stilskim karakteristikama datovani u period IX-X veka, kraj XII i poslednju deceniju XIII veka, kao i nekropolom pored crkve sa monumentalnim nadgrobnim spomenicima;
5. **Novopazarska tvrđava sa Starom čaršijom i kompleksom oko Altun-alem džamije**, prostorna kulturno-istorijska celina na području katastarske opštine Novi Pazar; kao i druga kategorisana nepokretna kulturna dobra, evidentirani arheološki lokaliteti i neistraženi objekti narodnog graditeljstva.

Pored spomeničkog područja upisanog u Listu svetske kulturne i prirodne baštine i nepokretnih kulturnih dobara od izuzetnog značaja, utvrđeno je još 29 nepokretnih kulturnih dobara (*tabela 15. i Referalna karta 4.* Prostornog plana), od kojih 11 spomenika kulture od **velikog značaja**, i to:

1. **Novopazarska tvrđava** – podignuta sredinom XVIII veka, današnji izgled sa trougaonom osnovom sa tri bastiona na uglovima dobila je u XIX veku;
2. **Altun-alem džamija u Novom Pazaru** – najpoznatija novopazarska džamija podignuta u prvoj polovini XVI veka (graditelj Abdul Gani), jednoprostorna kupolna građevina sa dvotravejnim natkrivenim manjim kupolama, zidana naizmenično pritesanim i lomljenim kamenom sa redovima opeke, dok su trem i dvanaestostrano minare zidani kvaderima pešcara, sa reprezentativnim mektebom i grobljem pored džamije;
3. **Amir-agin han u Novom Pazaru** – ocuvan han na levoj obali Raške, u delu grada za koji se pretpostavlja da je nastao pre formiranja četvrti na mestu sadašnje Stare caršije;
4. **Stari hamam Gazi Isa-bega Ishakovica u Novom Pazaru** – medu najstarijim građevinama u Novom Pazaru iz sedme/osme decenije XV veka, pripada u našoj sredini retkom tipu dvojnih hamama sa izdvojenim muškim i ženskim delom;
5. **Srednjevekovni grad Jeleč**, na Velikom kršu na području katastarske opštine Grubetice – neistražena, dobro očuvana utvrđena vladarska rezidencija, tipa zamka, verovatno iz XII veka, s podgrađem Podjeleč ili Mali grad;

6. **Crkva Sv. Dimitrija, na Janačkom polju** na području katastarske opštine Janča, jednobrodna građevina sa zidanom oltarskom pregradom i delimicno sačuvanim freskama, sa grobljem pored crkve na kome su najstarija nadgrobna obeležja iz XIV veka;
7. **Crkva Sv. Nikole**, na području katastarske opštine Štitare – grobljanska crkva podignuta četrdesetih godina XVII veka, jednobrodna građevina pokrivena kamenim pločama sa ostacima fresaka;
8. **Crkva Sv. Petra i Pavla**, na području katastarske opštine Pope – podignuta na starijem kultnom mestu sa ostacima trobrodne bazilike iz VI veka i jednobrodne crkve sa nekropolom iz XIII-XIV veka, crkva je zidana sredinom XVII veka kamenom i pokrivena kamenim pločama kao jednobrdona građevina sa kasnije dodatom pripratom;
9. **Crkva Sv. Lazara**, u zaseoku Živalice na području katastarske opštine Vučiniće – zidana početkom XVII veka skromnih dimenzija i delimično ukopana u podnožju visoke stene, sa očuvanim freskama; crkvu i šire okruženje svojim dimenzijama, oblikom i upotrebljenim materijalima vizuelno, estetski i pejzažno ugrožava novopodignuta crkvena kuća severozapadno od crkve;
10. **Crkva Lazarica**, u zaseoku Purće na području katastarske opštine Pope – ostaci crkve podignute najverovatnije u prvoj polovini XVII veku, zidana kamenom sa nizom zidanih niša i prozorskih otvora, bez očuvane svodne konstrukcije;
11. **Crkva Sv. Marine-Marinica**, na području katastarske opštine Dojinoviće – zidana u prvoj polovini XVII veka izuzetno malih dimenzija, ozidana kamenom i pokrivena kamenim pločama, sa delimicno očuvanim freskama.

KULTURA

1. Izgradnja kule "Džephane" na severnom bastionu gradskog Bedema, sa izgradnjom vizitorske platforme i uređenjem platoa oko kule;
2. Izgradnja zgrade Regionalnog pozorišta;
3. Proširivanje prostornih kapaciteta Muzeja "Ras" – izgradnja upravne zgrade;
4. Proširivanje prostornih kapaciteta Arhiva "Ras";
5. Formiranje Muzeja savremene umetnosti Sandžaka;
6. Postavljanje panoa i bilborda sa kulturnim programima širom grada;
7. Rekonstrukcija i stavljanje u funkciju objekata (stari Hamam, Kula Motrilja i Centrala).

PAMETAN URBANI RAZVOJ GRADA NOVOG PAZARA

1. Uspostavljanje urbanističkih segmenata Geografskog informacionog sistema (GIS)
2. Uspostavljanje gradskog centra za praćenje i koordinaciju svih gradskih servisa
3. Razvijanje inovativnih mdela zajedničkog planiranja uređenje grada

TURIZAM

Opšti ciljevi su:

1. Kompleksno sagledavanje najznačajnijih turističkih potencijala;
2. Definisanje turističkog proizvoda;
3. Regionalno integrisanje turističkog proizvoda;
4. Podsticanje razvoja turističkih lokaliteta;
5. Privlačenje investicija.

Posebni ciljevi su:

1. Izgradnja nove turističke ponude i podsticanje intezivnijeg korišćenja;
2. Aktiviranje novih područja sa izrazitim razvojnim potencijalima;
3. Pokrenuti postupke zaštite područja sa izrazitim razvojnim i investicionim potencijalom;
4. Podsticati uređenje prostora kao preduslova razvoja turizma;
5. Podsticati izgradnju rekreativno – zabavnih sadržaja kao novi kvalitet života.

Da bi postigli postavljene ciljeve potrebno je da Lokalna uprava donese meritorne odluke za:

1. Podsticati rad i razvoj TO Novog Pazara i poveriti joj kompletna zaduženja koordinacije i upravljanja razvojnim projektima i aktivnostima u turizmu;
2. Izrada Feasibility study (Studija izvodljivosti) za predložene prioritetne projekte iz programa;
3. Izrada programa i projekata za izgradnju turističkih objekata i turističke infrastrukture;
4. Planirati dovoljno finansijskih sredstava iz lokalnog budžeta, kao i konkurisanje kod Ministarstva R. Srbije i Grant programa EU za sredstva razvoj turizma i turističke infrastrukture na teritoriji Novog Pazara i za EU Fondove prekogranične saradnje;
5. Organizovati obuku kadrova za nove turističke programe;
6. Organizovati javnu promociju Programa Koncepta Razvoja Turizma uz angažovanje šire javnosti;
7. Pristupiti izradi marketing programa, prema raspoloživim mogućnostima i sredstvima, posebno za turističke programe vezane za sportske aktivnosti, kulturne manifestacije, banjski i etno seoski turizam.

CILJ 6: SPORT

Ciljevi:

1. Turističko rekreativno naselje i kamp “Ribariće”;
2. Ski centar “Rogozna”;
3. Revitalizacija dečijeg odmarališta na Bagrima:
    - *Sanacija osnovne škole i izgradnja sportsko rekrativnog centra u dvorištu škole;*
    - *Izgradnja objekta za smeštaj i ishranu, oko 130-150 ležajeva;*
    - *Izgradnja bazena.*
4. Izgradnja sportsko rekreativnog dečijeg kampa u prirodi na prostoru Mali i Veliki Turjak: Smeštajni prostor u obliku etno naselja za smeštanje najmanje 200 polaznika;
5. Fiskulturne sale za osnovne škole:
    - *Desanka Maksimović (Cana);*
    - *Đura Jakšić, Trnava;*
    - *Jošanica, Lukare.*
6. Biciklističke staze za planinski biciklizam:
    - *Pazarište;*
    - *Izbice;*
    - *Cokoviće.*

CILJ 7: ZDRAVSTVO

Ciljevi:

1. Formiranje kliničko-bolničkog centra;

2. Rekonstrukcija i adaptacija postojećeg prostornog kapaciteta zgrade Hitne medicinske pomoći za potrebe formiranja Zavoda za hitnu medicinsku pomoć;
3. Izgradnja još jednog objekta u okviru Specijalne bolnice za progresivne mišićne i neuromišićne bolesti;
4. Izgradnja i opremanje regionalne COVID bolnice;
5. Povećanje prostornog kapaciteta Zavoda za javno zdravlje NP nadogradnjom sprata nad postojećim objektom.

CILJ 8: INDUSTRIJA

1. Formiranje nove industrijske zone u naselju Deževa, na sledećim kat.parcelama:

Redni broj	Broj Parcele	Površine	Imaoc prava	Kultura	Klasa
1.	2047/1	33ha 45ari 04m	Srbijašume	Pašnjak	5
2.	2047/2	0 ha 06ari 07m	Srbijašume	Pašnjak	5
3.	2047/3	1ha 41ari 19m	Srbijašume	Pašnjak	5
4.	2047/4	0ha 69ari 21m	Srbijašume	Pašnjak	5
5.	2047/5	2ha 47ari 47m	Srbijašume	Pašnjak	5
6.	2047/8	0ha 22ari 87m	Srbijašume	Pašnjak	4
7.	2048/1	0ha 34ari 13m	Srbijašume	Pašnjak	5
8.	2048/2	0ha 53ari 09m	Srbijašume	Pašnjak	5
9.	2116	0ha 07ari 01m	Srbijašume	Pašnjak	5
10.	2151	5ha 81ari 99m	Srbijašume	Pašnjak	5
11.	2153	0ha 23ari 08m	Srbijašume	Pašnjak	5
	SVEGA	**45ha 31ari 15m**			

Interesovanje investitora za ulaganje na teritoriju grada Novog Pazara nije na zavidnom nivou iako Novi Pazar odlikuje snažna industrijska, zanatska i proizvođačka tradicija. Povećanje broja investicija u gradu je od izuzetnog značaja za povećanje opšte zaposlenosti kao i smanjenje odliva stanovništva.

Cilj je moguće ostvariti fokusiranjem na stvaranje povoljnije poslovne klime kroz modernizaciju postojeće i otvaranje nove poslovno-industrijske zone, uvođenje podsticaja za nove investicije i konkurentnoj podršci lokalne privrede. Neophodno je unaprediti investicioni ambijent i podići investicionu atraktivnost u gradu i ostvariti što konkurentniju poziciju grda.

Grad će u narednom periodu potencijalne neiskorišćene prostorne kapacitete, u partnerstvu sa Republikom, iskoristiti za uspostavljanje nove industrijske zone, odnosno obezbeđivanje zemljišta investitorima sa potrebnom infrastukturom.

Stvaranje zakonskih i tehničkih i komunalnih uslova za izradu plana detaljne regulacije, oglašavanje zone i efikasnu izgradnju i opremanje, podsticaj investicijama, uspostavljanje standarda uređenja javnog prostora i razvoj GIS-a. Potrebno je obezbediti lokaciju, komunalnu i energetsku infrastrukturu.

PROGRAMSKI MODUL BROJ 2
RAZVOJ KOMUNALNE DELATNOSTI

Tematska grupa
Plojović Hidajet, rukovodilac, e-mail: hidajet.plojovic@novipazar.org.rs,
Hanefija Brničanin, član, e-mail: hanefija.brnicanin@novipazar.org.rs,
Malića Plojović, član, e-mail: malica.plojovic@novipazar.org.rs,
Mujo Šaćirović, član, e-mail: direkcija.uprava@gmail.com,
Armin Mehović, član, e-mail: izvrsni@jkpgradskacistoca.rs,
Gradimir Nedeljković, član, e-mail: jkpvodovodnp@gmail.com,
Vladimir Marinković, član, e-mail: vladimir.marinkvovic@novipazar.org.rs,
Emir Spica, član, e-mail: parkingservisnp@gmail.com.

KOMUNALNE DELATNOSTI

Komunalne delatnosti su delatnosti pružanja komunalnih usluga od značaja za ostvarenje životnih potreba fizičkih i pravnih lica kod kojih.

Pružanje komunalne usluge podrazumeva stvaranje uslova za obezbeđenje odgovarajućeg kvaliteta, obima, dostupnosti i kontinuiteta, kao i nadzor nad njihovim vršenjem.

Komunalne delatnosti su delatnosti od opšteg interesa.

Komunalne delatnosti su:

1) snabdevanje vodom za piće;
2) prečišćavanje i odvođenje atmosferskih i otpadnih voda;
3) proizvodnja, distribucija i snabdevanje toplotnom energijom;
4) upravljanje komunalnim otpadom;
5) gradski i prigradski prevoz putnika;
6) upravljanje grobljima i sahranjivanje;
7) upravljanje javnim parkiralištima;
8) obezbeđivanje javnog osvetljenja;
9) upravljanje pijacama;
10) održavanje ulica i puteva;
11) održavanje čistoće na površinama javne namene;
12) održavanje javnih zelenih površina;
13) dimničarske usluge;
14) delatnost zoohigijene.

OPŠTI CILJ: Obezbeđenje komunalne usluge na teritoriji grada Novog Pazara koja je:

- odgovarajućeg kvaliteta i obima
- lako dostupna i
- u kontinuitetu

KOMUNALNE DELATNOSTI:

Snabdevanje vodom za piće i prečišćavanje i odvođenje atmosferskih i otpadnih voda

Prioritetni cilj	Indikatori	Početna vrednost	Ciljna vrednost
1.1. Kvalitetno i pouzdano vodosnabdevanje, odvođenje i prečišćavanje otpadnih voda na gradskom području[5]	1. Procenat domaćinstava priključenih na gradsku vodovodnu mrežu	90%	100%
	1. Procenat domaćinstava priključenih na gradsku kanalizacionu mrežu	80%	100%
	2. Procenat otpadnih voda koji se prečišćava	0%	90%
	3. Učestalost ispitivanja kvaliteta vode za piće (na mesečnom niovu)	15	30
	4. Rezultati ispitivanja kvaliteta vode	99,9 % ispravna	100% ispravna

Opis mera

Mere koje su planirane da se sprovedu u periodu 2021-2030. odnose se na aktivnosti koje su usmerene na izgradnju i rekonsktrukciju vodovodne i kanalizacione mreže, izgradnju postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda.

Mere koje će se sprovediti spadaju u grupu investicionih mera.

Predviđene mere će biti finansirane iz gradskog budžeta, iz republičkog budžeta i kroz programe i projekte međunarodne, regionalne i prekogranične saradnje (EU, bilateralni donatori, međunarodne organizacije itd).

Mera 1.1.1.	Rekonstrukcija i dogradnja filterskog postrojenja "HADŽET" II faza	Izgradnja postrojenja za pripremu sirove vode
		Rekonstrukcija filterskog postrojenja Q=250 l/sek[6]
Mera 1.1.2.	Detekcija kvarova na mreži	Instalacija kontrolnih mernih mesta na vodovodnoj mreži
		Jačanje ljudskih resursa i tehničke opremljenosti službe za detekciju kvarova na mreži
		Otklanjanje detektovanih kvarova na mreži
Mera 1.1.3.	Rekonstrukcija mreže	Rekonstrukcija vodovodne mreže,
		Rekonstrukcija kanalizacione mreže
		Rekonstrukcija atmosferske kanalizacije
Mera 1.1.4.	Zamena azbestnih cevi ACC L=52 484m	
Mera 1.1.5.	Izgradnja podsistema 1) "Parničko brdo"	Izgradnja Buster stanice
		Izgradnja–postavljanje cevovoda

[5] Prostor obuhvaćen GUP-om grada Novog Pazara.

[6] Postojeći kapacitet prerade sirove vode Filterskog postojenja iznosi Q=600l/sek, a da će nakon okončane rekonstukcije kapacitet iznosti 850 l/sek.

	2) Svojbor (ka Hotkovu) 3) Gornja Trnava 4) Tepe-Paralovo 5) Prćenova	Izgradnja rezervoara
Mera 1.1.6.	Izgradnja cevovoda od izvorišta reke Raške do vodozahvata	
Mera 1.1.7.	Izrada elaborate, programa i planova	Izrada elaborate sanitarne zone zaštite izvorišta reke Raške
		Izrada elaborate sanitarne zone zaštite filterskog postrojenja
		Izrada elaborate sanitarne zone zaštite ostalih postrojenja za koje se neophodna izrada elaborata
		Izrada Plana vodosnabdevanje grada Novog Pazara u slučaju nestašice, elementarnih nepogoda i sl.
Mera 1.1.8.	Proširenje sekundarne vodovodne, kanalizacione i atmosferske mreže	
Mera 1.1.9.	Izgradnja fekalnog kolektora	Postojeća dužina L=25km
		L=40km u okviru projekta „Čista Srbija“
		Duž rečnih vodotokova do izvorišta
Mera 1.1.10.	Izgradnja postrojenja za preradu otpadnih voda u okviru projekta „Čista Srbija“	
Mera 1.1.11.	Opremanje postrojenja opremom za proizvodnju tečnog hlora iz natrijum hlorida/soli - NaCl	
Mera 1.1.12.	Uvođenja sistema za predtretman sirove vode radi poboljšavanja kvaliteta	
Mera 1.1.13.	Jačanje ljudskih resursa	
Mera 1.1.14.	Ozakonjenje vodovodne, kanalizacione i atmosferske mreže	Snimanje podzemnih instalacije (georadarom)
		Izrada geodetskih elaborata
		Rešenje o ozakonjenju
		Upis mreže u Katastar podzemnih instalacija
		Unos podataka u GIS
Mera 1.1.15.	Ozakonjenje postojećih objekata koje koristi JKP „Vodovod i kanalizacija Novi Pazar	

Podaci od značaja za ovu komunalnu delatnost

Broj evidentiranih korisnika (fizička i pravna lica)

Br. korisnika usluga	**Broj korisnika 2018**	**Broj korisnika 2019**	**Broj korisnika 2020**
	1	2	3
	22.475	23.070	23.740

Broj korisnika JK.P.BR. „Vodovod i kanalizacija“ Novi Pazar[7]

Prikaz fakturisanih i naplaćenih usluga

	Plan 2019	**Realizacija 2019**	**Plan 2020**
Br.	1	2	3
Fakturisano	300.000.000,00	292.000.000	306.000.000
Naplaćeno	222.000.000,00	228.000.000	240.000.000

[7] Izvor: Program poslovanja JKP „Vodovod i kanalizacija“ Novi Pazar za 2020. godinu

Broj intervencija u 2019.god.

Mesec	Jan	Feb	Mar	Apr	Maj	Jun	Jul	Avg	Sep	Okt	Nov	Dec	**Ukupno**
Vodovodna mreza	104	157	208	231	207	258	287	251	324	352	303	288	**2 970**
Kanalizaciona mreza	35	63	58	49	85	54	59	55	53	53	58	45	**667**
Nelegalni priključci	2	6	14	14	14	18	26	23	26	28	32	34	**237**

Prioritetni cilj	**Indikatori**	**Početna vrednost**	**Ciljna vrednost**
1.2. Kvalitetno i pouzdano vodosnabdevanje, odvođenje i prečišćavanje otpadnih voda na seoskom području grada Novog Pazara	1. Broj seoskih vodovoda nad kojima je uspostavljen sistem upravljanja	0%	100%
	2. Procenat domaćinstava priključenih na seosku fekalnu kanalizacionu mrežu	0%	70%
	3.Procenat otpadnih voda koji se prečišćava	0%	40%

Opis mera

Mere koje su planirane da se sprovedu u periodu 2021-2030. odnose se na aktivnosti koje su usmerene na izgradnju i rekonsktrukciju vodovodne i kanalizacione mreže, izgradnju postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda na seoskom području grada Novog Pazara.

Mere koje će se sprovediti spadaju u grupu investicionih mera.

Predviđene mere će biti finansirane iz gradskog budžeta, iz republičkog budžeta i kroz programe i projekte međunarodne, regionalne i prekogranične saradnje (EU, bilateralni donatori, međunarodne organizacije itd).

Mera 1.2.1.	Evidentiranje seoskih vodvodnih mreža	
Mera 1.2.2.	Ozakonjenje evidentiranih seoskih vodovoda	Snimanje podzemnih instalacije (georadarom)
		Izrada geodetskih elaborata
		Rešenje o ozakonjenju
		Upis mreže u Katastar podzemnih instalacija
		Unos podataka u GIS
Mera 1.2.3.	Poveravanje održavanja seoskih vodovoda ovlašćenoj organizaciji	
Mera 1.2.4.	Izvršiti sanaciju postojećih vodnih objekata koji ne zadovoljavaju sanitarno- higijenske i tehničke standard	
Mera 1.2.5.	Izvršiti sanaciju postojećih vodnih objekata koji ne zadovoljavaju sanitarno- higijenske i tehničke standarde	
Mera 1.2.6.	Uspostaviti kontinuiranu kontrolu i dezinfekciju vodnih objekata do momenta poveravanja održavanja seoskog vodovoda ovlašćenoj organizaciji	

Upravljanje komunalnim otpadom i posebnim vrstama otpada

Prioritetni cilj	Indikatori	Početna vrednost	Ciljna vrednost
2. Unapređen sistem upravljanja komunalnim i ostalim otpadom Do kraja 2030. godine uspostavljen je funkcionalan i u potpunosti održiv sistem upravljanja otpadom	2.1. Broj domaćinstava koji ima pristup sistemu za odnošenje smeća	16.500[8]	28.688[9]
	2.2. Procenat otpada koji se sekundarno izdavaja u Reciklažnom centru	2%	30%
	2.3. Procenat otpada koji se primarno izdvaja	0%	30%

Opis mera

Mere koje su planirane da se sprovedu u periodu 2021-2030. odnose se na aktivnosti koje su usmerene na unapređenje sistema upravljanja komunalnim i ostalim otpadom koji je funkcionalan i održiv.

Mere koje će se sprovediti su investicione i institucionalno upravljačko organizacione.

Predviđene mere će biti finansirane iz gradskog budžeta, iz republičkog budžeta i kroz programe i projekte međunarodne, regionalne i prekogranične saradnje (EU, bilateralni donatori, međunarodne organizacije itd).

Mera 2.1.	Sanacija i rekultivacija divljih deponija na teritoriji grada Novog Pazara
Mera 2.2.	Uspostavljanje sistema za odnošenje otpada u seoskim sredinama
Mera 2.3.	Jačanje ljudskih resursa i tehničke opremljenosti preduzeća
Mera 2.4.	Sanacija deponije „Golo brdo“
Mera 2.5.	Sanacija deponije „Batnjik“
Mera 2.6.	Uspostavljanje sistema regionalnog upravljanja komunalnim otpadom (regionalna deponija)
Mera 2.7.	Unapređenje sistema primarne selekcije otpada
Mera 2.8	Povećanje kapaciteta i sadržaja reciklažnog centra
Mera 2.9.	Smanjenje količine otpada koji se trajno deponiju na deponiju
Mera 2.10.	Izgradnja i opremanje postrojenja za kompostiranje
Mera 2.11.	Edukakacija građana o pravilnom odlaganju čvrstog otpada i aktivacija građana

Kategorije i broj korisnika u 2019. godini[10]

R.br.	Kategorija korisnika	Broj korisnika	Površina u m^2
1.	Domaćinstva	16.435	1.465.980,00m^2
2.	Industrija	720	362.422,00m^2
3.	Preduzetnici	1558	38.781,00m^2

Fizički pokazatelji obima usluga

Deponovani otpad na deponiju Golo brdo u toku 2019. godine[11]	80.000 m^3

[8] Izveštaj o radu JKP „Gradska čistoća“ Novi Pazar za 2019. godinu
[9] Izvor: https://publikacije.stat.gov.rs/G2014/Pdf/G20144009.pdf
[10] Izvor: Izveštaj o radu JKP “Gradska čistoća” Novi Pazar za 2019. godinu
[11] Izvor: Izveštaj o radu JKP “Gradska čistoća” Novi Pazar za 2019. godinu

Količine selektovanog otpada za reciklažu[12]

Komponente	Prikupljena količina u tonama (t) u 2019. god.
Papir	520t
Staklo	29t
Najlon	86t
Plastika	6t

Upravljanje grobljima/mezarjima i sahranjivanje/pokopavanje

Prioritetni cilj	Indikatori	Početna vrednost	Ciljna vrednost
3. Unapređen sistem upravljanja grobljima/mezarjima Do kraja 2030. godine uspostavljen je funkcionalan i u potpunosti održiv sistem upravljanja grobljima/mezarjima	3.1. Broj aktivnih grobalja	3	5
	3.2. Broj izgrađenih sadržaja na grobljima (verski objekti sa neophodnim sadržajima za opremanje umrlog i obavljanje svih verskih obreda)	1	3

Opis mera

Mere koje su planirane da se sprovedu u periodu 2021-2030. odnose se na aktivnosti koje su usmerene na unapređenje sistema upravljanja grobljima/mezarjima.

Mere koje će se sprovediti su investicione i institucionalno upravljačko organizacione.

Predviđene mere će biti finansirane iz gradskog budžeta, iz republičkog budžeta i kroz programe i projekte međunarodne, regionalne i prekogranične saradnje (EU, bilateralni donatori, međunarodne organizacije itd).

Mera 3.1.	Izrada projektno-tehničke dokumentacije za izgradnju novog muslimanskog groblja
Mera 3.2.	Izgradnja novog muslimanskog groblja
Mera 3.3.	Jačanje ljudskih resursa i tehničkih opremljenosti preduzeća
Mera 3.4.	Letnje i zimsko održavanje grobalja (košenje trave, čišćenje snega i leda itd)
Mera 3.5.	Određivanje lokacije i izgradnja za groblja posebne namene (groblja za životinje)

Upravljanje pijacama

Prioritetni cilj	Indikatori	Početna vrednost	Ciljna vrednost
4. Unapređen sistem upravljanja pijacama Do kraja 2030. godine uspostavljen je funkcionalan i u potpunosti održiv sistem upravljanja pijacama	4.1. Broj aktivnih pijaca	3	6
	4.2. Ravnomerna pokrivenost grada pijačnim uslugama	1	5

Opis mera

Mere koje su planirane da se sprovedu u periodu 2021-2030. odnose se na aktivnosti koje su usmerene na unapređenje sistema upravljanja pijacama.

Mere koje će biti sprovede su investicione i institucionalno upravljačko organizacione.

Predviđene mere će biti finansirane iz gradskog budžeta, iz republičkog budžeta i kroz programe i projekte međunarodne, regionalne i prekogranične saradnje (EU, bilateralni donatori, međunarodne organizacije itd).

Mera 4.1.	Formiranje pijace mliječnih proizvoda

[12] Izvor: Izveštaj o radu JKP "Gradska čistoća" Novi Pazar za 2019. godinu

Mera 4.2.	Formiranje pijace kabaste robe i ogrijeva
Mera 4.3.	Formiranje stočne pijace
Mera 4.4.	Geografska dislokacija pijačne prodaje poljoprivrednih proizvoda (manje pijace po naseljima)
Mera 4.5.	Izgradnja tržno-poslovnog centra

Obržavanje čistoće na površinama javne namene

<table>
<tr><th>Prioritetni cilj</th><th>Indikatori</th><th colspan="2">Početna vrednost[13]</th><th>Ciljna vrednost</th></tr>
<tr><td rowspan="3">5. Unapređen sistem održavanja čistoće na površinama javne namene
Do kraja 2030. godine uspostavljen je funkcionalan i u potpunosti održiv sistem održavanja čistoće na površinama javne namene</td><td rowspan="3">5.1. Površine javne namene koje se održavaju</td><td>Ručno čišćenje</td><td>38.500.000 m^2</td><td rowspan="3">Održavanje čistoće/čišćenje i pranje svih asfaltiranih, betonskih, popločnih i drugih javnih površina</td></tr>
<tr><td>Mašinsko čišćenje</td><td>7.000.000 m^2</td></tr>
<tr><td>Pranje ulica</td><td>12.000,000 m^2</td></tr>
<tr><td>5.2. Broj ulica koje se održavaju</td><td colspan="2">87 ulica[14]</td><td>Asfaltirane ulice na teritoriji grada</td></tr>
<tr><td colspan="5">Opis mera
Mere koje su planirane da se sprovedu u periodu 2021-2030. odnose se na aktivnosti koje su usmerene na održavanja čistoće na površinama javne namene
Mere koje će se sprovediti su investicione i institucionalno upravljačko organizacione.
Predviđene mere će biti finansirane iz gradskog budžeta, iz republičkog budžeta i kroz programe i projekte međunarodne, regionalne i prekogranične saradnje (EU, bilateralni donatori, međunarodne organizacije itd).</td></tr>
<tr><td>Mera 5.1.</td><td colspan="4">Jačanje ljudskih resursa i tehničkih opremljenosti preduzeća</td></tr>
<tr><td>Mera 5.2.</td><td colspan="4">Edukakacija građana o očuvanju javne higijene</td></tr>
<tr><td>Mera 5.3.</td><td colspan="4">Izrada mobilne aplikacije koja daje informacije o terminu pranja ulica na teritoriji grada</td></tr>
</table>

Održavanje javnih zelenih površina

<table>
<tr><th>Prioritetni cilj</th><th>Indikatori</th><th colspan="2">Početna vrednost[15]</th><th>Ciljna vrednost</th></tr>
<tr><td rowspan="6">6. Unapređen sistem održavanja javnih zelenih površina
Do kraja 2030. godine uspostavljen je funkcionalan i u potpunosti održiv sistem održavanja javnih zelenih površina</td><td rowspan="6">6.1. Zelene površine koje se održavaju</td><td>Travnjaci</td><td>80.500 m^2</td><td>100.000m^2</td></tr>
<tr><td>Cvetne površine</td><td>1.700 m^2</td><td>2.500 m^2</td></tr>
<tr><td>Ružičnjaci</td><td>700 m^2</td><td>1.000 m^2</td></tr>
<tr><td>Ukrasno žbunje</td><td>900 m^2</td><td>1500 m^2</td></tr>
<tr><td>Živa ograda</td><td>500 m</td><td>1.500</td></tr>
<tr><td>Stabala u drvoredu</td><td>1.500 kom</td><td>3.000 kom</td></tr>
<tr><td colspan="5">Opis mera
Mere koje su planirane da se sprovedu u periodu 2021-2030. odnose se na aktivnosti koje su usmerene na</td></tr>
</table>

[13] Izvor podataka: Izveštaj o radu JKP „Gradska čistoća“ Novi Pazar za 2019. godinu
[14] Izvor podatka: Operativni plan pranja i čišćenja ulica JKP „Gradska čistoća“ Novi Pazar za 2019. godinu
[15] Izvor podataka: Plan i program rada JKP „Gradska čistoća” Novi Pazar, za 2020. godinu

održavanja javnih zelenih površina Mere koje će se sprovediti su investicione i regulatorne. Predviđene mere će biti finansirane iz gradskog budžeta, iz republičkog budžeta i kroz programe i projekte međunarodne, regionalne i prekogranične saradnje (EU, bilateralni donatori, međunarodne organizacije itd).	
Mera 6.1.	Planiranje i pribavljanje zemljišta i razvoj zelenih površina, površina sporta i rekreacije, trgova u svim prigradskim i seoskim naseljima
Mera 6.2.	Izgradnja i uređenje parkova na slobodnim površinama koje nisu privedene nameni
Mera 6.3.	Uređenje keja
Mera 6.4.	Uređivanje dvorišta stambenih zgrada
Mera 6.5.	Izgradnja dečijih igrališta
Mera 6.6.	Izrada katastra zelenih površina na teritoriji grada i unos tih podataka u GIS
Mera 6.7.	Povećanje procenta šuma na teritoriji grada
Mera 6.8.	Jačanje ljudskih resursa i tehničke opremljenosti preduzeća
Mera 6.9.	Formiranje rasadnika (cveće, stabla...)
Mera 6.10.	Jačanje uticaja nevladinog sektora koje se bave zaštitom životne sredine

Dimničarske usluge

Grad Novi Pazar nije formirao službu koja bi obavljala dimničarske usluge, niti postoji preduzeće koje ispunjava uslove za obavljanje ove delatnosti.

Prioritetni cilj	Indikatori	Početna vrednost	Ciljna vrednost
7. Uspostavljen sistem dimničarskih usluga Do kraja 2030. godine uspostavljen je funkcionalan i u potpunosti održiv sistem obavljanja dimničarskih usluga	7.1. Procenat pokrivenosti grada	0%	70%
Opis mera Mere koje su planirane da se sprovedu u periodu 2021-2030. odnose se na aktivnosti koje su usmerene na obavljanje dimničarskih usluga Mere koje će se sprovediti su investicione i regulatorne. Predviđene mere će biti finansirane iz gradskog budžeta, iz republičkog budžeta i kroz programe i projekte međunarodne, regionalne i prekogranične saradnje (EU, bilateralni donatori, međunarodne organizacije itd).			
Mera 7.1.	Jačanje ljudskih resursa i tehničke opremljenosti preduzeća		
Mera 7.2.	Edukacija građana o značaju pravilnog i pravovremenog održavanja dimovodnih i ložnih objekata i uređaja i ventilacionih kanala i uređaja		

Delatnost zoohigijena

Prioritetni cilj	Indikatori	Početna vrednost	Ciljna vrednost
8. Uspostavljen	8.1.Procenat pokrivenosti grada uslugom zoohigijene	30%	90%

sistem delatnosti zoohigijene Do kraja 2030. godine uspostavljen je funkcionalan i u potpunosti održiv sistem obavljanja delatnosti zoohigijene	8.2.Broj zahteva za naknadu štete nastale usled ujeda pasa lutalica na ljude i domaće životinje	339[16]	50
	8.3.Broj registrovanih / čipovanih pasa	468[17]	1500
	8.4.Broj sterilisanih pasa	468	1000
	8.5.Broj vakcinisanih pasa	468	2000
	8.6.Broj udomljenih pasa lutalica na godišnjem nivou	0	200

Opis mera

Mere koje su planirane da se sprovedu u periodu 2021-2030. odnose se na aktivnosti koje su usmerene na obavljanje delatnosti zoohigijene

Mere koje će se sprovediti su investicione i regulatorne.

Predviđene mere će biti finansirane iz gradskog budžeta, iz republičkog budžeta i kroz programe i projekte međunarodne, regionalne i prekogranične saradnje (EU, bilateralni donatori, međunarodne organizacije itd).

Mera 8.1.	Jačanje ljudskih resursa i tehničke opremljenosti preduzeća
Mera 8.2.	Izgradnja prihvatilišta za pse i mačke lutalice (II faza)
Mera 8.3.	Edukacija građana po pitanja značaja redovnog vakcinisanja i čipovanju domaćih pasa
Mera 8.4.	Edukaci građana - značaj udomljavanja pasa i mačaka lutalica

Proizvodnja, distribucija i snabdevanje toplotnom energijom

Prioritetni cilj	Indikatori	Početna vrednost	Ciljna vrednost
9. Unapređen sistem proizvodnje, distribucije i snabdevanje toplotnom energijom	9.1. Broj kilometara izgrađene i rekonstruisane toplovodne mreže	5,1km	10km
Do kraja 2030. godine značajno je unapređena i izgrađena nova energetska infrastruktura	9.2. Broj kilometara izgrađene i rekonstruisane gasovodne mreže	0	30km

Opis mera

Mere koje su planirane da se sprovedu u periodu 2021-2030. odnose se na aktivnosti koje su usmerene na unapređenje sistema proizvodnje, distribucije i snabdevanje toplotnom energijom

Mere koje će se sprovediti su investicione.

Predviđene mere će biti finansirane iz gradskog budžeta, iz republičkog budžeta i kroz programe i projekte međunarodne, regionalne i prekogranične saradnje (EU, bilateralni donatori, međunarodne organizacije itd).

Mera 9.1.	Izgradnja razvodnog gasovoda Aleksandrovac-Brus-Novi Pazar-Tutin
Mera 9.2.	Izgradnja sekundarne mreze gasovoda na teritoriji grada Novog Pazara
Mera 9.3.	Izgradnja toplane na biomasu snage 8MW sa back-up kolovima na gas 7.8MW +4.5MW
Mera 9.4.	Izgradnja toplovoda DN300 od novog postrojenja u krugu TK Raška do ulice Mehmeda

[16] Izvod: Upitnik za jedinice lokalne samouprave u okviru revizije svrsishodnosti u oblasti komunalne delatnosti zoohigijene

[17] Izvor: Zapisnik o vraćanju pasa za 2019. godinu (JKP „Gradska čistoća)

	Alibašića sa priključnim kracima	
Mera 9.5.	Modernizacija postojećih podstanica i izgradnja novih uz punu primenu mera energetske efikasnosti	
Mera 9.6.	Izgradnja toplane na biomasu za potrebe Opšte bolnice Novi Pazar i Doma Zdravlja Novi Pazar	
Mera 9.7.	Rekonstrukcija toplana Lug i Bor sa supstitucijom energenata	
Mera 9.8.	Ozakonjenje postojeće toplovodne mreže	Snimanje podzemnih instalacije (georadarom)
		Izrada geodetskih elaborata
		Rešenje o ozakonjenju
		Upis mreže u Katastar podzemnih instalacija
		Unos podataka u GIS

Obezbeđivanje javnog osvetljenja

Prioritetni cilj	Indikatori	Početna vrednost	Ciljna vrednost
10. Unapređen sistem javnog osvetljenja na teritoriji grada Novog Pazara Do kraja 2030. godine značajno je unapređen i izgrađen sistem javnog osvetljenja	10.1. Procenat pokrivenosti grada javnim osvetljenjem	60%	95%
	10.2. Broj instaliranih svetiljski javne rasvete	7.000	9.450

Opis mera

Mere koje su planirane da se sprovedu u periodu 2021-2030. odnose se na aktivnosti koje su usmerene na unapređenju i izgradnji sistema javnog osvetljenja

Mere koje će se sprovediti su investicione.

Predviđene mere će biti finansirane iz gradskog budžeta, iz republičkog budžeta i kroz programe i projekte međunarodne, regionalne i prekogranične saradnje (EU, bilateralni donatori, međunarodne organizacije itd).

Mera 10.1.	Izmeštanje mernih mesta iz trafostanica na površine javne namene
Mera 10.2.	Izrada katastra stubova javne rasvete i unos podataka u GIS grada Novog Pazara
Mera 10.3.	Modernizacija postoćeg sistema i opreme uz punu primenu mera energetske efikasnosti (smart rasveta, diming tehnologija, sofverska kontrola, dispečarski centar i sl)
Mera 10.4.	Jačanje ljudskih resursa i tehničke resursa preduzeća

Održavanje ulica i puteva

Prioritetni cilj	Indikatori	Početna vrednost	Ciljna vrednost
11. Unapređen sistem održavanja ulica i puteva Do kraja 2030. godine značajno je unapređen i uspostavljen funkcionalan i održiv sistem održavanja ulica i puteva	11.1. Broj kolimatera ulica i puteva koji se održavaju	580 km	Svi lokalni i nekategorisani putevi

Opis mera	
Mere koje su planirane da se sprovedu u periodu 2021-2030. odnose se na aktivnosti koje su usmerene na unapređenju i izgradnji funkcionalnog i održivog sistema održavanja ulica i puteva Mere koje će se sprovediti su investicione. Predviđene mere će biti finansirane iz gradskog budžeta, iz republičkog budžeta i kroz programe i projekte međunarodne, regionalne i prekogranične saradnje (EU, bilateralni donatori, međunarodne organizacije itd).	
Mera 11.1.	Jačanje ljudskih resursa i tehničke opremljenosti
Mera 11.2.	Izrada referentne mreže lokalnih i nekategorisanih puteva

Upravljanje javnim parkiralištima

Prioritetni cilj	Indikatori	Početna vrednost	Ciljna vrednost
12. Unapređen sistem upravljanja javnim parkiralištima Do kraja 2030. godine značajno je unapređen i izgrađen funkcionalan i održiv sistem upravljanja javnim parkiralištima	12.1. Broj parking mesta na teritoriji grada Novog Pazara	1402	3.000
	12.2. Broj podzemnih garaža	0	3
	12.3. Broj montažnih nadzemnih garaža	0	3

Opis mera	
Mere koje su planirane da se sprovedu u periodu 2021-2030. odnose se na aktivnosti koje su usmerene na unapređenju i izgradnji funkcionalnog i održivog sistema upravljanja javnim parkiralištima. Mere koje će se sprovediti su investicione. Predviđene mere će biti finansirane iz gradskog budžeta, iz republičkog budžeta i kroz programe i projekte međunarodne, regionalne i prekogranične saradnje (EU, bilateralni donatori, međunarodne organizacije itd).	
Mera 12.1.	Izrada studije izvodljivosti i opravdanosti izgradnje podzemnih i montažnih garaža
Mera 12.2.	Izrada koncesionog akta i sprovođenje projekta javno-privatnog partnestva poveravanja upravljanja javnim parkiralištima privatnim partnerima
Mera 12.3.	Jačanje ljudskih resursa i tehničke opremljenosti preduzeća
Mera 12.4.	Izrada projektno tehničke dokumentacije i izgradnja biciklarnica (povećanje urbane mobilnosti)
Mera 12.5.	Izrada mobilne aplikacije parking servisa
Mera 12.5.	Instalacija info led displeja (obaveštenja o slobodnim parking mestima)

NAPOMENA: Pitanje parkirališta je dodatno razrađeno modulom 7 - Organizacija saobraćaja i saobraćajne infrastrukture - putna infrastruktura

Ukupan broj parking mesta na teritoriji Grada Novog Pazara: [18]

EKSTRA ZONA		
Naziv ulice	**Broj parking mesta**	**Broj parking mesta rezervisanih za osobe sa invaliditetom**
1. Ul. AVNOJ-a; K.P.BR. 3155/1, K.P.BR. 3203	**96**	**5**
2. Ul. 28. novembar; K.P.BR. 3194	**38**	**2**
UKUPNO	**134**	**7**

[18] Izvor: JKP „Parking servis“ Novi Pazar

I ZONA		
Naziv ulice	Broj parking mesta	Broj parking mesta rezervisanih za osobe sa invaliditetom
1. Ul. Rifat Budžević; K.P.BR. 4497/4	44	2
2. Ul. 37. Sandžačke divizije; K.P.BR. 3352	67	4
3. Ul. Isa Beg Isaković i Ramiza Koce; K.P.BR. 3309; K.P.BR. 4498/1; K.P.BR. 3334	39	1
4. Ul. Kej Mira; K.P.BR. 3592	21	1
5. Ul. Gradska; K.P.BR. 7923	22	1
6. Parking prostor iza nove lučne zgrade	73	5
K.P.BR. 782, K.P.BR. 810, K.P.BR. 784		
7. Parking prostor kod robne pijace; K.P.BR. 4496	19	1
UKUPNO	285	15
II ZONA		
Naziv ulice	Broj parking mesta	Broj parking mesta rezervisanih za osobe sa invaliditetom
1.Ul. 1. maja; K.P.BR. 10112	76	4
2.Ul. Generala Živkovića; K.P.BR. 11374/1	105	5
3.Ul. Prostor iza stare lučne zgrade; K.P.BR. 3154/1, K.P.BR. 3154/2, K.P.BR. 3154/3, 3154/4, 3154/5, K.P.BR. 3148/2	53	2
4.Ul. Veljko Vlahović; K.P.BR. 8237	47	3
5.Ul. Gojko Bačanin; K.P.BR. 810	47	3
6.Ul. Stana Bačanin; K.P.BR. 743	36	2
7.Ul. Njegoševa; K.P.BR. 586	12	1
8.Ul. Miodrag Komatine; K.P.BR. 620	12	1
9.Ul. 8. mart; K.P.BR. 3520	55	3
10.Ul. 7. jul; K.P.BR. 10097	20	1
11.Ul. Dr. Tirše; K.P.BR. 10076	20	1
12.Ul. Višegradska; K.P.BR. 7924	57	3
13.Ul. Mehmeda Alibašića; K.P.BR. 744/1, K.P.BR. 744/2	40	3
14. Ul. Omladinska; K.P.BR. 719	20	1
UKUPNO	600	33
POSEBNA PARKIRALIŠTA		
Naziv parkirališta	Broj parking mesta	Broj parking mesta rezervisanih za osobe sa invaliditetom
1.Parking prostor kod pijace butika; K.P.BR. 3617	46	2
2.Parking prostor Vrbak; K.P.BR. 3619/1	135	6
3.Parking prostor Pendik; K.P.BR. 3628	72	3
4.Parking prostor Dom zdravlja; K.P.BR. 7216/8	61	3

UKUPNO		314	14
BROJ PARKING MESTA			
	Broj parking mesta 1333	Broj parking mesta rezervisanih za osobe sa invaliditetom 69	UKUPNO PARKING MESTA: 1402

Gradski i prigradski prevoz putnika

Prioritetni cilj	Indikatori	Početna vrednost	Ciljna vrednost
13. Unapređen sistem gradskog i prigradskog saobraćaja	13.1. Broj linija gradsko prigradskog saobraćaja	23	//[19]
Do kraja 2030. godine značajno je unapređen i uspostavljen funkcionalan i održiv sistem gradskog i prigradskog saobraćaja	13.2. Procenat popunjenosti autobusa	30%	70%
Organizovan gradsko prigradski prevoza putnika koji odgovara potrebama dece školskog uzrasta, nastavnom osoblju, zaposlenima u privredi, kao i drugim kategorijama građana grada Novog Pazara koji iziskuju zahteve za korišćenjem usluga gradsko-prigradskog prevoza putnika, a za dolazak do ciljnih destinacija	13.3. Broj uređenih autobuskih stajališta	0	50

Opis mera

Mere koje su planirane da se sprovedu u periodu 2021-2030. odnose se na aktivnosti koje su usmerene na unapređenju i izgradnji i uspostavljanju funkcionalnog i održivog sistema gradskog i prigradskog saobraćaja.

Mere koje će se sprovediti su investicione.

Predviđene mere će biti finansirane iz gradskog budžeta, iz republičkog budžeta i kroz programe i projekte međunarodne, regionalne i prekogranične saradnje (EU, bilateralni donatori, međunarodne organizacije itd).

Mera 13.1.	Izrada predloga koncesionog akta (Grad Novi Pazar ima već izrađen Koncesioni akt, međutim, utvrđeno je da ima prostora za dodatnim analizama u delu koji se odnosi na broj linija gradsko-prigradskog saobraćaja)
Mera 13.2.	Izbor privatnog partnera, poveravanje obavljanja delatnosti gradsko – prigradskog prevoza putnika na teritoriji Grada Novog Pazara privatnom partneru i zaključivanje javnog ugovora
Mera 13.3.	Jačanje ljudskih resursa i tehničke opremljenosti preduzeća
Mera 13.4.	Subvencionisana nabavka eko autobusa
Mera 13.5.	Izrada mobilne aplikacije gradsko prigradskog prevoza putnika
Mera 13.6.	Besplatan wi-fi internet u autobusima
Mera 13.7.	Ispitivanje zadovoljstva krajnjih korisnika i preduzimanje mera na osnovu rezultata ispitivanja

NAPOMENA: Pitanje gradsko prigradski prevoz putnika je dodatno razrađen modulom 7 - Organizacija saobraćaja i saobraćajne infrastrukture - putna infrastruktura

[19] Ciljana vrednost će biti utvrđena posebnom Studijom potreba gradskog i prigradskog saobraćaja na teritoriji grada, koja će biti obrađena u okviru izrade koncesionog akta za poveravanje obavljanja delatnosti gradsko – prigradskog prevoza putnika na teritoriji Grada Novog Pazara.

PROGRAMSKI MODUL BROJ 3
LOKALNI EKONOMSKI RAZVOJ

Tematska grupa

1. Irfan Dugopoljac, rukovodilac, e-mail: irfan.dugopoljac@novipazar.org.rs
2. Selma Ikić, član, e-mail: selma.ikic@novipazar@novipazar.org.rs
3. Zana Ličina, član, e-mail: zana.licina@novipazar.org.rs
4. Samir Kačapor, član, e-mail: direktor Regionalne razvojne agencije Sandžaka SEDA,
5. Fahrudin Đekić, član, rukovodilac NSZ službe u Novom Pazaru,
6. Nihad Međedović, član, Odeljenje Regionalne Privredne komore Kraljevo,
7. Amer Hakić, član, Odeljenje za lokalni ekonomski razvoj,
8. Almir Kecap, član, Odeljenje za komunalne, stambene i poslove saobraćaja,
9. Fuad Golош, član, Odeljenje za lokalni ekonomski razvoj.

17.OKTOBAR
Međunarodni dan borbe protiv siromaštva

Ciljevi	Indikatori	Pokazatelji	
		Početna vrednost	Ciljna vrednost
Opšti prioritetni cilj: **Doprinos ekonomskom razvoju Novog Pazara i stvaranju povoljnijeg poslovnog okruženja.**			
Cilj 1: **Stvaranje povoljnih uslova za unapređenje privrednog i investicionog ambijenta i unapređenje pristupa izvorima finansiranja**	1.1. Broj novih stranih direktnih investicija na teritoriji Grada Novog Pazara	0	5
	1.2. Broj odobrenih finansijskih podsticaja za privredne subjekte i investitore	0	90
	1.3. Broj aktivnih industrijskih zona	1	2
	1.4. Broj naučno tehnoloških parkova	0	1
	1.5. Broj novoootvorenih klastera ili inkubatora	2	5
	1.6. Broj tehnološko inovativnih preduzeća	55	100
	1.7. Broj preduzeća koja su koristila usluge i servise grada u odnosu na ukupan broj preduzeća, vodeći računa o broju ženskih preduzetnika koje su koristile usluge i servise grada. Broj žena koje su korisnice subvencija za samozapošljavanje od ukupnog broja dodeljenih subvencija, broj unapređenih procedura radi lakšeg poslovanja privrede	-	50
Cilj 2: **Stvaranje konkurentne radne snage kroz razvoj ljudskih resursa**	2.1. Prosečna mesečna zarada na području grada Novog Pazara	41.302,00 dinara	Povećanje za 45% cca 61.000 din
	2.2. Osnovan trening centar	0	1
	2.3. Broj registrovanih nezaposlenih građana	20.223	18.000
Cilj 3: **Podrška postojećoj privredi i uspostava jakog MMSPP sektora**	3.1. Broj aktivnih privrednih subjekata na teritoriji Novog Pazara	5173	6500
	3.2. Broj zaposlenih kod svih privrednih subjekata	11.000	12.500
	3.3. % poslovnih prihoda privrednih društava	43,8 milijardi	+20%
	3.4. % poslovnih prihoda preduzetnika	8,6 milijardi	+20%
	3.5. Broj preduzetnika na 1000 stanovnika	34	38
	3.6. Broj privrednih društava na 1000 stanovnika	11	18
Cilj 4: **Unapređenje pristupa novim tržištima**	4.1. Broj izvoznika na teritoriji grada	222	300
	4.2 Ukupan broj IT privrednih subjekata	55	100
	4.3. Ukupan broj sufinansiranih projekata IT sektoru	0	2

OBRAZLOŽENJE

PRIORITETNI CILJ 1: Stvaranje povoljnih uslova za unapređenje privrednog i investicionog ambijenta i unapređenje pristupa izvorima finansiranja

Interesovanje investitora za ulaganje na teritoriju grada Novog Pazara nije na zavidnom nivou iako Novi Pazar odlikuje snažna industrijska, zanatska i proizvođačka tradicija. Povećanje broja investicija u gradu je od izuzetnog značaja za povećanje opšte zaposlenosti kao i smanjenje odliva stanovništva.

Prioritetni cilj moguće je ostvariti fokusiranjem na stvaranje povoljnije poslovne klime kroz modernizaciju postojeće i otvaranje nove poslovno-industrijske zone, uvođenje podsticaja za nove investicije i konkurentnoj podršci lokalne privrede. Neophodno je unaprediti investicioni ambijent i podići investicionu atraktivnost u gradu i ostvariti što konkurentniju poziciju grada.
Realizacija ovog cilja zahteva ozbiljna finansijska ulaganja i u značajnoj meri zavisiće od više faktora.

Formiranjem naučno tehnološkog parka u mnogome bi povećao inovativni kapacitet lokalnih privrednih subjekata i omogućio lakši trasfer novih tehnologija prema privredi.

PRIORITETNI CILJ 2: Stvaranje konkurentne radne snage kroz razvoj ljudskih resursa

Pored visoke stope nezaposlenosti, i dalje postoji nesrazmera između ponude i tražnje za radnom snagom. Kako bi se uskladila ponuda i tražnja za radnom snagom i smanjila stopa nezaposlenosti u gradu, potrebno je unaprediti mehanizam praćenja potreba privrede i usklađivanja mreža stručnih škola, obrazovnih profila i što više uključiti radnu praksu i praktičan rad u nastavne procese. Kroz dalji razvoj sistema kratkih obuka i programa prekvalifikacije i dokvalifikacije potrebno je pomoći nezaposlenima da se prilagode potrebama tržišta rada.

Jedan od glavnih preduslova za razvoj konkurentne i jake privrede je radna snaga koja je dovoljno stručna, sposobna i vešta da odgovori na izazove i promene u okruženju.

U Novom Pazaru ukupan broj zaposlenih kod privrednih subjekata je oko 11.000 lica (55,6% od ukupnog broja zaposlenih na nivou grada u 2019. godini), od toga 70% su zaposleni kod pravnih lica, privrednih društava, a 30% su privatni preduzetnici, što je svega 10,2% zaposlenih u odnosu na broj stanovnika. Veliki broj nezaposlenih uzrokuje migracije i depopulaciju gradske uprave te je neophodna veća podrška programima za povećavanje zaposlenosti kako bi se smanjio trend pada broja zaposlenih. Grad Novi Pazar će nastojati da iz sredstava gradskog budžeta u narednom periodu finansira trening centar bitan za podsticanje preduzetničkog duha kao i da kreira povoljniji ambijent za započinjanje poslovanja. Realizacija ovog prioritetnog cilja je u skladu sa definisanim ciljevima plana zapošljavanja u 2020. godini, a već postoje lokalna tela (savet za zapošljavanje) za praćenje programa aktivne politike zapošljavanja.

PRIORITETNI CILJ 3: Podrška postojećoj privredi i uspostava jakog MMSPP sektora

Na institucionalnom nivou postoji jaka potreba za uspostavljanjem i formiranjem Privrednog suda u Novom Pazaru. Novi Pazar kao regionalni centar, sa razvijenim preduzetništvom i kao jedan od gradova koji će u narednom periodu dobiti i prilaz autoputu, treba imati jedinicu Privrednog suda, a nakon toga i samostalan Privredni sud, obzirom na nadležnosti suda definisane zakonom.

Pouzdan, predvidiv i jasan pravni i administrativni okvir poslovanja, koji obezbeđuje pravnu sigurnost i ne postavlja nepotrebne prepreke poslovanju, od izuzetnog je značaja za privredni razvoj Novog Pazara jer direktno utiče na konkurentnost, nivo ulaganja i dinamiku razvoja privrede.

Grad Novi Pazar planira da nastavi da unapređuje uslove za poslovanje i promociju preduzetništva i MSP - unapređuje društvenu odgovornost; jačanje uloge žena u biznisu; sveobuhvatna podrška početnicima u biznisu (uspostavljanje inkubatora i klastera; raspoloživost specifičnih finansijskih instrumenata; pristup informacijama i dostupnost, saveta i pomoći prilikom osnivanja preduzeća).

U svim razvijenim tržišnim privredama sektor MMSPP čini osnovu privrednog razvoja. Razvoj MMSPP, njihov broj, uticaj na rast društvenog proizvoda i dohodak, učešće zaposlenih u ovom sektoru u ukupnom broju zaposlenih ukazuju na strateški značaj MMSPP sektora na nivou grada.

Preduzetnička klima u gradu nije na zavidnom nivou i ispod je proseka Republike Srbije. Broj aktivnih privrednih društava na 1000 stanovnika iznosi (11), što je za 1/3 manje od proseka, dok broj preduzetnika na 1000 stanovnika iznosi (34), što je malo niže od proseka Republike (36).

Neto efekat preduzetnika je u blagom porastu u odnosu na period od 2011 (0,8) - 2019 (1,2). godine, na 10 ugašenih, osnovano je 12 privrednih subjekata.

Analizirajući situaciju na terenu, glavni problemi koji su u vezi sa ovim ciljem mogli bi se formulisati kao:

- Nedovoljno razvijena poslovna klima i nekonkurentno poslovno okruženje
- Spor proces restruktuiranja i privatizacije velikih prerađivačkih preduzeća
- Nedovoljno razvijen MMSPP sektor, sa nedostatkom adekvatne institucionalne podrške.

PRIORITETNI CILJ 4: Unapređenje pristupa novim tržištima

U Srbiji se prethodnih godina sve više govori o digitalizaciji i unapređenju sektora informaciono-komunikacionih tehnologija kao najzdravije industrijske grane u državi, koja je 2019. godine, prema podacima Narodne banke Srbije, zabeležila izvoz vredan preko milijardu evra. IT sektor u Srbiji nastavio je sa trendom dugogodišnjeg rasta i povećanja obima posla za međunarodno tržite, naročito izvoza IT usluga.

Stopa ulaganja u IT sektor po glavi stanovnika prelazi 80, sa tendencijom rasta na 150 evra do 2025. godine. IT sektor prepoznat kao oblast sa najvećim potencijalom za razvoj mikro, malih i srednjih preduzeća.
Ovim prioritetnim ciljem obuhvaćene su mere koje se odnose na povećanje broja izvoznika, obima izvoza i kvaliteta izvoznih proizvoda MMSPP i podrške prilikom identifikacije potencijalnih tržišta za plasiranje proizvoda i usluga.

Rast izvoza posledično dovodi do povećanja produktivnosti, privrednog rasta i smanjivanja nezaposlenosti. Podrška pristupu novim tržištima u oblasti IT industrije i stvaranje uslova za identifikaciju novih poslovnih mogućnosti i poslovno povezivanje između različitih aktera, takođe, obuhvaćeno je ovim ciljem.

Osnivanje poslovnog informaciono-tehnološkog (IT) inkubatora obuhvaćen je ovim prioritetnim ciljem. Poslovni inkubatori su centri koji pružaju podršku razvoju Startup biznisa sa ciljem da smanje stopu njihove „smrtnosti“ i da obezbede uslove za njihov dalji rast i razvoj. Ovu vrstu podrške potrebno je pružati u oblastima koje su od posebnog značaja za

ekonomiju i društvo u celini, i podrazumeva pružanje infrastrukturne, finansijske, organizacione, tehničke, stručne i svake druge pomoći u razvoju novih poslovnih poduhvata.

MERE :

MERE ZA OSTVARENJE PRIORITETNOG CILJA 1: Stvaranje povoljnih uslova za unapređenje privrednog i investicionog ambijenta i unapređenje pristupa izvorima finansiranja

1.1. Modernizacija postojećih i formiranje novih industrijskih zona

- Grad će u narednom periodu potencijalne neiskorišćene prostorne kapacitete, u partnerstvu sa Republikom, iskoristiti za uspostavljanje nove industrijske zone, odnosno obezbeđivanje zemljišta investitorima sa potrebnom infrastukturom.
- Ova mera podrazumeva stvaranje zakonskih i tehničkih i komunalnih uslova za izradu plana detaljne regulacije, oglašavanje zone i efikasnu izgradnju i opremanje, podsticaj investicijama, uspostavljanje standarda uređenja javnog prostora i razvoj GIS-a.
- Potrebno je obezbediti lokaciju, komunalnu i energetsku infrastrukturu.

Izvor finansiranja: interno i eksterno
Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS), JKP Gradska čistoća, Republika Srbija, Ministarstvo privrede
Rok za realizaciju: dugi, preko 5 godina

1.2. Aktivnosti za privlačenje stranih direktnih investicija

- Mera podrazumeva promociju i realizaciju programa podsticaja i finansijskih instrumenata za privlačenje novih investicija u privredi za strane investitore i dijasporu kroz kreiranje jedinstvenog vizuelnog identiteta kroz promo materijal.
- U narednom period JLS će koja pripada III grupi razvijenosti koristiće sredstva podsticaja za kompanije i investitore koje otvaraju novu proizvodnju ili poslovanje na teritoriji opštine pod uslovom da zapošljavaju do 30 radnika sa teritorije gradske uprave i ulaganjem do 300.000 evra. Podsticaji će se obezbediti delom u budžetu gradske uprave i u okviru programa podrške razvoju poslovne infrastrukture i podsticaji investicijama kroz zapošljavanje i ulaganja

Izvor finansiranja: dominantno eksterno i delom interno
Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS), Nacionalna služba za zapošljavanje (NSZ), Republika Srbija i Ministarstvo privrede
Rok za realizaciju: dugi, preko 5 godina

1.3. Unapređenje starih i formiranje novih klastera i inkubatora MMSPP

- Predviđa se finansijska i nefinansijska poslovna podrška sa ciljem formiranja novih i unapređenja rada postojećih klastera i biznis inkubatora, sufinansiranje tehničkih standarda za plasman proizvoda, pomoć za unapređenje postojećih i izgradnju novih proizvoda, kao i stimulacije - subvencije za sertifikaciju, izradu studija i projektno-tehničke dokumentacije.
- Primarna uloga i cilj poslovnih inkubatora je da kroz set usluga podstiču kreiranje uspešnih preduzeća sa težnjom da ista pri napuštanju inkubatora budu finansijski likvidna i samoodrživa. Na lokalnom nivou, poslovni inkubatori su instrument za podsticaj rasta nivoa zaposlenosti, transfera tehnologije i inovacija.
- Realizacijom ove mere, čiji je cilj kreiranje povoljnije klime za osnivanje i rad poslovnih inkubatora i klastera, kao jedan od vidova podsticaja razvoja preduzetnišva, obezbeđuje se povoljniji ambijent za povećavanje broja aktivnih privrednih subjekata na teritoriji Novog Pazara.

Izvor finansiranja: interno i eksterno
Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS) i Razvojna agencija Srbije (RAS), Republika Srbija
Rok za realizaciju: srednji, 3-5 godina

1.4. Unapređenje sposobnosti MMSPP pristupa EU fondovima

- Jedan od ciljeva gradske uprave je pružanju podrške malim i srednjim preduzećima da pronađu poslovne partnere, partnere za nove tehnologije, obezbedi bolje razumevanje zakonodavnog okvira EU, kao i lakši pristup izvorima finansiranja Evropske Unije kao i unapređenje pristupa finansijskim sredstvima u različitim fazama: osnivanje, rast ili promena vlasnika preduzeća. Kako bi se to postiglo, iskoristićemo instrumente EU koja će upotrebiti zajmove i kapitalna ulaganja za MMSPP kroz instrument kreditnih garancija i kroz Instrument rizičnog kapitala za rast u okviru kojeg se iz COSME programa Evropske Unije obezbeđuje rizični kapital za investicione fondove koji ulažu u MMSPP, u fazama rasta i proširivanja poslovanja.
- Ova mera pripada grupi tzv. informativno-edukativnih mera. Ona treba da se sprovodi kontinuirano. Za njenu realizaciju odgovorna je gradska uprava, a kao partner prepoznata je akreditovana Regionalna razvojna agencija Sandžaka (SEDA).

Izvor finansiranja: eksterno

Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS), ARRA (SEDA), Republika Srbija, EU fondovi (EUPRO, HORIZONT 2020, COSME, Easy)
Rok za realizaciju: srednji, 3-5 godina

1.5. Podrška inovativnosti privrede

- Poboljšanje tehnoloških kapaciteta MMSPP i njihove sposobnosti da izvoze obezbeđivanjem opreme i usluga.
- Mera podrazumeva osnivanje Inovativnog centra i kreiranje podrške za uvođenje inovacija i inovativnih rešenja u proizvodnim procesima, trgovini, transportu i pružanju usluga. Inovativni centar (IC) predstavljaće posebno značajan resurs, jer pored uloge poslovnog inkubatora i coworking prostora, pružanja različitih usluga, IC ima posebno značajnu ulogu u podsticanju poslovnih ideja i razvojnih projekata, umrežavanje i međunarodne saradnje, čime ime veliki uticaj na aktiviranje područja.
- Unaprediti informisanost za nastup na tržištima regiona i EU, informisanost o programima za inovacije, uspostavljanju institucionalne infrastrukture za unapređenje inovacija, sticanja stručnih kvalifikacija, ekonomskog osnaživanja žena, jačanje svesti o društvenoj odgovornosti.
- MMSPP sektor ulaže u dodatno sticanje informacija, znanja i veština kako bi oslobodio svoje inovacione potencijale i komercijalizovao ih na tržištu.

Izvor finansiranja: delom interno i eksterno
Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS), ARRA (SEDA), Republika Srbija, EU fondovi (ERASMUS, HORIZONT2020, COSME, WB EDIF, IPA, Creative Europe)
Rok za realizaciju: srednji, 3-5 godina

1.6. Unapređenje administrativnih procedura i razvoj adekvatnih servisa i usluga za pružanje podrške postojećoj privredi

- Broj preduzeća koja su koristila usluge i servise grada u odnosu na ukupan broj preduzeća, vodeći računa o broju ženskih preduzetnika koje su koristile usluge i servise grada. Broj žena koje su korisnice subvencija za samozapošljavanje od ukupnog broja dodeljenih subvencija
- Broj unapređenih procedura radi lakšeg poslovanja privrede
- Broj preduzeća koje koriste usluge grada u odnosu na ukupan broj preduzeća
- Broj javno–privatnih partnerstava

Izvor finansiranja: delom interno i eksterno
Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS), ARRA (SEDA), Republika Srbija, EU
Rok za realizaciju: srednji, 3-5 godina

1.7. Osnivanje Naučno-tehnološkog parka Novi Pazar

- Glavni ciljevi postojanja NTP u Novom Pazaru biće:
  - brži i fleksibilniji transfer tehnologije u privredu i postepeno unapređenje zastarele tehnologije;
  - korišćenje istraživačko-razvojnog potencijala i njegovo podizanje na najviši nivo kroz obrazovanje za potrebe inovativnog preduzetništva;
  - veća konkurentnost lokalnih preduzeća na domaćem i stranom tržištu;
  - ostvarenje sistemskih promena u privredi;
  - pomoć u otvaranju novih radnih mesta (smanjenje rizika od nezaposlenosti, obuka i prekvalifikacija);
  - osnivanje malih i srednjih inovativnih preduzeća;
  - omogućavanje brze realizacije inovacija preduzeća koja nemaju potreban prostor, osnovnu opremljenost i dovoljnu imovinu, uz smanjenje rizika od neuspeha putem smanjenja fiksnih troškova rezultata ključnih aktivnosti.

Izvor finansiranja: delom interno i eksterno
Odgovorna strana:
Interno: Lokalna samouprava (LS), Centar NIT, Regionalni inovacioni Start-up centar Novi Paza, ARRA SEDA .
Eksterno: Republika Srbija, Kancelarija za javna ulaganja, Kabinet ministra za inovacije i tehnološki razvoj**.**
Rok za realizaciju: srednji, 3-5 godina

1.8. Izgradnja postrojenja za preradu industrijskih voda

- Prečišćavanje odnosno prerada otpadnih voda podrazumeva različite metode tretiranja komunalnih i industrijskih otpadnih voda kojima se uklanjaju štetne hemijske i biološke materije, kao i čvrste supstance i gasovi, čime se istovremeno ostvaruje nekoliko izuzetno važnih ciljeva:
  - Prvi i svakako najočigledniji pozitivan efekat prečišćavanja otpadnih voda je dobijanje čiste vode koja ja podobna za ponovno korišćenje;
  - Pored toga, u procesu prečišćavanja i razgradnje biološkog materijala sadržanog u otpadnim vodama dobija se gas metan, čijim se sagorevanjem može proizvesti električna energija koja se u praksi najčešće koristi za funkcionisanje samog postrojenja za tretman otpadnih voda, uz mogućnost da se višak električne energije proda i ubaci u mrežu;

- Konačno, biološki materijal izdvojen iz otpadnih voda se tehnikama sušenja može pretvoriti u đubrivo koje se može dalje koristiti u poljoprivrednoj proizvodnji.

Izvor finansiranja: delom interno i eksterno
Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS), Republika Srbija (RS)
Rok za realizaciju: srednji, 5-7 godina

1.9. Izgradnja fabrike za reciklažu otpada na biološkom sistemu

- Razvojem novih tehnologija ostvaruje se potpuna reciklaža mešanog komunalnog otpada.
- Politika, lokalna uprava i građani bi ovakva nastojanja morali da podrže i realizuju.
- Izgradnjom fabrike za reciklažu otpada postižu se ciljevi održivog razvoja grada, ostvaruje se i cirkularna ekonomija.
- Izgradnjom tipske fabrike za preradu i reciklažu komunalnog otpada mogu se ostvariti ekonomski, ekološki, energetski i socijalni ciljevi razvoja Novog Pazara.
- Postoje dva sistema za reciklažu smeća i to: 1. reciklaža koja kao krajni proizvod donosi visoko kvalitetno veštačko đubrivo i 2. reciklaža koja kao krajni proizvod donosi bio gas.

Izvor finansiranja: delom interno (javno privatno partnerstvo) i eksterno
Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS), Republika Srbija (RS), Kancelarija za javna ulaganja, Ministarstvo privrede, EU fondovi
Rok za realizaciju: srednji, 5-7 godina

1.10. Formiranje slobodne (bescarinske) zone Novi Pazar

- Potrebno je srednjoročnim planovima definisati fazu obezbeđivanja parcele za navedenu slobodnu zonu.
- Pogodnosti formiranje slobodne zone, shodno svojim ovlašćenjima lokalna samouprava, može da donese odluku o pogodnostima za izgradnju objekata i infrastrukture na području slobodne zone. Ove pogodnosti se odnose na donošenje odluke o oslobađanju od plaćanja lokalnih poreza, naknada i taksi koje su u nadležnosti lokalnih samouprava, npr. naknade za uređenje gradskog građevinskog zemljišta, naknade za takse i troškove gradske uprave, naknade za korišćenje gradskog građevinskog zemljišta, naknade za urbanističke uslove i saglasnosti, priključak na lokalnu infrastrukturu vode i kanalizacije, lokalne komunalne takse i sl.

Izvor finansiranja: delom interno i eksterno
Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS), Republika Srbija (RS), Ministarstvo finansija – Uprava za slobodne zone
Rok za realizaciju: srednji, 5-7 godina

MERE ZA OSTVARENJE PRIORITETNOG CILJA 2: Stvaranje konkurentne radne snage kroz razvoj ljudskih resursa

2.1. Analiza privrede i potreba za radnom snagom

- Ova mera podrazumeva formiranje statističkog centra pri gradskoj upravi kao i reorganizacija Odeljenja za privredu i LER grada Novog Pazara.

Izvor finansiranja: interno
Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS)
Rok za realizaciju: srednji, 3-5 godina

2.2. Analiza tržišta rada

- U cilju stvaranja konkurentne radne snage u Novom Pazaru, koja će da odgovori potrebama tržišta rada, neophodno je kontinuirano obrazovanje i ulaganje u razvoj ljudskog kapitala od najranijeg uzrasta.
- U saradnji sa NSZ gradska uprava će kreirati baze upošljenih i održavati istu.

Izvor finansiranja: interno i eksterno
Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS) i Nacionalna služba za zapošljavanje (NSZ)
Rok za realizaciju: srednji, 3-5 godina

2.3. Edukacija nezaposlenih i prekvalifikacija

- Mera podrazumeva razvoj i realizaciju programa obuka za sticanja stručnih znanja - prekvalifikacija i dokvalifikacija - kroz obuke na radnom mestu, u skladu sa potrebama tržišta, odnosno poslodavaca, za lica koja traže posao.
- U saradnji sa NSZ i Regionalnom razvojnom agencijom Sandžaka SEDA, gradska uprava će planirati sredstva za razvoj i realizaciju programa obuka za nezaposlena lica, za menadžere i rukovodioce i u sektoru Informacionih tehnologija.
- Grad Novi Pazar će nastojati da iz sredstava gradskog budžeta u narednom periodu finansira formiranje trening centra, bitnog za podsticanje preduzetničkog duha kao i da kreira povoljniji ambijent za započinjanje poslovanja.

Izvor finansiranja: interno i eksterno

Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS) i Nacionalna služba za zapošljavanje (NSZ), ARRA Sandžaka SEDA

Rok za realizaciju: srednji, 3-5 godina

MERE ZA OSTVARENJE PRIORITETNOG CILJA 3: Podrška postojećoj privredi i uspostava jakog MMSPP sektora

3.1. Institucionalna podrška poslovanju i razvoju MMSPP

- Mera podrazumeva razvoj i realizaciju programa i povezanog finansijskog instrumenta podrške privrednim subjektima sa preciznom biznis idejom, u vidu obezbeđivanja lokalnih olakšica za otpočinjanje sopstvenog posla ili dalji razvoj poslovne ideje kao i subvencionisanje mesečne kamate ili kamatne stope privrednim subjektima sa teritorije grada Novog Pazara s ciljem podsticanja razvoja preduzetništva.
- Mera takođe utvrđuje predvidiv i jasan pravni i administrativni okvir poslovanja, koji obezbeđuje pravnu sigurnost kroz formiranje jedinice Privrednog suda u Novom Pazaru.
- Takođe, namera je da se obezbede sredstva u vidu subvencija za samozapošljavanje i za otvaranje novih radnih mesta.
- Realizacija ove mere zahteva povećavanje lokalnih budžetskih izdataka za subvencije, a prioritetne kategorije kod odobravanja za samozapošljavanje definisane su u okviru LAPZ-a grada Novog Pazara.

Izvor finansiranja: interno i eksterno

Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS), Nacionalna sluzba za zapošljavanje (NSZ) i Republika Srbija

Rok za realizaciju: dugi, preko 5 godina

3.2. Organizovani nastupi na sajmovima privrede u zemlji i inostranstvu

- Mreža usluga za MMSP i početnike u biznisu podrazumeva informisanje, savetodavne usluge, obuke iz oblasti preduzetništva, mentorstvo, usluge poslovnog povezivanja i sajamskog nastupa.
- Ova mera podrazumeva podršku MMSPP u cilju njihove internacionalizacije i širenja na nova tržišta obuhvata prisustvo i predstavljanje na inostranim sajmovima, savjetodavne usluge za plasiranje određenog proizvoda ili usluge na novo tržište, učestvovanje na raznim nacionalnim i međunarodnim događajima, konferencijama i poslovnim susretima. Time se direktno utiče na podizanje njihovih kapaciteta, povećanje konkurentnosti i boljeg izvoza kroz realizaciju Programa refundiranja troškova nastupa na sajmovima u zemlji i inostranstvu
- Apliciranje kod donatora za podršku brendiranja proizvoda i prezentacije.

Izvor finansiranja: dominantno eksterno i delom interno

Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS), Razvojna agencija Srbije (RAS) i Republika Srbija

Rok za realizaciju: srednji, 3 - 5 godina

3.3. Razvoj i promocija preduzetničkog duha

- U narednom period planirana je realizacija niza aktivnosti – istraživanje, primeri dobre poslovne prakse i pilot projekti u oblastima kao što su afirmacija ženskog i omladinskog preduzetništva, mentoring ili razvoj smernica i usluga podrške za nove i potencijalne preduzetnike, uključujući mlade, žene i starije preduzetnike.
- Takođe, planirana je i obuka za učenike u tehničkim i zanatskim školama kroz Program učenici u privredi.

Izvor finansiranja: interno i eksterno

Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS), lokalna udruženja, SEDA, NSZ i Republika Srbija

Rok za realizaciju: srednji, 3 - 5 godina

3.4. Osnivanje islamske banke na teritoriji Grada Novog Pazara

- Aktivnosti koje je potrebno poduzeti u cilju osnivanja islamske banke na teritoriji Grada Novog Pazara na način da se oformi nova banka kao rezultat direktne investicije inostranih islamskih banaka ili otvaranje poslovnice neke od postojećih islamskih banaka.
- Predlog je da se osnivanje islamske banke dogovori sa IsDB (Islamic Development Bank) u Dželdi, Saudijska Arabija jer je ova banka u vlasništvu Organisation of Islamic Cooperation (OIC) koji je u vlasništvu ministarstava finansija muslimanskih zemalja. Ova banka je razvojno orijentisana i radi slične projekte na međunarodnoj sceni, a i većinski je vlasnik islamskih banaka u regionu (Albanija, BiH).
- Potrebno je izraditi kvalitetnu analizu tržišta grada i regije, uzimajući u obzir većinsko muslimansko stanovništvo, kao i privredne potencijale grada i regije.
- Osnivanje islamske banke ne bi samo značilo povećanje islamski prihvatljivih bankarskih aktivnosti, već i privlačenje direktnih stranih investicija posebno sa bliskog istoka. Obzirom da su islamske banke aktivnije na polju društvene odgovornosti, značajno bi porastao broj programa i aktivnosti koje bi bile usmjerene razvoju lokalne privrede i podsticajnim programima.

Izvor finansiranja: interno i eksterno

Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS), SEDA, Republika Srbija, Ministarstvo finansija, Narodna banka Srbije, IsDB (Islamic Development Bank)

Rok za realizaciju: dugi, 5-8 godina

MERE ZA OSTVARENJE PRIORITETNOG CILJA 4: Unapređenje pristupa novim tržištima

4.1. Obezbeđivanje kontinuirane podrške MMSPP za izlazak na nova tržišta

- Mera u okviru ovog prioritetnog cilja odnosi se na smanjenje i prevazilaženje prepreka u trgovini MMSPP sektora. Potrebno je da MMSPP izvoznicima i potencijalnim izvoznicima obezbede kvalitetnu podršku, približe izvozne procedure i olakšaju tehničku pripremu izvoza.
- U okviru podrške inovacijama biće unapređena podrška za sufinansiranje inovacionih projekata MMSPP kroz meru podrške implementiranja inovacija u IT sektoru.
- Mera podrazumeva brzo i redovno informisanje preduzetnika i ostalih zainteresovanih strana o raspoloživosti i mogućnostima drugih izvora finansiranja.

Izvor finansiranja: interno i eksterno

Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS), EU programi i Republika Srbija

Rok za realizaciju: srednji, 3 - 5 godina

4.2. Unapredjenje pristupa tržištu IT sektora

- Ovom merom je obuhvaćeno osnivanje poslovnog informaciono-tehnološkog (IT) inkubatora. Najveća prednost poslovnih inkubatora je upravo u tome što pružaju usluge koje su prilagođene potrebama Startup biznisa, po cenama koje su po pravilu znatno niže od tržišnih. Poslovni inkubatori su organizovani kao pravna lica i funkcionišu kao mreža (Hub) u okviru koje se preduzetnici povezuju sa poslovnim partnerima, potencijalnim kupcima, investitorima, finansijerima, konsultantima, profesionalcima, naučnim i obrazovnim institucijama, stručnim udruženjima, nevladinim organizacijama, predstavnicima države i drugim subjektima koji mogu da pomognu u ranim fazama njihovog razvoja.
- Program lokalnih olaksica za nova preduzeća u IT sektoru, neke od tih usluga/olakšica obuhvataju logističke usluge (zakup poslovnog prostora, korišćenje zajedničkih resursa, administrativne i tehničke usluge), usluge jačanja kapaciteta (usluge stručnog savetovanja, usluge stručnog usavršavanja, usluge koučinga i mentoringa), usluge povezivanja (usluge povezivanja sa partnerima, usluge povezivanja sa potencijalnim kupcima, usluge povezivanja sa naučnim i drugim institucijama), i usluge obezbeđenja izvora finansiranja (usluge povezivanja sa investitorima i prateće usluge u vezi obezbeđenja izvora finansiranja).
- Organizovanje lokalnih sajmova IT sektora.
- Podrska učešću na sajmovima u inostranstvu .

Izvor finansiranja: interno i eksterno

Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS), Centar NIT, Regionalni inovacioni Start-up centar Novi Pazar, EU programi i Republika Srbija

Rok za realizaciju: srednji, 3 - 5 godina

VEZA PREGOVARAČKOG POGLAVLJA SA EU			
Poglavlje	Lokalni ciljevi održivog razvoja (COR)	Sektor programskog budžeta	Elementi programskog budžeta JLS
Poglavlje 3 - Pravo poslovnog nastanjivanja i sloboda pružanja usluga Poglavlje 8 - Politika konkurencije Poglavlje 20 - Preduzetništvo i industrijska politika	Cilj 1 - **Stvaranje povoljnih uslova za investicije i unapredjenje pristupa izvorima finansiranja** - Povezani sa COR EU **CILJ 8 UN: DOSTOJANSTVEN RAD i EKONOMSKI RAST** **CILJ 9 UN: INDUSTRIJA, INOVACIJE i INFRASTRUKTURA**	**PROGRAM 3 - Lokalni ekonomski razvoj**	Mere aktivne politike zapošljavanja Program LERa
Poglavlje 19 – Socijalna politika i zapošljavanje Poglavlje 20 - Preduzetništvo i industrijska politika	Cilj 2 - **Stvaranje konkurentne radne snage kroz razvoj ljudskih resursa** - Povezani sa COR EU **CILJ 8 UN: DOSTOJANSTVEN RAD i EKONOMSKI RAST**	**PROGRAM 3 - Lokalni ekonomski razvoj**	Mere aktivne politike zapošljavanja
Poglavlje 8 - Politika konkurencije Poglavlje 19 – Socijalna politika i zapošljavanje Poglavlje 20 - Preduzetništvo i industrijska politika	Cilj 3 - **Podrška postojećoj privredi i uspostava jakog MMSPP sektora** - Povezani sa COR EU **CILJ 8 UN: DOSTOJANSTVEN RAD i EKONOMSKI RAST**	**PROGRAM 3 - Lokalni ekonomski razvoj**	Mere aktivne politike zapošljavanja
Poglavlje 19 – Socijalna politika i zapošljavanje Poglavlje 20 - Preduzetništvo i industrijska politika	Cilj 4 - **Unapređenje pristupa novim tržištima** - Povezani sa COR EU **CILJ 8 UN: DOSTOJANSTVEN RAD i EKONOMSKI RAST**	**PROGRAM 3 - Lokalni ekonomski razvoj**	Mere aktivne politike zapošljavanja

SWOT analiza

Na osnovu prikupljenih podataka koji prikazuju trenutno stanje u pojedinim oblastima, urađena je SWOT analiza grada Novi Pazar, odnosno analiza osnovnih snaga, slabosti, mogućnosti i pretnji sa kojima se suočava naš grad. Snage i slabosti predstavljaju interne (unutrašnje) faktore, dok pretnje i mogućnosti predstavljaju eksterne (spoljne) faktore ekonomskog razvoja.

SNAGE	SLABOSTI
- Tehnika i tehnologija u sektorima tekstila i obuće - Zastupljene razne grane industrije (tekstil,obuća,drvna industrija,transport,trgovina , turizam,ugostiteljstvo i građevinarstvo) - Formirani klasteri i udruženja - Postojanje tradicije u trgovini i dobri partnerski odnosi sa inostranstvom - Postojanje donatorskih programa i mera Vlade za smanjenje broja nezaposlenih - Postojanje velikog broja banaka - Postojanje GUP-a i Prostornog plana - Rekonstrukcija magistralnih i regionalnih puteva - Izgrađenost regionalnog puta za Goliju - Uređena digitalizacija 90% - Postojanje wireless (bežična telefonija) baznih stanica, magistralni optički kabl	- Nedostatak radne snage (odlazak mladih u inostranstvo) - Neorganizovanost u transportu - Nelojalna konkurencija - Nepostojanje lokacije za industrijske zone sa izgrađenom infrastrukturom - Nedostatak jeftinijih energenata - Neadekvatna prezentacija potencijala - Loša putna infrastruktura - Nizak nivo privatnih investicija - Nepovoljni kreditni uslovi u bankama - Neusklađenost ponude i tražnje nezaposlenih lica na tržištu rada - Nedovoljno razvijena infrastruktura - Nedostatak strategije energetike i toplifikacije - Slaba naplata komunalnih usluga i neobjedinjen sistem naplate - Tehnički gubici na mreži raznih komunalnih sistema i nelegalni priključci - Nedostatak strategije razvoja putne mreže

- Univerzitetski centar - Razvijen preduzetnički duh - Sporazumi o slobodnoj trgovini (CEFTA,Turska,Rusija,Belorusija...) - Postojanje SEDA-e (Agencija za regionalni razvoj Sandžaka)	regionalnih,magistralnih i lokalnih puteva - Grad nije priključen na železničku mrežu - Nepostojanje obilaznice - Veoma slaba povezanost sa evropskim putevima - Nepostojanje sistema za prečišćavanje otpadnih voda kišne i fekalne kanalizacije - Udaljenost deponije - Veliki broj nezaposlenih - Visok nivo tehnološke zaostalosti - Nedovoljno ulaganje u inoviranje i inovacione delatnosti - Neefikasni menadžment u MSP - Postojanje sive ekonomije - Nedovoljno razvijena svest o značaju udruživanja - Nerazvijeno žensko preduzetništvo

ŠANSE	PRETNJE
- Aktiviranje postojećih i formiranje novih klastera i udruženja - Gasifikacija - Revitalizacija turističkog potencijala i uključivanje Novog Pazara u destinacijski turizam - Identifikacija turističkog potencijala - Vizionarstvo - Postojanje definisanih industrijskih zona po GUPu - Zajednički nastup na tržištu - Prekvalifikacija radne snage - Osnivanje visokoškolsih ustanova - Razvoj infrastrukture - Povećanje broja internet priključaka - Izgradnja multiservisnih centara - Objedinjen sistem naplate komunalnih usluga - Jedinstven informacioni siste i GIS - Izgradnja auto-puta preko Pešteri - Izgradnja regionalne deponije i reciklažnog centra - Institucionalno jačanje uz pomoć republike i međunarodnih institucija - Projekat „Azil za pse“ - Partnerstvo i saradnja - Proces pristupanja EU - Postojanje EU fondova - Poboljšana saradnja sa republičkim institucijama	- Politička situacija - Nelojalna konkurencija - Konkurencija firmi iz EU - Nerešeni pravno imovinski odnosi u industrijskim zonama - Nepostojanje institucija na lokalnom nivou za tehničku pomoć pri uvođenju standarda - Neusklađenost nastavnih programa sa potrebama privrede - Spore reforme - Centralizacija - Nedostatak finansija - Presudan uticaj politike na ekonomska dešavanja - Spor proces decentraliacije i regionalizacije

2. Lokalni ekonomski razvoj

Privredna struktura Novog Pazara kreće se u pravcu dominantne uloge industrije (drvne industrije, tekstila, kožne obuće) i jako opadanje učešća poljoprivrede, uz pojačano učešće tercijarnih delatnosti i usluga i to u privatnom sektoru. Razvoj privatnog sektora dobija sve više na značaju tako da privatni kapital ulazi polako skoro u sve privredne delatnosti. Počev od 2000. godine dolazi do naglog razvoja privatnog sektora. Osniva se veliki broj privatnih preduzeća, preduzetničkih radnji, udruženja i agencija.

Statistički podaci Regionalne privredne komore Kraljevo – organizaciona jedinica Novi Pazar, koji pokazuju pojedina kretanja i trendove u privredi Novog Pazara:

- Ukupan obim spoljnotrgovinske razmene JLS Novi Pazar za 2019. godinu iznosi 12,1 milijardi dinara.
- Ukupan izvoz sa teritorije Novog Pazara u 2019. godine je bio oko 3,5 milijarde dinara i broji 222 izvoznika. Ukupan uvoz iznosi 8,3 milijardi dinara i broji 402 uvoznika. Procenat pokrivenosti uvoza izvozom je 45,2%.
- Iz Novog Pazara se najviše izvozi u Bosnu i Hercegovinu (30,2%), Crnu Goru (23,4%), Italiju (9,8%), Hrvatsku (9,2%), Nemačku (5%), Severnu Makedoniju (3,1%), zatim Sloveniju, Švajcarsku i Rusku Federaciju
- Industrijska proizvodnja u 2019. godini zabeležila je rast od 2,7%, u odnosu na uporedni period prethodne godine. Povećanu proizvodnju u periodu januar-decembar 2019. godine, u odnosu na isti period prethodne godine zabeležili su sektori prerađivačke industrije za 3%, rudarstva 2,1%, dok je sektor snabdevanja električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija zabeležio pad za 12,3 %.

Osnovni pokazatelji spoljnotrgovinske razmene grada Novog Pazara u 000 EUR

ST razmena	**2017.**	**2018.**	**2019.**
Izvoz	30,314.7	28,439.6	31,428.1
Uvoz	62,406.5	64,283.2	69,457.3
Razmena	92,721.4	92,722.7	100,885.4
Saldo razmene	-32,091.6	-35,843.6	-38,029.2
Pokrivenost uvoza izvozom	48,6%	44.2%	45.2%

Izvor: Republički zavod za statistiku

Ukupan broj kompanija u ST razmeni grada Novog Pazara u 2019. godini

	Br. kompanija
Izvoznici	222
Uvoznici	402

Izvor: Uprava carine Republike Srbije

Struktura izvoza i uvoza

U nastavku dajemo tabelarni i grafički prikaz strukture izvoza i uvoza na teritoriji grada Novog Pazara, kao bitan pokazatelj stanja lokalne ekonomije.

Vrednost ukupne trgovinske razmene sa inostranstvom u gradu Novom Pazaru pokazuje kako pozitivnu tako negativnu tendenciju. Izvoz u 2018. godini bio je manji u odnosu na 2017. i 2019. godinu. Dok se uvoz proizvoda i dobara u gradu beleži tendenciju konstantnog rasta iz godine u godinu. U narednim tabelama prikazan je uvoz i izvoz prema vrsti proizvoda kao i prema tržištima sa ostalim zemljama inostranstva u 2019. godini.

Struktura izvoza prema vrsti proizvoda u 000 evra Grada Novog Pazara Novi Pazar u 2019.

NAZIV PROIZVODA	IZVOZ	
	u 000 evra	u tonama
Pantalone ženske i bridž pantalone,ostale,od teksasa	3,531.1	137.5
Pantalone muške i bridž pantalone,ostale,od teksasa	3,085.3	180.3
Pantalone,bridž pantalone,muške,ostale,ostali pamuk	1,880.0	115.4
Ostala sedišta,sa drvenim kosturima,tapacirana	1,736.6	731.1
Drvo bukve,obrađeno po dužini,debljine više od 6mm	1,601.9	4,874.0
Goveda,ostalo,ostale vrste,živa	1,339.9	572.3
Košulje muške,od pamuka,osim pletenih	950.3	24.2

Ostala obuća,lice koža,ostalo,unutr. đon od= 24cm,muška	873.4	35.9
Potkošulje,kućni ogrtači i slično,muški,od pamuka	831.6	87.7
Stoka,ostalo,m više od 300kg,ostalo,za klanje,za zem. van EU	820.2	409.1

Izvor: Republički zavod za statistiku

Struktura uvoza prema vrsti proizvoda, Novi Pazar u 2019.

NAZIV PROIZVODA	UVOZ	
	u 000 evra	u 000 evra
Materijali pleteni po osnovi,od pamuka,bojeni	5,860.9	2,006.5
Nerazvrstana roba po CT-roba na skladištenju	5,562.7	2,177.1
Materijali pleteni,š više od 30cm,od= 5% elastomera,bez gume	3,643.3	1,078.0
Tkanine(pamuk od= 85%),raznobojne,m više od 200g/m2,denim	3,269.5	1,144.2
Cement portland,ostali	2,267.8	38,176.3
Ostali pleteni,kukičani materijali,od pamuka,bojeni	1,778.6	613.8
Kamioni,dizel,bm preko 5t-20t,upotrebljavani	1,661.0	689.2
Tkanine(pamuk do 85%+sint.),raznobojne,m više od 200g/m2,denim	1,651.6	776.9
TV u boji,bez katodne cevi	1,307.6	89.5
Ostali pleteni materijali,od sintetike,bojeni	1,243.7	514.9

Najveća izvozna i uvozna tržišta opštine Novi Pazar u 2019. god

TRŽIŠTE	IZVOZ		TRŽIŠTE	UVOZ	
	u 000 evra	u 000 evra		u 000 evra	
Bosna i Hercegovina	9,496.3	30.2	Turska	37,906.4	54.6
Crna Gora	7,356.0	23.4	Kina	7,654.9	11.0
Italija	3,071.7	9.8	Nemačka	6,809.5	9.8
Hrvatska	2,880.2	9.2	Albanija	3,463.9	5.0
Nemačka	1,564.5	5.0	Italija	2,667.1	3.8
Grčka	1,293.8	4.1	Bosna i Hercegovina	1,472.5	2.1
Severna Makedonija	970.8	3.1	Poljska	1,152.5	1.7
Slovenija	905.1	2.9	Grčka	929.3	1.3
Švajcarska	837.9	2.7	Pakistan	900.9	1.3
Ruska Federacija	778.7	2.5	Slovenija	773.1	1.1

Investicije (po lokalnim samoupravama)

Prema tehničkoj strukturi, investicije u osnovna sredstva dele se na: investicije u građevinske radove, investicije u mašine i opremu i investicije u ostala osnovna sredstva. Investicije u građevinske radove na nivou Novog Pazara učestvuju sa 42 odsto – najveće u Raški, Kraljevu, Čačku i Vrnjačkoj Banji. Investicije u domaću opremu čine 27,4 a u uvoznu 25,5 odsto – najveće su u Gornjem Milanovcu, Kraljevu, Čačku i Lučanima.

Ukupne investicije u osnovna sredstva po tehničkoj strukturi, 2018. godine (u 000 evra)

Naziv JLS	Ukupno	Građevinski radovi	Zemljište	Domaća oprema	Uvozna oprema	Kultivisani biološki resursi	Intelektul ana svojina
Republika Srbija	**6.239.943**	**2.804.256**	**223.408**	**1.404.742**	**1.338652**	**43.007**	**425.877**
Vrnjačka Banja	9.681	7.820	21	1.409	417	0	12
Kraljevo	34.225	14.078	2.224	4.589	13.030	90	212
Novi Pazar	**10.114**	**3.004**	**980**	**4.071**	**2.046**	**0**	**10**
Raška	29.552	27.092	280	2.108	12	8	50
Tutin	2.106	1.745	26	219	58	55	1
Sjenica	290	58	0	125	105	0	0

Izvor: Republički zavod za statistiku

Kapital namenjen za investicije u osnovna sredstva na području Novog Pazara je najvećim procentom domaćeg (98,7 odsto), 1,2 % stranog.

Investicije po poreklu kapitala, 2018. godine (u 000 evra)

Naziv JLS	Ukupno	Bez oznake	Domaći kapital	Strani kapital	Mešoviti kapital
Republika Srbija	**6.239.943**	**71.998**	**4.349.117**	**1.264.169**	**563.657**
V. Banja	9.681	0	9.473	41	166
Kraljevo	34.225	0	28.300	5.780	144
Novi Pazar	**10.114**	**0**	**9.991**	**123**	**0**
Raška	29.552	0	29.524	27	0
Tutin	2.106	0	2.106	0	0
Sjenica	290	0	237	0	53
Čačak	45.042	0	41.788	2.582	670
G.Milanovac	32.112	0	30.953	1.158	0
Lučani	13.762	0	12.839	0	923

Izvor: Republički zavod za statistiku

Zarade (po lokalnim samoupravama)

Prosečna neto zarada u Novom Pazaru isplaćena u decembru 2019. godine iznosi **41.302** dinara bez poreza i doprinosa, po zaposlenom**.** U poređenju sa istim periodom 2018. godine, prosečna neto zarada porasla je za 9,2 odsto a u odnosu na neto zaradu u Republici Srbiji manja je za 14,7 odsto.

Prosečne zarade bez poreza i doprinosa (neto) u 2018. i 2019. godini

Naziv JLS	Neto zarade, u RSD		%
	I-XII 2019.	I-XII 2018.	Republika Srbija
Republika Srbija	**51.919**	**49.650**	***100,0***
Kraljevo	46.449	42.708	*89,5*
Raška	44.363	40.635	*85,4*
Novi Pazar	**41.302**	**37.440**	***79,5***
Tutin	43.082	39.574	*83,0*
Sjenica	44.511	41.404	*85,7*
Čačak	46.794	43.260	*90,1*

Izvor: Republički zavod za statistiku

Potrošačka korpa (po lokalnim samoupravama)

Republički zavod za statistiku od 2018. godine mesečna saopštenja o prosečnim zaradama objavljuje 55 dana po isteku meseca na koji se zarade odnose. Tako da prosečne zarade za novembar mesec će biti objavljene 26. januara 2018. godine.

Učešće neto zarada u potrošačkoj korpi za 2018. godinu na nivou Republike Srbije je 69,78 %, na nivou grada Novog Pazara je 70,01%. Odnos proseka potrošačke korpe Novog Pazara u odnosu na Republiku Srbiju je 83,30 a indeks neto zarada na nivou Srbije i Novog Pazara je 83,58.

Zbir prosečnih neto zarada u 2018. godini na nivou Republike Srbije iznosi 492.769,00 dinara, a u Novom Pazaru 411.877,00 dinara što pokazuje da su prosečne zarade u gradu Novom Pazaru manje u odnosu na republički prosek za 19,64 %.

Dakle, prosečna zarada bez poreza i doprinosa u Novom Pazaru I-XII 2018. godine iznosi oko 37.345,40 dinara, dok je taj prosek u pojedinim gradovima Republike Srbije prikazan u sledećoj tabeli:

Pregled prosečnih plata u pojedinim gradovima Republike Srbije u 2018. god.

Grad	Prosečna zarada bez poreza i doprinosa I-XII 2018.
Beograd	60.096
Novi Sad	53.596
Pančevo	49.189
Smederevo	49.475
Kragujevac	47.701
Užice	47.539
Niš	46.176
Valjevo	44.293
Kraljevo	42.516
Zaječar	43.530
Zrenjanin	48.193
Šabac	43.873
Leskovac	39.895
Subotica	45.938
Novi Pazar	37.345

Minimalna zarada u Republici Srbiji u periodu od januara do decembra 2018. godine po radnom času iznosi 143,00 dinara- neto (24.882,00 dinara) .

Potrošačka korpa grada Novog Pazara za tročlanu porodicu za godinu dana je 558.236,00 dinara, a na nivou Republike Srbije je 706.125,00 dinara što ukazuje da je naša potrošačka korpa manja u odnosu na Republiku Srbiju za 16,69 %.

Potrošačka korpa u našoj zemlji se izračunava iz ankete o potrošnji na uzorku od 4.400 domaćinstava. Nova potrošačka korpa uzela je u obzir standard Svetske organizacije za hranu (FAO) i nutricionistički minimum od 2.280 kilo-kalorija, na osnovu čega je postavljena granica. Za Srbiju je dobro što će imati kompletnu potrošačku korpu na bazi rešenja koja se primenjuju u EU jer će se time dobiti realniji podaci koji će se lakše upoređivati sa EU i zemljama u regionu.

Analiza potrošačke korpe i neto zarada, Republike Srbije i Novog Pazara u 2019. god.

Period 2019. god.	Neto zarada		Potrošačka korpa	
	Republika Srbija	Novi Pazar	Republika Srbija	Novi Pazar
Januar	54.521	41.925	70.595	60.089
Februar	52.426	39.259	71.099	59.614
Mart	54.271	40.243	71.301	61.753
April	54.645	41.458	71.831	61.623
Maj	55.380	41.835	71.583	61.405
Jun	53.633	39.470	71.446	61.429
Jul	55.042	41.595	71.352	60.858
Avgust	54.115	40.766	71.481	61.216

Septembar	53.698	40.121	71.301	62.328
Oktobar	55.065	41.872	71.367	62.243
Novembar	56.331	42.538	71.434	61.926
Decembar	59.772	41.302	71.992	62.406

Republički zavod za statistiku od 2018. godine mesečna saopštenja o prosečnim zaradama objavljuje 55 dana po isteku meseca na koji se zarade odnose. Tako da prosečne zarade za novembar mesec će biti objavljene 26. januara 2019. godine.

Učešće neto zarada u potrošačkoj korpi za 2019. godinu na nivou Republike Srbije je 76,09 %, na nivou grada Novog Pazara je 74,23 %. Odnos proseka potrošačke korpe Novog Pazara u odnosu na Republiku Srbiju je 0,85, a indeks neto zarada na nivou Srbije i Novog Pazara je 132,86.

Zbir neto zarada u 2019. godini na nivou Republike Srbije iznosi 542.791,00 dinara, a u Novom Pazaru 408.544,00 dinara što pokazuje da su prosečne zarade u gradu Novom Pazaru manje u odnosu na republički prosek za 32,86 %.

Dakle, prosečna zarada bez poreza i doprinosa u Novom Pazaru I-XII 2019. godine iznosi oko 41.302,4 dinara, dok je taj prosek u pojedinim gradovima Republike Srbije prikazan u sledećoj tabeli:

Pregled prosečnih plata u pojedinim gradovima Republike Srbije u 2019. godini

Grad	**Prosečna zarada bez poreza i doprinosa I-X 2019**
Beograd	67.311
Novi Sad	59.710
Pančevo	53.617
Smederevo	53.233
Kragujevac	51.800
Užice	51.671
Niš	50.479
Valjevo	48.090
Kraljevo	45.972
Zaječar	47.294
Zrenjanin	52.272
Šabac	47.997
Leskovac	43.327
Subotica	50.422
Novi Pazar	**41.302**

Minimalna zarada u Republici Srbiji u periodu od januara do decembra 2019. godine po radnom času iznosi **155,3 dinara**- neto (27.022,20 dinara).

Potrošačka korpa grada Novog Pazara za tročlanu porodicu za deset meseci je 612.558,00 dinara, a na nivou Republike Srbije je 713.323,00 dinara što ukazuje da je naša potrošačka korpa manja u odnosu na Republiku Srbiju za 16,45 %.

Potrošačka korpa u našoj zemlji se izračunava iz ankete o potrošnji na uzorku od 4.400 domaćinstava. Nova potrošačka korpa uzela je u obzir standard Svetske organizacije za hranu (FAO) i nutricionistički minimum od 2.280 kilo-kalorija, na osnovu čega je postavljena granica. Za Srbiju je dobro što će imati kompletnu potrošačku korpu na bazi rešenja koja se

primenjuju u EU jer će se time dobiti realniji podaci koji će se lakše upoređivati sa EU i zemljama u regionu.

Privredni subjekti

Prema podacima Agencije za privredne registre, sa stanjem do 31. decembra 2019. godine, u gradu Novom Pazaru registrovano je i posluje aktivno ukupno 5.173 privredna subjekta. Od tog broja ima 1.160 (22,42%) privrednih društava i 4.013 (77,58%) preduzetnika. Od ovog ukupnog broja preovlađuju mikro privredni subjekti ukupno 5.033, malih 134 i šest srednjih. Mikro čine 97,2% preduzeća.

Broj privrednih subjekata po veličini, u 2019.godini

	Broj privrednih subjekata				Udeo u ukupnom broju p.subjekata istog sektora(%)			Udeo u ukupnom broju p.subjekata (%)
	mikro	srednja	mala	ukupno	mikro	srednja	mala	
Ukupno	5033	6	134	5.173	97,2	0,11	2,59	100

Izvor: APR - Agencija za privredne registere

Kretanje broja privrednih subjekata u Novom Pazaru u posmatranom period (2010-2019) je oscilirao: do 2014. on je opadao, da bi u 2015 došlo do preokreta. U 2015 godini je broj privrednih društava dostigao broj od 1.146 što je za 46 više od broja iz 2009. godine. Broj aktivnih privrednih društava i preduzetnika u periodu 2016 godine, iznosio je 1.217 i preduzetnika 3.254. Novoosnovana preduzeća, njihov broj se povećao u odnosu na prethodne dve godine.

U odnosu na 2015. godinu (4.120) broj privrednih subjekata u 2019. godini povećan je za 25,6% (1.054), s tim što je broj privrednih subjekata povećan za četvrtinu, dok je broj privrednih društava ostao na približno istom nivou. U 2019. godini odnovano je 628 subjekata što je za 358 više nego ugašenih. Ukupan neto efekat (broj osnovanih/broj ugašenih) u 2019. godini je pozitivan, na svakih 10 ugašenih privrednih subjekata osnuje se 12 novih.

Ukupan broj aktivnih, novoosnovanih i brisanih privrednih subjekata u periodu od 2010-2019.

Godina	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Broj privrednih subjekata u 2019.		
										mikro	*srednja*	*mala*
Aktivna	*4.967*	*3.798*	*3.790*	*3.790*	*3.960*	*4.120*	*4.471*	*4.540*	*4.740*	*5.033*	*6*	*134*
Novoosnovana	*459*	*428*	*412*	*448*	*463*	*380*	*639*	*576*	*619*	*628*	*0*	*0*
Brisana	*528*	*590*	*414*	*427*	*316*	*227*	*319*	*266*	*275*	*270*	*0*	*0*

Novi Pazar odlikuje postojanje 5.173 privredna subjekta, koja su najvećim delom mikro i malog karaktera. Najveće procentualno učešće imaju trgovine na veliko i malo 35,32%. U okviru prerađivačke industrije koja u ukupnom broju preduzeća učestvuje sa 16.41%, najviše je zastupljena proizvodnja odevnih predmeta, zatim tekstilna proizvodnja, a zatim proizvodnja i prerada predmeta od kože kao i proizvodnja nameštaja. Saobraćaj i veze iznose 10,98%, zatim slede usluge smeštaja i ishrane sa 10,61%, građevinarstvo 7,95% i ostale uslužne delatnosti sa 5,99% učešća u ukupnom broju preduzeća prema delatnostima.

Grafikon 1. Broj privrednih subjekata po sektorima delatnosti u 2019. godini

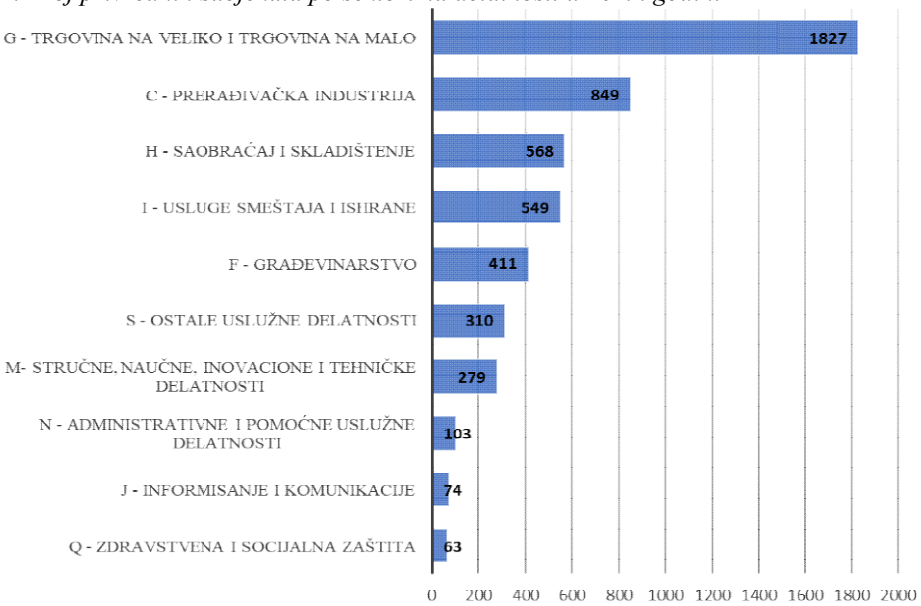

Struktura privrednih subjekata po sektorima delatnosti u 2019. godini

Oblast	**Broj aktivnih priv. subjekata**	**%**	**Br. zaposlenih (CROSO)**
✓ *A - POLjOPRIVREDA, ŠUMARSTVO i RIBARSTVO*	23	0,44%	***20***
✓ *E - SNABDEVANjE VODOM; UPRAVLjANjE OTPAD.VOD.*	2	0,04%	***2***
✓ *B - RUDARSTVO*	3	0,06%	***15***
✓ *D - SNABDEVANjE ELEKTRIČNOM ENERGIJOM, GASOM, PAROM i KLIMATIZACIJA*	4	0,08%	***6***
✓ *L - POSLOVANjE NEKRETNINAMA*	8	0,15%	***7***
✓ *K - FINANSIJSKE DELATNOSTI i DELATNOST OSIGURANjA*	24	0,46%	***32***
✓ *P - OBRAZOVANjE*	31	0,60%	***113***
✓ *R - UMETNOST; ZABAVA i REKREACIJA*	31	0,60%	***62***
✓ *Q - ZDRAVSTVENA i SOCIJALNA ZAŠTITA*	63	1,22%	***108***
✓ *J - INFORMISANjE i KOMUNIKACIJE*	74	1,43%	***146***
✓ *N - ADMINISTRATIVNE i POMOĆNE USLUŽNE DELATNOSTI*	103	1,99%	***219***
✓ *M- STRUČNE, NAUČNE, INOVACIONE i THE.DELATNOSTI*	279	5,39%	***419***
✓ *S - OSTALE USLUŽNE DELATNOSTI*	310	5,99%	***272***
✓ *F - GRAĐEVINARSTVO*	411	7,95%	***1.680***
✓ *I - USLUGE SMEŠTAJA i ISHRANE*	549	10,61 %	***748***
✓ *H - SAOBRAĆAJ i SKLADIŠTENjE*	568	10,98 %	***1.445***
✓ *C - PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA*	849	16,41 %	***3.488***
✓ *G - TRGOVINA NA VELIKO i TRGOVINA NA MALO*	1.827	35,32 %	***3.125***

Privredni subjekti na teritoriji grada Novi Pazar su prosečne starosti 10-15 godina. U sektoru *G - TRGOVINA NA VELIKO i TRGOVINA NA MALO,* koji beleži najveći broj privrednih subjekata, više od 10 godina starosti ima ukupno 729 privredna subjekta (40,03%), od 5-10 godina starosti ukupno 373 (20,48%), od 1-3 godine ukupno 233 (12,80%) od 3-5 godina njih 215 (11,81%) i manje od jedne godine njih 121 (6,64%).

Najveći problemi u poslovanju su nedostatak stručne radne snage i menadžerskog kadra kao i komplikovane administrativne procedure za izvoz i uvoz robe. U tom pogledu, iskazane su, na lokalnom i širem nivou, potrebe u pružanju nefinansijskih usluga: istraživanje i analiza tržišta, poslovno povezivanje i marketinška podrška za nove proizvode. Evidentna je potreba za institucionalnom podrškom u cilju formiranja različitih oblika udruživanja, razmene iskustava i zajedničkih nastupa na tržištu, imajući u vidu izvoznu orijentisanost preduzeća.

Identifikovani su problemi daljeg razvoja MMSPP sektora. Prema analizama tima za LER koje su rađene za pripremu Plana razvoja grada Novog Pazara, glavne prepreke razvoju privrede u Novom Pazaru su pravni okvir i sigurnost poslovanja, nepostojanje Privrednog suda u Novom Pazaru, problem likvidnosti i povoljnih izvora finansiranja i nedovoljna okrenutost izvozu.

Privredna društva

Broj privrednih društava je u padu u 2019. godini i to od 104 preduzeća u odnosu na 2018. godinu, a što je još uvek manje od broja iz 2016. i 2017. godine, kada je ovaj broj iznosio 1.217 i 1.240 privrednih društava. U 2019. godini broj privrednih društava, koji aktivno posluju, iznosi 1.160.

U 2019. godini osnovano je novih 128 privrednih društava. U protekle dve godine beleži se trend rasta novoosnovanih privrednih subjekata (društava) uz godišnje stope od 8-10%.

Ukupan broj novoosnovanih privrednih društava

Godina	2015	2016	2017	2018	2019
Ukupno aktivna privredna društva	*1.146*	*1.217*	*1.240*	*1.264*	***1.160***
Novoosnovana privredna društva	*126*	*148*	*138*	*143*	***128***
Brisanih / Ugašenih	55	50	40	36	***322***

Izvor: APR-Agencija za privredne registere

Novi Pazar odlikuje postojanje **1.160** privrednih društava, koja su najvećim delom mikro (88%) i malog (11,46%) karaktera. Prema strukturi privrednih društava gledano po sektorima delatnosti najveće procentualno učešće imaju **trgovine na veliko i malo koja učestvuje sa 38,85% od ukupnog broja privrednih društava.**

Broj i struktura privrednih društava u 2019. godini

Oblik organizovanja	***Mikro***	***Mala***	***Srednja***	***Ukupno***	
	Broj	***Broj***	***Broj***	***Broj***	***Struktura***
Preduzeća/Privredna društva	*1.021*	*133*	*6*	*1.160*	***100%***
AD	*3*	*2*	*1*	*6*	***0,51%***
DOO	*992*	*129*	*5*	*1.129*	***97,32%***
Ostalo	*26*	*2*	*-*	*28*	***2,41%***
Struktura (%)	***88%***	***11,46%***	***0,52%***		

Izvor: Gradska uprava Novi Pazar na osnovu podataka APRa-Agencije za privredne registere

Najveće učešće privatnih subjekata je u sektoru drvne industrije, tekstila i kožne obuće. Relativno visoko učešće sektora trgovine, posledica je niskog nivoa ukupne privredne aktivnosti, a ne objektivnog rasta i modernizacije privredne strukture. Privatna preduzeća na teritoriji grada Novi Pazar su prosečne starosti 10-15 godina i sa jednostavnom organizacionom strukturom - vlasnik je ujedno i menadžer.

Struktura privrednih društava po sektorima delatnosti u 2019. godini

Oblast	Broj aktivnih priv. društava	%	Br. zaposlenih (CROSO)
✓ A - POLjOPRIVREDA, ŠUMARSTVO i RIBARSTVO	5	0,43	7
✓ Q - ZDRAVSTVENA i SOCIJALNA ZAŠTITA	0	0,00	0
✓ E - SNABDEVANjE VODOM; UPRAVLjANjE OTPADNIM VODAMA	1	0,09	1
✓ S - OSTALE USLUŽNE DELATNOSTI	2	0,17	3
✓ B - RUDARSTVO	3	0,26	15
✓ R - UMETNOST; ZABAVA i REKREACIJA	3	0,26	36
✓ D - SNABDEVANjE ELEKTRIČNOM ENERGIJOM, GASOM, PAROM i KLIMATIZACIJA	4	0,34	6
✓ K - FINANSIJSKE DELATNOSTI i DELATNOST OSIGURANjA	5	0,43	11
✓ L - POSLOVANjE NEKRETNINAMA	6	0,51	5
✓ OSTALO	10	0,86	382
✓ J - INFORMISANjE i KOMUNIKACIJE	19	1,63	108
✓ P - OBRAZOVANjE	22	1,89	108
✓ I - USLUGE SMEŠTAJA i ISHRANE	24	2,06	143
✓ N - ADMINISTRATIVNE i POMOĆNE USLUŽNE DELATNOSTI	25	2,14	178
✓ M- STRUČNE, NAUČNE, INOVACIONE i TEHNIČKE DELATNOSTI	58	4,97	180
✓ F - GRAĐEVINARSTVO	149	12,78	1.369
✓ C - PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA	179	15,35	2.179
✓ H - SAOBRAĆAJ i SKLADIŠTENjE	198	16,98	1.199
✓ G - TRGOVINA NA VELIKO i TRGOVINA NA MALO	453	38,85	1.687

Saobraćaj i skladištenje iznose 16,98%. U okviru prerađivačke industrije koja u ukupnom broju preduzeća učestvuje sa 15,35%, najviše je zastupljena proizvodnja odevnih predmeta, zatim tekstilna proizvodnja, a zatim proizvodnja i prerada predmeta od kože kao i proizvodnja nameštaja. Zatim slede građevinarstvo sa 12,78%, stručne, naučne i tehničke delatnosti od 2,14%, usluge smeštaja i ishrane sa 2,06%, i obrazovanje sa 1,89% učešća u ukupnom broju privrednih društava prema delatnostima.

Grafikon 2. Broj privrednih društava po sektorima delatnosti u 2019. godini

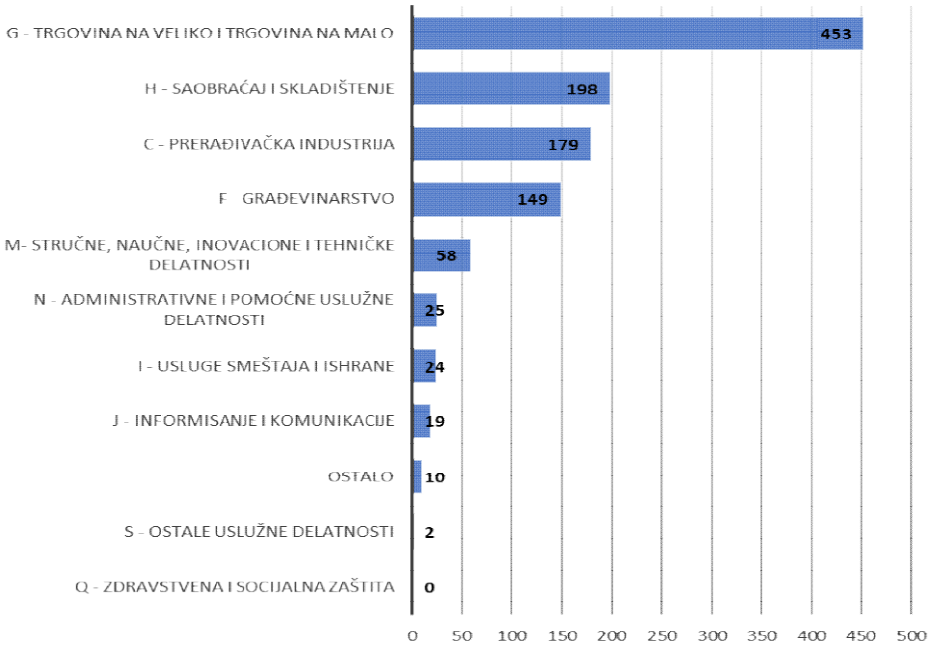

Tendencija rasta zaposlenosti nefinansijskog sektora iz 2017. godine (7.064 radnika) nastavljena je i u 2018. godini (7.624), zabeležen je rast od 7,4% (za 560 radnika). Nefinansijski sektor u 2019. godini, a prema podacima CROSO-Centralnog registra za obavezno socijalno osiguranje na području Novog Pazara u privrednim društvima stalan posao, posao na određeno vreme i po ugovoru o privremenim i poverenim poslovima angažovano je ukupno 7.376 radnika.

Broj i struktura zaposlenih kod privrednih društava u 2019. godini

Oblik organizovanja	***Mikro***	***Mala***	***Srednja***	***Ukupno***	
	Broj	***Broj***	***Broj***	***Broj zaposlenih***	***Struktura***
Privredna društva	*2.921*	*3.358*	*1.097*	***7.376***	***100%***
AD	*3*	*123*	*290*	*416*	***5,6%***
DOO	*2.876*	*3.192*	*807*	*6.875*	***93,2%***
Ostalo	*42*	*43*	*-*	*85*	***1,1%***
Struktura (%)	***39,6%***	***45,5%***	***14,9%***		

Izvor: Gradska uprava Novi Pazar na osnovu podataka Agencije za privredne registere

U strukturi privrednih društava najveće učešće u zaposlenosti imaju mala predužeća 45,52% (3.358 radnika), slede mikro preduzeća sa 39,6% (2.921 radnik) i srednja preduzeća sa 14,9% (1.097 radnika).

Prema obliku organizovanja pokazuje da je dominantno učešće zaposlenih u DOO (6.875 zaposlenih radnika - 93,2%) i akcionarska društva sa 5,6% (416 zaposlenih).
U periodu od 2016-2019. godine ovaj sektor u prethodne tri godine beleži rast zaposlenosti dok u 2019. godini beleži pad zaposlenosti. Od 2018. godine započeta je tendencija usporavanja daljeg pada zaposlenosti. U 2019. godini došlo je do pada zaposlenosti u svim oblicima organizovanja (-3,3%), što je rezultiralo smanjenjem ukupne zaposlenosti nefinansijskog sektora.

Kretanje zaposlenosti kod privrednih društava u periodu od 2017-2019. godine

Oblik organizovanja	2017	2018	2019
	Broj zaposlenih	Broj zaposlenih	Broj zaposlenih
Privredna društva	*7.064* ↑	*7.624 (7,4%)* ↑	*7.376 (3,3%)* ↓
AD	*600* ↑	*658* ↑	*416* ↓
DOO	*6.376* ↑	*6.881* ↑	*6.682* ↓
Ostalo	*88* ↑	*85* ↓	*81* ↓

Izvor: Gradska uprava Novi Pazar na osnovu podataka Agencije za privredne registere

Prema podacima iz finansijskih izveštaja u periodu od 2017-2019. godine većina sektora privrede beleži značajan rast aktivnosti, pri čemu je na nivou privrede zadržana već formirana disporporcija između nerazmenljivih i razmenljivih sektora. Neuravnotežena sektorska struktura posledica je značajnijeg učešća nerazmenljivih sektora u ukupnim performansama privrede.

	2017	2018	2019
	Broj	Broj	Broj
Poslovni prihodi	38.666.579	40.640.606 ↑	43.889.298 ↑
Neto dobitak	1.374.686	1.285.725 ↓	1.427.379 ↑
Broj društava sa neto dobitkom	638	669	694
Neto gubitak	708.023	404.856	520.119
Broj društava sa gubitkom	218	233	214
Ukupna sredstva	41.024.650	45.002.240	48.667.604
Kapital	14.016.403	15.049.349	15.744.873
Gubitak	4.224.434	4.198.107	4.022.324

Finansijske performanse privrednih društava u periodu od 2017-2019. godine u hiljadama RSD

Izvor: http://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja/#

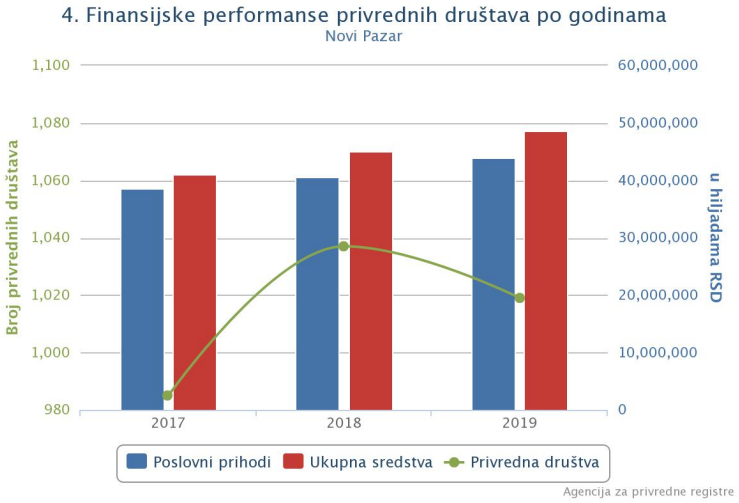

https://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja/Home/ShowChart?GeoDataId=155&ChartNumber=4

Preduzetničke radnje (preduzetnici)

Broj preduzetničkih radnji je takođe narastao u 2015 i to do 2.974, što je još uvek značajno manje od broja iz 2010. god. kada je ovaj broj iznosio 3.867. U 2019. godini broj preduzetnika koji aktivno posluju iznosi 4.013.

U 2019. godini stopa osnivanja privrednih subjekata je veća, od stope gašenja, osnovano je novih 628 privrednih subjekata od čega je 79,6% preduzetnika i 20.4% privrednih društava. U protekle tri godine beleži se trend rasta novoosnovanih privrednih subjekata (preduzetnika) uz godišnje stope od 8-10%, čime je nastavljen trend započet 2015. godine.

Ukupan broj novoosnovanih preduzetničkih radnji

Godina	2015	2016	2017	2018	2019
Ukupno aktivni preduzetnici	2.967	3.254	3.300	3.475	**4.013**
Novoosnovani reduzetnici	616	491	438	476	**508**
Brisanih / Ugašenih			291	314	**417**

Izvor: APR-Agencija za privredne registere

Novi Pazar odlikuje postojanje **4.013** preduzetničkih radnji, koja su najvećim delom mikro (99,97%) i malog karaktera (0,024%). Prema strukturi preduzetnika gledano po sektorima delatnosti najveće procentualno učešće imaju **trgovine na veliko i malo 34,24%.**

Broj i struktura preduzetnika u 2019. godini

Oblik organizovanja	***Mikro***	***Mala***	***Srednja***	***Ukupno***	
	Broj	***Broj***	***Broj***	***Broj***	***Struktura***
Preduzetnici	*4.012*	*1*	-	*4.013*	***100%***
Struktura (%)	***99,97%***	***0,02%***	**-**		

Izvor: Gradska uprava Novi Pazar na osnovu podataka APR-Agencije za privredne registere

U trgovini na veliko i malo ima najviše aktivnih preduzetnika u odnosu na ostale oblasti. Pregled je dat u sledećim tabelama, prema izvoru Agencije za privredne registre u 2019 godini.

Struktura preduzetnika po sektorima delatnosti u 2019. godini

Oblast	**Broj aktivnih preduzetnika**	**%**	**Broj zaposlenih**
✓ a - poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	18	0.45	12
✓ q - zdravstvena i socijalna zaštita	63	1.57	216
✓ E - snabdevanje vodom; upravljanje otpadnim vodama	1	0.02	2
✓ S - ostale uslužne delatnosti	308	7.68	269
✓ B - rudarstvo	0	0.00	0
✓ r - umetnost; zabava i rekreacija	28	0.70	26
✓ d - snabdevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija	0	0.00	0
✓ k - finansijske delatnosti i delatnost osiguranja	19	0.47	21
✓ l - poslovanje nekretninama	2	0.05	2
✓ ostalo	10	0.25	29
✓ j - informisanje i komunikacije	55	1.37	38
✓ p - obrazovanje	9	0.22	5
✓ i - usluge smeštaja i ishrane	525	13.08	605
✓ n - administrativne i pomoćne uslužne delatnosti	78	1.94	41
✓ m- stručne, naučne, inovacione i tehničke delatnosti	221	5.51	239
✓ f - građevinarstvo	262	6.53	311
✓ c - prerađivačka industrija	670	16.70	1309
✓ h - saobraćaj i skladištenje	370	9.22	246
✓ g - trgovina na veliko i trgovina na malo	1374	34.24	1438

Grafikon 3. Broj preduzetnika po sektorima delatnosti u 2019. godini

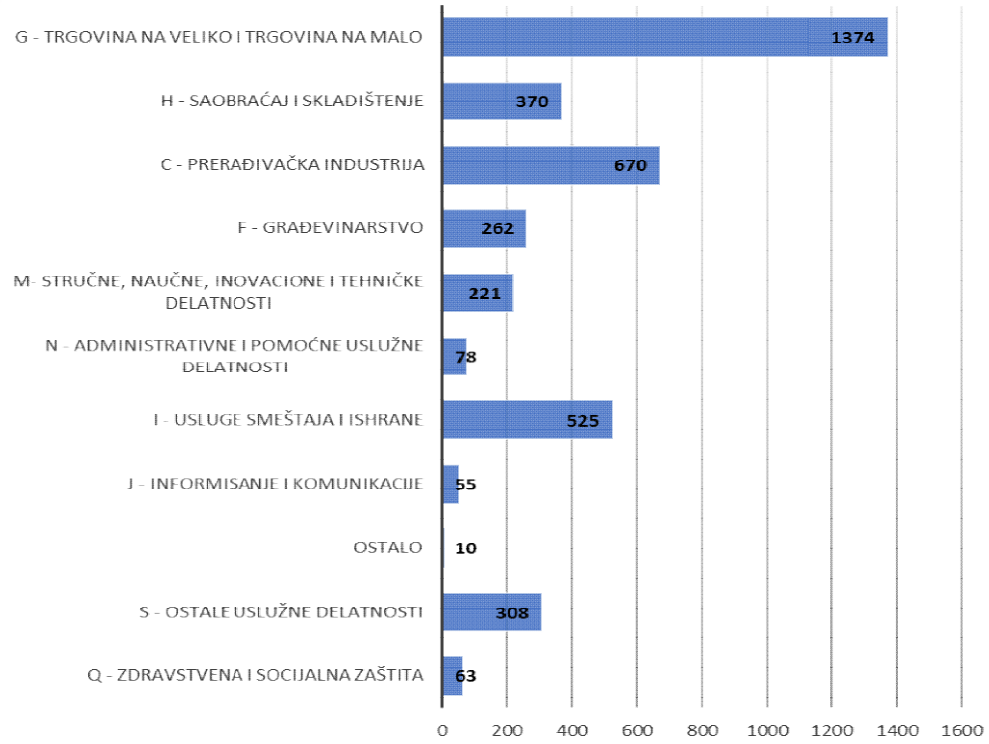

U okviru prerađivačke industrije koja u ukupnom broju preduzetnika učestvuje sa 16,70%, najviše je zastupljena proizvodnja odevnih predmeta, zatim tekstilna proizvodnja, a zatim proizvodnja i prerada predmeta od kože kao i proizvodnja nameštaja. Zatim slede usluge smeštaja i ishrane sa 13,08%, saobraćaj i skladište sa 9,22%, ostale uslužne delatnosti sa 7,68%, građevinarstvo sa 6,53%, stručne, naučne i tehničke delatnosti od 5,51%, i obrazovanje sa 0,82% učešća u ukupnom broju preduzetnika prema delatnostima.

Tendencija rasta zaposlenosti nefinansijskog sektora iz 2017. godine nastavljena je i u 2018. godini, zabeležen je rast od 7,5% (za 343 radnika). Nefinansijski sektor u 2019. godini, a prema podacima CROSO-Centralnog registra za obavezno socijalno osiguranje na području Novog Pazara u privrednim društvima stalan posao, posao na određeno vreme i po ugovoru o privremenim i poverenim poslovima angažovano je ukupno 4.809 radnika.

Broj i struktura zaposlenih kod preduzetnika u 2019. godini

Oblik organizovanja	***Mikro***	***Mala***	***Srednja***	***Ukupno***	
	Broj	***Broj***	***Broj***	***Broj zaposlenih***	***Struktura***
Preduzetnici	*4.701*	*108*	-	*4.809*	***100%***
Struktura (%)	***97,75%***	***2,25%***	**-**		

Izvor: Gradska uprava Novi Pazar na osnovu podataka APR-Agencije za privredne registere

U strukturi preduzetničkih radnji najveće učešće u zaposlenosti imaju mikro preduzeća 97,75% (4.701 zaposlenih radnika), slede mikro preduzeća sa 2,25% (108 radnika).

U periodu od 2017-2019. godine ovaj sektor u prethodne tri godine beleži rast zaposlenosti. Takođe, u 2019. godini zabeležena je tendencija rasta ukupne zaposlenosti nefinansijskog sektora. Zaposlenost nefinansijskog sektora u 2018. godini povećana je za za (+9,2%) za 343 radnika u odnosu na 2017. godinu dok je u 2018. godini uvećana zaposlenost za (+9,2%) za 236 radnika u odnosu na 2018. godinu.

Kretanje zaposlenosti u periodu od 2017-2019. godine

Oblik organizovanja	*2017*	*2018*	*2019*
	Broj zaposlenih	***Broj zaposlenih***	***Broj zaposlenih***
Preduzetnici	***4.230*** ↑	***4.573 (9,2%)*** ↑	***4.809 (9,5%)*** ↑

Izvor: Gradska uprava Novi Pazar na osnovu podataka Agencije za privredne registere

U 2019. godini preduzetnici beleže rast zaposlenosti osim u sektoru poljoprivrede u odnosu na 2018. godinu. Najveći broj zaposlenih kod preduzetnika u 2019. godini po sektorima zabeležen je u trgovini na veliko i trgovini na malo za 223 radnika u odnosu na 2018. godinu (1.378 zaposlenih), dok u prerađivačkoj industriji se beleži pad zaposlenih za 60 radnika u odnosu na 2018. godinu (1.116 zaposlenih).

Prema podacima iz finansijskih izveštaja u periodu od 2017-2019. godine većina sektora privrede beleži značajan rast aktivnosti, pri čemu je na nivou privrede zadržana već formirana disproporcija između nerazmenljivih i razmenljivih sektora. Neuravnotežena sektorska struktura posledica je značajnijeg učešća nerazmenljivih sektora u ukupnim performansama privrede.

Prema podacima iz finansijskih izveštaja u periodu od 2017-2019. godine većina sektora privrede preduzetnika beleži značajan rast aktivnosti.

Finansijske performanse preduzetnika u periodu od 2017-2019. godine u hiljadama RSD nominalno

	2017	*2018*	*2019*
	Broj	***Broj***	***Broj***
Poslovni prihodi	3.707.344	3.944.124	8.676.732
Neto dobitak	117.744	108.776	396.859
Broj društava sa neto dobitkom	351	342	1.750
Neto gubitak	21.602	21.822	74.937
Broj društava sa gubitkom	43	65	215
Ukupna sredstva	2.603.683	2.744.512	5.935.254
Kapital	617.380	666.873	1.674.001
Gubitak	79.031	97.828	324.490

Izvor: http://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja/#

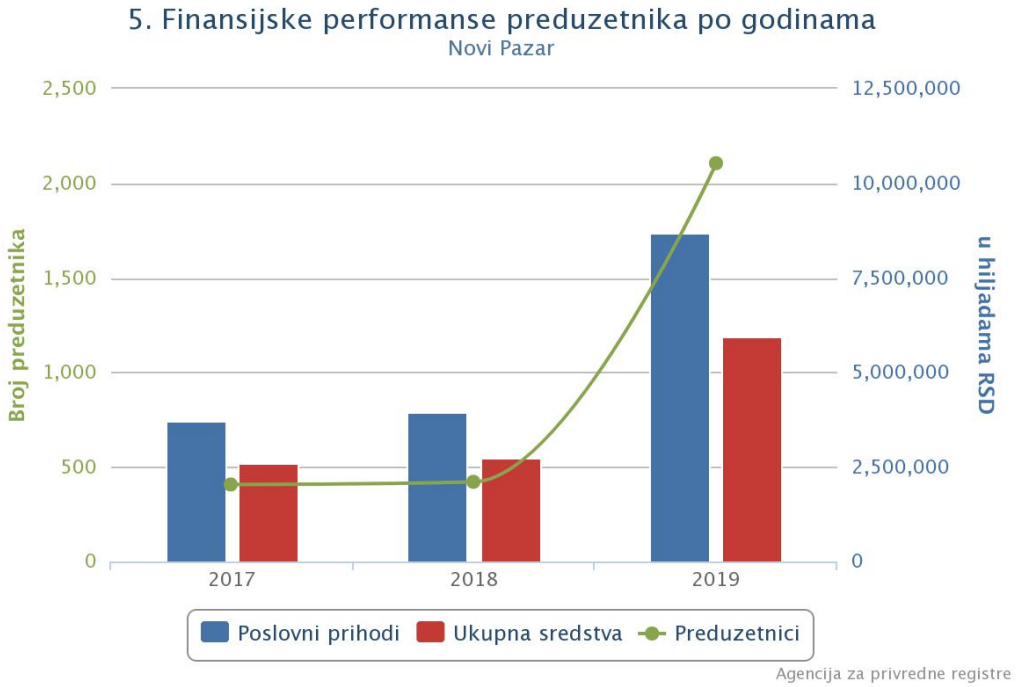

Izvor:https://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja/Home/ShowChart?GeoDataId=155&ChartNumber=5

Evidentna je potreba za institucionalnom podrškom u cilju formiranja različitih oblika udruživanja, razmene iskustava i zajedničkih nastupa na tržištu, imajući u vidu izvoznu orijentisanost većine preduzeća. Određene oblike podrške kao što su: izrada biznis planova i konsultacije opšteg tipa, mala i srednja preduzeća mogu dobiti od Agencija za ekonomski razvoj Sandžaka (SEDA), koja pruža kosultantsku podršku na teritoriji opština Novi Pazar, Sjenica i Tutin.

Lista značajnih privatnih preduzeća koja ostvaruju rast ukupnih prihoda u 2019. godini:

- ✓ **NOVI PAZAR-PUT D.O.O. NOVI PAZAR**

ŠABANA KOČE 67, 36300 NOVI PAZAR
Matični broj: 07195303
Poreski broj: 100744723
Izgradnja puteva i autoputeva (F 42.11)
15.330.071 €

- ✓ **SADOVIĆ PETROL DOO NOVI PAZAR**

DUBROVAČKA BB, 36300 NOVI PAZAR
Matični broj: 20215828
Poreski broj: 104696891
Trgovina na malo motornim gorivima u specijalizovanim prodavnicama (G 47.30)
10.447.233 €

- ✓ **TEAM TRADE DOO NOVI PAZAR**

DIMITRIJA TUCOVIĆA 2, 36300 NOVI PAZAR
Matični broj: 17472291
Poreski broj: 102653051
Nespecijalizovana trgovina na veliko (G 46.90)
9.724.059 €

- ✓ **HBC SYSTEM DOO NOVI PAZAR**

DIMITRIJA TUCOVIĆA 2, 36300 NOVI PAZAR
Matični broj: 20384000

Poreski broj: 105434997
Nespecijalizovana trgovina na veliko hranom, pićima i duvanom (G 46.39)
9.287.361 €

- ✓ **BIŠEVAC DOO NOVI PAZAR**

IVANČA BB, 36300 NOVI PAZAR
Matični broj: 17534971
Poreski broj: 103240947
Trgovina automobilima i lakim motornim vozilima (G 45.11)
8.254.348 €

- ✓ **NUMANOVIĆ SNS D.O.O. NOVI PAZAR**

Ruđera Boškovića bb, 36300 NOVI PAZAR
Matični broj: 21028231
Poreski broj: 108581038
Proizvodnja ostalog nameštaja (C 31.09)
7.750.474 €

- ✓ **PREMIJA DOO NOVI PAZAR**

MUR BB, 36300 NOVI PAZAR
Matični broj: 07658982
Poreski broj: 101786596
Nespecijalizovana trgovina na veliko (G 46.90)
6.473.498 €

- ✓ **PROIZVODNO PROMETNO i USLUŽNO PREDUZEĆE DINIS DOO, NOVI PAZAR**

Stevana Nemanje 232, 36300 NOVI PAZAR
Matični broj: 06095941
Poreski broj: 101796547
Nespecijalizovana trgovina na veliko (G 46.90)
6.383.096 €

- ✓ **NOVA DPI DOO**

Stevana Nemanje 190 V, 36300 NOVI PAZAR
Matični broj: 20858591
Poreski broj: 107720198
Izgradnja stambenih i nestambenih zgrada (F 41.20)
5.958.709 €

- ✓ **EMTEX**

RAJČINOVIĆA BB, 36300 NOVI PAZAR
Matični broj: 17360809
Poreski broj: 101785954
Proizvodnja ostale odeće (C 14.13)
5.782.326 €

- ✓ **TA PEJIĆ TOURS DOO NOVI PAZAR**

STEVANA NEMANJE 146, 36300 NOVI PAZAR
Matični broj: 17256386
Poreski broj: 103093277
Gradski i prigradski kopneni prevoz putnika (H 49.31)
5.200.242 €

- ✓ **MILORD DOO NOVI PAZAR**

MUR BB, 36300 NOVI PAZAR
Matični broj: 07646674
Poreski broj: 100747721
Drumski prevoz tereta (H 49.41)
5.149.799 €

- ✓ **PROFI TECH DOO NOVI PAZAR**

DIMITRIJA TUCOVIĆA BB, 36300 NOVI PAZAR
Matični broj: 17545710
Poreski broj: 103240955
Trgovina na veliko električnim aparatima za domaćinstvo (G 46.43)

4.934.278 €

- ✓ **TRGO KEMO GROUP D.O.O.**

MIHAJLA PUPINA BB, 36300 NOVI PAZAR
Matični broj: 21002224
Poreski broj: 108451266
Izgradnja stambenih i nestambenih zgrada (F 41.20)
4.346.208 €

- ✓ **INTERNORMA DOO NOVI PAZAR**

RELJE KRILATICE 16, 36300 NOVI PAZAR
Matični broj: 17257196
Poreski broj: 100745390
Trgovina na veliko drvetom, građevinskim materijalom i sanitarnom opremom (G 46.73)
4.318.019 €

- ✓ **ERWIN DOO NOVI PAZAR**

DIMITRIJA TUCOVIĆA BB, 36300 NOVI PAZAR
Matični broj: 06242413
Poreski broj: 104605976
Drumski prevoz tereta (H 49.41)
4.310.663 €

- ✓ **DACIĆ PROM DOO NOVI PAZAR**

BRANKA ĆOPIĆA BB, 36300 NOVI PAZAR
Matični broj: 20292270
Poreski broj: 105016495
Trgovina na veliko drvetom, građevinskim materijalom i sanitarnom opremom (G 46.73)
4.217.834 €

Proizvodnja odeće

U Novom Pazaru su instalirani kapaciteti koji mogu da prerade i izvezu - konfekcioniraju oko 433 tone denim platna (bridž pantalona od teksas platna i kepera i drugih vrsta pamuka) na godišnjem nivou. Najčešće se u novopazarskoj proizvodnji koristi platno od 9 do 12 unci.

Trenutna proizvodnja broji oko 10.000.000 komada odevnih predmeta na godišnjem nivou. Najzastupljenije su ženske i muške pantalone, košulje, jakne, suknje i haljine od džinsa, kao i dečija konfekcija. Vodeći proizvođači imaju svoju robnu marku. Mašinski park je vrlo savremen. Kvalitet proizvedenih odevnih predmeta u pomenutim konfekcijama je na evropskom nivou. Veliki izbor modela, zastupljenost svih veličina i izrada dovedena do savršenstva, čine finalne proizvode prepoznatljivim, kako na domaćem tako i na inostranom tržištu.

Dugogodišnje iskustvo garantuje izuzetan kvalitet, konkurentne cene, brzu isporuku, poštovanje ugovora i rokova.

Radna snaga je obučena i vrlo kvalitetna. Svaka firma ima svog modnog kreatora koji prati svetske trendove.

Naši konfekcionari izvoze 70% svoje proizvodnje. Sem toga, rade i lon poslove, rade kooperantske poslove sa proizvođačima denim platna.

Novopazarski konfekcionari imaju instalirane dorađivačke kapacitete za oko 20.000.000 komada odevnih predmeta na godišnjem nivou. Prisustvo na tržištima Bosne, Hrvatske, Crne Gore, kao i zemljama EU i Rusije Federacije.

Postoji više vrsta dorađivanja konfekcije, kao što su: kamenovanje; brušenje; peskarenje.

Zastupljena je proizvodnja muške, ženske i dečije obuće. Preduzeća iz ove oblasti prate zahteve tržišta, kada je u pitanju dizajn obuće, pa zahvaljujući tome kao i dugoj tradiciji u izradi kvalitetne i udobne obuće, uživa poverenje potrošača na domaćem ali i na inostranom tržištu.

Proizvodnja obuće

Broj preduzeća koja se bave **proizvodnjom obuće** je 58, sa instaliranim proizvodnim kapacitetima za proizvodnju oko 3.000.000 komada godišnje. Stvarni obim ostvarenog izvoza ovih proizvoda na godišnjem nivou iznose oko 40 tona. Broj zaposlenih radnika na neodređeno vreme iznosi 250, zaključno sa decembrom mesecom 2019. godini. Novopazarski obućari zastupljeni su na tržištima Ruske Federacije, Češke Republike, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Slovenije, Makedonije, Hrvatske, Belorusije, Italije, Nemačke, Švajcarske.

Industrija za preradu drveta je razvijen sektor u gradu Novom Pazaru. Instalirani su značajni kapaciteti u industriji tapaciranog kao i pločastog nameštaja. Proizvodnja se zasniva na bogatoj domaćoj sirovinskoj osnovi. Fabrike raspolažu dobrim kadrovskim i tehnološkim potencijalom, a zahvaljujući dizajnerima i konstruktorima razvijen je širok proizvodni program, koji se stalno unapređuje i dopunjava. Proizvodi se izrađuju od kvalitetnih sirovina i repromaterijala. Izbor vrhunskog, modernog i udobnog nameštaja je velik: garnitura u koži, garnitura u štofu, troseda, dnevnih boravaka, spavaćih soba, dečjih soba, ležajeva, komoda, predsoblja, masivnog i pločastog nameštaja, uz mogućnost izbora boja i dezena. Prate se svetski trendovi, ali se zadržava prepoznatljivost i originalnost, što garantuje uspešan razvoj sektora.

Uspešni nastupi na Sajmovima nameštaja, brojne nagrade i plasman proizvoda u svim krajevima Srbije i regiona, najbolji su pokazatelj da je tržište prihvatilo proizvode ovih fabrika. Svi subjekti imaju zaokružen proces proizvodnje, što podrazumeva da se ceo postupak od ideje do gotovog proizvoda može sprovesti u pogonima fabrika. Postoji mogućnost zajedničkih ulaganja u proizvodnju sa inopartnerima i nastupanje na trećem tržištu.

Građevinarstvo

Oblast privrede koja je zbog uticaja svetske ekonomske krize na ovim prostorima, izložena usponima i padovima. Najveća ekspanzija u stambenoj izgradnji dogodila se u 2005. godine i dalje traje, što je direktno uticalo na unapređenje rada građevinskih firmi u Novom Pazaru.

Nedostatak sredstava kod proizvođača građevinskog materijala dovodi do otvaranja mogućnosti za zajednička ulaganja (strateško partnerstvo) u ovoj oblasti, što bi dovelo do povećanja iskorišćenosti proizvodnih kapaciteta.

Građevinske firme iz Novog Pazara angažovane su kao izvođači ili podizvođači na izgradnji kapitalnih objekata u našem gradu, za koje su projektno-tehničku dokumentaciju radila javna preduzeća i projektantske kuće iz Novog Pazara.

Naziv indikatora	Jedinica mere	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Broj izgrađenih stanova	Broj	219	68	179	34	147	348	247	365	534
Izgrađeni stanovi na 1000 stanovnika	Broj	2.2	0.7	1.8	0.3	1.4	3.3	2.3	3.4	5,0

Izvor: https://rsjp.gov.rs/cir/analiticki-servis/

Udruživanje

Značaj tržišta raste sa razvojem robne proizvodnje i danas je život nazamisliv bez tržišta na kome deluju razna udruženja, asocijacije i klasteri. Na teritoriji grada aktivno je više od 300 poslovnih asocijacija i udruženja.

U Novom Pazaru su aktivna:

✓ PROIZVOĐAČI DŽINSA ZA ODRŽIVU PROIZVODNJU -PRO-DENIM
✓ UDRUŽENJE PRIVREDNIKA PROGRES
✓ UDRUŽENJE PAZARSKI BAZAR RUKOTVORINA NOVI PAZAR
✓ UDRUŽENJE POSLOVNIH ŽENA JUGOZAPADNE SRBIJE
✓ CENTAR ZA NOVE TEHNOLOGIJE i ODRŽIVI RAZVOJ
✓ UDRUŽENJE CENTAR ZA ODRŽIVI RAZVOJ TURIZMA
✓ NP SHOES ASOCIJACIJA OBUĆARA
✓ POSLOVNA KOMORA SANDŽAKA
✓ UDRUŽENjE GRAĐANA PROIZVOĐAČA HRANE "Pešter food"
✓ PEŠTER AGRO KLASTER
✓ Centar za primenu novih i inovacionih tehnologija NIT
✓ UDRUŽENjE PČELARA "SANDžAK"
✓ "KLASTER NAMEŠTAJACA SANDžAKA"
✓ UDRUŽENJE GRAĐANA ASSTEX ASOCIJACIJA TEKSTILACA NOVI PAZAR
✓ Udruženje starih umetničkih zanata "Grnčar" Novi Pazar

Udruženja koja se bave proizvodnjom i preradom hrane,poseduju NASSR standard i HALAL sertifikat. Grad Novi Pazar ima odličnu saradnju sa međunarodnim organizacijama koje su prisutne u Srbiji (TIKA, EUPRO, USAID, SDC, UNDP i dr.) Saradnja se ogleda u brojnim projektima koji su realizovani na teritoriji grada. U oblasti poljoprivredi aktivno deluju 45+1 (Udruženje studenata Poljoprivrednog fakulteta) udruženja, integrisanih u Međuopštinsku uniju poljoprivrednih udruženja. Grad Novi Pazar aktivno deluje na formiranju razvojnog ambijenta u sektoru MMSPP kroz formiranje klastera i udruženja, te različitih asocijacija.

Poslovno-industrijska zona

U Novom Pazaru postoji industrijska zona, kao najznačajniji oblik koncentracije industrijskih pogona u gradu sa svom pratećom infrastrukturom. Industrijska zona je locirana u široj gradskoj zoni uz magistralni put Beograd-Bar.

Industrijska zona u Novom Pazaru nudi raznovrsne mogućnosti saradnje kroz zajedničko ulaganje, individualno ulaganje, zakup prostora, biznis inkubaciju, svi ostali oblici ulaganja.

Ilustracija 1. Površina industrijske zone.

Postoje instalirani kapaciteti koji su u dobrom stanju na kojima posluje oko 75 privrednih subjekata. Industrijska zona nalazi se 2 km od centra grada.Sastavljena od 28 parcela međusobno povezanih sa direktnim izlazom na magistralni put Srbija –Crna Gora –BiH.
Ilustracija 2. Pregled industrijske zone.

Finansijske institucije

Grad Novi Pazar ima ukupno 13 banaka, kao i 7 osiguravajućih društava. Sve finansijske institucije su locirane u gradu Novom Pazaru. Prosečan broj ekspozitura banaka na 10.000 stanovnika iznosi 2,3.

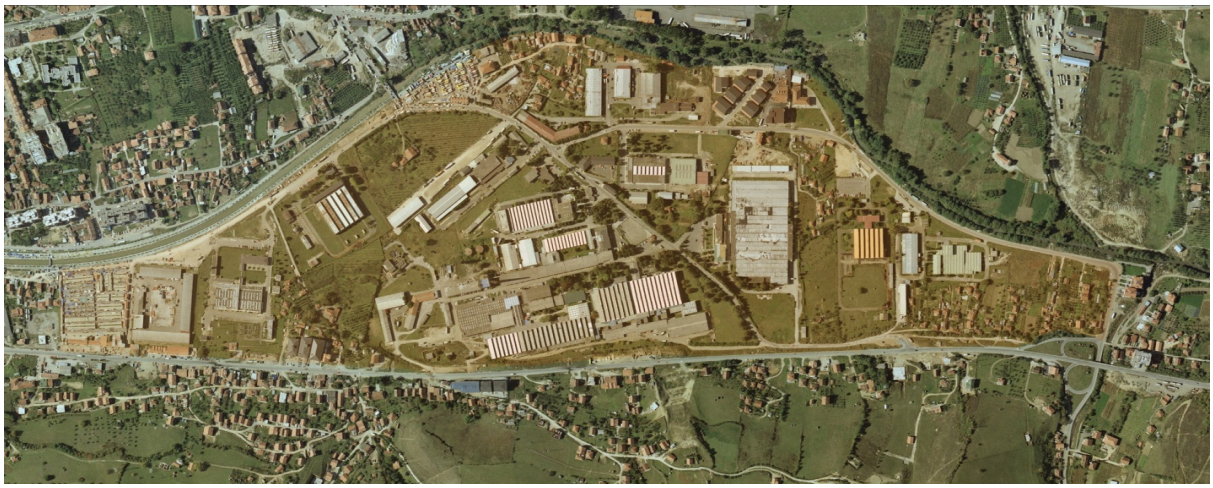

Banke koje posluju u Srbiji oslanjaju se u najvećoj meri na domaće, stabilne izvore finansiranja. Silazni trend odnosa kredita i depozita nastavljen je u toku 2019. godine kao posledica bržeg rasta depozita od kredita. Realna kreditna aktivnost koja pored domaćih kredita, obuhvata i zaduženost privrede i stanovništva u inostranstvu na kraju godine ostala u pozitivnoj zoni. Bankarski sistem Srbije je tokom 2019. Godine bio adekvatno kapitalizovan u najvećoj meri zahvaljujući jakoj kapitalnoj bazi. Na kraju godine PAK (pokazatelj adekvatnosti kapitala) je iznosio 21,8% što je znatno iznad regulatornog minimuma (12%) i dva i po puta iznad minimuma propisanog EU (8%).

Realna kreditna aktivnost banaka koja pored domaćih kredita, obuhvata i zaduženost privrede i stanovništva u inostranstvu na kraju godine prema podacima NBS ostala u pozitivnoj zoni.

Spisak poslovnih banaka u 2019 godini.

Br.	Naziv institucije	Broj filijala u gradu
1	Komercijalna banka	2
2	Banca Intesa	1
3	AIK Banka-Niš	1
4	Banka poštanska štedionica-Beograd	1
5	Credit Agricole banka Srbija	1
6	Halkbanka	1
7	Erste bank	1
8	Direktna banka	1
9	Raiffeisen bank-Beograd	1
10	Societe Generale bank-Srbija	1
11	Unicredit bank Srbija	1
12	OTP banka	1

Izvor: NBS – Narodna banka Srbije

2.1.Zaposlenost i nezaposlenost (po lokalnim samoupravama)

Ključni elementi politike zapošljavanja usmerene su ka rastu zapošljavanja kroz: podršku privatnom sektoru, samozapošljavanju, privlačenje stranih direktnih investicija, podršku unapređenju sistema obrazovanja. Takva politika treba da dovede do održivog povećanja zaposlenosti, posebno u privatnom sektoru, do otvaranja novih radnih mesta, do povećanja ulaganja u ljudski kapital i podsticanje socijalne inkluzije na tržištu rada, kao i do usklađivanja ponude i tražnje na tržištu rada.

Prioritet za zapošljavanje i uključivanje u mere aktivne politike zapošljavanja u 2020. godini će imati kategorije mladi visokoobrazovani kadrovi i teže zapošljiva lica kao što su osobe sa invaliditetom, samohrani roditelji, Romi, dugoročno nezaposlena lica, nezaposleni bez kvalifikacija i oni sa niskom kvalifikacijom, viškovi zaposlenih, lica mlađa od 30 godina kao i lica starija od 50 godina, žene žrtve porodičnog nasilja, korisnici materijalnog obezbeđenja.

Broj zaposlenih/nezaposlenih i zarade u Novom Pazaru

	2016	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**
Broj zaposlenih	19.636	20.530	19.721	19.770	20.062
Broj nezaposlenih	19.144	18.408	8.906	20.223	22.725
Prosečna neto zarada (u RSD)	34.192	35.891	37.440	41.302	45.475

Izvor : https://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja/#

Prema podacima CROSO-Centralnog registra za obavezno socijalno osiguranje, Penzijsko invalidskog osiguranja i Nacionalne službe za zapošljavanje, na području Novog Pazara stalan posao, posao na određeno vreme i po ugovoru o privremenim i poverenim poslovima u 2019. godini angažovano je ukupno 21.038 građana, a skoro 13.558 su penzioneri (12.7% u odnosu na ukupno stanovništvo), dok po evodenciji Nacionalne službe za zapošljavanje broj nezaposlenih lica je u decembru 2019.=20.223 građana. To bi značilo da na jednog zaposlenog dolazi 0,6 penzionera i 1 nezaposleni. Tokom 2018. godine prema podacima Nacionalne službe za zapošlavanje filijale u Novom Pazaru do stalnog posla je došlo najviše onih sa prvim stepenom stručne spreme (735), a svega 340 fakultetski obrazovanih ljudi. U

Novom Pazaru živi 13.558 penzionera, sa prosečnim prihodima od oko 19.500 dinara, što je znatno manje od republičkog proseka (26.336), pokazuju podaci filijale PIO fonda u Novom Pazaru.

U skladu sa zakonom, uz pribavljeno mišljenje Saveta za zapošljavanje Skupština grada Novog Pazara je donela Program aktivne politike zapošljavanja grada Novog Pazara za 2020. godinu kojima su definisani prioriteti politike zapošljavanja, mere za ostvarivanje prioriteta, nosioci poslova zapošljavanja, izvori finansiranja i rok realizacije pojedinačnih mera.

Prosečne zarade po zaposlenom po opštinama i gradovima u 2020. godini

Region	**Zarade**		**Zarade bez poreza i doprinosa**	
Oblast	**RSD**		**RSD**	
Grad - Opština	**VIII 2020**	**I-VIII 2020**	**VIII 2020**	**I-VIII 2020**
REPUBLIKA SRBIJA	**80,901**	**81,862**	**58,513**	**59,234**
Region Šumadije i Zapadne Srbije	69,276	69,798	50,036	50,411
Zlatiborska oblast	68,688	69,645	49,544	50,226
Nova Varoš	64,177	65,794	46,309	47,463
Priboj	65,696	66,848	47,399	48,231
Prijepolje	62,445	63,279	45,175	45,746
Sjenica	63,954	65,377	46,164	47,193
Raška oblast	65,430	66,235	47,327	47,881
Kraljevo	68,764	69,359	49,692	50,100
Vrnjačka Banja	62,472	62,236	45,184	44,991
Novi Pazar	**60,880**	**62,267**	**44,084**	**45,050**
Raška	64,207	65,203	46,509	47,185
Tutin	63,118	64,722	45,768	46,895

Izvor: https://publikacije.stat.gov.rs/G2020/Html/G20201289.html

Formiranjem Saveta za zapošljavanje i donošenjem Programa aktivne politike zapošljavanja, Gradska uprava je prepoznala mogućnost da utiče na politiku zapošljavanja na svojoj teritoriji i da planira i utvrdi mere za smanjenje nezaposlenosti i povećanje zaposlenosti.

U 2019. godini u RPK Moravičkog i Raškog upravnog okruga registrovano je 126.537 zaposlenih, što čini 5,8 odsto zaposlenih u Republici Srbiji. U odnosu na 2018. godinu zabeležen je rast zaposlenosti od 0,8 odsto na području RPK Moravičkog i Raškog upravnog okruga.

Registrovana zaposlenost u 2018. i 2019. godini

Naziv RPK i JLS	**Broj zaposlenih**		
	2019.	**2018.**	**Republika Srbija**
Republika Srbija	**2.173.135**	**2.131.079**	***100,0***
RPK Kraljevo	126.537	125.536	*5,8*
Kraljevo	30.674	29.937	*1,4*
Vrnjačka Banja	7.234	7.247	*0,3*
Raška	5.828	5.745	*0,3*
Novi Pazar	**21.038**	**21.195**	***1,0***
Tutin	4.599	4.722	*0,2*
Sjenica	4.676	4.671	*0,2*
Čačak	35.461	35.141	*1,6*
Gornji Milanovac	12.236	12.128	*0,6*

Izvor: Republički zavod za statistiku.

Ukupan broj nezaposlenih lica na teritoriji grada Novog Pazara je 20.223, a od tog broja je 10.262 žena. Na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje se nalazi sa prvim stepenom ukupno 8.274 lica od čega su 4.358 žene. Sa drugim stepenom je na evidenciji 747 lica od toga 240 čine žene, sa trećim stepenom na evidenciji se nalazi 4.077 lica od toga 1.717 su žene, sa četvrtim stepenom 5.632, od toga su 3.131 žene, sa petim stepenom ima 57 lica, od toga 12 čine žene, sa šestim stepenom ima 285 lica od čega su 148 žene. Sa sedmim stepenom, trenutno imamo na evidenciji 1.150 od toga 656 čine žene, i sa osmim stepenom ima jedno lice.

Pregled nezaposlenih lica po godinama života izgleda ovako: 574 nezaposlenih lica imaju od 15-19 godina života, 2.448 lica ima od 20-24 godina, 2.611 lica ima od 25-29 godina, 2.446 lica ima od 30-34 godina, 2.484 lica ima od 35-39 godina i 2.459 lica ima od 40-44 godina, 2.303 lica ima od 45-49 godina, 2.303 lica ima od 45-49 godina, 1.761 lica ima od 50-59 godina, 1.046 lica ima od 60-64 godina.

Nezaposlena lica na evidenciji po dužini traženja posla tj. trajanju nezaposlenosti mogu se rasporediti tako da do jedne godine traži zaposlenje 3.976 nezaposlenih lica, od jedne do dve godine zaposlenje traži 2.512 lica, od dve do tri godine 2.127 lica, od tri do pet godina, posao traži 2.805 lica, od pet do osam godina na posao čeka 3.235 lica, od osam do deset godina na posao čeka 1.686 lica i duže od deset godina posao traži 3.816 lica.

Na evidenciji nacionalne službe za zapošljavanje je 6.235 (3.525 žena) nezaposlenih lica do 30 godina života.

Struktura aktivnih nezaposlenih lica u 2019. godini se ogleda u većem učešću lica sa srednjom stručnom spremom u ukupnoj nezaposlenosti.

	2017	2018	2019	2020
01. Nekvalifikovani	7.516	7.775	8.274	8.556
02. Niža stručna sprema i polukvalifikovani	737	745	747	742
03. Kvalifikovani	3.917	3.915	4.077	4.180
04. Srednja stručna sprema	4.859	5.066	5.632	5.741
05. Visokokvalifikovani	62	54	57	60
06. Viša stručna sprema	175	157	162	152
07. Visoka stručna sprema	1.142	1.194	1.274	1.337
Ukupno	**18.408**	**18.906**	**20.223**	**20.768**

Kvalifikaciona struktura nezaposlenog stanovništva

Prema evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje, na kraju decembra 2019. godine, 11,0 % nezaposlenih u Republici Srbiji zabeleženo je na području RPK Kraljevo. U odnosu na 2018. godinu, smanjen je broj nezaposlenih za 3,7 odsto

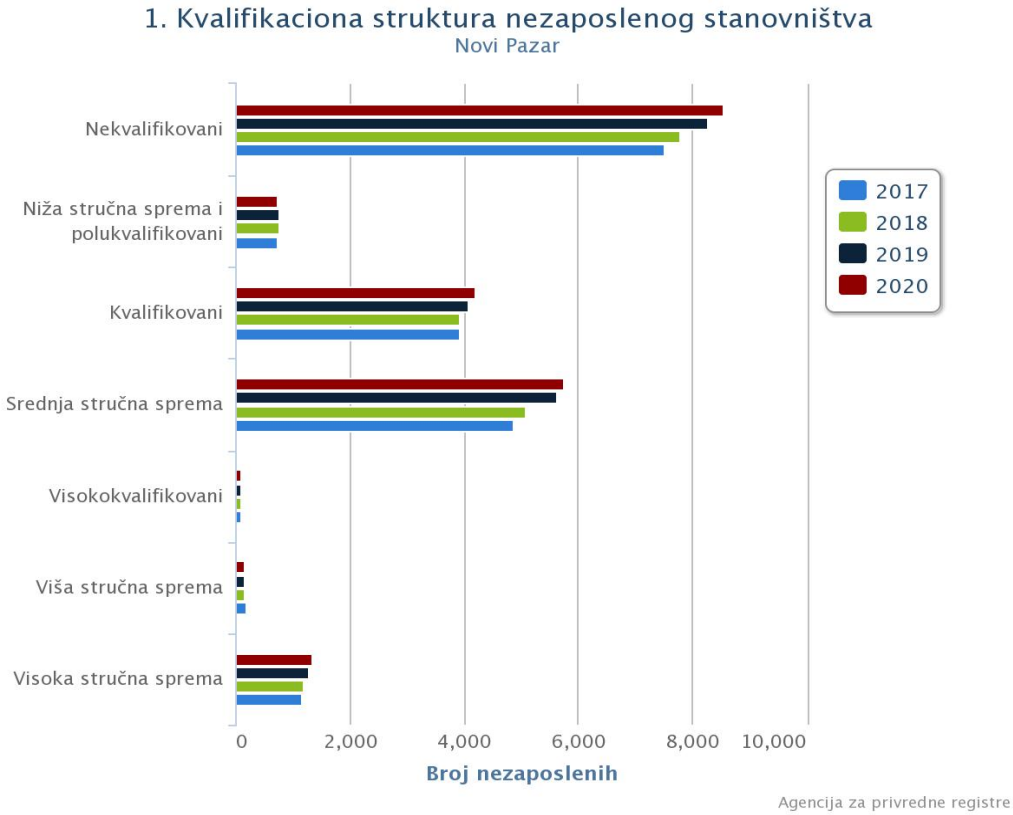

Najveća nezaposlenost zabeležena je u Novom Pazaru, Kraljevu i Tutinu.

Nezaposlena lica, stanje na kraju decembra 2018. i 2019. godine

Naziv RPK i JLS	**Nezaposlena lica**		**Udeo (2019), %**
	31.12.2019.	**31.12.2018.**	**R. Srbija**
Republika Srbija	**506.865**	**552.513**	***100,0***
RPK Kraljevo	55.901	58.040	*11,0*
Kraljevo	10.022	10.459	*2,0*
Vrnjačka Banja	2.689	3.005	*0,5*
Raška	1.926	2.174	*0,4*
Novi Pazar	**20.223**	**18.906**	***4,0***
Tutin	8.204	7.985	*1,6*
Sjenica	4.297	4.990	*0,9*
Čačak	5.824	7.229	*1,1*

Izvor: Nacionalna služba za zapošljavanje.

Organizacioni aspekti podrške lokalnom ekonomskom razvoju

U skladu sa Zakonom o lokalnoj samoupravi ("Sl. glasnik RS", br. 129/2007, 83/2014 - dr. zakon, 101/2016 - dr. zakon i 47/2018) i Zakonom o ulaganjima ("Sl. glasnik RS", br. 89/2015 i 95/2018), nadležnost jedinice lokalne samouprave jeste, da donosi i realizuje programe za podsticanje lokalnog ekonomskog razvoja, preduzima aktivnosti za održavanje postojećih i privlačenje novih investicija i unapređuje opšte uslove poslovanja, i to preko jedinice za lokalni ekonomski razvoj.

Grad Novi Pazar prema Pravilniku o organizaciji i sistematizaciji radnih mesta uspostavio je organizacionu jedinicu za lokalni ekonomski razvoj, i to u formi Odeljenja sa 9 radnih mesta za 14 službenika sa dva odseka za razvoj i realizaciju projekata i za privredni razvoj grada.

Kompleksnost funkcija i poslova lokalnog ekonomskog razvoja ukazuje na neophodnost saradnje različitih službi i institucija. U Gradskom veću grada Novog Pazara postoje članovi veća resorno zaduženi za oblast lokalnog ekonomskog razvoja, upravljanja projektima i saradnje sa malim i srednjim preduzećima i razvoj preduzetništva, takođe, aktivno radi i Privredni savet grada koji prati donošenje i promenu strategije i planova privrednog razvoja, prati sprovođenje planova i programa lokalnog ekonomskog razvoja, daje inicijative vezane za ekonomski razvoj i mišljenje o prioritetnim projektima lokalnog ekonomskog razvoja.

Organizaciona jedinica za LER je aktivno uključena i sarađuje sa ostalim službama i odeljenjima na kreiranju i realizaciji lokalne politike ekonomskog razvoja i strateškog planiranja.

Veoma bitna funkcija organizacione jedinice za LER jeste da aktivno preuzima odgovornost za lokalni ekonomski razvoj, radi boljeg i efikasnijeg planiranja, pripreme, koordinacije, upravljanja, realizacije i nadzora nad aktivnostima iz oblasti lokalnog razvoja na teritoriji Novog Pazara.

Grad Novi Pazar pruža podršku i postojećoj privredi, i to kroz: pružanje informacija o raspoloživim domaćim i stranim izvorima finansiranja, sistema olakšica i podsticaja i izradu i realizaciju instrumenata podršku za mikro, malim i srednjim preduzećima i preduzetnicima. Dodatno se pružaju informacije o troškovima osnivanja privrednog subjekta, daje pravne savete, i preko Regionalne razvojne agencije Sandžaka SEDA organizuje obuke za sticanje dodatnih znanja i veština.

Grad ima i relativno dobru komunikaciju sa privrednicima, ali se ona najčešće odvija neformalnim kanalima.

Lokalna samouprava je značajno unapredila efikasnost pružanja usluga privredi, pre svega zahvaljujući elektronskoj upravi, geografsko informacionog sistema i servisima uslužnog centra.

Grad realizuje mere aktivne politike zapošljavanja u saradnji sa Nacionalnom službom za zapošljavanje. Lokalna samouprava uključena je u ovaj proces i prati dešavanja na lokalnom tržištu rada kako bi mogla da brzo reaguje i uključi se u realizaciju ukoliko se ukaže interesovanje privrede.

2.2.LOKALNI EKONOMSKI RAZVOJ – VEZA SA AGENDOM 2030

Ujedinjene nacije su na samitu održanom septembra 2015. godine usvojile rezoluciju A/RES/70/1 – *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. Agenda 2030 je univerzalna strategija i od država potpisnica se očekuje da mobilišu sve resurse kako bi ciljevi bili ostvareni do 2030. godine. Agenda 2030, sa svih 17 ciljeva, uključuje tri dimenzije održivog razvoja: ekonomski rast, socijalnu inkluziju i zaštitu životne sredine.

Ovaj pravac razvoja doprinosi sledećim globalnim ciljevima održivog razvoja (Agenda 2030):

CILJ 8 UN: DOSTOJANSTVEN RAD i EKONOMSKI RAST: Promovisati inkluzivan i održiv ekonomski rast, zaposlenost i dostojanstven rad za sve.

- Održati ekonomski rast po glavi stanovnika u skladu sa nacionalnim okolnostima. **(8.1)**
- Postizanje više nivoa ekonomske produktivnosti kroz diversifikaciju, tehnoloških unapređenja i inovacije (fokus na radno intenzivne i visoko profitabilne sektore). **(8.2)**
- Promovisati razvojno orijentisane politike koje podržavaju proizvodne aktivnosti, stvaranje pristojnih poslova, preduzetništvo, kreativnost i inovativnost i podsticati formalno osnivanje i rast mikropreduzeća, odnosno malih i srednjih preduzeća, između ostalog i kroz pristup finansijskim uslugama. **(8.3)**
- Puna i produktivna zaposlenost i dostojanstven rad za sve žene i muškarce, što obuhvata i mlade ljude i osobe sa invaliditetom, kao i istu platu za rad jednake vrednosti. **(8.5)**
- Smanjiti udeo mladih koji nisu zaposleni niti su u procesu obrazovanja, odnosno obuke. **(8.6)**
- Jačati kapacitete domaćih finansijskih institucija kako bi se podsticala i širila dostupnost bankarskih, osiguravajućih i finansijskih usluga za sve. **(8.10)**

CILJ 9 UN: INDUSTRIJA, INOVACIJE i INFRASTRUKTURA: Izgraditi otpornu infrastrukturu, promovisati održivu industrijalizaciju i podsticati inovativnost.

- Razviti kvalitetnu, pouzdanu, održivu i prilagodljivu infrastukturu, uključujući regionalnu i međugraničnu infrastrukturu, kako bi se podržali ekonomski razvoj i ljudsko blagostanje, sa fokusom na jeftinom i jednakom pristupu za sve. **(9.1)**
- Povećati pristup malih industrijskih i ostalih preduzeća finansijskim uslugama, posebno u zemljama u razvoju, što obuhvata i povoljne kredite, i povećati njihovu integraciju u lance vrednosti i u tržišta. (**9.3)**
- Unaprediti naučna istraživanja, poboljšati tehnološke mogućnosti industrijskih sektora u svim zemljama, posebno zemljama u razvoju. **(9.5)**
- Značajno povećati pristup informacionim i komunikacionim tehnologijama i uložiti napore da se obezbedi univerzalan i priuštiv pristup internetu u najmanje razvijenim zemljama do 2020. godine. **(9.c)**

U osnovi sam ekonomski razvoj, a time i razvoj društva u celini u suštini zavisi od poslovanja, rasta i razvoja privrednih subjekata u ovom slučaju preduzeća koja se dele na mikro, mala, srednja i velika preduzeća i preduzetnike (MMSPP).

U svim razvijenim tržišnim privredama sektor MMSPP i preduzetnika čini osnovu privrednog razvoja. Razvoj MMSPP, njihov broj, uticaj na rast društvenog proizvoda i dohotka, učešće zaposlenih u ovom sektoru u ukupnom broju zaposlenih ukazuju na strateški značaj MMSPP sektora na nivou grada. Prilikom podrške sektoru MMSPP grad Novi Pazar teži da podrži poslovne entitete da postignu viši nivo ekonomske produktivnosti što je u skladu sa Ciljem **8.2***: Postizanje viših nivoa ekonomske produktivnosti kroz diversifikaciju, tehnološku nadogradnju i inovacije, uključujući fokusiranje na radno intenzivne i visoko profitabilne sektore.*

Poslovna klima podrazumeva čitav kompleks komercijalnih i administrativnih uslova za vođenje biznisa. Uslovi za privređivanje, porezi i okruženje povoljno za investicije, napredni

ljudski resursi i razvijen finansijski sektor, imaju najveći uticaj na poslovanje u gradu. Jedan od najbitnijih prioriteta je uspostavljanje konkurentnog okruženja za protok robe, kapitala i radne snage.

Novi Pazar ima dugu tradiciju industrijske proizvodnje i preduzetništva i glavna je karakteristika postojanje velikog broja malih zanatskih radnji, ali i mikro, malih i srednjih preduzeća koja su u usponu.

Ohrabrivanjem ljudi da budu preduzetnički orjentisani, MMSPP sektor može prepoznati dobre poslovne mogućnosti na terenu, koje se dopunjavaju sa velikim industrijskim kapacitetima.

Opšti cilj: **Doprinos ekonomskom razvoju Novog Pazara i stvaranju povoljnijeg poslovnog okruženja.**

U osnovi sam ekonomski razvoj a time i razvoj društva u celini u suštini zavisi od poslovanja, rasta i razvoja privrednih subjekata u ovom slučaju preduzeća koja se dele na mikro, mala, srednja i velika preduzeća i preduzetnike.

Novi Pazar ima dugu tradiciju industrijske proizvodnje i preduzetništva i glavna je karakteristika postojanje velikog broja malih zanatskih radnji, malih i srednjih preduzeća, začetak razvoja IT sektora, razvoj turizma.

Strateški cilj jeste razvoj preduzetništva i konkurentnosti, zasnovan na privatnoj preduzetničkoj inicijativi, znanju i inovativnosti, u cilju osnaživanja lokalnih mikro, malih, srednjih privrednih društava i preduzetnika u dovoljnoj meri da spremno odgovore na izazove konkurencije na zajedničkom tržištu EU i doprinesu poboljšanju životnog standarda građana Novog Pazara.

Grad Novi Pazar je u okviru mera za unapređenje ekonomskog razvoja i konkurentnosti u narednom periodu definisao sledeće **prioritetne ciljeve**:

1. **Stvaranje povoljnih uslova za investicije, unapređenje pristupa izvorima finansiranja**
2. **Stvaraje konkurentne radne snage kroz razvoj ljudskih resursa**
3. **Podrška postojećoj privredi i uspostava jakog MMSPP sektora**
4. **Unapređenje pristupa novim tržištima**

Svaki prioritetni cilj ima svoje mere koji će se ostvariti kroz projekte koje su definisani i prikazani u nastavku.

RAZVOJNI PRAVAC 2-EKONOMSKI RAZVOJ: MODUL 2.1. LOKALNI EKONOMSKI RAZVOJ	
Prioritetni ciljevi	**Mere**
1. Stvaranje povoljnih uslova za unapređenje privrednog i investicionog ambijenta i unapređenje pristupa izvorima finansiranja	1.1. Modernizacija postojećih i formiranje novih industrijskih zona 1.2. Aktivnosti za privlačenje stranih direktnih investicija 1.3. Unapređenje starih i formiranje novih klastera i inkubatora MMSPP 1.4. Unapredjenje sposobnosti MMSPP pristupa EU fondovima 1.5. Podrška inovativnosti privrede 1.6. Unapređenje administrativnih procedura i razvoj adekvatnih servisa i usluga za pružanje podrške postojećoj privredi 1.7. Osnivanje Naučno-tehnološkog parka Novi Pazar

	1.8. Izgradnja postrojenja za preradu industrijskih voda 1.9. Izgradnja fabrike za reciklažu otpada na biološkom sistemu 1.10. Formiranje slobodne (bescarinske) zone Novi Pazar
2. Stvaranje konkurentne radne snage kroz razvoj ljudskih resursa	2.1. Analiza privrede i potreba za radnom snagom 2.2. Analiza tržišta rada 2.3. Edukacija nezaposlenih i prekvalifikacija
3. Podrška postojećoj privredi i uspostava jakog MMSPP sektora	3.1. Institucionalna podrška poslovanju i razvoju MMSPP 3.2. Organizovani nastupi na sajmovima privrede u zemlji i inostranstvu 3.3. Razvoj i promocija preduzetničkog duha 3.4. Osnivanje islamske banke na teritoriji Grada Novog Pazara
4. Unapređenje pristupa novim tržištima	4.1. Obezbeđivanje kontinuirane podrške MMSPP za izlazak na nova tržišta 4.2. Unapredjenje pristupa tržištu IT sektora

PRIORITETNI CILJ 1

	Indikatori / Pokazatelji učinka	**Početno stanje**	**Željeno stanje**
Stvaranje povoljnih uslova za unapređenje privrednog i investicionog ambijenta i unapredjenje pristupa izvorima finansiranja	1.1. Broj novih stranih direktnih investicija na teritoriji Grada Novog Pazara	0	5
	1.2. Broj odobrenih finansijskih podsticaja za privredne subjekte i investitore	0	90
	1.3. Broj aktivnih industrijskih zona	1	2
	1.4. Broj novoootvorenih klastera ili inkubatora	2	5
	1.5. Broj tehnološko inovativnih preduzeća	55	100
	1.6. Broj preduzeća koja su koristila usluge i servise grada u odnosu na ukupan broj preduzeća, vodeći računa o broju ženskih preduzetnika koje su koristile usluge i servise grada. Broj žena koje su korisnice subvencija za samozapošljavanje od ukupnog broja dodeljenih subvencija, broj unapređenih procedura radi lakšeg poslovanja privrede	-	50

Obrazloženje:

Interesovanje investitora za ulaganje na teritoriju grada Novog Pazara nije na zavidnom nivou iako Novi Pazar odlikuje snažna industrijska, zanatska i proizvođačka tradicija. Povećanje broja investicija u gradu je od izuzetnog značaja za povećanje opšte zaposlenosti kao i smanjenje odliva stanovništva.

Prioritetni cilj moguće je ostvariti fokusiranjem na stvaranje povoljnije poslovne klime kroz modernizaciju postojeće i otvaranje nove poslovno-industrijske zone, uvođenje podsticaja za nove investicije i konkurentnoj podršci lokalne privrede. Neophodno je unaprediti investicioni ambijent i podići investicionu atraktivnost u gradu i ostvariti što konkurentniju poziciju grada.

Realizacija ovog cilja zahteva ozbiljna finansijska ulaganja i u značajnoj meri zavisiće od više faktora.

Doprinos Ciljevima održivog razvoja (COR) Agenda 2030

CILJ 8 UN: DOSTOJANSTVEN RAD i EKONOMSKI RAST: promovisati inkluzivan i održiv ekonomski rast, zaposlenost i dostojanstven rad za sve.

- Promovisati razvojno orijentisane politike koje podržavaju proizvodne aktivnosti, stvaranje pristojnih poslova, preduzetništvo, kreativnost i inovativnost i podsticati formalno osnivanje i rast mikropreduzeća, odnosno malih i srednjih preduzeća, između ostalog i kroz pristup finansijskim uslugama. **(8.3)**
- Jačati kapacitete domaćih finansijskih institucija kako bi se podsticala i širila dostupnost bankarskih, osiguravajućih i finansijskih usluga za sve. **(8.10)**

CILJ 9 UN: INDUSTRIJA, INOVACIJE i INFRASTRUKTURA: izgraditi prilagodljivu infrastrukturu, promovisati održivu industrijalizaciju i podsticati inovativnost.

- Razviti kvalitetnu, pouzdanu, održivu i prilagodljivu infrastukturu, uključujući regionalnu i međugraničnu infrastrukturu, kako bi se podržali ekonomski razvoj i ljudsko blagostanje, sa fokusom na jeftinom i jednakom pristupu za sve. **(9.1)**

- Povećati pristup malih industrijskih i ostalih preduzeća finansijskim uslugama, posebno u zemljama u razvoju, što obuhvata i povoljne kredite, i povećati njihovu integraciju u lance vrednosti. (**9.3)**

MERE ZA OSTVARENJE PRIORITETNOG CILJA 1

1.1. Modernizacija postojećih i formiranje novih industrijskih zona

- Grad će u narednom periodu potencijalne neiskorišćene prostorne kapacitete, u partnerstvu sa Republikom, iskoristiti za uspostavljanje nove industrijske zone, odnosno obezbeđivanje zemljišta investitorima sa potrebnom infrastukturom.
- Ova mera podrazumeva stvaranje zakonskih i tehničkih i komunalnih uslova za izradu plana detaljne regulacije, oglašavanje zone i efikasnu izgradnju i opremanje, podsticaj investicijama, uspostavljanje standarda uređenja javnog prostora i razvoj GIS-a.
- Potrebno je obezbediti lokaciju, komunalnu i energetsku infrastrukturu.

Izvor finansiranja: interno i eksterno
Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS), JKP Gradska čistoća, Republika Srbija, Ministarstvo privrede
Rok za realizaciju: dugi, preko 5 godina

1.2. Aktivnosti za privlačenje stranih direktnih investicija

- Mera podrazumeva promociju i realizaciju programa podsticaja i finansijskih instrumenata za privlačenje novih investicija u privredi za strane investitore i dijasporu kroz kreiranje jedinstvenog vizuelnog identiteta kroz promo materijal.
- U narednom period JLS će koja pripada III grupi razvijenosti koristiće sredstva podsticaja za kompanije i investitore koje otvaraju novu proizvodnju ili poslovanje na teritoriji opštine pod uslovom da zapošljavaju do 30 radnika sa teritorije gradske uprave i ulaganjem do 300.000 evra. Podsticaji će se obezbediti delom u budžetu gradske uprave i u okviru programa podrške razvoju poslovne infrastrukture i podsticaji investicijama kroz zapošljavanje i ulaganja.

Izvor finansiranja: dominantno eksterno i delom interno
Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS), Nacionalna služba za zapošljavanje (NSZ), Republika Srbija i Ministarstvo privrede (MP)
Rok za realizaciju: dugi, preko 5 godina

1.3. Unapređenje starih i formiranje novih klastera i inkubatora MMSPP

- Predviđa se finansijska i nefinansijska poslovna podrška sa ciljem formiranja novih i unapređenja rada postojećih klastera i biznis inkubatora, sufinansiranje tehničkih standarda za plasman proizvoda, pomoć za unapređenje postojećih i izgradnju novih proizvoda, kao i stimulacije – subvencije za sertifikaciju, izradu studija i projektno-tehničke dokumentacije.
- Primarna uloga i cilj poslovnih inkubatora je da kroz set usluga podstiču kreiranje uspešnih preduzeća sa težnjom da ista pri napuštanju inkubatora budu finansijski likvidna i samoodrživa. Na lokalnom nivou, poslovni inkubatori su instrument za podsticaj rasta nivoa zaposlenosti, transfera tehnologije i inovacija.
- Realizacijom ove mere, čiji je cilj kreiranje povoljnije klime za osnivanje i rad poslovnih inkubatora i klastera, kao jedan od vidova podsticaja razvoja preduzetnišva, obezbeđuje se povoljniji ambijent za povećavanje broja aktivnih privrednih subjekata na teritoriji Novog Pazara.

Izvor finansiranja: interno i eksterno
Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS) i Razvojna agencija Srbije (RAS), Republika Srbija
Rok za realizaciju: srednji, 3-5 godina

1.4. Unapređenje sposobnosti MMSPP pristupa EU fondovima

- Kroz političku podršku evropskih lidera i Evropskog parlamenta, projekti i programi EU su sredstvo za

pokretanje ekonomskog rasta i stvaranje novih radnih mesta.

- Jedan od ciljeva gradske uprave je pružanju podrške malim i srednjim preduzećima da pronađu poslovne partnere, partnere za nove tehnologije, obezbedi bolje razumevanje zakonodavnog okvira EU, kao i lakši pristup izvorima finansiranja Evropske Unije kao i unapređenje pristupa finansijskim sredstvima u različitim fazama: osnivanje, rast ili promena vlasnika preduzeća. Kako bi se to postiglo, iskoristićemo instrumente EU koja će upotrebiti zajmove i kapitalna ulaganja za MMSPP kroz instrument kreditnih garancija i kroz Instrument rizičnog kapitala za rast u okviru kojeg se iz COSME programa Evropske Unije obezbeđuje rizični kapital za investicione fondove koji ulažu u MMSPP, u fazama rasta i proširivanja poslovanja.
- Ova mera pripada grupi tzv. Informativno-edukativnih mera. Ona treba da se sprovodi kontinuirano. Za njenu realizaciju odgovorna je gradska uprava, a kao partner prepoznata je akreditovana Regionalna razvojna agencija Sandžaka (SEDA).

Izvor finansiranja: eksterno

Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS), ARRA (SEDA), Republika Srbija, EU fondovi (EUPRO, HORIZONT 2020, COSME, Easy)

Rok za realizaciju: srednji, 3-5 godina

1.5. Podrška inovativnosti privrede

- Poboljšanje tehnoloških kapaciteta MMSPP i njihove sposobnosti da izvoze obezbeđivanjem opreme i usluga.
- Mera podrazumeva osnivanje Inovativnog centra i kreiranje podrške za uvođenje inovacija i inovativnih rešenja u proizvodnim procesima, trgovini, transportu i pružanju usluga. Inovativni centar (IC) predstavljaće posebno značajan resurs, jer pored uloge poslovnog inkubatora i coworking prostora, pružanja različitih usluga, IC ima posebno značajnu ulogu u podsticanju poslovnih ideja i razvojnih projekata, umrežavanjea i međunarodne saradnje, čime ime veliki uticaj na aktiviranje područja.
- Unaprediti informisanost za nastup na tržištima regiona i EU, informisanost o programima za inovacije, uspostavljanju institucionalne infrastrukture za unapređenje inovacija, sticanja stručnih kvalifikacija, ekonomskog osnaživanja žena, jačanje svesti o društvenoj odgovornosti.
- MMSPP 41 sektor ulaže u dodatno sticanje informacija, znanja i veština kako bi oslobodio svoje inovacione potencijale i komercijalizovao ih na tržištu.

Izvor finansiranja: delom interno i eksterno

Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS), ARRA (SEDA), Republika Srbija, EU fondovi (ERASMUS, HORIZONT2020, COSME, WB EDIF, IPA, Creative Europe)

Rok za realizaciju: srednji, 3-5 godina

1.6. Unapređenje administrativnih procedura i razvoj adekvatnih servisa i usluga za pružanje podrške postojećoj privredi

- Broj preduzeća koja su koristila usluge i servise grada u odnosu na ukupan broj preduzeća, vodeći računa o broju ženskih preduzetnika koje su koristile usluge i servise grada. Broj žena koje su korisnice subvencija za samozapošljavanje od ukupnog broja dodeljenih subvencija
- Broj unapređenih procedura radi lakšeg poslovanja privrede
- Broj preduzeća koje koriste usluge grada u odnosu na ukupan broj preduzeća
- Broj javno–privatnih partnerstava

Izvor finansiranja: delom interno i eksterno

Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS), ARRA (SEDA), Republika Srbija, EU

Rok za realizaciju: srednji, 3-5 godina

1.7. Osnivanje Naučno-tehnološkog parka Novi Pazar

- Glavni ciljevi postojanja NTP u Novom Pazaru biće:
  - brži i fleksibilniji transfer tehnologije u privredu i postepeno unapređenje zastarele tehnologije;
  - korišćenje istraživačko-razvojnog potencijala i njegovo podizanje na najviši nivo kroz obrazovanje za potrebe inovativnog preduzetništva;
  - veća konkurentnost lokalnih preduzeća na domaćem i stranom tržištu;
  - ostvarenje sistemskih promena u privredi;
  - pomoć u otvaranju novih radnih mesta (smanjenje rizika od nezaposlenosti, obuka i prekvalifikacija);
  - osnivanje malih i srednjih inovativnih preduzeća;
  - omogućavanje brze realizacije inovacija preduzeća koja nemaju potreban prostor, osnovnu opremljenost i dovoljnu imovinu, uz smanjenje rizika od neuspeha putem smanjenja fiksnih troškova rezultata ključnih aktivnosti.

Izvor finansiranja: delom interno i eksterno

Odgovorna strana:

Interno: Lokalna samouprava (LS), Centar NIT, Regionalni inovacioni Start-up centar Novi Paza, ARRA SEDA .

Eksterno: Republika Srbija, Kancelarija za javna ulaganja, Kabinet ministra za inovacije i tehnološki razvoj**.**

Rok za realizaciju: srednji, 3-5 godina

1.8. Izgradnja postrojenja za preradu industrijskih voda

- Prečišćavanje odnosno prerada otpadnih voda podrazumeva različite metode tretiranja komunalnih i industrijskih otpadnih voda kojima se uklanjaju štetne hemijske i biološke materije, kao i čvrste supstance i gasovi, čime se istovremeno ostvaruje nekoliko izuzetno važnih ciljeva:
  - Prvi i svakako najočigledniji pozitivan efekat prečišćavanja otpadnih voda je dobijanje čiste vode koja ja podobna za ponovno korišćenje;
  - Pored toga, u procesu prečišćavanja i razgradnje biološkog materijala sadržanog u otpadnim vodama dobija se gas metan, čijim se sagorevanjem može proizvesti električna energija koja se u praksi najčešće koristi za funkcionisanje samog postrojenja za tretman otpadnih voda, uz mogućnost da se višak električne energije proda i ubaci u mrežu;
  - Konačno, biološki materijal izdvojen iz otpadnih voda se tehnikama sušenja može pretvoriti u đubrivo koje se može dalje koristiti u poljoprivrednoj proizvodnji.

Izvor finansiranja: delom interno i eksterno
Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS), Republika Srbija (RS)
Rok za realizaciju: srednji, 5-7 godina

1.9. Izgradnja fabrike za reciklažu otpada na biološkom sistemu

- Razvojem novih tehnologija ostvaruje se potpuna reciklaža mešanog komunalnog otpada.
- Politika, lokalna uprava i građani bi ovakva nastojanja morali da podrže i realizuju.
- Izgradnjom fabrike za reciklažu otpada postižu se ciljevi održivog razvoja grada, ostvaruje se i cirkularna ekonomija.
- Izgradnjom tipske fabrike za preradu i reciklažu komunalnog otpada mogu se ostvariti ekonomski, ekološki, energetski i socijalni ciljevi razvoja Novog Pazara.
- Postoje dva sistema za reciklažu smeća i to: 1. reciklaža koja kao krajni proizvod donosi visoko kvalitetno veštačko đubrivo i 2. reciklaža koja kao krajni proizvod donosi bio gas.

Izvor finansiranja: delom interno (javno privatno partnerstvo) i eksterno
Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS), Republika Srbija (RS), Kancelarija za javna ulaganja, Ministarstvo privrede, EU fondovi
Rok za realizaciju: srednji, 5-7 godina

1.10. Formiranje slobodne (bescarinske) zone Novi Pazar

- Potrebno je srednjoročnim planovima definisati fazu obezbeđivanja parcele za navedenu slobodnu zonu.
- Pogodnosti formiranje slobodne zone, shodno svojim ovlašćenjima lokalna samouprava, može da donese odluku o pogodnostima za izgradnju objekata i infrastrukture na području slobodne zone. Ove pogodnosti se odnose na donošenje odluke o oslobađanju od plaćanja lokalnih poreza, naknada i taksi koje su u nadležnosti lokalnih samouprava, npr. naknade za uređenje gradskog građevinskog zemljišta, naknade za takse i troškove gradske uprave, naknade za korišćenje gradskog građevinskog zemljišta, naknade za urbanističke uslove i saglasnosti, priključak na lokalnu infrastrukturu vode i kanalizacije, lokalne komunalne takse i sl.

Izvor finansiranja: delom interno i eksterno
Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS), Republika Srbija (RS), Ministarstvo finansija – Uprava za slobodne zone
Rok za realizaciju: srednji, 5-7 godina

PRIORITETNI CILJ 2	Indikatori / Pokazatelji učinka	Početno stanje	Željeno stanje
Stvaranje konkurentne radne snage kroz razvoj ljudskih resursa	1.11. Prosečna mesečna zarada na području grada Novog Pazara	41.302.00	Povećanje za 45% cca 61.000 dinara
	1.12. Osnovan trening centar	0	1
	1.13. Broj registrovanih nezaposlenih građana	21.038	18.000

Obrazloženje:

Pored visoke stope nezaposlenosti, i dalje postoji nesrazmera između ponude i tražnje za radnom snagom. Kako bi se uskladila ponuda i tražnja za radnom snagom i smanjila stopa nezaposlenosti u gradu, potrebno je unaprediti mehanizam praćenja potreba privrede i usklađivanja mreža stručnih škola, obrazovnih profila i što više uključiti radnu praksu i praktičan rad u nastavne procese. Kroz dalji razvoj sistema kratkih obuka i programa prekvalifikacije i dokvalifikacije potrebno je pomoći nezaposlenima da se prilagode potrebama tržišta rada.

Jedan od glavnih preduslova za razvoj konkurentne i jake privrede je radna snaga koja je dovoljno stručna,

sposobna i vešta da odgovori na izazove i promene u okruženju.

U Novom Pazaru ukupan broj zaposlenih kod privrednih subjekata je oko 11.000 lica (55,6% od ukupnog broja zaposlenih na nivou grada u 2019. godini), od toga 70% su zaposleni kod pravnih lica, privrednih društava, a 30% su privatni preduzetnici, što je svega 10,2% zaposlenih u odnosu na broj stanovnika. Veliki broj nezaposlenih uzrokuje migracije i depopulaciju gradske uprave te je neophodna veća podrška programima za povećavanje zaposlenosti kako bi se smanjio trend pada broja zaposlenih. Grad Novi Pazar će nastojati da iz sredstava gradskog budžeta u narednom periodu finansira trening centar bitan za podsticanje preduzetničkog duha kao i da kreira povoljniji ambijent za započinjanje poslovanja. Realizacija ovog prioritetnog cilja je u skladu sa definisanim ciljevima plana zapošljavanja u 2020. godini, a već postoje lokalna tela (savet za zapošljavanje) za praćenje programa aktivne politike zapošljavanja.

Doprinos Ciljevima održivog razvoja (COR) Agenda 2020

CILJ 8 UN: DOSTOJANSTVEN RAD i EKONOMSKI RAST: Promovisati inkluzivan i održiv ekonomski rast, zaposlenost i dostojanstven rad za sve.

- Puna i produktivna zaposlenost i dostojanstven rad za sve žene i muškarce, što obuhvata i mlade ljude i osobe sa invaliditetom, kao i istu platu za rad jednake vrednosti. **(8.5)**
- Smanjiti udeo mladih koji nisu zaposleni niti su u procesu obrazovanja, odnosno obuke. **(8.6)**

MERE ZA OSTVARENJE PRIORITETNOG CILJA 2

2.1. Analiza privrede i potreba za radnom snagom

- Ova mera podrazumeva formiranje statističkog centra pri gradskoj upravi kao i reorganizacija Odeljenja za privredu i LER grada Novog Pazara.

Izvor finansiranja: interno
Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS)
Rok za realizaciju: srednji, 3-5 godina

2.2. Analiza tržišta rada

- U cilju stvaranja konkurentne radne snage u Novom Pazaru, koja će da odgovori potrebama tržišta rada, neophodno je kontinuirano obrazovanje i ulaganje u razvoj ljudskog kapitala od najranijeg uzrasta.
- U saradnji sa NSZ gradska uprava će kreirati baze upošljenih i održavati istu.

Izvor finansiranja: interno i eksterno
Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS) i Nacionalna služba za zapošljavanje (NSZ)
Rok za realizaciju: srednji, 3-5 godina

PRIORITETNI CILJ 3

	Indikatori / Pokazatelji učinka	**Početno stanje**	**Željeno stanje**
Podrška postojećoj privredi i uspostava jakog MMSPP sektora	3.1. Broj aktivnih privrednih subjekata na teritoriji Grada Novog Pazara	5173	6500
	3.2. Broj zaposlenih u kod svih privrednih subjekata	11.000	12.500
	3.3. % poslovnih prihoda privrednih društava	43,8 milijardi	+20%
	3.4. % poslovnih prihoda preduzetnika	8,6 milijardi	+20%
	3.5. Broj preduzetnika na 1000 stanovnika	34	38
	3.6. Broj privrednih društava na 1000 stanovnika	11	18

Obrazloženje:

Na institucionalnom nivou postoji jaka potreba za uspostavljanjem i formiranjem Privrednog suda u Novom Pazaru. Novi Pazar kao regionalni centar, sa razvijenim preduzetništvom i kao jedan od gradova koji će u narednom periodu dobiti i prilaz autoputu, treba imati jedinicu Privrednog suda, a nakon toga i samostalan Privredni sud, obzirom na nadležnosti suda definisane zakonom.

Pouzdan, predvidiv i jasan pravni i administrativni okvir poslovanja , koji obezbeđuje pravnu sigurnost i ne postavlja nepotrebne prepreke poslovanju, od izuzetnog je značaja za privredni razvoj Novog Pazara jer direktno utiče na konkurentnost, nivo ulaganja i dinamiku razvoja privrede.

Grad Novi Pazar planira da nastavi da unapređuje uslove za poslovanje i promociju preduzetništva i MSP - unapređuje društvenu odgovornost; jačanje uloge žena u biznisu; sveobuhvatna podrška početnicima u biznisu (uspostavljanje inkubatora i klastera; raspoloživost specifičnih finansijskih instrumenata; pristup informacijama i dostupnost, sajeta i pomoći prilikom osnivanja preduzeća).

U svim razvijenim tržišnim privredama sektor MMSPP čini osnovu privrednog razvoja. Razvoj MMSPP, njihov broj, uticaj na rast društvenog proizvoda i dohodak, učešće zaposlenih u ovom sektoru u ukupnom broju zaposlenih ukazuju na strateški značaj MMSPP sektora na nivou grada.

Preduzetnička klima u gradu nije na zavidnom nivou i ispod je proseka Republike Srbije. Broj aktivnih privrednih društava na 1000 stanovnika iznosi (11), što je za 1/3 manje od proseka, dok broj preduzetnika na 1000 stanovnika iznosi (34), što je malo niže od proseka Republike (36).

Neto efekat preduzetnika je u blagom porastu u odnosu na period od 2011 (0,8) - 2019 (1,2). godine, na 10 ugašenih, osnovano je 12 privrednih subjekata.

Analizirajući situaciju na terenu, glavni problemi koji su u vezi sa ovim ciljem mogli bi se formulisati kao:

- Nedovoljno razvijena poslovna klima i nekonkurentno poslovno okruženje
- Spor proces restruktuiranja i privatizacije velikih prerađivačkih preduzeća
- Nedovoljno razvijen MMSPP sektor, sa nedostatkom adekvatne institucionalne podrške.

Doprinos Ciljevima održivog razvoja (COR) Agenda 2020

CILJ 8 UN: DOSTOJANSTVEN RAD i EKONOMSKI RAST: Promovisati inkluzivan i održiv ekonomski rast, zaposlenost i dostojanstven rad za sve.

Održati ekonomski rast po glavi stanovnika u skladu sa nacionalnim okolnostima. **(8.1)**

- Postizanje više nivoa ekonomske produktivnosti kroz diversifikaciju, tehnoloških unapređenja i inovacije (fokus na radno intenzivne i visoko profitabilne sektore). **(8.2)**
- Promovisati razvojno orijentisane politike koje podržavaju proizvodne aktivnosti, stvaranje pristojnih poslova, preduzetništvo, kreativnost i inovativnost i podsticati formalno osnivanje i rast mikropreduzeća, odnosno malih i srednjih preduzeća, između ostalog i kroz pristup finansijskim uslugama. **(8.3)**
- Puna i produktivna zaposlenost i dostojanstven rad za sve žene i muškarce, što obuhvata i mlade ljude i osobe sa invaliditetom, kao i istu platu za rad jednake vrednosti. **(8.5)**
- Jačati kapacitete domaćih finansijskih institucija kako bi se podsticala i širila dostupnost bankarskih, osiguravajućih i finansijskih usluga za sve. **(8.10)**

MERE ZA OSTVARENJE PRIORITETNOG CILJA 3

3.1. Institucionalna podrška poslovanju i razvoju MMSPP

- Mera podrazumeva razvoj i realizaciju programa i povezanog finansijskog instrumenta podrške privrednim subjektima sa preciznom biznis idejom, u vidu obezbeđivanja lokalnih olakšica za otpočinjanje sopstvenog posla ili dalji razvoj poslovne ideje kao i subvencionisanje mesečne kamate ili kamatne stope privrednim subjektima sa teritorije grada Novog Pazara sa ciljem podsticanja razvoja preduzetništva.
- Mera takođe utvrđuje predvidiv i jasan pravni i administrativni okvir poslovanja, koji obezbeđuje pravnu sigurnost kroz formiranje jedinice Privrednog suda u Novom Pazaru.
- Takođe, namera je da se obezbede sredstva u vidu subvencija za samozapošljavanje i za otvaranje novih radnih mesta.
- Realizacija ove mere zahteva povećavanje lokalnih budžetskih izdataka za subvencije, a prioritetne kategorije kod odobravanja za samozapošljavanje definisane su u okviru LAPZ-a grada Novog Pazara.

Izvor finansiranja: interno i eksterno
Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS), Nacionalna sluzba za zapošljavanje (NSZ) i Republika Srbija
Rok za realizaciju: dugi, preko 5 godina

3.2. Organizovani nastupi na sajmovima privrede u zemlji i inostranstvu

- Mreža usluga za MMSP i početnike u biznisu podrazumeva informisanje, savetodavne usluge, obuke iz oblasti preduzetništva, mentorstvo, usluge poslovnog povezivanja i sajamskog nastupa.
- Ova mera podrazumeva podršku MMSPP u cilju njihove internacionalizacije i širenja na nova tržišta obuhvata prisustvo i predstavljanje na inostranim sajmovima, savjetodavne usluge za plasiranje određenog proizvoda ili usluge na novo tržište, učestvovanje na raznim nacionalnim i međunarodnim događajima, konferencijama i poslovnim susretima. Time se direktno utiče na podizanje njihovih kapaciteta, povećanje

konkurentnosti i boljeg izvoza kroz realizaciju Programa refundiranja troškova nastupa na sajmovima u zemlji i inostranstvu.
- Apliciranje kod donatora za podršku brendiranja proizvoda i prezentacije.

Izvor finansiranja: dominantno eksterno i delom interno
Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS), Razvojna agencija Srbije (RAS) i Republika Srbija
Rok za realizaciju: srednji, 3 - 5 godina

3.3. Razvoj i promocija preduzetničkog duha

- U narednom period planirana je realizacija niza aktivnosti – istraživanje, primeri dobre poslovne prakse i pilot projekti u oblastima kao što su afirmacija ženskog i omladinskog preduzetništva, mentoring ili razvoj smernica i usluga podrške za nove i potencijalne preduzetnike, uključujući mlade, žene i starije preduzetnike.
- Takođe, planirana je i obuka za učenike u tehničkim i zanatskim školama kroz Program učenici u privredi.

Izvor finansiranja: interno i eksterno
Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS), lokalna udruženja, SEDA, NSZ i Republika Srbija
Rok za realizaciju: srednji, 3 - 5 godina

3.4. Osnivanje islamske banke na teritoriji Grada Novog Pazara

- Aktivnosti koje je potrebno poduzeti u cilju osnivanja islamske banke na teritoriji Grada Novog Pazara na način da se oformi nova banka kao rezultat direktne investicije inostranih islamskih banaka ili otvaranje poslovnice neke od postojećih islamskih banaka.
- Predlog je da se osnivanje islamske banke dogovori sa IsDB (Islamic Development Bank) u Dželi, Saudijska Arabija jer je ova banka u vlasništvu Organisation of Islamic Cooperation (OIC) koji je u vlasništvu ministarstava finansija muslimanskih zemalja. Ova banka je razvojno orijentisana i radi slične projekte na međunarodnoj sceni, a i većinski je vlasnik islamskih banaka u regionu (Albanija, BiH).
- Potrebno je izraditi kvalitetnu analizu tržišta grada i regije, uzimajući u obzir većinsko muslimansko stanovništvo, kao i privredne potencijale grada i regije.
- Osnivanje islamske banke ne bi samo značilo povećanje islamski prihvatljivih bankarskih aktivnosti, već i privlačenje direktnih stranih investicija posebno sa bliskog istoka. Obzirom da su islamske banke aktivnije na polju društvene odgovornosti, značajno bi porastao broj programa i aktivnosti koje bi bile usmjerene razvoju lokalne privrede i podsticajnim programima.

Izvor finansiranja: interno i eksterno
Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS), SEDA, Republika Srbija, Ministarstvo finansija, Narodna banka Srbije, IsDB (Islamic Development Bank)
Rok za realizaciju: dugi, 5-8 godina

PRIORITETNI CILJ 4

	Indikatori / Pokazatelji učinka	**Početno stanje**	**Željeno stanje**
Unapređenje pristupa novim tržištima	4.1. Broj izvoznika na teritoriji grada	222	300
	4.2. Ukupan broj IT privrednih subjekata	55	100
	4.3. Ukupan broj sufinansiranih projekata u IT sektoru	0	2

Obrazloženje:

U Srbiji se prethodnih godina sve više govori o digitalizaciji i unapređenju sektora informaciono-komunikacionih tehnologija kao najzdravije industrijske grane u državi koja je 2019. godine, prema podacima Narodne banke Srbije, zabeležila izvoz vredan preko milijardu evra. IT sektor u Srbiji nastavio je sa trendom dugogodišnjeg rasta i povećanja obima posla za međunarodno tržite, naročito izvoza IT usluga.

Stopa ulaganja u IT sektor po glavi stanovnika prelazi 80, sa tendencijom rasta na 150 evra do 2025. godine. IT sektor prepoznat kao oblast sa najvećim potencijalom za razvoj mikro, malih i srednjih preduzeća.

Ovim prioritetnim ciljem obuhvaćene su mere koje se odnose na povećanje broja izvoznika, obima izvoza i kvaliteta izvoznih proizvoda MMSPP i podrške prilikom identifikacije potencijalnih tržišta za plasiranje proizvoda i usluga.

Rast izvoza posledično dovodi do povećanja produktivnosti, privrednog rasta i smanjivanja nezaposlenosti. Podrška pristupu novim tržištima u oblasti IT industrije i stvaranje uslova za identifikaciju novih poslovnih mogućnosti i poslovno povezivanje između različitih aktera, takođe, obuhvaćeno je ovim ciljem.

Osnivanje poslovnog informaciono-tehnološkog (IT) inkubatora obuhvaćen je ovim prioritetnim ciljem. Poslovni inkubatori su centri koji pružaju podršku razvoju Startup biznisa sa ciljem da smanje stopu njihove „smrtnosti“ i da obezbede uslove za njihov dalji rast i razvoj. Ovu vrstu podrške potrebno je pružati u oblastima koje su od posebnog značaja za ekonomiju i društvo u celini, i podrazumeva pružanje infrastrukturne, finansijske, organizacione, tehničke, stručne i svake druge pomoći u razvoju novih poslovnih poduhvata.

<u>Doprinos Ciljevima održviog razvoja (COR) Agenda 2020</u>

CILJ 8 UN: DOSTOJANSTVEN RAD i EKONOMSKI RAST: Promovisati inkluzivan i održiv ekonomski rast, zaposlenost i dostojanstven rad za sve.

- Postizanje više nivoa ekonomske produktivnosti kroz diversifikaciju, tehnoloških unapređenja i inovacije (fokus na radno intenzivne i visoko profitabilne sektore). **(8.2)**
- Promovisati razvojno orijentisane politike koje podržavaju proizvodne aktivnosti, stvaranje pristojnih poslova, preduzetništvo, kreativnost i inovativnost i podsticati formalno osnivanje i rast mikropreduzeća, odnosno malih i srednjih preduzeća, između ostalog i kroz pristup finansijskim uslugama. **(8.3)**

MERE ZA OSTVARENJE PRIORITETNOG CILJA 4

4.1. Obezbeđivanje kontinuirane podrške MMSPP za izlazak na nova tržišta

- Mera u okviru ovog prioritetnog cilja odnosi se na smanjenje i prevazilaženje prepreka u trgovini MMSPP sektora. Potrebno je da MMSPP izvoznicima i potencijalnim izvoznicima obezbede kvalitetnu podršku, približe izvozne procedure i olakšaju tehničku pripremu izvoza.
- U okviru podrške inovacijama biće unapređena podrška za sufinansiranje inovacionih projekata MMSPP kroz meru podrške implementiranja inovacija u IT sektoru.
- Mera podrazumeva brzo i redovno informisanje preduzetnika i ostalih zainteresovanih strana o raspoloživosti i mogućnostima drugih izvora finansiranja.

Izvor finansiranja: interno i eksterno
Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS), EU programi i Republika Srbija
Rok za realizaciju: srednji, 3 - 5 godina

4.2. Unapredjenje pristupa tržištu IT sektora

- Ovom merom je obuhvaćeno osnivanje poslovnog informaciono-tehnološkog (IT) inkubatora. Najveća prednost poslovnih inkubatora je upravo u tome što pružaju usluge koje su prilagođene potrebama Startup biznisa, po cenama koje su po pravilu znatno niže od tržišnih. Poslovni inkubatori su organizovani kao pravna lica i funkcionišu kao mreža (Hub) u okviru koje se preduzetnici povezuju sa poslovnim partnerima, potencijalnim kupcima, investitorima, finansijerima, konsultantima, profesionalcima, naučnim i obrazovnim institucijama, stručnim udruženjima, nevladinim organizacijama, predstavnicima države i drugim subjektima koji mogu da pomognu u ranim fazama njihovog razvoja.
- Program lokalnih olaksica za nova preduzeća u IT sektoru, neke od tih usluga/olakšica obuhvataju logističke usluge (zakup poslovnog prostora, korišćenje zajedničkih resursa, administrativne i tehničke usluge), usluge jačanja kapaciteta (usluge stručnog savetovanja, usluge stručnog usavršavanja, usluge koučinga i mentoringa), usluge povezivanja (usluge povezivanja sa partnerima, usluge povezivanja sa

potencijalnim kupcima, usluge povezivanja sa naučnim i drugim institucijama), i usluge obezbeđenja izvora finansiranja (usluge povezivanja sa investitorima i prateće usluge u vezi obezbeđenja izvora finansiranja).
- Organizovanje lokalnih sajmova IT sektora.
- Podrska učešću na sajmovima u inostranstvu.

Izvor finansiranja: interno i eksterno
Odgovorna strana: Lokalna samouprava (LS), Centar NIT, Regionalni inovacioni Start-up centar Novi Pazar, EU programi i Republika Srbija
Rok za realizaciju: srednji, 3 - 5 godina

2.3 Rekapitulacija prioritetnih ciljeva i mera i projekata: Lokalni ekonomski razvoj

I PRIORITETNI CILJ - Stvaranje povoljnih uslova za unapređenje privrednog i investicionog ambijenta i unapredjenje pristupa izvorima finansiranja

MERA 1.1		**Modernizacija postojećih i formiranje novih industrijskih zona**
Projekat	1.1.1	Izrada plana detaljne regulacije za novu industrijsku zonu
Projekat	1.1.2	Formiranje i infrastrukturno opremanje nove potencijalne industrijske zone
Projekat	1.1.3	Modernizacija postojece industrijske zone
Projekat	1.1.4	Formiranje baze o slobodnim kapacitetima
MERA 1.2		**Aktivnosti za privlačenje stranih direktnih investicija *SDI***
Projekat	1.2.1	Kreiranje jedinstvenog vizuelnog identiteta grada kroz promo materijal
Projekat	1.2.2	Centar za izdavanje dozvola, jedinstveni šalter i/ili jedinstveno upravno mesto
Projekat	1.2.3	Promocija u dijaspori- prezentacija projekata
MERA 1.3		**Unapređenje starih i formiranje novih klastera i inkubatora MMSPP**
Projekat	1.3.1	Podrška povezivanju i formiranju novih klastera i inkubatora u MMSPP sektoru
Projekat	1.3.2	Osnivanje biznis inkubatora
MERA 1.4		**Unapredjenje sposobnosti MMSPP pristupa EU fondovima**
Projekat	1.4.1	Obuka menadžera u MMSPP sektoru za povlačenje sredstava iz EU fondova
Projekat	1.4.2	Formiranje jedinstvene centralne baze konkursa, javnih poziva
MERA 1.5		**Podrška inovativnosti privrede**
Projekat	1.5.1	Osnivanje inovativnog centra MSPP
Projekat	1.5.2	Podrške za uvodjenje inovacija i inovativnih rešenja u proizvodnim procesima, trgovini, transport, pružanju usluga
MERA 1.6		**Unapređenje administrativnih procedura i razvoj adekvatnih servisa i usluga za pružanje podrške postojećoj privredi**
Projekat	1.6.1	Jedinstveno upravno mesto
MERA 1.7		**Osnivanje Naučno-tehnološkog parka Novi Pazar**
Projekat	1.7.1	Osnivanje i formiranje Naučno-tehnološkog parka
MERA 1.8		**Izgradnja postrojenja za preradu industrijskih voda**
Projekat	1.8.1	Izgradnja postrojenja za prečišćavanje i preradu otpadnih voda
MERA 1.9		**Izgradnja fabrike za reciklažu otpada na biološkom sistemu**
Projekat	1.9.1	Obezbeđivanje investitora, lokacija, projektovanje i izgradnja postrojenja za reciklažu otpada na biološkom sistemu
MERA 1.10		**Formiranje slobodne (bescarinske) zone Novi Pazar**
Projekat	1.10.1	Obezbeđivanje investitora, lokacije, projektovanje i izgradnja slobodne zone

II PRIORITETNI CILJ - Stvaranje konkurentne radne snage kroz razvoj ljudskih resursa

MERA 2.1		**Analiza privrede i potreba za radnom snagom**
Projekat	2.1.1	Formiranje statističkog centra pri gradskoj upravi, reorganizacija odeljenja za privredu
MERA 2.2		**Analiza tržišta rada**

Projekat	2.2.1	Program u saradnji sa NZS kreiranje baze upošljenih, održavanje baze
MERA 2.3		**Edukacija nezaposlenih i prekvalifikacija**
Projekat	2.3.1	Program obuke za nezaposlena lica
Projekat	2.3.2	Program obuke za menadžere i rukovodioce
Projekat	2.3.3	Program obuke u sektoru IT
Projekat	2.3.4	Osnivanje trening centra

III PRIORITETNI CILJ - Podrška postojećoj privredi i uspostava jakog MSPP sektora

MERA 3.1		**Institucionalna podrška poslovanju i razvoju MSPP**
Projekat	3.1.1	Osnivanje privrednog suda u Novom Pazaru
Projekat	3.1.2	Lokalne olakšice za nova preduzeća
Projekat	3.1.3	Lokalne olakšice za postojeća preduzeća
Projekat	3.1.4	Program subvencionisanja kroz zapošljavanje novih radnika
Projekat	3.1.5	Subvencionisanje kamata privrednim subjektima
MERA 3.2		**Organizovani nastupi na sajmovima privrede u zemlji i inostranstvu**
Projekat	3.2.1	Program refundiranja troškova nastupa na sajmovima u zemlji i inostranstvu
Projekat	3.2.2	Apliciranje kod donatora za podršku brendiranja proizvoda i prezentacije
MERA 3.3		**Razvoj i promocija preduzetničkog duha**
Projekat	3.3.1	Obuka za učenike u tehničkim i zanatskim školama kroz Program učenici u privredi, praksa
Projekat	3.3.2	Afirmacija zenskog preduzetnistva
Projekat	3.3.3	Afirmacija omladinskog preduzetnistva
MERA 3.4		**Osnivanje islamske banke na teritoriji Grada Novog Pazara**
Projekat	3.4.1	Uraditi detaljnu analizu tržišta i kapaciteta grada Novog Pazara i studiju izvodljivosti osnivanja islamske banke na teritoriji grada
Projekat	3.4.2	Koordinacija aktivnosti u cilju osnivanja banke, prezentacija projekta islamskim bankama koje su potencijalni investitori
Projekat	3.4.3	Subvencioniranje kreditnih linija prema poduzetnicima koji će imati stopu od 0%
Projekat	3.4.4	Osnivanje islamske banke na teritoriji Grada Novog Pazara

IV PRIORITETNI CILJ - Unapređenje pristupa novim tržištima i IT sektor

MERA 4.1		**Obezbeđivanje kontinuirane podrške MSPP za izlazak na nova tržišta**
Projekat	4.1.1	Smanjenje i prevazilaženje tehničkih prepreka u trgovini
Projekat	4.1.2	Podrske implementiranja inovacija u IT sektoru
MERA 4.2		**Unapredjenje pristupa tržištu IT sektora**
Projekat	4.2.1	Osnivanje poslovnog informaciono-tehnološkog (IT) inkubator
Projekat	4.2.2	Program lokalnih olaksica za nova preduzeća u IT sektoru
Projekat	4.2.3	Organizovanje lokalnih sajmova IT sektora
Projekat	4.2.4	Podrska učešću na sajmovima u inostranstvu

Lista realizovanh projekata u proteklih 10. godina:

R.b.	REALIZACIJA	NAZIV PROJEKTA	DONATOR/ FINANSIJER	VREDNOST PROJEKTA
1	**2011. godine**	**Mostovi na Jošanici**	Grad Novi Pazar	**150.000 EUR**
2	**2011-2012.godine**	**Rekonstrukcija gradskog stadiona**	Ministarstvo životne sredine, rudarstva i prostornog planiranja	**2.000.000 EUR**
3	**2012.godine**	**Gerontološki centar**	Ministarstvo rada i socijalnog staranja	**1.000.000 EUR**

4	**2012.godine**	**Dvorana "Pendik"**	Opština Pendik Grad Novi Pazar	**550.000 EUR**
5	**2013.godine**	**Vodovod**	LUX Development	**4.500.000 EUR**
6	**2013.godine**	**OŠ "Ćamil Sijarić"**	TIKA	**1.750.000 EUR**
7	**2013-2015.godine**	**Izgradnja 8 montažnih kuća**	Evropska komisija, Komesarijat za izbeglice i migracije Republike Srbije	**20.000.000 RSD**
8	**2014.godine**	**Anti erozivne brane**	EU PROGRESS	**1.000.000 EUR**
9	**2014.godine**	**OŠ "Meša Selimović"**	Ministarstvo prosvete	**1.750.000 EUR**
10	**2014.godine**	**Buster stanica za vodovod**	Vlada Kuvajta; Grad Novi Pazar	**1.000.000 EUR**
11	**2014-2015.godine**	**Izgradnja 10 montažnih kuća**	UNDP	**170.000 USD**
12	**2015.godine**	**Izgradnja reciklažnog centra**	UNDP, Japanska Ambasada	**650.000 EUR**
13	**2016-2017.godine**	**Korićenje reke Raške, Deževske i Banjske** *Regulacija reke Raške od ušća reke Banjske do mosta Careva Ćuprije, Deževe od ušća uzvodno i ušća reke Banjske*	JP Srbijavode	**222.800.000 RSD**
14	**2016-2017.godine**	**Izgradnja bujičnih pregrada na Jusuf potoku, Cvrnjskoj, Kruševačkoj, Ljudskoj i Sebečevskoj reci**	Evropski PROGRES	**250.000 EUR**
15	**2016-2018.godine**	**Izgradnja bujičnih pregrada na Trnavici, Jošanici i Izbičkoj reci**	Evropski PROGRES	**350.000 EUR**
16	**2016-2017.godine**	**Most kod "Lepe Brene"**	Ministarstvo građevinarstva saobraćaja i infrastrukture	**300.000 EUR**
17	**2017.godine**	**Atletski stadion**	Ministarstvo omladine i sporta; Grad Novi Pazar.	**203.000.000 RSD**
18	**2017.godine**	**Hotel na Atletskom stadionu**	Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija	**400.000 EUR**
19	**2017.godine**	**Dijagnostički centar; OŠ "Kalifa Bin Zaed" i vrtić u sklopu škole.**	UAE	**7.000.000 EUR**
20	**2017.godine**	**Obezbeđivanje trajnih stambenih rešenja i unapređenje fizičke infrastrukture za Rome u Novom Pazaru**	EU (CFCU)	**596.000 EUR**
21	**2017-2018.godina**	**Rekonstrukcija OŠ "Stefan Nemanja" i popravka krova na Domu Zdravlja** *Ukupno odobreno sredstava od Kraljevine Norveške 360.000 EUR a od KUJU Beograd 64.000 EUR; Grad Novi Pazar nadomestio/učestvovao sa 100.000 EUR*	Kraljevina Norveške i Kancelarija za javna ulaganja i KUJU Beograd.	**53.000.000 RSD**
22	**2018.godine**	**Hitna Služba**	EU PROGRESS; Ministarstvo Zdravlja;	**106.300.000 RSD**

			Grad Novi Pazar.	
23	**2018.godine**	**Kružni tok kod Bolnice**	Grad Novi Pazar	**200.000 EUR**
24	**2018.godina**	**Novi Pazar za bolje uslove života kod interno raseljenih lica i povratnika- 10 kuća, građevinski materijal i ekonomski paketi**	Delegacija EU	**359.520 EUR**
25	**2019-2020.godine**	**Ul. Dmitrija Tucakovića (pored Lidl-a)**	Ministarstvo privrede	**400.000 EUR**
26	**2020.godine**	**Rekonstrukcija "Gimnazije"**	Kancelarija za javna ulaganja	**75.000.000 RSD**
27	**2020.godine**	**Obdanište na Šestovu**	Ministarstvo prosvete	**600.000 EUR**
28	**2020.godine**	**Angio sala u Novom Pazaru** *Ministarstvo zdravlja uložilo **45.000.000 RSD** u opremu; Planirano još **5.000.000 RSD**; Grad Novi Pazar uložio **16.000.000 RSD**- adaptacija prostora.*	Ministarstvo zdravlja; Grad Novi Pazar.	**66.000.000 RSD**
29	**2020.godine**	**Rekonstrukcija biblioteke "Dositej Obradović"**	Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija	**300.000 EUR**
30	**2021.godine**	**Rekonstrukcija Hale sportova "DOUŠ"**	"Douš Grupa"	**2.000.000 EUR**
31	**2021.godine**	**Rekonstrukcija OŠ "Bratstvo" sa izgradnjom zatvorenog bazena**	Kancelarija za javna ulaganja	**630.000.000 RSD**

R.b	REALIZACIJA	PROJEKTI MANJE VREDNOSTI	DONATOR /FINANSIJER	VREDNOST PROJEKTA
1.	**2012-2013.godine**	**Instaliranje grejanja u Sportskoj hali "Pendik"** *Budžet JLS **7.670 EUR** Ostali izvori **58.500 EUR***	EU Progres	**66.170 EUR**
2.	**2012-2013.godine**	**Pazarski način života** *Budžet JLS **5.238 EUR** Ostali izvori **29.988 EUR***	EU Progres	**35.227 EUR**
3.	**2012-2013.godine**	**Uvođenje sistema menadžmenta kvalitetom i menadžementa životnom sredinom**	EU Progres	**30.000 EUR**
4.	**2013. godine**	**Unapređenje energetske efikasnosti objekata javne namene (Ekonomsko – trgovinka škola)** *Budžet JLS **655.998 RSD** Budžet RS **5.895.158 RSD***	Ministarstvo energetike, razvoja i zaštite životne sredine	**6.550.176 RSD**
5.	**2013.godine**	**Unapređenje energetske efikasnosti objekata javne namene (OŠ Bratstvo)** *Budžet JLS **692.017 RSD** Budžet RS **6.236.983 RSD***	Ministarstvo energetike, razvoja i zaštite životne sredine	**6.929.982 RSD**
6.	**2014.godine**	**Nabavka vozila za prečišćavanje kanalizacionog sistema**	EU PROGRES	**150.391 USD**

		kišne i fekalne kanalizacije *Budžet JLS* ***19.550 USD*** *Ostali izvori* ***130.841 USD***		
7.	**2014-2015.godine**	**Izgradnja lokalnog vodovoda i nabavka cisterne** *Lokalni vodovod -* ***120.000 EUR*** *Cisterna -* ***95.000 EUR***	EU PROGRES	**215.000 EUR**
8.	**2014-2015.godine**	**Izgradnja ambulante u Blaževu**	Svetska zdravstvena organizacija (SZO)	**100.000 EUR**
9.	**2015-2017.godine**	**Uvođenje Geografskog informacionog sistema za grad Novi Pazar**	EU Progres; Grad Novi Pazar	**107.000 EUR**
10.	**2017.godine**	**Izrada plana detaljne regulacije za postrojenje za preradu otpadnih voda**	EU Progres	**20.000 EUR**
11.	**2018.godine**	**Novi Pazar- novi poslovi** *Javni poziv za dobijanje podrške u izradi lokalnih planova za socijalno uključivanje Roma*	GIZ Grad Novi Pazar SKGO	**200.000 EUR**
12.	**2018-2019.godine**	**Izgradnja pešačke staze od Pazarišta do grada ras u Novom Pazaru**	Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija	**12.455.120 RSD**
13.	**2019-2020.godine**	**Unapredjenje savetodavno terapijske usluge kroz neurofitbek terapiju** ***Učešće grada/partnera 2.705 USD***	SWISS PRO-UNOPS	**15.815 USD**
14.	**2019-2020.godine**	**Ekonomski aktivizam Roma u Novom Pazaru**	Evropska Unija	**59.370 USD**
15.	**Realizacija projekta je u toku 2020-2021.godine**	**Socio-rehabilitacijski klub za decu i omladinu sa problemima u ponašanju** ***Učešće grada/partnera 1.495 USD***	SWISS PRO-UNOPS	**13.175 USD**
16.	**2021–2021.godine Realizacija projekta je u toku**	**Projekat servisiranja troškova kamate na kredite u 2021.**	Grad Novi Pazar	**5.000.000 RSD**
17.	**2021–2021. godine Realizacija projekta je u toku**	**"Dijalog kafe"**	Savet Evrope	**7.200 EUR**
18.	**2021 – 2021. Realizacija projekta je u toku**	**Cilj 3 Dijalog kafe – Mesto susreta Budžetski fond za program lokalne samouprave-podrška razvoju i funkcionisanju sistema lokalne samouprave** *Učešće Grada* ***620.000 RSD***	Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave	**1.200.000 RSD**
19.	**2021.godine**	**Zemena individualnih kotlarnica na čvrsto gorivo kotlovima na pelet** *Učešće Grada Novog Pazara* ***1.256.910 RSD****; Ministarstvo zaštite životne sredine* ***4.943.090 RSD.***	Ministarstvo životne sredine	**6.200.000 RSD**

20.	**2021.godine**	**Projekat pošumljavanja u cilju očuvanja predeonog diverziteta u 2021. godini** *Učešće grada/ partnera* ***943.846 RSD;*** *Ministarstvo zaštite životne sredine* ***4.719.230 RSD***	Ministarstvo životne sredine	**5.663.076 RSD**
21.	**2021. godine**	**Probijanje ulice iza Zavoda za zapošljavanje**	Grad Novi Pazar	**400.000 RSD**
22.	**2021.godine**	**Fasada na zgradi gradske uprave**	Grad Novi Pazar	**7.000.000 RSD**

PROGRAMSKI MODUL BROJ 4
Razvoja turizma Grada Novog Pazara

Tematska grupa

1. Dejan Belojica, rukovodila, e:mail: direktor.tonp@gmail.com,
2. Valdo Hajdarpašić, član, e:mail: valdin.tonp@gmail.com,
3. Kata Tiosavljević, član, e:mail: kata.tonp@gmail.com,
4. Ljiljana Lešević, član, e:mail: ljliljana1989@gmai.com.

TURIZAM

Većina današnjih stanovnika Novog Pazara i okoline posebno mladih ljudi veoma malo zna o istoriji Novog Pazara i njegovoj bogatoj kulturnoj prošlosti. Danas Novopazarci slabo poznaju svoje spomenike, kulturnu baštinu, geografske karakteristike grada i običaje koji se čuvaju vekovima.

Najvažnije kod ljudi koji žive u jednom gradu jeste osećaj pripadnosti i osećaj ljubavi prema mestu u kome se živi. Upoznavanje prošlosti upravo produbljuje tu ljubav i kod svakog Novopazarca izaziva poseban osećaj ushićenosti krajem i gradom u kom se rađa, odrasta i umire.

Iz upoznavanja sopstvene prošlosti, svojih korena i kulture crpi se snaga da se nastavi dalje na razvoju sopstvenog identiteta i razvoja onoga što su nam preci ostavili.

Voleti Novi Pazar znači voleti sebe i svoje biće, ali voleti i druge ljude koji su oko vas. Prošlost Novog Pazara moraju znati oni koji žive u njemu, ali i oni koji povremeno dolaze u njega. Na taj način svi zajedno razvijaju ljubav prema gradu, narodu, prošlosti, tradiciji, kulturi i na kraju prema domovini u kojoj živimo maksimalno poštujući tradicionalno uspostavljeni vrednosni sistem i društveni rad.

U prošlosti grada ljudi pronalaze odgovore na pitanja koja se tiču i sadašnjosti i budućnosti.

Dušu Novog Pazara treba svi da upoznaju. i ne treba da veruju očima već da veruju srcu i onome što osećaju kad dođu u Novi Pazar.

Između svih ovih slika prošlosti, karavana, ljudi, događaja, kriju se i priče običnih ljudi koje još više na poseban način govore o gradu. Te priče tek treba istražiti i ostaviti mladima da na njima grade svoju budućnost i budućnost Novog Pazara.

Ž

Rasim Ljajić,
Ministar trgovine, turizma i telekomunikacija
u Vladi Republike Srbije ,
od 2014. Do 2020.godine

TOURISM

Most of today's inhabitants of Novi Pazar and the region, especially young people, know very little about the history of Novi Pazar and its rich cultural past. Today, the people of Novi Pazar know little about their monuments, cultural heritage, geographical characteristics of the city and customs that have been preserved for centuries.

The most important thing for people who live in one city is the feeling of belonging and the feeling of love for the place where they live. Getting to know the past deepens that love and causes every Novi Pazar man a special feeling of delight in the region and the city in which he was born, grew up and died.

From getting to know our own past, our roots and culture, we draw strength to continue to develop our own identity and the development of what our ancestors left us.

To love Novi Pazar means to love yourself and your being, but also to love other people around you. The past of Novi Pazar must be known by those who live in it, but also by those who occasionally come to it. In this way, all together develop a love for the city, people, past, tradition, culture and, finally, for the homeland in which we live, with maximum respect for the traditionally established value system and social work.

In the city’s past, people find answers to questions that concern both the present and the future.

Everyone should get to know the soul of Novi Pazar. And they should not believe with their eyes, but with their heart and what they feel when they come to Novi Pazar.

Among all these images of the past, caravans, people, events, there are also stories of ordinary people who speak even more about the city in a special way. These stories have yet to be explored and left to young people to build their future and the future of Novi Pazar on.

Rasim Ljajic,
Minister of Trade, Tourism and Telecommunications
in the Government of the Republic of Serbia,
from 2014 to 2020

Novi Pazar – grad muzej pod otvorenim nebom

Svedoci smo vremena u kome se lokalne samouprave u Srbiji bore za primat u privlačenju investicija u veoma konkurentnom okruženju na globalnom nivou. Budući da smo i sami učesnici u tom procesu, pred nama su ozbiljni zadaci i veliki izazovi. Nesumnjivo je da grad Novi Pazar, kao društveni , privredni, obrazovni, zdravstveni, kulturni i sportski centar ovog dela Srbije, ima odlične preduslove da postane veoma atraktivna destinacija za strana ulaganja, o čemu već svedoče značajne investicije u poslednjih nekoliko godina. Ipak, da bismo se dugoročno pozicionirali na visoko konkurentnom tržištu, na možemo se osloniti samo na geografski položaj, prirodne resurse, socio-ekonomsko i istorijsko nasleđe. Neophodan je sistemski pristup održivom razvoju i unapređenju lokalne ekonomije, a to podrazumeva strateško planiranje u svim važnim oblastima razvoja, kao i utvrđivanje niza kratkoročnih i dugoročnih mera, koje će nas dovesti do ostvarenja željenih ciljeva.

U takvim uslovima pojačava se konkurencija između gradova, jer se gradovi na tržištu lokacija nadmeću za svoj deo slave, poštovanje i pažnje. Da bi bili uspešni u ovoj trci, gradovi su bili pinuđeni da nauče lekcije iz brendiranja.Na osnovu primene brend koncepta, gradovi žele da istaknu svoje specifičnosti, da budu zapaženi, kao i da zahvaljujući svojim prednostima zadrže postojeće i privuku nove stanovnike, talente, investitore i posetioce. U ovim nastojanjima gradovi se sve više oslanjaju na ideju o kreiranju ličnosti brenda grada.

Turizam je jedan od najvećih potencijala grada Novog Pazara, ali smo zajednički došli do zaključka da u toj oblasti nismo dovoljno konkurentni. Neki od najvrednijih resursa grada, poput kulturno-istorijskog nasleđa, značajnih manifestacija i festivala i nadaleko čuvene gastronomije, nisu dovoljno iskorišćeni i uvaženi. Jedan od razloga za to je i to što se turizmom nismo sistematski bavili – do sada nismo imali jasnu viziju razvoja turizma, nismo u dovoljnoj meri definisali turistički proizvod koji nudimo, niti smo jasno utvrdili strategiju i akcioni plan za unapređenje turističke ponude i postizanje konkurentnosti na tržištu. Da bismo se bolje pozicionirali u ovoj oblasti, što je od ključnog značaja za ekonomski napredak našeg grada, odlučili smo se na važan korak – pristupili smo izradi destegodišnjeg Plana razvoja turzma – koju vam ovom prilikom predstavljam.

U pripremi ovog dokumenta, učestvovali su svi značajni akteri na ovom polju – od predstavnika javnih institucija, uvaženih turističkih radnika, do predstavnika privrednog sektora i nevladinih organizacija – što predstavlja njegovu posebnu vrednost.

Da bismo obezbedili preduslove za razvoj turističke industrije grada Novog Pazara, neophodna su znatna finansijska ulganja u turističku infrastrukturu i razvoj turističkih proizvoda, kao i u razvoj neophodnih ljudskih resursa. Verujem da su Strategijom razvoja turizma grada Novog Pazara obuhvaćena sva ključna pitanja od značaja za ovu oblast razvoja, kao i da će mnogi predloženi programi i projekti dati vidljive i konkretne efekte u relativno kratkom roku, dok je za realizaciju pojedinih programa neophodno više vremena i strpljenja, ali se od njih očekuju i dugoročniji efekti, i značajnija ekonomska dobit.
Kulturno – istorijsko nasleđe

Imajući bogato kulturno – istorijsko nasleđe Grad Novi Pazar sa svojim orijentalnim ambijentom je sam po sebi atraktivan i zanimljiv za sve postioce.

Uvek je ovaj grad bio neka vrsta prestonice. Nemanjići su odabrali baš ovo mesto da tu utemelje stari grad Ras i prvu srpsku državu (nezavisna država Raška).

Na teritoriji koju pokriva Muzej Ras Novi Pazar nalazi se veliki broj istraženih manastira i crkava. U Petrovoj crkvi održali su se državni sabori koji su uticali na dalji tok srpske državnosti. Po predanju manastir Đurđevi Stupovi podignut je na jedinom mestu koje je Stefan Nemanja mogao da vidi iz svoje tamnice ispod tvrđave Ras, u pećini gde je bio manastir Arhanđela Mihaila. U pećinskom manastiru je 1202. godine starac Simeon napisao Vukanovo jevanđelje .

U selu Deževa, koje se nalazi oko 8 km severozapadno od Novog Pazara, kralj Dragutin je na državnom saboru pokraj crkve predao presto svom mlađem bratu Milutinu. Ostaci crkve su arheološki istraženi osamdesetih godina 20. veka.

U Sopoćanima je sahranjen kralj Uroš I, njegova majka Ana Dandolo i arhiepiskop Joanikije I. U Đurđevim Stupovima je sahranjen kralj Dragutin, kao drugi ktitor manastira.

Odavde je u XII veku vladao Stefan Nemanja rodonačelnik dinastije Nemanjića. U pećini u Rasu 1202. god. pisano je Vukanovo jevanđelje. U neposrednoj blizini Rasa niče i trgovište, a dolaskomTuraka vojni zapovednih Isa – beg Isaković 1461. god. postavlja temelje grada i daje mu ime Novi (Yeni) Pazar. Od samog nastanka grad je imao fizionomiju orijentalnog naselja, a zbog svoje veličine i značaja nazvan je šeherom što je bio epitet koji je nosilo malo gradova na Balkanu.

Novi Pazar je u XVI veku i sve do pred kraj XVII veka bio živa i bogata varoš, najveća i najnaprednija od svih varoš na putu između Dubrovnika i Niša. Bio je glavni trg stočarskih proizvoda iz celog područja stare Raške, i odatle se izvozilo mnogo vune, kože i voska. U

početku i sredinom XVI veka je bio čuven i kao veliki trg bosanskog sandžaka, sa mnogobrojnim hrišćanskim i turskim dućanima i karavanserijama. Varoš je bila utvrđena, opasana zidovima obima 4,5 milje, a naseljena DOMAĆIM STANOVNIŠTVO i mnogim kolonistima Dubrovčanima i Mlečanima.

Po Novom Pazaru ovaj kraj je nazvan Novopazarski Sandžak, administrativno – teritorijalna jedinica, koja je do 1877. god. pripadala bosanskom pašaluku i od Berlinskog kongreda (1878) igra važnu ulogu u političkoj istoriji Balkana i ekonomsku ulogu sve do poslednjih decenija XIX veka, kada su izgrađeni novi moravsko-vardarski putevi zbog čega su prestali da funkcionišu stari drumovi koji su povezivali Jadran sa istokom, putevi koji su za Novi Pazar značili život. Malo je gradova na Balkanu kod kojih je bilo tako izraženo zamiranje kao što je to bio Novi Pazar.

Novi Pazar ima burnu i bogatu prošlost. Posebnu vrednost ovog multietničkog i multikulturalnog prostora, gde se susreću zapadne i istočne civilizacija, čine brojni kulturno – istorijski spomenici. Arheološki nalazi govore da je ovo područje bilo naseljeno od kamenog doba (nalaz Naprelje), preko gvozdenog doba (nalaz Smolućka pećina) iz ranoantičkog doba (Novopazarski nalaz), te nalazišta ostataka kasnoantičkih i srednjovekovnih utvrđenja Jeleč i Ras.

Zagrljen planinama Golijom i Rogoznom sa Pešterskom visoravni pored sebe, na nadmorskoj visini od 496 m, Novi Pazar se prostire u zvezdastoj dolini reka Raške, Jošanice, Deževske, Trnavske, Ljudske, Sebečevske i Banjske. Iznikao je na glavnom putnom pravcu od Dubrovnika do Soluna i Istambula (Carigrada) i vrlo brzo postao glavni trgovački grad toliko da je nekoliko godina po osnivanju Novi Pazar imao više stanovnika nego London. Ta trgovačka tradicija ostala je do danas – ovo je grad vrhunskog džinsa, pun zanatskih i trgovačkih radnji tekstilom, obućom i industrijom nameštaja.

Veliki potencijal ovaj grad ima za sve vidove turizma: verski, zdravstveni u termalnim vodama Rajčinovića i Novopazarska banja čije su izvore koristili i Rimljani, jezero Gazivode, planine Golija i Rogozna sa bogatstvom flore i faune čine idealnu šansu za razvoj lovnog i ribolovnog turizma.

Sva ova lepota i svi prirodni darovi ovog prostora postaju još prijatniji uz tradicionalne specijalitete daleko čuvenih pazarskih ćevapčića, mantija, bureka, pršute i sudžuka, zdravog sira, kajmaka i ovo sve sa pešterskih pašnjaka, čiste i pitke vode; ali najveći resurs Novog Pazara danas su njegovi vredni, preduzimljivi i kreativni ljudi koji su u situaciji duboke ekonomske krize uzeli sudbinu u svoje ruke i često bez bilo čije pomoći osnovali veliki broj malih proizvođačkih radnji i preduzeća zapošljavajući izvrsne majstore u oblasti tekstila, drvne industrije, obućarstva i građevine.

Novi Pazar ima i novo ruho – gradski trg sa pešačkom zonom, park, zelenu oazu i rekreativni centar u centru grada, sportske hale, otvorene sportske terene, trim staze, dugu pešačku zonu, stazu zdravlja, šetališta pored reke Raške i Jošanice, letnju baštu, renoviranu koncertnu dvoranu, galeriju, pozorište i sve to stvara odličan ambijent za afirmaciju mladih ljudi u sferi

sporta, kulture i umetnosti. Brojne su manifestacije tokom godine koje su postale tradicionalne i okupljaju veliki broj ljudi iz cele Republike i regiona.

Postojeće stanje turističkog prometa

Trend tražnje

Trend rasta turističkog prometa u 2011. godini se u Evropi povećao na 6,2 %. Prema porastu dolazaka godišnje urađeno je predviđanje da će 2020. godine biti 1,6 milijardi dolazaka sa stalnom stopom rasta od 6 % što je ogromno povećanje, i to pokazuje da i pored svih kriznih godina tražnja i kretanja u turizmu ne posustaju.

Podaci o motivaciji dolazaka pokazuju sledeće: 370 miliona turista iznad 15 godina je napravilo putovanje i inostranstvo. Od toga je 66% Evropljana odputovala na odmor, 24% posetilo prijatelje i rodbinu, 10% je obavilo poslovno putovanje.

U trendovima tražnje povećanje je u kraćim odmorima od 3 do 5 dana, smanjena je potražnja za letnjim odmorima sunce more. Povećana su putovanja iz zdravstvenih, porodičnih, školovanja i drugih motiva.
Pozicioniranje Srbije u Evropskom turizmu je banjski turizam zatim sportsko – omladinski, kulturno – istorijski, spomenički, gastronomski i seoski turizam.

Situacija tražnje za Jugoistočnu Evropu

Destinacija Hrvatske, Crne Gore i Bugarske su pokazale rast u broju dolazaka od 5,6 % u Bugarskoj do 20% u Hrvatskoj i Crnoj Gori.

Povećanje broja dolazakau Srbiji je 18% za domaće goste i 12% za strane, što je veliki uspeh s obzirom na ekonomsku situaciju i socijalno stanje građana Srbije.
Turizam je živa privredna grana koja utiče na niz drugih privrednih grana, razvoj poljoprivrede, zanatstva, usluga, transporta, a što je najvažnije otvara veliki broj radnih mesta. Jedno radon mesto u turizmu lančano otvara7 radnih mesta u pratećim granama privrede od kojih zavisi turistička ponuda.

Drugi vidovi i motivi dolazaka pored sunca i mora su u porastu, tako da nove destinacije – neotkrivene imaju posebne prednosti. Nove destinacije, koje nude, zdravstveni, sportski, istorijski i izletnički turizam su predmet interesovanja turista. Takvu situaciju treba iskoristiti i predstaviti se dobrim osmišljenim marketingom.

Strategija Razvoja turizma Srbije 2016-2025 navodi

Ciljevi Strategije su:

1. Održivi ekonomski, ekološki i socijalni razvoj turizma u Republici Srbiji;
2. Jačanje konkurentnosti turističke privrede 7egm njom povezanih delatnosti na domaćem i međunarodnom tržištu;
3. Povećanje direktnog i ukupnog učešća sektora turizma u bruto domaćem proizvodu (u daljem tekstu: BDP) Republike Srbije, 7egme povećanje direktnog i ukupnog broja zaposlenih u sektoru turizma i njegovog učešća u strukturi ukupnog broja zaposlenih u Republici Srbiji;
4. Unapređenje ukupnog imidža Republike Srbije u 7egmen, Evropi i svetu

Kao jedan od ciljeva razvoja turizma, Strategija navodi područje Golije, Novog Pazara i Ivanjice.

Prostorni okvir razvoja obuhvata: planinu Golija sa širom okolinom

Motivacija dolazaka

Dok banje ostvaruju veliku posećenost domaćih turista u međunarodnom segmentu zdravstvenog / wellness turizma, banje Republike Srbije imaju samo 10% stranih turista. Republika Srbija sa 50 banjskih i klimatskih mesta i preko 1.380 izvora, od kojih oko 500 izvora hladne i tople mineralne vode, bogatstvo prirodnih mineralnih gasova i lekovitog blata, ima ogromam potencijal u zdravstvenom / wellness segmentu. Prirodni resursi pružaju mogućnost green field investicija, koje mogu obezbediti ubrzan regionalni ekonomski razvoj (zapošljavanje mladih, izgradnja manjih smeštajnih objekata, razvoj sektora usluga i poljoprivrede)

Turistički promet u vodećim banjama u Republici Srbiji od 2016. Do 2019. Godine

Rizort	Dolasci			Noćenja		
	2016.	2017.	2018.	2016.	2017.	2018.
Bukovička banja	34.564	37.152	33.591	87.395	101.246	88.553
Banja Vrdnik	23.577	28.798	27.814	100.609	104.136	102.082
Banja Kanjiža	11.560	2.336	2.284	46.952	19.915	20.625
Vranjska banja	2.143	2.336	2.284	19.134	19.915	20.625
Vrnjačka banja	202.820	213.194	247.709	677.690	701.622	818.045
Gamzigradska banja	1.750	12.120	11.621	20.844	124.465	119.668
Gornja Trepča	11.180	24.028	24.156	113.611	146.827	136.282
Koviljača	23.026	13.808	13.753	147.026	89.138	88.423
Novopazarska banja i Grad Novi Pazar	15.015	13.233	20.280	27.140	21.146	34.763
Niška banja	5.059	5.282	4.454	33.873	36.899	28.914
Palić	28.725	31.879	30.218	48.532	52.254	51.138
Prolom banja	14.078	15.862	17.718	78.164	87.378	88.662
Sokobanja	45.918	53.915	101.167	219.224	261.930	498.463

Izvor: RZS, Saopštenja, 2016, 2017, 2018.

Turistički promet u Raškoj oblasti

U naredne dve tabele biće prikazani podaci učešća Raškog okruga u turističkom prometu Republike Srbije 2017. i 2018. godine, prema podacima Republičkog zavoda za statistiku.

Učešće Raškog okruga u Turističkom prometu Srbije, 2017. godine

Region/ oblast	Dolasci turista			Noćenja turista			Prosečna dužina boravka turista	
	ukupno	domaći	strani	ukupno	domaći	strani	domaći	strani
Republika Srbija	3.085.866	1.588.693	1.497.173	8.325.144	5.150.017	3.175.127	3,2	2,1
Raška oblast	368.505	298.877	69.628	1.278.119	1.071.722	206.397	3,6	3,0
Kraljevo	23.051	15.405	7.646	59.367	46.607	12.760	3,0	1,7
Vrnjačka banja	216.651	179.659	36.992	724.163	625.820	98.343	3,5	2,7
Novi Pazar	17.213	11.331	5.882	30.694	20.291	10.403	1,8	1,8
Raška	111.236	92.130	19.106	463.086	378.197	84.889	4,1	4,4
Tutin	354	352	2	809	807	2	2,3	1,0

Izvor: Republički zavod za statistiku

Učešće Raškog okruga u Turističkom prometu Srbije, 2018. godine

Region/ oblast	Dolasci turista			Noćenja turista			Prosečna broj noćenja turista	
	ukupno	domaći	strani	ukupno	domaći	strani	domaći	strani
Republika Srbija	3.430.522	1.720.008	1.710.514	9.336.103	5.678.235	3.657.868	3,3	2,1
Raška oblast	407.857	323.881	83.976	1.393.515	1.152.864	240.651	3,6	2,9
Kraljevo	25.355	18.100	7.255	79.214	65.103	14.111	3,6	1,9
Vrnjačka banja	250.621	203.255	47.366	837.486	714.612	122.874	3,5	2,6
Novi Pazar	20.280	12.978	7.302	34.763	23.462	11.301	1,8	1,5
Raška	111.319	89.270	22.049	441.451	349.090	92.361	3,9	4,2
Tutin	282	278	4	601	597	4	2,1	1,0

Izvor: Republički zavod za statistiku

Prema podacima RGZ-a u Raškoj oblasti je 2018. godine ostvaren prosečan broj noćenja domaćih turista od 3,6 (prosek za Srbiju 3,3) i prosečan broj noćenja inostranih turista od 2,9 (prosek za Srbiju je 2,1), od čega je na području Grada Novog Pazara boravilo ukupno 20.280 turista sa ostvarenih 34.763 broja noćenja.

Smeštajni kapaciteti

Naziv ustanove	Vrsta ustanove (hotel/motel)	Kategorija	Broj soba				Broj ležaja
			jednokrevetne	dvokrevetne	trokrevetne	apartmani	
Raj-Rajčinoviće banja	Hotel	**					42
Zavod novopazarska banja	Lečilište						248
Hotel S	Hotel	***					18
Tadž	Hotel	****					36
Vrbak	Hotel	***					73
Dragulj	Hotel	***					10
Atlas	Hotel	**					80
Palma	Hostel	**					60
Oxa	Hotel	***					40
Sopoćani	Hotel						50
Golija Odvraćenica	Hotel	*					45
Akva termal	Hotel						91
Gos Golija	Motel						30
Termal NP banja	Motel						14
Sidro	Motel						14
DM5	Motel	**					14
Ras Pazarište	Turističko naselje						27
Emrović raj	Turističko naselje	****					74
Lepi apartments	Apartmani						28
Boutique	Apartmani						12
Kosovo	Pansion						16
Brocat	Pansion						20
Mićo	Pansion						10

U okviru turističkog centra Odvraćenica postoji hotel Golija, koji je kategorisan. Hotel ima kapacitet od 110 ležajeva, dok u okviru turističkog centra na Goliji postoji šest skijaških

staza, od kojih su 5 dužine 450-1.200 m. U planu je izgradnja dve staze sa visinskom razlikom od 200 m dužine 1.500 m.
Ortačko Društvo "GOS" Ravić hotel takođe nije kategorisan. Ima kapacitet od 10 soba: 6 trokrevetnih, 3 dvokrevetne i 1 petokrevetne sobe.

U opštini Novi Pazar postoji 22 restorana. Svi su nekategorisani, a većina ima funkciju restorana – domaće kuhinje. Kapacitet im se kreće u opsegu od 50 do 300 mesta za sedenje.

*Kategorizacija objekata izvršena u trećem kvartalu 2019. godine

Usled ovakve dinamičnosti razvoja, sve je više prepoznatljiv turistički potencijal Novog Pazara, što su ovdašnji ugostitelji i hotelijeri prepoznali i investirali u povećanom ulaganju u hotelske kapacitete i tradicionalne restorane:

Broj objekata hotelskog smeštaja

Godina	2005	2010	2015	2020	Ukupno
Broj objekata	5	4	6	10	55
Broj ležajeva	380	238	342	305	1265

Ugostiteljski objekti u Novom Pazaru

Redni broj	Ugostiteljski objekat	Broj
1.	Restorana	22
2.	Kafana	40
3.	Poslastičarnica	16
4.	Picerija	16
5.	Barova	3
6.	Pokretni ugostiteljski objekat	4
7.	Kafea	50
8.	Brza hrana (kiosk)	28
Ukupno		179

Izvor: TO Novi Pazar

Zaključak:

Raznovrsnost ugostiteljskih objekata i njihov kapacitet dovoljni su da se zadovolji i povećana tražnja u slučaju intenzivnijeg turističkog prometa u budućem period. Zbog specifičnosti podneblja, u ponudi preovladavaju lokali sa etno kuhinjom i specifičnostima lokalne zajednice koji su jedan od faktora u brendiranju Novog Pazara sa svim svojim turističkim potencijalima u pozicioniranju na turističkoj ponudi Srbije.

	Godina	Turisti			Noćenja turista			Prosečna dužina boravka turista	
		svega	domaći	strani	svega	domaći	strani	domaći	strani
Republika Srbija	2012	2.079.643	1.269.676	809.967	6.484.702	4.688.485	1.796.217		
Novi Pazar	2012	13.026	9.444	3.582	75.586	69.801	5.785		
%	**2012**	**0.6**	**0.7**	**0.4**	**1.2**	**1.5**	**0.3**		
RepublikaSrbija	2013	2.192.435	1.270.667	921.768	6.567.460	4.579.067	1.988.393		
Novi Pazar	2013	14.657	11.120	3.537	74.620	69.232	5.388		
%	**2013**	**0.7**	**0.9**	**0.4**	**1.1**	**1.5**	**0.3**		
RepublikaSrbija	2014	2.192.268	1.163.536	1.028.732	6.086.275	3.925.221	2.161.054		
Novi Pazar	2014	12.476	8.374	4.102	33.677	26.160	7.517	3,1	1,8
%	**2014**	**0.6**	**0.7**	**0.4**	**0.6**	**0.7**	**0.3**		
RepublikaSrbija	2015	2.437.165	1.304.944	1.132.221	6.651.852	4.242.172	2.409.680		
Novi Pazar	2015	13.378	8.202	5.176	24.193	15.157	9.036	1,8	1,7
%	**2015**	**0.5**	**0.6**	**0.5**	**0.4**	**0.4**	**0.4**		
RepublikaSrbija	2016	2.753.591	1.472.165	1.281.426	7.533.739	4.794.741	2.738.998		
Novi Pazar	2016	15.015	9.521	5.494	27.140	17.493	9.647	1,8	1,8
%	**2016**	**0.5**	**0.6**	**0.4**	**0.4**	**0.4**	**0.4**		

RepublikaSrbija	2017	3.085.866	1.588.693	1.497.173	8.325.144	5.150.017	3.175.127	3,2	2,1
Novi Pazar	2017	17.213	11.331	5.882	30.694	20.291	10.403	1,8	1,8
%	**2017**	**0.6**	**0.7**	**0.4**	**0.4**	**0.4**	**0.3**		
RepublikaSrbija	2018	3.430.522	1.720.008	1.710.514	9.336.103	5.678.235	3.657.868	3,3	2,1
Novi Pazar	2018	20.280	12.978	7.302	34.763	23.462	11.301	1,8	1,5
%	**2018**		**0.7**	**0.4**		**0.4**	**0.3**		
RepublikaSrbija	**2019**								
Novi Pazar	**2019**								
%	**2019**								
RepublikaSrbija	**2020**								
Novi Pazar	**2020**								
%	**2020**								

Broj poseta i noćenja turista u Novom Pazaru za period od 2012-2018 godine
(Prosečan broj noćenja turista izračunava se deljenjem broja noćenja s brojem turista).

Imajući u vidu sve veću prezentaciju turističke ponude Grada Novog Pazara, Turistička organizacija Novi Pazar kao nosilac razvoja i promocije turizma kako kroz međunarodne sajmove, konferencije, prezentacije u domaćim i stranim medijima te kvalitetnim i raznovrsnim promo materijalom rađenim na više svetskih jezika doprinela je unapređenju turističke ponude grada a samim tim i povećanim brojem kako domaćih tako i inostranih gostiju.

Novi Pazar ima velike potencijale za dalji razvoj turizma, a najznačajniji jesu lečilišni faktor, prirodno bogatstvo kao i raznovrsna i bogata istorija i kultura, jedinstvena na prostoru Srbije.

Banjski turizam, sportsko-rekreativni i konferencijski jesu vidovi turizma na koje bi se primarno trebalo orijentisati u daljem razvoju. Da bi se iskoristile prednosti koje ovo područje ima neophodno je da postoji formirana jedinstvena i kompletna turistička ponuda , kao i da se omogući dostupnost i pristup lokalitetima i objektima od velike turističke važnosti i istorijsko-kulturnog značaja. Ovo se posebno odnosi na objekte islamske kulture i zajednice koje su jedan od najvažnijih činilaca, poput Hamama u Novopazarskoj banji i Hamama u samom gradu. Uređenje ovih lokaliteta trebalo bi da bude jedan od prioriteta radi daljeg unapređenja turizma.

Resursi bitni za formiranje ključnih turističkih proizvoda

Teritorija Novog Pazara ima burnu i bogatu prošlost. Posebnu vrednost ovog multietničkog i multikulturnog prostora, gde se susreću zapadna i istočna civilizacija, čine brojni kulturno-istorijski spomenici.

Muzej Ras Novi Pazar svojom delatnošću teritorijalno pokriva opštine Novi Pazar, Tutin i Sjenicu. U arheološkom odeljenju su se tako, u najvećem procentu, našli predmeti sa matične teritorije. Predmeti su u ovo odeljenje ušli kao rezultat svih vrsta arheoloških istraživanja,

otkupima i u manjoj meri poklonima pojedinaca. Arheološka iskopavanja su bila glavni izvor uvećanja zbirke i studijskog materijala kojih je na pomenutoj teritoriji bili mnogo.

Na teritoriji koju pokriva Muzej "Ras" Novi Pazar, poslednjih nekoliko decenija urađeno je sistematsko arheološko rekognosciranje terena sa sondažnim istraživanjima. Najveći broj evidentiranih utvrđenja pripada kasnoantičkom, odnosno ranovizantijskom periodu. Na području novopazarske opštine to su utvrđenja: Gradina na Pazarištu, Gradina u Postenju, Gradina na Južcu, Kulina u Rogatcu, Gradina u Radalici, Gradina u Šaronjama, Kula u Kaludri, Gaj u Babrežu i Krš na Zlatnom kamenu, Tutinskoj opštini pripadaju: Zlostup u Ostrovici, Gradina u Šaronjama, Gradina u Ramoševu, Jerinin grad na Trojanu, Gradina na Humu, Đurđevica u Đerekarima, Litice u Dobrinji i Tupi krš u Izbegu. Najmanji je broj utvrđenja na području opštine Sjenica: Velika gradina u Vrsenicama, Šarski krš kod Duge Poljane, Gradina u Tuzinju i Samograd u Grgajama.

Sva navedena utvrđenja podizana su radi zaštite rudonosnih oblasti i komunikacija kojima je rudno blago transportovano. To potvrđuju i ostaci rudarske delatnosti u okviru samih tvrđenja. Najveći broj utvrđenja podignut je u VI veku, a krajem istog, ili početkom narednog veka prestalo je da se koristi. Što se tiče kasnijeg korišćenja, obnovljena su samo utvrđenja na Gradinama u Pazarištu, Postenju i u Vrsenicama.

Područja opština Novi Pazar, Tutin i Sjenica detaljno su rekognoscirana. Njih je sproveo Muzej Ras Novi Pazar, a 2014. godine, kao kruna tih istraživanja, iz štampe je izašla publikacija "Arheološka karta Novog Pazara, Tutina i Sjenice" arheologa Dragice Premović Aleksić, koja je obradila do sada sve poznate arheološke lokalitete na pomenutoj teritoriji, a kojih ima 1526.

Danas arheološko odeljenje broji preko 3.000 predmeta koji nisu podeljeni u zbirke, ali bi se mogli svrstati u praistorijsku, antičku i srednjovekovnu.

Preporučujem svakom posetiocu da obavezno poseti muzej našeg grada koji je u strogom centru i mnogobrojne istorijske i kulturne spomenike u okruženju.

Antropogeni resursi

Bogata i slojevita prošlost ovog kraja ostavila je u nasleđe brojne dokaze o kulturnoj i umetničkoj delatnosti naših predaka oličenih kroz spomenike kulture.

Različite vrste porekla i starosti, ovi objekti nejednako očuvani, imaju veliki istorijski, kulturni i društveni značaj.

Arheološki spomenici i lokaliteti

Arheološki nalazi govore da je ovo područje bilo naseljeno još od kamenog doba-nalaz Naprelje, preko gvozdenog doba-nalaz Smolučka pećina i ranoantičkog doba-Novopazarski nalaz, te nalazišta ostataka kasnoantičkih i srednjovekovnih utvrđenja Jeleč i Ras.

Stari gradovi i utvrđenja

Stari Ras je kompleks srednjovekovnih spomenika u čijem sastavu su tri arheološka lokaliteta: utvrđenje na Gradini, pećina sa manastirom Sv. Arhanđela ispod utvrđenja i naselje Pazarište (Trgovište). Stari Ras je nekada bio značajan vizantijski vojni i administrativni centar, a u XII veku je postao prestonica vladara dinastije Nemanjića.

Utvrđenje vojnog karaktera na Gradini, koje se identifikuje sa istorijskim pojmom i nazivom Ras, ima osnovu nepravilnog četvorougla.

Pećina sa crkvom, čiji su ostaci temelja u vidu krstoobraznog rešenja nedovoljni za arhitektonsku identifikaciju objekata. Vezuju se za Stefana Nemanju, može se potvrditi pretpostavka da je ovde pisano čuveno Vukanovo jevanđelje, po ostacima fresaka crkva potiče s kraja XII i početka XIII veka.
Kompleks zgrada na Pazarištu, otkriven tokom arheoloških iskopavanja, čini naselje u kome se razlikuju dve hronološke faze-starija sa kućama brvnarama i mlađa sa dobro očuvanim kamenim objektima do na sprat.

Prema istorijskim izvorima za Ras su vezana mnoga zbivanja iz ranije prošlosti Srpske države. Pominje se u prednemanjićkom i ranonemanjićkom periodu u vezi sa srpsko-bugarskim i srpsko-vizantijskim odnosima.

Ras je nesumnjivo bio značajan politički centar Srpske države, a imao je i znatnu kulturnu ulogu u prvim decenijama njene nezavisnosti. Ras je danas izuzetno značajan arheološki lokalitet u čijim slojevima leže mnoge zagonetke naše prošlosti.

Ostaci Starog Rasa se nalaze 11 km zapadno od Novog Pazara u blizini manastira Sopoćani. Stari Ras se od 1979. god. nalazi na UNESKO-voj listi svetske baštine u sklopu spomenika srednjeg veka kao zaštićena celina Stari Ras i Sopoćani.

Jeleč

Tipičan srednjovekovni župski grad koji je sagrađen na jednom od najviših vrhova planine Rogozne, na nadmorskoj visini od 1262 m. Udaljen je oko 15 km od Novog Pazara. Po R.

Mihaljčiću ovaj grad je imao važnu ulogu u prednemanjičkom periodu, kada je mogao da bude značajna odbrambena tačka u borbama sa Vizantijom i Bugarskom.

Grad se vezuje za kralja Dragutina, gde mu je bio jedan od letnjih dvoraca u kome je povremeno boravio. Po podacima arhiepiskopa Danila II, kralj Dragutin je u blizini Jeleča, loveći divljač, slomio nogu, posle čega je abdicirao i predao vlast svome bratu Milutinu.
Do danas Jeleč nije bio predmet nikakvih arheoloških istraživanja niti konzervatorskih intervencija, pa se o njemu kao spomeniku kulture manje zna nego o nekim drugim našim srednjovekovnim gradskim utvrđenjima.

Crkva S. Petra (Petrova crkva)

Crkva S. Petra (Petrova crkva) predstavlja najstariji spomenik crkvene arhitekture na prostoru Srbije i prvobitno je središte Raške episkopije. Crkva svetih Apostola Petra i Pavla u narodu poznata kao Petrova crkva, dotira iz kraja IX veka, a ima i tvrdnji da je i starijeg datuma. U ovoj crkvi je kršten i Rastko Nemanjić Sveti Sava. Zbog svoje jedinstvenosti ovaj spomenik istorije je na listi UNESKO-ve liste svetske baštine. Nalazi se oko 2 km severno od Novog Pazara. Na mestu ove crkve bio je ranohrišćanski objekat podignut u VII veku na prostoru ilirskog kneževskog tuluma iz V veka p.n.e., čiji su ostaci otkriveni 1957. godine.

Manastir Đurđevi Stupovi

Manastir Đurđevi Stupovi je podigao veliki županj Stevan Nemanja 1171. godine. O posebnom značaju manastira govori njegov izuzetan položaj na vrhu uzvišenja, kao i posebna arhitektura ckve SV. Đorđa sa dva stuba koji su dali kasnije naziv manatira Đurđevi stupovi. Zaštićen je od strane UNESCA. Na putu prema manastiru Sopoćani prolazi se pored lokaliteta gde je nekada bio smešten Stari grad Ras. Nalazi se 11 km zapadno od Novog Pazara, na brdu Gradina. Pretpostavlja se da je osnovna u vreme Jovana II Komatina (1118. -1143. god.). Arhitektura ovog manastira predstavlja sintezu vizantijske arhitekture na Istoku i romanske na Zapadu što čini početak nove epohe u srednjovekovnoj arhitekturi Srbije poznate kao Raška škola. Freske su izvedene u tradicijama kominskog stila a neke su prenete u Narodni Muzej i Beogradu.

Manastir Sopoćani

Manastir Sopoćani, dom Sveta Trojice podigao je kralj Stefan Uroš (1243-1276) nedaleko od izvora reke Raške oko 1260. god. Svojom veličinom i lepotom nadmašuje sve dotadašnje srpske crkve. Freske manastira Sopoćani su pravo remek delo obdarenih slikara koji su na monumentalan način, savršenim koloritom i crtežom dočarali bitan dio hrišćanske historije. Umetnička vrednost ovih fresaka priznata je mnogo šire od granica Srbije. Danas je manastir jedan

od najznačajnijih srpskih kulturnih spomenika a od 1979. god. uvrstan je na UNESCO listi svetske baštine u sklopu spomenika srednjeg veka. Nalazi se 18 km zapadno od Novog Pazara nedaleko od izvora reke Raške.

Crkva Sv. Petra i Pavla u Popama

Sa oko 15 km od Novog Pazara, selo Pope, na jednoj zaravni gde je staro i sadašnje groblje, nalazi se ova neobično zanimljiva i za proučavanje kulturne baštine ovog kraja vrlo značajna građevina.

Crkva Sv. Dimitrija u Janaćkom polju

Crkva se nalazi na 20 km udaljenosti od Novog Pazara pored reke Ljudske. Sagrađena je usred velike sredenjovekovne nekropile čijji su spomenici obilno korišćeni prilikom zidanja crkve.

Crkva Sv. Nikole u Novom Pazaru

građevina iz XIX veka majstori, koristeći prošlosti. Zidana je

To je monumentalna koju su gradili vešti domaći graditeljska iskustva između 1868. i 1872. godine.

Altun alem džamija

Altun alem džamija nalazi se u starom delu grada i podignuta u XVI veku (1516-1528) i po svojoj arhitekturi predstavlja jednu od orginalnih građevina islamskog graditeljstva. Izgradnju ove džamije naložio je graditelj mnogobrojnih objekata Muslihudin Abdul Gani poznat kao Mujezin hodža al Medini. Altun alem džamija, zajedno sa svojim mektebom, predstavlja izuzetno građevinsko delo od velike historijske, urbanističke i umetničke vrednosti i predstavlja jednu od najlepših građevina islamskog graditeljstva u ovom delu Srbije. Nalazi se u prostoru stare čaršije u ulici Prvog maja, kojom je nekada prolazila carska džada put prema Kosovskoj Mitrovici i Skoplju i dalje prema Solunu i Istanbulu.

Gazi Isa – begov hamam

Hamam Isa – bega Ishakovića je kulturno – istorijski spomenik podignut u XV veku (1461-1463). Izgradnju ovog hamama naložio je osnivač Sarajeva, Skoplja i Novog Pazara vojni zapovednik Isa – beg Ishaković po kome je i dobio svoj naziv. Po svojoj arhitekturi ovaj hamam pripada jedinstvenoj grupi dvostrukih hamama. Sastojao se iz muškog i ženskog dela, sa posebnim ulazima, a delo ih je veliki pregradni zid.

Ovaj hamam se smatra najvećom i najlepšom građevinom ove vrste u Srbiji. Kao građevinski objekat specijalne funkcije i arhitekture ovaj hamam je prikazom važnosti prostorija za održavanja higijene tela, kao bitnog elementa u kulturi stanovanja, puno uticao na savremeno graditeljstvo.

Hamam u Novopazarskoj Banji

Na 4 km severoistočno od grada, u Novopazarskoj Banji, nalazi se ovaj hamam. Prema Evliji Ćelebiji hamam je podigao Hafiz Ahmed-paša, a po nekim podacima hamam je u XVI veku držao pod zakupom Hadži Hurem osnivač jedne od najstarijih džamija u Novom Pazaru. Hamam je sagrađen 1594/95. godine.

Gradska tvrđava sa Kulom motriljom

Gradska tvrđava sa bedemom i Kulom motriljom sagrađena je u XV veku. na rakrsnici karavanskih puteva. Izgradnju tvrđave naložio je sam osnivač grada Isa – beg Ishaković. U početku je to utvrđenje bilo drvene konstrukcije koja je kasnije, posle rata krajem XVII veka kada je Novi Pazar bio spaljen i uništen, dograđivana sigurnijom kamenom građom. Tvrđava je dograđivana kamenom građom sve do XIX veka .

Gradska tvrđava je imala tri velika bastiona sa dve kule motrilje od kojih je do danas samo jedna opstala, ona se nalazi uz severozapadni prilično porušeni bedem. Kula je visoka oko 15 m, a odlikuje se prisustvom četiri mušerabije-odbrambenih balkona i malih kružnih puškarnica razmeštenih na zidovima u tri nivoa. Sa spoljne strane bedema izgrađeni su duboki kanali odnosno hendeci ispunjeni vodom, a imali su zaštitnu funkciju od neprijatelja i njihovog prilaza tvrđavi (termin “hendek” se i danas koristi za prostor koji se graniči sa istočne strane tvrđave).

U okviru Gradske tvrđave bili su objekti za smeštaj vojnika kao i džamija za obavljanje njihovih verskih obaveza. U toku prvog svetskog rata, posle okupacije austro – ugarske

vojske u okviru Gradske tvrđave izgrađena je manja katolička crkva koja je šezdesetih godina XX veka srušena.

Stara čaršija i kuće za stanovanje

Čitava Ulica prvog maja, kojom je nekada prolazila tzv. carska džada, pored monumentalnih objekata, sastoji se od malih, niskih i trošnih građevina i trgovačko-zanatskih radnji, koje čine staru čaršiju. Prvobitna pazarska čaršija nalazila se na levoj obali reke Raške. Razvojem trgovine i zanatstva ona se širila na desnoj obali reke i spontano nastajala, prilagođavajući se postojećim objektima. Životne potrebe i zahtevi uticali su da se oformi ovo zanimljivo arhitektonsko-urbanističko jezgro nastalo krajem XIX i početkom XX veka, koje kao celina ima spomeničke vrednosti za istorijski i urbanistički razvoj grada.
Uz monumentalne spomenike, značajne kulturno-istorijske vrednosti u Novom Pazaru predstavljaju stare stambene kuće. U gradu je očuvano oko petnaestak kuća koje imaju izrazitu spomeničku vrednost, dok je daleko veći broj sa ambijentalnim značajem.

Arap džamija

Arap džamija (Hasan Čelebijina džamija) je podignuta po nalogu Hasana Čelebije. Prvi put se spominje još u popisu iz 1528. godine zbog čega se svrstava u najstarije džamije na ovom području. Džamija je bila spaljena 1689. godine, a kasnije obnovljena. Postoji predanje da je džamiju obnovio neki Arap odnosno turski oficir arapskog porekla po kome je dobila naziv Arap džamija pa je tako potisnut njen prvobitni naziv kao Hasan Čelebina džamija.

Bor džamija

Bor džamiju ili Hadži Huremovu džamiju podigao je Hadži Hurem u XVI veku, a prvobitno je bila mesdžid. Džamija je više puta stradala i bila obnavljana, a bila je jedna od najvećih i najznačajnih u gradu. U okviru ove džamije nalazi se turbe (mauzolej) – grob u kome je sahranjen Hadži Hurem. Jedino je na ovoj džamiji očuvan natpis na kamenoj ploči odnosno hronogram o vremenu podzanja koji glasi:

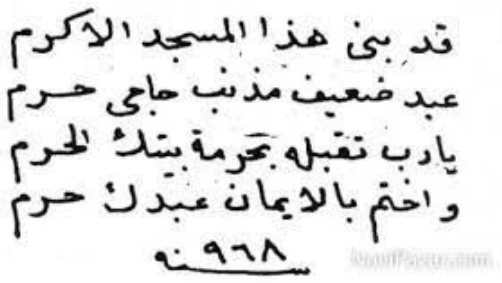
قد بنى هذا المسجد الأكرم
عبد ضعيف مذنب حاجي حرم
يارب تقبله بحرمة بيتك الحرم
واختم بالايمان عبدك حرم
٩٦٨ سنه

„Ovaj časni mesdžid sagradio je slabašni rob (božji) Hadži Hurem. Bože, primi njegovo delo tako ti časne Kabe i završi sa imenom (verom) život tvog roba Hurema“ 1560/61. godine.

Poznati turski putopisac Evlija Čelebija u svom Putopisu, opisujući Novi Pazar 1660. godine, ističe ovu džamiju kao jednu od najznamenitijih u ovom mestu. O tome svedoči očuvani

minaret koji svojim oblikom i lepom plastičnom dekoracijom jako podseća na minaret Altun-alem džamije.

Lejlek džamija

U narodu je poznata pod gornjim imenom, a u istorijskim izvorima se pominje kao Havale Ahmedbegova džamija. Pored Altun-alem džamije ona je jedina potkupolna džamija u Novom Pazaru. U arhitektonskom pogledu ovaj objekat nosi neka obeležja lokalnog graditeljstva, na osnovu kojih se najpre može zaključiti da je nastala u XIII veku.

Amir agin Han

Smatra se da han postoji još iz XVII veka , ali o vremenu njegovog nastanka nema preciznih podataka. Han Amir – age se po svojoj lepoti ističe kao danas jedan od dva preostala hana u Novom Pazaru. Nekada je ovaj grad posedovao šest hanova (iz spisa putopisca Evlije Čelebije), shodno potrebama trgovačkog grada na raskrsnici karavanskih puteva. Nalazi se u samom centru grada i jedini je spomenik iz tog perioda na levoj obali reke Raške

Prirodni resursi

Područje Novog Pazara smešteno je u jugozapadnom delu Republike Srbije u Raškom okrugu.

Čitav je kraj je bogat prirodnim resursima. To je prostrana planinska teritorija, na kojoj se optimalno smenjuju blagi i oštri usponi, riječni usjeci i doline, visoravni, veliki kompleksi četinarskih šuma, prostrane livade i pašnjaci, a prostor ima izuzetno bogatu floru i faunu, obilje čiste vode, termalnih i mineralnih izvora (Novopazarska i Rajčinovića banja i Slatinski i Deževski kiseljak). Uz prirodne i ljudske resurse, kao i brojne spomenike kulture, Novi Pazar ima velike potencijale za održiv razvoj-proizvodnju zdrave hrane i razvoj svih vidova turizma.

U oblasti banjskog turizma, izdvajaju se geotermalni izvori u Novopazarskoj i Rajčinovića banji. Ova dva mesta su pogodna za lečenje i rehabilitaciju, kao i rekreativne aktivnosti. Navedene lokacije su u procesu ulaska u banjska područja od nacionalnog značaja u narednom periodu. Za navedene lokacije postoji veliko interesovanje kako domaćih tako i

gostiju iz okruženja a pogotovu inostranih gostiju kako u vidu lečilišnog turizma i rehabilitacije tako i u rekreativne aktivnosti. Privatni sektor je u banjskom turizmu prepoznao potencijal te su u prethodnom periodu izgradjeni a i dalje su u izgradnji značajni smeštajni kapaciteti kako u Rajčinovića a pogotovu na lokalitetu Novopazarska banja (hoteli, moteli, spa i wellnes centri, sa pratećim sportskim terenima).

Novopazarska banja je od centra grada udaljena 4 km a sa gradom je spojena asfaltnim putem na kojem ne postoje trotoarske površine kojima bi se kretalil pešaci i bolesnici koji se leče u Zavodu novopazarska banja. U neposrednoj blizini Zavoda novopazarska banja u kojem se leče bolesti distrofije, kostiju i mišića i koji poseduje oko 180 ležajeva nalazi se i Hamam odn. Stara novopazarska banja koja po uzoru i u ambijentu starih osmanskih hamama radi više od 250 godina. U neposrednoj blizini pomenutih lokaliteta, radi ili je u izgradnji još 1 hotel, 1 motel, spa centar sa restoranom i apartmanima i etno spa centar koji će, kad budu otvoreni raspolagati sa blizu 200 ležajeva.

Godine 1957. godine sagrađen "stari" deo današnje Specijalne bolnice. To je zgrada bivšeg "Zavoda za lečenje i rehabilitaciju obolelih od miopatije i neuromiopatije" kako se zvala Banja sve do 1974. godine, kada su, u skladu sa reorganizacijom objekata za balneomedicinu u Srbiji promenjena imena svih takvih zavoda i oni su trasformisani u bolnice posebne namene, odnosno u "Specijalnu bolnicu za lečenje progresivnih mišićnih i neuromišićnih bolesti". Dogradnja starog dela sa dve nove zgrade, koje danas čine jednu funkcionalnu celinu, je završena 1976. godine, čime je površina objekata znatno povećana, i dobila današnje dimenzije. Na taj način je počeo savremeni razvoj balneomedicinskog dela Novopazarske Banje u vidu kakva je ona danas.

Novi sadržaji banje treba da omoguće ponudu za sledeće vidove tražnje po uzoru na savremene banje u okruženju na principima održivosti i konkurentnosti:

- rehabilitacija, lečenje i relaksacija
- rekreacija za sve uzraste
- aktivan odmor i razonoda u prirodi
- aktivni treninzi i pripreme za sportiste
- boravak dece školskog uzrasta (škole u prirodi)
- omladinski turizam
- profesionalno i amatersko bavljenje biciklizmom, planinarenje, jahanje, paraglajding, lov i ribolov
- izletnički i edukativni turizam
- kulturološki i verski turizam
- konferencijski turizam MICE
- Banjski park i Banjsko turističko rekreativni centar

Geotermalne izvore lokaliteta Novopazarska banja koristili su i stari Rimljani, kasnije Osmanlije a sumporasto-kiselasta voda je temperature od 60-65 stepeni Celzijusa što je svrstava u tople geotermalne izvore.

Rajčinovića banja se nalazi na 5 km od centra Novog Pazara na putu prema Sjenici. Voda, čija je temperatura od 35-38 stepeni Celzijusa leči reumatska oboljenja i bolesti nervnog sistema kao i stomačna i želudačna oboljenja. Postoje i izvori pitke hladne kisele vode. U okviru kompleksa posluje Hotel Raj sa 60 ležajeva, izgradjenim spa centrom i pratećim sportskim terenima za individualne i kolektivne sportove. Prilaz lokalitetu je u potpunosti asfaltiran na kojem ne postoje trotoarske površine.

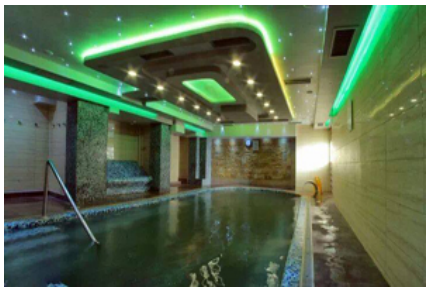

Golija je planina u jugozapadnoj Srbiji, zapadno od Raške, čiji je najviši vrh Jankov kamen (1.833 m). Nalazi se 40 km jugozapadno od Ivanjice i 32 km severno od Novog Pazara.

Golija pripada unutrašnjoj zoni Dinarskog planinskog sastava. Pruža se u smeru zapad-istok u dužini oko 32 km. U zapadnom delu izvijena je prama jugu, a u istočnom prema severu. Dva dominatna vrha su najviši vrh Jankov kamen (1833 m) i Crni vrh (1795 m). Na Goliji se nalaze mnogobrojne reke koje su raščlanile njene strane: Studenica, Brvenica, Moravica itd.
Turističke vrednosti geomorfoloških osobenosti planine Golije ogledaju se u prostranim proplancima iznad 1200 m i vrhovima preko 1400 m. Golija poseduje dobru osnovu za formiranje skijaških staza i za rekreaciju u vidu blagih šetnji i planinarenja u gotovo netaknutoj prirodi. Turizam se na Goliji razvija velikom brzinom u poslednjih 10 godina Golija je dobila savremene i uređene ski – staze, žičare i prateće ski – sadržaje. Turisti Goliju posećuju i leti.

Vlada Republike Srbije je, jula 2001. godine, donela Uredbu kojom se područje planine Golija stavlja pod zaštitu kao „Park prirode Golija“ i svrstava u 1. kategoriju zaštite kao prirodno dobro izuzetnog značaja. Precizno su definisane granice parka koje obuhvataju područja opštine Ivanjica, Kraljevo, Raška, Novi Pazar i Sjenica – ukupne površine 75.183 ha, a unutar njih područja sa prvim, drugim ili trećim stupnjem zaštite. Jedna od stvari koja se obezbeđuje na području Parka prirode Golija je i uređenje i infrastrukturno opremanje prostora za potrebe turizma i rekreacije. O Parku prirode Golija stara se Javno preduzeće „Srbija šume“.

Planina Golija je asfaltnim putem koji se kako u letnjem a pogotovu u toku zimske sezone redovno održava povezana sa Novim Pazarom putem preko Deževe. Ova planina koja se od 2007. godine nalazi pod zaštitom države kao rezervat biosfere od posebnog značaja poseduje resurse za razvoj turizma kako u letnjem tako u zimskom periodu. Kapaciteti za smeštaj turista postoje u manjem obimu u podgolijskim selima i Pešterskoj visoravni.

Prirodni resursi opštine Novi Pazar omogućavaju postojanje i letnje i zimske turističke ponude.

Šume: Ukupna površina šumskih kompleksa na području teritorije grada Novog Pazara iznosi 31.365 ha. Šumovitost ovog područja je 42,2%. Prema dejstvu na okolnu sredinu, ekološki efekat jednog hektara šume analogan je učinku 6-7 hektara velikih vodenih ekosistema (mora i okeana) i 3-4 hektara livada i pašnjaka.

Reka Raška- Od vodenih tokova najveći značaj ima reka Raška sa površinom sliva od

1193km2. Ukupna dužina vodotoka iznosi 879,5km? U proseku se na sliv Raške izluči godišnje oko 750 mm vode, sa planine Rogozne i Golije je uticaj padavina preko 100 mm zbog snežnog pokrivača koji se zadržava do aprila.U Rašku se ulivaju reke: Jošanica, Ljudska, Deževska, Trnavica, Slatinska, Izbička, Kukavička. Najniži vodostaj je u julu i septembru, a najviši u novembru i martu. Najviša širina reke je u donjem toku i iznosi 10 m, a najniša dubina 1,50 m. Ukupna dužina reke iznosi 36 km. Vrelo Raške je na granici škriljca i krečnjaka. Njegova izdašnost iznosi 23/sek. Glavnina vode je kaptirana za hidrocentralu Ras dovodnim tunelom od 4,5 km dužine. U neposrednoj blizini izvora Raške je manastir Sopoćani.

Jezero Gazivode (Ribariće) je veštačko jezero nastalo pregrađivanjem reke Ibra u njegovom gornjem toku. Nalazi se većim delom u opštini Zubin Potok, na severu Kosova i Metohije. Dužine je 24 km, a visina brane je 107 m. Brana je izgrađena od prirodnih materijala (kamenja,zemlje i gline) i kao takva jedna je od najvećih u Evropi. Osnovna namena ove brane je navodnjavanje Kosovske nizije, ali ima i mestu. Iako pored jezera nema ugostiteljskih objekata, veliki broj ljudi obilazi ovo jezero. Tokom cele godine prisutan je veliki broj ribara, pošto je jezero izuzetno bogato ribom. Leti dolaze i kupači iz okolnih mesta. Povoljno je za razvoj rekreativnih aktivnosti na vodi, koje pak zavise od vremenskih prilika, i vezane su isključivo za letnji deo godine. Iznad jezera se prostire planina Mokra Gora, a u podnožju ove planine se nalazi i Manastir Crna Reka.

Ribolov

Ribolovne vode – Ribolovne vode ribarskog podrčja Ibar

Riblji fond
Sastav ribljeg fonda: krkuša, klen, pastrmka, skobalj, šaran, som, deverika, bodorka, babuška, manić, smuđ, belica, sunčica.

Prvih deset vrsta po težinskom učešću u %: deverika- , skobalj – 30%, šaran – 10%, som – 10%, smuđ – 10%, ostalo – 20%.

Napomena: Ovo su okvirni procenti o sastavu ribljeg fonda, ali po ulovima u prethodnom periodu, iznešeni procenti daju okvirne vrednosti sastava ribljeg fonda.

Poribljavanje: Poslednje poribljavanje izvršeno je god. kada je vlasnik voda bila Zajednica sportskih ribolovaca „Ibar“. Nakon toga, menjalo se više vlasnika, i nije bilo poribljavanja.

Mere gajenja i zaštite riba, kao i otkrivanja i suzbijanja zagađivanja voda. Na našem ribarskom podrčju nemamo uzgoj riba za poribljavanje, dok ima dva ekonomska ribnjaka koji se bave trgovinom ribom. U prethodnom periodu u našem udruženju USR „Bistro“ sproveli smo akciju čišćenja jezera „Gazivode“ pod nazivom „Očistimo naše jezero „ Prljavo i čisto, nije isto!“, a koju je podržalo Ministarstvo za zaštitu životne sredine Republike Srbije, a zašta smo dobili i javnu pohvalu navedenog Ministarstva. Izlovljavanje po vrstama i količini ribe, na osnovu godišnjeg prirasta ribljeg fonda.

Privredni ribolov: Na našem ribarskom području „Ibar“, a kojim gazduje d.o.o. „PLUS SPORT“ Adrani – Kraljevo, nije ustanovljen privredni ribolov.

Sportski ribolov: Što se tiče sportsko – rekreativnog ribolova, a po podacima iz prethodnog perioda, najviše lovljena riba (količinski) jeste skobalj i deverika.

Uslovi za obavljanje sportskog ribolova i mere za unapređivanje sportskog ribolova i ribolovnog turizma. Uslove za obavljanje sportskog ribolova treba da omogući korisnik ribarskog područja. Udruženja su isključivo distributeri dozvola za sportski ribolov, bez mogućnosti unapređenja uslova za obavljanje sportskog ribolova, jer je kompletna nadležnost u rukama korisnika voda. Što se tiče razvoja i unapređenja ribolovnog turizma, mogućnosti su velike, ali je neophodno sistemsko uređenje ove oblasti, gde bi se udruženjima sportskih ribolovaca dale značajnije uloge u kreiranju ove oblasti. Tu pre svega mislimo na mogućnost razvoja ribolovnog turizma na jezeru „Gazivode – Ribariće“, gde smo davali predloge za izradu ribolovnog kampa sa uređenom infrastrukturom koji bi imao ekonomski status. U tom smislu nismo naišli na razumevanje ni od korisnika voda ni od lokalne samouprave. Glavni problem su sredstva. Kao gorući problem, a koji se odnosi na ekologiju, ističemo činjenicu da je gradska deponija u gradu Rožaje – Crna Gora, na samoj obali reke Ibar, te pri najmanjem porastu vodostaja dolazi do slivanja mehaničkog otpada u reku Ibar, a kasnije i u jezero „Gazivode – Ribariće“. Pored toga, ekološki problem predstavljaju privatne strugare, koje svoj otpad deponuju na obali reke Ibar, privatna preduzeća za obradu kamena, koje otpadne vode izbacuju u naše vodotokove.

Podaci o udruženju sportskih ribolovaca: Udruženje sportskih ribolovaca „BISTRO“ – Novi Pazar, osnovano 2008. godine, a koji trenutno broji oko 300 članova. Najbrojnija kategorija sportskih ribolovaca su seniori (od 18-65 godina , zatim veteran (preko 65 godina), omladinci i pioniri.

Podatke dao i obradio:
Rosić Goran – sekretar USR „Bistro“, preko 30 god. aktivni ribolovac i član svih organa ribolovnih organizacija od Sportskog saveza Srbije pa do USR „BISTRO“.
Kontakt telefon: 064/892-06-90 i 063/77-11-011; Datum: 29.01.2020. godine.
(Izvor podataka: Udruženje sportskih ribolovaca)

Lov

Lovište “Rogozna” na teritoriji opštine Novi Pazar ustanovljeno je Rešenjem Ministra poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede broj: 324-02-00279/95-06, objavljeno u “Službenom glasniku Republike Srbije” br. 29/95.

Lovište “Rogozna” dato je na gazdovanje Lovačkom Savezu Srbije, “Ugovorom o dodeli lovišta “Rogozna” broj: 324-02-46/5/08-10 od 16.04.2008. godine i Aneksom ugovora o davanju lovišta “Rogozna” na gazdovanje 324-02-42/26/2017-10 od dana 11.12.2017. godine.

Lovački savez Srbije i Lovačko udruženje “Lovac” potpisali su “Ugovor o međusobnim pravima i obavezama u pogledu gazdovanja lovištem “Rogozna” u Beogradu, delovodni broj 120-5/08 od 20.03.2008. godine.

Osnovni podaci o korisniku lovišta:
LU “Lovac”, Novi Pazar, ul. Sedmi jul bb, telefon 020/318-322
Lovište ima 5 lovnih revira.
Udruženje ima 22 sekcije
Površina lovišta u ha 74.228
Struktura lovišta u ha
Šume i šumsko zemljište: 33.928
Livade i bašte: 21.885
Oranice i bašte: 12.365
Voćnjaci i vinogradi: 2.027
Ostalo: 4.023
Kapacitet lovišta, glavne lovne vrste: divlja svinja, srna, zec, fazan, poljska jarebica
Fond divljači u otvorenom lovištu (jesen 2018. god.), glavne lovne vrste: divlja svinja 180, srna 270, zec 1.500, fazan 800, poljska jarebica 350

Podatke dao i obradio: Alija Ličina. Kontakt telefon: 066/318-322

Manifestacije

Kulturno – istorijski spomenici koji trajno svedoče o bogatoj i raznovrsnoj prošlosti, značajni su za dalji turistički razvoj Novog Pazara i same Novopazarske banje. U toku godine Novi Pazar je domaćin raznih kulturnih, turističko – privrednih i sportskih manifestacija.

Najznačajnije manifestacije koje se održavaju u toku godine su:

Naziv manifestacije	Datum održavanja	Broj posetilaca	Broj učesnika	Organizator
Božićni koncert	7. januar	oko 1.000		SPC
Dan grada	20. april	oko 70.000	oko 1.000	TO Novi Pazar i lokalna samouprava
Pazar na dar	april	oko 500	oko 500	TO Novi Pazar i Gradska uprava
Vaskršnji turnir u malom fudbalu	april	oko 4.000		Sportski savez Novi Pazar
Memorijal „Safet Mavrić Ćako“ – prvenstvo u biciklizmu	maj	oko 500	oko 200	TO Novi Pazar i Gradska uprava
Ramazanska ulična trka	Početak meseca Ramazana (kraj juna)	oko 3.000	oko 500	Sportski centar i atletski klub Novi Pazar
Ramazanski turnir u malom fudbalu	kraj juna	oko 50.000		Sportski centar Novi Pazar
Bajramska sofra	na dan Bajrama	oko 1.000	oko 1.000	TO Novi Pazar
Otvoreno prvenstvo u kajaku – Novi Pazar open	jul	oko 1.000	oko 1.000	TO Novi Pazar
Dani dijaspore	avgust		oko 500	TO Novi Pazar
Memorijalni turnir „Safet Mavrić“	avgust	oko 2.000		Sportski savez Srbije
Festival popularne muzike „Stari grad“		oko 10.000	oko 5.000	MASS entertainment group
Novopazarski polumaraton	septembar		oko 500	TO Novi Pazar i Sportski centar
Svetski dan turizma	27. septembar		oko 500	TO Novi Pazar
Slatka čaršija	novembar		oko 300	TO Novi Pazar
Novopazarski vašar	avgust/decembar	oko 5.000	oko 5.000	TO Novi Pazar
Proslava Nove godine	31. decembar			Grad Novi Pazar i TO Novi Pazar

U oblasti stvaralaštva i kulture:

Festival stvaralaštva mladih – cilj ove manifestacije je promocija i afirmacija kreativnosti mladih

Muzički festival Stari grad – festival je okupio vrhunske i proverene stvaraoce koji prelazi granice regiona

Likovna kolonija Sopoćanska viđenja koja traje od 1975. godine i svake godine početkom leta okuplja stvaraoce umetničkih dela. U okviru ove kolonije održava se i škola starih slikarskih tehnika

Festival omladinskih horova Srbije tradicionalno se održava u oktobru i okuplja istaknute muzičare, pedagoge i kompozitore kao i muzičku omladinu iz cele Srbije.

Festival sevdaha održava se na dan Sandžaka 20. Novembra. Festival je takmičarskog karaktera. Učestvuju takmičari iz Srbije, Crne Gore i BiH.

Takođe postoji niz drugih manifestacija koji čine življenje u Novom Pazaru, podsticajno i zanimljivije za mladu populaciju kao što su:

- Jesenji likovni salon – u novembru
- Likovni salon mladih – u maju

- Likovna kolonija Sandžak – inspiracija umetnika u septembru
- Dan grada Novog Pazara (svečana akademija) – 20. Aprila
- Književna nagrada Aladin Lukač – u aprilu
- Književna nagrada Ahmed Vali – u januaru, i niz drugih manifestacija a koje vrlo afirmativno i angažovano podstiče rukovodstvo Doma kulturnog centra (www. kcnovipazar.com)

Usled ovakve dinamičnosti turističkog potencijala Novog Pazara su sve više prepoznatljivi, što su ovdašnji ugostitelji i hotelijeri prepoznali i ogleda se u povećanom investicionom ulaganju u hotelske kapacitete i broju tradicionalnih restorana:

Broj objekata hotelskog smeštaja

Godina	2005	2010	2015	Ukupno
∑ objekata	5	4	6	15
∑ ležajeva	380	238	342	960

Sportsko-rekreativni sadržaji

Sportski i rekreativni objekti

U cilju zadovoljavanja potreba građana u oblasti sporta na teritorijij grada, osnovan je Sportski savez „Novi Pazar“ iz Novog Pazara kao udruženje građana, i strategijom razvoja sporta na svim nivoima.

Novi Pazar poseduje dve sportske dvorane, Staru „Izudin Šušević“ koja se uz pomoć Turske vlade renovira i u koju će biti uloženo nekoliko miliona eura, SSU „Pendik“ u kojoj treniraju i igraju novopazarski superligaški klubovi u malim sportovima, poseduje pored Gradskog stadiona još nekoliko fudbalskih terena, 17 mini sportskih rekreacionih centara raspoređenih po novopazarskim naseljima i izletištima, trim staze, Sportsko rekreacioni centar sa sportskim terenima za mali fudbal, košarku, tenis, odbojku na pesku, grandiozni i jedan od najboljih Atletskih stadiona na Balkanu sa kompleksom sportsko rekreacionih terena, veliki broj privatnih balkona za mali fudbal itd.

U Novopazarskoj banji se nalazi fudbalski stadion na kojem svoje utakmice igra FK „Jošanica“. U blizini Zavoda za rehabilitaciju nalaze se i dva teniska terena na kojima treniraju teniseri TK „Fetić“ posebno višestruka državna prvakinja i reprezentativka Srbije Fatma Idrizović.

Drugih sportsko rekreativnih sadržaja nema i u tom pravcu bi se moglo napraviti dosta toga. Kompleks Novopazarska banja ima nekoliko hotela, spa centre, bazene manjih dimenzija tako da hotelski i smeštajni kapaciteti postoje za jednu vrstu i sportsko rehabilitacionog turizma.

Pre nekoliko godina održana je i Monti bajk biciklistička trka na obroncima brda koja okružuju Novopazarsku banju i to sa velikim uspehom a učesnici su izrazili svoje oduševljenje konfiguracijom staze.

- Sportska hala

Sportska hala je spratnog tipa i izgrađena je od betona i gvožđa. Ukupna površina hale je 3.070 m^2.
Velika sala – površina sale je 1.010 m^2 i u njoj se nalaze igralište za mali fudbal, rukomet, košarku.
Mala sala- površine 440 m^2. Na čeonim zidovima su fiksirane table sa koševima, ova sala koristi se za odbojku i mali fudbal.
Sala za borilačke veštine – površina sale je 225 m^2.
Teretana – površina 40 m^2.

- Rekreacioni centar

Ukupna površina rekreacionog centra je 6 ha 42 ara. Svi objekti su otvorenog tipa i osvetljeni su putem reflektora.

U okviru rekreacionog centra nalaze se:

Rukometni teren – dimenzija 40 m x 20 m. Na istočnoj strani nalaze se betonske tribine. Osvetljeno je reflektorima.

Fudbalski teren (sa veštačkom travom) – dimenzije 60 m x 30 m, od toga travnati deo ima dimenzije 40 m x 20 m i osvetljen je reflektorima.

Košarkaški tereni – ima ih 2 i dimenzije su im 28 m x 15 m. Tereni su jasno obeleženi, a podloga je asfalt. Oba terena su osvetljena reflektorima

Odbojkaški tereni – ima ih 3, od toga dva terena su sa asfaltnom podlogom i dimenzija 18m x 9 m, dok je 1 teren sa podlogom od peska, namenjen je za volej bič i ima dimenzije 16 m x 8 m. U okviru ovog terena izgrađene su i montažne tribine.

Teniski teren – dimenzije 24 m x 12 m. Podloga: asfalt.

Gradski bazen – bazen je olimpijski i ima dimenzije 50 m x 25 m. Duboki deo bazena je dužine 34 m i dubine 2 m, a plitki ima dužinu od 14 m i dubinu 1,35 m. U sklopu bazena nalaze se još: košarkaški teren sa fiksiranim košem, dimenzija 10 m x 6 m, objekat spratnog tipa sa filterskim postrojenjem tj. pumpama i filterima za vodu; hlorna stanica; restoran montažnog tipa; mokri čvorovi.

Dečiji bazen – nalazi se u južnom delu gradskog bazena i sastoji se od većeg dela koji ima dimenzije 15 m x 12 m i dubinu 1 m i manjeg, dimenzije 6 m x 4 m i dubine 0,6 m. Bazeni su spojeni prolazom širine od 1 m. Zidovi bazena izgrađeni su od betona kao i samo dno.

Zelene površine – Ostali deo rekreacionog centra sačinjavaju zelene površine i atletska staza dužine 904 m. Ceo rekreacioni centar ograđen je metalnom ogradom visine 2 m.

- Gradski stadion

Gradski stadion na području Novog Pazara obuhvata površinu od 1 ha 69 a 83 m^2. Površina travnatog dela je 110 m x 70 m, a igrališta 105 m x 60 m. Oko travnatog igrališta nalazi se atletska staza širine 5 m koja je posuta šljakom za atletske discipline. Objekat je ustupljen na korišćenje Fudbalskom klubu Novi Pazar.

Ostali sportski objekti i tereni

- Stadion u Šutenovcu
- Dva teniska terena u okviru bolnice za banjsko lečenje – Novopazarska banja
- Teren za košarku i mali fudbal kod Petrove crkve
- Fiskulturna sala na Državnom univerzitetu
- Fudbalski teren u Novopazarskoj banji
  (Izvor: Sportski savez Novi Pazar i Sportski centar NP)

Sportski klubovi u Novom Pazaru

Naziv kluba	
MUŠKI ODBOJKAŠKI KLUB „NOVI PAZAR“	Najuspešniji novopazarski sportski kolektiv. Klub je osnovan 1977. godine. U njegovom sastavu su i mlađe kategorije, pionirska i juniorska. Klub trenutno okuplja zajedno sa seniorskim timom oko 60 članova.
FK „NOVI PAZAR“	Najstariji novopazarski sportski kolektiv osnovan je 1928. Po osnivanju klub je nosio naziv „Sanduak“, pa „Deueva“, FK „Ras“ da bi današnje ime „Novi Pazar“ dobio 1962. godine. Fudbalski klub Novi Pazar ima oko 600 članova (mlađe kategorije od cicibana do podmladka, seniorski tim).
FK „JOŠANICA“	Fudbalski klub koji ima četiri decenije dugu tradiciju i zapravo je fudbalska ekspozitura FK Novi Pazar gde igraju fudbaleri i kale se kako bi eventualno zauzeli mesto u postavi novopazarskog fudbalskog prvoligaša. Klub broji u seniorskoj konkurenciji i u Školi fudbala Jošanice oko stotinak članova.
RUKOMETNI KLUB „NOVI PAZAR“	Rukometni klub „Novi Pazar“ je osnovan 1967. godine. Prvobitan naziv kluba glasio je RK „Partizan“, pa zatim RK „Ras“, ali je nedavno promenjen u trenutni naziv. U klubu postoji i druga ekipa koja se takmiči u Prvoj ligi. Ukupno RK „Novi Pazar“ broji 70 članova.
ŽENSKI ODBOJKAŠKI KLUB „ NOVI PAZAR“	Ženski odbojkaški klub Novi Pazar sa manjim ili većim pauzama postoji već četiri decenije. U svom sastavu ima i školu odbojke i zajedno sa seniorskim timom ima oko stotinak članova. Važno je napomenuti da u Novom Pazaru postoji i još nekoliko škola odbojke za devojčice koje takođe okupljaju priličan broj mladih i talentovanih odbojkašica.
OMLADINSKI KOŠARKAŠKI KLUB „NOVI PAZAR“	Košarkaški klub Novi Pazar osnovan je 1967. godine. U klubu postoji i škola košarke koja se bavi mladim talentovanim košarkašima. Ukupno broji oko 100 članova.
KOŠARKAŠKI KLUB „PAZAR”	Klub postoji petnaest godina. Klub koje ga čine mlađe selekcije do kadetskog nivoa. Ovo je jedan od retkih klubova koji ima i ženski košarkaški tim u mlađim kategorijama.
OFK “RAS” NOVI PAZAR	U svom sastavu, za deset godina postojanja, oformio je i mlađe selekcije tako da u klubu ima oko 60 članova.
KOŠARKAŠKI KLUB “STARI RAS”	Klub koji u svom sastavu ima samo mlađe selekcije do nivoa kadeta. Ukupno u klubu ima oko 70 članova.
ODBOJKAŠKI KLUB “STARI RAS”	Klub koji postoji već šest godina i ženski je klub. Ima oko 30 članica.
ODBOJKAŠKI KLUB “VOLEY STAR”	Ženski odbojkaški klub koji se dve sezone takmičio u Regionalnoj ligi grupa Zapad, ali je zbog nedostatka finansijskih sredstava morao da istupi iz takmičenja a svoj je rad nastavio kroz školu odbojke u kojoj je oko 30 odbojkašica.
FK “NOVI PAZAR” 1928	Takođe jedna od ekspozitura FK “Novi Pazar”. Osnovan je pre devet godina. Ima seniorski i omladinski tim što sve skupa čini 40 članova.
FK “PAZAR JUNIORS” MENSUR LJAJIĆ	Jedna od najboljih omladinskih fudbalskih škola koja u svom sastavu ima sve mlađe kategorije od cicibana do omladinaca škola ukupno broji 400 članova.
KLUB MALOG FUDBALA “KMF”	Klub malog fudbala Novi Pazar je osnovan 2010. godine. Već osam sezona je član najelitnije profesionalne lige Srbije u futsalu. Klub ima 30 članova.
ATLETSKI KLUB “NOVI PAZAR”	Jedan od najboljih atletskih klubova u našoj zemlji i jedan od najtrofejnijih novopazarskih sportskih klubova. Posebne rezultate postižu

	srednjeprugaši na distancama 800, 1.500 i 3.000 m, kao i na kros takmičenjima i polumaratonu i maratonu. Klub danas broji 70 takmičara u različitim kategorijama. Klub postoji već više od pet decenija.
BICIKLISTIČKI KLUB "TRNOVA"	Klub koji ove godine obeležava deset godina postojanja. Izvanredne rezultate postiže u mlađim kategorijama i broji 15 članova.
BICIKLISTIČKI KLUB "NOVI PAZAR"	Klub duge tradicije na čijem čelu je nekadašnji reprezentativac Jugoslavije Hazbija Hukić. Ostvaruje odllične rezultate u mlađim kategorijama. Klub postoji 2,5 decenije i broji 20 članova.
BOKSERSKI KLUB "MLADOST"	Najstariji i najpopularniji novopazarski bokserski klub koji je najveći uspon doživeo sedamdesetih godina prošlog veka. Broji 30 članova.
ŠAH KLUB "SVOJBOR"	Klub koji postoji već 20 godina. i okuplja šahiste svih generacija i svake godine organizuje tradicionalni šahovski turnir u čast Dana grada Novog Pazara. Broji 30 članova.
ŠAH KLUB "NOVI PAZAR"	Klub koji se bavi mlađim selekcijama. Broji 20 članova. Učesnik školskih takmičenja u šahu.
OP. ORGA. SPO. RIBOLOVACA "NOVI PAZAR"	Jedan od najbrojnih novopazarskih sportskih kolektiva. U tradiciji pet decenija dugoj postojanja kluba imali su i ostvarivali sjajne rezultate na velikom broju takmičenja od Sandžačkih i MOSI igara do državnih i međunarodnih takmičenja u Ribolovu. Organizuju svake godine tradicionalni ribolovački memorijalni kup "Rifat Škrijelj Laki". Broji oko 400 aktivnih članova.
SKIJAŠKI KLUB "GOLIJA"	Klub koji sa većim ili manjim pauzama postoji i danas. Uglavnom je zastupljen rad sa mlađim kategorijama a treneri u klubu su uglavnom profesori fizičkog vaspitanja. Klub broji 40 članova.
KIK TAI BOKS KLUBA (HULJA)	Klub koji postoji osam godina. Klub broji 70 članova u različitim kategorijama od cicibana do senior.
PLIVAČKI KLUB "DELFIN"	Klub je osnovan 2007. godine. Uglavnom ima takmičara u mlađim kategorijama . Broji 100 članova.
AIKIDO KLUB „AKADEMIK"	Klub koji postoji već dve decenije i bavi se tradicionalnom japanskom borilačkom veštinom aikidoom. Ima 60 članova
AIKIDO KLUB "VALTER"	Klub se bavi tradicionalnom japanskom borilačkom veštinom. Postoji 35 godina i prvi je klub ovakve vrste u regionu. Broji ukupno 80 članova.
AUTO MOTO KLUB	Najbolji Auto moto klub u Srbiji. Klub postoji 30 godina i danas broji 50 članova.
PLIVAČKI KLUB "NOVI PAZAR"	Kao i Delfin 2007. i plivački klub Novi Pazar sa velikim uspehom, nastupa na takmičenjima širom naše zemlje i zemljama u okruženju. Klub postoji deset godina i broji 40 članova.
RUKOMETNI KLUB 2003.	Ženski rukometni klub koji je u tri godine svog postojanja već uspeo da se plasira u Prvu rukometnu ligu Srbije grupa Zapad. Broji 40 članica.
FK "AS"	Privatna fudbalska škola koja radi sa mlađim kategorijama od cicibana do omladinaca FK "AS" broji 150 članova.
PLANINARSKO DRUŠTVO "SANDŽAK"	Jedno od najboljih u našoj zemlji. Jedan od najboljih alpinista današnjice Basar Čarovac član je ovog društva a on je jedan od retkih ljudi osvajača "Sevn samits", svih sedam najvećih svetskih vrhova. Klub postoji 40 godina i broji 40 članova, organizator je planinarskog Memorijala "Safet Mavrić Ćako" planinske transverzale od Mokre gore do planine Hajle.
BOKSERSKI KLUB "NOVI PAZAR"	Klub koji postoji već 25 godina. Broji 30 članova mlađih kategorija.
KAJAK KLUB"STARI GRAD"	Klub koji postoji pet godina. Kajakaška staza se nalazi na reci Raški u samom centru Novog Pazara.
TALVASKI KLUB	Jedan od klubova koji se bavi tradicionalnim sportom tavlom u svetu poznatom kao bek gemon. Organizuje otvoreno prvenstvo Novog Pazara u tavli i broji oko 60 članova.
KARATE KLUB "ŠAMPION"	Klub koji postoji 15 godina. Broji 100 članova.
KARATE KLUB "NOVI PAZAR"	Jedan od najstarijih karate klubova u regionu. Postojji već pet decenija. Klub danas broji oko 70 članova.
KARATE KLUB "PERFEKT"	Klub koji postoji 15 godina, bavi se mlađim selekcijama. Broji 80 članova.
BOKSERSKI KLUB	Novoosnovani klub takođe postoji dve godine. Broji 20 članova.

"UNIVERZUM TIM"	
MMA PIT BUL TIM	Novoosnovani klub koji postoji šest godina i ima 20 članova. Bavi se ekstremnim borilačkim sportovima.
SAVEZ ZA ŠKOLSKI SPORT NOVI PAZAR	Organizacija koja se u okviru Sportskog saveza Novi Pazar bavi organizacijom školskih takmičenja. Godišnje na manifestacijama koje organizuje Savez za školski sport nastupi preko 10.000 sportista u školskim ligama novopazarskih osnovnih i srednjih škola u košarci, odbojci, rukometu i malom fudbalu, te atletskim takmičenjima i različitim drugim takmičenjima.
KBV SANDŽAK WARRIORS	Mlad sportski kolektiv. Broji 20 članova.
SPORTSKO AERO UDRUŽENJE JASTREB	Klub ekstremnih sportova. Postoji već četiri godine. Broje 10 članova.
TENISKI KLUB FETIĆ	Najstariji teniski klub u Novom Pazaru. Postoji već četiri decenije. Klub broji 25 članova.
SPORTSKO UDRUŽENJE BORILAČKIH SPORTOVA PAZAR	Novoosnovani klub. Zastupljen je rad sa mlađim kategorijama. Broji 50 članova.
BODY BILDING WARRIOR GYM NOVI PAZAR	Novoosnovani klub. Broji oko 30 članova.

Izvor: Sportski savez Novog Pazara

Grad Novi Pazar je izrazito Grad koji razvoju sporta pridaje veliku važnost. Posebno je značajno istaći da je Novi Pazar grad mladih, što se ogleda i u angažovanosti na sportskom polju i rezultatima koje postižu u atletici, fudbalu i sl. Brojka od 67 sportskih klubova je impozantna za jedan Grad sa preko 100.000 stanovnika.

Najznačajniji klubovi, kada je reč o postignutim rezultatima, su Atletski klub "Novi Pazar" i Fudbalski klub "Novi Pazar".

Planinarenje/planinarsko društvo

Planinarsko društvo "Sandžak" osnovano je 1985. godine i danas ima 80 članova. U početku, akcije su organizovane u vidu izleta po obližnjim planinama
Planinarski dom

Nalazi se na Mokroj gori planini visine 2.154 m koja se nalazi na tromeđi Srbije, Crne Gore i Kosova, na nadmorskoj visini 1.340 m. Kapacitet doma 20-25 ljudi. Dom poseduje: struju na agregat, tehničku vodu u domu, 2 toaleta unutra i 1 napolju, 2 umivaonika, 1 sudoperu.
(Izvor: Planinarsko društvo Sandžak)

Zaključak

Područje Novog Pazara pored očuvane prirode i bogate vegetacije, koje pružaju mogućnost za razne sportske i rekreativne aktivnosti, bogato je i brojnim kulturno – istorijskim spomenicima hrišćanske i islamske civilizacije. Ovo kulturno bogatstvo značajan je turistički potencijal i u tom smislu predstavlja osnovu za dalji razvoj turizma i pozicioniranje Novog Pazara u vrhu turističke ponude Srbije. Pored ogromnih potencijala neophodno je i organizovati redovne obilaske spomenutih lokaliteta kako bi bili dostupni turistima u svakom momentu.

Ciljevi razvoja turizma

- Obezbediti osnov za korišćenje, uređenje i zaštitu turističkog prostora Novog Pazara, i

- razrešiti konfliktne interese i razvojne probleme i utvrditi ograničenja i mogućnosti za uređenje turističkih zona.
- Izbor sadržaja i aktivnosti koje se kombinuju sa potencijalima kulturno istoriskog nasledja, tradicionalnih ugostiteljskih usluga i prirodnih resursa.
- Predvideti delatnosti i aktivnosti za koje se postupkom procene uticaja na životnu sredinu mogu planirati i realizovati mere prevencije, sprečavanja i otklanjanja potencijalno negativnih uticaja i efekata u životnoj sredini, mere zaštite i monitoringa životne sredine u svim fazama realizacije, redovnog rada i za slučaj akcidenata.
- Podsticanje privrednog rasta, zapošljavanja i kvaliteta života stanovnika putem razvoja turizma
- Obezbeđenje dugoročne zaštite i integrisanog upravljanja prirodnim i kulturnim resursima, što je u interesu održivog razvoja turizma.
- Postavka planskog razvoja, koji će pomoći svim akterima da razvijaju sopstvene projekte u skladu sa planiranim to za ruralni turizam.
- Formiranje malih porodičnih preduzeća za pružanje turističkih usluga Etno turizma, za smeštaj i pansionske usluge
- Oživljavanje i aktiviranje proizvodnje zdrave hrane i uzgoja konja u funkciji turizma i ponude seoskog turizma.
- Zadržavanje stanovništva i povratak mladih
- Povećanje prihoda Grada Novog Pazara
- Obezbeđenje međunarodnih standarda, kao i kvaliteta zaštite turističkih potrošača, saglasno savremenoj evropskoj praksi
- Edukacija lokalnog stanovništva i podsticaj angažovanja privredne delatnosti

Ovim predlogom programa razvoja pokušaće da se prikažu sadržaji koji će zadovoljiti sve vidove savremenog, u svetu veoma traženog, zdravstvenog, rekreativnog, sportskog, avanturističkog, omladinskog turizma, konferencijskog, koji može da ostvari pozitivne komercijalne efekte sa dobrom organizacijom, rukovodeći se sa postojećim potencijalima i jasnim ciljevima:

Opšti ciljevi su:
- kompleksno sagledavanje najznačajnijih turističkih potencijala;
- definisanje turističkog proizvoda;
- regionalno integrisanje turističkog proizvoda;
- podsticanje razvoja turističkih lokaliteta;
- privlačenje investicija.

Posebni ciljevi su:
- izgradnja nove turističke ponude i podsticanje intezivnijeg korišćenja;
- aktiviranje novih područja sa izrazitim razvojnim potencijalima;
- pokrenuti postupke zaštite područja sa izrazitim razvojnim i investicionim potencijalom;
- podsticati uređenje prostora kao preduslova razvoja turizma;
- podsticati izgradnju rekreativno – zabavnih sadržaja kao novi kvalitet života.

Da bi postigli postavljene ciljeve potrebno je da Lokalna uprava donese meritorne odluke za:
- Podsticati rad i razvoj TO Novog Pazara i poveriti joj kompletna zaduženja koordinacije i upravljanja razvojnim projektima i aktivnostima u turizmu
- Izrada Feasibility study (Studija izvodljivosti) za predložene prioritetne projekte iz programa

- Izrada programa i projekata za izgradnju turističkih objekata i turističke infrastrukture
- Planirati dovoljno finansiskih sredstava iz lokalnog budžeta , kao i konkurisanje kod Ministarstva R. Srbije i Grant programa EU za sredstva razvoj turizma i turističke infrastrukture na teritoriji Novog Pazara i za EU Fondove prekogranične saradnje.
- Organizovati obuku kadrova za nove turističke programme.
- Organizovati javnu promociju Programa Koncepta Razvoja Turizma uz angažovanje šire javnosti.
- Pristupiti izradi marketing programa, prema raspoloživim mogućnostima i sredstvima, posebno za turističke programe vezane za sportske aktivnosti, kulturne manifestacije, banjski i etno seoski turizam.

Prostorno – planske pretpostavke

Prostor je osnovna pretpostavka za dolazak i boravak gostiju, a istovremeno je faktor razvoja destinacije koji ga uslovljavaju. Kako je izgradnja turističke infrastrukture dugoročnog karaktera, celovito planiranje razvoja prostora osnovni je preduslov uspeha turističke destinacije. Kvaliteta prostornog planiranja jedan je od najvažnijih preduslova, obzirom da usmerava i određuje planiranje svih ekonomskih grana i delatnosti koje učestvuju u oblikovanju prostora.

Svrha prostornog plniranja u turizmu je uspostavljavanje ravnoteže između smeštaja, saobraćaja, komunikacija i ostlih usluga, te istovremeno zaštite atraktivnih resursa na kojima se bazira turistički razvoj. Efikasnim upravljanjem prostornim razvojem povećava se vrednost i kvalitet životne sredine, racionalnije koristi prostora za izgradnju te razvija sistem zaštite biološke raznolikosti – biodiveriteta.

Prostorno – planski dokumenti na kojima se, između ostalog temelji i razvoj turizma u sandžačkom regionu su:

1. Prostorni plan (PP) novopazarske opštine s načelnim planskim kategorijama usmeravajućeg značenja namena, korišćenje i zaštita prostora.
2. Prostorni plan uređenje Grada kao osnovni prostorno – planski dokument.

Kroz prostorne planove korišćenje i namena prostora uslovljeni su osnovnim obeležjima i podelom na izgrađena i namenjena gradnji, kultivisana i prirodna područja. Smeštaj ugostiteljsko-turističke delatnosti omogućen je unutar građevinskog područja naselja, a integrisanjem delatnosti na jednom prostoru formiraju se takmičarske ugostiteljsko – turističke zone i ostali prateći sadržaji.

Elementi koji su pretpostavke razvoja turizma po ovoj strategiji treba da budu usklađeni s važećim prostornim planovima te usaglašeni i u donošenju novih prostorno – planskih dokumenata.

Prirodni resursi opštine omogućavaju postojanje i letnje i zimske turističke ponude:

1. Imajući u vidu brdsko – planinsku konfiguraciju terena, kao i vremenski period trajanja zime, na području opštine postoje pogodni tereni za razvijanje alpskih i smučarskih disciplina. Od skijališta najpoznatije je Koznik koje se nalazi na planini Goliji. Na pomenutoj lokaciji je instalirana žičara, postoji i planinarski dom koji je u funkcionalnom stanju.
2. Seoski turizam je, uprkos velikim potencijalima, nerazvijen. U turističkom pogledu, veoma malo su aktivna samo ona sela koja se nalaze na padinama skijaških lokacija.

3. Jezero Gazivode je najznačajniji vodeni prostor opštine Novi Pazar. Povoljno je za razvoj rekreativnih aktivnosti na vodi zajedno sa Zlatarskim jezerom, koje pak zavisi od vremenskih prilika, i vezane su isključivo za letnji deo godine.
4. Grad sa obiljem istorijskih i kulturnih spomenika sami po sebi su turistička atrakcija, imajući u vidu bogato kulturnu – istorijsko nasleđe,
5. Pejzažna, trgovinska i kulturna obeležja. Poseta trgovinskim centrima i gradskoj pijaci u gradu je posebna atrakcija (poslovni turizam). Položaj opštine u mreži regionalnih putnih pravaca, predstavlja veliki potencijal za razvoj tranzitnog turizma, koji je za sada neorganizovan, ali i institucionalno nepodržan. Veoma loša putna infrastruktura predstavlja značajan problem za razvoj tranzitnog turizma.

Stari grad Ras sa manastirom Sopoćani, manastir Đurđevi stupovi koji se zadnjih godina intezivno obnavlja i revitalizuje, kao i srednjevekovno nasleđe locirano u dolini Raške, te kulturna bošnjačka baština kao što je hamam, gradski bedem sa dobro očuvanom kulom motriljom, te mnogobrojne džamije, predstavljaju značajan turistički potencijal. Neki od ovih kulturno-istorijskih spomenika su od međunarodnog značaja pod zaštitom su UNESCO-a, pa postoje realne predispozicije za razvoj izletničkog i ekskurzijskog turizma.

Nikako ne treba izostaviti svetovne i duhovne običaje, poput verskih praznika, svetkovina, teferidža sabora itd., koji samo doprinose postojećoj turističkoj ponudi u pogledu njene prepoznatljivosti i jedinstvenosti.

Čiste reke ovoga kraja bogate ribom mesto su brojnih ribolovaca. U tom smislu su najatraktivnije vode Raške, Ljudske, Deževske i Šaronjske reke. Pored reka, za ribolov je privlačno i jezero Gazivode. Ribolovni turizam je za sada nerazvijen i neorganizovan, bez postojanja uređenih lokacija, i potrebnih objekata (parking prostori, kontejneri za sakupljanje otpada, itd.). Reke Raška, Ljudska i Ibar pogodne su za razvoj izletničkog turizma. Reka Raška nije na adekvatan način uređena u delu kojim protiče kroz dolinu koja je pod zaštitom UNESCO-a. Lokaliteti uz i oko reke su zapušteni i neobeleženi. Ljudska reka ima neuredno korito, izletničke tačke su neuređene. Dolinom Ibra prolazi magistralni pravac koji počinje u Crnoj Gori i prostire se do samog Beograda.

Na teritoriji opštine postoji lovište, u Novom Pazaru je to “Rogozna”, u kome dominira sitna divljač, dok se u ostalim nalazi i krupna divljač, postoje planinski domovi samo su slabo održavani i u fazi su skorog propadanja. Lovni turizam je neorganizovan, bez urednih lovišta i smeštajnih kapaciteta.

Prostorni plan grada Novog Pazara

Prostorni plan grada Novog Pazara donet je 9. marta 2012. Godine.

Posebni ciljevi razvoja turizma su:
1. Razvoj celogodišnje turističke ponude grada u sklopu primarne turističke destinacije Golija, koja je usklađena sa zahtevima očuvanja i unapređena kvaliteta životne sredine, prirodnih i kulturnih vrednosti i dobara;
2. Organizacija turističkog prostora, prema prirodnim i stvorenim uslovima i resursima, na celovite i integrisane komplekse turističke ponude sa kvalitetnim i raznovrsnim turističkim proizvodima;
3. Iniciranje i stimulisanje razvoja aktivnosti komplementarnih turizmu;

4. Aktiviranje lokalnog stanovništva na ruralnom području i njegovog stambenog fonda za razvoj domaćinskog turizma, proizvodnju organske hrane, etno-proizvoda i prezentaciju običaja i načina života;
5. Povećanje saobraćajne dostupnosti i uređenosti turističkih prostora, blagovremenim rezervisanjem prostora za novu turističku ponudu izradom odgovarajuće planske, programske i investiciono – tehničke dokumentacije, pribavljanjem i uređenjem zemljišta za potrebe razvoja turizma.

Razvoj turizma i turističke ponude

Prema Planu višeg reda u odnosu na Prostorni plan Novog Pazara, Prostornom planu Republike Srbije, deo teritorije grada Novog Pazara obuhvaćen je primarnom turističkom destinacijom Golija. Delovi funkcionalnog područja Novog Pazara i susednih opština obuhvaćeni su primarnim turističkim destinacijama Kopaonik (deo opštine Raška) i Zlatar – Pešter (opštine Tutin i Sjenica).

Potencijali za razvoj turizma na području grada vrednovani su na osnovu zainteresovanosti tržišta Turističke tražnje, odnosno masovnosti, za ponudom zasnovanom na raspoloživim antropogenim i prirodnim resursima i adekvatnom Strukturom turističkih proizvoda, i to:

1. specifičan urbani centar;
2. kulturno-istorijsko nasleđe;
3. banjsko mesto;
4. postojeće i planirane tranzitne saobraćajnice;
5. reke, kao ribolovni vodotoci;
6. lovišta i lovna područja;
7. skijališta;
8. jezera s priobaljem.

Dominatni turistički proizvodi u formiranju specifične turističke ponude zasnovane na raspoloživim turističkim resursima Novog Pazara su: kulturni, gradski i ruralni turizam, planine i jezera, kružna putovanja, sa komplementarinim turističkim proizvodima – turizam specijalnih interesa, zdravstveni (spa/velnes), poslovni turizam, događaji i nautika (mala).

Koncepcija organizacija i uređenja turističkih prostora na teritoriji grada Novi Pazar zasniva se na formiranju tri prepoznatljive turističke prostorne celine:

1. turistička prostorna celina gradskog turističkog centra Novi Pazar;
2. turistička prostorna celina Gazivodskog jezera;
3. turistička prostorna celina skijališta “Koznik”.

Turistička prostorna celina gradskog turističkog centra Novi Pazar obuhvata urbani centar sa Novopazarskom i Rajčinovićkom banjom i područje prostorne kulturno-istorijske celine Stari Ras sa Sopoćanima. Jedinstvenost Novog Pazara među gradskim turističkim centrima Srbije zasniva se na prožimanju i suživotu islamske kulture Otomanske imperije i pravoslavne kulture srednjovekovne Raške i na orijentalnom urbanom identitetu. Tu jedinstvenost bi trebalo iskoristiti za pozicioniranje Novog Pazara: “Zapad na Istoku i Istok na Zapadu”.

Razvoj postojećih banja, Novopazarske i Rajčinovićke banje, zasnovan na lekovitom faktoru – termomineralnim vodama, treba usmeriti ka specijalističkim lečilišnim funkcijama sa zdravstvenim (i Wellness) programima, usklađenim i umreženim sa ponudom ostalih banja na području turističkih destinacija Golija i Kopaonik. Jedan od preduslova za intenzivniji

razvoj banjskog turizma jeste opremanje i uređenje banjskog područja komunalnom, rekreativnom i zelenom infrastrukturom.

Na osnovu odabranih lokaliteta, osmišljenih programa definisanih kapaciteta u fazama realizacije prva i druga, uz primenu velikog iskustva i preporuka Strategije Srbije 2016. do 2026. definisane potrebne površine objekata, i pripadajućeg terena tu su uračunate površine parkinga, saobraćajnice. S obzirom na veličine lokacije i predviđenog sadržaja predviđene su površine za sportske terene, zabavu, odmor u prirodi, parkove za svaki od programa.

Struktura buduće turističke ponude, motivacije dolazaka i strukture gostiju, poreklo gostiju

R. br.	Naziv proizvoda	Struktura turističkog proizvoda (segment proizvoda)	Struktura gostiju	Domaći %	Strani %
1	Banjski lečilišni rehabilitacioni turizam (centralni Banjski park)	- Medikal, spa, lečenje, terapije, zdravstvene usluge - Destinacija spa, Banjski kompleks, sa svim vidovima usluge - Resort, hotel, spa Ponuda spa sa wellnessom u sklopu hotela, standard za *** i višu kategoriju	Starije osobe najčešće sa zdravstvenim problemima Porodice sa decom, odmor Mladi parovi Individualci Poslovni gosti	70 80 80	30 20 20
2	Sportsko-rekreativni turizam Omladinski Đački turizam (edukativni školski centar) dečija igrališta sport hotel biciklistička prihvatilišta avanturistički park streljaštvo (luk i strela)	Sportsko-vizitorski centar - Kampovanje - Biciklizam-trčanje - Planinarenje - Šumska medicina - Planinski biciklizam - Tenis, odbojka, košarka, atletka, fudbal, streljaštvo - Jahanje-rekreativni turizam - Škole u prirodi	Biciklisti Planinari Mladi parovi Ekskurzije Studijske grupe Sportski klubovi trening, pripreme Istraživači, ljubitelji prirode Đačke ekskurzije	40 70 80 70 80 90	60 30 20 30 20 10
3	Kulturno-istorijski turizam i verski turizam (vidikovci-izletišta)	- Obilazak spomeničkog nasleđa - Održavanje skupova seminara - Kulturne rute kroz opštinu - Verski skupovi, slave - Radionice: arheološke, istorijske, slikarske, ekskurzije	Osobe trećeg doba Poslovni gosti Stručana putovanja Izleti, nedeljne ture Obilazak manastira	80 70 80 60	20 30 20 40
4	Etno-seoski turizam Manifestacioni Eko-turizam etno naselje omladinsko selo prihvatni centar za sportiste, bicikliste i rekreativce trim i staze za jahanje	- Seoska domaćinstva, farme - Aktivnosti u prirodi, konjički sport, branje bilja, pečuraka, antistres tretmani - Stalne manifestacije - Lokalni vašari i domaća radinost, kultura i umetnost - Krsne slave, verski praznici - Eko-turizam, učestvovanje u seoskim radovima,	Porodinčni odmor Studijske grupe Strani gosti Ekološka udruženja Posetioci iz zemlje i dijaspore	80 70 80 90	20 30 20 10

		proučavanje flore i faune - Ruralno iskustvo-život na selu - kampovanje	Školske ekskurzije Seoske radionice Udruženja, organizacije	80 70	20 30
5	Ribolovna dozvola Članarina udruženja -Smeštaj za goste ribolovce -Iznajmljivanje čamaca i opreme učestvovanje na takmičenjima i manifestacijama	- Ribolovna dozvola - Članarina udruženja - Smeštaj za goste ribolovce - Iznajmljivanje čamaca i opreme - učestvovanje na takmičenjima i manifestacijama	Ribolovna udruženja Ribolovci iz M.Z. i okoline Specijalni gosti Učesnici manifestacija	20 50	80 50
6	Lovni turizam (planinarski domovi)	- Lovna dozvola - Članarina udruženja - Vodiči iz udruženja - Lovačka kuća, Lovački dom	Specijalni gosti Registrovani lovci Istraživači Lovačka udruženja	40 60 70	60 40 30
7	Poslovni MICE turizam	Hoteli za smeštaj poslovnih turista	Poslovni ljudi Organizacije Individualci	80 90	20 10
8	Biznis turizam	- Objekti i sale za održavanje konferencija - Ugostiteljski objekti	Strane delegacije	40	60

9.2 Program razvoja turističkih sadržaja

Na teritoriji Novog Pazara u cilju kompleksnog Programa razvoja turizma i pratećih turističkih sadržaja predlažu se programi koji su orijentisani pretežno na Omladinsko sportsko rekreativne sadržaje. Time bi Novopazarska i Rajčinovska banja mogle da se razviju u savremene komlekse sa sadržajem za sve kategorije gostiju: lečenje, relaksaciju, održavanje zdravlja i lepote, aktivnog bavljenja svim vidovima sporta, edukacije za školsku decu i što je najvažnije razvoja ruralnog turizma. Time bi se pružila mogućnost ravnomernog razvoja turizma s obzirom na sadašnje stanje banjsko turističke ponude na teritoriji Novopazarske Banje. Na odabir programa koji su razmatrani, uticale su preporuke Strategije turizma Srbije 2016-2026 i to navodimo: Ključni proizvodi turističkog razvoja bili bi: ekoturizam, kulturno tematske rute, manifestacije, ruralni turizam, specijalni interesi, kružne ture, zdravstveni, spa-wellness turizam i sportovi (zimski).

Sinergija potencijala razvoja turističkih destinacija Novog Pazara ,Sjenice, Tutina i Raške

Osnovna konceptualna postavka je da grad Novi Pazar sa susednim opštinama čini celoviti turistički prostor sa autentičnim i jedinstvenim prirodnim, kulturološkim, etničkim i etnografskim odlikama, međunarodnog i nacionalnog ranga značaja, koji će se razvijati u sklopu turističkog klastera Zapadne Srbije integrisanjem kompleksne i diferencirane turističke ponude primarnih turističkih destinacija utvrđenih Prostornim planom Republike Srbije. U tom kontekstu treba vrednovati značaj centralne pozicije Novog Pazara u odnosu na primarne turističke destinacije u neposrednom i širem okruženju. Poseban značaj za razvoj turizma Novog Pazara i susednih opština imaće povezivanje sa relativno razvijenim primarnim turističkim destinacijama u okruženju, radi usmeravanja dela klijentele iz

destinacije Kopaonik preko Raške, a donekle i iz destincacije Tara Zlatibor preko Zlatara i Sjenice na područje Golije i grada Novog Pazara.

Turistički potencijali Novog Pazara, Sjenice, Tutina i Raške čine pojednične vrednosti i osobenosti ovog područja u celini, i poštujući tradicionalnu vrednost dobrog življenja i suživota (važniji ti je prvi komšija nego brat na daljini), stanovnike ovih gradova povezuje svakodnevni život isprepletan sličnim životnim šansama i poteškoćama, prirodnim putevima i tokovima, zajedničkim nebom i vazduhom,opasani planinskim vencima i težnjom da u ovakvom okruženju genracijama stvaraju dobre uslove za svoj život i življenje budućih naraštaja najčešće sa svojih " deset prstiju " i božiju pomoć.

Ove gradove međusobno povezuju mnoge zajedničke vrednosti i potrebe, i koje se mogu iskoristiti u promociji turističkih potencijala radi privlačenja turista, investitora, stvaranju novih produktivnih radnih mesta i novih porodičnih poslova, čime svi mnogo više dobijaju nego sada što imaju.

Specifičnosti ovog prostora kao turističku destinaciju čine istovremeno fizičko – geografski prostor prirode i klimatskih uslova i kulturno-istorijsko nasleđe.

Kada bi ovaj prostor posmatrali kroz turističke indikatore lako i očigledno je da je ovo jedinstvena regionalana turistička geografska celina – kao posebna turistička vrednost Srbije.

Ključne vrednosti (atraktivnosti) razvoja su: kulturno nasleđe, prirodna bogatstva, rezervat "Man and Biosphere", "Golija" i Uvac i Uvačko jezero.

Polovi razvoja su: Novi Pazar, Ivanjica, Raška, Sjenica i Tutin.

Ključni proizvodi trustičkog razvoja bili bi: ekoturizam, kulturno tematske rute, manifestacije, ruralni turizam, specijalni interesi, kružne ture, zdravstveni, spa – wellness turizam i sportovi (zimski).

Seoski (ruralni) turizam je turizam na seoskom području sa svim aktivnostima koje se sprovode na tom području, a najznačajnije karakteristike ovakve vrste turizma su mirna sredina, odsutnost buke, očuvana okolina, komunikacija s domaćinima, domaća hrana i upoznavanje seljačkih poslova. Danas on označava udobnost, odmor i bezbrižnost za kojom tragamo – ustajanje u sveža jutra, disanje punim plućima, doručak uz tek pomuženo mleko, šetnje kroz prirodu ili vožnje biciklom. Poslednjih godina se javio trend napuštanja velikih gradova i povratak jednostavnom i mirnom seoskom načinu života.

Planina Golija, sa dužinom od 32 km, je najviša planina jugozapadne Srbije, sa prostranim proplancima iznad 1.200 m i vrhovima preko 1.400 m. Najviši vrh Golije je Jankov kamen na 1.833 m. Golija je prepoznatljiva po rekama Moravica i Studenica, i njihovim pritokama sa klisurastim dolinama, slapovima i vodopadima. Povoljna klima čini je vazdušnom banjom. Raznovrsni biljni i životinjski svet, kao i retke vrste, daju posebnu vrednost ovoj planini - planinski javor, veliki broj vrsta ptica, retka divljač, itd.

Vlada Republike Srbije je, 2001. godine, donela Uredbu kojom se područje planine Golija proglašava "Parkom prirode", a svrstava se u prvu kategoriju zaštite, kao prirodno dobro izuzetnog značaja. Park, ukupne površine 75.183 ha, obuhvata područja opština Ivanjica,

Kraljevo, Raška, Novi Pazar i Sjenica. U opštini Raška, Park prirode Golija obuhvata katastarske opštine Biniće, Boroviće, Gradac, Kruševica i Plešin.

MAB/UNESKO komitet je u okviru Parka prirode Golija, na predlog Zavoda za zaštitu prirode Srbije, proglasio Rezervat biosfere Golija-Studenica, na površini od 53.804 ha.

Na Goliji postoje dva hotela, na Odvraćenici hotel "Golija", a sa Ivanjičke strane hotel "Golijska reka".

Postojeće stanje ukazuje na potrebu za značajnim ulaganjima u razvoj komunalne i turistčke infrastrukture na planini Golija.

Kopaonik je najveći planinski masiv u Srbiji. Nalazi se između reke Ibra i Sitnice na zapadu, Laba na jugoistoku, Jošanice i Kozničke reke na severu dok je istočna strana omeđena dolinom reke Rasine i Toplice. Dobio je ime po brojnim kopovima različitih ruda. Pruža se u dužini od oko 80 km, pravcem od severozapada ka jugoistoku, dosežući u srednjem delu širinu od 40 km. Površina koju pokriva masiv Kopaonika iznosi 2.758 km^2.

Ravni Kopaonik predstavlja prostranu površ, koja čini najviši deo na Kopaoniku. Najviši vrhovi Kopaonika su: Gobelja (1.934 m), Karaman (1.936 m), Suvo Rudište (1.976 m), Pančićev vrh (2.017 m), Nebeske stolice (1.913 m) i dr. Vrhovi su povezani međusobno sa blagim prevojima. Sa vrhova Kopaonika pruža se pogled do Šar planine, Komova i Stare planine.

Kopaonik je poznat kao "planina sunca", zbog velikog broja sunčanih dana tokom godine: Ne mnogo niske zimske temperature, subalpska klima i oko 160 dana, pod snegom tokom godine, čine veoma povoljne preduslove za intenzivan razvoj zimskog turizma.

Visokoplaninska flora Kopaonik zastupljena je sa 825 biljnih vrsta i podvrsta svrstanih u 292 roda i 80 familija, što predstavlja 1/5 ukupne flore Srbije.

U cilju zaštite i unapređenja životne sredine i prirode, 1989. godine je osnovano preduzeće za zaštitu i razvoj Nacionalnog parka "Kopaonik".

Planina Kopaonik je najveći i najpoznatiji skijaški centar u Srbiji. Ima dva turistička centar, jedan na prostoru Ravnog Kopaonika, sa brojnim smeštajnim kapacitetima, sistemom skijaških staza i žičara i ostalom turističkom infrastrukturom, a drugi, manji centar, na istočnoj padini Kopaonika, kod sela Brzeće.

Skijaški tereni se svrstavaju u terene prve kategorije, a nalaze se na nadmorskoj visini od 1.650 do 2.017 m. Turistički centar je opremljen za sve kategorije skjaša. Raspolaže sa 4 dečija lifta i mrežom od 22 žičare, koje su povezane u jedinstven sistem. Ukupna dužina žičara iznosi 17.222 m, dok je dužina ski staza 44 km. Kapacitet sistema je 13.520 skijaša na sat. Turistima, koji uživaju u alpskim disciplinama, na raspologanju je i 20 km staza za nordijsko skijanje. Na lokaciji Crvene bare uređene su i markirane staze od 3,5 i 10 km. Iznajmljivanje ski opreme je sastavni deo usluge namenjene turistima, a posebnu atrakciju predstavlja mogućnost vožnje motornih sanki.

Kopaonik nije samo atraktivan tokom zimske sezone. U periodu letnjih meseci se takođe beleži maksimalna iskorišćenost smeštajnih kapaciteta. Tada su atraktivne pripreme sportskih

ekipa, pešački izleti (npr. do izvora Metođe i Semeteškog jezera), vožnja planinskim biciklom, škole košarke, tenisa, jahanja, engleskog jezika, raznovrsni programi za decu, programi medecinske prirode, itd. Velika razuđenost reljefa pruža idealne uslove za paraglajding i slične ekstremne sportove.

Zgrada Javnog preduzeća Nacionalni park "Kopaonik" na Kopaoniku je ujedno i informativni centar, koji je polazna tačka svih naučnih, kulturnih i turističkih zbivanja u Nacionalnom parku. U okviru informativnog centra, radi vodička služba za prezentaciju i popularizaciju Nacionalnog parka.

Atraktivnost Kopaonika, kao turističke destinacije, je utoliko veća što se u njegovoj neposrednoj blizini nalaze Jošanička, Lukovska i Kuršumlijska banja.

Na širem području planine Kopaonik se nalaze i ostaci istorijskog nasleđa, poput ostataka utvrđenja – srednjovekovnih srpskih gradova (Ras, Zvečan, Maglič, Brvenik, itd), ostaci i tragovi starih iskopa i rudarskih naselja iz rimskih i srednjovekovnih vremena.

Na Kopaoniku se nalazi 8 hotela i 2 apartmanska naselja, brojna odmarališta, vile, objekti privatnog smeštaja i vikend kuće.

Jošanička Banja se nalazi u podnožju Kopaonika, na 550 mnv, u dolini reke Jošanice i njene pritoke Samokovke. Udaljena je od Raške 25 km, a toliko i od vrha Kopaonika, zbog čega je često nazivaju i Zelenim vratima Kopaonika. Pripada Nacionalnom parku Kopaonik. Putni pravac koji vode ka Jošaničkoj banji su u dobrom stanju.

Geotermalni izvori mineralne vode u Jošaničkoj banji se ubrajaju najtoplije u Srbiji. Banja ima pet izvora, a glavni izvor daje 7 l/s, temperature 77 ^{0}C. Ostali izvori su različite izdašnosti i temperature od 36 ^{0}C do 75 ^{0}C. Vode Jošaničke banje pripadaju grupi hipertermi, a sadrže natrijum, kalijum, kalcijum, hidrokarbonate, sulfate i fluor.

Pogodne su za lečenje degenerativnih reumatskih oboljenja, reumatskih upala, stanja nakon povreda i korektivnih operativnih zahvata, oboljenja mišića, lumbago išijasa, ženskih bolesti, hiperacidnog gastritisa, ekcema i psorijaze, prevencije karijesa i dr.

Povoljna nadmorska visina daje Jošaničkoj banji osobine klimatskog lečilišta, pa se ona ubraja i u planinske banje Srbije.

Posetioci Jošaničke Banje su često posetioci i Turističkog centra Kopaonik, kao i manastira koji se nalaze u njenom okruženju (Studenica, Gradac, Pavlica, Đurđevi Stupovi, Stari grad Ras, Sopoćani i Petrova crkva).

Pored značajnog razvoja Jošaničke Banje, kao banjskog lečilišta, nakon drugog svetskog rata, banja još uvek nije razvijena u pravo banjsko lečilište visoke kategorije. Trenutni smeštajni kapaciteti u Jošaničkoj Banji su relativno mali i iznose blizu 250 postelja u privatnom i društvenom sektoru. Poslednji petogodišnji plan razvoja Srbije predviđa dalji razvoj Jošaničke Banje kao jedne od prioritetnih turističkih destinacija.

Sjenica

Sjenica, jedno od najviših mesta u Jugoslaviji (uz Žabljak i Šavnik). Nalazi se u kotlini Grabovičke reke na visini 1.030 m/nv. Centar je i jedne od prostrano najvećih opština u Srbiji (1056 km^2).

Čitavo područje Sjeničko – pešterske visoravni je planinskog karaktera, posebno je pogodna za zimske sportive. Visoravan sa prosečnom nadmorskom visinom od 1.200 m, okružuju planine: Jadovnik (1.734 mnv), Zlatar (1.627 mnv), Giljeva (1.617 mnv), Javor (1.520 mnv) i Goaija (1.833 mnv).

Kroz grad i u njegovoj neposrednoj blizini protiču reke: Uvac, Vapa, Grabovica i Jablanica, od koji se formira Sjeničko jezero.

Ovaj grad raspolaže i sportskim terenima idealnim za zimske sportove a posebno za alpske i nordiske sportove koji se nalaze na Radišića brdu, Babinjači i Jadovniku. 2015. godine je izgrađen ski centar Žari sa stazama za nordijsko skijanje i biatlon kao i stazom za alpsko skijanje.

Sjenički nordijci jedni su od najboljih u zemlji i osvajači su priznanja sa mnogih domaćih i međunarodnih nordijskih takmičenja.

Geografski položaj Sjenice

Opština Sjenica se nalazi na Pešterskoj visoravni, u jugozapadnom delu Srbije. Dobila je naziv po obilju "trave – sijena", koja se u okolini Sjenice kosi i po tri puta godišnje. Prostire se na površini od 1.059 km^2, i po površini koju zauzima najveća je opština Zlatiborskog okruga.

Sjenica je oivičena planinama: Golijom, Javorom, Jadovnikom, Giljevom i Zlatarom, prosečne nadmorske visine 1.500 m, sa izuzetkom Golije koja ima nadmorsku visinu od 1.833 m.

Prirodni resursi

Opština Sjenica je izuzetno bogata prirodnim resursima. Najznačajniji prirodni resursi opštine Sjenica su vode, rudna bogatstva i bogat biodiverzitet.

Vode

Sjeničko – peštersko područje obiluje razvnovrsnim hidrološkim obeležjima.

Tekuće vode u opštini Sjenica pripadaju Drinskom slivu, a najznačajnije reke su Uvac i Vapa. Uvac je najduža desna pritoka Lima. Izvire na 16 km jugozapadno od Sjenice, i kroz opštinu protiče u dužini od 43 km. Na Uvcu se nalaze dve hidrocentrale sa veštačkim jezerima (Sjeničko i Radoinjsko).

Sjeničko jezero se nalazi na magistralnom pravcu Sjenica – Ivanjica, na pet kilometara udaljenosti od Sjenice. Zapremine je 212 miliona m^3 vode, a jezero na pojedinim mestima dostižu dubinu i od 100 m.

Sa znatnog dela Sjeničko – pešterske visoravni (Gornji Peštar) vode podzemno otiču i pojavljuju se u vidu jakih kraških vrela od kojih nastaju površinske reke. Poznato je Sjeničko, Šarsko, Stupsko, Donje i Gornje vrelo, kao i vrela Grabovice, Vape, Kamešnice, Skudle, Beljana, Grohota...

U okolini Sjenice ima desetak reka ponornica od kojih je Boroštica (23 km) najduža ponornica Peštera.

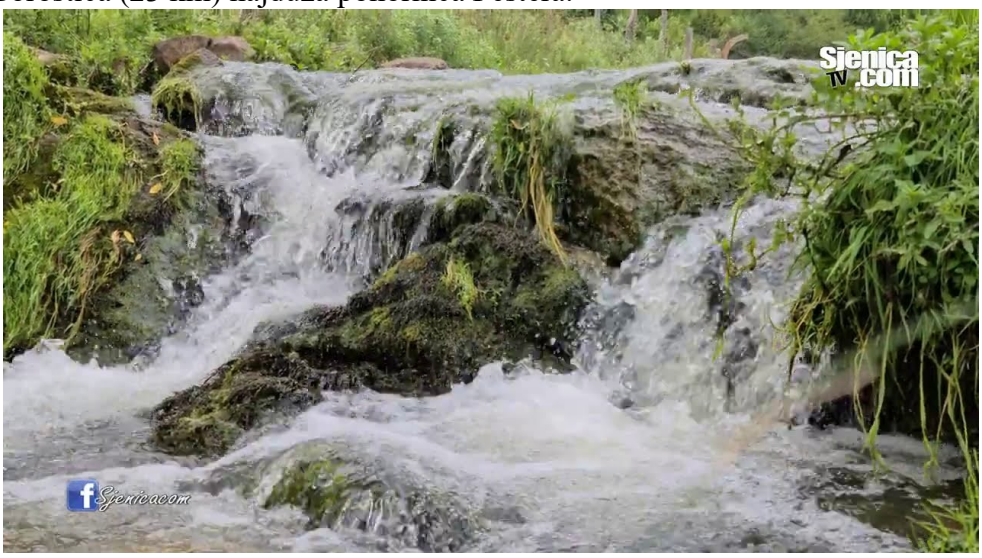

Termalne vode se svrstavaju u značajne potencijale ovog kraja. Severno od Sjenice, u Čedovu, izbija u nizu grupa termalnih vrela. Vrela se nalaze na 986 m nadmorske visine. Temperatura vode u ovom vrelu je 26 ^{0}C. Takođe, na dodiru planinske ravni Vape i strmog krečnjačkog dela se nalaze termalna vrela Banjica i Banja. Termalne vode se, međutim, ne eksplotišu.

Zaštićena prirodna dobra

U Sjeničkom kraju se na nekoliko lokaliteta nalaze prirodna dobra različitog stepena zaštite.

Zaštićena prirodna dobra u opštini Sjenica

Naziv	Vrsta	Površina, ha	Godina proglašenja
Golija	Park prirode	75.193,00	2001.
Klisura Uvca	Specijalni rezervat prirode	2.742,96	1995.
Gustavica	Strogi prirodni rezervat	9,45	1965.
Paljevine	Strogi prirodni rezervat	4,50	1965.

Izvor: Katastar zaštićenih prirodnih dobara, Zavod za zaštitu prirode, 2011.

Park prirode „Golija“ je ukupne površine 75.183 ha, ali se na području opštine Sjenica nalazi 2.865 ha tj. 3,8% ukupne površine parka. Ovo prirodno dobro stavljeno je pod zaštitu države 2001. god. Uredbom Vlade Republike Srbije. Nalazi se u prvoj kategoriji zaštite.

Klisura reke Uvac je 1995. godine proglašena za specijalni rezervat prirode. Nalazi se na području opštine Sjenica i Nova Varoš. Južna granica rezervata udaljena je osam kilometara od Sjenice. Osnovna vrednost ovog prirodnog dobra je prisustvo najveće gnezdeće kolonije beloglavog supa (Gyps fulvus) u Srbiji. U okviru rezervata se nalaze izuzetni geomorfološki fenomeni poput Ušačkog pećinskog sistema, Tubića pećine i drugih pećina i potkapina. Na ovom području se nalazi nekoliko arheoloških lokaliteta, etno naselja i drugih objekata.

Pećinski sistem se sastoji iz tri celine: Ušačke celine, Ledene pećine i jame Bezdan. Strogi prirodni rezervat „Gutavica „ predstavlja čistu sastojinu jele (Abies alba Mill). Nalazi se u ataru sela Ugao, na krajnjem jugu Pešterske visoravni. Zaštićena šumska sastojina sadrži čistu jelovu šumu i koristi se kao semenska baza u pošumljavanju Sandžaka.

Rezervat „Paljevine“ je prirodno nalazište piramidalnog varijeteta jele u ataru sela Kladnica na mestu zvanom Paljevine.

U toku je izrada studije zaštite za specijalni rezervat prirode „Peštersko polje“. Granice Pešterskog polja u ovom trenutku nisu određene. Ovo Ramsarsko područje je od međunarodnog značaja za ptice (IBA), leptire (PBA) i biljke (IPA).

Kultura

Bogata istorijska prošlost ovog kraja se ogleda u spomenicima kulture iz 18. i 19. veka.

Najznačajniji spomenici iz tog perioda su:

- džamija Sultan – Valida ili Bijela džamija u Sjenici

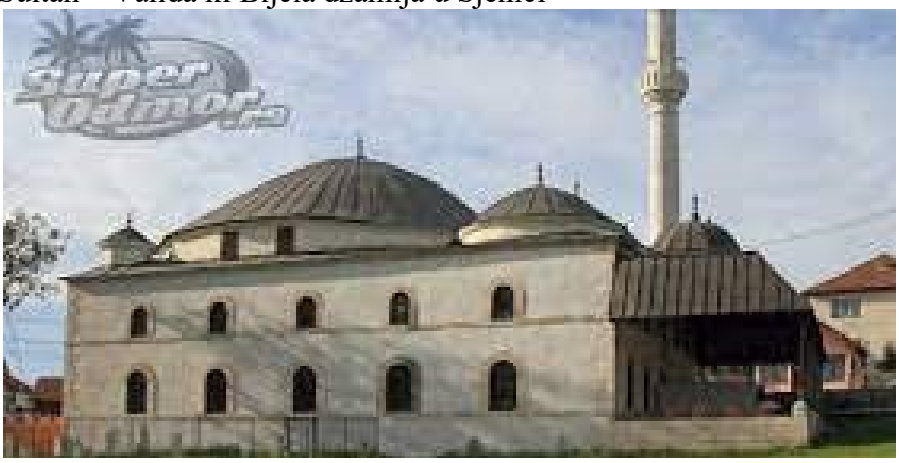

- manastir Kumanica u mestu Kumanica

Pešterska visoravan

Pešterska visoravan – najveća visoravan na Balkanskom poluostrvu, jedna od najvećih u Evropi, poslednjih godina je postala pravi hit među ljubiteljima turizma, novih ne istraženih predela, netaknutih i ničim narušenih prirodnih lepota, sa nadmorskom visinom od 1.150 m i površinom od 63 km^2.

Pešterska visoravan predstavlja jedinstvenu, očaravajuću, ni sa čim uporedivu prirodnu oazu u srcu Evrope.

Centar Pešterske visoravni i mesto odakle sve potiče je Sjenica, gradić sa oko 15.000 stanovnika, a opština broji oko 34.000 stanovnika.

Pećine su brojne i po veličini variraju od potkapina do najvećeg do sada poznatog pećinskog sistema u Srbiji, Ušačkog pećinskog sistema. Pored veličine, ovaj sistem i po drugim karakteristikama predstavlja jedan od najzanimljivijih speleoloških objekata u Srbiji i predstavlja jedno od temeljnih vrednosti rezervata.

Sistem se sastoji od dve pećine i jedne jame čiji su kanali međusobno povezani i imaju ukupnu dužinu od 6.185 m. Najveći deo sistema čini Ušačka pećina. Ima dva ulaza, prvi u selu Gornje Lopiže a drugi u koritu Uvca. Za nijansu kraća je Ledena pećina. Glavni kanal Ledene pećine prostire se praktično paralelno glavnom kanalu Ušačke pećine, na rastojanju od oko sto metara. Najmanji, ali i najinteresantniji deo Ušačkog pećinskog sistema čini jama Bezdana. Ulaz u jamu nalazi se na kraju slepe doline Miletin Do.

Kada je reč o pećinama, svakako treba izdvojiti Tubića, Baždarsku i Javorsku pećinu. Prva se nalazi u selu Lopiže, zaseok Tubići. Ima dva ulaza i povremeno je hidrološki aktivna. Baždarska pećina nalazi se u selu Ursule, deset kilometara severozapadno od Sjenice. Javorska pećina (Durulja) nalazi se um selu Bukovik i kroz nju prolazi Kalipoljska reka – reka ponornica koju na izlasku iz pećine nazivaju Vrševina i koju se uliva u Zlatarsko jezero.

Pećine na teritorii Specijalnog rezervata prirode „Uvac“ odlikuje bogatstvo pećinskog nakita taloženog iz prokapnih voda u vidu stalaktita, stalagmita, stubova, draperija, staklastih iglica itd.

Ušačka pećina

U zaseoku Ušak sela Gornje Lopiže, i meštani i stručnjaci verovali su da postoje dve pećine: Ušačka i Ledena. Niko nije ni slutio da je priroda tu sagradila jedan od najzanimljivijih speleoloških objekata u Srbiji koji, štaviše zbog svojih elemenata, predstavlja poseban kuriozitet. Istraživanja su potvrdila da ti ulazi čine jedinstven pećinski sistem dug više od 6.000 km, sa brojnim kanalima u nekoliko nivoa, dvoranama, sifonima i pećinskim ukrasima koji stvaraju divne podzemne dvorce.

U Miletinom dolu je, nedaleko od prvog, ulaz u jamski deo Ušačke pećine. U „utrobu“ vodi vertikalni kanal dug 40 m. Dna jame je usko, a kroz jedan od dva kanala stiže se do impresivne Velike dvorane. Donji deo joj je nagnut prema veznom kanalu koji vodi do glavnog prolaza kroz Ušačku pećinu. Na početku ovog kanala, prateći prolaz sa stubovima prebogat ukrasima, stiže se do Ledene pećine koja završava izlazom u kanjon Uvca. Ukupna dužina svih kanala tog dela je oko 2.100 m.

Ledena pećina

Ulaz u Ledenu pećinu je ispod strmog krečnjačkog odseka, a sa bočnim kanalima duža je od 2,5 km. O vremenu i procesu njenog nastanka svedoče oburvani blokovi krečnjaka, šljunka i glinovite zemlje. Ukrasi poput dugačkih draperija i saliva, koji dostižu i po 10 metara, lepotom zaustavljaju dah. Ispod jednog saliva je potok koji posle destak metara nestaje u pukotini, a tu je i bistro jezero koje ne dozvoljava prilaz dvorani sa tavanicom od tankih stalaktita.

Tubića pećina

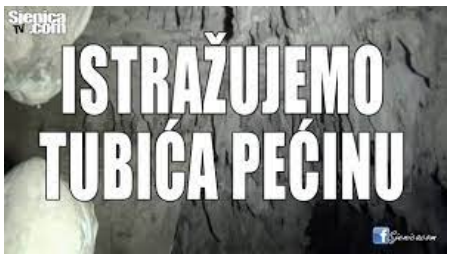

Severozapadno od Sjenice, u selu Tubići, nalazi se istoimena pećina koja ima dva ulaza – prvi na 980, a drugi na 1.020 metara nadmorske visine. U planovima speleologa, Tubića pećina je blago vijugava. Bogata je nakitom i obiluje terasama.

Baždarska pećina

Nedaleko od ušća Kladnice u Uvac, u selu Ursude, nalazi se Baždarska pećina. Ulaz je 155 m iznad nivoa Uvca i ona je tvrde speleolozi, jednostavan vijugav kanal u obliku slova „S“, koji se mestimično širi u prostrane dvorane. Na 100 metara od ulaza, najbogatija je nakitom.

Javorska lepotica – pećina Durulja

Podnožje Javora, u zaseoku Kurćubići obližnjeg Bukovika, čuva pećinu Durulju poznatu i kao Ljepojevićka pećina ili Javorska lepotica. Nije stručno istražena, ali o njenom bogatom pećinskom nakitu, dvoranama, vodopadima i virovina, govori se odavnina. Javorska lepotica skriva crveno koralno ostrvo i kristale narandžaste boje.

Od kulturno – turističkih lokacija u opštini Tutin se izdvajaju Manastir „Crna rijeka“ u Ribarićima, Crkvinište u Tutinu, Godovska pećina u Godovu, Gluhavica, Promuklice i Smolućka pećina.

Smolućka pećina

Smolućka pećina je jedan od najznačajnijih arheoloških i paleontoloških lokliteta na području Sandžaka. Nalazi se nedaleko od naselja Kadiluk (Crkvine) na području opštine Tutin. Smeštena je iznad istoimene Smolućke reke, pritoke Raške, 16 kilometara jugozapadno od Novog Pazara.

Manastir Crna Reka

Manastir Crna Reka je monaška isposnica smeštena u klisuri Crne Reke, u ataru sela Ribariće (opština Tutin) na granici između Kosovske Mitrovice, Rožaja i Novog Pazara. Podignut je u XIII veku, u pećini surovih grebena planine Mokra Gora, neposredno ispod.

Ribarićko jezero je veštačko jezero nastalo pregrađivanjem reke Ibar u njenom gornjem toku. Dužina jezera je 24 kilometara. Brana jezera izgrađena je od prirodnih materijala i visinom od 107 metara jedna je od najvećih takvih brana u Evropi.

SWOT ANALIZA

SWOT (Strenths, Weaknesses, Opportunities, Threats) analiza predstavlja analizu snaga, slabosti, šansi i pretnji. To je preduslov za sam proces strateškog planiranja – definisanje opštih i posebnih ciljeva, programa i projekata. Pomoću ove tehnike obavili smo:

- Eksternu analizu – analizu šansi koje nam se pružaju za turistički razvoj. U skladu sa osnovama koje su postavljene Strategijom turizma Republike Srbije, resurse je neophodno usmeriti na izgradnju i negovanje sopstvenih dugoročnih potencijala iza kojih će stajati proizvodi i ponuda koju je znatno teže kopirati, što će predstavljati strateške resurse za uspeh u budućnosti. Pored toga, eksternom analizom sagledane su pretnje – rizici koji su mogući u procesu sprovođenja strategije turizma. Kao pretnja je identifikovano sve ono što je izvan uticaja zajednice, kao što su promene na međunarodnom i državnom planu – zakonodavne, društvene i političke promene, jačanje konkurentskih destinacija i demografska kretanja.
- Internu analizu – analizu snaga i prednosti kojima zajednica raspolaže na početku procesa strateškog planiranja, i sopstvenih slabosti koje mogu ugroziti sprovođenje strategije turizma. Kod interne analize veoma je važna objektivnost i sagledavanje unutrašnjih problema iz različitih perspektiva. Kao i kod opšte procene stanja dosadašnjeg razvoja turizma, SWOT analiza je takođe usmerena na prikupljanje podataka koji su nam neophodni za dobro planiranje, ali nam analiza daje konkretniju procenu stanja i okolnosti u vezi sa usko definisanim ključnim pitanjima.

SNAGE	SLABOSTI
▪ povoljan geografski položaj ▪ čuvena gostoprimljivost i gostoljubivost Stanovnika Novog Pazara ▪ saobraćajno čvorište ▪ prepoznatljivi gastronomski specijaliteti ▪ bogatstvo podzemnih geotermalnih voda ▪ dugogodišnje iskustvo organizovanog banjskog turizma Novopazarske banje ▪ nedirnuta prostranstva brda i planina na samom obodu grada koja pružaju izvanredan potencijal za turizam specijalnih interesa ▪ prestonica prve srpske srednjovekovne države ▪ kulturno-istorijsko nasleđe različitih epoha i kultura ▪ konkurentne cene vanpansionske potrošnje ▪ originalni događaji i manifestacije sa dugogodišnjom tradicijom ▪ postojanje Turističke organizacija Novog Pazara, srednje turističke škole i fakulteta za turizam	▪ nepostojanje turističkog brenda i svesti o Novom Pazaru kao turističkoj destinaciji ▪ nedostatak lokalne vizije i strategije razvoja turizma ▪ nedovoljno razvijena turistička infrastruktura ▪ neprimenjivanje zakona, kontrole i kaznene politike kod incidenata na području zaštite životne sredine i komunalnih prestupa ▪ nedovoljna turistička signalizacija ▪ loše održavanje kulturnih dobara ▪ neprepoznavanje turizma kao profitabilne privredne delatnosti ▪ nedostatak kvalifikovanih turističkih menadžera ▪ nedovoljna komunikacija lokalnih institucija koje učestvuju u kreiranju turitičkog proizvoda ▪ nepostojanje turističkog info centra ▪ nepostojanje parking mesta za autobuse u centru grada ▪ nedovoljan broj autobuskih stajališta
ŠANSE	PRETNJE
▪ jačanje javno-privatnog partnerstva ▪ mogućnost korišćenja fondova Evropske Unije ▪ Formiranje regionalne turističke organizacije REGIJA KOPAONIK ▪ rast tražnje za organizacijom sportskih aktivnosti u ovom delu Srbije	▪ moguća nestabilna politička i ekonomska situacija ▪ cetralizacija Srbije i odliv mladog stanovništva u zemlje Zapadne Evrope ▪ jačanje konkurentskih destinacija

PROGRAMSKI MODUL BROJ 6
ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE

Tematska grupa

1. Ivan Milanović, rukovodilac, e-mail: ivan.milanovic@novipazar.org.rs
2. Malića Plojović, član, e-mail: malica.plojovic@novipazar.org.rs
3. Hidajet Plojović, član, e-mail: hidajet.plojovic@novipazar.org.rs
4. Srbila Jovanović, član, e-mail: srbila.jovanovic@novipazar.org.rs
5. Remzija Dražanin, član, e-mail: remzija.drazanin@novipazar.org.rs

VIZIJA: Zdrava životna sredina za sve građane
MISIJA: Skup mera i aktivnosti koje se sprovode za zdravu životnu sredinu

Jedan od najvećih globalnih problema sa kojima se suočava današnje društvo je briga za okruženje u kome se živi, odnosno životna sredina.

Donošenje i sprovođenje odluka kojima se obezbeđuje usklađenost interesa zaštite životne sredine i interesa ekonomskog razvoja imaju za cilj da se sačuva i unapredi kvalitet životne sredine za sadašnje i buduće generacije.

Pokazatelji stanja životne sredine su merenja koja su vršena, a vršena su za proveru kvaliteta osnovnih činioca životne sredine:

- vode,
- vazduha,
- zemljišta i
- buke.

Vrši se i mikroskopiranje polena.

Merenjem parametara činioca životne sredine uspostavlja se moritoring grada Novog Pazara.

OPŠTI CILJ: Unapređenje kvaliteta životne sredine za sadašnje i buduće generacije

Prioritetni cilj	Indikatori	Početna vrednost	Ciljana vrednost
1. Zaštititi vodne resurse (površinake i podzemne vode)	1.1. Procenat otpadne vode koja se prečišćava na odgovarajući način; 1.2. Broj domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu	0% 18600 domaćinstava	70% 95%
2. Smanjiti zagađujuće materije u vazduhu	Zagađujuće materije u vazduhu	Rezultati merenih parametara vazduha u proteklom periodu	Rezultati merenih parametara vazduha u granicama MDK
3. Zaštita zemljišta	Koncentracija određenog elementa	Data u tabeli	PK u granicama MDK
4. Smanjti nivo buke	dB-Decibel	Dati u tabeli	Dozvoljeni nivo buke
5. Unapređeno upravljanje čvrstim otpadom	Broj domaćinstava, privrede i preduzet nika koji ima pristup sistemu za odnošenje smeća	2019. god. Dom.-16435 Indu.-720 Pred.-1558	95% stanovništva
6. Povećati količine reciklabilnog-selektovanog otpada	Količina reciklabilnog – selektovanog otpada	2 %	30% selektovanog otpada u odnosu na ukupnu količinu otpada
7. Povećanje nivoa ekološkog informisanja, obrazovanja i edukacija	Broj održanih radionica, Odštampanog i podeljenog materijala, Održanih predstava, Vreme koje nastavno osoblje posveti ekološkoj edukaciji i dr. Broj edukovanih lica	Izrada plana edukacije sa obuhvatom dece predškolskog i školskog uzrasta	

Obrazloženje

PRIORITETNI CILJ 1

Na teritoriji grada Novog Pazara protiče 5 reka. Reke Jošanica, Trnavica, Deževska i Ljudska i ulivaju se u reku Rašku i pripadaju slivu Zapadne Morave, odnosno u Crnomorskom slivu. Zagađivači reka su:

- komunalne otpadne vode,
- industrijske otpadne vode,
- čvrsti otpad,
- ocedne vode gradske deponije Golo brdo i
- ocedne vode deponije Batnjik,
- osoka.

Uzimanje uzoraka i ispitivanje površinskih voda –reka vrši se na 10 lokacija, uvek istih kako bi se pratilo stanje i uspstavio monitoring. Analize su rađene u 5 proteklih godina i rezultati su pokazali da je koncentracija hazardnih supstanci u granicama dozvoljenih supstanci koje se mogu naci u vodi.

U rečna korita se ispuštaju otpadne vode iz javne kanalizacije i iz industijskih postrojenja bez predhodnog tretmana. Karakteristične su otpadne vode iz kamenjara u kojima se vrši obrada tekstila i i tom prilikom se koristi natrijun hipohlorid.

Često dolazi i do izlivanja otpadnih voda u rečna korita iz klanica i drugih postrojenja koja ilegalno obavljaju delatnost pa je teško utvrditi odakle potiču otpadne vode.

Broj postrojenja koja vrše periodično merenje zagađujućih materija u vode-recipijent.

Kako bi se očuvali vodotokovi od zagađenja čvrstim otpadom i otpadnim materijama, neophodno je obezbediti integrisan sistem za upravljanje otpadnim vodama.

RB	MESTO UZORKOVANJA	2017 klasa	2018 klasa	2019 klasa
1.	Reka Raška kod „Vrbak“	III	II	IV
2.	Reka Jošanica-Kruševački most	III	III	IV
3.	REKA Raška-pre uliva na gradsko područje	III	III	IV
4.	Reka Trnavica kod dzamije „Stambol“	V	III	IV
5.	Reka Jošaniica pre uliva u reku Rašku	V	IV	IV
6.	Reka Raška kod Batnjika	V	IV	III
7.	Reka Deževa u selu Kovačevu kod Mosta-Mitrova reka	III	II	V
8.	Reka Deževa kod Petrove crkve	III	III	IV
9.	Reka Raška kod vodozahvata na Pazaristu	II	II	III
10.	Reka Ljudska kod „Ilidze“	III	II	III

Tabelarni prikaz kvaliteta površinskih voda-reka po klasama

Na osnovu tabelarnog prikaza može se zaključiti da se kvalitet reka kreće od I do V klase. Klasa i su najčistije reke dok je V klasa vrlo zagađena reka.

Merenje vrši ovlašćena organizacija koja poseduje sertifikat o akreditovanim laboratorijama.

Gradsko područje Novog Pazara snabdeva se vodom za piće preko centralnog, gradskog vodovoda, na kome je uspostavljena kontinuirana dezinfekcija vode i sistematska kontrola higijenske ispravnosti vode za piće.

Kao zahvat vode – izvorište koristi se površinska voda, izvorište reke Raška.

Proces prečišćavanja sirove vode obavlja se na postrojenju za prečišćavanje u Novom Pazaru.

Voda se dezinfikuje hlornim preparatima.

Za navedeni vodozahvat nisu određene sanitarne zone zaštite.
Broj evidentiranih korisnika (fizička i pravna lica)

Br. Korisnika usluga	Broj korisnika 2018	Broj korisnika 2019	Broj korisnika 2020
	1	2	3
	22.475	23.070	23.740

Zbog zastarelosti često dolazi do kvarova na vodovodnoj i kanalizacionoj mreži, pa je tako u 2017 –oj na vodovodnoj mreži bilo 3 067 a na kanalizacionoj mreži 648 intervencija.

Rezultati ispitivanja

Mikrobiološka ispravnost prečišćene i hlorisane vode za piće sa fizičko-hemijska ispravnost prečišćene i hlorisane vode za piće sa teritorije Novog Pazara u 2016.godini - **centralni gradski vodovod**

GRAD	Ukupan broj uzoraka	Broj ispravnih uzoraka	% Ispravnih uzoraka	Broj neispravnih uzoraka	% Neispravnih uzoraka
Novi Pazar	568	561	98,76	7	1,23

U 2020 GODINI NIJE BILO NEISPRAVNIH UZORAKA

Na gradskom području se nalaze 6 javnih česama

U tabeli je prikazana ispravnost vode javnih česama:

Naziv JČ	2017	2018	2019
Grlica	Ispravna	Ispravna	Neispravna
Biserovača	Neispravna	Neispravna	Neispravna
Halimača 1	Neispravna	Ispravna	Neispravna
Halimača 2	Ispravna	Ispravna	neispravna
Halimača 3	Ispravna	Ispravna	neispravna
Bagrenje	Ispravna	Ispravna	Ispravna

Na seoskom području opštine Novi Pazar snabdevanje vodom za piće vrši se preko seoskih vodovoda i lokalnih vodnih objekata. Na manjem broju seoskih vodovoda (2) vrši se redovna kontrola higijenske ispravnosti vode za piće, a povremeno na 19 vodovoda. Kontinuirana dezinfekcija vode uspostavljena je na 2 vodovoda, a povremena na 19.

Tabelarni prikaz ispitanih uzoraka na seoskim vodovodima

Ispitano	2017	2018	2019
Ukupno ispitano uzoraka	41	41	40
Bakteriološki neispravnih	25	2	36
Fizičko –hemijski neispravne	4	4	/
Bakteri. fizič. i hemijskih neispravnih	2	1	/
Ispravnih za piće	10	27	4

U 2021. god. ispitano je 28 javnih česama. Neispravnih je bilo ukupno 5.

Dezinfekcija izvorišta-prihvatnih bazena se vrši samo na mestima gde je voda bakteriološki neispravna nakon ispitivanja.

Predložene mere za ostvarenje prioritetnog cilja 1:

1.1. Izgradnja sekundarne kanalizacione mreže,
1.2. Izgradnja kolektora,
1.3. Izgradnja postrojenja za prečišćavanje komunalnih otpadnih voda,
1.4. Sanacija deponije Golo brdo,
1.5. Sanacija deponije Batnjik,
1.6. Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda na seoskom području,
1.7. Izgradnja atmosverske kanalizacije,
1.8. Rekonstrukcija dotrajale mreže,
    1.8.1. Rekonstrukcija mreže ze odvod komunalnih otpadnih voda,
    1.8.2. Rekonstrukcija atmosverske kanalizacije,
1.9. Dovođenje postojeće mreže u funkcionalno stanje,
    1.9.1. Sistematsko čišćenje fekalne kanalizacije,
    1.9.2. Sistematsko čišćenje atmosverske kanalizacije,
1.10. Uklanjanje azbestnih cevi,
1.11. Određivanje sanitarnih zona zaštite izvorišta,
1.12. Ugradnja postrojenja za prečišćavanje industrijskih otpadnoh voda,
1.13. Gašenje –zatvaranje septičkih jama,
1.14. Korićenje reka-uređenje obala uzvodno do kraja naselja koja gravitiraju uz rečna korita.

Veza i doprinos ciljevima održivog razvoja: Oblast snabdevanja vodom i infrastrukturnim projektima.

PRIORITETNI CILJ 2

Merenje kvaliteta vazduha u periodu 2016 i 2018 godine vršilo se na 4 merna mesta. U periodu 2019 i 2020 godine taj broj se proširio. Merenje vrši ovlašćena organizacija.

Najčešće zagađujuće materije su ugljenmonoksid,sumpor dioksid, azotovi oksidi i čađ. Vazduh zagađuju i teški metali (olovo, cink, kadmijum i kalcijum)

Na mernom mestu dečji vrtić „Mladost“ postavljen je uređaj koji meri sumpor dioksid, azotove okside i čađ, teške metale i ukupne taložne materije. Na ostalim mestima mereni su teški metali i ukupne taložne materije.

Merenje se vrši u zimskom periodu u trajanju od mesec dana.

U periodu 2016 godine merenje je vršeno na 4 merna mesta.:

1. Novopazarska banja,
2. Dečji vrtić „Mladost“
3. Zdravstveni centar
4. Ekonomska škola

Na mernom mestu dečji vrtić „Mladost“ i Novopazarska banja postavljen je uređaj koji meri sumpor dioksid, azotove okside, benzen i čađ, teške metale (olovo, cink, kadmijum) i ukupne taložne materije.

Na ostalim mernim mestima mereni su teški metali (olovo, cink, kadmijum) i ukupne taložne materije.

Rezultati ovog merenja pokazuju da je 3 dana u oktobru koncentracija čađi bila iznad zakonom dozvoljenih vrednosti, na mernom mestu Novopazarska banja.

Na mernom mestu vrtić „Mladost“ prekoračenje graničnih vrednosti čađi bilo je 12 dana.

Rezultati drugih mernih parametara (teških metala i taložnih materijala) na svim mernim mestima nisu prelazili dozvoljenje granične vrednosti.

2018.godine 11. Januar – 9. Februar

- Mereno je na 4 merna mesta:

1. Novopazarska banja,
2. Dečji vrtić „Mladost“
3. Zdravstveni centar
4. Ekonomska škola

Na mernom mestu dečji vrtić „Mladost“ i Novopazarska banja postavljen je uređaj koji meri sumpor dioksid, azotove okside, benzen i čađ, teške metale (olovo, cink, kadmijum) i ukupne taložne materije.

Na ostalim mernim mestima mereni su teški metali (olovo, cink, kadmijum) i ukupne taložne materije.

Rezultati ovog merenja pokazuju da je 4 dana u oktobru koncentracija čađi bila iznad zakonom dozvoljenih vrednosti, na mernom mestu Novopazarska banja.

Na mernom mestu vrtić „Mladost“ prekoračenje graničnih vrednosti čađi bilo je 7 dana.

Rezultati drugih mernih parametara (teških metala i taložnih materija) na svim mernim mestima nisu prelazili dozvoljenje granične vrednosti.

2019.godine 9. Februar – 11. Marta 2019

- Mereno je na 8 mernih mesta

1. Novopazarska banja
2. Dečji vrtić „Mladost“
3. Vrtić „Dečja radost“
4. Gimnazija
5. Zdravstveni centar

6. OŠ „Bratstvo“
7. OŠ „Ćamil Sijarić
8. OŠ „Avdo Međedović“

Na mernom mestu Novopazarska banja, Vrtićima „Mladost“ i „Dečja radost“ i Gimnazija postavljeni su uređaji koji mere sumpor dioksid, azotove okside, čađ i benzen, teški metali (olovo, cink, kadmijum, kalcijum) i ukupne taložne materije.

Na ostalim mernim mestima mereni su teški metali (olovo, cink, kadmijum) i ukupne taložene materije.

Rezultati ovog merenja pokazuju da je 2 dana koncentracija čađi bila iznad zakonom dozvoljenih vrednosti, na mernom mestu vrtić „Dečja radost“.

Na mernom mestu vrtić „Mladost“ prekoračenje graničnih vrednosti čađi bilo je 6 dana.

Na mernom mestu „Gimnazija“ prekoračenje granihčnih vrednosti čađi bilo je 7 dana.

Rezultati drugih mernih parametara (teških metala i taložnih materijala) na svim mernim mestima nisu prelazili dozvoljene granične vrednosti.

Februara 2020.godine postavljena je stanica za automatsko merenje kvaliteta vazduha i od tada više ne vršimo monitoring na isti način kao do tada. Sada rezultate o kvalitetu vazduha pratimo preko sajta Agencije za zaštitu životne srredine, koji daju saopštenja na svaka 2 sata. Ova stanica meri sledeće parametre: koncentraciju sumpor dioksida, ozona, azot-dioksida, PM 10 i PM 2,5 čestica.

Predložene mere za ostvarenje prioritetnog cilja 2:

2.1. Smanjenje potrošnje fosilnih goriva (nafte i uglja),
  2.1.1. Predvideti mere subvencije za uvođenje zelenog grejanja u stambenim zgradama i stambeno poslovnim kao i udomaćinstvu,
2.2. Čišćenje dimnjaka i ugradnja filtera,
2.3. Sprečavanje sagorevanja materija koja nisu za loženje u cilju dobijanja toplotne energije,
2.4. Tehničko regulisanje saobraćaja u cilju smanjenja izduvnih gasova,
2.5. Ulaganja u zelenu saobraćajnu infrastrukturu (javni prevoz, infrastruktura za nemotorizovana vozila-pametna saobraćajna rešenja),
2.6. Proširenje zelenih površina sa akcentom na formiranje parkova na potesima Erozija, Paričko brdo kao i na potesu Borići iznad Svojbora.

Veza i doprinos ciljevima održivog razvoja: Oblast energetike i saobraćaja.

PRIORITETNI CILJ 3

Zemljište je površinski sloj Zemljine kore koji učestvujeu kruženju materije i energije. Raspadanjem stena od kojih sesastoji Zemljina kora, se stvara rastresit, često tanak slo koji se naziva zemljištei ili produktivno telo.

Zemljište ima niz ekoloških i socio-ekonomskih funkcija kao što su:

- Prečišćavanje vode i uklanjanje zagađujućih materije,

- Regulisanje poplava,
- Obezbeđivanje hrane, vode, vlakana i goriva,
- Stanište je mnogih biljnih i životinjskih vrsta.

Kada je u pitanju zagađenje zemljišta glavni izvori zagađenja su:industrija, poljoprivreda i domaćinstva.

Najveći deo teritorije grada Novi Pazar se može svrstati u planinsko-poljoprivredni rejon.

Gotovo polovina teritorije grada Novi Pazar, u površini od 36.283 ha, nalazi se pod poljoprivrednim zemljištem.

Izdanačko - degradirana šuma manje više je rasprostranjena na celoj teritoriji.

Sastav zemljišta je veoma raznovrstan, pa se sreću škriljci, peščari i konglomerati, krečnjaci, flišni sedimenti, dijaboz-rožnaci, magmatske stene, serpentini i peridotiti, neogeni i kvartalni sediment.

Poznato je da se u poljoprivredi koriste pesticide. Ambalažu od istih treba sakupljati na adekvatan način i istu predati ovlašćenoj organizaciji.
Redovno edukovati ljude o uptrebi pesticida i drugih hemijskih sredstava kako bi njihova uporeba bila što manja.

Na gradskom području se vrši uzorkovanje zemlje na 7 lokacija navedenih u tabeli.

U tabeli su navedene povećane koncentracije elemenata koje su utvrđeni ispitivanjem.

PK-Povećana koncentracija
MDK-Maksimalno dozvoljena koncentracija

Mesto uzorkovanja	2017	2018	2019
Vodozahvat	Nema povećane koncentracije ispitivanih parametara	Povećana koncentracija nikla	Nema povećane koncentracije ispitivanih parametara
D.V. Mladost	PK nikla	PO nikla, bakra, olova, cinka	PK nikl, bakar
Rekreacioni centar	PK nikla	PK nikl, bakar	PK nikla
Gradski park	PK nikla	PK nikla, olova, bakra, cinka	PK nikla
DV "Dečja Radost"	PK nikla	PK nikla,cinka, bakra	PK nikla
DV "Naše Dete"	PK nikla	PK nikla, bakra	PK nikla
Industrijska zona	PK nikla	PK nikla, bakra, cinka	PK bakra, cinka, olova

Predložene mere za ostvarenje prioritetnog cilja 3:

3.1. Sanacija deponije Golo brdo,
3.2. Sanacija deponije Batnjik,
3.3. Unapređenje sistema upravljanja komunalnim otpadom,
3.4. Unapređenje sistema upravljanja posebnim vrstama otpada (kabasti, baštinski, građevinski, električni i elektronski i dr.),
3.5. Čišćenje divljih deponija,
3.6. Izgradnja kanalizacione mreže,
3.7. Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda na seoskom području,

3.8. Gašenje septičkih jama.

Veza i doprinos ciljevima održivog razvoja: oblast turizma i poljoprivrede i kmunalnim delatnostima.

PRIORITETNI CILJ 4

Merenje buke se vrši na 13 mernih mesta u četiri termina (dva dnevna, jedno večernje i jedno noćno) u period od 3 dana.

Buka je najizraženija tokom večeri i u mnogim intervalima prelazi dozvoljeni nivo buke. Buka koja se stvara je komunalna buka nastala od automobila.

Tabelarni prikaz buke

MERNO MESTO	2017godina	2018 godina	2019 godina
Autobuska stanica	Ne prelazi granične vrednosti u merenim terminima	Ne prelazi granične vrednosti u mereim terminima	Prelazi granične vrednosti u svi merenim terminima
Gradski centar	Prelazi graničnu vrednost u noćnom terminu	Prelazi graničnu vrednost u nočnom terminu	Ne prelazi graničnu vrednost u svim merenim terminima
Sporski centar	Prelazi graničnu vrednost u noćnom terminu	Ne prelazi granične vrednosti u svim merenim terminima	Ne prelazi graničnu vrednost u svim merenim terminima
Naselje lug	Ne prelazi graničnu vrednost u merenim terminima	Ne prelazi graničnu vrednost u merenim terminima	Prelazi graničnu vrednost u dnevnim i večernjem terminu
Naselje selakovac	Prelazi graničnu vrednost u noćnom terminu	Prelazi graničnu vrednos u noćnom terminu	Prelazi graničnu vrednost u svim merenim terminima
Medicinski centar	Prelazi graničnu vrednost u noćnom terminu	Ne prelazi granične vrednosti u svim merenim terminima	Prelazi granične vrednosti u dnevnim i noćnom terminu
Gradski park	Prelazi graničnu vrednost u noćnom terminu	Ne prelazi granične vrednosti u svim merenim intervalima	Ne prelazi granične vrednosti u merenim terminima
Novopazarska banja	Prelazi graničnu vrednost u svim merenim terminima	Prelazi graničnu vrednost u svim merenim terminima	Ne prelazi granične vrednosti u merenim terminima
Industriska zona	Prelazi graničnu vrednost u noćnom terminu	Prelazi graničnu vrednost u noćnom terminu	Prelazi granične vrednosti u dnevnim terminima
Naselje vrh čaršije	Ne prelazi granične vrednosti u merenim intervalima	Ne prelazi granične vrednosti u merenim intervalima	Prelazi granične vrednosti u dnevnim i večernjem terminu
vrtić „ Dečja Radost“	Prelazi granične vrednosti u dnevnim i noćnom terminu	Ne prelazi graničnu vrednost ni u jednom merenom terminu	Prelazi granične vrednosti u dnevnim intervalima
Naselje Mur	Prelazi graničnu vrednost noćnom merenom terminu	Ne prelazi granične vrednosti u merenim terminima	Ne prelazi granične vrednosti u merenim terminima
Naselje Ćeremidžinica	Prelazi granične termine u svim merenim terminima	Prelazi granične vrednosti u svim merenim terminima	Ne prelazi granične vrednosti u merenim terminima

Predložene mere za ostvarenje prioritetnog cilja 4:

4.1. Izmeštanje tranzitnog saobraćaja,
4.2. Sadnja zelene zavese.

Veza i doprinos ciljevima održivog razvoja:oblast saobraćaja .

PRIORITETNI CILJ 5

Sakupljanje i odvoženje i trajno deponovanje komunalnog otpada povereno je JKP“Gradska čistoća“ Novi Pazar. Komunani otpad se deponuje na gradskoj deponiji Golo brdo. Gradska deponuja se nalazi na udaljenosti 23 km od centra grada. Udaljenost i konfiguracija terena otežavaju adekvatno pružanje ove komunalne usluge. Sakupljanje otpada vrše se po sistemu od vrata do vrata i kontejnersko sakupljanje i pražnjenje istih. Kontejneri su postavljenio na javnim površinama-ulicama.

Na gradskoj deponiji Golo brdo, otpad odlaže i opština Tutin.

Ukupan broj korisnika u 2019. Godini je:domaćinstva-16435, industrija-720, preduzetnici-1558. Predložene mere za ostvarenje prioritetnog cilja 5:

1. Formiranje centra za upravljanje komunalnim otpadom,
2. Sanacija deponije Golo brdo,
3. Jačanje tehničkih kapaciteta JKP,
4. Unapređenje primarne selekcije otpada,
5. Osnaživanje ljudskih resursa JKP.

PRIORITETNI CILJ 6

Ukupna količina komunalnog ptpada koja se sakupi i trajno deponuje na gradsku deponiju je oko 40 000t na godišnjem nivou. Dok opština Tutin odlaže oko 10 000 t. Na teritoriji grada nalazi se i Reciklažno dvorište sagtrađeno 2014-te godine i u njemu se vrše separativno odvajanje otpada. Otpad se odgovarajućim kamionom doprema do reciklažnog centra. Otpad se na traci izdvaja na reciklabirne komponente kao što su PET ambalaža, papir karton, najlon, metal, tetrapak i dr. Otpad se balira i predaje operaterima koji poseduju dozvolu za tu vrstu otpada.

Mere za ostvarenje prioritetnog cilja 6:

7.1. Obezbeđivanje odgovarajuće tehničke opreme,
7.2. Edukacija stanovništva,
7.3. Stvoriti uslove za kompostiranje.

Na teritoriji grada registrovano je oko 30 divljizh deponija. Otpad nad kojim se još uvek nije uspostavila kontrola upravljanja je klanični otpad, strize od tekstila i kože. U domaćinstvima nije uspostavljena primarna selekcija otpada. Za gradsku deponiju Golo brdo urađen je projekat sanacije i dostavljen je nadležnom ministarstvu na saglasnost. Nadležno ministarstvo u periodu od 3 godine nije dalo saglasnost. Za isti projekat potrebno je uraditi revidiranje, iz razloga što se na terenu promenila situacija u pogledu količine otpada.

Poboljšanje kvaliteta životne sredine uključuje i:

1. Sanacija deponije Golo brdo,
2. Sanacija deponije Batnjik,
3. Izgradnja postrojenja za prečišćavanje opadnih voda (seosko i gradsko područje),
4. Formiranje regionalne deponije (Novi Pazar, Raška i Tutin),
5. Povećati broj zelenih površina,
6. Gašenje septičkih jama,

7. Šume,
8. Ekološko informisanje i obrazovanje,
9. Upotreba obnovljivih izvora energije,
10. Razvoj cirkularne ekonomije,
11. Izrada lokalnih planova i programa,
12. Monitoring alergenog polena,
13. Uklanjanje divljih deponija.

Sanacija deponije Golo brdo

- Sanacija i rekultivacija postojeće deponije „Golo brdo“ u Novom Pazaru – Gradska deponije „Golo bedo“ se nalazi na 23km od centra Grada.

Kompleks deponije zahvata 15h,a telo postojećeg odlagališta je više od 3h, Telo j postavljeno u gornjem toku Brezovačkog potoka koji prihvata okolne atmosverske vode, na dubini oko 10m.

Na deponiji sa teritorije grada Novog Pazara odlaže se oko 80 000m3 otpada (oko 40 000t) na godišnjem nivou. Na deponiji se odlaže i otpad sa teritorije opštine Tutin oko 20 000t na godišnjem nivou.

Problemi koji se stvraju tokom eksploatacije deponije:

- procedne vode, otpadne vode su potencijalni zagađivač površinskih i podzemnih voda,
- samo zapaljenje i stvaranje dimnih oblaka,
- veliki broj pasa lutalica,
- zagađenje zemljišta i okolnog prostora deponije nastaje zbog razlaganja otpada i stvaranja ocednih voda,
- vetrom transmisijom prašine i druga aero zagađenja se raznose u okolnom prostoru,
- Ocedne vode sa deponije se ne sakupljaju u laguni već otiči u potok koji se uliva u reku Jošanicu.

Tehnička dokumentacija

Projekat se sastoji od 9 knjiga, svaka za posebnu oblast. (elektro istalacije, vodovodne, mašinske i dr.).

Projekat nema saglasnost Ministarstva životne sredine, a kako je od njegove izrade prošlo više od 3 godine, potrebno je da se izvrši noveliranje, revidiranje istog.

Sanacija deponije Batnjik

U periodu 2010. Godine urađen je projekat sanacije deponije Batnjik.

Za deponiju Batnjik urađen je projekat sanacije i isti ne poseduje vodoprivrednu saglasnost i saglasnost nadležnog ministarstva. Ocedne vode i sa ove deponije se ulivaju u reku Rašku.

Nedostaje planska dokumentacija za potes Batnjik.
Kako je proteklo više od 3 godine za isti projekat se mora raditi revidiranje istog.

Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda

Za postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda urađena je planska dokumentacija. Ovo postrojenje prečišćavaće samo komunalne otpadne vode. Industrijske otpadne vode zahtevaju drugačiji postupak za prečišćavanje. Zato je neophodno da se industrijske otpadne vode posebno prečišćavaju.

Na seoskom području takođe je neophodno izgraditi postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda.

Jedan od zagađivača podzemnih i površinskih voda su i septičke jame koje treba ugasiti.

Formiranje centra za upravljanje komunalnim otpadom

Karakteristike u vezi postojeće deponije su date u tački 3. Tu su istovremeno definisani razlozi za formiranjem novog centra za upravljanje otpadom.

Zakonska regulativa i geografski položaj omogućavaju formiranje centra- Regionalna deponija.

Regionalnu deponiju bi činile grad Novi Pazar, opština Raška i opština Tutin. Lokacija za novu deponiju nije određena. Postoji dogovor između Gradonačelnika Novog Pazara i Predsednika opština Raške i Tutina o zajedničkom rešavanju zbrinjavanja komunalng otpada.

Grad Novi Pazar ima Reciklažni centar u kome se privremeno deponuju posebne vrste otpada. Za reciklažni centar i za privremeno skladištenje JKP "Gradska čistoča" poseduje odgovarajuće dozvole.

Zelene površine na gradskom području

Specifično zelenilo može biti uređeno zatravljivanjem, sadnjom dekorativnih alohtonim vrstama ili rekonstruisana autohtona sastojina i imaće prioritetnu zaštitnu funkciju.

Linearno zelenilo i ulični drvoredi - predstavlja linijsko zelenilo i predviđeno je duž svih vodotokova (obalno zelenilo), duž frekventnih saobraćajnica i kao zaštitni pojasevi u zonama privređivanja.

Ulični drvoredi predviđeni su kao obostrani ili jednostrani, prema prostornim mogućnostima. Linearno zelenilo treba planirati duž svih vodotokova, sa stazama za šetnju i vožnju biciklom i skverovima za odmor.

Uslov za pravilan i maksimalno povoljan uticaj na stanje životne sredine i stvaranje povoljnih mikroklimatskih uslova u urbanom tkivu je povezivanje zelenila u sistem zelenih površina i održivo uređenje i korišćenje. Ozelenjavanje krovova, pa i zidova zgrada će doprineti proširenju zelenih površina.

Potrebno je sačiniti katastar zelenih površina.

Zelenilo van građevinskog područja su postojeće šume, i planirano pošumljavanje na površini 391,100 h.

Kategorija	Površina (ha)
PARKOVI	9,30
Gradski park "Tvrđava"	2,10
Banjski park "Novopazarska Banja"	5,90
Banjski park "Rajčinoviće"	1,30
ŠUME U ZONI ZAŠTITE	152,60
PARK-ŠUME	45,90
Park-šuma "Tepe"	9,20
Park-šuma "Gradina"	17,20
Park-šuma "Reljina gradina"	8,90
Park-šuma "Paričko brdo"	10,60
SKVEROVI	0.60
"Sud"	0,04
"ul. 28. novembar"	0,03
"ul. S. Nemanje"	0,05
"Autobuska stanica"	0,12
"ul. Omladinska"	0,01
"ul. Meha Alibašića"	0,02
"Gradski trg"	0,04
"RK Beograd"	0,01
"ul. 12. Srpske brigade"	0,24
"Vrbak"	0,03
"Ispod parka"	0,01
ZELENILO - SPECIFIČNO ZELENILO	62,10
UKUPNO	270.50ha

Gašenje septičkih jama

Veliki broj septičkih jama na teritoriji grada nije ugašeno. Iz oko 60 jama se osoka izliva i otiče.

Na gradskom području postoje 6 javne česme.

Javne česme se nalaze u gusto naseljenim mestima. Voda sa JČ bi mogla da se koristi kao tehnološka voda u domaćinstvu i za zalivanje zelenih površina.

Rekreacioni centar je nedaleko od sve tri Halimače. Svi uslovi postoje da se voda uletnjem periodu površinski cevima vodi do Rekreacionog centra.

Ispitivanja su pokazala da se u vodi javljaju bakterije tipa ešerihije koli, što ukazije na prisustvo fekalija, tj. septičke jame se nalaze u blizini kanala kojim protiče voda javne česme.

Nepropusne septičke jame negativno utiču i na kvalitet zemljišta.

Šume

Ukupna površina pod šumom je 4263,00h ašto čini 46,18% ukupne gradske površine. Raspoređena je manje više na celoj teritoriji.

Značaj postojanja šuma je od velike važnosti. Zato čuvajmo šume, nedozvolimo nekontrolisanu seču šuma, a tamo gde je izgorelo rastinje posaditi novo, kao i na mestima gde postoje uslovi treba posaditi nova stable.

Činjenica je da se i na prostoru šuma nalaze divlje deponije koje treba ukloniti.

Ekološko informisanje i obrazovanje

U cilju adekvatnijeg ponašanja stanovnika-građana u odnosu na okruženje u kojem žive potrebno je edukovati učenike a i stariju populaciju kroz radionice i druge aktivnosti.

Upotreba obnovljivih izvori energije

Činjenica je da po broju sunčanih dana postoje uslovi za postavljanje solarnih panela.
Prespitati mogućnost izgradnje hidro elektrana.

Na teritoriji grada postoje dva mesta na kojima postoje termalni izvori.

Novopazarska banja i banja Rajčinoviće su naselja u kojima živi veliki broj ljudi. Da se samo ti stanovnici snabdevaju toplom vodom osetno bi se smanjila potrošnja potrošnja drva i drugih energenata u privredi i domaćinstvu.

Razvoj cirkularna ekonomija

U Novom Pazaru su razvijene delatnosti kao što su proizvodnja od tekstila, kože, tapetari i dr. Tokom rada nastaje otpad koji u suštini nije otpad već nus proizvod, kako ga i zakonska regultiva definiše (strize, ostaci kože, delovi drveta i dr.).

Na našem prostoru nije uspostavljen sistem proizvodnje u kojem bi sirovina za novonastale proizvode bili nus proizvodi nastali tokom predhodne proizvodnje.

Izrada normativnih akata

- Lokalni plan upravljanja otpadom,
- Program zaštite životne sredine,
- Odluka o merama i granicama otpadnih materija koje se ispuštaju u gradsku kanalizaciju ili
  recipijent,
- Katastar zagađivača,
- Regionalni plan upravljanja otpadom,
- Energetski plan,
- Plan niskougljeničnog razvoja,
- Plan adaptacije na klimatske promene,
- Program upravljanja prirodnim resursima,
- Godišnji program uređenja, održavanja i zaštite javnih zelenih površina,
- Akcioni i sanacioni planovi iz oblasti životne sredine.

Za akata iz oblasti životne sredine postoji zakonska obaveza JLS da iste donese.

Nekim aktima će biti definisane mere i akticvnosti koje treba realizovati sa ciljem povećanja kvaliteta životne sredine. Neka akta služe kao baza podataka iz navedene oblasti.

Mikroskopiranje polena

Grad Novi Pazar je uspostavio monitorin polena. Do sada se vrši mikroskopiranje 22 vrste alergenih biljaka.

U rano proleće zastupljene su drvenaste biljke (leska, orah, breza i dr.). u periodu meseca maja zastupljene su trave. Od jula meseca zastupljene su trave i korovske biljke.

Svi podaci se postavljaju na sajt Grada, dostavljaju Agenciji za zaštitu životne sredine.

Uklanjanje divljih deponija

Na teritoriji grada nalaze se oko 30 divlji deponija. One se nalaze na prigtskom području i na seoskom.

JKP periodično vrši uklanjanje divljih deponija.

SNAGE	**SLABOSTI**
- Trgovački, turistički, zdrastveni obrazovni i sportski centar, - Prirodni, vodni resursi (5 reka protiče kroz -Grad, javne česme, izvorišta, obnovljivi izvori energije-sečka i čips), - Formirana javna i komunalna preduzeća koja pružaju usluge velikom broju građana, - Stručni kapaciteti, visokoobrazovni kadar, - -Dva univerziteta, - Formiran Zavod za javno zdravlje, - Izrađena planska dokumentacija višeg reda (Prostorni plan i Gneralni urbanistički plan), - Doneta opšta akatao o vodosnabdevanju, toplotnoj energiji, preraspodeli toplotnom energijom, o ekološkim naknadama, a svake godine se donosi plan o namenskom trošenju sredstava bidžetskog fonda, - Izgrađen reciklažni centar, - Urbana tradicija, - Parkovsko nasleđe, - Uspostavljen monitoring,	- Razvoj infrastructure nedovoljno prati razvoj grada, - Nedovoljni i zastareli tehnički kapaciteti Javnih komunalnih preduzeća za pružanje usluga stanovništvu Grada, - Sistem upravljanja posebnih tokova otpada-industrijski i dr. nije uspostavljen, - Problem trajnog ili privremenog odlaganja animalnog otpada nije rešen, - Nedovoljna pokrivenost uslugom prikupljanja komunalnog otpada, - Nedovoljno iskorišćeni potencijali vodnih resursa (reke, Javne česme i izvorišta), - Mali procenat primarne selekcije otpada, - Velika udaljenost Gradske deponije “Golo brdo” od centra grada, - Sanitarno neuređena deponija-stanje na deponiji, - Lokacija za regionalnu deponiju nije određena, - Nije uspostavljen sistem upravljanja seoskim vodovodima, - Gubici toplotne energije i vode u sistemu JKP, - Nedostatak filtera na dimnjacima toplana, - Nedostatak planske dokumentacije za rečna korita - Relativno stari autobusi gradskog saobraćajnog preduzeća, - Divlje deponije, - Neuređena šetališta pored reke Jošanice i Raške - Nedostatak zelenih površina i nepostojanje katastra zelenih površina, - Nepokrivenost cele teritorije Grada sistemom snabdevanja pijaćom vodom, odnosno kanalizacionom mrežom, - Ispuštanje neprečišćene odpadne industrijske vode u kanalizaciju, - Potreba da se izvrši rekonstrukcija fekalne i kišne kanalizacije, - Nedostatak kišne kanalizacije u opojedinim delovima Grada, - Gubici prerađene vode u sistemima, - Gubici vode i toplotne energije u sistemima - Ekološka neosvešćenost - sanitarno neuređena deponija - Mali procenat zelenih površi - Nedostatak normativnih akata (Lokalni plan upravljanja otpadom, lokalni registar zagađivača, plan zaštite životne sredine plan prilagođavanja na izmenjene klimatske uslove i dr.) -

ŠANSE	**PRETNJE**
- Povoljan geografski položaj - Republika Srbija je kandidat za evropsku uniju, dostupnost fondova EU, - Pripremljen GIS system, - Doneta strategija za čips i sečku, - Dobra saradnja između lokalnog i republičkog nivoa vlasti, - Postojanje SKGO i KOMDELA - Saradnja između drugih gradova i opština, - Uvođenje novih usluga, prilagođavanje potrebama korisnika, - Korišćenje IT i novih tehnologija, razvoj e-servisa, - Uključivanje u mrežu pametnih gradova, - Edukacija i podizanje nivoa svesti o značaju održivog razvoja, - Postojanje mreže eko-poverenika i mreze iz oblasti energetike, - Izdavanje energetskih pasoša, - Uvođenje regionalnog sistema upravljanja otpadom, - Energetska efikasnost i veće korišćenje obnovljive energije, - Uvođenje regionalnog sistema upravljanja otpadom, - Selekcija otpada i reciklaža, - Uvođenje standarda Evropske unije kojima se obezbeđuje kvalitet životne sredine, - Novi i ekološki vidovi saobraćaja, - Ekološki i prirodnjački turizam, - Uključivanje u mrežu pametnih gradova,	- Loša ekonomska situacija, - Niska platežna sposobnost korisnika, otežana naplata potraživanja, - Sporost procesa pridruživanja Evropskojn uniji, - Klizišta i bujični potoci - Kaznena politik, - Odbacivanje informaciono-komunikacionih tehnologioja, - Odnos cene energije i energenata, - Klimatske promebne, - Nedostatak kolektora, - Stanje Gradske deponije “Golo brdo” - Ocedne vode sa deponija “Golo bedo” i “Batnjik” - Stanje cevi kišne i fekalne kanalizacije , zapušene-nema redovnog održavanja - Mali promer cevi za snabdevanje stambenih zgrada vodom - Direktno izlivanje otpadnih voda u rečna korita bez predhodnog tretmana, - Upotreba fosilnih goriva.

PROGRAMSKI MODUL BROJ 7
ORGANIZACIJA SAOBRAĆAJA i SAOBRAĆAJNE INFRASTRUKTURE

Tematska grupa

1. Safet Redžepović, rukovodilac, e-mail: sajhard@gmail.com
2. Faruk Kačapor, član, e-mail: cetracetra@yahoo.com
3. Dženan Ličina, član, e-mail: licina@centarpremium.rs
4. Damir Rančić, član, e-mail: damirrancic@gmail.com
5. Dalida Kolašinac, član, e-mail: kolasinacdali@gmail.com
6. Irma Kolašinac, član, e-mail: irmakolasinac@gmail.com
7. Karalić Saladin, član, e-mail: sandzaktrans.ps@gmail.com
8. Lukač Faik, član, e-mail: lukacfaik@gmail.com
9. Vedad Pružević, član, e-mail: vedadpruso@gmail.com

Ciljevi	Indikatori	Pokazatelji	
		Početna vrednost	Ciljna vrednost
Opšti prioritetni cilj:			
Cilj 1: - Proširenje deonice Ibarske magistrale trećom putnom trakom od Bogutovca do Konareva - Povećanje putne mreže i adekvatna pokrivenost teritorije grada - Održavanje kvaliteta putne mreže kroz rekonstrukciju i redovno održavanje asfaltnog pokrivača - Održavanje kvaliteta ulica kroz rekonstrukciju i redovno održavanje asfaltnog pokrivača - Opremanje i održavanje saobraćajne signalizacije na putevima i ulicama	- Broj kilometara novoizgrađenih puteva - Broj naselja do kojih ne postoji pristup asfaltnim putem - Broj kilometara novoizgrađenih ulica - Procenat od ukupne dužine putne mreže koja zahteva sanaciju ili rekonstrukciju - Broj kilometara saniranih ili rekonstruisanih ulica - Iznos troškova održavanja ulica po km - Broj popravljenih i novopostavljenih saobraćajnih znakova - Dužina horizontalne saobraćajne signalizacije u km - Površina pečaških prelaza i strelica u m^2	L=5,076 km 99 naselja --------- 90% --------- ---------- 175 6,585 km 8325 m^2	33 km 30 naselja 22 km 30 % 7 km ----- Sve gde je pot. Prema potrebi Prema potrebi
Cilj 2: - Maksimalna moguća pokrivenost korisnika i teritorije uslugama javnog prevoza - Kvalitetno, efikasno i racionalno sprovođenje javnog prevoza i minimalan uticaj na životnu sredinu	- Procenat pokrivenosti građana uslugom javnog prevoza (broj građana koji žive u naseljima gde postoji organizovan javni prevoz u odnosu na ukupan broj naselja) - Procenat pokrivenosti teritorije uslugom javnog prevoza (mereno kroz broj naselja gde postoji organizovan javni prevoz u odnosu na ukupan broj naselja) - Prosečna starost vozila javnog prevoza - Broj prevezenih putnika u javnom prevozu na godišnjem nivou - Procenat autobusa koji koriste obnovljive izvore - Procenat autobusa u voznom parku, koji imaju EURO 4 – EURO 5 motor ili bolje od toga	80% 70% 11 godina Grad-1267111 Prigr – 380001 0% 95% i više	90% 90% 5 godina Grad 3 000 000 Prigr 1 000 000 70 % Sve EKO motori

OBRAZLOŽENJE i MERE

- Redovno održavanje i rekonstrukcija puteva i ulica;
- Izgradnja puteva i ulica;
- Izgradnja javne garaže/parking porostora;
- Rekonstrukcija kružne raskrsnice za povećanje saobraćajnih traka;
- Izgradnja biciklističkih staza;
- Izgradnja pešačkih staza;
- Izgradnja mostova;

- Izgradnja nove autobuske stanice;
- Izgradnja poligona za polaganje i vežbu auto-škola;
- Revitalizacija seoskih i poljoprivrednih puteva;
- Izrada tehničke dokumentacije za unapređenje učesnika u saobraćaju.

Naziv	**Organizacija saobraćaja i saobraćajna infrastruktura**
Šifra	**0701**
Sektor	**Saobracaj i saobraćajna infrastruktura**
Svrha	**Unapređenje organizacije saobraćaja i unapređenje saobraćajne infrastrukture u lokalnoj samoupravi**

Programske aktivnosti

Šifra	Naziv
0001	**Upravljanje saobraćajem**
0002	**Održavanje saobraćajne infrastrukture**
0003	**Upravljanje javnim parkiralištima**
0004	**Javni gradski i prigradski saobraćaj**
0005	**Bezbednost saobraćaja**

Program-Modul VII	Organizacija saobraćaja i saobraćajne infrastrukture
Cilj	Indikator
Strateški pristup, upravljanje bezbednosti saobraćaja	**0001 Upravljanje saobraćajem** Strateški princip upravljanjem bezbednošću saobraćaja podrazumeva upravljanje na osnovu podataka. Ovakav pristup zahteva stalno prikupljanje, praćenje i analizu podataka od značaja za bezbednost saobraćaja. U procesu implementacije mera unapređenja bezbednosti saobraćaja najvažniji korak obuhvata analizu postojećeg stanja, odonosno analizu problema. Primeni mera bezbednosti saobraćaja koji se odnose na put i njegovu okolinu mora da prethodi detaljno istraživanje i analiza svih bezbednosnih sprecifičnosti na predmetnim lokacijama. Analiza stanja bezbednosti saobraćaja je neizostavni, inicijalni korak u implementaciji mera bezbednosti saobraćaja. Analiza bezbednosti saobraćaja u opštem smislu podrazumeva analizu direktnih pokazatelja bezbednosti saobraćaja (saobraćajnih nezgoda i njihovih posledica), indikatora ponašanja, učesnika u saobraćaju, analizu konflikata (primena konfliktne tehnike), analizu stavova učesnika u saobraćaju i slično. Ključ za efikasnu primenu mera predstavlja stručna i detaljna analiza postojećeg stanja, a na osnovu svih raspolozivih podataka od značaja za bezbednost saobraćaja. Bezbednost puta kao faktora bezbednosti saobraćaja prepoznat je kao jedan od osnovnih ciljeva u procesu unapređenja bezbednosti saobraćaja. Putna infrastruktura treba da prati razvoj vozila i potreba ljudi, kako bi se zadovoljili sve rigorozniji bezbednosni zahtevi. Značajno veći obim saobraćaja i vozila, koja svojim tehničkim karakteristikama daleko nadmašuju ona od samo 20-ak godina, moraju imati odgovarajuće elemente infrastrukture. Unapređenje kapaciteta i bezbednosti puta zahteva, pored visokih finansiskih ulaganja planiranje i razvijanje novih modela i pristupa kako bi se osigurala bezbednost svih učesnika u saobraćaju. Vozila koja veoma lako dostižu visoke brzine, poseduju veliki broj elemenata aktivne i pasivne

bezbednosti saobraćaja pa je potrebno da saobraćajnice budu prilagođene za kretanje brzih vozila. Unapređenje, rekonstrukcija postojećih puteva koji su izgrađeni više od 30 godina podrazumeva primenu modernih materijala, kolovoznih zastora, moderne horizontalane i vertikalne signalizacije kao i prilagođevanje radijusa krivina i okoline puta.

Imajući u vidu posledice saobraćajnih nezgoda (materijalne i nematerijalne troškove) nephodno je uspostaviti sistem bezbednosti saobraćaja kako bi se sistemski delovalo na smanjenje broja saobraćajnih nezgoda i njihovih posledica. Foriranje sistema bezbednosti saobraćaja zasniva se na detaljnom poznavanju postojećag stanja kao i formiranje jasnih ciljeva koje treba dostići.

Za sagledavanje postojećeg stanja bezbednosti saobraćaja koriste se dva modulalata "reaktivni" i "proaktivni" alati. Reaktivni alati zasnovani su na sagledavanju direktnih pokazatelja (saobraćajne nezgode i njihove posledice), dok se proaktivni alati zasnivaju na analizi indikatora performansi bezbednosti saobraćaja.

Alati bezbednosti saobraćaja koji se koriste za procenu stanja bezbednosti saobraćaja, s koji razmatraju i doprinos puta i njihove okoline u nastanku saobraćajnih nezoda su:

- Mapiranje rizika,
- Upravljanje crnim tačkama,
- Ocena uticaja na bezbednost saobraćaja,
- Revizija bezbednosti puta,
- Provera bezbednosti puta,
- Upravljanje bezbednošću putne mreže,
- Dubinska analiza saobraćajnih nezgoda i
- Nezavisna ocena doprinosa puta nastanku saobraćajnih nezgoda.

0002- ODRŽAVANJE SAOBRAĆAJNE INFRASTRUKTURE

Na području grada Novog Pazara kome pripada 173+627km državnih puteva od čega 61+427km puteva IB reda i 112+200km puteva II reda, (68+700km puteva IIA reda i 25+500km puteva IIB reda).

Savremeni kolovoz je zastupljen 80% putne mreže na preostalih 20% ili 35+400km su još uvek zastupljeni makadam.

Zastupljenost asfalta 63% ili 86+600km, a 37% je makadam.

PRVI PRIORITET

Proširiti kružni tok u centru grada za još jednu saobraćajnu traku, kako se vozila iz pravca ul. 37. Sandžačke divizije koja se kreću prema ul. Gradskoj ne bi zadržavala u kružnom toku, vozila koja se kreću iz pravca ul. 1. Maja prema ul. Stefana Nemanje – Autobuska stanica ne bi se zadržavala u kružnom toku, vozila koja se kreću iz ul. Stevana Nemanje prema ul. Rifata Burdževića ne bi se zadržavala u kružni tok, tako bi se poboljšala protočnost vozila u centru grada.

Izgraditi most u centru grada sa tri saobraćajne trake u pravcu ul. Gradske i prema parkingu/izgraditi novi most u centru grada sa tri saobraćajne trake.

Probiti ul. Kej Mira od ul. Jošanički kej, kroz Zelenu pijacu prema ul. Stefana Nemanje, uklanjanjem nekoliko kioska u Zelenoj pijaci.

Probiti ulicu AVNOJ-a od raskrnice sa ulicom Stevana Nemanje do ul. Kej 12. Srpske brigade, planirati kružnim tokom spajanje sa državnim putem IB 22.

Povećati broj parking mesta u centalnom delu grada što je moguće više na slobodnim javnim površinama.

Probiti deo ulice Kej 37. Sandžačke divizije ispod hotela Vrbak do ulice Kej Mira odnosno

	do Jošanički Kej kod hotela Palma. **Izgraditi nadzemne i podzemne** prolaze za pešake u centru grada. **Probiti ulicu AVNOJ-a** prema ulici Kej 37. Sandžačke divizije (paralelno ulici Ramiza Koce). **Ograničiti težinu vozila** na putevima i ulicama koliko konstrukcija puta dozvoljava. **Obilazni put koji predstavlja obilaznicu oko Novog Pazara** koji predstavlja vezu puteva IB-22 i IB-29 preko IIA-203. Dužina obilaznice je L=5,5km. Za sve faze radova na obilaznici koje su uradili Institut za puteve Beograd i CIP Beograd. Od radova je izvedeno 800m trase sa kompletnom kolovoznom konstrukcijom, urađene su regulacije reke Raške i Ljudske, urađen most preko Raške i Ljudske u dužini od 125m i probijena je trasa u dužini od 1700m. Imovinsko-pravni odnosi rešeni su na oko 50% ove dužine, ali ne u kontinuitetu. Na preostalom delu trase je porebno završiti započete radove ekspropriacije i što pre krenuti sa nastavkom radova zbog velikog zagušenja saobraćaja usred neodgovarajućeg profila saobraćajnica kojima se odvija tranzitni saobraćaj kroz grad. **Severozapadna obilaznica Novog Pazara** imaće orjentacioni pravac pružanja od raskrsnice na ukrštanju državnog puta IB reda broj 22 sa državnim putem IIB reda broj 413 za Banju preko reke Raške starim putem Raška – Novi Pazar uklapaće se u trasu postojećeg državnog puta IIA reda boj 199 prema Deževi na levoj obali Deževske reke , nastaviće trasom Novi Pazar – Deževa – Vranovina – Raška i pružaće se prema grebenu Boturovina kroz Vrbolazje , prevoja Vidova i spustiće se u Dojeviće i povezati se sa posojećim državnim putem IIA reda broj 203 za Tutin na mostu preko Rajčinovske reke s tim da se pri uklapanju postojeći državni put II reda ukrštati sa postojećim državnim putem IB reda broj 29 Novi Pazar – Sjenica – Aljinovići sa deonicom jugozapadne zaobilaznice Novog Pazara. Ovaj put može da se svrsta sa saobraćajnim opterećenjem od 3 000 do 7 000 vozila na dan. Planirana brzina je 80 km na čas, širina kolovoza je 2 x 3,25 m = 6,50 m, ivične trake 2 x 0,30 m =0,60 m, bankine 2 x 1,2 m=2,4 m. **Jugoistočna obilaznica Novog Pazara** nalaziće se sa leve strane postojećeg državnog puta IB reda broj 22 posmatrano iz pravca Raške.Trasa obilaznice odvaja se od puta IB reda broj 22 i pruža se prema jugu sa tri kontra krivine R = 125 m i prelazi korito Izbičke reke i državni put za Banju, prema Rugovskom Šancu i ukršta se sa državnim putem IIA reda broj 206 Novi Pazar – Trnava i koritom Trnavske reke prema naselju Šutenovac i Ravan i povezuje se sa postojećim državnim putem IB rea broj 22 Novi Pazar – Ribariće na km 9+500, gde je i kraj obilaznice. Ukupna dužina obilaznice je 9,5 km. Planirana jugoistočna obilaznica svrstana je sa saobraćajnim opterećenjem od 3 000 do 7 000 vozila na dan. Usvojena računska brzina je 80 km na čas,maksimalni podužni nagib nivelete je 8%, širina kolovoza je 2 x 3,25 m = 6,50 m, ivične trake 2 x 0,30 m =0,60 m, bankine 2 x 1,2 m=2,4 m. **Obilazna saobraćajnica oko manastira Sopoćani** Planirana obilaznica oko manastira Sopoćani rešava se kao devijacija državnog puta IIA reda Novi Pazar – Sopoćani - Delimeđe. Po izgradnji obilaznica oko manastira Sopoćani postojeća deonica puta IIA reda će se napustiti i ostati u funkciji kao lokalna saobraćajnica i veza za manastir Sopoćani **Put IB-29 Novi Pazar - Sjenica** –koji predstavlja vezu sa putem IIA-203 okosnicu razvoja ovog puta, to je deonica koju treba rehabilitovati od Janačkog Polja do Požege u dužini od L=15,5km. Za ovu deonicu postoji projektna dokumentacija. Potrebno je uraditi projektnu dokumentaciju, jer je put u dosta lošem stanju, takođe i ostali deo **Novi Pazar - Sjenica** treba rekonstruisati i uraditi dodatnu traku za spora vozila gde tehničke karakteristike dozvoljavaju. **Put IIA-203 Novi Pazar- Tutin** predstavlja vezu puteva IB-29 Sjenica – Novi Pazar i IB-22 Jadranske magistrale i sa putem IB-29 čini okosnicu razvoja ovog kraja. Put je dužine 28km. Za ovu deonicu je urađen projekat pojačanog održavanja puta. **Put IIA-204 Novi Pazar – Sopoćani – Delimeđe**, povezuje put IIA-203 sa putem IIA-197 u dužini od 34,4km, asfaltiran je 17,6 km a preostali je makadamski put.

Put IIA-198 Raška – Kuti – Odvraćenica (Golija) - Preko Brdo je putni pravac koji povezuje Rašku, Novi Pazar, Ivanjicu i Sjenicu.

DRUGI PRIORITET

Put IB-22 Raška - Novi Pazar - Ribarići - Granica Crne Gore.
Gradnja deonice Raška – Novi Pazar započeta je 1976. i završena je 1980. Na ovoj deonici osim redovnog održavanja u proteklom periodu nije ništa rađeno, potrebno je predvideti radove rehablitacije ove deonice i potrebno je uraditi projektnu dokumentaciju, jer je put u dosta lošem stanju, takođe i ostali deo **Novi Pazar – (Tunel) Ribarići** treba rekonstruisati i uraditi dodatnu traku za spora vozila gde tehničke karakteristike dozvoljavaju.

Put IIA-199 Novi Pazar – Odvraćenica (Golija) predstavlja vezu Novog Pazara sa planinom Golijom. Put je asfaltiran u celoj dužini, s tim što je deonica Mitrova Reka – Šaronje u izuzetno lošem stanju. U cilju razvoja ove planine potrebno je izvršiti radove na pojačanom održavanju , čime bi se u mnogome doprinelo razvoju ne samo ove planine već i sela u Podgolijskom području, za radove pojačanog održavanja potrebno je uraditi potrebnu dokumentaciju.

Put IIA -206 Novi Pazar – Rajetiće (Rogozna) predstavlja vezu sa planinom Rogozna i sa opštinom Zubin Potok i na drugoj strani Zvečanom. Ovaj putni pravac je asfaltiran u dužini od 17km, a preostala 4km je makadam. Za ovu deonicu postoji projektna dokumentacija.

Put IIB – 413 Novi Pazar – Odojeviće – Kosovo predstavlja vezu puta IB -22 sa Kosovom. Put je asfaltiran u dužini od 6,1km, dok je 19,4km makadamski. Za ovu deonicu potrebno je uraditi projektnu dokumentaciju.

Gradske saobraćajnice u dužini 157,4km od kojih je asfaltirano 103,97km ili 66,05%, i makadama 53,43km ili 33,95%.

Opštinski kategorisani putevi u udužini 582,3km od kojih je 82,80km ili 14,22% asfalt i makadam 297,70km ili 51,12%, i zemljanih 201,80km ili 34,66%.

Opštinski nekategorisani putevi u dužini od 710km od čega 133,5 ili 18,80% makadam, i 576,5km ili 81,2% zemlja.

Da bi poboljšali i unapredili stanje bezbednosti saobraćaja sa manje saobraćajnih nezgoda i posledica potrebno je sledeće:

- Izgradnja obilaznica oko Novog Pazara,
- Izgradnja pešačke Pasarele na delu IB -22 državnog puta u ulici Kej skopskih žrtava kod Iskrinog stadiona,
- Izgradnja trotoara i pešačkih staza u blizini osnovnih škola u naseljima Mur, Bajevica, Lukare, Sebečevo, Požega, Dojeviće, Osaonica, Bele vode, Deževa, ul.Slava Raškovića(Stevana Nemanje),
- Izgradnja kružnih raskrsnica kod Lukoil pumpe i Ukrasa,
- Izgradnja dodatnih saobraćajnih traka na svim putevima gde to dozvoljavaju tehničke karakteristike puta,
- Izgradnja proširenja za privremeno sklanjanje sporih vozila na putevima gde to dozvoljavaju tehničke karakteristike puta,
- Izgradnja denivelisanih ukrštanja,
- Izgradnja sabirnih saobraćajnica,
- Izgardnja centralnih ostrva,
- Izgradnja biciklističkih staza i traka,
- Izgradnja prostora za zaustavljanje vozila neposredno uz osnovne škole gde to dozvoljavaju tehničke karakteristike profila ulice.

Železnička infrastruktura

ŽELEZNIČKA INFRASTRUKTURA Razvoj železničkog saobraćaja i železničke

	infrastrukture zasnivaće se na izgradnji železničke pruge od Raške do Novog Pazara, u skladu sa Prostornim planom Republike Srbije. Veza planirane železničke pruge ostvariće se preko železničke stanice Raška sa železničkom prugom broj 20 Lapovo-Kraljevo-Lešak-Kosovo Polje-Đeneral Janković-državna granica (Volkovo). Time će se obezbediti povezivanje Novog Pazara železničkim saobraćajem preko Raške sa Kraljevom, centralnim i zapadnim delom Srbije i Crnom Gorom, sa Lapovom i koridorom „X", kao i sa Kosovskom Mitrovicom i Kosovom i Metohijom. Eventualnom izgradnjom poprečnog železničkog pravca Novi Pazar-Bijelo Polje u postplanskom horizontu bi se omogućilo povezivanje Novog Pazara i južnog dela Srbije železničkim saobraćajem sa Crnom Gorom. Planirana je izgradnja jednokolosečne elektrificirane železničke pruge Raška-Novi Pazar sa elementima koji omogućavaju saobraćaj vozova brzinama od 100 km/h za teretne vozove i klasične putničke garniture, kao i brzinama od 140 km/h za specijalne putničke vozove sa naginjućim sandukom. Koridor planirane pruge će se pružati pravcem sever-jug dolinom reke Raške, na području katastarskih opština Požežina, Batnjik, Koprivnica, Postenje i Novi Pazar. Položaj koridora planirane pruge dat je u dve varijante (Referalna karta 2. Prostornog plana) na osnovu tehničke dokumentacije na nivou prethodne studije opravdanosti sa generalnim projektom, obe na prostoru između državnog puta IBreda broj22 i lokalnog puta L-1dužine od oko 11,6–11,7 km na teritoriji grada Novi Pazar Položaj obe varijante koridora pruge na deonici od km 10+720 do km 12+500 usklađen je sa položajem planiranog postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda Novog Pazara. Položaj putničke železničke stanice dat u dve varijante na građevinskom području Novog Pazara (u blizini planirane autobaze ili u blizini planirane autobuske stanice, odnosno postojećeg terminala javnog transportnog preduzeća) utvrdiće se inoviranim Generalnim planom Novog Pazara, odgovarajućim planom detaljne regulacije i usklađivaće se sa tehničkom dokumentacijom za železničku prugu na nivou studije opravdanosti sa idejnim projektom. Rezerviše se prostor za obe varijante položaja koridora jednokolosečne pruge Raška-Novi Pazar dužine 11,6 km i 11,7 km i prosečne širine 50 m (pružni pojas širine oko 16 m i obostrani pojasi kontrolisane izgradnje od po 17 m) do utvrđivanja položaja trase železničke pruge na osnovu tehničke dokumentacije na nivou studije opravdanosti sa idejnim projektom i procene uticaja na životnu sredinu.
Izgradnja i proširenje parkirališta	**0003 Upravljanje javnim parkiralištima** Istraživanjima se pokazalo da je nedostatak dovoljnog broja parking mesta jedan od 5 najvećih problema koji su građani Novog Pazara prepoznali. Trenutno u Novom Pazaru po podacima iz policije ima preko 30.000 registrovanih vozila. Novi Pazar je grad sa neprekidnim rastom broja automobila, pa samim tim se povećava i potražnja za parking mestima i stvaraju se veće gužve na ulicama. Adekvatnom analizom i realizacijom zaključaka proisteklih iz tih nalaza, moze se doći do delimičnog rešavanje problema parkiranja u gradu. Prosečan automobil je 96% svog upotrebnog veka parkiran dok se u vožnji koristi sat vremena dnevno. Tokom ostalih 23 sata, prosečan vlasnik automobila može poželeti da parkira na različitim mestima: u blizini kuće, radnog mesta, radnji i uslužnih centara, itd. Pored toga, mnogi redovni i povremeni posetioci će imati potrebu za parkiranjem. Grad mora da pronađe način da, bilo kroz privatni ili javni prostor za parkiranje, ispuni ove potrebe. Ukoliko u tome ne uspe može doći do ozbiljnih posledica po bezbednost, ekonomski rast i kvalitet života u opštini. **Bezbednost** • Adekvatan broj parking mesta omogućava da prostor oko hidranata, protivpožarnih puteva i ostala područja ograničene namene ostanu slobodni i dostupni u vanrednim situacijama. • Javne usluge, poput javnog prevoza, se mogu organizovati tako da ne blokiraju ili ometaju saobraćaj. • Bezbednost pešaka se može uvećati odstranjivanjem vozila koja prave prepreke na trotoarima, ulazima i raskrsnicama. • Eliminisanje nepropisnog parkiranja može da poveća opštu bezbednost u saobraćaju i smanji zagušenja u saobraćaju koja često vode do saobraćajnih nesreća. **Ekonomski rast** • Parkiranje je važan činilac ekonomskog rasta.

- To je pomoćna usluga koja omogućava ljudima da obavljaju neke druge aktivnosti – da žive, rade, kupuju, itd.
- Dobro osmišljen plan parkinga će prikazati apsolutno najsvrsishodniju upotrebu prostora, omogućavajući svima da parkiraju tamo gde treba, i pružajući firmama i radnjama prostor za snabdevanje robom i pristup klijenata.

Kvalitet života

- Dobro osmišljen plan parkiranja, takođe, može da oživi grad i da ga učini privlačnijim za investitore i nove stanovnike.
- Ovo se postiže smanjenjem zagušenja u saobraćaju, oslobađanjem trotoara i poboljšanjem kvaliteta vazduha, smanjenjem sveukupnog prometa saobraćaja i omogućavanjem brzog i efikasnog pronalaženja parking mesta.

Ključni problemi u oblasti parking usluga

Ključni problemi sa parkiranjem sa kojima se grad suočava su:

- Mnogo veća potražnja i potreba za parking mestima od trenutne ponude, naročito u blizini poslovnih/šoping/ uslužnih centara. Ova neuravnoteženost će se samo povećavati u budućnosti kako broj parking mesta počne sve više da zaostaje za brojem automobila kojih će biti sve više.
- Nezakonito parkiranje i zagušenje saobraćaja koje nastaje zbog ostalih vidova lošeg parkiranja što stvara nezadovoljstvo i građana i poslodavaca.
- Kombinovanje stambenog i poslovnog prostora koje stvara poteškoće u pronalaženju rešenja za parkiranje.
- Nedostatak sredstava potrebnih za realizovanje parking projekata.

Ponuda i potražnja u oblasti parkiranja se obično vezuje za dve kategorije: ulična mesta i parkirališta (površina ili objekat sa određenim ulazima i izlazima). Kada se definišu trenutne i buduće potrebe, sledeći korak je određivanje onoga što je neophodno uraditi da bi bile zadovoljene te potrebe.

U tom smislu postoji osnovni niz aktivnosti:

- Organizovanje ili poboljšanje postojećih kapaciteta parking
- Povećanje parking ponude

Trenutna situacija stacionarnog saobraćaja Grada Novog Pazara

JKP Parking servis Novi Pazar zaključno sa 2017. godinom upravlja sa ukupno **982** parking mesta, od kojih je **44** parking mesta za osobe sa invaliditetom.

EKSTRA ZONA

U ekstra zoni spadaju ulice AVNOJ-a i 28.Novembra sa ukupnim brojem parking mesta 134 i 7 parking mesta rezervisano za osobe sa invaliditetom.

I ZONA

U prvoj zoni spadaju ulice Rifata Burdževića,37.Sandžačke divizije, Isabega Isakovića, Ramiza Koce, Kej mira i Gradska sa ukupnim brojem parking mesta 259 i 12 parking mesta rezervisano za osobe sa invaliditetom.

II ZONA

U drugoj zoni spadaju ulice 1.Maja, Generala Živkovića, prostor iza Stare lučne zgrade, prostor iza Nove lučne zgrade sa ukupnim brojem parking mesta 273 i 13 parking mesta rezervisano za osobe sa invaliditetom.

POSEBNA PARKIRALIŠTA

U posebna parkirališsta spadaju Robna pijaca, Pijaca butika, Vrbak, Pendik sa ukupnim

	brojem parking mesta 272 i 12 parking mesta rezervisano za osobe sa invaliditetom. **Strategija razvoja stacionarnog saobraćaja u narednih 8 godina** Obzirom da u Gradu Novom Pazaru postoji oko 30.000 registrovanih vozila i da postoji rapidna tendencija rasta tog broja neophodno je u što bržem roku nadomestiti nedostatke stacionarnog saobraćaja da bismo dostigli optimum za normalno funkcionisanje. Neki standard koji važi za idealno stanje i kojem teže svetski gradovi jeste 20% obezbeđenih parking mesta od ukupnog broja vozila. Međutim, obzirom na skučenost prostora, na nedostatak dovoljnog broja površina za izradu parkirališta smatra se da je i 10% optimalan broj dovoljnih parking mesta. U cilju postizanja tog broja za period 2020 – 2030 potrebno je preuzeti sve mere lociranja, projektovanja i izgradnje budućih kako uličnih, tako i posebnih parkirališta sa kontrolisanim ulaskom i izlaskom vozila. **Ulična parkirališta** Zoniranjem ulica u širem centru grada u zavisnosti od javnog značaja, obezbediće i urediće se ukupno 641 novo parking mesto od kojih je 34 parking mesta predviđeno za osobe sa invaliditetom. U ulična parkirališta spadaju ulice: Veljka Vlahovića, Gojka Bačanina, Stane Bačanina, Njegoševa, Miodraga Komatine, 8.Marta, 7.Jula, Dr.Tirše, Višegradska, Kej 12.srpske brigade, Čerkez Mahala, Jošanički kej i Mehmeda Alibašića sa ukupnim brojem parking mesta 607 i 34 parking mesta rezervisano za osobe sa invaliditetom. 1. Uklanjanjem montažnih garaža i ostava na parcelama širom Grada Novog Pazara obezbedće se novi prostori za javnu upotrebu. Izvođenjem radova prema idejnim elaboratima JKP Parking servisa bi se dobilo ukupno 307 parking mesta od kojih je 15 parkinga za osobe sa invaliditetom. 2. Izgradnja podzemne parking garaže na parceli 3628 KO Novi Pazar prema idejnom elaboratu JKP Parking srevis Novi Pazar koja broji 324 parking mesta sa bruto projektovanom površinom od 8425 m2. Garaži bi trebao biti obezbeđen pristup sa novoprojektovanog mosta iza Hotela Vrbak, sa saobraćajnice koja će biti izgrađena na već postojećem parkingu. 3. Izgradnja parking garaže Po1+Po2+P na prostoru “Zelene pijace” i “Pijace butika” gde bismo dobili oko 450 novih parking mesta koji bi bio na direktnom ulazu u centar, dostupna svima koji dolaze iz drugih gradova u Novi Pazar, ali i svim građanima Novog Pazara koji dolaze iz naselja van centra grada. 4. Izgradnja parkinga na slobodnom i neasfaltiranom prostoru kod “Robne pijace” kod naselja Jalija na parceli 10892/2 KO Novi Pazar gde bi se mogućim izmeštanjem “Zelene pijace” i “Pijace butika” povećala frekvencija saobraćaja. Kako na pomenutoj parceli ne postoji nikakav uređen parking, potrebno je predvideti izgradnju 150 parkinga za potrebe pijaca. 5. Izgradnja montažne parking garaže sa 300 parking mesta na parceli KO 7216/1 u krugu Doma zdravlja i Opšte bolnice za potrebe građana. 6. Izgradnja parkinga za **autobuse** na slobodnom prostoru kod “Robne pijace” u Ul. Čerkez mahala na parceli 10891 KO Novi Pazar. Na pomenutoj parceli može se parkirati 15 parking mesta za autobuse. Obzirom da JKP Parking servis Novi Pazar zaključno sa 2017. godinom upravlja sa ukupno **982** parking mesta, od kojih je **44** parking mesta za osobe sa invaliditetom, sprovođenjem prethodno navedenih mera proširivanja kapaciteta parkirališta do kraja 2028. godine Grad Novi Pazar bi raspolagao sa ukupno **3169 parking mesta za automobile, ali i sa 15 parking mesta za autobuse.**
Modernizacija i poboljšanje prevoza putnika na teritoriji grada Novog Pazara	**0004 JAVNI GRADSKI i PRIGRADSKI PREVOZ PUTNIKA** Linije u gradskom i prigradskom prevozu putnika na teritoriji grada Novog Pazara Paket linija u gradskom i prigradskom prevozu putnika sadrži sledeće linije: 1. AS - Centar (Park) - Kruševački most 2. AS - Bajevica - Zelena pijaca 3. AS - Bolnica - Dugalića Brdo - NP Banja - Izbice

	4. AS - Blaževo - Bolnica 5. AS - Kozarevo - Tušimska reka 6. Bolnica - Dojeviće - Raj. Banja - Bolnica 7. AS - Centar - Lug - Raj. Banja - AS 8. Centar - Pazarište - Centar 9. Centar - Suva Ćuprija 10. Kružna linija (Dugalića Brdo-Magistrala-Banjska petlja (OŠ M. Selimović - Centar) 11. Novi Pazar - Bele Vode 12. Novi Pazar - Šaronje 13. Novi Pazar - Vranovina 14. Novi Pazar - Vranovina - Šaronje 15. Novi Pazar - Trnava - Netvrđe - Brđani 16. Novi Pazar - Joše - Golija (sezonska , zimska) 17. Novi Pazar - Mitrova Reka 18. Novi Pazar - Belanska - Grubetiće 19. Vrbak - Stara Ciglana - Bolnica - Vrbak 20. Autobuska stanica - Vrbak - Novi Put - Lug II - Cana - AS 21. AS - Filter - Hadžet - AS 22. AS - Park - Bolnica - Hadžet - Trumbarine - Paralovo – AS 23. Mur – Zaguljača – Mur Sve linije u okviru gradskog područja sačinjavaju mrežu linija. Podela se vrši u toku vožnje, mala dužina putovanja, kratko vreme po jednoj vožnji. Gradske linije delimo prema načinu pružanja u odnosu prema teritoriji grada, posebno u odnosu na centar grada: • **Radijalne** • **Dijametralne** • **Tangencijalne** • **Kružne(Polukružne)** • **Periferne** • **Kombinovane.** Radijane linije povezuju centar grada sa periferijom. Dijametralne linije povezuju dva periferna dela grada sa tim što prolaze kroz centar grada. Tangencijalne linije takođe povezuju dva periferna dela grada,s tim što ne prolaze kroz centar grada. Da bi poboljšali kvalitet prevoza putnika i manje zagađenje vazduha,potrebno je što pre uvrstiti autobuse na konvencionalne i alternativne pogone. Autobusi na električni pogon u sistemu javnog i prigradskog prevoza putnika su ključ eksploatacije prevoza sa mirnim radom bez buke i bez zagađenja životne sredine, kao i autobusi na hibridni pogon. Ovo bi bile **EKO** linije gradskog i prigradskog prevoza putnika. **Uvođenje kružne linije - EKO AUTOBUSA -** u centu Grada i da je pesplatna vožnja, za sve putnike, tako bi se smanjo broj putničkih vozila u centru grada. **Uvesti gradski šinski saobraćaj – TRAMVAJ.**
Povećanje bezbednosti učesnika u saobraćaju i smanjenje saobraćajnih nezgoda	0005 – Bezbednost saobraćaja Stradanje u saobraćaju ne može se zaustaviti preko noći. Ali se može zaustaviti. Saobraćajne nezgode nisu posledica neobjašnjivih pojava već grešaka koje se mogu predupredi ti. Prvi korak koji su preduzele države koje danas imaju najbolje rezultate u bezbednosti drumskog saobraćaja jeste upravo zauzimanje stava da se saobraćajne nezgode mogu sprečiti, i da broj saobraćajnih nezgoda i broj stradalih nije slučajan, već zavisi od delovanja koje se preduzima radi sprečavanja nastanka saobraćajnih nezgoda, kao i od delovanja kojima se umanjuju posledice nastalih saobraćajnih nezgoda.

Postojan i delotvoran sistem bezbednosti drumskog saobraćaja je misija, drumski saobraćaj bez poginulih, sa znatno smanjenim brojem povređenih i znatno smanjenim troškovima saobraćajnih nezgoda, je vizija koja se proklamuje ovim strateškim dokumentom.

KLJUČNE OBLASTI RADA (STUBOVI)

Prihvatajući preporuke Organizacije ujedinjenih nacija (OUN) Strategija bezbednosti saobraćaja na putevima određuje pet ključnih oblasti rada (pet stubova) radi dostizanja željenog stanja u sistemu bezbednosti saobraćaja

1. STUB	2. STUB	3. STUB	4. STUB	5. STUB
EFIKASNIJE UPRAVLJANJE BEZBEDNOŠĆU SAOBRAĆAJA	BEZBEDNIJI PUTEVI	BEZBEDNIJA VOZILA	BEZBEDNIJI UČESNICI U SAOBRAĆAJU	DELOVASNJE NAKON SAOBRAĆAJNE NEZGODE

5.1. PRVI STUB – EFIKASNIJE UPRAVLJANJE BEZBEDNOŠĆU SAOBRAĆAJA

Strateške smernice u području delovanja ka unapređivanju sistema upravljanja bezbednošću saobraćaja na teritoriji grada Novog Pazara su:

1. izgradnja i jačanje kapaciteta subjekata bezbednosti saobraćaja
2. unapređenje komunikacije i koordinacije između lokalnih subjekata međusobno, kao i između lokalnih, okružnih i nacionalnih subjekata
3. postojano finansiranje

Ključne aktivnosti radi unapređivanja sistema upravljanja bezbednošću saobraćaja na teritoriji grada Novog Pazara su:

- redovno informisanje lokalnih donosilaca odluka o stanju i trendovima bezbednosti saobraćaja na lokalnom, nacionalnom i globalnom nivou, preduzetim merama, rezultatima i novim mogućnostima za unapređivanje stanja bezbednosti saobraćaja;
- institucionalno jačanje nadležnih organa gradske uprave i javnog preduzeća koje je upravljač lokalnih puteva i ulica, radnim angažovanjem diplomiranih inženjera saobraćaja drumskog smera.
- neprekidno stručno usavršavanje iz oblasti bezbednosti saobraćaja na putevima članova Saveta za bezbednost saobraćaja i zaposlenih koji su angažovani na poslovima bezbednosti saobraćaja ili na poslovima u vezi sa bezbednošću saobraćaja;
- stalnih koordinacionih grupa pri Savetu za bezbednost saobraćaja grada Novog Pazara po ključnim oblastima rada (stubovima) kao i akcionih timova unutar koordinacionih grupa za aktivnosti koje zahtevaju neprekidnu komunikaciju i koordinaciju, a naročito za bezbednost dece u saobraćaju, za bezbednost mladih u saobraćaju, za bezbednost pešaka, za bezbednost motociklista, za saobraćajno obrazovanje i vaspitanje, i za koordinaciju rada sudova, javnih tužilaštava i saobraćajne policije;
- redovno informisanje javnosti o stanju i trendovima bezbednosti saobraćaja na teritoriji grada Novog Pazara, o preduzetim merama, i o rezultatima rada.

5.2. DRUGI STUB – BEZBEDNIJI PUTEVI i KRETANJA

Strateške smernice u području delovanja ka unapređenju bezbednosti puteva na teritoriji grada Novog Pazara su:

1) odgovorno upravljanje opštinskim putevima i ulicama
2) planiranje, izgradnja, rekonstruisanje i održavanje opštinskih puteva i ulica na način da put ne uzrokuje saobraćajnu nezgodu ili doprinese nastanku saobraćajne nezgode, kao i da onemogući ili ublaži posledice nastale saobraćajne nezgode
3) hitnost u postupcima za otklanjanje stanja puta koje može uzrokovati saobraćajnu nezgodu ili doprineti nastanku saobraćajne nezgode

Ključne aktivnosti u vezi sa unapređivanjem bezbednosti puteva na teritoriji grada Novog Pazara su:

- kontrola primene propisa i standarda u oblasti bezbednosti opštinskih puteva i ulica,
- sprovođenje propisanih procedura i alata za unapređenje bezbednosti opštinskih puteva i ulica (mapiranje rizika, dubinska analiza saobraćajnih nezgoda, otklanjanje crnih tačaka i dr),
- izgradnja obilaznice DP 22 i DP 29 oko gradskog naselja Novi Pazar;
- uspostavljanje katastra saobraćajne signalizacije za opštinske puteve i ulice;
- stručno i savesno održavanje lokalnih puteva i ulica sa naglaskom na saobraćajnu signalizaciju i opremu puta od značaja za bezbednost učesnika u saobraćaju;
- uspostavljanje zona škola odnosno primena mera za unapređenje bezbednosti saobraćaja u zonama škola;
- izgradnja novih saobraćajnih površina za razdvajanje pešaka i biciklista od motornog saobraćaja;
- dovođenje nameni postojećih površina za kretanje pešaka u naseljima,
- unapređenje putne infrastrukture radi povećanja mobilnosti i bezbednosti lica sa invaliditetom;
- unapređenje putne infrastrukture radi povećanja mobilnosti i bezbednosti roditelja i drugih lica koja guraju dečija kolica;
- uspostavljanje sistema za brzo reagovanje radi otklanjanja nastale opasnosti na lokalnim putevima i ulicama;
- unapređenje organizacije i delotvornosti službe za uklanjanje zastavljenih i parkiranih vozila kojim se ugrožava bezbednost saobrćaja
- iniciranje preduzimanja mera radi unapređenja bezbednosti i otklanjanja opasnosti sa puteva u nadležnosti JP Putevi Srbije

5.3. TREĆI STUB – BEZBEDNIJA VOZILA

Strateške smernice u području delovanja ka unapređenju bezbednosti vozila na teritoriji grada Novog Pazara su:

1. promovisanje važnosti tehničke ispravnosti vozila u pogledu uređaja i sklopova čija neispravnost najčešće utiče na nastanak saobraćajnih nezgoda
2. kontrola tehničke ispravnosti vozila u pogledu uređaja i sklopova čija neispravnost najčešće utiče na nastanak saobraćajnih nezgoda;
3. promovisanje važnosti uređaja, sklopova i opreme za pasivnu i aktivnu bezbednost vozila

Ključne aktivnosti u vezi sa unapređivanjem bezbednosti vozila na teritoriji grada Novog Pazara su:

- sprovođenje promotivno-edukativnih kampanja za pravilnu upotrebu i tehničku ispravnost svetlosne signalizacije na vozilima (svetlosno i svetlosno signalni uređaji) , uključujući i teretna vozila, traktore i bicikle;
- sprovođenje promotivno-edukativnih kampanja za tehničku ispravnost uređaja za zaustavljanje vozilima, uključujući i traktore;
- sprovođenje promotivno-edukativnih kampanja za pravilnu upotrebu i tehničku ispravnost pneumatika;
- kontrola i sankcionisanje vozača odnosno vlasnika tehničkih neispravnih vozila
- sprečavanje prometa nehomologovanih i nekvalitetnih uređaja, delova i opreme za vozila, kao i predmeta koji ugrožavaju bezbednost vozača i putnika

5.4. ČETVRTI STUB – BEZBEDNIJI UČESNICI U SAOBRAĆAJU

Strateške smernice u području delovanja ka unapređenju bezbednosti učesnika u saobraćaju su:

1) saobraćajno obrazovanje i vaspitanje dece i mladih
2) sprovođenje snažnih medijskih kampanja za bezbedno ponašanje učesnika u saobraćaju
3) kontrola i sankcionisanja učesnika u saobraćaju

Ključne aktivnosti u vezi sa unapređivanjem bezbednosti učesnika u saobraćaju na teritoriji

	grada Novog Pazara su: • preduzimanje stalnih obrazovno vaspitnih aktivnosti u cilju upoznavanja dece sa pravilima ponašanja u saobraćaju, u cilju upoznavanja sa opasnostima u saobraćaju, i u cilju učenja prepoznavanja i izbegavanja opasnosti u saobraćaju, u svim vrtićima, mlađim i starijim razredima osnovnih škola, i srednjim školama • uspostavljanje kadrovske popunjenosti organa nadležnog za kontrolu i neposredno regulisanje saobraćaja na putevima na teritoriji grada Novog Pazara • uspostavljanje baze podataka o sprovedenim preventivnim aktivnostima po vrtićima i školama, odnosno vaspitačima, učiteljima i nastavnicima, kao i evidentiranje predškolske odnosno školske ustanove koju pohađa dete žrtva saobraćajne nezgode • preduzimanje preventivno edukativnih kampanja prema roditeljima u cilju bezbednog učestvovanja dece u saobraćaju kao pešaka, putnika u vozilu i biciklista, • izgradnja poligona za saobraćajno obrazovanje i obuku dece predškolskog i školskog uzrasta • sprovođenje snažnih medijskih kampanja o važnosti upotrebe zaštitnih sistema za prevoz dece u vozilima (dečija sedišta, siugurnosni pojasevi) • sprovođenje kampanja o pravilnoj upotrebi dečijih sedišta • kontrola i sankcionisanje lica koja vrše nebezbedan prevoz dece • kontrola i sankcionisanje prekoračenja brzine u zonama škola • uspostavljanje sistema za automatsko evidentiranje prekoračenja brzine u zonama škola • kontrola i sankcionisanje prekršaja protiv dece pešaka, uključujući nepropuštanje dece pešaka na obeleženom pešačkom prelazu, obilaženje/preticanje vozila koja su se zaustavila radi propuštanja dece pešaka na obeleženom pešačkom prelazu, parkiranje na pešačkom prelazu ili nepropisno parkiranje na trotoaru u zonama škole • uključivanje centra za socijalni rad u slučaju težeg ugrožavanja bezbednosti dece u saobraćaju od strane roditelja ili staratelja • hitno postupanje u prekršajnim postupcima za prekršaje kojima je ugrožena bezbednost dece • sprovođenje snažnih edukativnih kampanja među mladima o važnosti upotrebe sigurnosnog pojasa i zaštitne kacige, kao i opasnostima nepropisne upotrebe mobilnog telefona tokom vožnje, brze vožnje, vožnje pod dejstvom alkogola i/ili opojnih droga, i težini posledica saobraćajnih nezgoda • sprovođenje predavanja i vršnjačke edukacije među mladima o važnosti upotrebe sigurnosnog pojasa i zaštitne kacige, kao i opasnostima nepropisne upotrebe mobilnog telefona tokom vožnje, brze vožnje, vožnje pod dejstvom alkohola i/ili opojnih droga, i težini posledica saobraćajnih nezgoda, u srednjim školama • sprovođenje snažnih medijskih kampanja o važnosti upotrebe sigurnosnih pojaseva na prednjem sedištu,o važnosti upotrebe sigurnosnih pojaseva na zadnjem sedištu, o opasnostima brze vožnje, vožnje pod dejstvom alkohola, vožnje pod dejstvom opojnih droga, i nepropisne upotrebe mobilnog telefona tokom vožnje • uspostavljanje sistema za automatsko evidentiranje prekoračenja brzine, nevezivanja sigurnosnog pojasa, nepropisne upotrebe mobilnog telefona, i prolaska na crveno svetlo.uspostavljanje video nadzora na ključnim tačkama gradskog naselja • sprovođenje edukativnih kampanja za bezbedno učestvovanje pešaka u saobraćaju, sa naglaskom na načelo „vidi i budi viđen“, bezbedan prelazak kolovoza i bezbedno kretanje kolovozom • kontrola i sankcionisanje vozača koji prekorače brzinu u naselju, u vreme i na mestima gde je povećano prisustvo pešaka u blizini/na kolovozu • sprovođenje snažnih medijskih kampanja o važnosti upotrebe zaštitne kacige i ostale zaštitne opreme za motocikliste i mopediste • sprovođenja kampanja među vozačima motocikala i mopeda o bezbednoj vožnji • sprovođenje medijskih kampanja među vozačima četvorotoškača o važnosti propisne upotrebe pokazivača pravca, provere situacije prilikom skretanja, polukružnog okretanja ili prestrojavnja, i provere situacije prilikom uključivanja na put sa pravom prvenstva odnosno prilikom uključivanja u saobraćaju • kontrola i sankcionisanje upotrebe zaštitne kacige za motocikliste i mopediste • kontrola i sankcionisanje neupotrebe pokazivača pravca prilikom skretanja, prestrojavanja i polukružnog okretanja • opremanje saobraćajne policije motociklima i opremom za motocikliste

- sprovođenje kampanja među biciklistima o značaju načela „vidi i budi viđen“ i bezbednom kretanju kolovozom
- sprovođenje kampanja među vozačima o poštovanju i bezbednom ponašanju prema biciklistima u saobraćaju
- sprovođenje kampanja među pešacima starijim od 64 godine o važnosti bezbednog kretanja kolovozom i bezbednog prelaženja kolovoza

5.5. PETI STUB – DELOVANJE NAKON SAOBRAĆAJNE NEZGODE

Strateške smernice u području unapređenja delovanja nakon saobraćajne nezgode su:

1) unapređenje koordinacije i komunikacije saobraćajne policije, službe HMP, vatrogasno spasilačke jedinice i službe urgentnog prijema
2) skraćenje vremena odziva hitnih službi, trensporta povređenih i ukazivanja prve pomoći povređenima u saobraćajnoj nezgodi
3) unapređenje rada hitnih službi

Ključne aktivnosti u vezi sa unapređivanjem reagovanja nakon saobraćajne nezgode su:

- unapređivanje razmene podataka u vezi sa saobraćajnom nezgodom među hitnim službama
- uspostavljanje TETRA sistema radio veze u službi hitne medicinske pomoći, i na urgentnom prijemu Opšte bolnice.
- uspostavljanje zajedničkog TETRA kanala za sve hitne službe
- stalne zajedničke obuke i zajednički treninzi pripadnika hitnih službi
- uspostavljanje zajedničkih procedura za delovanje prilikom saobraćajnih nezgoda
- uspostavljanje sistema za brzo lociranje lica mesta saobraćajne nezgode
- obuka i opremanje pripadnika hitnih službi za obezbeđenje lica mesta saobraćajne nezgode i preduzimanje mera za sprečavanje sekundarne saobraćajne nezgode
- sprovođenje kampanja među vozačima za omogućavanje prolaska vozila hitnih službi
- opremanje sve tri ekipe HMP potpuno opremljenim savremenim vozilima za delovanje u saobraćajnim nezgodama, uključujući i opremu za zbrinjavanje dece
- opremanje službe HMP vozilom za delovanje u saobraćajnim nezgodama u zimskim uslovima (terensko vozilo)
- opremanje pripadnika hitnih službi opremom za bezbedno postupanje na licu mesta saobraćajne nezgode
- opremanje hitnih službi specifičnom opremom za zbrinjavanje povređenih u saobraćajnim nezgodama
- sprovođenje medijskih i edukativnih kampanja za informisanje građana o osnovnim principima ukazivanja prve pomoći povređenima u saobraćajnim nezgodama
- utvrđivanje i označavanje koridora za hitan transport povređenih u sklopu Opšte bolnice Novi Pazar

Praćenje stanja bezbednosti saobraćaja je kontinuiran, redovan i neprekidan proces koji pored prikupljanja, sistematizacije i analize podataka podrazumeva stalno unapređenje i razvoj novih metoda i tehnika za praćenje stanja bezbednosti saobraćaja. Praćenje stanja bezbednosti saobraćaja podrazumeva praćenje ne samo saobraćajnih nezgoda i posledica, već praćenje svih obeležja bezbednosti saobraćaja.

Izveštavanje o stanju bezbednosti saobraćaja i realizaciji Strategije je obavezna aktivnost. Izveštaje o stanju bezbednosti saobraćaja realizaciji Strategije sačinjava Savet za bezbednost saobraćaja na putevima na teritoriji grada Novog Pazara.

Napredak u ostvarivanju ciljeva Strategije i zadataka predviđenih Akcionim planom mora biti sastavni deo izveštavanja o stanju bezbednosti saobraćaja. Svaka institucija i organizacija zadužena za konkretne aktivnosti predviđene Akcionim planom treba da bude u obavezi dostavljanja izveštaja u pogledu napretka, i to Savetu za bezbednost saobraćaja na putevima na teritoriji grada Novog Pazara. Izveštaji o stanju bezbednosti saobraćaja i realizaciji Strategije su javno dostupni

VIZIJA i MISIJA

Uzimajući u obzir evropska strateška opredeljenja, kao i ambijent u kome se nalaze Novi Pazar i Srbija, potrebno je definisati viziju i misiju koje će voditi ka ostvarenju ciljeva na unapređenju bezbednosti saobraćaja i biti usaglašavane između relevantnih subjekata.

S obzirom da vizija predstavlja odgovor na pitanje gde idemo i na koji način, vizija Novog Pazara u pogledu stvaranja uslova za bezbednost svih učesnika u saobraćaju bi mogla biti: „Izjednačiti nivo bezbednosti učesnika u saobraćaju u Novom Pazaru sa najbezbednijim gradovima EU i uspostaviti pozitivne trendove u kontinuiranom opadanju broja poginulih i povređenih u saobraćajnim nezgodama".

Misija, kao svrha delatnosti i razlog postojanja, a vezano za bezbednost saobraćaja bi se mogla definisati na sledeći način: „Uspostaviti efikasan zaštitni sistem u saobraćaju sačinjen od širokog spektra subjekata i ostvariti uslove za održivi razvoj u kome će svi učesnici saobraćaja i transporta biti bezbedni".

Ovde je važno istaći da se pod širokim spektrom subjekata posebno podrazumevaju:gradonačelnik, gradsko veće, odeljenje za saobraćaj, Savet za bezbednosti saobraćaja, saobraćajna policija, upravljač puta, i drugi organi lokalne samouprave na nivou grada, Univerzitetske i druge visokoškolske ustanove, nevladine organizacije, Auto moto savez Srbije, Crveni krst Srbije, kao i druge relevantne institucije.

Takođe je neophodno uspostavi funkcionalan koncept podeljene odgovornosti za bezbednost saobraćaja i proširiti sistem odgovornosti za saobraćajne nezgode sa direktnih učesnika u nezgodi, na one subjekte koji mogu doprineti smanjenju broja i posledica saobraćajnih nezgoda.

CILJEVI

Osnovni cilj Strategije bezbednosti saobraćaja grada Novog Pazara je smanjenje broja poginulih u saobraćajnim nezgodama, tako da u 2028. godini broj poginulih bude manji za 50% u odnosu na 2020. godinu.

Kratkoročni ciljevi

U sledećih 2 do 5 godina, najznačajniji kratkoročni ciljevi u oblasti bezbednosti saobraćaja koje bi grad Novi Pazar trebalo da dostigne odnose se na:

U naredne 3 godine neophodno je nastaviti sa radom uspostavljenog gradskog
Saveta za bezbednost saobraćaja, uz povećanje efikasnosti i bolju koordinaciju sa manjim teritorijalnim celinama (naseljima) na području grada Novog Pazara.

U naredne 3 godine neophodno je uspostaviti sistematski proces transfera znanja i iskustava iz razvijenih zemalja članica EU i gradova, prema Novom Pazaru i uvesti koncept stručnog usavršavanja profesionalaca u oblasti bezbednosti saobraćaja.

U naredne 3 godine važna je implementacija savremenog koncepta obrazovanja za bezbedno učešće u saobraćaju za predškolske ustanove, osnovne i srednje škole, kroz multidisciplinarno tumačenje činjenica važnih za bezbednost saobraćaja u svim predmetima.

U naredne 3 godine neophodno je permanentno stručno usavršavanje vaspitača, učitelja, nastavnika, i drugih značajnih školskih kadrova, kako bi stekla neophodna znanja i veštine koje treba preneti učenicima u cilju odgovornog ponašanja u saobraćaju, kao i da bi se utemeljili pozitivni stavovi koji bi učinili da školski kadrovi budu dobar uzor deci i drugim učesnicima u saobraćaju.

U naredne 3 godine već motivisane medije i sredstva informisanja bi trebalo ohrabriti da nastave sa pripremom i emitovanjem kvalitetnih emisija i drugih priloga kojima se doprinosi unapređenju stavova o bezbednosti saobraćaja.

U naredne 3 godine neophodno je javno dokumentovati opasnost koju nosi nebezbedno ponašanje u saobraćaju i uticaj takvog ponašanja na pojedinca, porodicu, lokalnu zajednicu, državu itd.

U naredne 3 godine javno istaći primere nemoralnog ponašanja kojima se vozilima u nebezbednom stanju omogućava učešće u saobraćaju (loše održavanje, popravka, prepravke, rukovanje, ostavljanje bez nadzora i obezbeđenja).

U naredne 3 godine je neophodno povećati odgovornost, nadzor i kontrolu nad i u preduzećima za projektovanje, izgradnju i održavanje puteva, preduzećima za izradu, ugradnju i održavanje saobraćajne signalizacije.

U naredne 3 godine je neophodno sprovesti studiju kojom će se unaprediti i organozovati na visokom nivou javni prevoz (gradski, prigradski i taksi prevoz) na području grada Novog Pazara.

U narednih 5-10 godina izraditi projekte i započeti izgradnju trotora na izlaznim pravcima iz grada.

U toku naredne godine uvesti u praksu savremene procedure unapređenja bezbednosti puta (implementacija člana 156. ZBS).

- Smanjiti broj poginulih za 40% do 2025 u odnosu na 2020. godinu,
- Smanjiti broj teško povređenih za 30% do 2025. godinu u odnosu na 2020. godinu.

Dugoročni ciljevi

Najvažniji dugoročni ciljevi u oblasti bezbednosti saobraćaja koje bi Novi Pazar trebalo da dostigne u narednih 5-10 godina su:

- Usklađivanje nivoa bezbednosti saobraćaja u Novom Pazaru sa nivom bezbednosti sličnih gradova u EU.
- Uspostavljanje sigurnog zaštitnog sistema u bezbednosti saobraćaja, direktno podržanom od strane političara, stručnjaka i javnosti a predvođen profesionalcima.
- Smanjiti broj poginulih za 50% do 2030. godine u odnosu na 2020. godinu.
- Smanjiti broj teško povređenih za 50% do 2030. godine u odnosu na 2020.godinu.
- Smanjiti broj lakše povređenih lica u saobraćaju za 50% do 2030. godine, u odnosu na 2020. godinu.
- Započeti i permanentno sprovoditi mere za zaštitu ranjivih učesnika u saobraćaju, uvoditi, favorizovati, stvoriti uslove za bezbedno učešće i promovisati nemotorizovane vrste saobraćaja (pešački, biciklistički itd.)

Subjekti zainteresovani za bezbednost saobraćaja

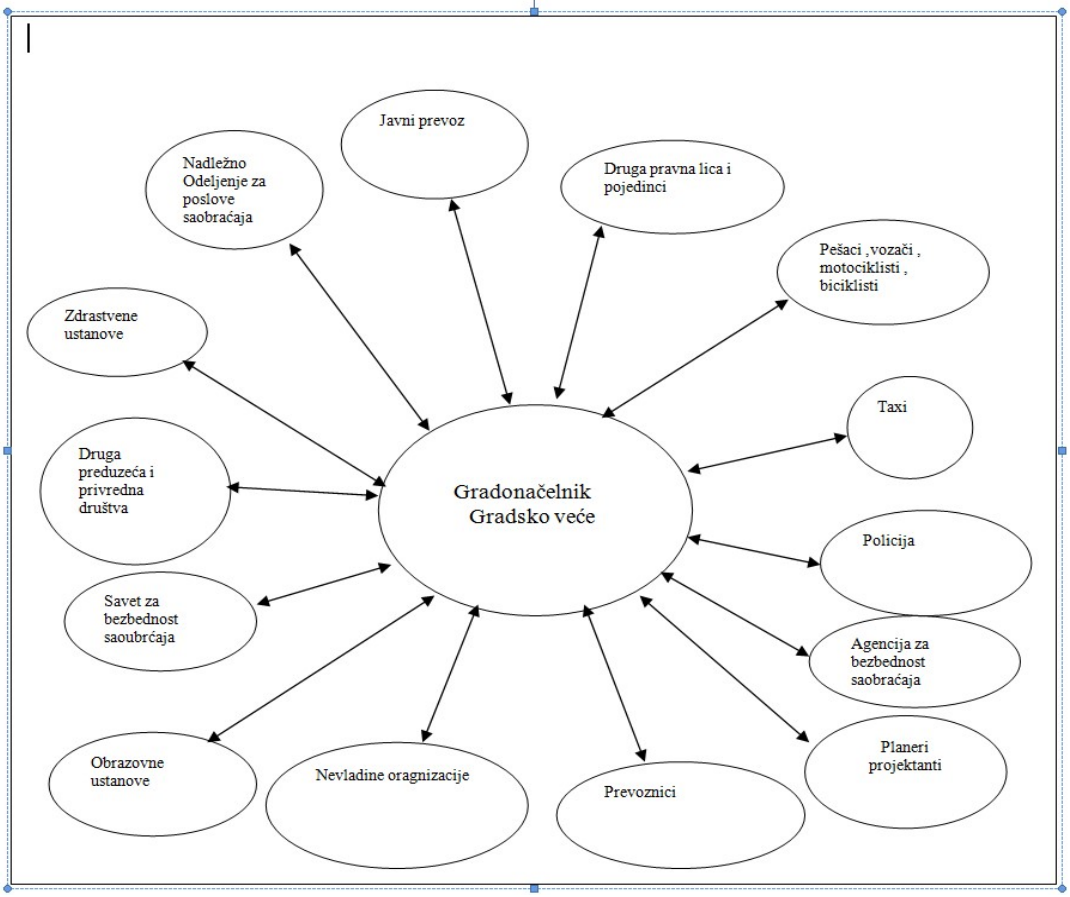

Modul VII uradili :
Safet Redžepović, dmi - master, šef odseka za saobraćaj
Dalida Kolašinac dipl. ecc. LER

PROGRAMSKI MODUL BROJ 8,9 i 10
OBRAZOVANJE

Tematska grupa

1. Rifat Redžović, rukovodilac,
2. Amer Pašović, predškolsko obrazovanje,
3. Besim Adilović, osnovno obrazovanje,
4. Meho Camović, srednje obrazovanje,
5. Edis Mekić, visoko obrazovanje,
6. Selma Hodžić, član,
7. Alma Nokić, član,
8. Esma Plojović, član,
9. Suada Kadrić, član,
10. Sebiha Hasanović, član,
11. Elvis Mašović,član,
12. Nermin Balija, član,
13. Kemal Aličković, član,
14. Almir Kurtović, član,
15. Nezrina Dazdarević, član,
16. Snežana Božović, član,
17. Verica Zagrađanin, član,
18. Bojana Sretenović, član,
19. Salko Sadović, član,
20. Goran Filipović, član,
21. Emir Tutić, član,
22. Amina Nicević, član,
23. Besim Adilović, član,
24. Senad Ganić, član,
25. Andrijana Maksimović, član,
26. Ernad Kahrović, član,
27. Edis Mekić, član.

Ciljevi	Indikatori	Pokazatelji	
		Početna vrednost	Ciljna vrednost
Svrha 1: Omogućavanje obuhvata predškolske dece u vrtićima Svrha 2: Dostupnost osnovnog obrazovanja svoj deci sa teritorije grada/opštine u skladu sa propisanim standardima Svrha 3: Dostupnost srednjeg obrazovanja u skladu sa propisanim standardima i potrebama za obrazovnim profilima koji odgovaraju ciljevima razvoja grada/opštine i privrede Opšti prioritetni cilj:			
Cilj 1: - Povećanje obuhvata dece predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem - Unapređenje dostupnosti predškolskog vaspitanja za decu iz osetljivih grupa	Procenat dece koja su upisana u predškolske ustanove (Broj dece koja su upisana u predškolske ustanove u odnosu na ukupan broj dece u gradu/opštini (jaslena grupa, predškolska grupa i PPP)		
	Procenat upisane dece u odnosu na broj ukupno prijavljene dece		
	Procenat dece sa dodatnim obrazovnim potrebama koja su uključena u redovne programe POV u odnosu na ukupan broj dece		
	Procenat objekata koji su prilagodili prostor za decu sa invaliditetom u odnosu na ukupan broj objekata PU		
	Procenat Roma koji pohađaju predškolski program u odnosu na ukupan broj romske dece		
Cilj 2: - Obezbeđeni adekvatni uslovi za Vaspitno-obrazovni rad sa decom uz povećan obuhvat - Unapređenje kvaliteta predškolskog obrazovanja i vaspitanja dece posebno kroz edukacije usmerene na podršku podsticajnom roditeljstvu i ranom razvoju dece	Prosečan broj dece u grupi (jasle, predškolski, pripremni predškolski program/ppp)		
	Prosečan broj dece po vaspitaču/vaspitačici (jasle, predškolski, pripremni predškolski program)		
	Procent dece oslobođene od pune cene usluge u odnosu na ukupan broj dece		
	Broj posebnih i specijalnih programa u objektu predškolske ustanove namenjenih deci i roditeljima		
	Procenat stručnih saradnika koji su dobili najmanje 24 boda za stručno usavršavanje kroz učešće na seminarima na godišnjem nivou u odnosu na ukupan broj stručnih saradnika		
	Broj objekata u kojima su izvršena investiciona ulaganja na godišnjem nivou, u odnosu na ukupan broj objekata PU		
Cilj 3: - Potpuni obuhvat osnovnim obrazovanjem i vaspitanjem - Unapređenje dostupnosti osnovnog obrazovanja deci iz osetljivih grupa Unapređen kvalitet osnovnog obrazovanja	Obuhvat dece osnovnim obrazovanjem (razloženo prema polu)		
	Stopa prekida osnovnog obrazovanja (razloženo prema polu)		
	Procenat dece koja se školuju u redovnim osnovnim školama na osnovu individualnog obrazovnog plana (IOP2) u odnosu na ukupan broj dece odgovarajuće starosne grupe		
	Broj objekata koji su prilagodili prostor za decu sa invaliditetom u odnosu na ukupan broj objekata osnovnih škola		
	Prosečan broj poena na maturskom ispitu (matematika/srpski/ opšti		
	Procenat učenika koji je učestvovao na republičkim takmičenjima		

Cilj 4: - Obezbeđeni propisani uslovi za vaspitno-obrazovni rad sa decom u osnovnim školama - Unapređenje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja u osnovnim školama Povećanje dostupnosti i pristupačnosti osnovnog obrazovanja deci	Prosečan broj učenika po odeljenju (razvrstani po polu)		
	Procenat škola u kojima je nadležna inspekcija (sanitarna za higijenu, građevinska za građevinske uslove i insprekcija zaštite koja kotroliše bezbednost i zdravlje na radu) konstatovala neispunjenje osnovnih kriteriijuma		
	Broj učenika koji pohađaju vannastavne aktivnosti/u odnosu na ukupan broj učenika		
	Broj stručnih lica koja su dobila najmanje 24 boda za stručno usavršavanje kroz učešće na seminarima na godišnjem nivou		
	Broj talentovane dece podržane od strane grada/opštine u odnosu na ukupan broj dece u školama		
	Broj dece koja se obrazuju po IOP3		
	Procenat dece kojoj je obezbeđena besplatna ishrana u odnosu na ukupan broj dece		
	Procenat dece kojoj je obezbeđen besplatan školski prevoz u odnosu na ukupan broj dece (u skladu sa ZOSOV)		
	Procenat objekata prilagođenih deci sa invaliditetom i posebnim potrebama		
Cilj 5: - Povećanje obuhvata srednjoškolskog obrazovanja - Unapređenje dostupnosti srednjeg obrazovanja	Broj dece koja su obuhvaćena srednjim obrazovanjem (razložen po polu)		
	Stopa prekida srednjeg obrazovanja (razloženo prema polu)		
	Broj objekata koji su prilagodili prostor za decu sa invaliditetom u odnosu na ukupan broj objekata srednjih škola		
	Procenat dece koja se školuju u srednjim školama na osnovu individualnog obrazovnog plana (IOP2) u odnosu na ukupan broj dece odgovarajuće starosne grupe		
Cilj 6: - Obezbeđeni propisani uslovi za vaspitno-obrazovni rad u srednjim školama i bezbedno odvijanje nastave - Unapređenje kvaliteta obrazovanja u srednjim školama	Prosečan broj učenika po odeljenju		
	Procenat škola u kojima je nadležna inspekcija (sanitarna za higijenu, građevinska za građevinske uslove i inspekcija zaštite koja kontroliše bezbednost i zdravlje na radu) konstatovala neispunjenje osnovnih kriterijuma		
	Broj učenika koji pohađaju vannastavne aktivnosti/u odnosu na ukupan broj učenika		
	Broj zaposlenih koji su dobili najmanje 24 boda za stručno usavršavanje kroz učešće na seminarima na godišnjem nivou		
	Broj talentovane dece podržane od strane grada/opštine u odnosu na ukupan broj dece u školama		
	Broj dece koja se obrazuju po IOP3		

OBRAZLOŽENJE:

MERE :

Veza pregovaračkog poglavlja EU			
Poglavlje 8	Lokalni ciljevi održivog razvoja (COR)	Sektor programskog budžeta	Elementi programskog budžeta JLS
	Cilj 1	Program	

SWOT analiza:

STRATEGIJA OBRAZOVANJA NOVOG PAZARA

Uvodne napomene

Izloženi stavovi su formirani kao vizija razvoja obrazovanja na teritoriji grada Novog Pazara na svim nivoima i skup preporuka prilagođenih funkcionalnim mogućnostima lokalne samouprave u domenu planiranja obrazovnih kapaciteta i što je moguće funkcionalnijem obrazovanju i vaspitanju. Ovi se stavovi zasnivaju na raspoloživim podacima Sistema obrazovnih kapaciteta i samih sadržaja promatranih kroz period u poslednjih 5. godina. Korisnicima ovog dokumenta preporučujemo da obezbede nastavak određenih istraživanja gde mogu angažovati lokalne ili eksterne stručnjake kako bi se uspešno realizovali eventualni projekti u vezi poboljšanja uslova u sferi obrazovanja. Posebno preporučujemo analizu trendova obuhvata i opterećenosti predškolskih ustanova i škola u gradskim i prigradskim područjima. Novi Pazar kao jedan od retkih gradova u Republici Srbiji s pozitivnim demografkim priraštajem ima, zahvaljujući toj činjenici, potrebu posebnog pristupa u rešavanju problema vezanih za proces obrazovanja i vaspitanja. Strategiju obrazovanja u Republici Srbiji a samim time i u Novom Pazaru treba planirati u duhu evrointegracija i pregovora Srbije o članstvu u Evropskoj uniji.

Politička situacija u Srbiji će najviše zavisiti od brzine približavanja i utapanja državne zajednice u Evropsku Uniju. Opredelili smo se za pretpostavku razvoja u mirnom okruženju sa postepenom demokratizacijom političkih i ekonomskih prilika (niski stepen turbulencije) u narednom period i sa dominirajućim uticajem evropskih političko-ekonomskih kretanja. Konstantno veliki problem će predstavljati neravnomerna regionalna razvijenost (jug-sever), naročito u domenu ekonomskog razvoja obrazovanja i urbanizacije. Realno je očekivati pojave snažne polarizacije oko dominantnih kulturno-političkih pitanja razvoja (tradicionalno -evropsko, zatvorenost - otvaranje, odnosi crkve i države, status Kosova, reorganizacija vojske, civilna kontrola vojske i policije, položaj i razvoj sudstva, autonomija regija) sa izvesnošću periodične pojave tenzija koje mogu mobilisati društvenu energiju u dovoljnoj meri da dovedu do kraćih zastoja.

Ekonomske prilike bile su i ostaće veran odraz političke situacije. Do uklapanja u Evropsku Uniju Srbija će postepeno dostizati stepen srednje razvijene zemlje i domći investicioni potencijal (posmatrano isključivo iz ugla mogućnosti ulaganja u obrazovanje, nauku i kulturu) biće prilično nizak uz dominantno oslanjanje na podršku iz inostranstva. Prosečna porodična primanja će u narednih 10-15 godina dostići 35% prosečnih primanja u EU. što će i dalje biti nedovoljno za zaustavljanje odliva stručnjaka i kapitala. Socijalna raslojavanja će biti izuzetno velika. Najveći rizici su u usporavanju integracije u Evropu, neuspeh u političkoj stabilizaciji Kosova i odlaganje zamene neperspektivnih industrijskih grana

(rudarstvo, metalurgija, prerada drveta, mašinska industrija, bazna hernija i si.) sa drugim delatnostima većeg profita, bržeg obrta kapitala i čistijih tehnologija. Poseban problem u razvoju Srbije (ali i zemalja neposrednog okruženja) predslavljat će kriza sela i ruralnih regija u centralnom i južnom delu zemlje. Trendovi razvoja obrazovanja u Evropi i svetu sve više će zavisiti od borbe za ekonomski prestiž na globalnoj sceni. Evropa će tokom dve naredne decenije težište stavljati na prevladavanje unutrašnjih jezičko-kulturnih i političkih barijera, a tek zatim na forsiranje kreativnosti i tehnološkog znanja gde će se, verovatno, gubiti korak sa Severnom Amerikom i (manje) sa zapadno-pacifičkom regijom. U pogledu ciljeva obrazovanja, može se sa visokom verovatnoćom očekivati paralelna favorizacija dva do sada prilično isključiva koncepta: visoka specijalizacija koja se pomera unazad (sa poslediplomskih i specijalističkih studija na diplomske studije kako bi se "uhvatio" intelektualni i kreativni vrh koji se nalazi negde oko 22-24 godine života) i, istovremeno, proširivanje obrazovanja (kultura, višejezičnost, globalne studije, ekološka problematika i si.). Izvesno je da će ubrzo doći do porasta potreba ne samo za uskim "superspecijalistima"' (za šta u razvijenim zemljama velike potrebe postoje već danas), već i za "kreativnim nespecijalistima" kao posebnom kategorijom takode vrlo obrazovanih, pretežno mladih ljudi (opšti kreativni kadar, analitičari web-prostora, trend-analitičari, "prepoznavači problema", strateški planeri, sistem-dizajneri. trend-analitičari, "prepoznavači problema", strateški planeri, edukatori).

Obrazovanje će, u globalu, imati kontinuirano nisko i srednje eksponencijalni razvoj pod neposrednim uticajem tri faktora:

I. dinamičnih promena u naučnim i tehnološkim znanjima što zahteva stalne promene i povećanje intenziteta redovnog obrazovanja,
II. sve bržih promena u svetskoj privredi i ekonomiji koje će zahtevati fleksibilan, efikasan i lako dostupan sistem prekvalifikacija, usavršavanja, inoviranja znanja i sl.i
III. dramatičnih kulturnih promena iz aspekta pojedinca i, pre svega, mlade generacije (tehnološko-komunikacioni uticaj na proces socijalizacije, promene u strukturi, funkciji i dinamici porodice, globalizacija kulturne i informacione ponude). Škola će trpeti krupne promene pod uticajem svih ovih faktora, ali naročito pod uticajem promena u tehnologiji medija. Enormno povećavanje lično dostupnih informacija kod kuće (satelitska i kablovska televizija, internet i slične globalne informacione mreže, kućni računari, mobilni telefoni sa strahovito velikim mogućnostima i obilje raspoloživih programa za njih, uključujući i inteligentne programe namenjene edukaciji kroz igru primorat će školu da prepusti krupne segmente formalnog obrazovanja samostalnom radu kod kuće ili na bilo kom drugom mestu.

Škola će, pak, na duže staze zadržati nekoliko važnih funkcija:

- SOCIJALIZACIJA dece kroz rad u grupi,
- NADZOR i korektivna funkcija u obrazovanju mladih, debatni i
- PROBLEMSKI RAD gde se zahteva neposredna interakcija
- USMERAVANJE interesovanja ka društveno preferiranim potrebama
- IZGRADNJA ODNOSA prema društvenim institucijama i odraslima kao autoritetima.
- RAZVIJANJU SVESTI o globalnom pogledu na svet.

Većina ovih funkcija bila je prisutna i u postojećem modelu škole, odnosno bila je zamaskirana procesom neposrednog obrazovanja (transfera i provere usvojenih znanja).

U periodu koji predstoji nastava u školama će se tehnički obogatiti multimedijima specijalno dizajniranim za grupni rad u školi (nastavni čas kao ***doživljaj***), dok će proces nastave doživeti krupne promene u pravcu povećavanja debatnih aktivnosti, izleta, radnih sadržaja (fizički i proizvodni rad. socijalno-humanitarne akcije, kreativni poduhvati), razmene pojedinaca i grupa učenika (promena sredine i grupe, upoznavanje drugih kultura, jezika, nacija). Izvesno je da će kultura globalnih digitalnih medija preneti najveći deo procesa usvajanja znanja sa škole na kuću gde će pojedinac putem interakcije s računarom (u širem kontekstu) imati pristup dovoljno velikom informacionom prostoru. No, pored ovih trendova u sferi tehnologije obrazovanja, u narednom periodu na prostorima Centralne i Istočne Evrope najviše će se podsticati i razvijati procesi stručnog obrazovanja kako bi se uskladile mogućnosti radne snage na evropskom prostoru, formirao dovoljan broj radno sposobnih osoba za prihvat i razvoj potrebnog spektra struka i zanimanja. U funkcionisanju ovih škola neće biti toliko naglašene inovacije u metodama rada, koliko u optimizaciji sadržaja = programa i osposobljavanju mladih radnika za rad i život u razvijenom industrijskom i određenim formama postindustrijskog društva. Iz ovako postavljenog makro-scenarija možemo izvući nekoliko zaključaka koji će imati ključni uticaj na lokalno-regionalni razvoj obrazovanja u narednih desetak godina. Obrazovni sistem u Srbiji će nastojati da se približi određenim standardima razvijenih evropskih država, naročito u pogledu povećavanja efikasnosti, decentralizacije, fleksibilnosti i kvalitetnije strukturizacije institucija. Sadašnji model reforme obrazovanja lako može doživeti izvesne promene i naknadna preusmeravanja, ali će ostati unutar osnovnih strateških pravaca (demokratizacija, decentralizacija, modernizacija, otvaranje, fleksibilnost, veća efikasnost). Lokalna samouprava će postepeno imati veći uticaj na planiranje, organizovanje i upravljanje školskim sistemom.

Liberalizacija osnivanja obrazovnih institucija će u početku dovesti do širenja spektra obrazovnih institucija i u pogledu osnivača, ali i u pogledu kvaliteta i programa. Povećavat će se konkurentnost i horizontalna pokretljivost učenika, ali i nastavnika. Može se očekivati zaoštravanje deficita za određenim profilima stručnosti, iskustva i kvaliteta nastavnika. Koncentracija školske mreže će biti uslovljena gašenjem brojnih malih, pretežno seoskih škola zbog migracionih procesa i težnji prema urbanom načinu života. Prelivanje učenika ka gradskim centrima dovešće do pojave "prenapregnutosti'" određenog broja ustanova u gradskoj sredini.

Sinhroni zahtevi od strane centralne državne administracije i evropskog okruženja da se značajno poveća obuhvat mlađe dece predškolskim obrazovanjem suočit će se sa izrazitim nedostatkom prostora i sredstava koji bi adekvatno odgovorili potrebama.

Liberalizacija viznog režima i razvoj saobraćajnih veza (obnavljanje procesa zaustavljenih ekonomskom i političkom krizom devedesetih godina) dovešće do dodatnog talasa odliva kvalitetnih mladih ljudi ka većim urbanim, obrazovnim i ekonomski razvijenijim centrima ne samo u Srbiji, već i prema Evropi.

Obrazovni sistem Srbije razvijat će se sa relativno visokim stepenom usklađenosti sa zemljama u okruženja i samoj Evropi. To će očuvati visoku horizontalnu geografsku kadrovsku pokretljivost u graničnim područjima. Specifičnost položaja i strukture regije usloviće zadržavanje relativno visoke atraktivnosti ovog prostora za programe nacionalnog i međunarodnog (prc svega evropskog) razvoja, podrške i pomoći. Pored atraktivnosti u pogledu problema, drugi značajni faktor realizacije ovakve pomoći zavisit će od efikasnosti i principijelnosti lokalne administracije i političke stabilnosti na terenu. Ukoliko se očuva relativno stabilna politička situacija i ukoliko se obezbedi trend postepenog poboljšavanja

međuetničkih odnosa, spremnost za eksternu podršku i angažovanje će rasti, naročito nakon prelaska u više faze zbližavanja Srbije sa Evropskom Unijom.

Granični položaj mikroregije koja se neposredno naslanja na severoistočnu Crnu Goru, Kosovo, uz relativnu blizinu Bosne i Hercegovine i Makedonije, može se s pravom posmatrati kao trenutno nepovoljan, ali u perspektivi ujedno i veoma povoljan. Nepovoljnost je posledica udaljenosti od velikih administrativnih centara s jedne strane, izloženosti "kriznim" migracionim kretanjima (izbeglice, raseljene porodice), ali i povoljnosti za lociranje određenih procesa (kriminal, šverc) koji negativno utiču na bezbednost, a time i na kvalitetne investicije, zadržavanje i dolazak stručnjaka. Ipak, na duže staze se može očekivati prevaga pozitivnih strana zatečene geografske pozicije, kada oslobođeni pozitivni ekonomski tokovi između Srbije i njenih suseda počnu da dominiraju i da se ubrzano šire.

PREDŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Raspoloživi kapaciteti za smeštaj dece u objektima Predškolske ustanove “Mladost” i dalje ne zadovoljavaju potrebe dece i roditelja za upis dece u vrtiće, iako su izgrađena dva objekta u našem gradu. 2014-te godine objekat “Pčelica” i 2016-te godine objekat “Abu Dabi”.

U gradu Novom Pazaru prema podacima nadležnih službi ima 11 262 dece uzrasta od jedne do šest i po godina. Problem nedovoljnih kapaciteta za smeštaj dece javlja se u celodnevnom boravku. Ustanova ulaže napore da racionalnijim korišćenjem postojećeg prostora omogući optimalan broj upisa dece u datim okolnostima.

Izražen je i problem nedostatka prostorija za decu u poludnevnom boravku u gradskim vrtićima. Rad se odvija u popodnevnim satima i koriste se prostorije u kojima su do tada boravila deca iz celodnevnog boravka. Ustanova, gde god za to postoji mogućnost, nastoji da adaptira postojeće prostorije u okviru objekata za adekvatan rad ovih grupa. Istraživanja pokazuju da samo polovina dece uzrasta od 3,5 do 5 godina ide u vrtić zbog nedovoljnog smeštajnoj kapaciteta. Da bi što veći broj dece bilo upisano u naše vrtiće, celokupan prostor smo prilagodili potrebama smeštaja dece pa su nekadašnje fiskulturne sale pretvorene u učionice.

Pregled broja dece obuhvaćenih celodnevnim i poludnevnim boravkom po godinama uzrasta na početku školske 2017/18. godine.

POTREBE PU ”MLADOST” U NAREDNOM PERIODU i PROBLEM SMEŠTAJNOG KAPACITETA

Raspoloživi kapaciteti za smeštaj dece u objektima Predškolske ustanove “Mladost” i dalje ne zadovoljavaju potrebe dece i roditelja za upis dece u vrtiće, iako su 2014.(“Pčelica) i 2016.(Abu Dabi) izgrađena dva objekta u našem gradu.

U Gradu Novom Pazaru prema podacima nadležnih službi ima 11 262 dece uzrasta od jedne do šest i po godina.

Problem nedovoljnih kapaciteta za smeštaj dece javlja se u celodnevnom boravku. Ustanova ulaže napore da racionalnijim korišćenjem postojećeg prostora omogući optimalan broj upisa dece u datim okolnostima.

Izražen je i problem nedostatka prostorija za decu u poludnevnom boravku u gradskim vrtićima. Rad se odvija u popodnevnim satima i koriste se prostorije u kojima su do tada boravila deca iz celodnevnog boravka. Ustanova, gde god za to postoji mogućnost, nastoji da adaptira postojeće prostorije u okviru objekata za adekvatan rad ovih grupa.

Pregled broja dece obuhvaćenih celodnevnim i poludnevnim boravkom po godinama uzrasta na početku školske 2017/18. godine.

Uzrast dece	DV "Mladost"		DV "Naše dete"		DV "Dečija radost"		DV "Pčelica"		DV "Abu Dabi"		SVEGA	
	Br. dece	Br.grupa	Br. dece	Br. grupa	Br. dece	Br. grupa	Br. dece	Br. grupa	Br. dece	Br. grupa	Br. dece	Br. grupa
od1-3 godine	237	8	129	4	92	5	56	3	15	1	529	21
od 3-4godine	128	3	44	1	23	1	38	1	12	1	345	7
od 4 do 5,5 godina	199	5	115	3	127	4	76	2	19	2	536	16
PPP/celodnevni boravak/	89	3	68	2	36	2	34	1			227	8
PPP/u sedištu/	138	7	111	6	125	6	75	4	64	3	515	26
PPP/van sedišta/											504	36
Na bolničkom lečenju											25	3
Na dužem bolničkom lečenju											18	1
Sa smetnjama u razvoju											4	1
UKUPNO	*791*	*26*	*466*	*16*	*396*	*17*	*279*	*11*	108	7	2625	119

Brojno stanje dece u prethodnim godinama

2017/2018. godine		2016/2017. godine		2015/2016. god		2014/2015. god	
Ukupan Broj dece	Ukupan Broj grupa	Ukupan broj dece	Ukupan broj grupa	Ukupan broj dece	Ukupan broj grupa	Ukupan Broj dece	Ukupan Broj grupa
2625	**119**	**2260**	**107**	**2318**	**104**	**2557**	**90**

Predškolska ustanova "Mladost" ima potrebu za uvođnjem druge smene celodnevnog boravka u svim našim objektima ali zbog toga što u popodnevnim satima borave predškolci poludnevnog pripremnog programa tu ideju nismo u mogućnosti da realizujemo.

KAPACITET OBJEKATA i OBUHVAT DECE

Naziv objekta	Broj dece za koji je projektovan objekat	Broj dece koji je upisan
MLADOST	475	791
DEČIJA RADOST	350	396
NAŠE DETE	280	466
PČELICA	150	279
ABU DABI	150	132
ČAROLIJA	150	0
GRUPE VAN SEDIŠTA		504
BOLNIČKE GRUPE		53
RAZVOJNA GRUPA		4
UKUPNO	**1555**	**2625**

Iz tabele možemo videti da je ukupno u svim našim objektima upisano 1070 više dece u odnosu na broj dece koji je projektom predviđen. Treba napomenuti da je i veliki broj dece na listi čekanja za upis u celodnevnom boravku naših vrtića.

Broj dece na listi čekanja

Lista čekanja

2012 godište	51
2013 godište	58
2014 godište	66
2015 godište	61
2016 godište	57
Ukupno	**293**

Pored ovog broja dece koja su na listi čekanja postoji i veliki broj roditelja koji nisu predali dokumenta za upis dece a svakodnevno dolaze da se informišu.

U našoj ustanovi postoji i program inkluzivnog obrazovanja koji se otežano sprovodi zbog velikog broja dece u redovnim grupama iako zakon od nas traži da broj dece u kojima boravi dete sa smetnjama u razvoju bude smanjen zbog mogućnosti individualnog rada s takvom decom.

Ako uzmemo u obzir da je u našim vrtićima upisano više od 1000 dece od predviđenog broja i da je na listi čekanja veliki broj mališana kao i podatak da se vrtići koji su u skorije vreme izgrađeni projektuju za 150 dece, i dodamo da je Novi Pazar jedan od najmlađih gradova u Evropi, gde je stopa nataliteta visoka, možemo zaključiti da će u narednih 10 godina biti potrebno još 10 vrtića kako bi svi mališani bili upisani u vrtić a naši vaspitači dobili grupe prema zakonskim normativima čime bi i vaspitno-obrazovni rad bio što kvalitetniji.

OSNOVNO OBRAZOVANJE

Na teritoriji grada Novog Pazara osnovnoškolsko obrazovanje se izvodi u 16 škola u 514 odeljenja koje pohađa 12 164 učenika što u proseku iznosi 32,12 odeljenja po školi i 23,66 učenika po odeljenju. Vredi istaći da su materijalni troškovi neproporcionalni kako u odnosu na republički prosek, tako i na lokalne specifičnosti. Ulaganja po učeniku u osnovnim školama su veoma niska.

OŠ "Meša Selimović" ul: Stevana Nemanje bb			OŠ "Mur" ul: Mur bb			OŠ "Vuk Karadžić" ul. Generala Živkovića bb Novi Pazar tel: 020 / 385 - 710 vkaradzic@open.rs			NAZIV ŠKOLE ADRESA i SEDIŠTE MATIČNE ŠKOLE, TELEFON, IMEJL		
UKUPNO	matična škola na jeziku nac. manjine	matična škola na srpskom jeziku	UKUPNO	matična škola na jeziku nac. manjine	matična škola na srpskom jeziku	UKUPNO	matična škola na jeziku nac. manjine	matična škola na srpskom jeziku	MATIČNA I PODRUČNE ŠKOLE		
			0	0	0				RASTOJANJE PODRUČNE OD MATIČNE ŠKOLE U km		
79		79	84	68	16	236	199	37	BR.UČ.	I RAZRED	RAZREDI
3		3	4	3	1	8	7	1	BR.OD.		
64		64	78	78		220	198	22	BR.UČ.	II RAZRED	
3		3	3	3		8	7	1	BR.OD.		
88		88	89	89		256	241	15	BR.UČ.	III RAZRED	
3		3	3	3		9	8	1	BR.OD.		
59		59	84	84		262	245	17	BR.UČ.	IV RAZRED	
2		2	3	3		9	8	1	BR.OD.		
75		75	108	108		245	238	7	BR.UČ.	V RAZRED	
3		3	4	4		9	8	1	BR.OD.		
82		82	91	91		231	150	81	BR.UČ.	VI RAZRED	
3		3	4	4		8	5	3	BR.OD.		
78		78	92	92		225	210	15	BR.UČ.	VII RAZRED	
3		3	3	3		8	7	1	BR.OD.		
83		83	91	91		222	192	30	BR.UČ.	VIII RAZRED	
3		3	3	3		7	6	1	BR.OD.		
									BR.UČ.	2 ODELJ.	KOMBINOVANA ODELJENJA
									BR.OD.		
									BR.UČ.	3 ODELJ.	
									BR.OD.		
									BR.UČ.	4 ODELJ.	
									BR.OD.		
									BR.UČ.	SPEC. ODELJ.	
									BR.OD.		
608		608	717	701	16	1897	1673	224	BR.UČ.	UKUPNO	
23		23	28	27	1	66	56	10	BR.OD.		
									BR.UČ.	CELODN. NASTAVA	
									BR.OD.		
									BR.UČ.	PRODUŽ. BORAVAK	
									BR.OD.		
									BR.DEC.	VASPITNE GRUPE ZA PPP	
									BR.GR.		

Obardović " Osaonica Novi Pazar tel:020/351-393 odosaonica@yahoo.com Selo		OŠ "Jovan Jovanović Zmaj" Vuka Karadžića BB Novi Pazar broj telefona : 020 313 - 347 jjzmajnp@ptt.rs			OŠ "Rifat Burdžević Tršo" ul.Oslobođenja 103 Novi Pazar tel: 020 / 313 – 260 trsonp@gmail.com			OŠ "Rifat Burdžević Tršo" ul.Oslobođenja 103 Novi Pazar tel: 020 / 313 – 260 trsonp@gmail.com			OŠ "Ćamil Sijarić" ul: Rudera Boškovića bb		
Bele Vode	Osaonica	UKUPNO	matična škola na jeziku nac. manjine	matična škola na srpskom jeziku	UKUPNO	matična škola na jeziku nac. manjine	matična škola na srpskom jeziku	UKUPNO	matična škola na jeziku nac. manjine	matična škola na srpskom jeziku	UKUPNO	matična škola na jeziku nac. manjine	matična škola na srpskom jeziku
5	0												
8	2	**67**	45	22	**67**	45	22	**157**	49	108	**92**	39	53
1	1	**3**	2	1	**3**	2	1	**6**	2	4	**4**	2	2
8	4	**81**	51	30	**81**	51	30	**137**	47	90	**92**	34	58
1	1	**3**	2	1	**3**	2	1	**5**	2	3	**4**	2	2
	5	**74**	51	23	**74**	51	23	**142**	46	96	**100**	33	67
	1	**3**	2	1	**3**	2	1	**6**	2	4	**5**	2	3
8	4	**78**	47	31	**78**	47	31	**125**	58	67	**86**	32	54
1	1	**3**	2	1	**3**	2	1	**5**	2	3	**3**	1	2
20	15	**95**	64	31	**95**	64	31	**156**	66	90	**109**	45	64
1	1	**4**	3	1	**4**	3	1	**6**	3	3	**5**	2	3
14	7	**83**	44	39	**83**	44	39	**151**	17	134	**90**		90
1	1	**4**	2	2	**4**	2	2	**6**	1	5	**3**		3
20	10	**85**		85	**85**		85	**160**	72	88	**111**	41	70
1	1	**3**		3	**3**		3	**6**	3	3	**5**	2	3
16	13	**95**	49	46	**95**	49	46	**121**	47	74	**84**		84
1	1	**4**	2	2	**4**	2	2	**5**	2	3	**3**		3
	15												
	2												
				5			5						
				2			2						
94	**60**	**658**	**351**	**312**	**658**	**351**	**312**	**1149**	**402**	**747**			
7	**10**	**29**	15	14	**29**	15	14	**45**	**17**	**28**			
8	**7**												
1	1												

Deževa BB 36305 tel: 020/ 353 - 411				OŠ "Bratstvo" Gojka Bačanina 50 Novi Pazar br. tel: 020 / 315 -112 osbratstvo@yu1.net										
Šaronje	Postenje	matična škola na jeziku nac. manjine	matična škola na srpskom jeziku	**UKUPNO**	matična škola na jeziku nac. manjine	matična škola na srpskom jeziku	**UKUPNO**	Krće	Muhovo	Buče	Svilanovo	Štitare	Vučiniće	odeljenje na jeziku nac. Manjine Bele Vode
10	15	0	0				**9.3**	17	8	15	12	0	9	5
	13		15	**197**	17	180	**24**	4	2	6	1		1	
	1		1	**7**	1	6	**7**	1	1	1	1		1	
	24		10	**220**	21	199	**27**	3	4	2	2		4	
	1		1	**8**	1	7	**7**	1	1	1	1		1	
	18		18	**209**	21	188	**31**	5	3	6	4			
	1		1	**7**	1	6	**6**	1	1	1	1			
	14		16	**186**	22	164	**17**		4	1				
	1		1	**7**	1	6	**4**		1	1				
8	16		15	**212**	22	190	**35**							
1	1		1	**7**	1	6	**2**							
9	19		15	**225**		225	**21**							
1	1		1	**7**		7	**2**							
10	13		20	**185**		185	**30**							
1	1		1	**7**		7	**2**							
8	17		19	**169**		169	**29**							
1	1		1	**7**		7	**2**							
11							**56**	8	13	15			5	
2							**8**	1	2	2			1	
							6				6			
							1				1			
							0							
							0							
							0							
							0							
35	**134**	**0**	**128**	**266**			**214**	**12**	**13**	**15**	**7**		**5**	**8**
6	**8**	**0**	**8**	**34**			**26**	**2**	**2**	**2**	**1**		**1**	**1**
							15							
							2							

O.Š. "Đura Jakšić" Trnava BB Novi Pazar tel: 020/ 385 - 728 ostrnava@open.telekom.rs													
Leča	Odojeviće	Rajetiće	Brđani	matična škola na jeziku nacona.manjine	matična škola na srpskom jeziku	**UKUPNO**	Kovačevo	Kuzmičevo	Vranovina	Vitoš	Kosuriće	Zavod NP Banja	NP Banja
						100	5	16	4	12	10	14	14
				11	19	**28**							
				1	1	**2**							
				15	23	**34**							
				1	1	**2**							
				13	21	**36**							
				1	1	**2**							
				14	19	**30**							
				1	1	**2**							
				23	19	**39**							
				1	1	**3**							
				19	20	**43**							
				1	1	**3**							
				24	17	**45**						2	
				1	1	**4**						1	
				21	31	**44**							
				1	1	**3**							
	2	2				**42**		3	7	3		2	16
	1	1				**8**		1	1	1		1	2
4			9			**5**	5						
1			1			**1**	1						
4	**2**	**2**	**9**	**140**	**169**	**335**	**5**	**3**	**7**	**3**	**0**	**4**	**16**
1	**1**	**1**	**1**	**8**	**8**	**30**	**1**	**1**	**1**	**1**	**0**	**2**	**2**

O.Š. "Jošanica" Lukare Novi Pazar tel: 020/ 448 - 073 osjosanicanp@open.telekom.rs							O.Š. "Desanka Maksimović" Cetinjska 10 , Novi Pazar tel: 020/ 316 - 360 osdesankam@gmail.com				O.Š. "Avdo Međedović" Dubrovačka 408 Novi Pazar tel: 020/5335-200 osselakovac@gmail.com			
Žunjeviće	Grubetiće	Krušev o	Kominje	Mur	matična škola na jeziku nac. manjine	matična škola na srpskom jeziku	**UKUPNO**	specijalno odelj	matična škola na jeziku nac. manjine	matična škola na srpskom jeziku	**UKUPNO**	matična škola na jeziku nac. manjine	matična škola na srpskom jeziku	**UKUPNO**
					31		**124**	2	78	44	**102**	**102**		**30**
					2		**6**	1	3	2	**4**	**4**		**2**
					32		**122**	1	74	47	**111**	**111**		**38**
					2		**6**	1	3	2	**4**	**4**		**2**
					34		**124**	5	95	24	**112**	**112**		**34**
					2		**6**	1	4	1	**4**	**4**		**2**
					34		**97**	4	93		**98**	**98**		**33**
					2		**5**	1	4		**4**	**4**		**2**
			6		41		**134**	6	128		**122**	**122**		**42**
			1		2		**6**	1	5		**5**	**5**		**2**
			7		37		**135**	3	81	51	**108**	**108**		**39**
			1		2		**6**	1	3	2	**4**	**4**		**2**
			12		49		**130**	7	84	39	**115**	**115**		**41**
			1		2		**6**	1	3	2	**4**	**4**		**2**
			7		31	12	**138**	5	108	25	**107**	**107**		**52**
			1		1	1	**6**	1	4	1	**4**	**4**		**2**
	2	2	25				**2**	2						**4**
	1	1	2				**0**							**2**
9							**0**							**13**
3							**0**							**2**
							0							**0**
							0							**0**
							33	33						**0**
							6	6						**0**
9	**2**	**2**	**57**		**289**	**12**	**1039**	**68**	**741**	**230**	**875**	**875**		**326**
3	**1**	**1**	**6**		**15**	**1**	**53**	**14**	**29**	**10**	**33**	**33**		**20**

O.Š. "Halifa bin Zajd al Nahjan" Dojeviće t el: 020/ 361 - 633 dojevice@gmail.com							SOMO "Stevan Mokranjac" Oslobođenja 39 , Novi Pazar tel : 020/ 336 - 991 skola39@open.telekom.rs			O.S. "Stefan Nemanja" 37 Sandžačke divizije BB, Novi Pazar tel: 020/ 334 - 030 osstefannemanja@gmail.com				
Sopoćani	Sebečevo Srpski	Sebečevo Bosanski	Požega Bosanski	Požega	matična škola na jeziku nac. manjine	matična škola na srpskom jeziku	UKUPNO	I.O. Raška	matična škola na srpskom jeziku	UKUPNO	matična škola na jeziku nac. manjine	matična škola na srpskom jeziku	**UKUPNO**	Vrbasiće
7	13	13	5	5				20						
			10	20	48	40	100	26	74	135	34	101	**31**	
			1	1	2	2	6.02	1.56	4.46	6	2	4	**2**	
	1	11	9	18	64	25	83	12	71	113	17	96	**32**	
	1	1	1	1	3	1	5	0.72	4.28	5	1	4	**2**	
			14	19	43	27	79	22	57	127	30	97	**34**	
			1	1	2	1	5.12	1.32	3.8	6	2	4	**2**	
		9	13	12	46	19	75	23	52	138	30	108	**34**	
		1	1	1	2	1	6.7	1.98	4.7	6	2	4	**2**	
		3	14	24	40	28	76	21	55	137	41	96	**47**	
		1	1	1	2	1	6.9	1.89	4.98	6	2	4	**3**	
		9	13	21	49	27	57	19	38	139		139	**44**	
		1	1	1	2	1	5.15	1.71	3.44	6		6	**3**	
		7	12	18	49	28				171	27	144	**61**	
		1	1	1	2	1				6	1	5	**3**	
		6	23	30	48	28				165	51	114	**50**	
		1	1	1	2	1				6	2	4	**3**	
		I-III 13											**30**	1
		1											**5**	1
													9	
													3	
	1	**58**	**108**	**162**	**387**	**222**	470	123	347	1125	230	895	**372**	**1**
	1	**7**	**8**	**8**	**17**	**9**	**34.84**	**9.18**	**25.66**	**47**	**12**	**35**	**28**	**1**

	Baletiće	5																															
	Pope																																
	UKUPNO		**118**	**6**	**128**	**8**	**103**	**5**	**99**	**6**	**109**	**6**	**119**	**6**	**114**	**6**	**135**	**6**	**13**	**1**							**938**	**50**						
	UKUPNO ZA NOVI PAZAR		**1,604**	**68**	**1,383**	**69**	**1,633**	**68**	**1,251**	**51**	**1,618**	**68**	**1,555**	**64**	**1,585**	**65**	**1,528**	**61**																

OBJEKTI i OPREMA

U većini škola toaleti su u lošem stanju, nedovoljno opremljeni čak ni minimumom opreme i potrošnog materijala (sapun, toaletni papir). Stanje sanitarno-higijenskih uslova se direktno odražava na nepovoljnu zdravstvenu situaciju, ali i na probleme kulture stanovanja, atraktivnost pojedinih zona za ulaganja u kvalitetnije i zahtevnije sadržaje. Izuzetno mali broj škola ima funkcionalne biblioteke (a i one koje ih imaju oskudevaju u savremenijoj literaturi sa proširenim sadržajima izvan domena lektire i školskog gradiva). i dalje imamo škole koje ne mogu izvoditi časove fizičkog vaspitanja na svojim školskim igralištima i fiskulturnim salama. Opremljenost nastavnim sredstvima je i dalje slaba, posebno kada su u pitanju neove informacione tehnologije.

Većina osnovnih škola nema potrebne kabinete i radionice, prostore za društvene i kulturne aktivnosti, prostore za individualizovanu nastavu i sl. Zatečena mreža osnovnih škola ambiciozno je postavljena a nakon toga u velikoj meri zapostavljena i zaboravljena. To je dovelo do neprirodne disproporcije koja se ogleda u mnogobrojnim malenim seoskim školama koje se nalaze gotovo pred gašenjem i istovremeno, velikih i tesnih gradskih centralnih škola koje rade i u tri smene koristeći praktično svaki raspoloživi prostor za nastavu. Nepostojanje jasnih pravaca razvoja regije ima neposredan uticaj na projektovanje i profilisanje određenih obrazovnih kapaciteta i programa unutar prostora regije. Zatečeni razvoj školske mreže i specifičnosti kapaciteta osnovnih škola nesumnjivo nisu polazili od realnih demografskih, saobraćajnih i opštih razvojnih modela. To se jasno vidi u stanju mreže osnovnih škola, tj. u njihovom rasporedu i projektovanim kapacitetima.

SREDNJE OBRAZOVANJE

Na teritoriji grada Novog Pazara imamo 6. srednjih škola koje broje ukupno 197 odeljenja i 5172 ucenika što u proseku iznosi 32,83 odeljenja po školi i 26,25 učenika po odeljenju. Pored ovih, državnih škola u Novom Pazaru, postoji i nekoliko privatnih srednjih škola kao i medrese. Mreža srednjih škola je takode dosta zastarela i neadekvatna realnoj privrednoj i opštoj društvenoj situaciji. Internatski kapaciteti koji su veoma važni za formiranje i rad specifičnih škola šireg regionalnog interesa praktično ne postoje. Veliki broj odeijenja u Novom Pazaru ima preko 30 učenika, a višegodišnji porast broja učenika nije pratila dogradnja potrebnog prostora, tako da su se učionice opšteg tipa često pretvarale u prostorije namenjene za kabinete, biblioteke i sl. Stanje nastavnog kadra u određenoj meri prati ovu situaciju . Aktivnost stručnih društava koja prate nastavu je takode slaba. Školske biblioteke su u veoma teškom stanju, bez savremene literature i minimalnog prostora i opreme za rad. Škole ne raspolažu prostorima za rekreativne i sportske aktivnosti (naročito ako se uzme u obzir broj učenika). . Na nivou srednjih škola lako se primećuju razlike u projektovanim kapacitetima određenih obrazovnih profila u odnosu na trendove razvoja odgovarajućih privrednih dclalnosti. Oseća se deficit savremenijih i perspektivama ekonomskog razvija primerenijih obrazovnih profila (javne službe, proizvodno-umctnička zanimanja, viši nivoi poljoprivredne proizvodnje i sl.). Takode, na nivou srednjih škola lako se primećuju razlike u projektovanim kapacitetima određenih obrazovnih profila (npr. tekstilna struka, poljoprivredna struka, ekonomska struka) u odnosu na trendove razvoja odgovarajućih privrednih dclalnosti. Za srednje škole u Srbiji još uvek ne postoje egzaktni pokazatelji o kvalitetu i efikasnosti nastave. Podaci sa prijemnih ispita na nekim fakultetima su fragmentarni i nepouzdani. Indikativno je, ipak, da na nekoliko tradicionalnih takmičenja i smotri srednjoškolaca u Srbiji u oblastima bliskim školskim predmetima učenici sa ovog

prostora su veoma malo zastupljeni, a broj nagrađenih je neproporcionalno nizak u odnosu na broj učenika.
Gradska administracija uz mobilizaciju drugih političkih struktura bi morala da se efikasnije angažuje na podizanju klime zakonitosti u obrazovanju i to efikasnijom borbom protiv korupcije i nepotizma, komercijalizacije obrazovanja po cenu kvaliteta i pouzdanosti, smanjivanja konflikata i podela u školskim kolektivima, zalaganjem (preko školskih odbora ali i na druge načine) za podizanje pedagoških elemenata nastave, brige o svakom učeniku proširenjem pedagoške i psihološke službe i uspostavljanjem dobre koordinacije među postojećim službama itd.

Preporučuje se direktna podrška progamima namenjenim podizanju motivacije i kvaliteta obrazovanja i to kroz forme nagrada (kvalitetne i podsticajne nagrade za najbolje učenike i sufinansiranja vanškolskih aktivnosti koje promovišu obrazovanje. Grad Novi Pazar je među prvim u Republici Srbiji koji na dostojan način reklamira i novčano nagrađuje učenike generacije i one koji osvajaju nagrade na republičim i međunarodnim takmičenjima.

ŠKOLSKA UPRAVA: NOVI PAZAR
BROJ UČENIKA i ODELJENJA U SREDNJIM ŠKOLAMA ZA ŠKOLSKU 2016/2017. GODINU

OPŠTINA	NAZIV ŠKOLE ADRESA i SEDIŠTE, TELEFON, IMEJL	PODRUČJE RADA GIMNAZIJA	OBRAZOVNI PROFIL SMER	RAZREDI								Specijalna odeljenja (u sastavu srednje škole)								Odeljenja muzičke škole (u sastavu srednje škole)								UKUPNO	
				I RAZRED		II RAZRED		III RAZRED		IV RAZRED		I RAZRED		II RAZRED		III RAZRED		IV RAZRED		I RAZRED		II RAZRED		III RAZRED		IV RAZRED			
				BR.UČ.	BR.OD.	BR.UČ.	BR.OD.	BR.UČ.	BR.OD.	BR.UČ.	BR.OD.	BR.UČ.	BR.OD.	BR.UČ.	BR.OD.	BR.UČ.	BR.OD.	BR.UČ.	BR.OD.	BR.UČ.	BR.OD.	BR.UČ.	BR.OD.	BR.UČ.	BR.OD.	BR.UČ.	BR.OD.	BR.UČ.	BR.OD.
NOVI PAZAR	Gimnazija Novi Pazar Vuka Karadžića BB tel : 020/331 -470 gimnazinp@verat.net	Gimnazija	Prirodno matematički	30	3	86	3	55	2	56	2																	**227**	**10**
			Društveno jezički	30	4	123	4	93	4	104	3																	**350**	**15**
			Opšti tip	30	3	98	3	95	3	103	3																	**326**	**12**
			Informatički smer	30				25	1	36	1																	**91**	**2**
		UKUPNO		**120**	**10**	**307**	**10**	**268**	**10**	**299**	**9**																	**994**	**39**
	Ekonomsko - trgovinska škola 28 novembra 163 tel : 020 / 323 - 770 nsekonom@verat.net	Ekonomija pravo i administracija	Službenik osiguranja	24	1	24	1	23	1	23	1																	**94**	**4**
			Komercijalista	30	1	26	1	22	1	22	1																	**100**	**4**
			Poslovni administra	30	1	30	1	27	1	31	1																	**118**	**4**
			Finansijski administrator	30	1	63	2	53	2	24	1																	**170**	**6**
			Ekonomski tehničar	30	1	36	1	47	2	28	1																	**141**	**5**
			Pravni tehničar	60	2	64	2	57	2	93	3																	**274**	**9**
			Tehničar obezbeđenja	30	1	32	1	29	1	26	1																	**117**	**4**
		Ostalo - Lične usluge	Ženski frizer	30	1	31	1	40	2																			**101**	**4**
		UKUPNO		**264**	**9**	**306**	**10**	**298**	**12**	**247**	**9**																	**1115**	**40**

NOVI PAZAR	Škola za dizajn tekstila i kože Vuka Karadžića BB tel : 020 312 - 799 skolazadizajnnp@yahoo.com	mašinstvo i obrada metala	Maš teh za komp konstru	27	1																							27	1
			Teh za kom upravljanje			22	1	22	1	20	1																	64	3
			Maš teh za moto vozila	30	1																							30	1
			Automehaničar			24	1	23	1	36	2																	83	4
		Elektrotehnika	Admini računara					10	1	16	1																	26	2
			Elektrote energetike	21	1																							21	1
			Elektroteh multi							10	1																	10	1
			Elektro računa	22	1	17	1	22	1	18	1																	79	4
		Saobraćaj	Elektro.inform.teh							21	1																	21	1
			Elektroteh za ter i ras ure	58	2	47	2	49	2	34	2																	188	8
			Tehničar dru saobra																										
		UKUPNO		**158**	**6**	**110**	**5**	**126**	**6**	**155**	**9**																	**549**	**26**
	Ugostiteljsko - turistička škola Rasima Halilovića BB Novi Pazar tel : 020/ 317 - 896 info@turistskola.edu.rs	Trgo. ugo i tur	Turistički tehničar																									566	29
			Ugostiteljski Tehničar	27	1	20	1	15	1	20	1																	82	4
			Trgovinski tehničar	22	1	23	1	25	1	24	1																	94	4
			Kulinarski tehničar	22	1	15	1	12	1																			49	3
			Trgovac	17	1																							17	1
			Konobar/Kuvar			13	1	11	1																			24	2
			Konobar																									0	0
			Prehrambeni tehničar	17	1	14	1	16	1	20	1																	67	4
		UKUPNO		**105**	**5**	**85**	**5**	**79**	**5**	**64**	**3**																	**899**	**47**

NOVI PAZAR	Tehnička škola Novi Pazar tel:020/311 - 945 Vuka Karadžića BB tehnickanp1@open.telekom.rs	Tekstilstvo	Dizajner odeće	34	2	13	1	20	1	37	2																	104	6
			Tehničar modelar odeće	28	1	20	1	14	1	17	1																	79	4
			Konfekcijski tehničar	34	1	24	1	21	1	23	1																	102	4
			Mehaničar testi mašina			17	1																					17	1
		Kožarstvo	Dizajner proizvoda od kože	22	1	20	1	12	1	16	1																	70	4
			Tehničar modelar kože	26	1			13	1	14	1																	53	3
		Geodezija	Geodetski tehničar	22	1	18	1	14	1	19	1																	73	4
			Ruk gra meh i meh teks maš	19	1	14	1	15	1																			48	3
		Građevina	Građ teh za visokogradnju							11	1																	11	1
			Građ teh za niskogradnju	60	2	62	2	56	2	64	2																	242	8
		Šivač tekstila	Šivač	30	1	26	1	22	1																			78	3
		UKUPNO		**275**	**11**	**214**	**10**	**187**	**10**	**201**	**10**																	**877**	**41**
	Medicinska škola tel: 020/ 332 - 982 Novi Pazar Sutjeska BB msnp@verat.net	Zdravstvo i socijalna zaštita	Fizioterap. Teh	37	1	38	1	37	1	36	1																	148	4
			Medi ses - vaspi					39	1	32	1																	71	2
			Labaratori teh			38	1																					38	1
			Pedijatrijski teh	37	1	37	1																					74	2
			Medi ses - tehni	39	1	38	1	74	2	77	2																	228	6
			Zubni tehničar	40	1	39	1	36	1	38	1																	153	4
			Ginekološ.akušer.	36	1			34	1																			70	2
			Farmaceutski teh	40	1	34	1	36	1	38	1																	148	4
		UKUPNO		**299**	**6**	**224**	**6**	**256**	**7**	**221**	**6**																	**899**	**25**
UKUPNO NOVI PAZAR																												**5364**	**218**

VISOKO OBRAZOVANJE

Pokušaji unapređivanja situacije na nivou visokog obrazovanja još su uvek u početnoj fazi i teško je dati ocene koliko će biti uspešni. Celokupnu situaciju dodatno usložnjava sadašnji ekonomski i politički momenat kada je gotovo nemoguće sagledati realne potrebe za kadrovima i znanjima, što je uslov kvalitetnog planiranja razvoja obrazovnih institucija.
Ipak, geografsko-saobraćajni položaj i kulturna složenost regije mogu se posmatrati kao pozitivan razvojni faktor jer. u najmanju ruku, povećavaju atraktivnost spoljne podrške i ulaganja, ali i podižu motivaciju lokalnih snaga da se ozbiljnije angažuju u prevladavanju uočenih problema.

DRŽAVNI UNIVERZITET U NOVOM PAZARU

Državni univerzitet u Novom Pazaru je samostalna visokoškolska ustanova, čiji je osnivač Republika Srbija. Univerzitet je osnovala Vlada Republike Srbije na sednici koja je održana u Nišu 26. oktobra 2006 godine i to na osnovu člana 40. stav 2. Zakona o visokom obrazovanju i člana 43.stav 1. Zakona o Vladi. Univerzitet je započeo ostvarivanje studijskih programa već od školske 2006/2007 godine.

Pri pripremi i izradi koncepcije Univerziteta usvojen je integrisani model univerziteta koji je u potpunosti prilagođen radu i školovanju studenata po principima Bolonjske deklaracije. Osnovna misija Univerziteta je da brine o razvoju regije, podiže sistem vrednosti i doprinosi održivom razvoju društveno ekonomske zajednice. Misija, vizija i ciljevi razvoja univerziteta mogu se naći na sledećem linku http://np.ac.rs/yu/home-mainmenu-1/misija-i-cilj.

Trenutno je nastava i naučno istraživački rad na Univerzitetu organizovan u okviru 10 deparmana i to na:

1. Departmanu za Pravne nauke
2. Departmanu za Ekonomiju
3. Depatmanu za Filološke nauke
4. Departmanu za Filozofske nauke
5. Departmanu za Tehničke nauke
6. Departmanu za Matematičke nauke
7. Departmanu za Hemijsko-Tehnološke nauke
8. Departmanu za Biomedicinske nauke
9. Departmanu za Umetnost
10. Departmanu za Multidisciplinarne nauke.

Pored toga u sastavu Univerziteta postoji Naučno istraživački centar, Karijerni centar, Kreativni centar, Računski centar kao i Inovacioni laboratorijski kapaciteti koji se mogu koristiti za pružanje usluga široj društvenoj zajednici.

Naučno-istraživački centar implementira naučno istraživačke aktivnosti u deset laboratorija. Na razvojnim i naučnim aktivnosti angažovano je 192 nastavnika i saradnika. Od toga je 102 doktora nauka, 90 magistra i diplomiranih stručnjaka. DUNP je uspostavio saradnju sa svim državnim univerzitetima u Srbiji i sa nekoliko univerziteta u inostranstvu, što je već dalo rezultate u zajedničkim istraživanjima, projektima i gostovanjima poznatih stručnjaka iz raznih oblasti. Naučno istraživački rad integrisanog DUNP orijentisan je na osnovna i primenjena istraživanja. Naučna polja zastupljena na DUNP su iz oblasti prirodno-matematičkih, tehničko-tehnoloških, društveno-humanističkih i bio-medicinskih nauka. U okviru navedenih naučnih polja, statutom Univerziteta, definisane su uže naučne oblasti

zastupljene preko departmana i studijskih programa iz oblasti prava, ekonomije, srpskog/bosanskog jezika, psihologije, matematike, fizike, biologije, hemije, poljoprivredne proizvodnje, računarstva i informatike, audio i video tehnologija, građevinarstva i arhitekture i sporta i rehabilitacije.

Računski centar se bavi pre svega održavanjem računarske mreže univerziteta, što podrazumeva obezbeđivanje optimalnog funkcionisanja svih aktivnih servera, uređivanjem univerzitetske internet prezentacije, kao i održavanjem i servisom računara i opreme.Sa akademskom mrežom Srbije povezani smo jednim gigabitnim linkom što je u današnjim uslovima dovoljno za naš univerzitet, obzirom da je po uređenju integrisan. Univerzitet raspolaže sa preko 200 računarskih priključaka, koji su međusobno povezani u lokalnu mrežu. Postoje 4 računarske učionice od čega je jedna opremljena za učenje jezika a jedna za učenje na daljinu.

Kao integralni deo inovacionih kapaciteta Univerziteta uspostavljena je baza podataka sa inovacionimm kapacitetima koji se mogu koristiti i za pružanje usluga široj društvenoj zajednici. Najznačajnije laboratorije su Laboratorija za ispitivanje građevinskih materijala i Laboratorija za audio video tehnologije u okviru Departmana za tehničke nauke, Laboratorija za biomedicinska istraživanja u okviru Departmana za biomedicinske nauke, Laboratorija za hemijska istraživanja u okviru Departmana za hemijsko-tehnološke nauke. Detaljne informacije o svakoj od laboratorija su date u bazi koja je dostupna na linku http://np.ac.rs/yu/centri/inov-kap

Kreativni centar Univerziteta služi za promociju inovacija i kreativnosti studenata. U okviru njega je instaliran računarski sistem kao i kompletna oprema za pripremu, skeniranje, modelovanje i štampu 3d objekata i prototipova. U okviru kreativnog centra Univerzitet je obezbedio obuku trenera za metodologiju inovativnih aktivnosti, marketing aktivnosti, razvoj biznis modela CANVAS modelom, pitanja regulisanja intelektualnog vlasništva, razvoju i implementaciji start up pristupa u razvoju preduzeća. Ovaj centar je osnova podrške studentima za razvoj preduzetničkih veština.

Karijerni centar pruža podršku diplomcima koja im je neophodna radi lakšeg zapošljavanja. Karijerni centar ima kompletnu bazu podataka o 1035 diplomaca, 375 studenata je prošlo obuke koje su se odnosile na veštine neophodne prilikom traženja posla i predstavljanja poslodavcima. Karijerni centar je uspostavio saradnju sa preko 79 mogućih poslodavaca, preko 100 studenata je obavilo praksu u saradnji sa lokalnim firmama ili javnim ustanovama i preduzećima.

Na Državnom univerzitetu u Novom Pazaru studira 4000 studenata, ukupno diplomiranih ima oko 1600, master rad je do danas odbranilo 457 kandidata, a doktorsku disertaciju 5 kandidata. Na Univerzitetu ima 340 zaposlenih nastavnika i saradnika i 110 zaposlenih u okviru administrativnog osoblja.

Univerzitet raspolaže velikim potencijalom u stručno obrazovanim kadrovima kao i prostorom od 15500 kvadrata u okviru zgrade Univerziteta i dodatnih 4500 kvadrata u Multifunkcionalnom objektu u kome je smešten i Naučno-istraživački centar.

Planovi i projekti za dalji razvoj Univerziteta u skladu sa strateškim planom razvoja

Univerzitet u skladu sa trendovima i potrebama tržišta rada akreditуje studijske programe koji mogu da podmire potrebe tržišta za specifičnim znanjima. Od školske 2017/18 akreditovana su tri nova studijska programa i to: Softversko inženjerstvo na Departmanu za tehničke nauke, Poslovna informatika na Departmanu za ekonomske nauke i Agronomija na Departamanu za tehničko-tehnološke nauke. Sva tri programa su zasnovana na pružanju znanja studentima neophodnim da lako nađu zapošljenje u okviru ovih deficitarnih zanimanja.

Univerzitet u okviru svog strateškog opredeljenja aktivno radi na implementaciji aktivnosti koje se odnose, pored osnovne misije univerziteta obrazovanja i naučno istraživačkog rada, na treću misiju univerziteta. Treća misija se odnosi na aktivnosti u okviru prenosa tehnologija i inovativnosti, celoživotnog učenja i društveno aktivnog uključivanja Univerziteta u sve pore života zajednice.

Prenos tehnologija i inovativnost podrazumevaju stavljanje kapaciteta Uiverziteta na uslugu privrednoj zajednici radi kreiranja novih usluga ili proizvoda kao i rešavanja izazova sa kojima se ova zejednica suočava. Aktivnosti koje omogućavaju ove aktivnosti se moraju realizovati na tri koloseka.

Prvi je promocija inovativnosti kod studenata osnovnih i master studija. Promocija se vrši kroz studentska takmičenja za najbolju studentsku ideju na nivou univerziteta i na nacionalnom nivou. Cilj Univerziteta je da uspostavljanjem saradnje sa lokalnom samoupravom i lokalnim privrednicima kao i uključivanje istih radi proširivanja takmičenja na širu populaciju mladih, obzirom da su sastavni delovi takmičenja i obuke u oblastima preduzetništva, pisanja biznis modela i zaštite intelektualne svojine.

Drugi je promocija naučnih rezultata do kojih su došli istraživači i saradnici Univerziteta, kao i njihova primena u firmama ili javnim preduzećima. Radi ovih aktivnosti neophodno je poboljšati vezu između ekonomskog sektora i Univerziteta. Primer saradnje je razvoj prototipa programa za praćenje zauzetosti parking prostora u gradu Novom Pazaru u saradnji sa JP Parking Servis.

Treći kolosek je omogućavanje lokalnim firmama da iznesu svoje problem Univerzitetu radi rešavanja istih. Da bi se ovo ostvarilo neophodna je saradnja i svest kod ekonomske zajednice o resursima sa kojima Univerzitet raspolaže kako sa ljudskim tako i materijalnim.

Univerzitet ozbiljno prilazi i pitanjima celoživotnog učenja, prilikom razvoja master studijskih programa vodi se računa da oni budu korisni kako tek svršenim diplomcima, tako i profesionalcima koji rade ali nisu eventualno završili ovaj stepen studija. Primer ovakvog pristupa je master programa iz oblasti finansijskog menadžmenta, knjigovodstva i upravljanja javnom administracijom (upravom). Kao i niz kratkih kurseva za obuku zaposlenih u javnoj upravi u Srbiji, pripremljenih u skladu sa zakonom o Visokom obrazovanju. Pored toga Univerzitet organizuje i druge vidove sticanja znanja putem obuka i izdavanja odgovarajućih sertifikata.

Društveno odgovorno ponašanje Univerziteta se promoviše i zaposleni na univerzitetu kao i studenti aktivno učestvuju u svim aktivnostima koje doprinose razvoju zajednice. Primeri ovog angažovanja su organizacija sajma Humani bazar, aktivnosti studenata u humanitarnim

akcijama, aktivizam profesora na ukazivanjuiI rešavanju društvenih problema, uključivanje nastavnog kadra i studenata u izradu strateških dokumenata grada.

Prilikom apliciranja za međunarodne projekte Univerzitet sve gore pomenute aktivnosti uzima u obzir. U ovom trenutku aktivnosti Univerzieta u pripremi i apliciranju za međunarodne ili evropske fondove, koji zahtevaju saradnju više društvenih činilaca su sledeće.

U saradnji sa SEDA-om , i sa partnerima iz lokalnih institucija Univerzitet želi da iskoristi iskustva dobijena postavljanjem solarne elektrane kapaciteta 10kW (koju je Univerziete finansirao iz sopstvenih sredstava). Plan je da se prošire kapaciteti elektrane, da se iste postave na školama u ulici Vuka Karadžića, kao i da se postavi solarno osvetljenje na pešačkoj zoni. Time bi se formirao solarni park koji bi se vremenom proširio na područje stare čaršije, a u skladu sa normama zaštite iste. Univerzitet je pomogao da Tehnička škola u Novom Pazaru aplicira za projekat prekogranične saradnje u saradnji sa Operatorom distribuiranih Sistema Srbije i Tehničkom školom u Plavu. Obzirom na pravila CBC programa Univerziete se javlja kao konsultantski entitet u istom. Dobijanje ovog granta bi omogućilo prve korake u implementaciji planirane aktivnosti.

Univerzitet je u saradnji sa Fakultetom Organizacionih Nauka, Univerziteta u Beogradu i školama u Bijelom Polju i Rožajama aplicirao za projekat uspostavljanja preduzetničkih i kreativnih centara u srednjim školama, kao i proširivanju usluga postojećih centara na Univerzitetu koje bi se otvorile za korišćenje i učenicima srednjih škola. Planiran je i niz aktivnosti na promociji poslovnih veština kao i konkurs za pružanje IT rešenja zainteresovanim malim i srednjim preduzećima iz prekograničnog regiona.

Univerzitet dugi niz godina uspešno aplicira za projekte finansirane iz fondova EU, a u okviru projekata Tempus i Erasmus+, bilo kao nosilac projekata ili parterska institucija. U narednim godinama Univerzitet će raditi na podizanju svojih kapaciteta radi pripreme projekata u okviru naučno-istraživačkog projekta Horizont 2020. Takođe Univerzitet uspešno aplicira za projekte finansirane na nacionalnom nivou od strane ministarstava Republike Srbije.

Pored Državnog univerziteta u Novom Pazaru postoji još nekoliko privatnih univerziteta i fakulteta, departmana univerziteta čiji je osnivač Republika Srbija, Fakultet za islamske studije i nekoliko konsultativnih jedinica univerziteta iz zemlje i inostranstva. Što se tiče konkretnijih podataka u vezi navedenog, nismo naišli na dobru volju njihovih predstavnika koja bi rezultirala uvidom u trenutno stanje i eventualnu strategiju razvoja visokog obrazovanja.

REZIME

Neosporno je da stanje u kome se nalazi lokalno obrazovanje na području Novog Pazara može biti mnogo bolje. Predškolsko obrazovanje je slabo razvijeno, a većina osnovnih i srednjih škola raspolaže lošim uslovima za izvođenje nastave gde je naročito kritična situacija u pogledu sanitarnih i higijenskih uslova.

Elementi sistema obrazovanja

Predškolsko obrazovanje je izuzetno slabo razvijeno po osnovu obuhvatu dece i prostorno-tehničkim uslovima koji se u postojećim ustanovama realizuju. Kvalitetno i obuhvatno predškolsko obrazovanje i vaspitanje je od velikog značaja za podizanje kvaliteta praktično svih narednih faza obrazovanja i bez ozbiljnijeg zahvata u ovaj problem neće se moći očekivati značajnije pomeranje u efikasnosti osnovne škole. Postojeće ustanove koncentrisane isključivo u gradskim centrima pokrivaju mali procenat dece koji iznosi oko 30% Iako se može očekivati veći politički pritisak da se kapaciteti i obuhvata značajno prošire (zahtevi uslovljeni procesima reforme obrazovanja i novim Zakonom o osnovama sistema obrazovanja), lokalna zajednica će se neizostavno suočiti sa problemima nedostatka investicionih sredstava za proširenje postojećih i izgradnju novih kapaciteta. Problem obuhvata dece predškolskim obrazovanjem na seoskom području naročito je težak i to ne samo na ovom prostoru, već je generalno veliki izazov za čitavu teritoriju Srbije. U svakom slučaju, ne očekuje se da će se ovaj problem moći uspešno resiti tokom narednih 3-5 godina.

Kada je u pitanju osnovno obrazovanje škole su nebalansirano razvijane, tj. većina centralnih škola su tesne za veoma veliki broj učenika (projektovani kapaciteti odgovaraju za otprilike polovinu učenika, pa se u mnogo škola radi i u tri smene), dok je preveliki broj majušnih seoskih škola sa kritično malim brojem učenika.

Nekoliko problema specifičnih za projektovanje pozitivnih poteza lokalne administracije možemo u ovom momentu izdvojiti:

Neoptimizovana mreža kako gradskih, tako i seoskih škola. Gradske škole su tesne i preopterećen dok su seoske škole disperzivno locirane sa prevelikim brojem veoma malih izdvojenih odeljenja koja ne dopuštaju izvođenje mnogih važnih oblika i sadržaja nastave (grupni oblici rada) Jedan od najvećih izazova kod ovog pitanja jeste kako eliminisati treću smenu i stvoriti minimalni fizički prostor za razvoj vannastavnih aktivnosti.

Slaba opremljenost adekvatnom infrastrukturom (toaleti, voda. struja, internet), ali i zastareli programi i metode rada u odnosu na visokorazvijene oblike nastave u Evropi svakako su problem koji se moraju urgentno rešavati. Dovoljno je posetiti nekoliko slučajno odabranih seoskih škola i shvatiti da kao da ne postoji nikakav pomak u odnosu na funkcionisanje istih škola pre dvadesetak godina.

Spremnost lokalne sredine da se pokrenu kompleksni programi povećane interakcije škole i lokalne zajednice (škola kao kulturni centar, škola kao centar neformalnog obrazovanja stanovništva, lokalni informacioni centar u školi, škola kao pokretač programa razmene i saradnje itd.).

Srednje obrazovanje odlikuje pre svega neuravnotežen balans kapaciteta srednjih škola u odnosu na (realan i potencijalni) priliv učenika iz osnovnih škola. Kapaciteti srednjih škola su izuzetno nedovoljni i neophodno je hitno proširenje, kako u pogledu kapaciteta postojećih, tako i izgradnje novih škola. Ovde ukazujemo na nekoliko karakterističnih problema:

Proširivanje stručnih profila srednjih škola strukama za koje se utvrdi postojanje dugoročnih nespornih kadrovskih potreba. U svakom slučaju, valja razmisliti o promenama u obrazovnim profilima ekonomske i tehničke škole (započete promene u profilima nisu dovoljne),

formiranje ozbiljnog programa obuke za tehničko-servisne poslove, obrazovanju kadrova za potrebe javne administracije i sl.

Očekivane inicijative za formiranje privatnih srednjih škola ne nailaze na dovoljno pripremljen teren, tj. definisane prioritete i dovoljno dobro povezane strukture poslodavaca (udruženja i komore) koje moraju imati ključnu ulogu u uspešnom postavljanju privatnih škola. tj. najuspešniji model je kada se prve privatne škole formiraju za zanimanja koja su namenjena privatnom sektoru.

Obrazovanje osoba sa specifičnim potrebama je dosta zapostavljeno pitanje. Relativno mali broj učenika je obuhvaćen različitim formama ovakvog obrazovanja i taj broj je značajno manji od broja onih koji zahtevaju specifičan i profesionalan odnos u savladavanju zatečenih problema.

Više i visoko obrazovanje se nalazi u vrlo specifičnoj situaciji. Više škole faktički ne postoje, mada ima dosta mladih koji pohađaju ovaj tip škola van teritorije Novog Pazara.

Obrazovanje van regije (eksterno obrazovanje) jeste takode oblik obrazovanja lokalnih kadrova i ne srne se posmatrati kao "odgovornost drugih". Lokalna administracija bi mogla poraditi na vođenju evidencije kadrova koji se školuju van regije, održavanju komunikacije sa svojim najboljim studentima i stručnjacima bez obzira gde žive ili rade. Takođe bi se moglo razmišljati o vođenju aktivne politike slanja mladih na kvalitetne programe obrazovanja van regije uključujući i slanje na redovne i poslediptomske studije u inostranstvo gde bi se, uz malo napora, mogli obezbediti povoljni krediti ili stipendije čak i za veoma prestižne univerzitetske centre (pod uslovom, naravno, da izbor kandidata bude objektivan i zasnovan isključivo na njihovim rezultatima, sposobnostima i jasnim profesionalnim ambicijama). Obrazovanje odraslih je izuzetno nerazvijeno, mada se ova konstatacija može dati za čitavu republiku. Imajući u vidu zatečeno stanje obrazovanosti stanovništva pre 30-40 godina, tj. sadašnju obrazovanost starije i srednje-generacijske radne snage, kao i dinamične fluktuacije u strukturi lokalne ekonomije, ovde je izuzetno važno pokrenuti ozbiljne programe i mobilisati postojeće obrazovne ustanove da se na ovom planu posebno angažuju. Obrazovanje odraslih na prostoru ove regije je u tesnoj vezi i sa problemom vrednosti, tj. podizanjem značaja obrazovanosti kao vrednosne kategorije. Pri tome valja biti veoma oprezan da se ne bi zamenili ciljevi i kampanja vodila na (kod nas pogrešno uspostavljen) način daje cilj "dobiti diplomu/sertifikat" umesto suštinskog cilja "steći znanje". Kod osmišljavanja programa za obrazovanje odraslih takođe se mora imati na umu da se ponudi "lepeza programa" prilagođena ne samo strukama i znanjima, već i različitim uzrastima i kulturno-obrazovnim profilima potencijalnih korisnika .

Neformalno obrazovanje, odnosno obrazovanje kroz programe i aktivnosti neobrazovnih institucija može imati veliku ulogu u ovoj oblasti. Ovde se misli na ulogu medija u promovisanju "obrazovnih vrednosti", ali i ponudi konkretnih obrazovnih programa, emisija, tekstova i sl, zatim na ulogu strukovnih udruženja, društvenih i nevladinih organizacija, obrazovne funkcije zdravstvenih i kulturnih ustanova, pa čak i verskih zajednica sa kojima se može razgovarati o promociji određenih kulturno-obrazovnih vrednosti gde se ideje koje ove zajednice promovišu dodiruju i preklapaju sa namerama javnih institucija (zdravlje i higijena, tolerancija, kultura rada, zakonitost, …)

Tako, na primer, osobama ispod 30 godina ima više smisla nuditi kurseve stranih jezika i rada na računaru, starijim osobama koje žive na selu kvalitetne i atraktivne kurseve iz domena

poljoprivrede, trgovine, prehrambene tehnologije, uređenja domaćinstva, čuvanje i negovanje javnih prostora,ispravljanje" novijih običaja - rasipničko ponašanje, nezdrava ishrana, alkoholizam itd.).

Takode. ne bi trebalo podceniti ni funkciju javnih biblioteka i kulturnih centara, tj. obezbedivanje uslova za snabdevanje biblioteka kvalitetnom instruktivnom, informativnom i edukativnom literaturom iz različitih oblasti, za šta se lako mogu obezbediti donacije i pomoći spolja.

Specifična pitanja - perspektive i mogućnosti

Optimizacija mreže škola svih nivoa (predškolskih ustanova, osnovnih škola i srednjih škola) jedan je od najkrupnijih zadataka u narednom periodu. Pri tome, neophodno je poći od valjanih i aktuelizovanih prostorno-demografskih i ekonomskih razvojnih parametara i prioriteta, zatečene situacije i solidnog uvida u procese osavremenjavanja obrazovnih funkcija u Srbiji i u Evropi. Ovde se neće moći izbeći potreba gašenja i fuzionisanja jednog broja malih seoskih škola, ali i uviđanje neophodnosti "razbijanja" prevelikih škola na manje i funkcionalnije. Takođe se mora sagledati potreba za izgradnjom internatskih kapaciteta za prihvat i smeštaj učenika koji dolaze iz naselja udaljenih u odnosu na sedište škole. Privatne škole su tek u fazi nagoveštaja ali nedostaje usklađeno definisanje potreba. Kao što je već navedeno, preporučuje se da se prve privatne škole formiraju za struke i smerovc namenjenc privatnom privrednom sektoru gde postoje jasno formirane potrebe (koja znanja, koje veštine, koja iskustva i si.), a nikako za struke koje čine okosnicu osnovnih vrednosti i znanja na kojim počiva zajednica.

Poželjno je inicirati formiranje neprofitnih srednjih stručnih škola. tj. škola koje formiraju zainteresovani poslodavci za ciljno školovanje kadrova koji su im potrebni. U tom slučaju u početku postoji jasan motiv osnivača i finansijera da školovanje bude kvalitetno i efikasno i takve škole mogu postati odličan primer širenja mreže sličnih ustanova.

Mogućnost podizanja nivoa malih i srednjih seoskih škola tako da postanu specifični lokalni kulturni centri zaslužuje posebnu pažnju, jer se time, osim obrazovanja, zahvat pravi i u domenu razvoja kulture, lokalne samouprave na nivou mesnih zajednica, unapređivanja seoskog područja, podsticanja razvoja male privrede i poljoprivrede i si. Za ovakve i slične programe takođe postoje potencijalni

Preporučeni potezi - predlozi i preporuke

A. Preporučujemo što hitnije formiranje **Saveta za razvoj obrazovanja grada Novog Pazara**. Savet bi trebalo da čine iskusni i ugledni ljudi koji su dobri poznavaoci svih segmenata obrazovnog rada (predškolsko, osnovno, srednje, više i visoko), koji su nekompromitovani i prihvaćeni od svih segmenata lokalne zajednice. U Savct bi trebalo uključiti i predstavnike najpropulzivnijih privrednih sektora, kao i ključnih van-obrazovnih institucija (zdravstvo, kultura, urbanizam). Savet nikako ne bi trebalo da se konstruiše po partijskom ključu, jer će mu to u startu narušiti kompetentnost. Savet bi trebalo da ima 6 članova i predsednika koga će sami članovi saveta izabrati tajnim glasanjem. Savet bi trebalo da se sastaje najmanje jednom u dva meseca i da formira listu pitanja o kojima će raspravljati. Tu bi svakako trebalo da budu pitanja mreže obrazovnih institucija, kapaciteta i kvaliteta rada škola, stanje i obrazovanje nastavnih kadrova, odnosi između škola i lokalne zajednice, obuhvata dece obaveznim obrazovanjem, podizanja nivoa opremljenosti škola i uslova za

izvođenje nastave, analiza uspešnosti škola, harmonizacija međuetničkih odnosa kroz funkcije obrazovnih ustanova i sličnih pitanja.

Preporučujemo da se osnivačkim aktom Saveta utvrde različiti mandati članova i mehanizmi promene članova koji štite članove Saveta od zamene na osnovu političke volje osnivača, kao i pravo da Savet svoje stavove, zaključke, preporuke i pitanja može neposredno dostavljati odbornicima skupština opština. ali i javnosti (pravo organizovanja konferencija za novinare), kao i pravo organizovanja redovnih konsultativnih savetovanja sa direktorima obrazovnih institucija, predstavnicima strukovnih udruženja, predstavnicima roditelja, privrede i sl.

Takođe se preporučuje hitna izrada studije stanja obrazovnih organizacija koja bi sadržala aktuelizovane podatke o stanju objekata, etničke i socijalne pripadnosti, raspoloživom prostoru i opremljenosti, stanju lokalne infrastrukture (vodosnabdevanje, kanalizacija, stanje toaleta, snabdevanje strujom, grejanje i klimatizacija, pristup internetu, stanje školskih dvorišta, zelenih površina i raspoloživih sportskih i rekrcativnih površina). Ovde je izuzetno važno da se obrade male seoske škole i pokuša doći do podataka o broju dece koja će krenuti u te škole u narednih 2, 3, 4 i 5 godina. Ovu studiju bi mogao da izradi manji stručni tim (1-2 građevinska inženjera, lekar, školski inspektor) za 2-3 meseca. Studija bi se stavila na raspolaganje organima lokalne administracije, ali bi bila i javno dostupan dokument. Studija bi bila osnov za optimizaciju ulaganja u rekonstrukciju i podizanje nivoa rada u školama. Dalje, preporučuje se i sakupljanje podataka o realnim kadrovskim potrebama u privredi i van-privredi. Ovo je od ključne važnosti za sagledavanje optimalnih profila i kapaciteta u domenu srednjeg stručnog, višeg i visokog obrazovanja. Kadrovski profili kojima je raspolagao Zavod za tržište rada nisu realna osnova potreba i u anketiranju potencijalnih poslodavaca valja se osloniti na metod koji polazi od evidencije traženih znanja, veština i iskustava, a nikako od stepena stručne spreme i uobičajene klasifikacije zanimanja, jer to ne pruža validne rezultate kada se radi o novim ili nestandardnim profilima stručnjaka. Kadrovske potrebe bi bilo dobro ispitati u gravitacionoj zoni regije, dakle, i u nekim susednim opštinama. Preporučuje se i izrada aktuelizovane analize uspešnosti učenika (relacija sa efikasnošću školovanja) zasnovane na rezultatima poslednjih klasifikacionih ispita za upis u srednje škole. Ovo može biti dobar pokazatelj problema u procesu nastave ali i "okidač" za povećavanje društvene pažnje posvećene školstvu što je uslov za ozbiljnije i efikasnije angažovanje lokalne zajednice na pitanjima unapređivanja kvaliteta obrazovanja. Uz ovo bi se slobodno moglo ići i u analizu uspešnosti lokalnih srednjoškolaca prilikom upisa na željene fakultete.

Takođe se preporučuje formiranje posebnog **Fonda za razvoj obrazovanja** na principu javnog fonda koji bi mogao da privuče širok krug pojedinaca koji žive u inostranstvu a poreklom su sa ovih prostora ali i privatna preduzeća i njihove partnere da ulažu sredstva u razvoj obrazovnih institucija. Fond bi trebalo da finansira dodatno opremanje škola stipendiranje najboljih učenika i studenata, nagrađivanje najboljih nastavnika, dodatne programe usavršavanja nastavnika, pa sve do ozbiljnijih investicionih zahvata. Fondom bi upravljao odbor sastavljen od uglednih ličnosti iz obrazovanja, privrede i dijaspore. Moglo bi se proučiti uspostavljanje posebnih oblika povezivanja Fonda sa Savetom za razvoj obrazovanja. Poslovanje Fonda moralo bi da bude maksimalno transparentno (internet sajt sa kompletnim uvidom u uplate i isplate, redovna revizija finansijskog poslovanja od strane nezavisnog ovlašćenog revizora. Nevezano za formiranje Fonda za razvoj, preporučuje se pospešivanje javnog ulaganja u škole (iz sredstava gradskog budžeta, preko raspoloživih republičkih fondova) i to, pre svega, u uslove za izvođenje nastave. Određeni interventni potezi, u formi ulaganja u nabavku kvalitetnih učila, rekonstrukciju sanitarnih uslova i sl

(najbolje nakon izrade studije stanja), mogu imati veoma povoljan javni i politički odjek i imati podsticajnu funkciju u lokalnoj sredini. Ovde podsećamo da je u svetu poznat pristup da se deca u malim provincijskim seoskim školama dodatno motivišu za učenje upravo pojačanim ulaganjem u njihove škole, kako bi postale moderne i atraktivne kao i gradske škole. Lokalna administracija bi morala da bude aktivnija na širokom frontu zalaganja za podizanje kvaliteta obrazovanja. U ovu oblast ne spada samo finansiranjc i povoljnija raspodela budžetskih sredstava, već i mnoge specifične akcije. Tako se od postojećih udruženja i nevladinih organizacija može tražiti pokretanje javnih kampanja usmerenih na podizanje svesti o značaju kvalitetnog obrazovanja (nikako kampanje tipa "steknite diplomu XY škole", već kampanje tipa "potrebno vam je znanje"), kako u urbanim, tako i u ruralnim sredinama. Gradska administracija uz mobilizaciju drugih političkih struktura bi morala da se efikasno angažuje na podizanju klime zakonitosti u obrazovanju i to efikasnijom borbom protiv korupcije i nepotizma, komercijalizacije obrazovanja po cenu kvaliteta i pouzdanosti, smanjivanja konflikata i podela u školskim kolektivima, zalaganjem (preko školskih odbora ali i na druge načine) za podizanje pedagoških elemenata nastave, brige o svakom učeniku/studentu, proširenjem pedagoške i psihološke službe i uspostavljanjem dobre koordinacije među postojećim službama itd. Preporučuje se direktna podrška progamima namenjenim podizanju motivacije i kvaliteta obrazovanja i to kroz forme nagrada, kvalitetne i podsticajne nagrade za najbolje učenike, najbolje studente, nagrade za najbolje učitelje i nastavnike. Sufinansiranja vanškolskih aktivnosti, redovne posete učenika kvalitetnim kulturnim manifestacijama i programima, posete obrazovnim, umetničkim, naučnim, ekološkim i drugim kampovima i projektima, sufinansiranje stručnog usavršavanja nastavnika, gostovanje stručnjaka i kulturno-naučnih programa i sl., davanje prostora u lokalnim medijima za predstavljanje najboljih učenika, studenata, nastavnika i škola, obezbedenjc stipendija i sl. Gradska uprava može da bude inicijator, pa čak i neposredan organizator kampanja i masovnih programa učenja stranih jezika, računarskog opismenjavanja. upoznavanja drugih naprednijih, uređenijih i harmoničnijih sredina i sl.

Zaključci

U definisanju razvojne strategije i osmišljavanju konkretnih poteza mora se nastupati oprezno ali i odlučno, razvijajući određene institucije koje garantuju koherentnost i kontinuitet akcije bez obzira na varijacije u odnosu lokalnih političkih snaga, kompetentnost kroz okupljanje najboljih raspoloživih stručnjaka nikako po stranačkom ili bilo kakvom drugom van-profesionalnom ključu i transparentnost kroz javni rad i komunikaciju sa najširom stručnom i drugom javnošću kako bi se obezbedilo podizanje pozitivne klime u javnosti za povećana ulaganja i ubrzani razvoj obrazovne infrastrukture i kvaliteta i efikasnosti postojećih i novih programa.

Postojeće inicijative i procesi u Evropi usmereni ka stvaranju nadnacionalnih i regionalnih centara kvalitetnog višeg i visokog obrazovanja zaslužuju pažnju i interes ove geografski, kulturno i etnički kompleksne regije. Novoformirani lokalni univerzitetski centar ne može pokriti realne potrebe regije, kako u pogledu organizacije i metoda rada, tako i spektra oblasti i disciplina. Zato je važno držati vrata i dalje otvorena za projekte koji su metodski, tehnološki, programski i organizaciono komplementarni postojećem stanju i koji mogu predstavljati dodatni podsticaj za podizanje kvaliteta zatečenim lokalnim institucijama kako bi se ubrzao proces njihovog približavanja standardima razvijenih evropskih zemalja. U tom pravcu prednost bi trebalo davati inicijativama koje su regionalno i "nadlokalno" orijentisane i koje omogućavaju privlačenje raznorodnih profila stručnjaka iz znatno šireg okruženja.

Na osnovu svega nevedenog predlažemo da se u cilju što efikasnijeg obrazovanja u Novom Pazaru pristupi realizaciji prioriteta koje navodimo

- OTVARANJE ŠKOLSKE UPRAVE SA SEDIŠTEM U NOVOM PAZARU
- IZGRADNJA 10 OBJEKATA PRI PREDŠKOLSKOJ USTANOVI "MLADOST" UKUPNOG KAPACITETA 1500 MESTA KAKO BI SE ZADOVOLJILO REALNIM POTREBAMA
- IZGRADNJA 7 OSNOVNIH ŠKOLA I
- POBOLJŠANJE IZVOĐENJA NASTAVE
- OBEZBEDITI STRUČNI NADZOR PO NASTAVNIM PREDMETIMA
- OTVARANJE SREDNJE MUZIČKE ŠKOLE (Kadar postoji, nedostatak prostora, otvaranje jednog odeljenja sa 6 do 12 učenika)
- OTVARANJE JEDNE SREDNJE ŠKOLE U POSTOJEĆEM OBRAZOVNOM KOMPLEKSU NA DOJEVIĆU, OBZIROM DA POSTOJI PREDVIĐENA INFRASTRUKTURA i REALNA POTREBA IZMEŠTANJA SREDNJIH ŠKOLA PREMA PERIFERIJI
- DOGRADNJA 2500 KVADRATA SA BAZENOM OSNOVNE ŠKOLE "HALIFA BIN ZAID AL NAHJAN" U DOJEVIĆU (prelazak na novi oblik obrazovanja)
- IZGRADNJA UGOSTITELJSKE ŠKOLE NA POSTOJEĆOJ LOKACIJI
- IZGRADNJA JEDNE ŠKOLE ZA POTREBE TEHNIČKE ŠKOLE ILI ŠKOLE ZA DIZAJN i TEKSTIL JER OVE DVIJE ŠKOLE KORISTE JEDNU ZGRADU
- OTVARANJE ŠKOLE NEGE i LEPOTE (frizeri, šminkeri, pedikiri, vlasuljari, maseri, kozmetičari...)
- OTVARANJE ODELJENJA ZA NADARENE UČENIKE(sportisti, filolozi, matematičari, odeljenje za nadarene učenike 7-og razreda za matematiku...)
- MENJATI STRUČNE PROFILE U SKLADU S POTREBAMA
- OBEZBEDITI DOVOLJNO MATERIJALNO-TEHNIČKIH SREDSTAVA ZA PROCES IZVOĐENJA NASTAVE
- OTVARANJA VISOKIH STRUKOVNIH STUDIJA ZA OBLASTI medicine, tekstila, obuće, tapetarstva ...
- RADITI NA TOME DA SE STVORE USLOVI ZA OTVARANJE MEDICINSKOG, FARMACEUTSKOG i STOMATOLOŠKOG FAKULTETA

Ovaj tekst ima formu normativnog dokumenta i želju da se obrazovanje dovede na nivo poželjnosti jer se obrazovanje kod nas nalazi u zaista teškom položaju obzirom na značaj koji bi trebalo da ima. smatramo da je jedna od najbitnijih investicija u zajednici uprabvo investiranje u process obrazovanja it u se nikako ne bi smeli određivati limiti jer obrazovanje na kraju najtransparentnije pokaže svoje rezultate.

PRIORITETI	KRITERIJUMI											ZBIR BODOVA
	1. (0-5)	2. (0-5)	3. (0-10)	4. (0-10)	5. (0-10)	6. (0-10)	7. (0-5)	8. (0-10)	9. (0-10)	10. (0-5)	11. (0-10)	
1. Otvaranje školske uprave sa sedištem u novom pazaru	5	5	10	10	0	7	5	10	5	5	0	62
2. Izgradnja 10 objekata pri predškolskoj ustanovi "mladost" ukupnog kapaciteta 1500 mesta kako bi se zadovoljilo realnim potrebama	5	5	10	10	0	10	5	10	5	5	0	65
3. Izgradnja 7 osnovnih škola i	5	5	10	10	0	5	5	10	5	5	0	60
4. Poboljšanje izvođenja nastave	5	5	10	10	0	10	5	10	5	5	0	65
5. Obezbediti stručni nadzor po nastavnim predmetima	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	10
6. Otvaranje srednje muzičke škole (kadar postoji, nedostatak prostora, otvaranje jednog odeljenja sa 6 do 12 učenika)	5	5	10	10	0	5	5	10	5	5	0	60
7. Otvaranje jedne srednje škole u postojećem obrazovnom kompleksu na dojeviću, obzirom da postoji predviđena infrastruktura i realna potreba izmeštanja srednjih škola prema periferiji	5	5	10	10	0	5	5	10	5	5	0	60
8. Dogradnja 2500 kvadrata sa bazenom osnovne škole "halifa bin zaid al nahjan" u dojeviću (prelazak na novi oblik obrazovanja)	5	5	10	10	0	10	5	10	10	5	0	70
9. Izgradnja ugostiteljske škole na postojećoj lokaciji	5	5	10	10	0	10	5	10	5	5	0	65
10. Izgradnja jedne škole za potrebe tehničke škole ili škole za dizajn i tekstil jer ove dvije škole koriste jednu zgradu	5	5	10	10	0	10	5	10	5	5	0	65
11. Otvaranje škole nege i lepote (frizeri, šminkeri, pedikiri, vlasuljari, maseri, kozmetičari...)	2	3	3	5	0	5	3	5	5	5	0	36
12. Otvaranje odeljenja za nadarene učenike(sportisti, filolozi, matematičari, odeljenje za nadarene učenike 7-og razreda za matematiku...)	5	5	10	10	0	10	5	10	10	5	0	70
13. Menjati stručne profile u skladu s potrebama	5	5	10	10	0	10	5	10	10	5	0	70
14. Obezbediti dovoljno materijalno-tehničkih sredstava za proces izvođenja nastave	5	5	5	5	0	10	5	10	10	5	0	60
15. Otvaranja visokih strukovnih studija za oblasti medicine, tekstila, obuće, tapetarstva ...	5	5	5	5	0	5	5	5	5	5	0	45
16. Raditi na tome da se stvore uslovi za otvaranje medicinskog, farmaceutskog i stomatološkog fakulteta	5	5	5	5	0	5	5	5	5	5	0	45
17. Raditi na tome da se stvore uslovi za otvaranje medicinskog, farmaceutskog i stomatološkog fakulteta	5	5	5	5	0	5	5	5	5	5	0	45

PROGRAMSKI MODUL BROJ 11
RAZVOJ SOCIJALNE i DEČIJE ZAŠTITE

Tematska grupa

1. Fevzija Murić, rukovodilac,
2. Adnan Dizdarević, zamenik,
3. Ismet Suljović, član,
4. Albina Ujkanović, član,
5. Zehra Hasanbegović, član,
6. Selma Ikić, član,
7. Zana Ličina, Odeljenje član.

PLAN ODRŽIVOG RAZVOJA GRADA NOVOG PAZARA
P R E D L O G

STRATEŠKIH CILEJVA i MERA

STRATEŠKI MODUL 11
(Socijalna zaštita)

Razvoj održivog i kvalitetnog sistema socijalne zaštite koji uvažava prava i odgovara na potrebe ranjivihgrađana i drugih osoba koje borave na teritoriji Novog Pazara i omogućava im dostojanstven, nezavisan i aktivan život u zajednici

Posebni ciljevi Strategije

Posebni cilj 1		Sistem socijalne zaštite unapređuje dobrobit i socijalnu uključenosti i aktivizam ranjivih i drugih građana		
Mera 1.1.				
Razvoj kvalitetnih i dostupnih usluga u zajednici koje odgovaraju na potrebe građana				
Aktivnost		Indikatori	Pokazatelji	
			Polazna vr.	Ciljna vr.
1.1.1.	Obezbediti adekvatne uslove za rad sa korisnicima - Izgradnja zgrade CSR	Izgrađen objekat	Neuslovna zgrada za rad sa korisnicima	Izgradjena nova zgrada CSR
		Broj novih usluga	Nedovoljan prostor za samostalan rad sa korisnicima	Obezbeđeni adekvatni uslovi za rad sa porodicama
		Broj korisnika koji koristi nove usluge		
1.1.2.	Uvesti nedostajuće usluge socijalne zaštite i dečije zaštite i usluge podrške roditeljstvu	Broj usluga za koje je podnet zahtev za licenciranje i broj usluga podrške roditeljima iz osetljivih grupa	7 dostupnih usluga u oblasti socijalne zaštite i dečije zaštite i usluga podrške roditeljstvu	Uvesti 10 novih usluga socijalne zaštite i dečije zaštite uključujući i uslugu podrške roditeljstvu
		Broj inovativnih usluga koje se pilotiraju kroz projektno finansiranje		
		Broj korisnika inovativnih usluga koje se pilotiraju kroz projektno finansiranje		
1.1.3.	Pružaoci licenciranih usluga socijalne zaštite kontinuirano obezbeđuju aktivnosti usluge građanima koji imaju potrebu za uslugom	Broj licenciranih pružaoca usluga	3 pružaoca licenciranih usluga	5 pružaoca licenciranih usluga
		Broj korisnika licenciranih usluga socijalne zaštite, Broj korisnika dnevnih usluga u zajednici u odnosu na ukupan broj građana Broj korisnika usluga podrške za samostalan život u odnosu na ukupan broj građana	241 korisnika dnevnih usluga 3 korisnika usluga podrške za samostalni život 530 korisnika savetodavno terapijskih i socio-edukativnih usluga	500 korisnika dnevnih usluga 15 korisnika usluge podrške za samostalan život 2000 korisnika savetodavno terapijskih i socio edukativnih usluga

		Broj korisnika savetodavno - terapijskih i socio-edukativnih usluga u zajednici		
		Broj intervencija Mobilnog tima za pomoć i podršku porodicama u kriznim situacijama	400 intervencija Mobilnog tima za pomoć i podršku porodicama u kriznim situacijama	300 intervencija Mobilnog tima za pomoć i podršku porodicama u kriznim situacijama
1.1.4.	Centar za socijalni rad kontinuirano obezbeđuje usluge građanima	Broj korisnika usluga CSR Broj dece korisnika usluga CSR Broj odraslih i starih korisnika usluga	13500 korisnika od kojih 5145 dece 1550 mladih 5837odraslih 1128 starih korisnika usluga CSR	15000 korisnika CSR (pad materijalne pomoći a rast usluga socijalne zaštite na lokalnom nivou
1.1.5.	Informisanje građana o uslugama socijalne zaštite	Broj distribuiranog štampanog informativnog materijala	4000 distribuiranog štampanog informativnog materijala	10000 komada distribuiranog štampanog info materijala
		Broj građana koji su neposredno informisani o uslugama	5000 građana neposredno informisano o uslugama	10000 građana neposredno informisano o uslugama
		Broj Roma i povratnika po readmisiji koji su informisani o uslugama /kojima je podeljen informativni materijal	300 Roma i REA informisano o uslugama	400 Roma i REA informisano o uslugama
1.1.6.	Aktiviranje i uključivanje građana, uključujući povratnike iz readmisije i Roma u krerianje i razvoj potrebnih usluga socijalne zaštite	Broj građana, povratnika iz readmisije i Roma uključenih u aktivnosti	20 građana, Roma/povratnika uključeno u aktivnosti	50 građana, Roma/povratnika uključeno u planiranje i razvoj potrebnih usluga s.zaštite

Mera 1.2.
Deinstitucionalizacija i povećanje socijalne uključenosti u ustanovi za smeštaj odraslih i starijih korisnika

Aktivnost		Indikatori	Pokazatelji	
			Polazna vr.	Ciljna vr.
1.2.1.	Aktivnosti na uključivanju korisnika smeštaja u aktivnosti lokalne zajednice	Broj aktivnosti	3 aktivnosti na uključivanju korisnika smeštaja u aktivnosti lokalne zajednice	6 aktivnosti na uključivanju korisnika smeštaja u aktivnosti loklane zajednice
		Broj korisnika na smeštaju koji su se uključili u aktivnosti lokalne zajednice	50 korisnika uključeno u aktivnosti lok.zajednice	100 korisnika uključeno u aktivnosti lok.zajednice
1.2.2.	Organiazcija uključivanja javnih, privatnih i drugih organizacija i NVO sektora, udruženja	Broj organizacija koje su se uključile u podršku korisnicima	10 organizacija uključeno u podršku licima na smeštaju	20 organizacija uključeno u podršku licima na smeštaju

	građana i drugih u podršku licima na smeštaju	Broj građana uključenih u podršku	50 građana uključeno u podršku licima na smeštaju	200 građana uključeno u podršku licima na smeštaju
		Broj korisnika koji su dobili podršku lokalne zajednice	205 korisnika dobilo podršku lokalne zajednice	350 korisnika dobilo podršku lokalne zajednice
1.2.3.	Stvaranje komunikacinonih i drugih mogućnosti u Domskom odeljenju za aktivizranje korisnika i omogućavanje komunikaicje sa srodnicima, poznanicima i drugim značajnim osobama i organizacijama	Broj računara i internet priključaka za korisnike,	8 računara i 1 radion stanica dostupno korisnicima	20 računara dostupno korisnicima domskog smeštaja
		Broj opremljenih prostorija za posete/hobije/susrete sa srodnicima	4 prostorije opremljene za internet vezu i hobije	6 opremljenih prostorija za posete/hobije/susrete sa srodnicima
1.2.4.	Stvaranje uslova za izlazak iz ustanove i samostalan život uz podršku u zajednici	Broj porodica kojima je obezbeđena podrška za izlazak srodnika iz smeštaja	Ne postoje uslovi za izlazak iz ustanove i samostalan život uz podršku u zajednici	Stvoreni uslovi za izlazak iz ustanove za 20 lica uz podršku u zajednici
		Broj profesionalnih hraniteljskih porodica	Nedovoljan broj profesionalnih hraniteljskih porodica	Stvoriti uslove za pokretanje i afirmaciju usluge hraniteljstva

Mera 1.3.

Sistemski rad na promeni stavova, vrednosti, tolerancije i solidarnosti sa ranjivim grupama građana

Aktivnost		Indikatori	Pokazatelji	
			Polazna vr.	Ciljna vr.
1.3.1.	Umrežavanje javnog, civilnog i privatnog sektora	Broj javnih, civilnih i privatnih organizacija koje se bave socijalnom i dečijom zaštitom i ranjivim grupama građana	17 umreženih organizacija	30 umreženih organizacija
1.3.2	Podizanje svesti, razvijanje tolerancije, iskorenjivanje predrasuda i stereotipa na nivou lokalne zajednice	Broj održanih tribina, okruglih stolova, fokus grupa, radionica na teme tolerancije, predrasuda i stereotipa	150 održanih tribina, okruglih stolova, fokus grupa, radionica na teme tolerancije, predrasuda i stereotipa	2000 održanih tribina, okruglih stolova, fokus grupa, radionica na teme tolerancije, predrasuda i stereotipa
1.3.3.	Unapređivanje informisanosti građana o položaju, potrebama i problemima roditelja sa decom na ranom uzrastu i pokretanje akcija za podršku roditeljstvu	/	Najmanje 10 održanih tribina, okruglih stolova, fokus grupa, radionica na teme iz oblasti podrške roditeljstvu	Broj realizovanih informativno-edukativnih sesija na teme iz oblasti roditeljstva

Mera 1.4.				
Unapređenje uslova za oporavak i uključenost dece				
Aktivnost		Indikatori	Pokazatelji	
			Polazna vr.	Ciljna vr.
1.4.1.	Obezbeđivanje psihosocijalne podrške deci iz ranjivih grupa (deca sa smetnjama u razvoju, OSI, deca bez roditeljskog staranja, deca žrtve nasilja u porodici, deca žrtve vršnjačkog nasilja, Romi, Readmisija, IRL, deca sa asocijalnim i prestupničkim ponašanje)	Broj organizacija koja se bave pružanjem psihosocijalne podrške deci iz ranjivih grupa(deca sa smetnjama u razvoju, OSI, deca bez roditeljskog staranja, deca žrtve nasilja u porodici, deca žrtve vršnjačkog nasilja, Romi, Readmisija, IRL, deca sa asocijalnim i prestupničkim ponašanjem)	11 organizacija koje se bave pružanjem psihosocijalne podrške deci iz ranjivih grupa	16 organizacija koje se bave pružanjem psihosocijalne podrške deci iz ranjivih grupa
		Broj dece iz ranjivih grupa kojima je pružena podrška(deca sa smetnjama u razvoju, OSI, deca bez roditeljskog staranja, deca žrtve nasilja u porodici, deca žrtve vršnjačkog nasilja, Romi, Readmisija, IRL, deca sa asocijalnim i prestupničkim ponašanjem)	1500 dece prošlo kroz programe podrške	5000 dece dobilo psihosocijalnu podršku

		Broj aktivnosti za podršku deci iz ranjivih grupa (deca sa smetnjama u razvoju, OSI, deca bez roditeljskog staranja, deca žrtve nasilja u porodici, deca žrtve vršnjačkog nasilja, Romi, Readmisija, IRL, deca sa asocijalnim i prestupničkim ponašanjem)	700 radionica/individualnih razgovora sa decom iz ranjivih grupa	2500 organizovanih radionica/individualnih razgovora sa decom iz ranjivih grupa
Mera 1.5.				
Unapređenje uslova za prihvat povratnika sa izdržavanja zavodskih sankcija				
Aktivnost		Indikatori	Pokazatelji	
			Polazna vr.	Ciljna vr.
1.5.1.	Uspostavljanje sistemske saradnje sa Upravom za zavodske sankcije	Broj održanih konsultativnih sastanaka relevantnih institucija Broj organizacija uključenih u planiranje i osmišljavanje podrške	CSR pruža jednokratnu pomoć ciljnoj grupi i NSP	5 organizacija uključeno u podršku ciljnoj grupi
1.5.2.	Obezbeđivanje psihosocijalne podrške povratnicima sa izdržavanja zavodskih sankcije	Broj uspostavljenih programa za psihosocijalnu podršku Broj povratnika sa izdržavanja zavodskih sankcija Broj individualnih razgovora sa povratnicima sa izdržavanja zavodskih sankcija	15 povratnika se obratilo za pomoć i podršku	Uspostavljeno 2 programa za psihosocijalnu podršku
1.5.3.	Osmišljavanje programa za ekonomsko osnaživanje povratnika sa izdržavanja zavodskih sankcija	Broj dokvalifikacija /prekvalifikacija Broj grantova za samozapošljavanje Broj pruženih biznis obuka Broj zapošljenih	Ne postoje programi za ekonomsko osnaživanje povratnika sa izdržavanja zavodskih sankcija	Uspostavljen programa za ekonomsko osnaživanje i zapošljavanje

Posebni cilj 2		Omogućiti smanjenje siromaštva i zadovoljavanje osnovnih potreba građana		
Mera 2.1.Obezbeđivanje materijalne podrške porodici i deci				
Aktivnost		Indikatori	Pokazatelji	
			Polazna vr.	Ciljna vr.
2.1.	Najugroženijim grupama građana se obezbeđuje materijalna podrška u vidu finansisjke i pomoći u naturi	Broj distribuiranih paketa hrane za socijalno ugroženo stanovništvo	3.000 porodica dobija materijalnu podršku u vidu finansijske i pomoći u naturi	2.200 porodica dobija materijalnu podršku u vidu finansijske i pomoći u naturi
		Broj korisnika narodne kuhinje (ili broj podeljenih obroka u narodnoj kuhinji)	2500 korisnika koristi narodnu kuhinju	Broj korisnika smanjen za 30% (unapređenjem mera za osnaživanje korisnika)
		Broj porodica koje ostvaruju pravo dečiji dodatak		
		Broj korisnika koja primaju materijalnu podršku u skladu sa Odlukom o socijalnoj zaštiti	5000 paketa hrane i higijenskih paketa podeljeno	
		Broj mera materjalne podrške građanima predviđenih Odlukom o socijalnoj zaštiti	Dostupne 4 mere materijalne podrške	Uvesti 2 nove mere materijalne podrške
		% (ili nominalni iznos) budžetskih izdvajanja za mere materijalne podrške građanima	3130 korisnika jednokratne novčane pomoći	Povećanje iznosa jednokratne novčane pomoći za 30%
		Broj građana/ki korisnika mera materijalne podrške obezbeđenih sredstvima lokalalnog budžeta	3.000 korisnika ima pravo na subvencionisane komunalne usluge	4.000 korisnika ima pravo na subvencionisane komunalne usluge
		Procent građana koii dobijaju novčane naknade i pomoć u naturi u skladu sa Odlukom o pravima i uslugama u socijalnoj zaštiti u odnosu na ukupan broj građana		
		Broj korisnika jednokratne novčane pomoći u odnosu na ukupan broj građana		
2.2.	Sprovođenje mera populacione politike i podrške porodicama	Broj mera materijalne podrške namenjen merama lokalne populacione politike (npr. podrška materinstvu, podrška porodiljama,	1 mera dostupna (podrška materinstvu kroz finansiranje veštačke oplodnje) 11.500 porodica ostvaruje pravo na	3 mere dostupne u cilju materijalne podrške za mere lokalne populacione politike 15.000 porodica

		naknada za novorođenu decu) Broj porodica koja prima roditeljski dodatak za 1,2,3,4 dece (podrška porodici)	dečiji dodatak	ostvaruje pravo na dečiji dodatak
		Broj porodica koja prima dečiji dodatak za 1,2,3,4 dece (smanjenje siromaštva)	4 para dobila podršku za rešavanja problema neplodnosti (2020)	50 bračnih parova ostvarilo podršku za rešavanje problema neplodonosti
		Broj pruženih stručnih pomoći vezanih za problem neplodnosti	0,22% gradskog budžeta odvojeno za populacionu politiku	0,80-1% gradskog budžeta odvojeno za populacionu politiku
		Broj održanih edukacija o roditeljstvu u toku godine		
		% budžetskih izdvajanja za lokalne mere populacione politike		
2.3.	Uključivanje korisnika u javne radove	Broj korisnika uključenih u javne radove	145 lica uključeno u javne radove	Povećan broj lica uključen u javne radove za 10% na godišnjem nivou
		Broj Roma uključenih u javne radove	10 OSI uključeno u javne radove	Broj OSI uključenih u javne radove povećan za 10% na godišnjem novou
		Broj OSI uključen u javne radove	0 Roma uključeno u javne radove	5-10 Roma uključiti u javne radove na godišnjem nivou
2.4.	Omogućiti oporavak u prirodi deci iz ugroženih porodica	Izgrađen obejkat u prirodi za oporavak dece iz ugroženih porodica Broj dece koja koriste oporavak u posotjećim objektima	/	Izgraditi objekat za oporavak u prirodi za decu iz ugroženih porodica
2.5.	Rad na informisanju i osnaživanju za zapošljavanje i samozapošljavanje nezaposlenih građana, povratnika i Roma	Ukupan broj građana koji su informisani u vezi mogućnosti zapošljavanja	2 lokalne TV stanice kontinuirano informišu građane u vezi mogućnosti zapošljavanja	Uključiti učešće još 3 online medija u informisanju građana
		Ukupan broj građana kojima je pružena podrška u zapošljavanju i samozapošljavanju	20.223 lica na evidenciji NSZ	Broj nezaposlenih smanjen za 7-10%

		Broj Roma kojima su informisano u vezi mogućnosti zapošljavanja		
		Broj Roma kojima je obezbeđena podrška u zapošljavnaju i samozapošljavanju		
		Broj građana koji su dobili i zadržali posao nakon podrške		
Mera 2.2.				
Obezbeđenje stanovanja za ranjive grupe građana				
Aktivnost		Indikatori	Pokazatelji	
			Polazna vr.	Ciljna vr.
2.2.1.	Izgradnja stambenih objekata za građane iz ranjivih kategorija	Broj izgrađenih stambenih objekata	56 stana za socijalno stanovanje	2 novoizgrađena stambena objekta za socijalno stanovanje
		Broj stanova		Izgrađeno 50 novih stanova za socijalno stanovanje
		Broj porodica kojima je obezbeđeno adekvatno stanovanje	Obezbedjeno adekvatno stanovanje za 40 romskih, IRL i povratničkih porodice	Obezbediti adekvatno stanovanje za 18 romskih/IRL/ povratničkih porodica
		Broj izbeglih, interno raseljenih i povratnika po Sporazumu o readmisiji kojima je obezbeđeno adekvatno rešavanje stambenih uslova		
		Broj Roma kojima je obezbeđeno adekvatno stanovanje		
2.2.2.	Izgradnja/adaptacija postojećeg objekta za potrebe formiranja Prihvatilišta/prihvatne stanice za ranjive grupe	Broj korisnika prihvatilišta/prihvatne stanice	/	Oformljeno prihvatilište/prihvatna stanica
Mera 2.3.				
Realizovati programe podrške mladima koji napuštaju sistem socijalne zaštite sa ciljem njihovog osamostaljivanja i zapošljavanja/samozapošljavanja				
Aktivnost		Indikatori	Pokazatelji	
			Polazna vr.	Ciljna vr.
2.3.1.	Obezbeđivanje adekvatnog stanovanja za korisnike koji izlaze iz sistema socijalne zaštite	Broj stanova dostupnih za stanovanje uz podršku	/	Obezbeđena 3 stana
		Broj korisnika koji koristi stanovanje uz podršku		

2.3.2.	Obezbeđivanje programa za podršku pri osamostaljivanju i zapošljavanju	Broj korisnika Broj zaposlenih korisnika Broj obuka za korisnike	/	Obezbeđeni programi podrške za 5 korisnika
Posebni cilj 3		Razvijen normativni, institucionalni, organizacioni i finansijski okvir za obezbeđivanje integrisane socijalne zaštite		
Mera 3.1.				
Razvijeni organizacioni kapaciteti javnog, privatnog i civilnog sektora za ostvarivanje prava i pružanje usluga				
Aktivnost		Indikatori	Pokazatelji	
			Polazna vr.	Ciljna vr.
3.1.1.	Obezbediti potreban broj stručnih radnika koje zapošljava JLS u centru za socijalni rad	Broj novozaposlenih radnika Ukupan broj zapsolenih radnika	18	12 novozaposlenih radnika u CSR
3.1.2.	Podrška radu romskih koordinatora/ki i zdravstvenih medijatora/ki	Broj sastanaka Broj obezbeđenih edukacija Broj zajedničkih aktivnosti	Romski kooridnator/ka i zdravstveni medijator/ka nisu iz romske zajednice	Podići kapacitete romske zajednice radi angažovanja romskih koordinatora/e i zdravstvenih madijatora/ki iz romske zajednice
3.1.3.	Uspostavljanje pune i transparentne institucionalizovane saradnje između javnog, privatnog i civilnog sektora kroz razvoj dokumenata i instrumenata za obezbedjivanje integrisanih usluga na opštinskom i regionalnom nivou	Broj usvojenih memoranduma i protokola Broj izrađenih dokumenata Broj razvijenih insrumenata za procenu kvaliteta rada, monitoring i evaluaciju	Potpisan mamemorandum o saradnji za zaštitu od nasilja u porodici	Potpisan memorandum i protokola svih aktera na lokalnom nivou u cilju obezbeđivanja kvalitetne integrisane socijalne zaštite
Mera 3.2.				
Unapređenje kompetencija JLS za planiranje, monitoring i evaluaciju u okviru sistema socijalne zaštite i za upravljanje ljudskim resursima u ovoj oblasti				
Aktivnost		Indikatori	Pokazatelji	
			Polazna vr.	Ciljna vr.
3.2.1.	Obezbeđivanje učešća zaposlneih JLS na relevantnim obukama	Broj obuka Broj obučenih kadrova	8 zaposlenih prošlo relevantne obuke	15 zaposlenih obučeno
Mera 3.3.				
Unapređenje kompetencija profesionalaca iz javnog i NVO sektora i drugih relevantnih aktera za pružanje stručno zasnovne i kompetentne podrške građanima i posebno osetljivim ranjivim grupama i razvoj njihovih resursa				
Aktivnost		Indikatori	Pokazatelji	
			Polazna vr.	Ciljna vr.
3.3.1.	Kontinuirana saradnja na zajedničkom sagledavanju potreba i planirnaju potrebnih aktivnosti razvoja kompetencija i resursa	Broj održanih sasatanaka Broj Nvo Broj drugih relevantnih aktera kojima se obezbeđuje podrška		

Broj licenciranih OCD u odnosu na ukupan broj OCD Broj usluga koje realizuju ove organizacije % finansiranja projektnih aktivnostiudruženja/organizacija u odnosu na ukupna sredstva koja su za njih izdvojena	Obezbeđivanje finansijske druge podrške	Broj udruženja/humanitarnih organizacija koje dobijaju sredstva iz budžeta grada/opštine	2 licencirane OCD (10% od ukupnog broja OCD)	5 licenciranih OCD
			4 licencirane usluge pružaju OCD	12 licenciranih usluga na lokalnom nivou
			2 licencirane pruža CSR	
			2,6% gradskog budžeta odvojeno za projektne aktivnosti	5% gradskog budžeta opredeliti za projektne aktivnosti

Mera 3.4.				
Razvijanje funkcionlane razmene podataka na svim nivoima kroz uvođenje efikasne baze podataka o korisnicima sistema i njeno povezivanje sa drugim relevantnim postojećim bazama				
Aktivnost		Indikatori	Pokazatelji	
			Polazna vr.	Ciljna vr.
3.4.1.	Uspostavljanje funkcionalne baze podataka o korisnicma i pružanju usluga	Broj organizacija koje učestvuju u pripremi i ažuriranju podataka u bazi	Ne postoji jedinstvena baza o korisnicima usluga	Formirana baza o korisnicima
		Broj korisnika po uslugama		
		Broj lica ovlašćenih za upravljanje bazom podataka		
3.4.2.	Izrada pravnog okvira za rad sa bazom	Broj izrađenih dokumenata, protokola	/	Izrađeni dokumenti u skladu sa zakonima
		Broj organizacija potpisnica		

Mera 3.5.				
Unapređenje i sinhronizacija obrazovanja, socijalne zaštite i sistema zapošljavanja u cilju aktivacije i zapošljavanja korisnika socijalne pomoći i drugih teško zapošljivih i ranjivih grupa				
Aktivnost		Indikatori	Pokazatelji	
			Polazna vr.	Ciljna vr.
3.5.1.	Uvezivanje LS, CSR, Državnog univerziteta, NSZ i srednjih škola	Broj sastanaka	Obrazovni profili ne odgovaraju tržištu rada	Izrada programa za podršku obrazovanju
		Broj programa za podršku		

PROJEKTI:

- Lični pratilac deteta
- Personalni asistent
- Dnevni boravak za osobe sa smetnjama
- Predah smeštaj usluga
- Pomoć u kući za odrasla i stara lica i OSI
- Pomoć u kući za decu sa smetnjama u razvoju
- Savetodavno-terapijske-socijalno-edukativne usluge
- Usluga „Stanovanje uz podršku“

- Savetovalište za brak i porodicu
- Prihvatna stanica za decu bez roditeljskog staranja
- Prihvatna stanica za decu i žene žrtve porodičnog nasilja
- Dnevni boravak za decu sa asocijalnim i prestupničkim ponašanjem
- Dnevni boravak za odrasla i stara lica
- Prihvatna stanica za odrasle i stare osobe
- Klubovi za različite kategorije korisnika (npr. klubovi hranitelja)
- Preventivni programi
- Ostala proširena prava
- Izgradnja zgrade Centra za socijalni rad u Novom Pazaru
- Izgradnja zgrade za socijalno stanovanje u naselju Rasadnik kapaciteta 36 stanova
- Izgradnja zgrade za socijalno stanovanje u naselju Erozija kapaciteta 25 stanova
- Izgradnja 3 stana za socijalnu uslugu stanovanje uz podršku

SOCIJALNA ZAŠTITA
DELATNOST CENTRA ZA SOCIJALNI RAD

Centar za socijalni rad ,u skladu sa članom 119. Zakona o socijalnoj zaštiti odlučuje o ostvarivanju prava korisnika utvrđenih ovim zakonom i o korišćenju usluga socijalne zaštite koje obezbeđuje Republika Srbija, autonomna pokrajina i jedinica lokalne samouprave i vrši druge poslove utvrđene zakonom i propisima donetim na osnovu zakona.

Centar za socijalni rad, u skladu sa aktima jedinice lokalne samouprave, učestvuje u poslovima planiranja i razvoja socijalne zaštite u jedinici lokalne samouprave.

Javna ovlašćenja

Centar za socijalni rad, u skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti :

- procenjuje potrebe i snage korisnika i rizike po njega i planira pružanje usluga socijalne zaštite;
- sprovodi postupke i odlučuje o pravima na materijalna davanja i o korišćenju usluga socijalne zaštite;
- preduzima propisane mere, pokreće i učestvuje u sudskim i drugim postupcima;
- vodi propisane evidencijei stara se o čuvanju dokumentacije korisnika.

Poslovi iz stava 1. tač. 2) i 4) ovog člana koji se odnose na prava, odnosno usluge socijalne zaštite o čijem se obezbeđivanju stara Republika Srbija obavljaju se kao povereni, a organizaciju rada, normative i standarde stručnog rada u vršenju poverenih poslova propisuje ministar nadležan za socijalnu zaštitu.

Poslove koji se odnose na prava, odnosno usluge socijalne zaštite o čijem se obezbeđivanju stara autonomna pokrajina, odnosno jedinica lokalne samouprave centar za socijalni rad obavlja u skladu sa propisom koji donosi nadležni organ autonomne pokrajine, odnosno nadležni organ jedinice lokalne samouprave.

Drugi poslovi centra za socijalni rad

Centar za socijalni rad u skladu sa članom 121. Zakona o socijalnoj zaštiti inicira i razvija preventivne i druge programe koji doprinose zadovoljavanju individualnih i zajedničkih potreba građana u oblasti socijalne zaštite na teritoriji jedinice lokalne samouprave za koju je

osnovan, inicira i razvija preventivne i druge programe koji doprinose sprečavanju i suzbijanju socijalnih problema i obavlja i druge poslove u oblasti socijalne zaštite, u skladu sa zakonom i drugim propisima.

Pružanje usluga u centru za socijalni rad

Centar za socijalni rad u skladu sa članom 122. Zakona o socijalnoj zaštiti pruža usluge procene i planiranja, a druge usluge socijalne zaštite može pružati samo u okviru svoje posebne organizacione jedinice, ako dobije licencu za pružanje određene usluge i ako u lokalnoj zajednici nema drugog ovlašćenog pružaoca usluge socijalne zaštite.

Stručni radnik centra za socijalni rad koji je raspoređen na radno mesto na kom se obavljaju poslovi javnih ovlašćenja ne može u radno vreme da radi na pružanju usluga koje po ovom zakonu obezbeđuje jedinica lokalne samouprave.

OSNOVNA SOCIO-EKONOMSKA OBELEŽJA GRADA NOVOG PAZARA

Kao stručni nosilac poslova i radnih zadataka iz oblasti socijalne i porodično-pravne zaštite Centar za socijalni rad u Novom Pazaru nastoji da, kao davalac usluga,realizuje planske i programske zadatke u ovoj oblasti.

Osnovni pravci rada i delovanja Centra za socijalni rad su zasnovani na trenutnom stanju i dostignutom nivou razvoja socijalne zaštite u našoj sredini.

Grad Novi Pazar je veoma bremenit socijalnim problemima koji iz godine u godinu postaju izraženiji,brojniji i složeniji,a uslovljeni su mnogobrojnim faktorima.

Centar za socijalni rad u Novom Pazaru neposredno pruža oblike, mere i usluge socijalne zaštite pojedincima, porodicama i zajednicama kojima je potrebna socijalna zaštita, a koji su se našli u stanju socijalne potrebe. U tom smislu centar nastoji da ostvari svoju uslogu kroz organizovane i planirane aktivnosti pojedinaca, stručnih timova i saradnika primenom različitih metoda i oblika rada. Pružanje usluga i oblika socijalne zaštite podrazumeva i primenu različitih metodološko-metodskih pristupa: rad sa pojedincem, grupni rad socijalni i rad u zajednici.

Veoma bitna odrednica u planiranju socijalno-zaštitnih funkcija Centra za socijalni rad je broj stanovnika u opštini,podaci o natalitetu,mortalitetu,prirodnom i mehaničkom priraštaju,sklapanju i razvodu braka,broj domaćinstava,starosnoj i obrazovnoj strukturi stanovništva itd.Pored toga bitan segment predstavlja i stanje u privredi,broj zaposlenih ,broj lica koja se nalaze na evidenciji nezaposlenih,kao i dostignuti nivo razvoja socijalne zaštite na teritoriji grada Novog Pazara.

Teritorija grada Novog Pazara prostire se na površini od od 742 km2. Prema popisu iz 2011.godine u naseljenom mestu Novi Pazar bilo je 66.527 stanovnika. Šire područje Grada Novog Pazara ima 100.410 stanovnika.Opština ima 98 naselja,26 mesnih zajednica,od čega 6 gradskih i 20 seoskih.

U naselju Novi Pazar živi 66.527 punoletna stanovnika, a prosečna starost stanovništva iznosi 33,2 godina (32,5 kod muškaraca i 33,8 kod žena).Opština Novi Pazar je odlukom Vlade

Republike Srbije dobila status grada,a prema tim kriterijumima status grada dobijaju opštine sa preko 100.000 stanovnika.Ovo ima direktnog uticaja na delatnost Centra za socijalni rad kad se tiče broja stručnih i drugih radnika, koji su potrebni za rad u centru,ali će o tome biti više reči u odeljku koji se odnosi na organizaciju rada i broju stručnih i drugih radnika radnika.U daljem radu mi ćemo koristiti zvanične poznate podatke .

Na kraju 2019.godine, prema podacima Penzijsko-invalidske zajednice ,bilo je ukupno 13.340 penzionera.

Prema podacima Nacionalne službe za zapošljavanje sa 31.12.2019.godine na evidenciji se nalazilo 18.507 aktivnih tražioca zaposlenja.

Što se tiče privrede naše opštine možemo reći da se nalazi u veoma teškoj situaciji i da je većina nekadašnjih privrednih giganata u stečaju ili pred samim stečajem.Ova preduzeća su predstavljala okosnicu razvoja ovog kraja sa razvijenim kapacitetima industrije tekstila,industrija kože i obuće,građevinskogmaterijala,metaloprerađivačke industrije,itd.Na našem području do pre nekoliko godina bilo veoma razvijeno privatno preduzetništvo,koje je apsorbovalo veliki broj radne snage i koje je imalo potencijale za razvoj ovog kraja.Međutim,u zadnjih nekoliko godina došlo je potpune stagnacije privrednih aktivnosti malih i srednjih preduzeća što je dovelo u težak položaj veliki broj građana i porodica u našoj opštini.

LJUDSKI RESURSI

U Centru za socijalni rad zaključno sa 31.12.2019.godine bilo je zaposleno 56 radnika na neodređeno vreme od čega 23 radnika finansira Ministarstvo za rad,zapošljavanje,boračka i socijalna pitanja ,a 18 radnika finansira lokalna samouprava,odnosno Gradska uprava grada Novog Pazara..Pri Centru za socijalni rad funkcioniše Domsko odeljenje ,tako da 7 radnika domskog odeljenja ,,Ustanove za smeštaj odraslih i starih lica,,finansira Ministarstvo za rad,zapošljavanje,boračka i socijalna pitanja. Takođe,8 radnika Domskog odeljenja za koje smo dobili saglasnost Ministarstva se finansira iz cene smeštaja.U skladu sa Sporazumom o preuzimanju Broj: službeno od 10.07.2019.godine,od strane Ministarstva za rad,zapošljavanje,boračka i socijalna piutanja,Doma za lica ometena u razvoju Tutin i Centra za socijalni rad sa Domskim odeljenjem za smeštaj odraslih i starih lica Novi Pazar preuzeli smo osam radnika Doma za lica ometena u razvoju iz Tutina za rad u Domskom odeljenju za smeštaj odraslih i starih lica Novi Pazar.

Broj radnika koji finansira gradska Uprava grada Novog Pazara iznosi 18,od čega 8 radnika na poslovima stručnog i drugog rada,a u okviru Službe pomoći u kući koja je formirana pri Centru za socijalni rad u okviru ,,Službe pomoći u kući za OSI i stara lica,, upošljeno je 10 radnika od kojih 1 rukovodilac službe, 8 geronto-domaćica i 1 vozač.

Radeći na pripremi prilagođavanja organizacije i rada Centra za socijalni rad u Novom Pazaru u skladu sa Pravilnikom o organizaciji,normativima i standardima rada centra za socijalni rad koji je objavljen u ,,Sl. gl.RS br.59/2008. i normativu kadrova po članu 41.-43. navedenog Pravilnika, neophodno je izvršiti prijem potrebnog broja stručnih radnika u skladu sa rešenjem Ministarstva za rad,zapošljavanje,boračka i socijalna pitanja.

Kao što je poznato naš grad prema podacima popisa iz 2012.godine podacima sada ima 100.410 stanovnika,a odlukom Vlade Republike Srbije opština je dobila status grada.Pored

toga broj korisnika usluga ovog centra iz godine u godinu znatno se povećavao,što se može utvrditi iz izveštaja o radu centra,koje smo redovno dostavljali Ministarstvu za rad,zapošljavanje,boračka i socijalna pitanja i gradskoj Upravi grada Novog Pazara.

Iz svega napred iznetog potrebno je u saradnji sa Ministarstvom za rad,zapošljavanje,boračka i socijalna pitanja,kada se steknu uslovi,u toku 2019. godine izvršiti usklađivanje postojećeg broja i strukture radnika sa novim rešenjem u skladu sa Pravilnikom o organizaciji,normativima i standardima rada Centra za socijalni rad,kao i broj radnika Domskog odeljenja prema rešenju Ministarstva koji se finansiraju iz cene smeštaja.Ovo predstavlja veliki problem u funkcionisanju kako Centra za socijalni rad,tako i Domskog odeljenja-Gerontološkog centra.U Centru za socijalni rad nedostaje 8 stručnih radnika ,a u Gerontološkom centru nam je potrebna saglasnost za prijem radnika na neodređeno vreme koji se finansiraju iz cene smeštaja.Zaključno sa 31.12.2019.godine na smeštaju u domu smo imali 76 korisnika i neodostatak potrebnog broja radnika dovodi u pitanje normalno funkcionisanje ustanove.

Pravilnikom o organizaciji i sistematizaciji se uređuje unutrašnja organizacija Centra za socijalni rad Novi Pazar sa Domskim odeljenjem (u daljem tekstu: Centar), sistematizacija poslova i zadataka koji se obavljaju u Centru, uslovi koje izvršioci treba da ispunjavaju za obavljanje poslova, broj zaposlenih u Centru i druga pitanja vezana za uspešno funkcionisanje Centra.

Navedenim aktom utvrđuju se:
- Organizacioni delovi Centra,
- Vrste poslova,
- Vrste i stepen stručne spreme za obavljanje određenih poslova i drugi posebni uslovi za rad na tim poslovima, i
- broj potrebnih izvršilaca za obavljanje pojedinih poslova.

Organizaciju Centra čine:
- direktor,
- organizacione jedinice Centra –službe i
- stručna i savetodavna tela,

POSLOVI PRUŽANJA USLUGA ZBRINJAVANJA STARIH U DOMSKOM ODELJENJU

U Domskom odeljenju za zbrinjavanje smeštenih korisnika vrši se kroz obezbeđivanje adekvatnih uslova stanovanja, ishrane, odevanja, nege i pomoći, radno okupacione, kulturno zabavne i rekreativno-rehabilitacione aktivnosti.

Radom Domskog odeljenja rukovodi Rukovodilac Domskog odeljenja.
Poslove stručnog socijalnog i drugog rada, radi zadovoljenja potreba korisnika Domskog odeljenja obavljaju: socijalni radnik, psiholog i pravnik preko Stručnog tima za prijem, premeštaj i otpust korisnika i u neposrednom radu sa korisnicima.

Za neposredno pružanje usluga zbrinjavanja smeštenih korisnika zaduženi su radnici Domskog odeljenja.

Direktor Centra (u daljem tekstu Direktor) je odgovoran za uspostavljanje unutrašnje organizacije rada u Centru.

Direktor svoju funkciju obavlja u saradnji sa:

- Upravnim i Nadzornim odborom,
- Stručnim radnicima na poslovima socijalnog rada i upravno-pravnim poslovima
- Radnicima na izvršenju finasijskih, administrativnih i tehničkih poslova
- Rukovodiocem Domskog odeljenja
- Radnicima zaposlenim u Domskom odeljenju za smeštaj starih lica.
- Organizacione jedinice–službe u Centru su:
- Služba za zaštitu dece i mladih,
- Služba za zaštitu odraslih i starih lica,
- Služba za upravno-pravne poslove sa prijemnom kancelarijom i kancelarijom za materijalna davanja,
- Služba za finansijsko-administrativne i tehničke i pomoćne poslove.
- Služba Domskog odeljenja za smeštaj odraslih i starih osoba
- Služba za pružanje pomoći u kući

Svaka od navedenih služb ima svog rukovodioca.

Stručna i savetodavna tela

U cilju povezivanja i integrisanja različitih organizacionih delova, pravovremenog obaveštavanja i koordinacije izmedju pojedinaca i organizacionih jedinica u vršenju javnih ovlašćenja, u Centru se obrazuju stalna i povremena stručna i savetodavna tela.

Stalna tela Centra su:

- Kolegijum rukovodilaca,
- kolegijum službe i
- stalna komisija organa starateljstva.

Stalno stručno telo u delu Centra, koji pruža usluge zbrinjavanja starih lica u Domskom odeljenju je Stručni tim za prijem, premeštaj i otpust korisnika.

Povremena stručna savetodavna tela u Centru su stručni timovi.

Kao što je poznato prostorije Centra za socijalni rad se nalaze se u sklopu Kombinovane ustanove socijalne zaštite koja je sastavljena,kao celina iz delova : Centra za socijalni rad 13,53%, prostorije humanitarnih organizacija (Savez gluvih i nagluvih, Savez slepih, Savez civilnih invalida rata) 7,76%, prostorije Doma porodice 10%, Klub- kuhinje 12% i stambenog bloka za stare 46% ukupne površine.Prostorije Klub kuhinje su u saradnji sa nadležnim organima SO Novi Pazar od pre nekoliko godina bile osposobljene za prihvat izbeglih lica koja su ovde bila na kolektivnom smeštaju.Prema rešenju Komesarijata za izbeglice Vlade Republike Srbije ovaj kolektivni centar je ukinut .Trenutno se tu nalazi nekoliko porodica,a prostorije se nalaze u veoma zapuštenom stanju,jer je sve praktično uništeno i potrebna su znatna materijalna sredstva da se sve ovo dovede u red.

Problemi vezani za ovu problematiku odnose se na neregulisan status zgrade Kombinovane ustanove socijalne zaštite u okviru koje se nalaze i prostorije Centra za socijalni rad. Zgrada je poprilično oštećena, zastarela su vodovodna, elektro i kanalizaciona mreža, a zgrada nema ni grejanje.

U vezi svih ovih problema Centar se redovno obraćao nadležnim organima ,kako bi se trajno rešio problem Kombinovane ustanove socijalne zaštite, pa su i očekivanja da će ovaj problem biti konačno rešen što bi doprinelo efikasnom izvršavanju svih poslova i zadataka iz oblasti socijalne i porodično pravne zaštite.

Što se tiče sadašnjih poslovnih prostorija Centra za socijalni rad, možemo reći da su se nalazile u veoma lošem stanjuU tom smislu u toku 2015.godine smo preduzeli niz mera i aktivnosti kako bi poboljšali uslove rada s ciljem da prostor prilagodimo potrebama službe.U saradnji sa Gradskom upravom grada Novog Pazara izvršena je adaptacija poslovnog prostora Centra za socijalni rad.Promenjena je kompletna vanjska stolarija i ugrađena je nova PVC stolarija prema najsavremenijim standardima.Isto tako u kancelarijama je ugrađen laminat za podove,kao i nova kancelarijska vrata.U hodnicima je ugrađena keramika i celokupan poslovni prostor Centra je okrečen.To je dalo sasvim novu sliku o izgledu ustanove i sada se može reći da su stvoreni neophodni uslovi za normalno funkcionisanje ustanove. Urađeni se mokri čvorovi i promenjene dotrajale sanitarije.Vrednost ovih radova i opreme iznosila je oko 3.000.000,00 dinara.Ovde posebno treba istaći doprinos korisnika novčane socijalne pomoći koji su mnogo pomogli da ovi radovi budu odrađeni brzo i kvalitetno. Naravno i sami radnici Centra su dali veliki doprinos ličnim radom i angažovanjem i vikendom,kako bi radovi bili što pre završeni i kako bi centar izgledao onako kako danas izgleda Ovo jeste primer dobre saradnje lokalne samouprave,Centra za socijalni rad i korisnika koji su putem radne aktivacije dali doprinos u adaptaciji poslovnog prostora. Isto tako ,upri kraju 2016.godine dobili smo raspodelu sredstava od strane Ministarstva za rad,zapošljavanje,boračka i socijalna pitanja u vrednosti od 6.000.000,00 dinara i izvršena je nabavka potrebne opreme ,kako za Centar za socijalni rad,tako i zaDomsko odeljenje – Ustanove za smeštaj odraslih i starih osoba (kancelarijski nameštaj,medicinska oprema,računarska oprema i oprema za domaćinstvo).U toku 2017. i 2018.godine izvršena je zamena dotrajale opreme i nabavljena je nova.Centar poseduje poslovni prostor-kancelarije u prizemlju,koje su zbog oronulosti ispražnjene i koje su trenutno neupotrebljive, dok god se ne ulože sredstva za renoviranje.Centar za socijalni rad je trenutno skučen sa prostorom,a sve u iščekivanju renoviranja tih prostorija,tako da ima kancelarija gde su smeštena i po 3 radnika,što po medološkim uputstvima i prirodi posla kojim se Centar bavi smatra neadekvatnim rešenjem.Iste prostorije bi se koristile i za realizaciju brojnih projekata koje Centar već ima urađene(Sigurna kuća,Savetovalište za porodicu,Dnevni centar za adolescente- Sociorehabilitacioni centar,Prihvatna stanica,itd.).Centar je u međuvremenu aplicirao kod Ministarstva za dodelu sredstava za ove radove i naša su očekivanja da ćemo dobiti određena sredstva za radove ,kao u Centru,tako i u Gerontološkom centru. Isto tako ističemo da sredstva za materijalne troškove koja dobijamo od Ministarstva za rad,zapošljavanje,boračka i socijalna pitanja u iznosu od 300.000,00 dinara nisu dovoljna ,jer sa postojećim sredstvima jedva uspevamo da izmirimo tekuće obaveze.Ilustracije radi samo u zimskim mesecima plaćamo i preko 130.000,00 dinara za električnu energiju,pošto zgrada nema grejanje,pa smo prinuđeni da kancelarije zagrevamo sa TA pećima.U ovaj račun ulaze i troškovi grejanja humanitarnih organizacija: Međuopštinska organizacija gluvih inagluvih,Međuopštinska organizacija slepih i slabovidih,Savez CIR-aDruštvo paraplegičara,Društvo,,Živeti uspravno,Društvo za cerebralnu paralizu,itd.Zahvaljujući likalnoj samoupravi koja nam redovno plaća troškove komunalnih usluga uspevamo da realizujemo sve obaveze. U toku leta 2018.godine izvršili smo rekonstrukciju - zamenu kompletnog ormara za električnu energiju,sa pojačanjem snage i novim automatskim osiguračima,čime smo stepen bezbednosti podigli na viši nivo.Takođe izvršeno je odvajanje električne mreže za humanitarne organizacije.Uradili smo zamenu postojeće elektro mreže sa

ugradnjom nove spratne elektro mreže sa svim potrebnim bezbednosnim uređajima,kako bi mogli normalno da funkcionišemo.

U saradnji sa upravom grada Novog Pazara uradili smo projekat izrade nove toplovodne mreže i priključenje na gradsku toplovodnu mrežu,kao i projekat zamene dotrajale toplovodne mreže u poslovnim prostorijama centra.Takođe,ovo je jedan od prioritetnih planskih zadataka u 2020.godini i naša su očekivanja da ćemo uz pomoć gradske uprave grada Novog Pazara rešiti ovaj veliki problem.

Pored toga neophodno je da se uradi prijemna kancelarija za osobe sa invaliditetom u prizemlju zgrade.Predstavnici Ministarstva za rad,zapošljavanje,boračka i socijalna pitanja su nas nekoliko puta kontaktirali,ali još uvek nismo dobili sredstava za realizaciju ovog projekta.

Od strane Ministarstva rada i socijalne politike dobili smo 2007.godine novo putničko vozilo ,,Zastava 10,, za potrebe službe, što nam mnogo znači u izvršavanju svih poslova iz oblasti socijalne i porodično-pravne zaptite.

Pored toga Centar za socijalni rad je 2007.godine kupio na lizing i novo terensko vozilo ,,Lada-Niva,, .

U toku 2013.godine smo dobili namenska sredstva od strane Ministarstva za rad,zapošljavanje,boračka i socijalna pitanja za kupovinu putničkog vozila za potrebe Domskog odeljenja,tako da smo kupili novo putničko vozilo marke ,,Ševrolet-aveo,,.U dembru mesecu 2016.godine dobili smo sredstva za kupovinu novog putničkog vozila i kupili smo vozilo ,,Fiat –Tipo,,Takođe,posedujemo i 1 kombi marke,,Zastava,, za potrebe osoba sa invaliditetom pošto vozilo ima rampu.

Što se tiče računara sada ih imamo 30 u Centru i10 u Domskom odeljenju,a plan nam je da u toku 2020. godine svi stručni radnici,kao i administrativni radnici imaju u svojim kancelarijama kompjuter sa instaliranim licenciranim softverom,čime će se kvalitet pružanja usluga našim korisnicima podići na još veći nivo.Takođe smo planirali o otvaranje internet kafea za korisnike u Gerontološkom centru.

Isto tako uz pomoć Ministarstva,a i iz sopstvenih izvora izvršeno je umrežavanje sa mrežnim mestima za 10 računara za potrebe razvoja informacionog sistema ,,Integral,,.U toku 2013.godine iz sopstvenih sredstava smo izvršili umrežavanje za još 15 mrežnih mesta,tako da imamo 30 računara u mreži.

U toku godine izvršeno je periodično ispitivanje gromobrana i urađen Elaborat o ispitivanju gromobranskih instalacija na zgradi Centra za socijalni rad.Posedujemo i video nadzor.Takođe,promenjena su ulazna vrata od PVC-a,jer su prethodna bila dotrajala i urađena je mehanička zaštita ulaza.Urađena je i prijemna kancelarija u prizemlju sa portirskom službom,što će u znatnoj meri olakšati pristup osobama sa invaliditetom.

Sredinom leta 2018.godine izvršili smo krečenje poslovnih prostorija centra i farbanje radnih prostorija,što je svakako doprinelo poboljšavanju uslova rada radnika.

PREDLOG : Izgradnja nove zgrade Centra za socijalni rad

ANALITIČKO-ISTRAŽIVAČKI RAD CENTRA

Uspešan process reforme i razvoja socijalne zaštite je nezamisliv bez stvaranja celovitog i sistematičnog fonda podataka o socijalnoj problematici u našem gradu.

Analitičko-istraživački rad predstavlja ne samo iskustveno saznajne osnove,već i agense socijalnog razvoja.

Značajan deo aktivnosti Centra za socijalni rad u 2019.godini bio je usmeren na to da se obezbedi pouzdana i kvalitetna istraživačko-analitička osnova za razvoj i planiranje delatnosti i unapređivanje sistema socijalne zaštite u gradu Novom Pazaru.

U tom smislu neophodno je bilo mobilisati sve resurse za unapređivanje istraživačko-analitičke prakse (ljude,rezultate,znanja i veštine) za razvoj komunikacije,saradnje i prezentovanje rezultata u oblasti socijalne zaštite.

Posebno je važna uloga analitičko-istraživačkog rada u izučavanju i definisanju protivrečnosti i teškoća socijalnog razvoja, kao i mogućnost njihovog prevazilaženja ili ublažavanja ukoliko je, naravno, reč o posebno izraženim i trajnim pojavama.

U skladu sa primenom Zakona o socijalnoj zaštiti planirano je uvođenje i novog sistema vođenja evidencije i dokumentacije u centrima za socijalni rad. Na osnovu dobijenih uputstava od strane Ministarstva za rad,zapošljavanja,boračka i socijalna pitanja Centar za socijalni rad će nastojati da u svoj rad uvede nov sistem evidencije i dokumentacije.

Kao i u prethodnim izveštajnim periodima, osnovni pravci delovanja Centra za socijalni rad biće usmereni na: a) poslovi praćenja i proučavanja socijalnih pojava i problema, b) poslovi planiranja i programiranja, c) poslovi izveštavanja.

Centar za socijalni rad je u toku izveštajne 2019.god. za svoje potrebe, kao i za potrebe drugih činilaca radio na:

- Stvaranju analitičko-dokumentacionih osnova za izradu određenih informacija, analiza, izveštaja, pregleda, programa, itd.
- Permanentno su se pratile sve pojave i problemi iz oblasti socijalne i porodično-pravne zaštite koji su prisutni u našoj opštini, a spadaju u delokrug centra.

Za potrebe Centra za socijalni rad, kao i za druge subjekte izveštajnom periodu rađeni su sledeći materijali :

- Izveštaj o radu Centra za socijalni rad za 2019.godinu :
- Plan i program rada Centra za socijalni rad za 2020. godinu;
- Statistički izveštaj o broju korisnika socijalne,porodično-pravne i starateljske zaštite za potrebe Republičkog zavoda za statistiku – odeljenje u NovomPazaru ;

Pored toga Centar za socijalni rad je u prethodnih deset godina učestvovao u realizaciji brojnih projekata koji se odnose na unapređenja socijalne i porodično-pravne zaštite kako na lokalnom nivou,tako i na širem planu.

Izgradnja i opremanje Domskog odeljenja za smeštaj odraslih i starih osoba (Gerontološki centar) kapaciteta 80 mesta.

Završetak radova na objektu Gerontološkog centra, opremanje i prijem korisnika

Projekat ,,Izgradnja servisa pomoć u kući za stare i OSI na teritoriji grada Novog Pazara,, koji od 2009.godine realizujemo uz pomoć Ministarstva rada i socijalne politike u septembru mesecu 2012.godine smo završili i uz pomoć Gradske uprave grada Novog Pazara ovu uslugu uveli kao stalnu uslugu socijalne zaštite na lokalnom nivou.

Projekat ,,Instalacija programa – Integral 2 ,,za vođenje evidencije i dokumentacije u Centru za socijalni rad. Izvršeno je umrežavanje svih kompjutera u Centrui u saradnji sa Ministarstvom za rad i socijalnu politiku izvršeno je instaliranje licenciranog softvera ,,Integral 2,,. U saradnji sa Ministarstvom za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja dobil ismo 10 računara, 4 štampača i 4 skenera, urađena je i nova računarska mreža sa novim licenciranim programom, a sa ciljem što boljeg i efikasnijeg rada i povezivanja sa celokupnim sistemom vođenja evidencije i dokumentacije na nivou Republike Srbije.

U okviru ovog programa u saradnji sa lokalnom samoupravom uraditi novu Strategiju socijalne politike i socijalne zaštite grada Novog Pazara. U toku 2020.godine raditi na realizaciji aktivnosti iz Strategije i uvođenju novih usluga socijalne zaštite na lokalnom nivou.

Projekat ,,Izrada strateškog plana grada Noviog Pazara,, gde ćemo aktivno nastaviti sa radom u izradi strateških pravaca razvoja u oblasti socijalne zaštite.

Projekat uzrade ,,Plana javnog zdravlja na teritoriji grada Novog Pazara,gde ćemo uzeti aktivno učešće u svih fazama izrade i realizacije ovog strateškog dokumenta.

Centar za socijalni rad Novi Pazar je u junu mesecu 2019.godine počeo sa realizacijom aktivnosti IPA projekat sa Domom starih iz Bijelog Polja u prvom pozivu Programa prekogranicne saradnje Srbija Crna Gora 2014-2015, uz odobrenje pomocnika ministra g-dina Jankovica u Srbiji i g-dina Kusevije, pomocnika ministra za socijalni rad u Crnoj Gori pod nazivom "Iskusna radna snaga za žene za bolju budućnost".

Opsti cilj projekta je- Doprinos povećanju zapošljivosti nezaposlenih žena i njihovom pristupu tržištu rada;

Specificni ciljevi projekta su:

1. Poboljšati kapacitete osoba koje traže prvi put i dugoročno nezaposlene žene.
2. Projekat izgradnje zgrade za socijalno stanovanje sa prihvatnom stanicom u saradnji sa Gradskom upravom grada Novog Pazara
3. Projekat ,,Podsrška lokalnoj integraciji interno raseljenih lica i izbeglica iz bivše Jugoslavije,,sporazum je finansirao UNHCR a partneri su Ministarstvo za rad,zapošljavanje,boračka i sicijalna pitanja i NVO,,Amyti,,-
4. Projekat ,,Sociorehabilitacioni klub za adolescente u saradnji sa Centrom za socijlni rad Požarevac i NVO,,Sunce,, Požarevac
5. Projekat ,,Klub za adolescente kao nastavak ovog projekta a podržao nas je,, OESC-e Novi Pazar a partner je Udruženje psihologaNovi Pazar
6. Projekat Obuka volontera u Centrima za socijalni rad gde su potpisnici Ministarstvo za rad,zapošljavanje,boračka i socijalna pitanja i Državni univerzitet u Novom Pazaru.

7. Projekat ,,Namenski transferi, u partnerstvu sa Ministarstvom za rad,zapošljavanje,boračka i socijalna pitanja i Gradskom upravom grada Novog Pazara
8. Projekat ,,Javni radovi,,i ,,Stručna praksa,, u saradnji sa Nacionalnom službom za zapošljavanje
9. Projekat : ,,Izrada Lokalnog plana akcije za decu (LPA),,u saradnji sa UNICEF-om i Stratedžik marketingom,radićemo na realizaciji planskih aktivnosti ovog strateškog dokumenta za našu opštinu.

Predlozi projektnih ideja za ,,Pro-program tj. PROGRES,, i UNDP.
Tokom godine redovno se radi mesečni Informator o radu Centra za socijalni rad

Tokom godine redovno će se ažurirati Web sajt Centra za socijalni rad Novi Pazar: www.centarzsrnovipazar.org.rsi E-mail : novipazar.csr@minrzs.gov.rsicentarnp@mts.rs

Biće urađeni brojni upitnici o određenim kategorijama korisnika (osobe sa invaliditetom, deca na porodičnom smeštaju i hraniteljstvu, socijalno ugrožena lica,itd.), za potrebe nadležnih ministarstava, Republičkog zavoda za socijalnu zaštitu, kao i za potrebe organa uprave grada Novog Pazara.

Pored toga rađeni su i drugi materijali u zavisnosti od potreba određenih društvenih činilaca.
Pored toga postoje i potrebe za otvaranjem i uvođenjem novih usluga na lokalnom nivou :

- Savetovalište za decu i porodicu
- Dnevni centar za decu sa asocijalnim i prestupničkim ponašanjem
- Prihvatna Stanica za decu bez roditeljskog staranja
- Prihvatna stanica za decu i žene žrtve nasilja u porodici
- Dnevni centar i prihvatna stanica za stare osobe
- Klubovi za različite kategorije korisnika
- Stanovanje uz podršku za decu bez roditeljskog staranja
- Preventivni programi
- Ostala proširena prava

Osnovni pravci delovanja Centra za socijalni rad su bazirani na trenutnom stanju i dostignutom nivou razvoja socijalne zaštite u našem gradu.U skladu sa reformama u oblasti socijalne, porodično-pravne i starateljske zaštite Centar za socijalni rad u Novom Pazaru je sve svoje potencijale usmerio u pružanju pomoći građanima našeg grada, koji su se našli u stanju socijalne potrebe, sa ciljem preduzimanja određenih mera i aktivnosti radi ostvarivanja zaštitne funkcije porodice.

Reforme u cilju demokratizacije istabilizacije tržišno orijentisanog društva,koje se razvija u pravcu evropskih integracija, podrazumevaju i uvođenje savremenog modela socijalne politike. Osnovni cilj nove socijalne politike je efikasan system socijalnih transfera i zadovoljavanja osnovnih potreba građana koji je u funkciji zaštite ljudskih prava. Ciljevi socijalne zaštite su ,u vezi s tim,efikasne materijalne usluge i razvijena mreža institucija i socijalnih usluga,koje mogu da otklone ili ublaže osnovne rizike kojima su izloženi građani.

Osnovni cilj je smanjenja broja siromašnih i razvoj efikasnije socijalne zaštite:

- poboljšanje prepoznavanja i utvrđivanja najsiromašnijih i veća usmerenost na radon nesposobne članove društva;

- razvoj usluga socijalne zaštite koje podržavaju život u zajednici-dnevnih boravaka za lica sa posebnim potrebama, kućne nege i pomoći u kući ,hraniteljstva;
- razvoj profesionalnih standarda, procedura, protokola i normativa;
- poboljšanje informisanosti građana o različitim programima socijalne zaštite;
- povezivanje svih aktera socijalne zaštite na lokalnom nivou;
- preispitivanje i unapređenje zaštite osoba sa invaliditetom;

U skladu sa reformskim opredeljenjima našeg društva , kao početni elementi planskih i programskih aktivnosti Centra za socijalni rad su uzeti nivo društveno-ekonomskog razvoja naše zemlje,nivo potreba za socijalnom zaštitom u našem gradu,kao i ukupne mogućnosti Centra kao davaoca usluga socijalne i porodično-pravne zaštite.

Centar za socijalni rad u Novom Pazaru nastoji da neposredno pruža oblike, mere i usluge socijalne zaštite pojedincima, porodicama i zajednicama kojima je potrebna socijalna zaštita, a koji suse našli u stanju socijalne potrebe. U tom smislu centar nastojida ostvari svoju ulogu kroz organizovane i planirane aktvnosti pojedinaca, stručnih timova i saradnika primenom različitih metoda i oblika rada. Pružanje usluga i oblika socijalne zaštite podrazumeva i primenu različitih metodološko-metodskih pristupa: rad sa pojedincem, grupni rad i rad u zajednici. Centar za socijalni rad,kao ustanova od posebnog društvenog interesa, u sistemu celokupnih reformi društva, dobija mesto promotera svih socijalno-zaštitnih funkcija,kako na lokalnom,tako i širem nivou.

U cilju razvoja sistema socijalne zaštite aktivnosti Centra za socijalni rad su i ovoj strategiji usmerene na :

- stvaranje uslova za pružanje kvalitetnih,efikasnih i ekonomičnih usluga građanima,
- poštovanje standarda najboljeg interesa porodice i posebno dece,hendikepiranih i starih i svih drugih posebno osetljivih grupacija stanovništva,
- uspostavljanje pluralizma usluga u partnerstvu vladinog i nevladinog sektora,
- realizaciju podrške korisnicima uz uvažavanje ljudskog dostojanstva i njihovog prava na izbor usluga i participaciju u postupku i odlukama.

Aktivnosti Centra za socijalni rad su usmerene pre svega na prevladavanje trenutnih socijalnih problema, ali isto tako, i na doprinos ukupnom društveno-ekonomskom razvoju i ostvarivanju utvrđenih razvojnih ciljeva. Kao planski i programski ciljevi razvoja novih standarda Centra za socijalni rad su:

- poboljšanje nivoa zaštite za posebno osetljive grupe dece, odraslih i starih lica;
- povećanje efikasnosti stručnog rada i dostupnosti usluga korisnicima;
- podizanje profesionalne kompetencije stručnih radnika u socijalnoj zaštiti.

Centar za socijalnirad je u 2019. Godinina evidenciji imao 13.660 korisnika socijalne zaštite.

PODACI O KORISNICIMA						
BROJ KORISNIKA CSR						
1. Ukupan broj korisnika u registru CSR na aktivnoj evidenciji u 2019. prema starosti i polu						
Korisnici po uzrastu	Broj korisnika na aktivnoj evidenciji u toku izveštajnog per:(01.01.2019.- 31.12.2019.)			Broj korisnika na aktivnoj evidenciji 31.12.2019.		
	M	Ž	Ukupno	M	Ž	Ukupno
Deca (0-17)	2594	2547	5141	2577	2568	5145
Mladi (18-25)	837	778	1615	814	736	1550
Odrasli (26-64)	3034	2732	5766	2958	2879	5837
Stariji (65 i više)	610	594	1204	569	559	1128
Ukupno	7075	6651	13726	6918	6742	13660

2. Korisnici na aktivnoj evidenciji CSR u 2019. godini prema prebivalištu korisnika, polu i starosti									
Starosne grupe	Gradsko			Ostalo			Ukupno M	Ukupno Ž	Ukupno
	M	Ž	Ukupno	M	Ž	Ukupno			
Deca (0-17)	1294	1288	2582	1283	1280	2563	2577	2568	5145
Mladi (18-25)	441	406	847	373	330	703	814	736	1550
Odrasli (26-64)	1640	1584	3224	1318	1295	2613	2958	2879	5837
Stariji (65 i više)	295	297	592	274	262	536	569	559	1128
UKUPNO	3670	3575	7245	3248	3167	6415	6918	6742	13660

KRATAK PRIKAZ FINANSIRANJA SOCIJALNE ZAŠTITE

Program unapređenja socijalne zaštite u Republici Srbiji, odnosno u autonomnoj pokrajini, odnosno u jedinici lokalne samouprave utvrđuje ministar nadležan za socijalnu zaštitu, nadležni organ autonomne pokrajine, odnosno nadležni organ jedinice lokalne samouprave.

Program iz stava 1. ovog člana mora biti usaglašen sa strategijom razvoja, koju donosi Vlada. Program iz stava 1. ovog člana obuhvata mereiaktivnostizapodsticajirazvoj postojećih i novih uslugasocijalnezaštite.

Svaka jedinica lokalne samouprave mora utvrditi mere i aktivnosti za podsticaj i razvoj postojećih i novih usluga socijalne zaštite.

Sredstvaza finansiranje programaunapređenjasocijalne zaštite obezbeđuju se u budžetu Republike Srbije, autonomne pokrajine, odnosno jedinice lokalne samouprave, u skladu sa zakonom.

Sredstva za obavljanje delatnosti socijalne zaštite obezbeđuju se u budžetu Republike Srbije, autonomne pokrajine i jedinice lokalne samouprave, kao i vršenjem delatnosti ustanova socijalne zaštite.

Ustanove socijalne zaštite i pružaoci usluga socijalne zaštite mogu se osnovati sredstvima u javnoj i privatnoj svojini.

Ustanove socijalne zaštite i pružaoci usluga socijalne zaštite, uz prethodno pribavljenu saglasnost osnivača, mogu obavljati i drugu vrstu delatnosti saglasnu osnovnoj delatnosti i raspolagati prihodima, u skladu sa zakonom.

Sredstva za obezbeđivanje usluga socijalne zaštite mogu se pribavljati i putem donacija, kao i ustupanjem imovine, osnivanjem zadužbina i fondacija, u skladu sa zakonom.

Imovina namenjena socijalnoj zaštiti može se koristiti isključivo za obezbeđenje usluga socijalne zaštite.

U obezbeđivanju sredstava za pružanje usluga socijalne zaštite učestvuje i korisnik, u obimu i na način utvrđen ovim zakonom.

U prikazu su sva lica koja su u toku kalendarske godine bila na aktivnojevidenciji Centrau postupkuza ostvarivanje prava, kao korisnici jedne ili više usluga socijalne i porodično-pravnezaštite. U 2019. godini na evidenciji Centra za socijalni rad nalazilo se 13.660 korisnika. U odnosu na prethodnu godinu,kada smo na evidenciji imali 13.540 korisnikadošlo je do blagog porasta.Od ukupnog broja korisnika u 2019. godini dominiraju odrasli (42,7%),

potom deca (37,6%), mladi korisnici (11,3%) i ostareli (8,2%). Porast broja korisnika prisutan je kod nekih korisničkih grupa.Realni problemi građana su nemogućnost zaposlenja,kao i mali broj raspoloživih radnih mesta. U radu sa korisnicima se zapaža da je položaj žene izuzetno nepovoljan, naročito kada je u pitanju kako gradska,tako i seoska sredina i marginalne grupe.Problemi unutar porodice uslovljeni su velikim stepenom siromaštva, međugeneracijskim sukobima, nezaposlenošću, narušenim sistemom vrednosti i uticajima nestabilnog okruženja.

Ekonomske poteškoće porodica generator su ostalih socijalnih problema kao što su: poremećeni bračni i porodični odnosi,razvod braka,briga o starima i obolelim članovima porodice, jednoroditeljske porodice, vaspitanje i školovanje dece,maloletnička delinkvencija. Centar sa postojećim resursima sve teže uspeva da na adekvatan način sanira brojne i složene socijalne potrebe i probleme građana.

Na evidenciji Centra za socijalni rad na kraju izveštajnog perioda nalazilo se 285 lica pod starateljstvom od čega 169odraslih i starih lica i 116 dece i omladine. Na smeštaju se nalazi 58 odraslih i starih lica, od čega 48 na domskom smeštaju u ustanovama i 10 lica na porodičnom smeštaju. Pored toga imamo 93 dece bez roditeljskog staranja pod starateljstvom, šestoro dece na domskom smeštaju i dvoje dece i omladine u VPD Kruševac. Posebnu pažnju u toku planske 2020.godine posvetiti ovim kategorijama korisnika u cilju što bolje i potpunije zaštite.

Zaključno sa 31.12.2019. godine na evidenciji Centra za socijalni rad nalazile su se 3.156 porodica, koje su korisnici socijalne novčane pomoći,sa oko 12.700 članova porodičnog domaćinstva, što je više u odnosu na isti period prošle godine,kada smo imali 3.077porodice. Isto tako tendencija je da će i u narednom periodu doći do povećanja broja korisnika novčane socijalne pomoći. Korisnika dodatka za pomoć i negu drugog lica na kraju izveštajnog perioda je bilo 966.

U toku 2019.godine redovno su vršene isplate svih oblika novčanih davanja od strane Ministarstva za rad,zapošljavanje,boračka i socijalna pitanja.

Centar za socijalni rad je u toku 2019.godine zaključno sa 31.12.2019.godine dodelio 2.130 jednokratnih novčanih pomoći svojim korisnicima i građanima naše opštine,u vrednosti od preko 7.500.000, dinara dinara,dok je na ime troškova za sahrane dodelio 35 novčanih pomoći.Ovi oblici spadaju u proširene oblike socijalne zaštite ,a pored ovih tu spadaju i opremanje korisnika za smeštaj u dom, kao i pružanje materijalne pomoći licima koja su se našla u stanju socijalne potrebe.

Zbog prisutnosti društvene krize tendencije povećanja broja korisnika novčane socijalne pomoći prisutne su u zadnjim mesecima 2019. godine,a naše su procene da će i u toku 2020.godine doći do povećanja broja korisnika NSP.

Što se tiče strukture nosilaca prava novčane socijalne pomoći najzastupljenija su nezaposlena lica, a zatim slede nesposobni za rad, dok je broj ostalih kategorija neznatan.

Najveći problem predstavlja materijalna i stambena neobezbeđenost pojedinaca i porodica.Sve češće se susrećemo sa višečlanim porodicama,gde su oba ili jedan roditelj sposobni za rad,nalaze se na evidenciji nezaposlenih lica,ali nisu u mogućnosti da nađu posao i obezbede osnovna sredstva za egzistenciju.

Takođe,veliki problem predstavlja nerešeno stambeno pitanje porodica,pa se dešava da u jednoj kući ili stanu,žive dve ili tri porodice koje imju jednu sobu ili u istom stanu žive zbog nemogućnosti da plaćaju kiriju.

Svi zahtevi se prvo obrađuju od strane trijažera i socijalnih radnika tako da su stranke blagovremeno informisane o svojim pravima Ovo iz razloga zato što trijažer i socijalni radnici objasne korisnicima da li imaju pravo na NSP ili ne.Oni koji traže da im se pismeno objasni zašto nemaju to pravo podnose zahtev i zato je tako malo odbijenih zahteva.

Ovaj izveštaj na kratak i deskriptivan način obuhvata zaštitu odraslih i ostarelih lica skrećući posebno pažnju na najučestaliju problematiku,a to je materijalna neobezbeđenost porodice,a posebno materijalna neoobezbeđenost staračkih domaćinstava.Takođe treba istaći da socijalnim radom i socijalnom zaštitom nisu obuhvaćena sva lica u našoj opštini koje tretira ovaj tim,jer nije ni moguće sva lica i obuhvatiti.

Isto tako želeli bi da istaknemo da je Centar za socijalni rad značajnu pažnju u 2019.godini posvetio radu sa marginalnim društvenim grupama : Romima,izbeglim i raseljenim licima,osobama sa invaliditetom,deci i ženama žrtvama nasilja itd.To se naročito ogledalo u pružanju pomoći kod ostvarivanje prava na materijalno obezbeđenje porodice,kod ostvarivanja prava na tuđu negu,davanju jednokratnih novčanih pomoći,pomoći u naturi,obezbeđivanju životnih namirnica,sredstava za higijenu,kupovinu lekova,ogreva,itd.

Pomoć u naturi obezbedilo je nekoliko donatora uz posredovanje Centra za socijalni rad,a sastojala se u davanju životnih namirnica i sredstava za higijenu za stare osobe korisnike usluge pomoć u kući pri Centru za socijalni rad.U toku godine Crveni polumesec Republike Turske je dodelio pomoć u kurbanskom mesu za 3.000 korisnika NSP.

Pri opštinskoj organizaciji Crvenog krsta postoji kuhinja u kojoj se sprema obrok i hrani se 1700 porodica.Sredstva za funkcionisanje kuhinje obezbeđuje Crveni krst Srbije preko Vlade Republike Srbije,Norveški Crveni krst i Grad Novi Pazar.Za 800 staračkih i samačkih domaćinstava paketi sa životnim namirnicama se dostavljaju kući.

BROJ KORISNIKA PRAVA KOJA SE FINANSIRAJU IZ BUDŽETA LOKALNE ZAJEDNICE (OPŠTINE i GRADA)

Grad Novi Pazar je u 2019.godini preko Centra za socijalni rad za socijalnu i porodično-pravnu zaštitu iz svoje nadležnosti izdvojio ukupno 32.437.000,00 dinara.

EK.KLAS.	O P i S	UK.SREDSTVA
	CENTAR ZA SOCIJALNI RAD-00250-70742	
	Socijalna zaštita	
411100	Plate, dodaci i naknade za zaposlene	10 701 000
412100	Doprinosi za PIO	1 284 000
412200	Doprinosi za zdravstveno osiguranje	551 000
412300	Doprinosi za nezaposlenost	80 000
414300	Socijalna davanja zaposlenima	213 000
415100	Naknade troškova za zaposlene	435000
416111	Jubilarne nagrade	70 000
421200	Energetske usluge	1 213 000
421300	Komunalne usluge	530 000

421400	Usluge komunikacije	236 000
423200	Usluge za izradu i održavanje softvera i elektr.pravna baza	215000
423400	Usluge informisanja	53 000
425100	Tekuće popravke i održavanje zgrada i objekata	397 000
425200	Tekuće popravke i održavanje opreme	274 000
426100	Administrativni materjal	313 000
426300	Materijal za obrazovanje i usavršavanje zaposlenih	105 000
426400	Materijali za saobraćaj	300 000
426800	Materijali za održavanje higijene i ugostiteljstvo	237 000
426900	Materijali za posebne namene	256 000
465100	Ostale tekuće donacije, dotacije i transferi	840 000
472300	Naknade iz budžeta za decu i porodicu	500 000
472600	Troškovi sahrane	1 659 000
472900	Jednokratna pomoć	10 777 000
512200	Administrativna oprema	1198 000
	UKUPNO:	32 437 000

Saradnja sa nadležnim organima Gradske uprave grada Novog Pazara je bila dobra u ralizaciji proširenih oblika socijalne zaštite iz nadležnosti lokalne samouprave.

JEDNOKRATNE NOVČANE POMOĆI

Ovo pravo se obezbeđuje licu, odnosno porodici koja se trenutno nađe u stanju socijalne potrebe (nemogućnost obezbeđenja neophodnih sredstava za zivot, usled teške bolesti, radi otklanjanja posledica elementarnih nepogoda, potreba trenutnog zbrinjavanja onih koji su ostali bez stana itd). Od 01.01.-31.12.2019.godine Centar je dodelio 2.130 jednokratnih novčanih pomoći . Centar za socijalni rad prima mnogo više zahteva pojedinaca i porodica za ovom vrstom pomoći nego što je u situaciji da na njih pozitivno odgovori.

Na kraju godine za 93 –oro dece bez roditeljskog staranja(deca pod starateljstvom) gradska uprava grada Novog Pazara je na predlog gradonačelnika u oktobru mesecu isplatila pomoć u vrednosti od po 5.000,00 dinara u ukupnom iznosu od 450.000,00 dinara.Takođe na predlog gradonačelnika je umesto organizovanja novogodišnjeg koncerta na gradskom trgu za 93 dece isplatila pomoć u iznosu od 10.000 dinara za svako dete u ukupnom iznosu od 930.000,00 dinara.

POMOĆ ZA SAHRANE KORISNIKA MOP-a

U slučaju smrti korisnika NSP-a koji nemaju srodnika ili srodnici nisu u mogućnosti da izvše sahranu može se prema čl. 11 Odluke o pravima i uslugama u socijalnoj zaštiti grada Novog Pazara odobriti pomoć za sahranu do izvršenih pogrebnih troškov Od 01.01.-31.12.2019.godine za troškove sahrane isplaćeno je za 35 korisnika

OPREMA KORISNIKA ZA SMEŠTAJ U USTANOVE SOCIJALNE ZAŠTITE ILI DRUGU PORODICU

Prema čl. 10. Odluke o pravima i uslugama u u socijalnoj zaštiti, oprema za smeštaj korisnika u ustanovu socijalne zaštite ili drugu porodicu obuhvata: odeću, obuću, troškove za prevoz korisnika do ustanove, odnosno porodice. Napominjemo da se ovaj oblik pomoći odnosi kako na starije korisnike za koje je potreban smeštaj u gerontološkim centrima tako i na najmlađu populaciju – decu koja su napuštena od strane roditelja i za koju je takođe

potrebno obezbediti opremu prilikom smeštaja u neku od ustanova socijalne zaštite ili drugu porodicu.

POMOĆ KORISNICIMA NSP-a U POPRAVCI i ODRŽAVANJU KUĆA

Većina korisnika NSP-a koji su na evidenciji Centra za socijalni rad i nalaze se u stanju socijalne potrebe su lica koja stanuju u starim kućama koje su sklone padu, pa su neophodna određena finansijska ulaganja oko njihovih popravki. Isto tako, neophodno je i održavanje kuća (stanova kao što su pucanje vodovoda i instalacije, saniranje krova i drugo).
TEKUĆE ODRŽAVANJE OBJEKTA i OPREMANJE USTANOVE

Prema Zakonu o socijalnoj zaštiti (čl. 112.) sredstva za isgradnju, opremanje i osavremenjivanje ustanove Centra za socijalni rad obezbeđuju se u budžetu grada koji je osnivač ove ustanove. Centar za socijalni rad ova sredstva ne dobija iz budžeta Republike, odnosno Ministarstva za rad ,zapošljavanje,boračka i socijalna pitanja.. Kako je zgrada u kojoj se nalazi Centar za socijalni rad u veoma lošem stanju i potrebna je hitna adaptacija cele zgrade. Naša ustanova očekuje i u narednoj godini značajnu pomoć gradske uprave Grada Novog Pazara, odnosno izdvajanje iz gradskog budžeta za ove namene.U tom smislu za 2020.godinu smo planirali da se izvrše sledeći radovi :

- Parterno uređenje dvorišta Centra za socijalni rad ;
- Izgradnja kancelarija za prijem osoba sa invaliditetom i izgradnja prilaza sa rampom;
- Rekonstrukcija električne mreže i odvajanje po spratovima sa ugradnjom posebnih spratnih tabli sa automatskim osiguračima na ulazu u zgradu iz razloga bezbednosti,kao i glavni ormar u prizemlju.-odvajanje električne mreže od organizacija Savez slepih,Savez gluvih i CIR-a
- Rekonstrukcija sa obezbeđenjem kompjuterske mreže;
- Rekonstrukcija jo preostala 2 mokra čvora u poslovnim prostorijama Centra za socijalni rad;
- Nabavka repromaterijala za električne instalacije za kompjutere;
- Nabavka kancelarijskog materijala;
- Nabavka kancelarijskog nameštaja i opreme (kompjuteri,skener,
- kopir-aparat, štampači,toneri,stolovi,stolice,itd.)
- Radovi na objektu Domskog odeljenja, uređenje dvorišta, zasađivanje cveća, kao i nabavka odgovarajućeop reme (kompjuteri, medicinski kreveti ,kolica, televizori, fotokopir aparati, oprema za ambulantu i fizikalnu terapiju itd.)

Ukoliko se steknu uslovi raditi na nadziđivanju sprata za potrebe stručne salužbe Centra za socijalni radili adaptacija prizemlja zgrade.

Centar za socijalni rad je u saradnji sa gradskom upravom Grada Novog Pazara od 2012.godine ,kao redovnu uslugu na lokalnom nivou iz oblasti proširenih prava iz oblasti socijalne zaštite formirao službu ,,Pomoć u kući za odrasla i stara lica i OSI.

Centar za socijalni rad je kao realizator poslova,obezbedio prostorije za ovu službu, sistamatizovao radna mesta za ovu službu, a rukovodeći se standardima propisanim na nivou Republike omogućio edukaciju radnicima službe,gde su oni dobili sartifikate za bavljenje ovim poslom.Centar za socijalni rad je konstantno radio na afirmaciji ove službe, putem medija, javnih nastupa, kako bi upoznao javnost da je i ovaj vid socijalne zaštite primenljiv u našoj lokalnoj zajednici.

Uvođenje službe u redovan sistem socijalne zaštite i otvaranjem doma za stara lica, ova kategorija lica će bti pokrivena sa najadekvatnijim uslugama iz oblasti socijalne zaštite.

Svrha pomoći u kući je podrška korisnicima u zadovoljavanju svakodnevnih životnih potreba u vlastitim domovima, kako bi se unapredio ili održao kvalitet života i sprečio ili odložio smeštaj u dom. Individualni plan rada, procena korisnika se rade nakon dobijenog zahteva. Procenu obavlja rukovodilac službe prema: 1. socijalnom statusu korisnika, 2. zdravstvenom stanju, 3. porodičnim prilikama, 4.materijalnoj i stambenoj situaciji i 5. potrebama korisnika. Trenutno se na evidenciji Centra za socijalni rad nalazi 140 korisnika usluge „Pomoć u kući„Napominjemo da je broj zahteva mnogo veći nego što realno možemo da pružimo građanima uslugu.Zato putem raznih konkursa pokušavamo da dobijemo određena sredstva i povećamo broj gerontodomaćica,kako bi što većem broju građana mogli da izađemo u susret i pružimo im ovu vrstu usluge.

Posebno treba istaći da smo od strane Ministarstva za rad,zapošljavanje,boračka i socijalna pitanja dobili licencu u trajanju od 6 godina.To znači da smo ispunili sve bezbedonosne i druge uslove koji su potrebni za obavljanje ove delatnosti.

U toku 2019.godine Gradska uprava grada Novog Pazara je dobila sredstva od strane Ministarstva za rad,zapošljavanje,boračka i socijalna pitanja na ime namenskih tranfera čiji je cilj da se pomogne lokalnim samoupravama u unapređenju postojećih i razvoju novih usluga socijalne zaštite na lokalnom nivou.U tom smislu mi smo konkurisali na tenderu i proširili uslugu Pomoć u kući za odrasle i stare,uveli uslugu Pomoć u kući za decu sa posebnim potrebama i Terapijsko-edukativno socijalne usluge,što je preteča budućeg Savetovališta za brak i porodicu.Takođe usluge je razvijalo i Društvo za pomoć MNRL za razvoj postojećih usluga i novu uslugu „Predah smeštaj„ i Društvo psihologa je razvijalo usluge „Lični pratilac„ i „Personalni asistent„. Naša su očekivanja da će se u toku 2020.godine stvoriti uslovi za otvaranjem još usluga socijalne zaštite na lokalnom nivou, jer je to od velikog značaja za delatnost centra, a ponajviše za građane našeg grada.

CELOVITA PROCENA SOCIJALNE ZAŠTITE U ZAJEDNICI

Socijalna zaštita	
Snage	Slabosti
Socijalna zaštita i CSR imaju jaku razvojnu podršku od strane LS CSR raspolaže tačnim podacima o korisnicima koji su u sistemu socijalne zaštite CSR raspolaže prostornim kapacitetima za radovne i dodatne aktivnosti Iskusan i stručan kadar Solidna računarska opremljenost CSR poseduje iskustvo u sprovođenju projakata Saradnja CSR sa NVO OSI je vrlo dobra kao i projektna sa ostalim NVO Obrazovanje OSI se uredno odvija preko 3 razvojne grupe i posebnih odeljenja u 4 škole Mediji su dostpuni CSR raspolaže sa 6 vozila (od toga 2 terenska i jedan kombi za OSI) Zajednica raspolaže kombijem za osobe sa invaliditetom	Nedovoljan broj socijalnih usluga koje se pružaju u zajednici Pravima i uslugama socijalne zaštite nisu obuhvaćene sve grupe i pojedinci u potrebi Nedostaje 9 stručnih radnika različitih profila u CSR (u odnosu na stvarni broj stanovnika, broj stvarnih korisnika, razuđenost terena ,odnosno dostupnost seoskih naselja) Nedovoljna opremljenost za stavljanje u funkciju celokupnog prostora Neinistitucionalizovana i nedovoljno obuhvatna saradnja sa zdravstvenim sektorom Politizovana društvena situacija Neophodna su velika investiciona ulaganja u svim sektorima, tako da je lokalni budžet nedovoljan Evidentiran je nedostatak operativnih kancelarija u LS za sporovođenje sektorskih strategija i projektni rad
Prilike	Pretnje
Prekogranična saradnja CSR i lokalne samouprave Pripremljeni projekti u partnerstvu sa lokalnom	Povećanje broja korisnika i potencijalnih korisnika u oblasti socijalne zaštite

samoupravom za apliciranje za donatorska sredstva Sprovođenje javnih radova kao mogućnost zapošljavanja socijalno ugroženih i radno sposobnih građana Namenska sredstva za finansiranje socijalne zaštite u 2017. godini Sredstva za finansijsku podršku sproveđnju Strategije razvoja socijalne zaštite kroz konkurse MRSP-a Sredstva UNDP-a i predpristupnih fondova EU	Nesankcionisanje nepoštovanja zakonskih obaveza (i od strane LS i građana) Nedovoljna pomoć za razvoj regiona od strane Republike Nedovoljna finansijska sredstva za implementaciju SRSZ Nepoštovanje plana realizacije budžeta od strane lokalne samouprave (neredovan i slab priliv sredstava u lokalni budžet) Nedovoljno korišćenje domaćih i stranih fondova za projekte iz oblasti socijalne politike

Izvor: SWOT celokupne socijalne zaštite u zajednici urađen od strane radne grupe za izradu SP razvoja socijalne zaštite.

ANALIZA MEĐUSOBNIH OČEKIVANJA SOCIJALNIH AKTERA

Slede rezultati analize i nalaza na koji način različiti socijalni akteri vide međusobne odnose i buduću saradnju unutar lokalne zajednice kao poticaj razvoju socijalnog kapitala koji uz dobro planiranje, koordinaciju i zajedničko delovanje socijalnih aktera treba da bude u funkciji socijalnog uključivanja osetljivih grupa u život zajednice

Analiza socijalnih aktera i njihova uloga u razvoju

Socijalni akteri	Uticaj na oblast socijalne politike (Veliki, Srednji, Mali)	Njihov odnos prema oblasti socijalne politike (Pozitivan (+), Negativan (-), Neutralan (0)	Šta drugi socijalni akteri očekuju od pojedinog socijalnog aktera?	Šta pojedini socijalni akter očekuju od drugih socijalnih aktera?	Akcije koje je potrebno preduzeti:
Centar za socijalni rad	s/v	+	Lokalna samouprava očekuje bolju saradnju Centra sa drugim socijalnim aktrima u zajednici Veći obuhvat grupa u riziku Podaci o korisnicima Partnerstvo u projektima Stručna pomoć u radu sa osetljivim grupama	Centar od lokalne samouprave očekuje finansijska i tehnička sredstva Smernice i podrška u radu CSR od NVO-a očekuje partenrstvo u projektima i pribavljanju dodatnih sredstava	Da lokalna samouprava redovno upućuje planirana sredstva Da prati i pravovremeno priprema projekte u skladu sa prioritetima Da blagovremeno planira sredstva na ime obaveznog sufinansiranja projekata Dogovoriti saradnju između CSR i NVO-a u razvoju projakata i pružanju usluga
Ministarstva (za socijalna pitanja, finansije i ekonomiju)	v	+	Očekuje se raspodela sredstava u skladu sa potrebama zajednice utvrđenim kroz proces planiranja Očekuje se sufinansiranje projekata na lokalnom nivou	Od lokalnih aktera se očekuje definisanje prioriteta i u odnosu na njih izrada projekata u cilju obezbeđenja sredstava	Pratiti konkurse ministarstava i aplicirati sa projektima za ta sredstva

Školstvo	s/v	0/+	Očekuje se sveobuhvatno obrazovanje dece i praćenje dece koja su uspešno završila školovanje Očekuje se blagovremeno informisanje CSR o problemima učenika Očekuje se opismenjavanje odraslih Očekuje se aktivnije učešće pedagoško prosvetnih službi	Lokalna samouprava treba da poveća budžetom predviđena sredstva i podrži unapređenje školstva Škole očekuju od da u saradnji sa CSR rade na rešavanju problema dece i mladih	Lokalna samouprava treba da podstakne povezivanje institucija unutar oblasti obrazovanja i objedini podatke o uspešnostima i problemima u obrazovanju dece i mladih Izgradnja zgrade za socijalno stanovanje za 40 korisnika na potesu „Erozija„– ima urađen projekat Dogovoriti procedure razmene informacija kako bi Centar mogao efikasno rešavati probleme Potpisati protokol o saradnji na ranom otkrivanju i rešavanju problema kod dece i mladih U obrazovanju slediti utvrđene potrebe za pojedinim profesijama Uključiti predstavnike obrazovnih institucija u rad Lokalnog saveta za socijalnu politiku Poboljšati nastavne programe i metode nastave Organizovati permanentne edukacije za nastavni kadar

Zdravstvo	v	0+	Očekuje se obezbeđivanje sveobuhvatne zdravstvene zaštite Razvoj preventivnih programa u borbi protiv bolesti zavisnosti CSR očekuje od zdravstvenih ustanova veće razumevanje u zbrinavanju posebno teških slučajeva	Od lokalne samouprave se očekuje objedinjavanje podataka o grupama u riziku Pružanje podrške razvoju zdravstvenih usluga u skladu sa utvrđenim prioritetima Zdravstvo od CSR očekuje potpuno socijalno zbrinjavanje nemoćnih i bolesnih	Uključiti predstavnike zdravstvenih institucija u rad Lokalnog saveta za socijalnu politiku U saradnji sa lokalnom samoupravom staviti u funkciju što veći broj seoskih područnih ambulanti kao podršku rizičnim grupama na širem području Potpisati protokol o saradnji između zdravstvenih ustanova i CSR u odnosu na ciljne grupe i sa zdravstvenom i socijalnom indikacijom Razvijati preventivne programe u saradnji sa NVO sektorom
Nacionalna služba za zapošljavanje	s/v	0+	Očekuje se od NSZ da u programe zapošljavanja i javnih radova uključi u većoj meri korisnike CSR NSZ očekuje od svih nezaposlenih lica veći stepen angažovanja u pronalaženju posla	NSZ očekuje od CSR informacije o korisnicima koji trebaju podršku u zapošljavanju	Dogovoriti procedure razmene informacija i oblike saradnje Razviti programe prekvalifikacije i zapošljavanja teže zapošljivih kategorija Uključiti NVO sektor u edukaciju nazaposlenih Uspostaviti patnerstvo u planiranju i sprovođenju javnih radova Upoznati zajednicu sa programima podsticaja zapošljavanju
NVO	s	+	Očekuje se otvorena i obostrano korisna saradnja sa lokalnom samoupravom Partnerski projekti sa institucijama	NVO sektor očekuje od lokalne samouprave: finasiranje, uključivanje u donošenje odluka kroz razna tela komisije i savete	Raditi na uključivanju NVO-a u procese odlučivanja i zastupanja prava pojedinih interesnih grupa Povećati efikasnost rada i obuhvat korisnika kroz NVO sektor Izraditi startegiju razvoja NVO sektora na lokalnom nivou Upoznati javnost sa

					aktivnostima i rezultatima rada NVO sektora Podržati definisanje i uvođenje mehanizama za javnu dodelu sredstava lokalne samouprave NVO-i bi trebali prezentovati zajednici svoje programe i kapacitete i predložiti usluge koje bi NVO sektor mogao pružati
Verske institucije	v	0	Stavljanje kapaciteta verskih zajednica NVO-ima na raspolaganje Učešće na zajedničkim aktivnostima i projektima	NVO sektor nije siguran šta verske institucije od njih očekuju	Upoznati zajednicu sa delovanjem verskih institucija na rešavanju problema u zajednici i dogovoriti saradnju sa drugim socijalnim akterima
Privreda	s	0	Od privrede se očekuje podsticaj zapošljavanju u zajednici putem zapošljavanja teže zapošljivih grupa Poštovanje propisa iz oblasti radnih i socijalnih prava	Od lokalne samouprave se očekuju podsticajne mere za poslovanje privrede i zapošljavanje Poštovanje propisa pri privatizaciji Od privrede se očekuje veće učešće u razvoju zajednice	Stvaranje povoljnih uslova za proizvodnju i razvoj uslužnih delatnosti Pojednostavljenje postupaka za dobijanje potrebnih dozvola za obavljanje poslovne delatnosti Razviti programe društveno odgovornog poslovanja
Gradska uprava	v	0+	Očekuje se od gradske uprave podrška uvođenju usluga u oblasti proširenih prava soijalne zaštite Logistička podrška radu NVO-a Zajednički nastup pred donatorima	Od CSR se očekuje efikasnost u radu i ravnomerniji obuhvat korisnika, posebno u seoskom području Od NVO-a se očekuje uključivanje ljudskih resursa i znanja, angažovanje na prikupljanju sredstava i razmena podataka	Podržati usvajanje i implementaciju Strategije razvoja socijalne politike i finansiranje projekata i novih usluga Institucionalizovati saradnju sa NVO sektorom Da lokalna samouptrava podrži izradu startegije razvoja NVO sektora na lokalnom nivou Uvesti mehanizame za javnu dodelu i praćenje sredstava iz budžeta lokalne samouprave
Sudovi, javno tužilaštvo,	v	0+	Očekuje se efikasnije postupanje	Od CSR se očekuje puna uključenost	Potpisati protokol o saradnji koji bi jasno razgraničio

MUP			sudova i povratne informacije u postupcima u kojima je uključen i CSR	tokom i nakon sudskog postupka	nadležnosti i definisao procedure u postupanju
Korisnici usluga u oblasti socijalne zaštite	m	+	Od korisnika se očekuje veće lično angažovanje u rešavanju sopstvenih problema	Kvalitetno pružanje postojećih usluga i uvođenje novih usluga	Podržati osamostaljivanje korisnika kroz obezbeđenu podršku od strane svih socijalnih aktera
Mediji	v	+	Medijska podrška radu CSR Medijska podrška implementaciji Strategije za razoj socijalne politike	Usavršavanje veštine medijske prezentacije	Učiniti sve informacije dostupnim građanima i zajednici Organizovati zajedničke edukacija radi razmene znanja i veština

ANALIZA USLUGA I PRIORITETNE CILJE GRUPE

Teritorija grada Novog Pazara prostire se na površini od od 742 km2. Prema popisu iz 2011.godine u naseljenom mestu Novi Pazar bilo je 66.527 stanovnika. Šire područje Grada Novog Pazara ima 100.410 stanovnika. Opština ima 98 naselja,26 mesnih zajednica, od čega 6 gradskih i 20 seoskih.

Što se tiče broja stanovnika Grada postoje neslaganja u široj javnosti oko podataka iz popisa i stvarnog broja na terenu. Naime, prema popisu iz 2012.godine opština Novi Pazar imala je 100.840 stanovnika.Prema podacima nekih službi Novi Pazar ima 116.000 stanovnika, a u široj javnosti i u mnogim dokumentima se govori i o broju od 125.000 stanovnika, pa i više. Prema podacima Fonda za zdravstveno osiguranje u Novom Pazaru oko 116.000 građana ima overene zdravstvene knjižice. Pored toga prema podacima Izborne komisije u opštini Novi Pazar ima preko 72.000 birača sa pravom glasanja, što je svakako bitan indikator o nesrazmeri zvaničnih podataka broja stanovnika i faktičkog stanja na terenu. Razlozi za to su brojni, ali je činjenica da veliki broj građana nema regulisan status prebivališta. Pored toga opština Novi Pazar je odlukom Vlade Republike Srbije dobila status Grada, a prema tim kriterijumima status grada dobijaju opštine sa preko 100.000 stanovnika. Veoma bitna odrednica u planiranju socijalno-zaštitnih funkcija Centra za socijalni rad je broj stanovnika u Gradu, podaci o natalitetu, mortalitetu, prirodnom i mehaničkom priraštaju, sklapanju i razvodu braka, broju domaćinstava, starosnoj i obrazovnoj strukturi stanovništva itd. Pored toga bitan segment predstavlja i stanje u privredi, broj zaposlenih, broj lica koja se nalaze na evidenciji nezaposlenih, kao i dostignuti nivo razvoja socijalne zaštite u Novom Pazaru.

Sve ovo ima direktnog uticaja na delatnost Centra za socijalni rad, posebno u odnosu na broj stručnih i drugih radnika, koji su potrebni za rad u Centru, a kapaciteti Centra su bitan faktor koji direktno utiče na mogućnost obuhvata grupa i pojedinaca u potrebi, kao i na kvalitet pruženih usluga.

DECA, MLADI I PORODICA

DECA							
Broj dece na aktivnoj evidenciji CSR OD 2013.- 2017. godine i na dan 31.12.2017. godine prema uzrastu i polu							
Uzrasne grupe					Broj dece na dan 31.12.2017.godine		
	2013.	2014.	2015.	2016.	M	Ž	UKUPNO
0 - 2	602	621	623	633	308	341	649
3 - 5	1.372	1.391	1.390	1.397	709	693	1402
6 - 14	1.681	1.694	1.713	1.740	871	862	1733
15-17	1.259	1.281	1.288	1.263	644	649	1293
UKUPNO	4.914	4.987	5.014	5.033	2532	2545	5077

Broj dece u CSR prema korisničkim grupama/postupcima i uzrastu u 2017. godini					
Korisničke grupe	Uzrast				
	0-2	3-5	6-14	15-17	UKUPNO
Deca pod starateljstvom (sva deca pod starateljstvom: i u porodici i na smeštaju)	3	7	41	28	79
Deca žrtve nasilja i zanemarivanja	0	7	6	5	18
Deca sa neadekvatnim roditeljskim staranjem	3	7	41	28	79
Deca sa problemima u ponašanju i u sukobu sa zakonom	0	0	13	261	274
Deca čiji se roditelji spore oko načina vršenja roditeljskog prava	56	44	147	129	376
Deca čije su porodice korisnici NSP i drugih vidova materijalnih davanja	592	1276	1441	793	4102
Deca OSI	0	58	79	69	206
Deca u postupcima određivanja ličnog imena	0	0	0	0	0
Deca u postupcima raspolaganja imovinom	0	0	0	0	0
Deca u postupcima: sagalasnost za maloletnički brak	0	0	0	3	3
Deca žrtve trgovine ljudima	0	0	0	1	1
Deca strani državljani bez pratnje	0	0	0	0	0
Deca koja žive i rade na ulici (deca ulice)	0	0	0	0	0
Deca povratnici/iz readmisije	0	0	0	0	0
Ostala deca	0	0	0	0	0

DECA, MLADI I PORODICA

DECA						
Broj dece na aktivnoj evidenciji CSR u toku 2019. godine i na dan 31.12.2019. godine prema uzrastu i polu						
Uzrasne grupe	Ukupan broj dece u 2019. god.			Broj dece na dan 31.12.2019.godine		
	M	Ž	UKUPNO	M	Ж	УКУПНО
0 - 2	327	338	665	331	353	684
3 - 5	726	705	1431	719	697	1416
6 - 14	883	864	1747	875	859	1734
15-17	658	634	1292	652	659	1311
UKUPNO	2594	2541	5135	2577	2568	5145

Broj dece u CSR prema korisničkim grupama/postupcima i uzrastu u 2019. godini					
Korisničke grupe	Uzrast				
	0-2	3-5	6-14	15-17	УКУПНО
Deca pod starateljstvom (sva deca pod starateljstvom: i u porodici i na smeštaju)	4	10	57	45	116
Deca žrtve nasilja i zanemarivanja	0	8	7	5	20
Deca sa neadekvatnim roditeljskim staranjem	2	17	45	28	92
Deca sa problemima u ponašanju i u sukobu sa zakonom	0	0	87	189	276
Deca čiji se roditelji spore oko načina vršenja roditeljskog prava	69	54	155	138	416
Deca čije su porodice korisnici NSP i drugih vidova materijalnih davanja	594	1273	1372	766	4005
Deca OSI	0	64	85	71	220

ODLUČIVANJE U VRŠENJU JAVNIH OVLAŠĆENJA ZA MALOLETNE KORISNIKE

STARATELJSTVO

Broj dece za koju su u toku 2019. godine doneta rešenja o primeni starateljske zaštite (novi korisnici, stalno starateljtvo) prema starosti i polu

Uzrast	Pol		UKUPNO
	M	Ž	
0 - 2	0	2	2
3 - 5	0	0	0
6 - 14	0	0	0
15 - 17	0	0	0
UKUPNO	0	2	2

Broj dece sa rešenjem o primeni starateljske zaštite (stalno starateljstvo) na evidenciji CSR na dan 31.12.2019. godini (sva deca - preneti i novi) prema starosti i polu

Uzrast	Pol		UKUPNO
	M	Ž	
0 - 2	2	2	4
3 - 5	4	6	10
6 - 14	29	27	56
15 - 17	21	25	46
UKUPNO	56	60	116

Broj dece pod starateljstvom (stalna starateljstva) na evidenciji CSR na dan 31.12.2019. godini (preneti i novi) prema tome ko vrši dužnost staratelja

Vršilac dužnosti staratelja	Broj dece
Staratelj - fizičko lice	116
Kolektivni staratelj	0
Neposredni staratelj	0
UKUPNO	116

Broj dece pod starateljstvom (stalna starateljstva) na evidenciji CSR prema vrsti smeštaja na dan 31.12.2019. (preneti i novi)

Vrsta smeštaja	Broj dece
Srodnička porodica - smeštaj kod staratelja srodnika ili srodnika bez nadoknade	55
Srodnička hraniteljska porodica	36
Druga hraniteljska porodica	18
Domski smeštaj	6
Prihvatilište	1
Kolizijsko starateljstvo - dete živi sa roditeljem	0
UKUPNO	116

Broj donetih zaključaka nakon postupka preispitivanja starateljske zaštite dece u 2019. godini (revizija starateljstva)	116

Broj dece za koju je u toku 2019. godine doneto rešenje o prestanku starateljske zaštite (stalno starateljstvo) prema starosti i polu dece

Uzrast	Pol		UKUPNO
	M	Ž	
0 - 2	0	0	0
3 - 5	0	0	0
6 - 14	2	0	2
15 - 17	1	1	2
UKUPNO	3	1	4

Broj rešenja o prestanku starateljske zaštite (stalno starateljstvo) za decu donetih u toku 2019. godine prema razlozima prestanka starateljske zaštite

Razlozi prestanka starateljske zaštite	Broj rešenja
Doneta pravosnažna sudska odluka o vraćanju roditeljskog prava,	2

odnosno o sticanju ili vraćanju poslovne sposobnosti roditelja	
Maloletni štićenik navršio 18 godina	0
Maloletni štićenik stekao potpunu poslovnu sposobnost pre punoletsva	2
Usvojenje	0
Smrt deteta	0
UKUPNO	4

POSLOVI U VRŠENJU JAVNIH OVLAŠĆENJA

PORODIČNI ODNOSI

Broj sprovedenih postupaka u porodičnim odnosima i broj dece u toku 2019.godine		
Vrsta postupka	Broj postupaka	Broj dece
Mirenje	0	0
Nagodba	0	0
Procena za vršenje roditeljskog prava	254	558
Procena sporazumnog predloga roditelja	38	71

Broj nalaza i stručnog mišljenja na zahtev suda, u parnicama u kojima se odlučuje o zaštiti prava deteta ili o vršenju, odnosno lišenju roditeljskog prava u toku 2019.godine		
Postupak pred sudom	Broj nalaza i mišljenja	Broj dece
Vršenje roditeljskog prava	80	184
Regulisanje ličnog odnosa deteta i roditelja	46	97
Izvršni postupak u regulisanju viđanja deteta i roditelja	48	87
Izdržavanje deteta	18	29
Lišenje roditeljskog prava	3	5
Krivični postupak protiv roditelja zbog zanemarivanja i zlostavljanja deteta	1	0
Prekršajni postupak	31	64

POSLOVI ZAŠTITE OD NASILJA U PORODICI

ZAŠTITA DECE OD NASILJA U PORODICI

Broj prijava nasilja u porodici za decu (kao žrtve nasilja) u toku 2019. godine, prema vrsti porodice/domaćinstva u kojem dete živi i polu deteta		
Vrsta domaćinstva u kojoj dete živi	Broj dece	
	Devojčice	Devojčice
Jednoroditeljska porodica (deca i jedan roditelj)	4	2
Potpuna biološka porodica (oba roditelja i dete/deca)	6	8
Potpuna proširena porodica - deca, roditelji i srodnici	2	4
Domaćinstvo bivših bračnih partnera koji nakon razvoda žive zajedno	12	7
Srodnička ili starateljska porodica	0	0
Hraniteljska porodica	0	0
Usvojiteljska porodica	0	0
Ukupno	24	21

Broj prijava nasilja u porodici za decu (kao žrtve nasilja) u toku 2019. godine prema dominantnoj vrsti nasilja i polu deteta		
Dominantna vrsta nasilja	Broj dece	
	Devojčice	Devojčice
Fizičko nasilje	24	21
Emocionalno nasilje	0	0
Seksualno nasilje	0	0
Zanemarivanje ili nemarno postupanje	0	0
Eksploatacija deteta	0	0
Ukupno	24	21

Postupci koje je CSR preduzimao u toku 2019. godine u slučajevima zaštite dece od nasilja u porodici			
Vrsta postupka	Broj dece		Ukupno
	Devojčice	Devojčice	
Izdvajanje - broj dece koja su izdvojena iz porodice sama (bez roditelja)	1	0	1
Izdvajanje - broj dece koja su iz porodice izdvojena zajedno sa nenasilnim roditeljem	7	6	13
Pokretanje postupaka pred sudom	0	0	0
Pružanje materijalne, pravne ili stručno savetodavne podrške i pomoći detetu u CSR	15	14	29
Upućivanje deteta na usluge drugih odgovarajućih ustanova	0	0	0
Upozoravanje roditelja na nedostatke u vršenju roditeljskog prava - korektivni nadzor	1	1	2
Nešto drugo	0	0	0
UKUPNO	24	21	45

Broj postupaka za zaštitu dece žrtava od porodičnog nasilja koje je CSR pokrenuo prema sudu, po službenoj dužnosti u 2019. godini, prema vrstama postupka	
Vrsta postupka	Broj dece
Postupak za izricanje mere zaštite od nasilja u porodici	0
Postupak za potpuno lišavanje roditeljskog prava	1
Postupak za delimično lišavanje roditeljkog prava	2
Krivična prijava	0
Postupak za donošenje privremene mere prinudnog lečenja	0
Postupak za zaštitu prava deteta	42
UKUPNO	45

VRŠNJAČKO NASILJE

Broj prijava nasilja u porodici i partnerskim odnosima u toku 2019. godine prema starosti žrtve i vrsti domaćinstva/porodice				
Vrsta porodice	Broj žrtava nasilja prema starosti			
	Mladi	Odrasli	Stariji	Ukupno
Jednoroditeljska porodica (deca i jedan roditelj)	8	0	0	8
Bračna ili vanbračna zajednica bez dece	0	5	1	6
Bračna ili vanbračna zajednica sa biološkom decom (oba roditelja i deca)	12	18	0	30
Potpuna proširena porodica (deca, oba roditelja i srodnici)	11	6	0	17
Starateljska ili srodnička porodica	0	0	0	0
Samačko domaćinstvo	0	0	0	0
Ugovorno domaćinstvo - Ugovor o doživotnom izdržavanju	0	0	0	0
Druge porodice	0	0	0	0
UKUPNO	31	29	1	61

Broj prijava porodičnog i partnerskog nasilja u toku 2019. godine prema dominantnoj vrsti nasilja, starosti i polu žrtve nasilja								
Dominantna vrsta nasilja	Starost žrtve nasilja							
	Mladi		Odrasli		Stariji		Ukupno	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Fizičko nasilje	19	12	0	23	0	0	54	
Seksualno nasilje	0	0	0	0	0	0	0	
Psihičko nasilje	0	0	0	3	1	0	1	3
Ekonomsko nasilje	0	0	0	3	0	0		3
UKUPNO	19	12	0	29	1	0	55	6

Vrsta postupka	Starost korisnika							
	Mladi		Odrasli		Stariji		Ukupno	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Izdvajanje žrtve nasilja iz porodice	0	0	0	0	0	0	0	0
Pokretanje postupaka pred sudom	0	0	0	0	0	0	0	0
Pružanje materijalne, pravne ili stručno savetodavne podške žrtvi nasilja u CSR	19	12	0	29	0	1	19	42
Upućivanje žrtve nasilja na usluge drugih odgovarajućih ustanova	0	0	0	0	0	0	0	0
Nešto drugo	0	0	0	0	0	0	0	0
UKUPNO po polu	19	12	0	29	0	1	19	42
UKUPNO	31		29		1		61	

Broj obaveštenja tužilaštvu i policiji o nasilju u porodici podnetih od strane CSR u toku 2019.godine

Broj svih prijava nasilja u CSR prema podnosiocima prijave/obaveštenja u 2019. godini (sve prijave nasilja za korisnke svih starosnih kategorija)	
Poreklo prijave	Ukupno
Član porodice	11
Drugo lice van porodice	3
Javna ustanova (škola, dom zdravlja, vrtić....)	2
Policija	87
Sud/Tužilaštvo	0
Udruženje građana	0
Organ starateljstva po službenoj dužnosti u drugim postupcima	6
Žrtva	0
Anonimna prijava	0
Neko drugi	0
UKUPNO	109

Broj prijava nasilja u CSR u toku 2019. prema počiniocima nasilja označenim u prijavi nasilja i prema odnosu/srodstvu sa žrtvom nasilja			
Počinilac nasilja prema odnosu sa žrtvom	Broj počinilaca		Ukupno počinilaca
	M	Ž	
Roditelj	21	6	27
Brat/sestra	4	0	4
Sin/ ćerka	7	4	11
Partner jednog od roditelja	3	0	3
Drugi član porodice ili krvni srodnik	0	0	0
Hranitelj/ staratelj	0	0	0
Bračni/ vanbračni partner	31	4	35
Bivši bračni/vanbračni partner	24	5	29
Neko drugi	0	0	0
UKUPNO	90	19	109

ŽRTVE NASILJA

Što se tiče rada u Centru na ovo problematici preduzeli smo sve mere i aktivnosti u skladu sa primenom novog Zakona o sprečavanju nasilja u porodici, a čije su odredbe počele da se primenjuju 01.06.2017. godine.

Ovim zakonom uređuje se sprečavanje nasilja u porodici i postupanje državnih organa i ustanova u sprečavanju nasilja u porodici i pružanju zaštite i podrške žrtvama nasilja u porodici. Ovaj zakon ne primenjuje se na maloletna lica koja učine nasilje u porodici.

Cilj Zakona

Cilj ovog zakona je da na opšti i jedinstven način uredi organizaciju i postupanje državnih organa i ustanova i time omogući delotvorno sprečavanje nasilja u porodici i hitnu blagovremenu i delotvornu zaštitu i podršku žrtvama nasilja u porodici.

Sprečavanje nasilja u porodici, neposredna opasnost od nasilja uporodici, nasilje u porodici

Sprečavanje nasilja u porodici sastoji se od skupa mera kojima se otkriva da li preti neposredna opasnost od nasilja u porodici i skupa mera koje se primenjuju kada je neposredna opasnost otkrivena. Neposredna opasnost od nasilja u porodici postoji kada iz ponašanja mogućeg učinioca i drugih okolnosti proizlazi da je on spreman da u vremenu koje neposredno predstoji po prvi put učini ili ponovi nasilje u porodici.

Nasilje u porodici, u smislu ovog zakona, jeste akt fizičkog, seksualnog,psihičkog ili ekonomskog nasilja učinioca prema licu sa kojim se učinilac nalazi u sadašnjem ili ranijem bračnom ili vanbračnom ili partnerskom odnosu ili prema licu sa kojim je krvni srodnik u pravoj liniji, a u pobočnoj liniji do drugog stepena ili sa kojim je srodnik po tazbini do drugog stepena ili kome je usvojitelj, usvojenik, hranjenik ili hranitelj ili prema drugom licu sa kojim živi ili je živeo u zajedničkom domaćinstvu.

Ovaj zakon primenjuje se i na saradnju u sprečavanju nasilja u porodici (čl. 24 – 27) u krivičnim postupcima za krivična dela:

- proganjanje (član 138a Krivičnog zakonika);
- silovanje (član 178. Krivičnog zakonika);
- obljuba nad nemoćnim licem (član 179. Krivičnog zakonika);
- obljuba nad detetom (član 180. Krivičnog zakonika);
- obljuba zloupotrebom položaja (član 181. Krivičnog zakonika);
- nedozvoljene polne radnje (član 182. Krivičnog zakonika
- polno uznemiravanje (član 182a Krivičnog zakonika);
- podvođenje i omogućavanje vršenja polnog odnosa (član 183. Krivičnog zakonika);
- posredovanje u vršenju prostitucije (član 184. Krivičnog zakonika);
- prikazivanje, pribavljanje i posedovanje pornografskog materijala i
- iskorišćavanje maloletnih lica za pornografiju (član 185. Krivičnog zakonika);
- navođenje deteta na prisustvovanje polnim radnjama (član 185a
- Krivičnog zakonika);
- Zapuštanje i zlostavljanje maloletnog lica (član 193. Krivičnog zakonika);
- nasilje u porodici (član 194. Krivičnog zakonika);
- nedavanje izdržavanja (član 195. Krivičnog zakonika);
- kršenje porodičnih obaveza (član 196. Krivičnog zakonika);
- rodoskvrnuće (član 197. Krivičnog zakonika);
- trgovina ljudima (član 388. Krivičnog zakonika);
- druga krivična dela, ako je krivično delo posledica nasilja u porodici.

Ovaj zakon se primenjuje i na pružanje zaštite i podrške žrtvama krivičnih
dela iz stava 1. ovog člana (u daljem tekstu: krivična dela određena ovim zakonom).

Primena drugih propisa

Ako ovim zakonom nije drugačije određeno, na sprečavanje nasilja u porodici,u postupcima protiv učinilaca krivičnih dela određenih ovim zakonom i na pružanjezaštite i podrške žrtvama nasilja u porodici i žrtvama krivičnih dela određenih ovim zakonom primenjuju se Krivični zakonik, Zakonik o krivičnom postupku, Zakon o parničnom postupku, Porodični zakon i Zakon o policiji.

Disciplinska odgovornost

Nepostupanje sudija, javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca u rokovima koji su određeni ovim zakonom predstavlja disciplinski prekršaj.

NADLEŽNI ORGANI i USTANOVE

Za sprečavanje nasilja u porodici i pružanje zaštite i podrške žrtvama nasilja u porodici i žrtvama krivičnih dela određenih ovim zakonom nadležni su policija, javna tužilaštva, sudovi opšte nadležnosti i prekršajni sudovi, kao nadležni državni organi, icentri za socijalni rad, kao ustanove.

Pored nadležnih državnih organa i centara za socijalni rad, u sprečavanju nasilja u porodici, preko davanja pomoći i obaveštavanja o nasilju, kao i pružanju podrške žrtvama nasilja učestvuju i druge ustanove u oblasti dečje, socijalne zaštite,obrazovanja,vaspitanja i zdravstva (u daljem tekstu: državni organi i ustanove nadležne za primenu ovog zakona), kao i tela za rodnu ravnopravnost na nivou lokalnih samouprava.

Svaka porodica ima određene probleme u odnosima u pojedinim ciklusima svoga razvoja,koji u nekim slučajevima mogu dovesti do ozbiljnih teškoća u obavljanju porodičnih funkcija.
Razvod braka predstavlja izuzetan potres koji zahvata sve pore čovekovog života i ostavlja nesagledive posledice kako na bračne supružnike,tako i na njihovu maloletnu decu.

U toku godine stručna služba Centar za socijalni rad obradi oko 250 zahteva iz problematike poremećenih bračnih i porodičnih odnosa, od čega oko 150 bračnih i oko100 iz vanbračnih zajednica.

Svi zahtevi za sprovođenje postupka mirenja i davanja predloga o poveravanju dece roditelja u brakorazvodnom sporu, kao i kod zahteva za poveravanje dece iz vanbračnih zajednica,u izveštajnoj 2017. godini su blagovremeno obrađeni i dostavljeni nadležnim službama i institucijama.

U skladu sa zakonskim odredbama Centar za socijalni rad ima mobilne timove i u Službi za zaštitu dece i omladine i u Službi za zaštitu odraslih i starih osoba,tzv neodložne intervencije.Mobilni timovi su pripravni 24 časa dnevno svakog dana.Od početka 2016.godine kada je u pitanju zaštita maloletne dece i žena imali smo 282 intervencija po pozivu Policijske uprave Novi Pazar. Takođe imali smo i 52 neodložne intervencije kada se radi o zaštiti odraslih i starih osoba kada je bilo u pitanju nasilje u porodici.

Problematika poremećenih bračnih i porodičnih odnosa još uvek nije predmet sistematskog delovanja u našoj sredini. Ovo se naročito odnosi na prevenciju i edukaciju mladih ljudi.Godinama ističemo potrebu za otvaranjem Savetovališta za brak i porodicu,koje bi se bavilo problemima i odnosima među ljudima pre braka,u toku braka i posle razvoda braka,poslovima planiranja porodice,odgovornim roditeljstvom,itd.

Centar za socijalni rad ima u prizemlju naše zgrade poslovni prostor koji trenutno nije u funkciji, jer su potrebna sredstva za adaptaciju i uređenje.Ukoliko bi se to uradilo i uz određena kadrovska pojačanja Centar za socijalni rad bi u najskorijem roku mogao da otvori Savetovalište za brak i porodicu.

Naša su očekivanja da će se u toku 2018.godine stvoriti uslovi za formiranjem jedne ovakve organizacione jedinice u sastavu Centra za socijalni rad.

POSLOVI ZAŠTITE MALOLETNIKA

PODACI O DECI/MALOLETNICIMA NA EVIDENCIJI CSR

Maloletnici sa problemima u ponašanju na evidenciji CSR u 2019. godini prema starosti				
Starosna struktura	Preneti	Novoevidentirani	Reaktivirani	Ukupno u 2019.
do 14 god. (krivično neodgovorna deca)	0	15	0	15
14 - 15	0	72	0	72
16 - 17	53	136	0	189
18 - 20	0	0	0	0
UKUPNO	53	223	0	276

Maloletnici u sukobu sa zakonom na evidenciji CSR u 2019. godini prema starosti				
Starosna struktura	Preneti	Novoevidentirani	Reaktivirani	Ukupno u 2017.
do 14 god. (krivično neodgovorna deca)	0	15	0	15
14 - 15	0	72	0	72
16 - 17	53	136	0	189
18 - 20	0	0	0	0
UKUPNO	53	223	0	276

Ukupan broj maloletnika u sukobu sa zakonom sa recidivom - ponovljena krivična dela i ponovni zahtev suda/tužilaštva, u 2019. godini	35

Broj maloletnika na evidenciji CSR u toku 2019. godini sa rešenjem suda o izrečenim merama prema polu - sva deca (i preneti i novi)			
Broj maloletnika	M	Ž	UKUPNO
Broj maloletnika sa izrečenim vaspitnim nalogom	0	0	0
Broj maloletnika sa izrečenom vaspitnom merom posebne obaveze	1	0	1
Broj maloletnika sa izrečenom merom pojačanog nadzora	17	0	17
Broj maloletnika sa merom upućivanja u vaspitnu ustanovu	0	0	0
Broj maloletnika sa merom upućivanja u vaspitno-popravni dom	2	0	2
Broj maloletnika i mlađih punoletnih lica sa izrečenom kaznom maloletničkog zatvora	1	0	1

Broj maloletnika i mlađih punoletnika prema kojima su, nakon isteka zavodskih mera i sankcije maloletničkog zatvora, preduzimane mere zaštite u procesu reintegracije u 2019. godini	Broj maloletnika		
	M	Ž	UKUPNO
	3	0	3

PODACI O MERAMA IZREČENIM U 2019. GODINI

Broj vaspitnih naloga izrečenih u 2019. godini prema vrstama naloga			
Vaspitna mera posebne obaveze	Broj vaspitnih mera za maloletnike		
	M	Ž	UKUPNO
Izvinjenje oštećenom	1	0	1
Naknada štete oštećenom	0	0	0
Redovno pohađanje škole i neizostajanje sa posla	0	0	0
Osposobljavanje za odgovarajuće zanimanje	0	0	0

Uključivanje bez nadoknade u rad humanitarnih organizacija ili obavljanje poslova socijalnog, lokalnog i ekološkog sadržaja	0	0	0
Uključivanje u sportske aktivnosti	0	0	0
Podvrgavanje odgovarajućem ispitivanju i odvikavanju od zavisnosti izazvane upotrebom alkoholnih pića ili opojnih droga	0	0	0
Uključivanje u pojedinačni ili grupni tretman u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi ili savetovalištu	0	0	0
Pohađanje kurseva za stručno osposobljavanje ili pripremanje i polaganje ispita kojima se proverava određeno znanje	0	0	0
Da ne može da napusti mesto prebivališta ili boravišta bez saglasnosti suda i posebnog odobrenja organa starateljstva	0	0	0
UKUPNO	1	0	1

Broj vaspitnih mera pojačanog nadzora izrečenih u 2019. godini prema vrstama pojačanog nadzora			
Vaspitna mera pojačanog nadzora	Broj vaspitnih mera za maloletnike		
	M	Ž	UKUPNO
Pojačan nadzor od strane roditelja, usvojitelja ili staratelja	0	0	0
Pojačan nadzor u drugoj porodici	0	0	0
Pojačan nadzor od strane organa starateljstva	17	0	17
Pojačan nadzor uz dnevni boravak u odgovarajućoj ustanovi za vaspitavanje i obrazovanje maloletnika	0	0	0
UKUPNO	17	0	17

Broj zavodskih vaspitnih mera maloletnicima i mlađim punoletnicima izrečenih u 2019. godini							
Zavodska vaspitna mera	Broj zavodskih mera za maloletnike			Broj zavodskih mera za mlađe punoletnike (18 - 21)			UKUPNO
	M	Ž	Ukupno	M	Ž	Ukupno	
Upućivanje u vaspitnu ustanovu	0	0	0	0	0	0	0
Upućivanje u vaspitno-popravni dom	2	0	2	0	0	0	2
UKUPNO	2	0	2	0	0	0	2

Broj krivičnih sankcija maloletničkog zatvora izrečenih u 2019. godini	Stariji maloletnici			Mlađi punoletnici (18 - 21)			UKUPNO
	M	Ž	Ukupno	M	Ž	Ukupno	
	1	0	1	0	0	0	1

U toku 2019.godine, tj. u periodu od.01.01.2019. godine do 31.12.2019., bili smo angažovani u 548 predmeta, koji se odnose na zaštitu dece i omladine. Naime, u toku pripremnih postupaka kod Višeg suda pokrenutih prema maloletnim učiniocima krivičnih dela, kao i drugih postupaka kod sudova i tužilaštava, učestvovali smo u zajedničkom radu u 86 predmeta. U prekršajnim postupcima, u 171 predmetu su dostavljen i nalazi i stručno mišljenje nadležnom prekršajnom sudu. Takođe, Više javno tužilaštvo u Novom Pazaru je u 72 predmeta zatražilo naše mišljenje o celishodnosti pokretanja pripremnog postupka kod suda prema maloletnim licima. U zaštiti dece i omladine korisnika pomoći i nege od strane drugog lica bili smo angažovani u zaštiti 21 lica.

U ovom izveštajnom period nije bilo potrebe za: davanjem mišljenja o izboru i primeni vaspitnih naloga po zahtevu suda i javnog tužilaštva, rešenja su dail i tužilaštva o primeni vaspitnih naloga, izveštaja o ispunjenju vaspitnih naloga javnom tužiocu, odnosno sudiji za maloletnike, zbog toga što nije bilo niti jednog izrečenog vaspitnog naloga (odnosi se na sve vrste vaspitnih naloga).

U istom period dostavili smo 86 nalaza i stručnih mišljenja sudovima pred kojima su vođeni pripremni postupci prema maloletnicima. Sudiji za maloletnike kao i tužiocu za maloletnike dostavili smo redovne (šestomesečne) izveštaje o sprovođenju, tj. realizaciji vaspitnih mera. U izveštajnom periodu je bilo izrečenih zavodskih vaspitnih mera, za dva maloletnika Viši sud u Novom Pazaru je izrekao zavodsku vaspitnu meru upućivanja u VPD Kruševac. Takođe, u 2019.god. jednom maloletnom licu je od strane Višeg suda izrečena kazna zatvora, zbog krivičnog dela ubistvo. Takođe, od strane nadležnih sudova izrečeno je 18 mera.

Upozorenja i usmeravanja ukor. Prema jednom maloletniku Viši sud je izrekao meru posebne obaveze (da se izvini oštećenom). Nakon što smo primili 44 obaveštenja, tj. prijava od strane PU Novi Pazar., koje se odnose na zaštitu dece tj. maloletnih lica ili adolescenata (žrtava navodnog nasilja), upodobljeno i u vremenjeno smo reagovali. U toku izveštajnog perioda, kod prekršajnih sudova je vođeno 171 prekršajnih postupka prema maloletnim licima i u svim predmetima smo uvremenjeno dostavljali tražene nalaze i stručna mišljenja. Na sve zahteve kazne nopopravnihzavoda za dostavom podataka o osuđenim licima, njih 3, uvremenjeno smo dostavljali iste.

Aktuelno se nasmeštaju u VPD Kruševac nalaze 2 adolescenta. Tokom izveštajnog perioda prema 13 lica je odbačena krivična prijava usled necelishodnosti vođenja postupka pred sudom.

U 2019.godini zaštita dece i omladine u sukobu sa zakonom je ralizovana nazadovoljavajući način.

Izuzetno veliki stepen našeg angažovanja u toku izveštajnog perioda bio je neop-hodan u slučajevima neodložnih intervencija.

Indikativno je da u je u ovom izveštajnom period bilo puno više korisnika usluga tj. maloletnih lica, navodnih izvršioca krivičnih dela i prekršaja u odnosu na prethodn izveštajni period.

Takođe, efikasnost Višeg suda u Novom Pazaru u toku pripremnih postupaka, koje pokreće VJT je svake godine sve kvalitetnija. Više javno tužilaštvo je u 72 predmeta tražilo mišljenje o celishodnosti pokretanja pripremnog postupka i postupalo u izveštajnom period veoma efikasno u zaštiti dece i omladine.

U toku izveštajnog perioda smo imali niz edukativnih programa koji su doprineli dobitina ličnom i profesionalnom planu svih stručnih radnika koji rade na ovoj problematici.

PUNOLETNI KORISNICI

Broj punoletnih korisnika u CSR prema korisničkim grupama i starosti u 2019. godini

Korisničke grupe	Mladi (18 - 25)	Odrasli (26 - 64)	Stariji (65 - 9)	Stariji (80 i više)	УКУПНО
Žrtve nasilja, zanemarene osobe i u riziku od zanemarivanja	14	4	2	0	20
Osobe koje se spore oko vršenja roditeljskog prava	8	46	1	0	55
Osobe sa invaliditetom	61	457	202	26	746
Osoba sa društveno neprihvatljivim ponašanjem	9	11	1	0	21

Osobe koje imaju potrebe za smeštajem - domski ili porodični smeštaj	1	6	7	0	14
Materijalno ugrožene osobe	1473	5264	711	109	7557
Strani državljani i lica bez državljanstva u potrebi za socijalnom zaštitom	0	0	0	0	0
Žrtve trgovine ljudima	0	0	0	0	0
Beskućnici	0	2	0	0	2
Ostali	0	0	0	0	0

OSOBE SA INVALIDITETOM

Osobe sa invaliditetom na evidenciji CSR u 2019. godini, prema starosti i polu			
Starost	Muški	Ženski	Ukupno
Deca	109	111	220
Mladi	41	19	60
Odrasli	220	236	456
Stariji	121	109	230
UKUPNO	491	475	966

OSTVARIVANJE PRAVA NA MATERIJALNU PODRŠKU

Broj rešenja/zaključaka prema vrsti prava					
Vrsta rešenja/zaključka	Broj zahteva prema vrsti prava				
	Novčana socijalna pomoć	Dodatak za pomoć i negu drugog lica	Uvećani dodatak za pomoć i negu drugog lica	Jednokratna novčana pomoć	Pomoć za osposobljavanje za rad
Broj podnetih zahteva za ostvarivanje prava u 2019.	1922	721	150	2132	6
Broj rešenja o priznavanju prava u 2019.	1622	263	110	2132	0
Broj rešenja kojima je odbijen zahtev za priznavanje prava u 2019.	11	223	8	0	0
Broj zaključaka o obustavi postupka u 2019.	35	30	12	0	0
Broj zaključaka o odbacivanju zahteva u 2019.	2	1	1	0	0
Broj rešenja kojima je prestalo pravo u postupku preispitivanja u 2019.	236	49	54	0	0
Broj zaključaka o daljem priznavanju prava u postupku preispitivanja u 2019.	1318	328	0	0	0

SOCIO-MATERIJALNO UGROŽENE PORODICE

Broj porodica i članova porodica koji u izveštajnom periodu koriste SNP	
Broj članova porodice	Broj porodica
Jednočlana	397
Dvočlana	495
Tročlana	568
Četvoročlana	679
Petočlana	598
Porodica sa šest i više članova	419
UKUPNO	3.156

Broj porodica i članova porodica koji u izveštajnom periodu koriste SNP	
Vrsta pomoći	Broj korisnika
Pomoć u naturi	3.000

Subvencije	2.200
Besplatni obrok	760
Drugo	
UKUPNO	5.960

Zaključno sa 31.12.2019. godine na evidenciji Centra za socijalni rad nalazile su se 3.156 porodica, koje su korisnici socijalne novčane pomoći,sa oko 12.700 članova porodičnog domaćinstva, što je više u odnosu na isti period prošle godine,kada smo imali 3.077porodice. Isto tako tendencija je da će i u narednom periodu doći do povećanja broja korisnika novčane socijalne pomoći. Korisnika dodatka za pomoć i negu drugog lica na kraju izveštajnog perioda je bilo 966.

U toku 2019.godine redovno su vršene isplate svih oblika novčanih davanja od strane Ministarstva za rad,zapošljavanje,boračka i socijalna pitanja.

Centar za socijalni rad je u toku 2019.godine zaključno sa 31.12.2019.godine dodelio 2.130 jednokratnih novčanih pomoći svojim korisnicima i građanima naše opštine,u vrednosti od preko 7.500.000, dinara dinara,dok je na ime troškova za sahrane dodelio 35 novčanih pomoći.Ovi oblici spadaju u proširene oblike socijalne zaštite ,a pored ovih tu spadaju i opremanje korisnika za smeštaj u dom, kao i pružanje materijalne pomoći licima koja su se našla u stanju socijalne potrebe.

Zbog prisutnosti društvene krize tendencije povećanja broja korisnika novčane socijalne pomoći prisutne su u zadnjim mesecima 2019. godine,a naše su procene da će i u toku 2020.godine doći do povećanja broja korisnika NSP.

Što se tiče strukture nosilaca prava novčane socijalne pomoći najzastupljenija su nezaposlena lica, a zatim slede nesposobni za rad, dok je broj ostalih kategorija neznatan.

Najveći problem predstavlja materijalna i stambena neobezbeđenost pojedinaca i porodica.Sve češće se susrećemo sa višečlanim porodicama,gde su oba ili jedan roditelj sposobni za rad,nalaze se na evidenciji nezaposlenih lica,ali nisu u mogućnosti da nađu posao i obezbede osnovna sredstva za egzistenciju.

Takođe,veliki problem predstavlja nerešeno stambeno pitanje porodica,pa se dešava da u jednoj kući ili stanu,žive dve ili tri porodice koje imaju jednu sobu ili u istom stanu žive zbog nemogućnosti da plaćaju kiriju.

Svi zahtevi se prvo obrađuju od strane trijažera i socijalnih radnika tako da su stranke blagovremeno informisane o svojim pravima Ovo iz razloga zato što trijažer i socijalni radnici objasne korisnicima da li imaju pravo na NSP ili ne.Oni koji traže da im se pismeno objasni zašto nemaju to pravo podnose zahtev i zato je tako malo odbijenih zahteva.

Ovaj izveštaj na kratak i deskriptivan način obuhvata zaštitu odraslih i ostarelih lica skrećući posebno pažnju na najučestaliju problematiku,a to je materijalna neobezbeđenost porodice,a posebno materijalna neoobezbeđenost staračkih domaćinstava.Takođe treba istaći da socijalnim radom i socijalnom zaštitom nisu obuhvaćena sva lica u našoj opštini koje tretira ovaj tim,jer nije ni moguće sva lica i obuhvatiti.

Isto tako želeli bi da istaknemo da je Centar za socijalni rad značajnu pažnju u 2019.godini posvetio radu sa marginalnim društvenim grupama : Romima,izbeglim i raseljenim licima,osobama sa invaliditetom,deci i ženama žrtvama nasilja itd.To se naročito ogledalo u pružanju pomoći kod ostvarivanje prava na materijalno obezbeđenje porodice,kod ostvarivanja prava na tuđu negu,davanju jednokratnih novčanih pomoći,pomoći u naturi,obezbeđivanju životnih namirnica,sredstava za higijenu,kupovinu lekova,ogreva,itd.

Pomoć u naturi obezbedilo je nekoliko donatora uz posredovanje Centra za socijalni rad,a sastojala se u davanju životnih namirnica i sredstava za higijenu za stare osobe korisnike usluge pomoć u kući pri Centru za socijalni rad.U toku godine Crveni polumesec Republike Turske je dodelio pomoć u kurbanskom mesu za 3.000 korisnika NSP.

Pri opštinskoj organizaciji Crvenog krsta postoji kuhinja u kojoj se sprema obrok i hrani se 1700 porodica.Sredstva za funkcionisanje kuhinje obezbeđuje Crveni krst Srbije preko Vlade Republike Srbije,Norveški Crveni krst i Grad Novi Pazar.Za 800 staračkih i samačkih domaćinstava paketi sa životnim namirnicama se dostavljaju kući.

U prikazu su sva lica koja su u toku kalendarske godine bila na aktivnojevidenciji Centrau postupkuza ostvarivanje prava, kao korisnici jedne ili više usluga socijalne i porodično-pravnezaštite. U 2019. godini na evidenciji Centra za socijalni rad nalazilo se 13.660 korisnika. U odnosu na prethodnu godinu,kada smo na evidenciji imali 13.540 korisnikadošlo je do blagog porasta.Od ukupnog broja korisnika u 2019. godini dominiraju odrasli (42,7%), potom deca (37,6%), mladi korisnici (11,3%) i ostareli (8,2%). Porast broja korisnika prisutan je kod nekih korisničkih grupa.Realni problemi građana su nemogućnost zaposlenja,kao i mali broj raspoloživih radnih mesta. U radu sa korisnicima se zapaža da je položaj žene izuzetno nepovoljan, naročito kada je u pitanju kako gradska,tako i seoska sredina i marginalne grupe.Problemi unutar porodice uslovljeni su velikim stepenom siromaštva, međugeneracijskim sukobima, nezaposlenošću, narušenim sistemom vrednosti i uticajima nestabilnog okruženja.

Ekonomske poteškoće porodica generator su ostalih socijalnih problema kao što su: poremećeni bračni i porodični odnosi,razvod braka,briga o starima i obolelim članovima porodice, jednoroditeljske porodice, vaspitanje i školovanje dece,maloletnička delinkvencija. Centar sa postojećim resursima sve teže uspeva da na adekvatan način sanira brojne i složene socijalne potrebe i probleme građana.

Na evidenciji Centra za socijalni rad na kraju izveštajnog perioda nalazilo se 285 lica pod starateljstvom od čega 169odraslih i starih lica i 116 dece i omladine. Na smeštaju se nalazi 58 odraslih i starih lica, od čega 48 na domskom smeštaju u ustanovama i 10 lica na porodičnom smeštaju. Pored toga imamo 93 dece bez roditeljskog staranja pod starateljstvom, šestoro dece na domskom smeštaju i dvoje dece i omladine u VPD Kruševac. Posebnu pažnju u toku planske 2020.godine posvetiti ovim kategorijama korisnika u cilju što bolje i potpunije zaštite.

USLUGE CENTRA ZA SOCIJALNI RAD

NEODLOŽNE INTERVENCIJE

Broj preduzetih neodložnih intervencija u toku 2019.	
Uzrast korisnika	Broj intervencija
Za decu	90

Za mlade	305
Za odrasle	9
Za starije	2
UKUPNO	406

USLUGE PROCENE I PLANIRANJA

Broj usluga procene i planiranja prema korisnicima usluga CSR u 2019.					
Stručni postupak	Broj postupaka				Ukupno
	Za decu	Za mlade	Za odrasle	Za starije	
Početna procena	786	224	24	16	1050
Usmerena procena korisnika	762	102	0	0	864
Broj sačinjenih planova	756	357	303	43	1459
Broj ponovnih pregleda	492	321	207	71	1091

48. Broj ostalih procena u 2019. godini	
Vrsta procene	Broj postupaka procene
Procena opšte podobnosti usvojitelja	2
Procena opšte podobnosti staratelja	21
Broj procena opšte podobnosti hranitelja koje sprovodi CSR (sredine u kojima nema CPSU)	11
Broj donetih odluka o podobnosti srodnika za pružanje usluge porodičnog smeštaja	4
Broj donetih odluka o podobnosti potencijalnih hranitelja za pružanje usluge porodičnog smeštaja	0
Drugo	0

Stručni poslovi supervizora i broj realizovanih poslova u 2019.godini	
Stručni poslovi supervizora	Broj realizovanih aktivnosti/ donetih planova i izveštaja
Broj individualnih planova profesionalnog razvoja voditelja slučaja	6
Broj izveštaja o napretku voditelja slučaja	6
Broj održanih individualnih supervizijskih sastanaka	168
Broj održanih grupnih supervizorskih sastanaka	29
Broj slučajeva u kojima je supervizor član tima kao stručni radnik	345
Broj slučajeva gde je supervizor radio kao voditelj slučaja	465

Broj slučajeva kod kojih je primenjeno savetodavno usmeravanje od strane voditelja slučaja u 2019. godini	
Vrsta savetodavnog usmeravanja	Broj slučajeva
Pomoć u vaspitanju i razvojnim problemima dece	172
Psihosocijalna podrška žrtvama nasilja	74
Pomoć u sređivanju bračnih i porodičnih odnosa	105
Usmeravanje lica u stanju socijalne potrebe	137
Organizovanje životne i radne sredine	0

DNEVNE USLUGE U ZAJEDNICI

Broj uputa koje je CSR izdao u toku 2019. godine za korišćenje dnevnih usluga u zajednici prema starosti upućenih korisnika					
Vrsta usluge	Uzrast korisnika				UKUPNO
	Deca	Mladi	Odrasli	Stariji	
Dnevni boravak za decu i mlade sa telesnim invaliditetom ili intelektualnim teškoćama	14	25			39
Dnevni boravak za decu i mlade u sukobu sa zakonom, roditeljima, školom ili zajednicom	0	0			0
Dnevni boravak za odrasle sa invaliditetom			16	0	16
Dnevni boravak za odrasle i starije kojima je				0	0

potrebna dnevna nega i nadzor					
Pomoć u kući	16	0	47	77	140
Svratište za decu ulice	0	0			0
Svratište za odrasle i starije			0	0	0
Lični pratilac deteta	36				36
Druge usluge koje podržavaju boravak korisnika u porodici i neposrednom okruženju	0	0	0	0	0

USLUGE PODRŠKE ZA SAMOSTALAN ŽIVOT

Broj uputa koje je CSR izdao u toku 2019. godine za korušćenje usluga podrške za samostalan život prema starosti upućenih korisnika

Vrsta usluge	Uzrast korisnika			UKUPNO
	Deca i mladi	Odrasli	Stariji	
Stanovanje uz podršku za mlade koji se osamostaljuju	0			0
Stanovanje uz podršku za osobe sa invaliditetom	0	0	0	0
Personalna asistencija	6	0	0	6
Obuka za samostalni život	0	0	0	0
Druge vrste podrške neophodne za aktivno učešće korisnika u društvu	0	0	0	0
UKUPNO	6	0	0	6

SAVETODAVNO TERAPIJSKE I SOCIO-EDUKATIVNE USLUGE

Broj uputa koje je CSR izdao u toku 2019. godine za korišćenje savetodavno terapijskih i socio edukativnih usluga koje su realizovane izvan CSR ili u posebnoj jedinici CSR prema starosti upućenih korisnika

Vrsta usluge	Uzrast korisnika				UKUPNO
	Deca	Mladi	Odrasli	Stariji	
Porodična terapija	9	5	11	0	25
Medijacija	0	3	4	0	7
Druge savetodavne i edukativne usluge i aktivnosti	74	62	163	12	311
UKUPNO	83	70	178	12	343

CSR KAO PRUŽALAC DRUGIH USLUGA

Podaci o drugim uslugama/programima (koje NE PODLEŽU LICENCIRANJU) koje je CSR pružao u 2019. godini: vrsta usluge/programa i broj korisnika usluga na dan 31.12.2019.

Naziv usluge	Pruža 1/ Ne pruža 0	Broj korisnika na dan 31.12.2019.				
		Deca	Mladi	Odrasli	Stariji	UKUPNO
Porodični saradnik		0	0	0	0	0
Klub		0	0	0	0	0
Savetovalište		0	0	0	0	0
Telefonsko savetovalište		0	0	0	0	0
Tretmanski centar		0	0	0	0	0
Dnevni centar		0	0	0	0	0
Hrana na točkovima		0	0	0	0	0
Nešto drugo, upisati: Savetodavo-edukativno terapeutske usluge	1	83	70	178	12	343
Nešto drugo, upisati:		0	0	0	0	0
Nešto drugo, upisati:		0	0	0	0	0
UKUPNO	1	83	70	178	12	343

USTANOVA ZA SMEŠTAJ ODRASLIH i STARIH „NOVI PAZAR„ - Dom za stara lica
Opšti cilj ovog projekta je rešavanje problematike trajnog zbrinjavanja starih osoba kojima je neophodan institucionalni smeštaj u gradu Novom Pazaru , a korisnici su svi građani Republike Srbije.

Od 01.11.2014.godine ustanova je počela sa prijemom korisnika i trenutno je smešteno 75 odraslih i starih osoba.

U toku 2019.godine intenzivirane su aktivnosti na završetku radova Ustanove za smeštaj odraslih i starih lica „Novi Pazar„ na potesu „Erozija„.Izgradnju objekta finansiraloje Ministarstvo rada,zapošljavanja i socijalne politike,a infrastrukturu Gradska uprava grada Novog Pazara.Kapacitet doma je 80 mesta,od čega 25 za zavisne korisnike,25 za poluzavisne i 30 mesta za nezavisne korisnike.

Treba istaći da se radi o velelepnom objektu smeštenom u prelepom okruženju borove i jelove šume,što je za korisnike od velikog značaja.Ovo je jedan od najlepših objekata ove vrste u zemlji i naša su očekivanja da će u veoma kratkom periodu popuniti kapacitete.

Deo opreme za sobe (kreveti,komode,plakari,televizori,natkasne,i drugo) koja zadovoljava potrebe 20 korisnika, smo nabavili putem donacija.

Ustanova za smeštaj odraslih i starih lica „Novi Pazar„ izvršila je nabavku opreme za kotlarnicu,kuhinju,vešeraj,kuhinjsko posuđe,posteljno i kuhinjsko rublje,putnički automobil, klima uređaje,energent za grejanje(pelet),deo medicinske opreme,deo nameštaja, telefonsku centralu ,javljače požara i protivpožarnu opremu ,video nadzor,itd iz sredstava odobrenih u budžetu Ministarstva za rad,zapošljavanje,boračka i socijalna pitanja.

Što se tiče infrastrukture, urađena je nova vodovodna, kišna i fekalna mreža i dobijen je privremeni priključak na elektro mrežu od strane Elektrodistribucije Novi Pazar, koji delimično može da zadovolji potrebe rada Domskog odeljenja.

Radnici Domskog odeljenja su, iz sredstava Centra za socijalni rad, izvršili krečenje u boji jednokrevetnih ,dvokrevetnih i četvorokrevetnih soba, kao i pomoćnih prostorija, mada je to bila obaveza izvođača. Takođe, u prizemlju i na prvom spratu radnici Domskog odeljenja su uradili rukohvate duž hodnika i stepeništa.Svakodnevno,pored redovnih dežurstava i rada sa korisnicima radnici vrše opravke i sklapaju opremu koju smo dobili putem donacija i čiste prostorije u objektu.

Posebno treba istaći da smo od strane Ministarstva za rad,zapošljavanje,boračka i socijalna pitanja u toku 2016.godine dobili licencu u trajanju od 6 godina.To znači da smo ispunili sve bezbedonosne i druge uslove koji su potrebni za obavljanje ove delatnosti.

U toku 2018.godine uradili smo ogradu oko celog objekta sa glavnom kapijom.Vrednost ovih radova je iznosila 1.800.000,00 dinara,a sredstva je obezbedilo Ministarstvo za rad,zapošljavanje,boračka i socijalna pitanja.Takođe smo u toku prethodne godine nabavljali neophodnu opremu za potrebe doma.

U narednom periodu raditi intenzivno na nabavci nedostajuće opreme kako bi ustanova nesmetano mogla da funkcioniše sa punim kapacitetima.Takođe u narednom periodu raditi na informisanju građana i potencijalnih korisnika o uslovima boravka i uslugama koje pruža

naša ustanova.U narednom planskom periodu raditi na popunjavanju svih smeštajnih kapaciteta i obezbeđivanju kompletne opreme,kako bi ustanova bila u stanju da rentabilno ekonomski posluje.

Najvći preblem sa koji se suočavamo u radu Domskog odeljenja je nedostatak radnika koji se finansiraju iz cene smeštaja korisnika,pa su naša očekivanja da će se ovaj problem rešiti u toku planske 2020.godine.

Isto tako neophodno je umrežavanje socijalnih aktera na rešavanju problema smeštaja starih osoba,prevencija smeštaja kroz edukativno delovanje i podizanje svesti javnosti o problemima starih osoba.

Centar za socijalni rad će u planskom periodu intenzivno raditi na popularisanju domskog smeštaja.

Ažurirali smo sajt Centra za socijalni rad,gde smo uradili promotivni spot Domskog odeljenja,koji je dostupan na veb adresi : www.centarzsrnovipazar.org.rs

ODELJENJE ZA DRUŠTVENE DELATNOSTI

Poslovi obrazovanja, kulture i sporta
Interresorna komisija 129 pregleda

Napomena: Navedeni poslovi spadaju u izvornu nadležnost Grada. Svaki pregled podrazumeva mogućnost da je detetu potrebna socijalna i zdravstvena podrška, ili bilo koja kombinacija socijalne, zdravstvene i obrazovne podrške, ili sva tri oblika podrške .

1. Grupa poslova na utvrdjivanju prava i naknade zarade za vreme porodiljskog odsustva,odsustva sa rada radi nege deteta i odsustva sa rada radi posebne nege deteta

Na poslovima u vezi sa pravom na porodiljsko odsustvo, odsustvo sa rada radi nege deteta kao i odsustvo sa rada radi posebne nege deteta u traženom periodu vođen je upravni postupak i utvrđeno pravo za 889 porodilja i istima uručena rešenja.

Poslovi na utvrdjivanju prava na roditeljski dodatak

U periodu od 01.01. do 31.12.2019. godine, na poslovima roditeljskog dodatka obrađeno je 1596 predmeta :

Za i dete je urađeno 589 rešenja ;
Za II dete je urađeno 513 rešenja ;
Za III dete je urađeno 343 rešenja ;
Za IV dete je urađeno 151 rešenja;

Poslovi na utvrdjivanju prava na dečiji dodatak

Na poslovima u vezi sa ostvarivenjem prava na dečiji dodatak ostvareno je :

Detaljan izveštaj:

Pregled isplatnih rešenja	10012
Pregled predatih zahteva	8393
Pregled poništenih rešenja	808
Pregled negativnih rešenja	1548
Rešenja za dodatnu ratu	2648

NAPOMENA : Navedeni poslovi spadaju u poverene poslove Grada. Razlika između isplatnih i primljenih rešenja je zbog elektronske pisarnice koja ne dozvoljava da se u toku godine dva puta zavede isti predmet. U nekim slučajevima za jedan isti predmet se rade dva ili tri rešenja godišnje iz razloga što:

- se doda na postojeće rešenje novo dete,
- najstarije dete završi srednju školu i ne ostvaruje pravo na dečiji dodatak,
- dolazi do promene statusa prilikom razvoda ili smrti supružnika i
- donosi se rešenje o dodatnoj rati za srednjoškolce
- donosi se rješenje za uvećani dječi dodatak za djecu ometenu u razvoju

Grupa poslova u vezi socijalne zaštite po skupštinskim odlukama

U 2019 toj godini na osnovu Odluke Skupštine grada Novog Pazara, u kojima su regulisana socijalna davanja najugroženim kategorijama građana, kao vid socijalne pomoći. Podneto je ukupno 368 zahteva vezano za jednoroditeljsku porodicu, blizance, peto i vise dece, povlašćeni prevoz.

Po osnovu odluke- Novčane pomoći o ostvarivanju prava na novčanu pomoć dva puta godišnje samohranim roditeljima - jednoroditeljskoj porodici u iznosu od po dva puta od po 5.000,00 dinara podneto je 348 zahteva i na osnovu priložene dokumentacije doneto je 332 rešenja.
Po osnovu odluke- Novčane pomoći o ostvarivanju prava na novčanu pomoć porodici u kojoj se rode blizanci-dvoje ili više dece u iznosu od 20.000 dinara podneto je 14 zahteva i na osnovu priložene dokumentacije doneto je 14 rešenja.

Po osnovu odluke- Novčane pomoći o ostvarivanju prava na novčanu pomoć porodici sa petim i svakim narednim novorođenim detetom u iznosu od 10.000 dinara podneto je 22 zahteva i na osnovu primljene dokumentacije doneto je 22 rešenja.

Po osnovu odluke- Novčane pomoći - povlašćeni prevoz u autobuskom saobraćaju na teritoriji grada Novog Pazara podneto je 0.

Grupa poslova koji se odnose na komesarijat za izbjeglice, raseljena lica i romska pitanja
Poslove za izbegla i raseljena lica sprovodi program komesarijata, lokalni akcioni plan za unapređenje položaja i interno raseljenih lica, takođe i strategiju za unapređenje položaja Roma koje je usvojila Skupšina grada Novog Pazara. Ovo su osnovne smernice za rad povereništva a rukovode se i ličnim zapažanjem na terenu zavisno od trenutne situacije i potrebe pojedinaca .

Potrebe izbeglih i interno raseljenih lica su velike i različite od izdavanja raznih potvrda,regulisanja dokumentacije,obezbedjenje lekova preko raznih donatora, obezbedjenja ogreva za zimu, paketa hrane, higijenskih paketa itd.

U zimskom periodu 2019.godine poverenik za izbeglice i koordinator za romska pitanja su imali dosta zahteva od izbeglih i raseljenih za pomoć u ogrevu. Obilažena su sva romska naselja a posebno izbeglice koji žive sami po selima oko Novog Pazara i proveravana je situacija sa ogrevnim drvetom, jer su hladnoće napravile mnogo problema baš ovim najugroženijim. Dobili su saglasnost Komesarijata za početak aktivnosti za kompletno stambeno rešavanje za sve izbeglice na teritoriji Novog Pazara, zato je bio potreban obilazak svih izbeglica i prikupljati podatke potrebne za ažuriranje spiskova, da ne bi izostavili nekog prilikom planiranja broja potrebnih stanova u stambenoj zgradi koja se radi za njihove potrebe. Usaglašavane su liste izbeglica koje imaju potrebu stambenog zbrinjavanja, kako bi se resilo pitanje stanovanja za sve izbeglice na teritoriji Novog Pazara.

Dostavljamo informacije o projektima koje je grad Novi Pazar realizovao u Novom Pazaru. Projektom ,, Socijalno stanovanje „ koji je finansiran od strane Evropske agencije za rekonstrukciju i razvoj i Danskog Saveta za izbeglice uz monitoring UNHCR i Republickog komesarijata za izbeglice na podrucju Grada izgradjen je stambeni objekat sa 10 stambenih jedinica i to sa osam za izbeglice a 2 za jedinice za domacilno stanovništvo – socijalno ugrozene porodice. Porodice su se uselile u zgradu krajem 2008. godine.

Projektom stambene zgrade 20 stambenih jedinica, od cega je 7 socijalno stanovanje u zasticenim uslovima, a 13 za zakup, odnosno otkup. Donator: Komesarijat za izbeglice. Period realizacije: 2018/2019

Izgradnja 5 montažnih kuca i to: 5x 40m2 Donator: Delegacija Evropske unije u Republici Srbiji, Vrednost projekta: 94.775,20 eur Period realizacije: 2013-2014

Izgradnja 8 montažnih kuca i to: 8 x 60m2 Donator: Komesarijat za izbeglice i migracije Republike Srbije Vrednost projekta: 20.000.000,00 dinara Period realizacije: 2013-2015

Izgradnja 10 montažnih kuca i to: 4 x 30m2, 5 x 50m2, 1x 60m2 Donator: UNDP Vrednost projekta: 170.000,00 USD Period realizacije: 2014-2015

Projekat ,, Obezbedjivanje trajnih stambenih rešenje i unapredjenja fizicke infrastrukture za Rome u Novom Pazaru „ Donator: Evropska Unija preko Ministarstva finansija, Sektor za ugovaranje i finansije programa iz sredstva EU Vrednost projekta: 595.920,20 eur Period realizacije: 2017-2019 Projekat podrazumeva: - izgradnja 9 montažnih kuca i to: 4 x 60m2, 4 x 50m2, 1 x 30m2 - izgradnja vodovodne i kanalizacione mreže i priključenje na gradsku vodovodnu mrežu - izgradnja pristupnog puta naselju i izgradnja ulica u naselju, izgradnja dva potporna zida, javna rasveta - nabavka kontejnera

Izgradnja lokalnog vodovoda i nabavka cisterne Donator: EU PROGRES Vrednost projekta:

- Lokalni vodovod – 120.000 eur Cisterna: 95.000 eur
- Izgradnja ambulante Donator: Svetska zdravstvena organizacija Vrednost projekta: 100.000 eur
- Izgradnja reciklažnog centra Donator: UNDP i Japanska ambasada Vrednost projekta: 650.000 eur

U gradjevinskom materijalu za interno raseljena lica, pomoć je dobilo:

- 2009 – Gradjevinski materijal Vrednost projekta: 1.875.000,00 Broj porodica: 5
- 2011 – Gradjevinski materijal Vrednost projekta: 3.200.000,00 Broj porodica: 8
- 2012 – Gradjevinski materijal Vrednost projekta: 5.280.000,00 Broj porodica: 10

- 2013 – Gradjevinski materijal Vrednost projekta: 4.180.000,00 Broj porodica: 12
- 2014 – Gradjevinski materijal Vrednost projekta: 5.500.000,00 Broj porodica: 10
- 2015 – Gradjevinski materijal Vrednost projekta: 5.225.000,00 Broj porodica: 10

5. Poslovi u vezi ostvarivanja prava po Uredbi o energetski ugroženom kupcu.

U periodu za 2019 godinu, ukupno je podneto 4221 zahteva za umanjenje električne energije, od toga je pozitivno obrađeno 4210 zahteva .

PROGRAMSKI MODUL BROJ 12
ZDRASTVENA ZAŠTITA
Tematska grupa

1. Prim. dr Šefadil Spahić - direktor ZZJZ Novi Pazar – rukovodilac tima
2. Dr Fuad Ugljanin - zamenik direktora ZZJZ Novi Pazar
3. Dr Selma Bihorac - specijalizant Higijene i humane ekologije
4. Dr sci med Meho Mahmutović - direktor Opšte bolnice Novi Pazar
5. Prim. dr Fehim Juković - predsednik Stručnog saveta
6. Dr Džemil Bihorac - rukovodilac Sektora dijagnostičkih grana
7. Dr Danica Ilić –rukovodilac sektora za Internističke grane medicine
8. Hedija Škrijelj - dipl.pravnik, pomoćnik direktora za pravna pitanja DZ
9. Dr Ervin Ćorović - direktor Doma zdravlja
10. Muamer Delimeđac - diplomirani Ekon. pomoćnik direktora za ekonomska pitanja DZ
11. Dr Azemina Omerović-pomoćnik direktora DZ Novi Pazar
12. Dr Nataša Mijailović-načelnik Službe za zdravstvenu zaštitu Odraslih DZ NP
13. Dr Sonja Radetinac - V.D. Specijalne bolnice
14. Ersin Hasanović-pomoćnik direktora
15. Dragan Đurčić-pomoćnik direktora
16. Dr Mehmed Suljović - vlasnik privatne ordinacije za očne bolesti
17. Dr Fatmir Birđozlić - menadžer privatne poliklinike
18. Dr Majda Iković - menadžer privatne dijagnostičke ordinacije

Programski modul 12: Zdravstvena zaštita

1. **PRIORITETNI CILJ**
   Unapređenje dostupnosti i pravičnosti zdravstvene zaštite kroz jačanje kapaciteta zdravstvenog sistema u Novom Pazaru

CILJ 1. (Izgradnja seoskih ambulanti u okviru Doma zdravlja Novi Pazar)
CILJ 2. (Formiranje Zavoda za hitnu medicinsku pomoć u Novom Pazaru
CILJ 3. (Formiranje Kliničko-bolničkog centra Novi Pazar)
CILJ 4. (Izgradnja još jednog objekta u okviru Specijalne bolnice za progresivne mišićne i neuromišićne bolesti , u svrhu povećanja broja postelja za bolničko lečenje i rehabilitaciju)
CILJ 5. (Izgradnja i opremanje regionalne COVID bolnice)
CILJ 6. (Povećanje prostornog kapaciteta Zavoda za javno zdravlje NP nadogradnjom sprata nad postojećim objektom)
CILJ 7. (Izgradnja i opremanje objekta za formiranje odeljenja psihijatrije sa odsekom za bolesti zavisnosti)

Realizovani Programi:
CILJ 1. (Formiranje i opremanje angio-sale)
CILJ 2. (Reorganizacija i opremanje odeljenja neurologije sa jedinicom za moždani udar)

2. **PRIORITETNI CILJ**
   Unapređenje preventivne zdravstvene zaštite-prevencija, promocija zdravlja i integrisane usluge

CILJ 1. Unapređenje praćenja i evaluacije zdravstvenog stanja i nejednakosti u zdravlju (PJZ 1.1)
CILJ 2. Unapređenje znanja i ponašanja populacije u vezi sa očuvanjem i unapređenjem zdravlja i smanjivanjem faktora rizika
CILJ 3 . Unapređenje ishrane i fizičke aktivnosti stanovništva grada Novog Pazara (tako da se udeo mlađih od 18 godina koji se pravilno hrane i fizički su aktivni uveća za 10%); (PJZ 1.2)

CILJ 4. Prevencija i suzbijanje pušenja i izloženosti duvanskom dimu, štetne upotrebe alkohola i zloupotrebe droga (tako da se udeo odraslog stanovništva i mlađih od 18 godina koji svakodnevno ili povremeno puše, izloženi su duvanskom dimu u radnoj sredini i na javnom mestu, prekomerno piju alkohol i zloupotrebljavaju droge smanji za 10%); (PJZ 1.3)

CILJ 5. Unapređenje epidemiološkog nadzora nad bolestima, povredama i faktorima rizika (PJZ 3.1)

CILJ6. Unapređenje sistema za rano otkrivanje i suzbijanje epidemija (PJZ 3.2)

CILJ 7. Akreditacija zdravstvenih ustanova (PJZ 5.2.2)

CILJ 8. Kontinuirano unapređivanje procedura za poštovanje prava pacijenata (PJZ 5.2.3)

CILJ 9. (Podrška sprovođenju skriningu karcinoma dojke u toku je usvajanje kroz PJZ)

3. **PRIORITETNI CILJ**
   Unapređenje i očuvanje faktora životne sredine

CILJ 1. Praćenje, evaluacija i procena rizika od eventualne izloženosti stanovništva štetnim uticajima životne sredine (PJZ 2.1)

CILJ 2. Unapređenje snabdevanja seoskog područja zdravstveno ispravnom vodom za piće (PJZ 2.2)

CILJ 3. Unapređenje sistema upravljanja otpadnih materija (PJZ 2.3)

CILJ 4. Unapređenje obrazovno-vaspitnih aktivnosti u oblasti očuvanja i unapređenja životne sredine i zdravlja ljudi (PJZ 2.5)

4. PRIORITETNI CILJ : Unapređenje dostupnosti i pravičnosti zdravstvene zaštite kroz jačanje kapaciteta zdravstvenog sistema u Novom Pazaru

PROGRAM (CILJ) **1.-Izgradnja seoskih ambulanti u okviru Doma zdravlja Novi Pazar**

Opšti prioritetni cilj 2030 godine Novi Pazar:
Opis opšteg cilja - Izgradnja zdravstvenih stanica u najnaseljenijim delovima grada prema kojima gravitiraju gusto naseljene prigradske oblasti (Mur, Selakovac i Postenje) veliki broj sela omugućio bi adekvatnu zdravstvenu zaštitu tom stanovništvu i približavanje usluga.

Seoskom stanovništvu bi bila dostupnija zdravstvena nega jer je rad u ovim jedinicama predviđen da se obavlja svakodnevno u dve smene to bi bilo značajno poboljšanje u odnosu na sadašnje stanje. Adaptacijom seoskih ambulanti povećali bi smo broj registrovanih korisnika sa sadašnjih 60 % na 90 %(u periodu od 2018. do 2020.godine), a broj pregleda mesečno sa sadašnjih 1200 (prosečno pregleda u toku meseca) na više od 1500 pregleda.

Dom zdravlja raspolaže sa 6 trijažnih prostora opremanjem novih trijažnih prostora omogućili bi smo kvalitetniju zdravstvenu uslugu pacijentima kroz duže praćenje zdravstvenog stanja.

PRIORITETNI CILJEVI	INDIKATORI	POKAZATELJI	
		Početna vrednost	Ciljna vrednost
1.Unapređenje kvaliteta zdravstvenih usluga primarne zdravstvene zaštite	Broj registrovanih korisnika u ambulantama van matične zgrade	60%	90%
	Procenat preventivnih pregleda u ukupnom broju pregleda i poseta kod lekara (izražen kao ukupan broj preventivnih pregleda podeljen sa ukupnim brojem svih pregleda i poseta kod lekara i pomnožen sa 100)	4%	10%

Obrazloženje cilja:

Dom zdravlja Novi Pazar trenutno raspolaže sa 18 gradskih ordinacija i 16 seoskih ambulanti. Rad u prostorijama gradskih ambulanti je organizovan u dve smene. Rad u seoskim ambulantama sprovodi se u vidu jednog a najviše tri dolaska u toku jedne nedelje (što zavisi od udaljenosti ambulanti i broja registrovanih pacijenata) , rad se organizuje samo u prvoj smeni. Seoske ambulante se nalaze u prilično loše građenim objektima koji su uglavnom stari i više desetina godina, a inventar uglavnom prati starost objekata uz retke izuzetke (Trnava i Požega). Najudaljenija seoska ambulanta je od Doma zdravlja udaljena 25 kilometara (Bele Vode), a ostale su u opsegu od 5 do 25 km sa jako slabo organizovanim gradskim prevozom te je postojanje i adaptacija istih od presudnog značaja za pružanje kvalitetne zdravstvene zaštite ovom stanovništvu.

Aktivnosti	Specifični ciljevi	Očekivani rezultati	Odgovorne osobe/ustanov	Izvor finansiranja
1.1.1Izrada projektne dokumentacije 1.1.2 Izvođenje građevinskih radova	**1.1. Rekonstrukcija i adaptacija postojećeg prostornog kapaciteta u okviru zgrade Internog odeljenja za potrebe angio – sale.**	Projektna dokumentacija izrađena, Planirani građevinski radovi završeni u datom roku	Direktor Doma Zdravlja Načelnik Službe za zdravstvenu zaštitu odrslog stanovništva Izvođači radova	Sredstva Ministarstva zdravlja Donacije RFZO Sopstvena sredstva Lokalna samouprava grada NP
1.2.1 Organizovanje javnih nabavki 1.2.2 Montiranje opreme i obuka osoblja za rad	**1.2. Opremanje ambulanti**	-Javne nabavke sprovedene - montirana oprema i obučeno osoblje za rad	Direktor DZ Novi Pazar Načelnik službe opšpte medicine	Sredstva Ministarstva zdravlja Donacije RFZO Sopstvena sredstva Lokalna samouprava grada NP
1.3.1 Usavršavanje lekara kroz (specijalizacije, edukacije, obuku) 1.3.2 Obuka i usavršavanje postojećeg kadra (tehničara i medicinskih sestara) kroz specifične prakse za rad na novim aparatima 1.3.3Zapošljavanje neophodnog medicinskog osoblja	**1.3 Uvećanje i usavršavanje kadra**	Kvalifikovano Medicinsko osoblje koje pruža najkvalitetniju zdravstvenu zaštitu	Direktor DZ NP Načelnik službe opšpte medicine	Ministarstvo zdravlja Grad NP RFZO

PROGRAM (CILJ) **2.-Formiranje Zavoda za hitnu medicinsku pomoć u Novom Pazaru**

Opšti prioritetni cilj 2030 godine Novi Pazar: Opis opšteg cilja / Formiranje Zavoda za hitnu medicinsku pomoć zahteva proširenje i adaptacija prostornih kapaciteta, dodatno opremanje kao i jačanje kadrovskih kapaciteta.

PRIORITETNI CILJEVI	INDIKATORI	POKAZATELJI	
		Početna vrednost	Ciljna vrednost
1.Unapređenje kvaliteta zdravstvenih usluga urgentne medicinske pomoći	Procenat samostalno rešenih slučajeva na terenu	76%	90%
	Procenat samostalno rešenih slučajeva u ambulanti	74%	90%

Obrazloženje cilja: Najavnjena promena plana mreže zdravstvenih ustanova u republici Sbiji predviđa formiranje Zavoda za hitnu medicinsku pomoć u Novi Pazar zbog svog geografskog položaja, blizine važnih turističkih centara i saobraćajnica.

4.1 Rekonstrukcija i adaptacija postojećeg prostornog kapaciteta u okviru zgrade Hitne medicinske pomoći za potrebe formiranja Zavoda za hitnu medicinsku pomoć.

4.1.1 Izrada projektne dokumentacije

4.1.2 Izvođenje građevinskih radova

4.2 Opremanje Zavoda za hitnu medicinsku pomoć

4.2.1 Organizovanje javnih nabavki

4.2.2 Montiranje opreme

4.3 Uvećanje i usavršavanje kadra

4.3.1 Usavršavanje lekara kroz (specijalizacije, subspecijalizacije, edukacije, obuku)

4.3.2 Obuka i usavršavanje postojećeg kadra (tehničara i medicinskih sestara) kroz specifične prakse za rad na novim aparatima

4.3.3 Zapošljavanje neophodnog medicinskog osoblja

PROGRAM **(CILJ)** 3.-**Izgradnja Kliničko-bolničkog centra Novi Pazar**

Opšti prioritetni cilj 2030 godine Novi Pazar: Opis opšteg cilja / Formiranje Kliničko-bolničkog centra podrazumevala bi izgradnju nove zgrade, nabavku oprme i uvećanje kadra gde bi u zavisnosti u zavisnosti od vrste delatnosti i posteljnih kapaciteta, obrazuju se organizacione jedinice - službe koje objedinjavaju visokospecijalizovanu specijalističko-konsultativnu i stacionarnu zdravstvenu delatnost za pojedine uže specijalnosti u određenoj oblasti medicine, odnosno stomatologije.

U okviru službe formiraju se odeljenja, odseci i kabineti.

Odeljenje se može organizovati sa najmanje deset, odsek sa šest, a kabinet sa tri zaposlena zdravstvena radnika i zdravstvena saradnika.

U stacionarnom delu klinike obrazuju se klinička odeljenja: za standardno lečenje i negu sa 20 do 30 bolničkih postelja, za poluintezivno lečenje i negu sa 12 do 16 bolničkih postelja i za intenzivno lečenje i negu sa šest do 12 bolničkih postelja.
Za pružanje zdravstvenih usluga za ambulantno i stacionarno lečene pacijente, kao i za obavljanje zajedničkih medicinskih poslova, u klinici se obrazuju organizacione jedinice, i to:

1) odeljenje za prijem i zbrinjavanje urgentnih stanja;
2) odeljenje za specijalističko-konsultativne preglede;
3) odeljenje za dijagnostičku obradu i prijem pacijenata upućenih na bolničko lečenje;
4) služba ili odeljenje za anesteziju sa reanimatologijom;
5) dnevna bolnica;
6) služba za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju;
7) služba za laboratorijsku, radiološku, patološko-anatomsku i drugu dijagnostiku;
8) služba ili odeljenje za farmaceutsku zdravstvenu delatnost (bolnička apoteka);
9) služba ili odeljenje za snabdevanje krvlju i krvnim produktima;
10) služba za naučnoistraživačku i obrazovnu delatnost;
11) služba za organizaciju, planiranje, evaluaciju i medicinsku informatiku.

PRIORITETNI CILJEVI	INDIKATORI	POKAZATELJI	
		Početna vrednost	Ciljna vrednost
1.Unapređenje kvaliteta i obima zdravstvenih usluga u sektoru za hirurške grane	Uvođenje novih zdravstvenih tehnologija	Jedna nova tehnologija u tri godine	Jedna nova tehnologija godišnje

Obrazloženje cilja: Izgradnjom Kliničko-bolničkog centra bi se stvorili preduslovi za uvođenje novih zdravstvenih tehnologija i smanjila poteba za upućivanje pacijenata u druge ustanove.

4.1 Izgradnja Kliničko-bolničkog centra Novi Pazar
4.1.1 Izrada projektne dokumentacije
4.1.2 Izvođenje građevinskih radova

4.2 Opremanje novoizgrađenog objekta
4.2.1 Organizovanje javnih nabavki
4.2.2 Montiranje opreme

4.3 Uvećanje i usavršavanje kadra
4.3.1 Usavršavanje lekara kroz (specijalizacije, subspecijalizacije, edukacije, obuku)
4.3.2 Obuka i usavršavanje postojećeg kadra (tehničara i medicinskih sestara) kroz specifične prakse za rad na novim aparatima
4.3.3 Zapošljavanje neophodnog medicinskog osoblja

PROGRAM **(CILJ)** 4.-**Izgradnja još jednog objekta u okviru Specijalne bolnice za progresivne mišićne i neuromišićne bolesti , u svrhu povećanja broja postelja za bolničko lečenje i rehabilitaciju**

Opšti prioritetni cilj 2030 godine Novi Pazar: Opis opšteg cilja / Realne potrebe su dupliranja broja postelja i bolničkog lečenja i za rehabilitaciju, što bi zahtevalo izgradnju još jedne zgrade Specijalne bolnice.			
PRIORITETNI CILJEVI	INDIKATORI	POKAZATELJI	
		Početna vrednost	Ciljna vrednost
1.Unapređenje kvaliteta i obima zdravstvenih usluga Specijalne bolnice Novi Pazar	Prosečna zauzetost postelja u SB Novi Pazar	130%	90%
	Smanjenj dužine čekanja na bolničku rehabilitaciju i lečenje	60 dana	15 dana

Obrazloženje cilja: Specijalna bolnica Novi Pazar je već duži niz godina suočena sa većom potrebom za posteljnim i prostornim kapacitetima što svedoči i povećana ukupna prosečna zauzetost postelja koja je u 2019. godini iznosila 130%.

4.1 Izgradnja još jednog objekta u okviru Specijalne bolnice za progresivne mišićne i neuromišićne bolesti
4.1.1 Izrada projektne dokumentacije
4.1.2 Izvođenje građevinskih radova

4.2 Opremanje novoizgrađenog objekta
4.2.1 Organizovanje javnih nabavki
4.2.2 Montiranje opreme

4.2.3 Uvećanje i usavršavanje kadra
4.2.4 Usavršavanje lekara kroz (specijalizacije, subspecijalizacije, edukacije, obuku)
4.2.5 Obuka i usavršavanje postojećeg kadra (tehničara i medicinskih sestara) kroz specifične prakse za rad na novim aparatima
4.2.6 Zapošljavanje neophodnog medicinskog osoblja

PROGRAM (CILJ) **5.-**Izgradnja i opremanje regionalne COVID bolnice

Opšti prioritetni cilj 2030 godine Novi Pazar: Opis opšteg cilja

Od marta 2020.godine glavna zdravstvena pretanja je pandemija COVID 19. Ona nas je sa jedne strane podsetila na mogućnost pojave iznenandne vanredne zdravstvene opasnosti a sa druge strane na važnost spremnosti sistema za brze i adekvatne odgovore. Potrebno je da svaka zdravstvena ustanova iznova preispituje svoje kadrovske , prostorne kapacitete, opremu i procese kako bi se što uspešnije suprostavila ovoj pandemiji i bila spremna za eventualne nove slične zdravstvene pretnje. Takođe je prepoznat značaj i uloga javnog zdravlja te potreba jačanja kapaciteta zajednice na unapređenju javnog zdravlja.

PRIORITETNI CILJEVI	INDIKATORI	POKAZATELJI	
		Početna vrednost	Ciljna vrednost
1.**Unapeređenje kapaciteta zdravstvenih ustanova, JLS i cele zajednice za reakcije na pandemijske zdravstvene pretnje**	Obezbeđen prostor	Nedostaje prostor	Izgrađen novi objekat COVID bolnice
	Obezbeđenost opremom	Nedostaje oprema	Opremljena bolnica
	Obezbeđen kadar	Nedostaje kadar	Obezbeđen edukovan kadar
	Definisani procesi i procedure	Nedostaju procedure	Napisane procedure se primenjuju

Obrazloženje cilja: Opšta bolnica Novi Pazar je regionalna COVID bolnica za pacijente iz Novog Pazara, Tutina, Sjenice i Raške sa ukupno 187 036 stanovnika (procena Republičkog zavoda za statistiku, sredinom 2019.godine). Međutim to zahteva obimnu reorganizaciju svih resursa, prostora, opreme i kadra. Sa druge strane, to veoma opterećuje nesmetano pružanje usluga non COVID pacijentima.

5.1 Izgradnja i opremanje regionalne COVID bolnic
- 5.1.1 Izrada projektne dokumentacije
- 5.1.2 Izvođenje građevinskih radova

5.2 Opremanje COVID bolnice
- 5.2.1 Organizovanje javnih nabavki
- 5.2.2 Montiranje opreme

5.3 Uvećanje i usavršavanje kadra
- 5.3.1 Usavršavanje lekara kroz (specijalizacije, subspecijalizacije, edukacije, obuku)
- 5.3.2 Obuka i usavršavanje postojećeg kadra (tehničara i medicinskih sestara) kroz specifične prakse za rad na novim aparatima
- 5.3.3 Zapošljavanje neophodnog medicinskog osoblja

PROGRAM (CILJ) **6.-Povećanje prostornog kapaciteta Zavoda za javno zdravlje NP nadogradnjom sprata nad postojećim objektom**

Opšti prioritetni cilj 2030 godine Novi Pazar: Opis opšteg cilja

Osnivanjem sanitarnih laboratorija i proširivanjem delokruga rada, omogućio bi se monitoring vode, vazduha, zemljišta, životnih namirnica, predmeta opšte upotrebe, čime bi se obuhvatilo ispitivanje većine faktora spoljašnje sredine čiji kvalitet direktno ili indirektno utiče na zdravlje ljudi.

Oprema za laboratoriju sanitarne hemije i ekotoksikologije za fizičko - hemijsko ispitivanje zdravstvene ispravnosti i kvaliteta :

1. vode
2. vazduha

3. životnih namirnica **4.** radnih površina i predmeta opšte upotrebe			
PRIORITETNI CILJEVI	INDIKATORI	POKAZATELJI	
		Početna vrednost	Ciljna vrednost
1.**Unapeređenje kapaciteta zdravstvenih ustanova za kontrolu faktora životne sredine**	Obezbeđen prostor	Nedostaje prostor	Izgrađen drugi sprat ZZJZ NP
	Obezbeđenost opremom	Nedostaje oprema	Opremljena bolnica
	Obezbeđen kadar	Nedostaje kadar	Obezbeđen edukovan kadar
	Definisani procesi i procedure	Nedostaju procedure	Napisane procedure se primenjuju

Obrazloženje cilja: Jedan od najvećih globalnih problema sa kojima se suočava današnje društvo je briga za ekologiju, odnosno životnu sredinu.

Životna sredina je jedan od najznačajnijih spoljašnjih faktora koji utiču na kvalitet i dužinu života stanovništva.

U Novom Pazaru nema kontinuirane kontrole nad faktorima spoljašnje sredine stoga je neophodno uspostaviti monitoring (kontinuirani sistem kontrole , ispitivanja kvaliteta i evaluacije) svih faktora životne sredine (vode , vazduha, zemljišta, životne namirnice, predmeti od opšte upotrebe). Izgraditi mapu-listu proizvođača zagađujućih supstanci na teritoriji grada Novog Pazara.

6.1 Izgradnja i opremanje drugog sprata ZZJZ Novi Pazar
6.1.1 Izrada projektne dokumentacije
6.1.2 Izvođenje građevinskih radova
6.2 Opremanje drugog sprata ZZJZ NP
6.2.1 Organizovanje javnih nabavki
6.2.2 Montiranje opreme
6.3 Uvećanje i usavršavanje kadra
6.3.1 Usavršavanje lekara kroz (specijalizacije, subspecijalizacije, edukacije, obuku)
6.3.2 Obuka i usavršavanje postojećeg kadra (tehničara i medicinskih sestara) kroz specifične prakse za rad na novim aparatima
6.3.3 Zapošljavanje neophodnog medicinskog osoblja

PROGRAM (CILJ) **7.-Izgradnja i opremanje objekta za formiranje odeljenja psihijatrije sa odsekom za bolesti zavisnosti**

Opšti prioritetni cilj 2030 godine Novi Pazar: Opis opšteg cilja

Od javno-zdravstvenog značaja za grad Novi Pazar kao i za okolne opštine i gradove , bilo bi formiranje odeljenja Psihijatrije sa odsekom za bolesti zavisnosti. Ovim bi se i rasteretile veće psihijatrijske ustanove u koje se naši pacijenti šalju na stacionarno lečenje.

Kontinuiranim preventivnim zdravstveno vaspitnim radom Tima za prevenciju narkomanije postigao bi se željeni obuhvat dece koja su u najrizičnijim periodima (6. -7. razred osnovne škole i 1. razred srednje škole). Ovo je jedini efikasan način u borbi protiv narkomanije i ostalih bolesti zavisnosti , pod uslovom da je odobren i podržan od strane svih aktera koji učestvuju (lokalna samouprava u finasijskoj podršci a škole i roditelji kao direktni učesnici i saradnici).

PRIORITETNI CILJEVI	INDIKATORI	POKAZATELJI	
		Početna vrednost	Ciljna vrednost
1.**Jačanje kapaciteta zdravstvenog sistema za unapređenje i očuvanje mentalnog zdravlja stanovnika grada Novog Pazara**	Obezbeđen prostor	Nedostaje prostor	Izgrađen prostor
	Obezbeđenost opremom	Nedostaje oprema	Nabavljena oprema
	Obezbeđen kadar	Nedostaje kadar	Obezbeđen edukovan kadar
	Definisani procesi i procedure	Nedostaju procedure	Napisane procedure se primenjuju
2.Formiranje Tima za prevenciju bolesti zavisnosti			
	Izrađen plan rada za funkcionisanje Tima za prevenciju bolesti zavisnosti	Nedostaje plan rada Tima	Izrađen plan rada
	Edukovan tim za prevenciju	Nedovoljno znanja i veština kod tima za prevenciju narkomanije	Sprovedena edukacija članova tima
	Edukovano nastavno osoblje za rad na prevenciji narkomanije u školama	Nedovoljno znanja i veština kod nastavnog osoblja u školama za prevenciju narkomanije	Sprovedene radionice sa svim učenicima sedmog razreda osnovnih škola i prvog razreda srednjih škola

Obrazloženje cilja:

U Novom Pazaru kao i u celoj Srbiji , Evropi pa i na globalnom nivou, bolesti zavisnosti, depresija i druge psihijatrijske bolesti sve više opterećuju mladu populaciju a po procenama SZO do 2030 . godine depresija će biti glavni uzrok obolevanja u svetu.

U toku 2018.godine zapaža se povećan broj smrtnih slučajeva (3) mladih koji su se desili kao posledica konzumiranja novih psihoaktivnih supstanci.

Broj krivičnih prijava podnešenih protiv osoba koje su bile korisnici psihoaktivnih supstanci od 2015. do 31.10.2019. godine iznosio je 449.

Broj krivičnih prijava podnešenih protiv osoba koje su bile korisnici psihoaktivnih supstanci od 2015. do 31.10.2019. godine

Godina	Broj
2015.god.	45
2016.god.	53
2017.god.	79
2018.god.	128
2019.god.(31.10.)	144

Od javno-zdravstvenog značaja za grad Novi Pazar kao i za okolne opštine i gradove , bilo bi formiranje odeljenja Psihijatrije sa odsekom za bolesti zavisnosti. Ovim bi se i rasteretile veće psihijatrijske ustanove u koje se naši pacijenti šalju na stacionarno lečenje.

Kontinuiranim preventivnim zdravstveno vaspitnim radom Tima za prevenciju narkomanije postigao bi se željeni obuhvat dece koja su u najrizičnijim periodima (6. -7. razred osnovne škole i 1. razred srednje škole). Ovo je jedini efikasan način u borbi protiv narkomanije i ostalih bolesti zavisnosti , pod uslovom da je odobren i podržan od strane svih aktera koji učestvuju (lokalna samouprava u finasijskoj podršci a škole i roditelji kao direktni učesnici i saradnici).

Mere:

14.1 Izgradnja odeljenja psihijatrije
14.1.1 Izrada projektne dokumentacije
14.1.2 Izvođenje građevinskih radova
14.2 Opremanje odeljenja psihijatrije
14.2.1 Organizovanje javnih nabavki
14.2.2 Obezbeđivanje i ugradnja neophodnih instalacija
14.3 **Uvećanje i usavršavanje kadra**
14.3.1 Usavršavanje lekara kroz (specijalizacije, subspecijalizacije, edukacije, obuku)
14.3.2 Obuka i usavršavanje postojećeg kadra (tehničara i medicinskih sestara)
14.3.3 Zapošljavanje neophodnog medicinskog i nemedicinskog osoblja
14.4 **Formiranje Tima za prevenciju narkomanije**
14.4.1 Izrada Plana rada za funkcionisanje Tima
14.4.2 Ugovori o radu članova Tima za prevenciju narkomanije
14.4.3 Sprovođenje Planom predviđenih aktivnosti

Realizovani programi:
PROGRAM (CILJ) **1.-Formiranje i opremanje angio-sale**

Opšti prioritetni cilj 2030 godine Novi Pazar: Opis opšteg cilja

Obzirom da je pravovremena ugradnja stenta najefikasnija terapijska metoda kod akutnog infarkta miokarda nakon čega pacijenti skoro u potpunosti mogu imati kvalitetan život, a obzirom na veliku udaljenost (oko 280 km) najbližih zdravstvenih ustanova , nemoguće je pružiti ovu vrstu terapije na vreme, i to je dovoljan razlog za formiranje angio – sale u Novom Pazaru.

Ova terapijska metoda pomogla bi ne samo pacijentima Novog Pazara, već i pacijentima okolnih gradova i opština koji su teritorijalno bliži našem gradu
Formiranjem angio sale uz preventivno delovanje zdravstvenog sistema smanjila bi se smrtnost stanovništva, povećao kvalitet i dužina očekivanog trajanje života.

PRIORITETNI CILJEVI	INDIKATORI	POKAZATELJI	
		Početna vrednost	Ciljna vrednost
1.**Jačanje kapaciteta zdravstvenog sistema za smanjenje prerane smrtnosti, invaliditeda izazvanog bolestima kardiovaskularnog sistema stanovnika grada Novog Pazara**	Obezbeđen prostor	Nedostaje prostor	Izgrađen prostor
	Obezbeđenost opremom	Nedostaje oprema	Nabavljena oprema
	Obezbeđen kadar	Nedostaje kadar	Obezbeđen edukovan kadar
	Definisani procesi i procedure	Nedostaju procedure	Napisane procedure se primenjuju

Obrazloženje cilja:

Prema formuli izračunavanja prioriteta u svetu i kod nas, prioritet je smanjenje prevremene smrtnosti muškaraca u zrelom i srednjem dobu i smrtnosti žena od preventabilnih karcinoma dojke i materice i to su ujedno i najveći zdravstveni problemi u našem okrugu. U tom smislu su planirani i organizovani programi skrininga na karcinom dojke, grlića materice i debelog creva i preventivni pregledi u cilju otkrivanja depresije, KVB .

Na osnovu analize zdravstvenog stanja u Novom Pazaru, izdvajaju se dve vodeće grupe uzroka smrti,a to su kardiovaskularne bolesti (u daljem tekstu KVB) i maligne bolesti i čine 80,37% ukupne smrtnosti. Ove grupe imaju stabilan dvocifreni udeo smrtnosti već godinama unazad.

Bolesti sistema krvotoka (KVB) su odgovorne za više od polovine svih smrtnih slučajeva. U toku 2017. godine od 755 lica, 450 (59,68%) je umrlo od ovih bolesti. U okviru ove grupe najčešći pojedinačni uzrok smrtnosti je kardiomipatija sa ukupno 146 slučaja , zatim, srčani udar (akutni infarkt miokarda) sa ukupno 124 slučaja . U toku 2018. godine od 948 lica, 671 je umrlo od ovih bolesti.

Kretanje broja umrlih na internom odeljenju u Opštoj bolnici Novi Pazar u periodu od 2016.-2019. godine

ZDRAVSTVENA USTANOVA	Broj ispisanih bolesnika	Broj umrlih u toku prvih 48 sata od prijema u bolnicu	Ukupan broj umrlih	Stopa letaliteta	Procenat umrlih u toku prvih 48 sata od prijema u bolnicu
Opšta bolnica Novi Pazar					
Interna medicina-2016.god.	4732	138	293	6,19	47,1
Interna medicina-2017.god.	5631	129	277	4,92	46,57
Interna medicina-2018.god.	5074	135	306	6,03	44,12
Interna medicina-2019.god.	5347	115	344	6,43	33,43

Rekonstrukcija i adaptacija postojećeg prostornog kapaciteta u okviru zgrade Internog odeljenja za potrebe angio – sale.

4.2.7 Izrada projektne dokumentacije

4.2.8 Izvođenje građevinskih radova

4.3 Opremanje angio – sale

4.3.1 Organizovanje javnih nabavki

4.3.2 Montiranje opreme

4.4 Uvećanje i usavršavanje kadra

1.3.1 Usavršavanje lekara kroz (specijalizacije, subspecijalizacije, edukacije, obuku)

1.3.2 Obuka i usavršavanje postojećeg kadra (tehničara i medicinskih sestara) kroz specifične prakse za rad na novim aparatima

1.3.3 Zapošljavanje neophodnog medicinskog osoblj

PROGRAM (CILJ) **2.-Reorganizacija i opremanje odeljenja neurologije sa jedinicom za moždani udar**

Opšti prioritetni cilj 2030 godine Novi Pazar: Opis opšteg cilja

Obzirom da je pravovremena antikoagulantna terapija najefikasnija terapijska metoda kod akutnog infarkta mozga koji nije ishemijske prirode nakon čega pacijenti skoro u potpunosti mogu imati kvalitetan život, a obzirom na veliku udaljenost (oko 280 km) najbližih zdravstvenih ustanova , nemoguće je pružiti ovu vrstu terapije na vreme, i to je dovoljan razlog za formiranje jedoinice za moždani udar u OB Novom Pazar.

Ova terapijska metoda pomogla bi ne samo pacijentima Novog Pazara, već i pacijentima okolnih gradova i opština koji su teritorijalno bliži našem gradu
Formiranjem jedinice za moždani udar uz preventivno delovanje zdravstvenog sistema smanjila bi se smrtnost stanovništva, povećao kvalitet i dužina očekivanog trajanje života.

PRIORITETNI CILJEVI	INDIKATORI	POKAZATELJI	
		Početna vrednost	Ciljna vrednost
1.**Jačanje kapaciteta zdravstvenog sistema za smanjenje prerane smrtnosti, invaliditeda izazvanog Akutnim moždanim udarom**	Obezbeđen prostor	Nedostaje prostor	Izgrađen prostor
	Obezbeđenost opremom	Nedostaje oprema	Nabavljena oprema
	Obezbeđen kadar	Nedostaje kadar	Obezbeđen edukovan kadar
	Definisani procesi i procedure	Nedostaju procedure	Napisane procedure se primenjuju

Obrazloženje cilja: Bolnički letalitet od CVI tokom posmatranog jedanestogodišnjeg perioda (2004-2014) u Opštoj bolnici Novi Pazar ima trend rasta. Stopa se kreće od najmanje 16.1% od ukupno lečenih od CVI -2004.godine do 32.4% u 2011.godini.Posečna stopa bolničkog letaliteta u OB Novi Pazar za posmatrani period je 23,3 što je više u odnosu na prosek u Opštim bolnicama u Srbije gde je prosečna stopa u periodu od 2007 do 2013 iznosila 20,8. Takođe, dok se u opštim bolnicama u Srbiji beleži pad ove stope, ona u OB Novi Pazar raste. (Grafikon br 1)

U 2013 godini letalitet od CVI u OB Novi Pazar iznosio je 22,6 dok je iste godine u Srbiji prosečan bolnički letalitet iznosio 19,8.

Koliko je smrtnost od Moždanog udara veliki javno-zdravstveni problem govori i podatak da je u Srbiji u 2013.godini drugi uzrok smrti. Od ove bolesti umrlo ukupno 7473 lica odnosno, 7,45 svih smrtnih slučajeva u toj godini. Na nivou Raškog okruga u 2014.godini moždani udar je na prvom mestu kao pojedinačni uzrok smrti sa ukupno 626 slučajeva, odnosno sa 27,7% učešća u ukupnoj smrtnosti.

4.5 Formiranje jedinice za moždani udar

4.5.1 Organizovanje javnih nabavki

4.5.2 Montiranje opreme

4.6 Uvećanje i usavršavanje kadra

1.3.1 Usavršavanje lekara kroz (specijalizacije, subspecijalizacije, edukacije, obuku)

1.3.2 Obuka i usavršavanje postojećeg kadra (tehničara i medicinskih sestara) kroz specifične prakse za rad na novim aparatima

1.3.3 Zapošljavanje neophodnog medicinskog osoblja

5. PRIORITET.
Unapređenje preventivne zdravstvene zaštite-prevencija, promocija zdravlja i integrisane usluge

CILJ 1. Unapređenje praćenja i evaluacije zdravstvenog stanja i nejednakosti u zdravlju (PJZ 1.1)
CILJ 2. Unapređenje znanja i ponašanja populacije u vezi sa očuvanjem i unapređenjem zdravlja i smanjivanjem faktora rizika
CILJ 3 . Unapređenje ishrane i fizičke aktivnosti stanovništva grada Novog Pazara (tako da se udeo mlađih od 18 godina koji se pravilno hrane i fizički su aktivni uveća za 10%); (PJZ 1.2)

CILJ 4. Prevencija i suzbijanje pušenja i izloženosti duvanskom dimu, štetne upotrebe alkohola i zloupotrebe droga (tako da se udeo odraslog stanovništva i mlađih od 18 godina koji svakodnevno ili povremeno puše, izloženi su duvanskom dimu u radnoj sredini i na javnom mestu, prekomerno piju alkohol i zloupotrebljavaju droge smanji za 10%); (PJZ 1.3)

CILJ 5. Unapređenje epidemiološkog nadzora nad bolestima, povredama i faktorima rizika (PJZ 3.1)

CILJ6. Unapređenje sistema za rano otkrivanje i suzbijanje epidemija (PJZ 3.2)

CILJ 7. Akreditacija zdravstvenih ustanova (PJZ 5.2.2)

CILJ 8. Kontinuirano unapređivanje procedura za poštovanje prava pacijenata (PJZ 5.2.3)

CILJ 9. (Podrška sprovođenju skriningu karcinoma dojke u toku je usvajanje kroz PJZ)

2. PRIORITETNI CILJ **Unapređenje preventivne zdravstvene zaštite-prevencija, promocija zdravlja i integrisane usluge**			
CILJ 1 Unapređenje praćenja i evaluacije zdravstvenog stanja i nejednakosti u zdravlju			
	INDIKATORI	POKAZATELJI	
		Početne vrednosti	Početne vrednosti
1.1 Vršiće se godišnja analiza zdravstvenog stanja i dati predlog prioritetnih mera za unapređenje javnog zdravlja	Dokument "Analiza zdravstvenog stanja na teritoriji Novog Pazara"	Postoji u sklopu Programa od opšteg interesa	Dokument će se koristiti u sklopu godišnjeg izveštavanja Saveta za zdravlje i imati ključnu ulogu u davanju instrukcija i predloga mera na nivou lokalne samouprave
1.2 Savet za zdravlje, izveštavaće i publikovaće godišnje analize zdravstvenog stanja na osnovu pokazatelja zdravstvene statistike, pokazatelja stanja životne i radne sredine, demografskih i socioekonomskih odrednica zdravlja	Broj organizovanih sastanaka i javnih rasprava Saveta za zdravlje na kojima će se prezentovati rezultati godišnje analize zdravstvenog stanja stanovništva	0	Jednom u šest meseci sastanci, a jednom godišnje javna rasprava

CILJ 2. Unapređenje znanja i ponašanja populacije u vezi sa očuvanjem i unapređenjem zdravlja i smanjivanjem faktora rizika			
	INDIKATORI	POKAZATELJI	
		Početna vrednost	Očekivana vrednost
2.1 Izrada Programa zdravstvenog vaspitanja „ZDRAVA ŠKOLA„ u prelškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama	Program zdravstvenog vaspitanja " ZDRAVA ŠKOLA"	Ne postoji ovakav program	Postoji, izrađen program
2.2 Implementacija i kontinuirano sprovođenje Programa zdravstvenog vaspitanja „ZDRAVA ŠKOLA„ u prelškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama	Broj predškolske, školske i srednjoškolske dece koja su prošla kroz Program zdravstvenog vaspitanja " ZDRAVA ŠKOLA" na godišnjem nivou	Ni jedno predškolsko , školsko , srednjoškolsko dete	Sva predškolska (PPD- oko 2300 dece) Sva školska deca (oko 15000 dece) Sva srednješkolska deca (oko 5300 dece)
CILJ 3 . Unapređenje ishrane školske dece grada Novog Pazara (tako da se udeo mlađih od 18 godina koji se pravilno hrane uveća za 30%); (PJZ 1.2)			
3.1 Edukacija mladih, budućih roditelja o pravilnoj ishrani	Broj mladih roditelja koji će proći edukaciju (kroz škole roditeljstva, edukativne radionice u PU, ŠU, kampanje)	0	1500 godišnje(obzirom da se prosečno rodi oko 1400 /1500 dece godišnje)
3.2U svim školskim ustanovama uvesti merenje BMI kroz redovne sistematske preglede i edukativni program o pravilnoj ishrani	Broj dece kojima je izmeren BMI i koja su prošla edukativni program o pravilnoj ishrani	0	Sva deca I,IV,VII, razreda OŠ Sva deca I,IV razreda srednje škole
3.3Napraviti Plan za ponovno uvođenje organizovane ishrane u OŠ	Broj O.Š. u kojima je usvojen i sproveden Plan	0	10 matičnih OŠ 6 srednjih škola
CILJ 4. Prevencija pušenja , konzumiranja alkohola i zloupotrebe droga tako da se udeo mlađih od 18 godina koji svakodnevno ili povremeno puše, prekomerno piju alkohol i zloupotrebljavaju droge smanji za 30%); (PJZ 1.3)			
4.1 Sprovođenje anketa u cilju određivanja prevalence (broj školske dece) pušenja, alkoholizma i zloupotrbe PAS u	Broj sprovedenih anketa tj. broja anketirane dece	2019. godine - 275 učenika OŠ	Svi učenici 7.razreda OŠ Svi učenici prve godine SŠ
4.2Podrška Tima za prevenciju narkomanije 4.2.1 Izrada Plana rada za funkcionisanje Tima i ugovaranje oradu članova tima 4.2.3 Sprovođenje Plana	Edukovani Tim sačinjavaju:2 prosvetna radnika, 6 zdravstvenih radnika (psihijatri, lekari iz ZZJZ, pedijatri,) 2 predstavnika MUPa, 2 predstavnika SUPa, 2 psihologa iz Centra za socijalni rad. Izrađen Plan i ugovori o delu Broj sprovedenih edukacija, broj obuhvaćene dece	Već postoji ovakav tim u NP Ne postoji Plan niti ugovori o delu U 2018. godini edukovano je oko 3000 učenika	Kontinuirana podrška radu ovog tima -Izrađen Plan i ugovori o delu -Svi članovi Tima e.dukovani - Sprovedene radionice sa svim učenicima šestog razreda osnovnih škola i prvog razreda srednjih škola, kontinuirano svake godine

CILJ 5. Unapređenje epidemiološkog nadzora nad bolestima i povredama (PJZ 3.1)			
5.1 Kontinuirano sprovođenje nadzora nad vodećim zaraznim bolestimai uvođenje elektronskog imunizacionog registra	Broj procedura i epidemioloških nadzora , broj registrovanih u imunizacionom registru	Postoji određen broj procedura i epidemioloških nadzora, EIR ne postoji za sve zarazne bolesti	Ažurirane postojeće procedure i izrada novih u skladu sa nadležnim IZJZ, povećan broj nadzora u skladu sa epidemiološkom situacijom . oformljeni EIR za većinu zaraznih bolesti
5.2 Kontrola i unapređenje prijava bolesti od strane svih ZU koje su u obavezi da ih redovno šalju nadležnom ZZJZ	Broj prijava hroničnih zaraznih i nezaraznih bolesti	Može se ažurirati	Kontinuirano i savesno prijavljivanje svake hronične bolesti
5.3. Unapređenje zdravstvene zaštite u oblasti sprečavanja i suzbijanja kardiovaskularnih bolesti, dijabetesa tipa 2, kao i ranog otkrivanja kolorektalnog karcinoma, karcinoma dojke i karcinoma grlića materice,sprovodiće se kontinuirano;	Broj preventivnih aktivnosti (medijske kampanje , predavanja, manifestacije) u cilju smanjenja faktora rizika za navedene bolesti - ustanovljavanje manifestacija npr. 10.maj –međunarodni dan fizičke aktivnosti „Grad šeta stazom zdravlja „ -broj preventivnih pregleda kod izabranog lekara	Samo u okviru Kalendara javnog zdravlja-ZZJZ	Povećan za još 10 aktivnosti godišnje
5.4. Podržavanje i sprovođenje Programa prevencije povreda	Broj edukovanog nastavnog osobljaPU i ŠU, zdravstvenih radnika, mladih roditeljai u školi roditeljstva, druge zaposlene u većim javnim ustanovama. Broj održanih predavanja, TV emisija,	2017. godine edukovano je oko 100 vaspitačica iz PU Mladost, oko 30 mladih roditelja u okviru škole roditeljstva, medicinsko i nemedicinsko osoblje ZZJZ (26) Jedna TV emisija	Sve vaspitačice PZ Mladost,nastavno i nenastavno osoblje OŠ, SŠ. Mladi roditelji u okviru škole roditeljstva, ostali zaposleni u većim javnim ustanovama
CILJ 6.Unapređenje sistema za rano otkrivanje i suzbijanje epidemija vanrednih stanja(PJZ 3.2)			
6.1 Obezbediće se primena specifičnih mera prevencije i suzbijanja epidemija kao i ponašanja u vanrednim situacijama	Procedure i algoritmi za prevenciju i suzbijanje epidemija, kao i za ponašanje u vanrednim stanjima	Postoji izvestan broj procedura kao i algoritama u vezi sa aktuelnom epidemiološkom situacijom	Kontinuirano i pravovremeno ažuriranje algoritama i procedura
6.2 Obezbediće se standardizacija laboratorijskih procedura u sistemu ranog otkrivanja i suzbijanja epidemija;	Standardne laboratorijske procedure za rano otkrivanje epidemija	Nisu obezbeđene	Obezbeđene
CILJ 7. Akreditacija zdravstvenih ustanova (PJZ 5.2.2)	Sertifikat o akreditaciji zdravstvene ustanove	Ima samo Dom zdravlja Novi Pazar	Imaju sve zdravstvene ustanove u Novom Pazaru (Opšta bolnica, ZZJZ NP, Specijalna bolnica za progresivne m.i nm.bolesti- NP banja, privatne poliklinike)

CILJ 8. Kontinuirano unapređivanje procedura za poštovanje prava pacijenata (PJZ 5.2.3)	Postojanje procedure za poštovanje prava pacijenata i unutrašnje provere kvaliteta rada	Postoje procedure	Kontinurano sprovođenje i poštovanje procedura

Obrazloženje Cilja 1.

Praćenje i evaluacija zdravstvenog stanja i nejednakosti u zdravlju je preduslov za identifikaciju zdravstvenih opterećenja , faktora rizika po zdravlje čoveka, nedostataka u zdravstvenom sistemu itd . Centar za promociju zdravlja, analizu i planiranje, organizaciju zdravstvene zaštite i informatiku i biostatistiku u zdravstvu koji funkcioniše u okviru ZZJZ NP prati zdravstveno stanje u okviru Programa od opšteg interesa MZ. Nakon utvrđivanja problema , on daje stručni predlog mera kako bi se raspoloživim resursima ili sa što manje ulaganja rešili aktuelni izazovi.

Mere:

Ovim ciljem bi se kroz obavezne sastanke (minimum dva puta godišnje) Saveta za zdravlje, izveštavala i publikovala godišnja analiza zdravstvenog stanja na osnovu pokazatelja zdravstvene statistike, pokazatelja stanja životne i radne sredine, demografskih i socioekonomskih odrednica zdravlja i kao krajnji cilj usvojili predlozi mera za rešavanje problema .

Obrazloženje Cilja 2.

Neophodnost izrade ovakve vrste programa objašnjava se postojanjem velikog broja problema i izazova sa kojima se naša deca suočavaju u današnje vreme. Ukoliko ti problemi traju duže oni predstavljaju faktore rizika koji imaju štetan uticaj na zdravlje. Cilj nam je da ovim programom obuhvatimo i uvežemo sve faktore rizika po zdravlje dece sa što većim brojem dece.

Ti faktori rizika se uglavnom odnose na pogrešne stilove života: nepravilna ishrana, neadekvatna fizička aktivnost, konzumiranje psihoaktivnih supstanci- droge i alkohol, cigareta , kocke i igre na sreću, interne i društvenih mreža, vršnjačko nasilje, neprihvaćenost u društvu, porodično nasilje, promene ponašanja, rizična društva..itd.

Prilikom anketiranja učenika u toku 2019. god 7. i 8. razreda kojim je obuhvaćeno 275 učenika nađeno je da 57% dece konzumira cigarete ili nargile.

Ni u jednoj školi u Novom Pazaru ne funkcioniše kuhinja, deca su od prvog razreda prepuštena sopstvenom izboru hrane i bez ikakvog nadzora troše svoj novac. U početku se suočavamo sa problemom nepravilne ishrane a kasnije u većim razredima taj novac lako može da ode na cigarete, nargile kojima su okružene škole., i najgorem slučaju PAS ili droge.

Veoma je važno da postoji neko mesto u blizini grada , gde je priroda netaknuta , bez interneta, u vidu sportsko edukativnog centra, kampa, gde bi se implementirao program ” Zdrava škola” a koji bi sadržao čitav tim stručnjaka: psihologa, doktora medicine, profesora fizičke kulture i zdravstvenog vaspitanja, nutricioniste, učitelja veronauke, uitelje, nastavno osoblje.

Mere:

Sprovođenje ovog programa ušlo bi u obavezne vannastavne aktivnosti za sve škole i za svu decu. Po utvrđenom planu i programu sve škole i sva odeljenja imale bi svoje termine u trajanju od sedam dana, a pošto bi objekat trebao biti izgrađen u blizini grada u prirodi, deca bi se organizovanim prevozom uzimala u 8 časova i vraćala u 20 časova i spavala u svojim kućama tako da ne bi postojali finansijski i drugi razlozi za neke roditelje da ne pošalju svoju decu.

Dan bi započinjali zdravim doručkom gde bi sa nutricionistom razgovarali o značaju pravilne ishrane, načinima pripremanja i na kraju bi svako dete steklo znanja i razvilo svest o tome šta je zdrava a šta nezdrava hrana i koliko - čega treba da bude zastupljeno u dnevnom unosu.

Sa profesorima fizičke kulture i zdravstvenog obrazovanja svako bi dete naučilo građu svoga tela i njegove sposobnosti, njegove potrebe i granice do kojih može da izdrži fizički napor. Zajedno sa profesorima deca bi posle sedam dana izašla svesna značaja fizičke aktivnosti i njenog uticaja na zdravlje, ali i zadovoljna jer su pronašla vrstu sporta i aktivnosti koja odgovara svakom pojedincu(u zavisnosti od anatomske građe i mentalnog sklopa ličnosti.) jer ne odgovara svakom detetu isti sport, ne smemo dozvoliti detetu da posle 5-6 godina aktivnog bavljenja i treniranja nekim sportom , ono kaže da jednostavno ne želi više taj sport, jer to je bila želja njegovog roditelja i bio je pogrešan izbor. Zaključak je da detetu treba dozvoliti da ono izabere kojim sportom želi da se bavi, a profesionalnim pristupom ukazati mu na dobre i loše strane, na razloge za ili protiv tog opredeljenja, koje su profesori uočili nakon sedmodnevnog posmatranja .

Sledeći je zadatak psihologa i lekara ,da kroz duge razgovore sa decom u jednoj opuštenoj i zdravoj atmosferi čuju i razumeju probleme i razloge za njihovo ponašanje , stavove i uverenja.Da se sa aspekta mentalne higijene pronađe najbolji mehanizam odbrane protiv negativnih činilaca iz životne sredine i okruženja. Unapređenje i zaštita mentalnog zdravlja može biti usmereno na jačanje organizma i izgradnje dobrog razvojnog puta do zrele ličnosti.

Cilj je da deca izađu puna samopouzdanja, jasnih stavova i životnih ciljeva, da loše navike zamene zdravim, da ljude dele na dobre i manje dobre, da neguju svoju veru a tuđu da poštuju .

Obrazloženje Cilja 3.

Unapređenje ishrane školske dece grada Novog Pazara (tako da se udeo mlađih od 18 godina koji se pravilno hrane uveća za 30%); (PJZ 1.2)

Nepravilna ishrana je postala globalni javnozdravstveni problem u današnje vreme. Predstavlja direktan faktor rizika za pojavu gojaznosti ili neuhranjenosti, a indirektno za pojavu niza hroničnih nezaraznih oboljenja kao što su : hipertenzija, KVB, dijabetes, maligne bolesti, deformiteti lokomotornog sistema, depresije i ostalih socijalnih problema: neprihvatanje u društvu, razvodi.

Mere:

Prva karika u rešavanju ovog problema predstavljaju mladi koji planiraju porodicu. Neophodno je sa njima razgovarati na ovu temu, pre nego započnu da hrane svoju decu, treba im pojasniti načela pravilne ishrane i njen značajan uticaj na zdravlje, kako bi njihova deca usvojila i primenjivala te dobre navike.

Da bi se mogao meriti efekat edukacija kroz vreme, neophodno je imati bazične vrednosti, tj. broj dece koja premašuju normalne vrednosti bazalnog metabolizma i broj edukovane dece.

Sve školske kuhinje u Novom Pazaru su zatvorene i prazne. Deca su prepuštena sopstvenom izboru, bez ikakvog nadzora, da kupuju hranu u obližnjim radnjama brze hrane.

Ovo predstavlja kompleksan problem jer se ne odnosi samo na nepravilnu ishranu dece već i stvaranje mogućnosti za razvoj rizičnih oblika ponaašanja, zato što dajemo novac deci u ruke i prepuštamo im da oni odlučuju na šta će taj novac da potroše. To sve izlaže decu visokom riziku za drugu vrstu problema koji su takođe od javnozdravstvenog značaja (bolesti zavisnosti: pušenje, alkoholizam , narkomanija, kockanje itd).

Od velikog značaja bi bilo vratiti i osposobiti školske kuhinje za pripremanje hrane nad kojom bi se vršilo redovno ispitivanje u skladu sa zakonskim regulativama.Postoji potreba za izradom nutritivnog vodiča za decu i omladinu.Potrebnojesprovestiistraživanjeounosusolii šećerauporodičnojishranii školskimobrocima.Potrebno je napraviti program kontrole zdravstvene bezbednosti obroka i kontrole energetske vrednosti obroka (kontrola učešća hranljivih materija, soli i ukupne energetske vrednosti) u skladu sa zakonskim propisima i stručnim preporukama.Zakonskim propisima ili uredbom škole definisati koje namirnice mogu da budu dostupne učenicima u školskim objektima.

Razvijati posebne zdravstveno-vaspitne programe za učenike, nastavnike i roditelje o pravilnoj ishrani koji uključuju i sticanje veština pripreme obroka.Organizovati medijske i promotivne akcije u školama i zajednici sa ciljem promocije pravilne ishrane.

Kroz škole roditeljstva, edukativne radionice, tematske roditeljske sastanke u PU i ŠU, časove slobodne nastave, kampanje, manifestacije (Oktobar mesec prvilne ishrane) , potrebno je obuhvatiti što veći broj roditelja i dece

6. PRIORITET: Unapređenje i očuvanje faktora životne sredine

CILJ 1. Praćenje, evaluacija i procena rizika od eventualne izloženosti stanovništva štetnim uticajima životne sredine (PJZ 2.1)

CILJ 2. Unapređenje snabdevanja seoskog područja zdravstveno ispravnom vodom za piće (PJZ 2.2)

CILJ 3. Unapređenje sistema upravljanja otpadnih materija (PJZ 2.3)

CILJ 4. Unapređenje obrazovno-vaspitnih aktivnosti u oblasti očuvanja i unapređenja životne sredine i zdravlja ljudi (PJZ 2.5)

	3. PRIORITETNI CILJ Unapređenje i očuvanje faktora životne sredine		
CILJ 1. Praćenje, evaluacija i procena rizika od eventualne izloženosti stanovništva štetnim uticajima životne sredine (PJZ 2.1)			
	INDIKATORI	POKAZATELJI	
		Početne vrednosti	Ciljne vrednosti
1.1 Uvođenje kontinuiranog praćenja i ispitivanja zdravstvene ispravnosti vode , vazduha, zemljišta, životnih namirnica, predmeta od opšte upotrebe	Broj uzoraka i rezultati ispitivanja	Nvedeni u narativnom delu strategije	Minimum predviđene zakonom

1.2 Analiza stanja životne sredine i procena rizika po zdravlje čoveka , sa predlogom mera za unapređenje stanja	Godišnji dokument Analiza stanja životne sredine	Ne postoji	Postoji kontinuirano
CILJ 2. Unapređenje snabdevanja seoskog područja zdravstveno ispravnom vodom za piće (PJZ 2.2)			
2.1 Sprovođenje lokalne inspekcije seoskih vodnih objekata i uzorkovanje voda za ispitivanje na fizičko hemijsku i bakteriološku ispravnost	Broj snimljenih vodnih objekata i uzoraka vode	41 seosko školski vodni objekat	Kompletan broj u svih 99 seoskih naselja
2.2Formiranje kartoteke i baze podataka vodnih objekata i rezultata zdravstvene ispravnosti vode	Kartotekavodnihobjekata ibaza podataka vodnih objekata i rezultata zdravstvene ispravnosti vode	Ne postoji	Postoji
CILJ 3. Unapređenje sistema upravljanja otpadnih materija (PJZ 2.3)			
3.1 Higijensko sanitarni nadzor nad načinom odlaganja otpadnih materija na seoskom području grada NP	Broj nadzora, broj seoskih naselja	0	99 nadzora, 99 seoskih naselja
3.2 Analiza modela odlaganja otpadnih materija i procena rizika po zdravlje čoveka , sa predlogom mera za unapređenje stanja	Dokument Analiza modela odlaganja otpadnih materija na seoskom području NP	Ne postoji	Postoji
CILJ 4. Unapređenje obrazovno-vaspitnih aktivnosti u oblasti očuvanja i unapređenja životne sredine i zdravlja ljudi (PJZ 2.5)			
4.1 Kontinuirano sprovođenje edukativnih programa o značaju očuvanja i unapređenja stanja životne sredine , kao i uticaju zagađujućih materija na čovekovo zdravlje u predškolskim i školskim ustanovama	Broj edukacija, broj kampanja	Samo u okviru Kalendara javnog zdravlja	Uvesti u obavezan deo nastave, minimum jednom godišnje
4.2 Merenje znanja kroz ulazne i izlazne testove (evaluacija)	Procenat unapređenja znanja	% na ulaznom testu	% na izlaznom testu

Obrazloženje cilja 1.

Uvođenje kontinuiranog praćenja i ispitivanja zdravstvene ispravnosti vode , vazduha, zemljišta, životnih namirnica, predmeta od opšte upotrebepomoći će u izradi dokumenta Analiza stanja životne sredine,kao i proceni rizika po zdravlje čoveka .

Mere:

Nakon godišnje analize vrši se predlog mera za unapređenje i očuvanje stanja životne sredine a ovaj dokument se publikuje preko zvaničnog sajta Grada Novog Pazara i ZZJZ NP. Savet za zdravlje ima zadatak da razmotri prioritetne probleme i adekvatno, pravovremeno reaguje obaveštavajući nadzorne organe.

Obrazloženje cilja 2

Na seoskom području grada Novog Pazara snabdevanje vodom za piće se vrši preko seoskih vodovoda i lokalnih vodnih objekata. Na oko 18 vodnih objekata vrši se povremena dezinfekcija i kontrola vode na higijensku ispravnost.

Uvidom u rezultate kontrole vode sa pomenutih vodovoda, koja je rađena predhodnih godina može se zaključiti da se radi o visokom procentu neispravnih uzoraka, a uzrok neispravnosti su uglavnom uslovno patogene bakterije fekalnog porekla. Takva situacija može prouzrokovati ili doprineti nastanku oboljenja kod ljudi, posebno dece, obzirom da su pomenuti seoski vodni objekti većinom i školski. Razlozi za ovakvu situaciju su mnogobrojni. Vodosnabdevanje na seoskom području je uglavnom neregulisano i bez pravog uvida u stanje na terenu. Nadležne opštinske službe imaju registrovan zanemarljivo mali broj lokalnih vodnih objekata, sa nepotpunom dokumentacijom. Najveći broj lokalnih vodnih objekata je izgrađen bez odgovarajućeg projekta ili je projektna dokumentacija izgubljena, najčešće nije rešeno pitanje vlasništva, a samim tim ni pitanje zaduženja i odgovornosti za stanje i održavanje ovih objekata. Veliki je broj ilegalno priključenih domaćinstava što dodatno komplikuje situaciju. Neki od vodnih objekata su jako stari (preko 50 godina) tako da su se usled širenja naselja izvorišta, odnosno kaptaže našle u blizini potencijalnih izvora zagađenja. Oko izvorišta, odnosno kaptaža i rezervoara nisu obezbeđene zone sanitarne zaštite. Usled prethodno navedenog voda se često muti, naročito pri topljenju snega i nakon padavina, a u letnjim mesecima je kapacitet značajno smanjen ili vode uopšte nema. Od 34 školska objekta na seoskom području samo su 3 priključena na centralni-gradski vodovod tako da se prethodno navedena problematika veoma često odnosi i na školske vodne objekte. Na osnovu iznetih činjenica, osnovano se može predpostaviti da je situacija slična i sa ostalim lokalnim vodnim objektima na teritoriji grada Novog Pazara i opštine Tutin.

U tabelarnom prikazu postavljeni su ciljevi koji se odnose na unapređenje životne sredine i trebali bi biti sastavni deo zajedničkih ciljeva modula zaštita životne sredine i komunalnih delatnosti, jer jedino ostvarivanjem svih ciljeva možemo da očekujemo uspeh.

Tako bi cilj 2-prioriteta 2 koji se odnosi na povećanje broja higijenskih nadzora tj. lokalnih inspekcija vodnih objekata i uzimanje većeg broja uzoraka imao značaj u smislu kontinuirane prevencije od zaraznih bolesti . Osnovnim i periodičnim analizama utvrđuje se mikrobiološka , hemijska i fizičko-hemijska ispravnost vode za piće, a pojačanom lokalnom inspekcijom se pronalazi izvor zagađenja ili neki drugi razlog odstupanja od referentnih vrednosti.

Mere:

Do kraja 2022.god Zavod za javno zdravlje izvršiće higijensko sanitarni nadzor vodnih objekata u 99 seoskih naselja. U toku nadzora popuniće se upitnici i kartoni vodnih objekata, uzorkovaće se voda za mikrobiološko i fizičko hemijsko ispitivanje voda i dati ocena stanja vodnog objekta sa predlogom mera za moguću sanaciju.

Nakon terenskog rada prikupljeni podaci ubacivaće se u bazu podataka tako da će se na kraju imati uvid u higijensko stanje svih vodnih objekata nad kojima je izvršen higijensko sanitarni nadzor. Izveštaj o higijensko sanitarnom stanju svakog objekta sadržaće i predlog mera za moguću sanaciju vodnih objekata.

Pored neophodnih koraka koje treba načiniti (a nalaze se u okviru prioritetnog cilja 1 modula Zaštite životne sredine i Komunalnih delatnosti) kako bi se unapredilo vodosnabdevanje na seoskom području Novog Pazara, postoje i ciljevi koji se tiču javnog zdravlja (videti Plan javnog zdravlja grada Novog Pazara , spec.cilj 2.2) pa su zato našli mesto u ovom modulu Zdravstvene zaštite.

- Neophodno je obezbediti sve uslove za zdravstveno bezbedan način vodosnabdevanja, jer po Ustavu RS, na to ima pravo svaki građanin republike Srbije.
- Vršiti redovnu lokalnu inspekciju vodnih objekata i kontrolu kvaliteta vode (čiji se broj i obim nalazi u Pravilniku o higijenskoj ispravnosti vode za piče), posebno sa seoskih- školskih vodnih objekata, a sa rezultatima upoznati odgovorne osobe odnosno institucije i širu javnost.
- Pravilnikom o higijenskoj ispravnosti voda za piće reguliše se javno snabdevanje stanovništva vodom za piće što podrazumeva snabdevanje vodom više od 5 domaćinstava (ili više od 20 stanovnika). Radi određivanja broja analiza na mesečnom/godišnjem nivou definisan je pojam ES (ekvivalentni stanovnik) koji predstavlja potrošnju vode od 150 litara na sat.

Broj ES do 5.000 - 1 osnovni pregled mesečno/ 11 godišnje ; 1 periodični pregled godišnje
Broj ES od 5.000 – 10.000 - 2 osnovna pregleda/ 23 godišnje; 1 periodični pregled godišnje
Na teritoriji Novog Pazara u toku 2019. godine ukupno je uzeto 83 uzorka sa 18 lokalnih vodnih objekata . Mikrobiološka i fizičko-hemijska analiza pokazala je 50 % neispravnosti.

Iz ovoga sledi da je broj analiza vode za piće koji se do sada radio na teritoriji Novog Pazara nedovoljan da bi predstavljao realno higijensko stanje .

Obrazloženje Cilja 3

Problem dispozicije otpadnih materija se može svrstati u jedan od najznačajnijih faktora rizika koji na direktan i indirektan način utiču na zdravstveno stanje stanovništva u Novom Pazaru. Zato je unapređenje životne sredine zadatak i cilj više modula koji se međusobno dopunjavaju. Modul zdravstvene zaštite, modul zaštite životne sredine i modul komunalne delatnosti..

Produkcija velikih količina otpadnih materija, neadekvatno opremljeno JKP „Čistoća“, nedovoljan broj tipskih posuda u kojima se smeće odlaže bez ikakve selekcije, nepropisna deponija , sve skupa predstavljaju razloge zagađivanja životne sredine.

U Novom Pazaru postoji deponija „ Golo Brdo“ koja je počela sa radom 1999. godine. Nalazi se na 24 km od grada Novog Pazara u selu Kožlje, koristi se za odlaganje čvrstih otpadnih materija sa teritorije grada Novog Pazara i opštine Tutin. Deponija nije izgrađena po standardima , nije zaštićena sanitarnim zonama, nema zaštitne ograde , bez uređenog unutrašnjeg puta, bez sistema otplinjavanja, sistema kvašenja i sistema za sabijanje otpada.

Najveći problem predstavlja nezaštićenost okolnog zemljišta od iscednih voda deponije, koje dolaze do podzemnih voda i okolnih potoka (Obadača, Hajrova voda, Slana voda i Glog) koji na kraju čine izvorište reke Jošanice koja se dalje uliva u reku Rašku.

Izvor zagađenja prirodnih resursa predstavljaju i divlje deponije, klanični otpad i veliki broj industrijskih preduzeća koji nemaju sopstveni sistem za prečišćavanje otpadnih voda.

Od pre nekoliko godina se krenulo sa kontrolisanim odlaganjem jednog dela medicinskog otpada koji se proizvodi u državnim zdravstvenim ustanovama i u onim privatnim zdravstvenim ustanovama koje imaju sklopljene ugovore sa Opštom bolnicom Novi Pazar koja je odgovorna za tretman infektivnog medicinskog otpada.

Dispozicija čvrstih otpadnih materija na seoskom području je u potpunosti ne regulisana. Otpadne materije se odlažu pored rečnih korita, pored puteva, u jamama gde se povremeno spaljuju, a najčešće se bacaju u rečna korita. Čvrste otpadne materije se mogu videti i u blizini školskih dvorišta.

Tečne otpadne materije se iz domaćinstava, iz industrijskih i drugih javnih objekata (kamenjare, klanice, zdravstvene ustanove i dr.) bez ikakvog prethodnog prečišćavanja ulivaju u gradsku kanalizaciju, a zatim preko glavnog kolektora bez prethodnog tretmana u recipijent (reka Raška).Usled prethodno navedenog površinske vode, odnosno rečne vode po važećoj klasifikaciji pripadaju klasi III, IV i V.

U prigradskim naseljima i na seoskom području, gde još uvek nije obezbeđena gradska kanalizaciona mreža, dispozicija tečnih otpadnih materija je u najvećem procentu ne regulisana i kao takva predstavlja rizik za podzemne vode, lokalne vodovode i rečna korita.

MERE

Pored neophodnih koraka koje treba načiniti (a nalaze se u okviru prioritetnih ciljeva modula Zdravstvene zaštite i Komunalnih delatnosti) kako bi se unapredio sistem dispzocije otpadnih materija na seoskom području Novog Pazara, postoje i ciljevi koji se tiču javnog zdravlja (videti Plan javnog zdravlja grada Novog Pazara, spec.cilj 2.3) koji su našli mesto u ovom modulu Zdravstvene zaštite.

Obaviće se higijensko sanitarni nadzor nad odlaganjem tečnih i čvrstih otpadnih materija u svim seoskim naseljima kojih ima 99 na teritoriji grada Novog Pazara. Utvrdiće se procenat domaćinstava koji imaju sopstvene septičke jame, sabirne jame ili neki drugi alternativni način odlaganja tečnih otpadnih materija, tj utvrdiće se procenat onih koji odlažu tečne otpadne materije na neadekvatan, nehigijenski način, a to je najčešće direktno u vodotok.

Ovim nadzorima utvrdiće se i procenat domaćinstava koji odlažu čvrste otpadne materije na nehigijenski način, samim time će se utvrditi i tačan broj i mesto divljih deponija.

Utvrdiće se stanje životne sredine , napraviti procena rizika po zdravlje čoveka i na kraju analize daće se predlog mera za prevazilaženje problema kako bi se unapredio način odlaganja otpada i stanje životne sredinezaštite.

Ostale mere

Osim unapređenja kapaciteta JKP „Čistoća“ neophodno je proširiti obim delovanja tj. povećati broj seoskih naselja u kojima će se kontinuirano preuzimati čvrste otpadne materije . povećati broj tipskih posuda za odlaganje otpadnih materija. Na nivou grada uspostaviti sistem kontrole odlaganja otpadnih materija koje predstavljaju potencijalni rizik (klanični otpad, infektivni otpad..).

Obzirom da je deponija nehigijenska i da zahteva pre svega velika materijalna ulaganja u cilju sanacije, razmotriti mogućnosti za izmeštanje , odnosno izgradnju nove deponije.

Ukoliko to nije moguće preduzeti sledeće mere:

- Izgraditi zaštitne ograde i uspostaviti zone sanitarne zaštite.
- Obezbediti redovno nasipanje, sabijanje i odgovarajući tretman organskog otpada.

- Uspostaviti sistem za prečišćavanje procednih voda kako bi se zaštitilo okolno zemljište i podzemne vode.
- Zabraniti pristup privatnim vozilima , koja donose otpad najrazličitije vrste.
- Uspostaviti lokalni sistem prečišćavanja otpadnih voda, kako industrijskih, tako i komunalnih.

Obrazloženje Cilja 4.

Posebnu pažnju bi trebalo usmeriti na edukaciji dece i poodizanju nivoa znanja o značaju očuvanja i unapređenja stanja životne sredine , kao i uticaju zagađujućih materija na čovekovo zdravlje.

Edukacije bi se kontinuirano sprovodile u predškolskim i školskim ustanovama kroz časove slobodnih aktivnosti, dane javnog zdravlja , kampanje, manifestacije. Obuhvatale bi :

- Pravilan način odlaganja otpadnih materija sa akcentom na primarnoj selekciji otpada uvođenjem odvojenih posuda za otpad koji se može reciklirati, sprovođenjem takmičenja za najbolju ideju ili najbolji poduhvat.
- Značaj adekvatnog odlaganja otpadnih materija i njihov uticaj na zdravlje čoveka i životnu sredinu
- Značaj higijenski ispravne vode za piće
- Uticaj aerozagađenja na zdravlje čoveka
- Uticaj buke na čoveka

Ulaznim i izlaznim testovima merio bi se procenat unapređenja znanja kod dece nakon edukacija.

ANALIZA SPOLJAŠNJEG i UNUTRAŠNJEG OKRUŽENJA ZDRAVSTVENIH USTANOVA U NOVOM PAZARU

Novi Pazar se nalazi na 290 km južno od Beograda, na deonici starog puta koji preko Ibarske magistrale vodi prema Podgorici i Jadranskom moru. Lociran je u dolini reka Jošanice, Raške, Deževske i Ljudske, na nadmorskoj visini od 496m. Okružen je visokim planinama Golijom i Rogoznom i Pešterskom visoravni. Ukupna površina teritorije Novi Pazar sa 99 naseljenih mesta iznosi 742 km2, a 46% od ove površine prekrivena je šumama.

Grad Novi Pazar se može pohvaliti obiljem termalnih i mineralnih izvora od kojih su najpoznatiji izvori u Novopazarskoj i Rajčinovića Banji, kao i Slatinski i Deževski kiseljak.

U Novom Pazaru postoji 99 naseljenih mesta sa preko 30 javnih česama, i velikim brojem neregistrovanih, udaljenih i nepristupačnih seoskih lokalnih vodnih objekata.

Vodosnabdevanje sa gradskog centralnog vodovoda pokriva 76% stanovništva gradskog naselja i 11 seoskih naselja, ostala seoska naselja snabdevaju se vodom sa lokalnih seoskih i javnih vodnih objekata. Voda sa centralnog gradskog vodovoda se redovno prečišćava, dezinfikuje i ispituje tako da je **bakteriološka i fizičko-hemijska ispravnost vode za piće** uglavnom u najvećem procentu.

Ispitano u godini:	2017	2018	2019
Ukupan broj ispitanih uzoraka	41	41	40
Mikrobiološki neispravno	25	2	36
Fizičko hemijski neispravno	4	4	/

Mikrobiološki, fizičko hemijski neispravno	2	1	/
Ispravne vode	10	27	4

Rezultati mikrobiološkog i fizičko hemijskog ispitivanja uzoraka sa seosko školskih vodnih objekata

Voda kojom se snabdevaju seoske škole uglavnom je bakteriološkineispravna iz više razloga: zbog nerešenih imovinsko-pravnih pitanja, nepostojanja zona sanitarne zaštite a samim tim i nehigijenske izgradnje objekta, neadekvatnog sprovođenja mera dezinfekcije, i na kraju nekontinuirane kontrole i ispitivanja vode.

RB	MESTO UZORKOVANJA	2017/Klasa	2018 /Klasa	2019 /klasa
1.	Reka Raška kod „Vrbak“	III	II	IV
2.	Reka Jošanica-Kruševački most	III	III	IV
3.	REKA Raška-pre uliva na gradsko područje	III	III	IV
4.	Reka Trnavica kod dzamije „Stambol“	V	III	IV
5.	Reka Jošaniica pre uliva u reku Rašku	V	IV	IV
6.	Reka Raška kod Batnjika	V	IV	III
7.	Reka Deževa u selu Kovačevu kod Mosta-Mitrova reka	III	II	V
8.	Reka Deževa kod Petrove crkve	III	III	IV
9.	Reka Raška kod vodozahvata na Pazaristu	II	II	III
10.	Reka Ljudska kod „Ilidze“	III	II	III

Tabela 2. Rezultati površinskih voda kategorisani po klasama

Analizom ispitivanja kvaliteta zemljišta koje je izvršeno u periodu od 2013.- 2017. godine, a u skladu sa Uredbom o programu sistematskog praćenja **kvaliteta zemljišta,** indikatorima za ocenurizika o degradaciji zemljišta i metodologiji za izradu remedijacionih programa (Sl.glasnik RS br. 88/2010), rezultati uzoraka sa svih sedam lokacija pokazali su fizičko-hemijsku neispravnost, ali nisu prekoračili remedijacione vrednosti određenih parametara.

U ispitivanim uzorcima navedeni parametri prelaze granične vrednosti:

Mesto uzorkovanja	2017	2018	2019
Kod vodozahvata	Nema PK	PK Nikla	Nema PK
PU Mladost	PK Nikla	PK Niklabakra, olova , cinka	PK Nikla cinka
Rekreacioni cent	PK Nikla	PK Nikla cinka	PK Nikla
Gradski park	PK Nikla	PK Niklabakra	PK Nikla
PU Dečja radost	PK Nikla	PK Nikla,olova,bakra, cinka	PK Nikla
PU “Naše dete”	PK Nikla	PK Niklabakra, cinka	PK Nikla
Industrijska zona	PK Nikla	PK Niklabakra, cinka	PK bakra, olova , cinka

Rezultati ispitivanja kvaliteta zemljišta

Analizom rezultata ispitivanja **kvaliteta vazduha** na teritoriji grada Novog Pazara, uzetih sa 8 merna mesta, u toku 2019.godine 9. Februar – 11. Marta 2019

1. Novopazarska banja
2. Dečji vrtić „Mladost“
3. Vrtić „Dečja radost“
4. Gimnazija
5. Zdravstveni centar
6. OŠ „Bratstvo“
7. OŠ „Ćamil Sijarić
8. OŠ „Avdo Međedović“

Na mernom mestu Novopazarska banja, Vrtićima „Mladost“ i „Dečja radost“ i Gimnazija postavljeni su uređaji koji mere sumpor dioksid, azotove okside, čađ i benzen, teški metali (olovo, cink, kadmijum, kalcijum) i ukupne taložne materije.

Na ostalim mernim mestima mereni su teški metali (olovo, cink, kadmijum) i ukupne taložene materije.

Rezultati ovog merenja pokazuju da je 2 dana koncentracija čađi bila iznad zakonom dozvoljenih vrednosti, na mernom mestu vrtić „Dečja radost".

Na mernom mestu vrtić „Mladost" prekoračenje graničnih vrednosti čađi bilo je 6 dana.

Na mernom mestu „Gimnazija" prekoračenje granihčnih vrednosti čađi bilo je 7 dana.

Rezultati drugih mernih parametara (teških metala i taložnih materijala) na svim mernim mestima nisu prelazili dozvoljene granične vrednosti.

Februar 2020. Postavljena je stanica za automatsko merenje kvaliteta vazduha i od tada više ne vršimo monitoring na isti način kao do tada. Sada rezultate o kvalitetu vazduha pratimo preko sajta Agencije za zaštitu životne srredine, koji daju saopštenja na svaka 2 sata. Ova stanica meri sledeće parametre: koncentraciju sumpor dioksida, ozona, azot-dioksida, PM 10 i PM 2,5 čestica.

Na osnovu merenja akustičkih karakteristika buke u Novom Pazaru a prema Uredbi o indikatorima buke, graničnim vrednostima, metodama za ocenjivanje indikatora buke, uznemiravanja i štetnih efekata buke u životnoj sredini (Sl.Glasnik Republike Srbije br.75/2010)može se zaključiti sledeće:

MERNO MESTO	2017godina	2018 godina	2019 godina
Autobuska stanica	Ne prelazi granične vrednosti u merenim terminima	Ne prelazi granične vrednosti u mereim terminima	Prelazi granične vrednosti u svi merenim terminima
Gradski centar	Prelazi graničnu vrednost u noćnom terminu	Prelazi graničnu vrednost u nočnom terminu	Ne prelazi graničnu vrednost u svim merenim terminima
Sporski centar	Prelazi graničnu vrednost u noćnom terminu	Ne prelazi granične vrednosti u svim merenim terminima	Ne prelazi graničnu vrednost u svim merenim terminima
Naselje lug	Ne prelazi graničnu vrednost u merenim terminima	Ne prelazi graničnu vrednost u merenim terminima	Prelazi graničnu vrednost u dnevnim i večernjem terminu
Naselje selakovac	Prelazi graničnu vrednost u noćnom terminu	Prelazi graničnu vrednos u noćnom terminu	Prelazi graničnu vrednost u svim merenim terminima
Medicinski centar	Prelazi graničnu vrednost u noćnom terminu	Ne prelazi granične vrednosti u svim merenim terminima	Prelazi granične vrednosti u dnevnim i noćnom terminu
Gradski park	Prelazi graničnu vrednost u noćnom terminu	Ne prelazi granične vrednosti u svim merenim intervalima	Ne prelazi granične vrednosti u merenim terminima
Novopazarska banja	Prelazi graničnu vrednost u svim merenim terminima	Prelazi graničnu vrednost u svim merenim terminima	Ne prelazi granične vrednosti u merenim terminima
Industriska zona	Prelazi graničnu vrednost u noćnom terminu	Prelazi graničnu vrednost u noćnom terminu	Prelazi granične vrednosti u dnevnim terminima
Naselje vrh čaršije	Ne prelazi granične vrednosti u merenim intervalima	Ne prelazi granične vrednosti u merenim intervalima	Prelazi granične vrednosti u dnevnim i večernjem terminu
vrtić „ Dečja Radost"	Prelazi granične vrednosti u dnevnim i noćnom terminu	Ne prelazi granićnu vrednost ni u jednom merenom terminu	Prelazi granične vrednosti u dnevnim intervalima
Naselje Mur	Prelazi graničnu vrednost	Ne prelazi granične	Ne prelazi granične vrednosti

	noćnom merenom terminu	vrednosti u merenim terminima	u merenim terminima
Naselje Ćeremidžinica	Prelazi granične termine u svim merenim terminima	Prelazi granične vrednosti u svim merenim terminima	Ne prelazi granične vrednosti u merenim terminima

Rezultati ispitivanja nivoa buke

Problem dispozicije čvrstih otpadnih materija na teritoriji grada Novog Pazara, još uvek zauzima značajno mesto u očuvanju životne sredine.

U Novom Pazaru postoji jedna deponija „ GOLO BRDO“ koja je počela sa radom još 1999.godine. Nalazi se na 24 km od grada Novog Pazara u selu Kožlje. Ova deponija se koristi za odlaganje čvrstih otpadnih materija sa teritorije grada Novog Pazara i opštine Tutin. Deponija nije izgrađena po standardima ,nije zaštićena sanitarnim zonama, nema zaštitne ograde , bez uređenog unutrašnjeg puta, bez sistema otplinjavanja, sistema kvašenja i sistema za sabijanje otpada.

Najveći problem predstavlja nezaštićenost okolnog zemljišta od iscednih voda deponije, koje dolaze do podzemnih voda i okolnih potoka (Obadača, Hajrova voda, Slana voda i Glog) koji na kraju čine izvorište reke Jošanice koja se dalje uliva u reku Rašku.

Veliki izvor zagađenja prirodnih resursa predstavljaju divlje deponije, klanični otpad , i veliki broj industrijskih preduzeća koji nemaju sopstveni sistem za prečišćavanje otpadnih voda. Nepostojanje sistema za upravljanje čvrstim i tečnim otpadnim materijama na seoskom području Novog Pazara dovodi do prinudnog nehigijenskog načina odlaganja otpadnih materija , direktno u najbliže vodotokove.

Opterećenost teritorije Novog Pazara i Tutina, **zaraznim bolestima**, može se sagledati sa epidemiološkog aspekta, uporednom analizom prijavljenih od ovih bolesti tokom 2016. i 2017.godine, za koje vreme je bio nadležan ZZJZ NP.

Tokom 2017. godine registrovano je ukupno **20942** prijave zaraznih bolesti od kojih su 785 pojedinačne, a 20157 zbirne prijave. Za period 2016. godine prijavljeno je ukupno **23447** zaraznih bolesti, od kojih su 362 pojedinačne prijave i 23085 zbirne prijave bolesti.

Najzastupljenije pojedinačno – prijavljene, zarazne bolesti su iz grupe **Gastroenterokolitisa** sa 222 registrovanih u toku 2019.godine, 637 registrovanih - 2017.godine, a 903 registrovanih - 2016.godine.

Nastavlja se pad u broju obolelih od **Tuberkuloze i** u toku 2019.godine 33 ukupno obolelih od čega u Novom pazaru 21 i Tutinu 11, 2017. godine kad je broj novoobolelih bio 38 (od čega 33 sa plućnom i 5 sa vanplućnom formom) što je veoma ohrabrujuće obzirom da je u 2016 . godini taj broj iznosio 64.

Alimentarnih toksiinfekcija u 2019. godini bilo je 11,2018-6, 2017.godine 21 od čega jedna epidemija trovanja hranom od 15 osoba, a ostalih 6 prijava odnosilo se na pojedinačna trovanja hranom. U toku 2016. godine broj prijava je iznosio 10.

Broj prijavljenih obolelih od **Virusnog hepatitisa C** u 2019. godini je 4,2018.-14, 2017-16 kao i 2016. godine i iznosi 19.

U toku 2017. godine prijavljeno je 11 obolelih od **Morbila** i to 5 sa teritorije opštine Tutin i 6 sa područja grada Novog Pazara. Najmlađi oboleli imao je 8 godina, a najstariji 37. Samo je jedno lice bilo uredno vakcinisano i revakcinisano, a sva ostala lica ili su nepoznatog vakcinalnog statusa ili nisu vakcinisana.

Od **Infektivne mononukleoze** u 2019. godini prijavljeno je 15, 2017-12 obolelih – uglavnom školskog i predškolskog uzrasta, taj broj u 2016. iznosio 18.

Od **Klostridijuma** u 2019. godini prijavljeno je 30slučajeva, 2017.godine-11 obolelih, koji se u potpunosti javljao kao uzročnih Intrahospitalnih infekcija. U 2016.godini taj broj je iznosio 9.

U toku 2019. godine od **Virusnog hepatitisa B** prijavljeno je 9 obolelih, 2017-10 a 2016. godine taj broj je iznosio 19.

U toku 2019. godine od **Virusnog hepatitisa A** prijavljeno je samo 3 slučaja , 2017-2 a 2016. godine taj broj je iznosio 13.

U toku 2017. godine bilo je tri slučaja bakterijskog **Meningitisa** dok je 2016.godine bilo 5 obolelih.

Među zaraznim bolestima čije je prijavljivanje zbirno najzastupljenije su kapljične bolesti . Na području Novog Pazara prijavljenih od **Faringitisa bilo je 1888 i tonzilitisa 1352** u 2019.

Obolelih od **Varičele** u toku 2019. bilo je 461, 2018.- 157 , a u toku 2016.godine 210.

U toku 2017. godine registrovano je 5 epidemija zaraznih bolesti, a istovremeno odjavljene tri epidemije .

- Prva epidemija sa datumom početka 18.01.2017. godine , datum otkrivanja 27.01.2017.godine, a datum završetka 10.02.2017. godine. Prijava i odjava pod dijagnozom Gastroenterocolitis acc.- A 04. Zahvaćena populacija – pacijenti na PFO Opšte bolnice NP. Izloženo epidemiji bilo je 40 pacijenata, a obolelo 14. Uzročnik nije izolovan.
- Druga epidemija Salmonelozne etiologije prijavljena 13.08.2017. god a odjavljena 31.08.2017. god. pod dijagnozom Intoxicatio alimentaria bacterialis A05.9 Broj eksponiranih 25, obolelih 15 , a hospitalizovano 12 lica.
- Treća epidemija TBC u Srednjoj Medicinskoj školi. Datum početka epidemije 13.10.2017.godine. Zahvaćena populacija 886 učenika, a eksponirano 227 učenika treće godine. Do sada su obolela samo dva učenika ali epidemija još uvek nije odjavljena.
- Četvrta porodična epidemija trovanje Dg. Intoxicatio alimentaria bacterialis. Od šest eksponiranih članova porodice , četvoro je obolelo.
- Peta epidemija Malih boginja -porodična epidemija iz Tutina. Obolelo je pet lica do sada , epidemija još nije odjavljena.
- Odjavljena je epidemija TBC-a u školi Gimnazije 07.06.2017. god. sa 17 obolelih i hospitalizovanih učenika a prijava ove epidemije je bila u 2016-oj.
- Tokom dvanaestomesečnog perioda 2019 godine **prijavnjene su dve epidemije zaraznih bolesti** .Jedna porodična epidemija tuberkuloze u Novom Pazaru sa dvoje obolelih prijavljena 07.10.2019.god. i epidemija Šuge prijavljena 09.12.2019. god.

medju štićenicima Doma za Lica mentalno ometena u razvoju u Tutinu sa 27 obolelih. Epidemiološka situacija puno mirnija u odnosu na prethodne tri godina od kada ZZJZ u Novom Pazaru postoji .

Od marta 2020.godine glavna zdravstvena pretanja je pandemija COVID 19. Ona nas je sa jedne strane podsetila na mogućnost pojave iznenandne vanredne zdravstvene opasnosti a sa druge strane na važnost spremnosti sistema za brze i adekvatne odgovore. Potrebno je da svaka zdravstvena ustanova iznova preispituje svoje kadrovske , prostorne kapacitete , opremu i procese kako bi se što uspešnije suprostavila ovoj pandemiji i bila spremna za eventualne nove slične zdravstvene pretnje. Takođe je prepoznat značaj i uloga javnog zdravlja te potreba jačanja kapaciteta zajednice na unapređenju javnog zdravlja.

Značaj postojanja ZZJZ NP se upravo i ogleda u smanjenju broja zaraznih oboljenja, što je za ovaj period od dve godine, postignuto velikim brojem zdravstvenih nadzora, pregleda, medijskih izjava, edukacija stanovništva.

Efekti sprovođenja ovog programa jesu rano otkrivanje , istraživanje i suzbijanje pojedinačnih slučajeva kao i epidemija zaraznih bolesti u skladu sa zakonom. Povećan obuhvat vakcinacije MMR vakcinom predstavljaće glavni prioritet tokom 2019, kao jedina delotvorna protivepidemijska mera.

Tokom 2019 godine do sada je registrovano je **256** (za isti period 2018. godine **210)** obolelih lica od različitih vrsta karcinima**. Najčešće su registrovani** karcinomi pluća, (53) , dojke (33),prostata (20 , mozak (12) ,uterus 12), koža(8), kolon (18)rektum (14), jetra(10) , što odgovara zastupljenosti beleženoj u prethodnim godinama. Veća učestalost u Opštini Novi Pazar u odnosu na Tutinsku opštinu.

Deset najčešćih vrsta karcinoma na području ZZJZ u N. Pazaru

Pluća C 50		Dojka C 34		Prostata C 61		Kolon C18		Rektum C 19		Mozak C 71		Uterus C 53		Jetra C 22		Koža C 44		Testis C 62	
M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
41	12	0	33	20	0	7	11	11	3	5	7		12	7	3	4	4	3	0
53		33		20		18		14		12		12		10		8		3	

Od 256 prijavljenih sa karcinoma različitog lokaliteta na deset vodećih malignoma otpada 183 prijava. Na ostale malignome prijavljeno 73 lica.

Registracija šećerne bolesti nakon uvođenja izabranog lekara, je smanjena i više nije u nadležnosti savetovališta za dijabetes . Tokom 2019 godine **prijavljeno je 117** novoobolelih od čega **(samo 2 prijavljeno sa tipom** 1) od dijabetesa oba tipa. Od dijabetesa tipa 2 prijavnjeno 115.Po polu zastupljenost je: Muških 54 a ženskih 63 obolelih .Sa područja grada Novog Pazara 96 a iz opštine Tutina 21 obolelih . Registar dijabetesa takođe ima brojne nedostatke, kako u registraciji novoobolelih, koja je insuficijentna ,tako i u registraciji smrti za koju je moguće koristiti isključivo alternativne izvore podataka.

	Tip 1		Tip 2		Ukupno
	Muški	Ženski	Muški	Ženski	
Novi Pazar	0	1	51	44	96
Tutin	0	1	3	17	21
Ukupno	0	2	54	61	117

Koronarni sindrom

Tokom 2019 godine prijavljena 147 akutna koronarna sindroma . Tokom istog izveštajnog perioda 2018 godine prijavljeno 137 obolelih lica .

Prijavljivanje neredovno uz dosta kašnjenja tako da godišnji broj prijavljenih ne odgovara stvarnom stanju.Podaci se prikupljaju od strane Koronarne jedinice (Interno odelenje) Opšte bolnice u Novom Pazaru .

Kontinuirano se vrše obilasci zdrastvenih ustanova i lekari se podsećaju na svoju obavezu u vezi prijavljivanja hroničnih nezaraznih bolesti za kojih postoje registri. Skrining za rano otkrivanje karcinoma dojke se sprovodi na području grada Novog Pazara od marta 2016 godine i suočen je sa znatnim teškoćama usled kvara mamografa.Skrininzi za rano otkrivanje carcinoma grlića materice i carcinoma debelog creva se sprovode bez zastoja , s tim da je obuhvat planirane vrednosti, što je i prema iskustvima razvijenih zemalja sa dugogodišnjim skrining programima, teško očekivati u prvim godinama implementacije.

NEKI VAŽNI DEMOGRAFSKI i TERITORIJALNI PODACI ZA GRAD NOVI PAZAR ZA 2019. GODINU

Grad	Površina u km 2	Broj stanovnika	Broj predš. dece	Puno letno stanovni.	Broj stanovni. >65 god.	Procenat stari	do 19 god.	žene od 15 – 49 god.	žene >15 g.	7-18 god.
Nvi Pazar	742	106261	10492	76870	10074	10,09	29391	26477	41536	20498

Demografski i teritorijalni podaci za grad Novi Pazar

- Prema proceni broja stanovnika iz 2019.godine ukupan broj stanovnika iznosi 106 261. Broj predškolske dece je 10492, školske dece (7-18 god.) 20498, punoltnog stanovništva 760870, straijih od 65 godina 10 074.Udeo starog stanovništva je 10,09 %. Iz ovog se zaključuje je da Novi Pazar grad sa pretežno zrelim stanovništvom.

- Obrazovna struktura stanovništva prema popisu iz 2011. godine:
  Bez stručne spreme 3.6% , nepotpuno osnovno obrazovanje 6.6%, osnovno obrazovanje 34.3%, srednje obrazovanje 44.4%, više obrazovanje 3.1%, visoko obrazovanje 6.6% , nepoznato 1.2%.

Stanovništvo grada Novog Pazara pripada zrelom stanovništvu. Vrednost nataliteta je prešla granicu ka povoljnoj stopi sa 13,7‰, jer se povoljnom stopom nataliteta smatraju vrednosti od 13‰ do 20‰.

Stopa perinatalne smrtnosti

Smrtnost odojčadi je značajan i osetljiv indikator zdravlja stanovništva i izražava se brojem umrle odojčadi na 1000 živorođene dece u jednoj godini. Cilj Svetske zdravstvene organizacije za evropski region je da smrtnost odojčadi bude ispod 20‰, a u zemljama u kojima je cilj dostignut težiti stopi od 10‰ i manje. Sa stopom smrtnosti odojčadi koja je u 2019.godini iznosila 5,6 ‰, ovaj cilj je u Novom Pazaru već dostignut.

Perinatalna smrtnost uzima u obzir broj mrtvorođene dece i broj umrle novorođenčadi u periodu do navršenih nedelju dana života. Stopa perinatalne smrtnosti u 2019.godini iznosila je 9,9 ‰, međutim, stopa smrtnosti u Evropi još 2014.godine je bila 4‰ , što govori u prilog potrebi daljeg smanjenja ove stope.

Očekivano trajanje života u 2019. Godini za muškarce je 73,6, za žene 76,7. Republički prosek je za muškarce 73,1 , za žene 78,3. Prosečna starost umrlog u Novom pazaru je 70 godina, u Srbiji 75,1.

Morbiditet

Morbiditet kod predškolske i školske dece i omladine pokazuje dominaciju akutnih bolesti a kod odraslih je približna zastupljenost akutnih i hroničnih bolesti.

Morbiditet prema grupacijama stanovništva

Kod predškolske dece dominiraju akutne respiratorne bolesti, ali u prvih 10 uzroka oboljevanja pojavljuju se i bolesti srednjeg uva i mastoidnog nastavka, bol u trbuhu i karlici, bolesti kože i potkožnog tkiva i druge bolesti creva i potrbušnice.

Kod školske dece i omladine, povrede se nalaze na visokom trećem mestu posle akutnih respiratornih bolesti. Učešće nedijagnostifikovanih oboljenja i stanja je bilo 9,04%. U 10 najučestalijih bolesti nema hroničnih bolesti.

Kod odraslih najučestalije dijagnostikovane hronične bolesti u prvih 5 su: visok krvni pritisak, neurotski, stresogeni i somatotrofni poremećaji, „druga oboljenja leđa“i druge ishemijske bolesti .

Kod „izabranog ginekologa„ najčešće su dijagnostikovani druge komplikacije trudnoće i porođaja, druga zapaljenja ženskih karličnih organa, zapaljenje grlića materice, zapaljenja mokraćne bešike i bolesti menopauze- klimakterijuma, jajovoda i jajnika, dakle, dominiraju hormonski poremećaji i upalni procesi.

Mortalitet

U 2019. godini sa stalnim boravkom na području grada Novog Pazara umrlo je 852 lica, 432 muškarca i 420 žena, te je opšta sirova stopa smrtnosti bila 8,0‰. Prema kriterijumima SZO (Svetska zdravstvena organizacija) ova vrednost sirove opšte stope smrtnosti pripada srednjim stopama.

Dve vodeće grupe uzroka smrti su kardiovaskularne bolesti (u daljem tekstu KVB) i maligne bolesti i čine 78,40% ukupne smrtnosti. Ove grupe imaju stabilan dvocifreni udeo u smrtnosti.

Bolesti sistema krvotoka (KVB) su odgovorne za više od polovine svih smrtnih slučajeva. Od ukupno umrlih 852 lica, 494 (57,98%) je umrlo od ovih bolesti. U okviru ove grupe najčešći pojedinačni uzrok smrtnosti je kardiomipatija sa ukupno 192 slučaja (više kod žena - 104 nego kod muškaraca – 88) zatim, srčani udar sa ukupno 109 slučajeva (muškaraci - 65 nego kod žena – 44), sledi moždani udar sa 96 i poremećaj sprovodnog sistema 50 i hipertenzija sa po 30. Stopa je iznosila 4,65 na 1000 stanovnika.

Tumori su naziv grupe po MKB-10 sa podgrupama zloćudni i dobroćudni tumori. S obzirom da su dobroćudnii tumori manje važan faktor u analizi smrtnosti koristićemo termin maligne bolesti. One su odgovorne za nešo više od petinu uzroka smrti ukupno (174 lica što je 20,42%).Stopa smrtnosti je iznosila 1,63 na 1000 stanovnika. U okviru grupe – Tumori, najzastupljeniji je karcinom pluća sa 44, znatno češći kod muškaraca - 28, karcinom dojke kod žena sa 20 slučajeva, karcinom debelog creva i karcinom pankreasa sa po 13.

R.b.	grupe bolesti	muškarci	rang	žene	rang	ukupno	% učešća
1	Bolesti sistema krvotoka	248	1	246	1	494	57,98
2	Tumori	83	2	91	2	174	20,42
3	Simptomi, znaci i patološki klinički i laboratorijski nalazi	26	3	27	3	53	6,22
4	Bolesti žlezda sa unutrašnjim lučenjem ishrane i metabolizma	14	6,7	13	5	27	3,17
5	Bolesti sistema za disanje	17	4	14	4	31	3,64
6	Spoljašnji uzroci povređivanja	19	5	9	7	28	3,29
7	Bolesti sistema za varenje	6	6,7	7	6	13	1,53
8	Sve ostale	19		13		32	3,76
9	UKUPNO	432		420		852	100,00

Pet najčešćih pojedinačnih uzroka smrti su: kardiomiopatija, infarkt miokarda, moždani udar, karcinom pluća i poremećaj sprovodnog sistema dakle, svi iz grupe bolesti sitema krvotoka osim karcinoma pluća koji je iz grupe tumora.

U uzrastu od 15-64 godine umrlo je 222 lica što je 26% od ukupno broja umrlih lica.

Kod muškaraca najčešći razlozi mortaliteta su iz grupe bolesti sitema krvotoka – 81 lice (muškarci-56, žene-25) a kod žena iz grupe tumora-ukupno 69 lica (žene 32, muškarci-37), što je posebnost ovog uzrasta 15 do 64 , jer kada se posmatra ukupna smrtnost onda je i kod muškaraca i kod žena na prvom mestu grupa bolesti sistema krvotoka.

Kod muškaraca ove dobne grupe od 15-64 godine, na prvom mestu je infarkt miokarda i ishemijska bolest srca sa 28 slučajeva. dvostruko je veća stopa umiranja od ove bolesti kod muškaraca nego kod žena. Na drugom mestu je karcinom pluća sa 12 lica i takođe je dvostruko veća smrtnost kod muškaraca. Sledeći su poremećaj sprovodnog sistema srca i apopleksija.

U populacionoj grupi se naročito razlikuje struktura pojedinačnih uzroka mortaliteta između muškaraca i žena. Kod žena na prvom mestu je smrtnost od karcinoma dojke sa 8 slučajeva.

Sumarno, svi delovi analize govore da su najveći teret zdravstvenog sistema bolesti sistema krvotoka, tumori, traumatizam i samoubistva, hronične opstruktivne plućne bolesti, dijabetes, bolesti zavisnosti i druge hronične bolesti. One pripadaju kategoriji socijalnih i ekoloških bolesti (uslovljene su većim delom organizacijom socijalnog života, stresovima, stilom života uopšte), a zdravstvenom sistemu nameću sasvim nove prioritete i način delovanja.

Ono što je moguće je: edukacija stanovništva o zdravim stilovima života, rano prepoznavanje bolesti, lečenje, rehabilitacija, odgađanje smrti, smanjenje bola, gušenja, nemoći i ublažavanje svakog nedostatka. Prema formuli izračunavanja prioriteta u svetu i kod nas, prioritet je smanjenje prevremene smrtnosti muškaraca u zrelom i srednjem dobu i smrtnosti žena od preventabilnih karcinoma dojke i materice i to su ujedno i najveći zdravstveni problemi u našem okrugu. U tom smislu su planirani i organizovani programi skrininga na karcinom dojke, materice i debelog creva i preventivni pregledi u cilju otkrivanja depresije, KVB i dijabetesa tip 2.

ZDRAVSTVENE USTANOVE U NOVOM PAZARU

Na teritoriji grada Novog Pazara zdravstvena zaštita se ostvaruje preko sledećih zdravstvenih ustanova:

- Opšta bolnica Novi Pazar
- Dom zdravlja Novi Pazar
- Zavod za javno zdravlje Novi Pazar
- Specijalna bolnica za lečenje progresivnih mišićnih i neuromišićnih bolesti
- Privatne zdravstvene ustanove

Kadrovska struktura zaposlenih u državnim zdravstvenim ustanovama na teritoriji grada Novog Pazara u 2020. godini

Teritorija	Ukupno zdravst radnika	Visoka stručna sprema								Viša stručnsprema	Srednja stručnasprema	Niža stručnsprema	Ne med osoblje
		Svega sa VSS	Svega lekara	Lekari			Stomatolozi	Farmaceut	Ostalo				
				Opšta med	Na spec	Specijalisti							
Novi Pazar	**1078**	**350**	**305**	**91**	**43**	**171**	**29**	**8**	**8**	**78**	**638**	**12**	**277**

OPŠTA BOLNICA

Opšta bolnica obavlja visoko-specijalizovanu specijalističko-konsultativnu i stacionarnu zdravstvenu delatnost na sekundarnom nivou zadovoljavajući potrebe stanovništva Raškog okruga, i raspolaže sa 360 postelja efektivno, a prema proširenom planu sa 420. Od 700 zaposlenih u Opštoj bolnici 164 je lekara, od toga pet magistara, sedam doktora nauka i dva primarijusa.

Donacijom Ujedinjenih Arapskih Emirata, u maju 2017. godine, otvoren je novi Dijagnostički centar površine 1400 kvadratnih metara sa najmodernijom magnetnom rezonancom, digitalnim rentgenom, najsavremeniji ultrazvučnim aparatima i digitalnim mamografom. Službe interne medicine, hirurgije i pedijatrije organizovane su na subspecijalističkom nivou.

Krajem 2017.godine, donacijom Turske razvojne agencije (TIKA) i Fonda "Dragica Nikolić" otvoreno je renovirano Odeljenje ginekologije i akušerstva sa savremenim operacionim blokom i kompletno opremljenim operacionim salama što pruža izvanredne uslove za rad.

U okviru opšte bolnice nalaze se : internistički sektor (interna medicina, neurologija, pneumoftiziologija, nefrologija sa dijalizom, infektologija), hirurški blok (hirurgija, ortopedija, urologija, ORL i MFH, oftalmologija), zajedničke službe (radiologija, anesteziologija, transfuziologija, biohemijska laboratorija, patologija sa sudskom medicinom, bolnička apoteka), ostale službe (ginekologija i akušerstvo, psihijatrija, pedijatrija, fizikalna medicina, produžena nega-služba za palijativno lečenje).

Bolničku (sekundarnu zdravstvenu zaštitu) u 2019.godini na teritoriji Novog Pazara, koji broji 106261 stanovnika (prema proceni iz 2019.), obezbeđuju: OB Novi Pazar sa 420 bolesničkih postelja, SB za progresivne mišićne i neuromišićne bolesti Novi Pazar -180 bolesničkih postelja.

U O.B Novi Pazar u toku 2019.godine lečeno je ukupno 16935 bolesnika i ostvareno 55986 bolesničkih dana sa prosečnom dužinom ležanja od 3,3 dana i prosečnom dnevnom zauzetošću postelja od 34,08%. Prosečna dužina lečenja u ovim zdravstvenim ustanovama je manja od maksimalno preporučenog standarda od 8,5 dana, ali je i prosečna dnevna zauzetost posteljnih kapaciteta manja od preporučenih 70%.

U OB Novi Pazar ima 5 operacionih sala, sa napomenom da oftalmološka služba OB Novi Pazar koristi operacionu salu zajedno sa ORL službom, pri čemu operacije ukupno radi 31 lekara specijalista u OB Novi Pazar.

U OB Novi Pazar izvršeno je 2019 operacija, što predstavlja 46 operacija po lekaru specijalisti .

U OB Novi Pazar je ostvareno 128611 terapijskih i rehabilitacionih usluga.

U OB Novi Pazar laboratorijsku dijagnostiku je u prošloj godini koristilo 83063 pacijenata i za njih ostvareno 1117763 hematoloških i biohemijskih analiza, 159111 mikrobioloških i parazitoloških analiza koje se rade u Zavodu za javno zdravlje N.Pazar i 7068 usluga patohistološke laboratorije. Broj pacijenata je veći kao i broj hematoloških i biohemijskih. Prosečan broj analiza po pacijentu je 15,48 i veći je u odnosu na prethodne godine.

Broj usluga rendgen dijagnostike u OB Novi Pazar u periodu 01.01.- 31.12.2019.god. iznosio je 27584, UZ dijagnostike - 10976, skener- 10949,magnetna rezonanca-675. Postoji jedan organizovan skrining za karcinom dojke.

DOM ZDRAVLJA

Dom zdravlja Novi Pazar kao samostalna ustanova nastala je izdvajanjem iz Zdravstvenog centra Novi Pazar i počela je sa radom 01.10.2012.godine. To je ustanova primarne zdravstvene zaštite koja obezbeđuje usluge korisnicima u okviru sledećih službi:

Služba za zdravstvenu zaštitu dece i školske dece, Služba Hitne medicinske pomoći, Služba za zdravstvenu zaštitu žena, Služba polivalentne patronaže, Služba stomatološke zdravstvene zaštite (u okviru ove službe nalazi se 19 stomatoloških ambulanti), Apoteke (postoji pet apoteka), Služba za zdravstvenu zaštitu odraslih (u okviru ove službe postoji 9 zdravstvenih ambulanti (Studentska ambulanta, Vranovina, Štitare, Pazarište, Vučiniće, Rajetiće, Odojevce, Pope i Grubetiće) i 6 zdravstvenih stanica u zgradi Doma zdravlja, Bukrešu, Deževi, Šaronju, Lukarima i Trnavi. Na ruralnom području Novog Pazara, nedovoljan je broj zdravstvenih objekata, a postojećim ob¬jek¬ti¬ma je otežan pristup zbog udaljenosti, specifične konfiguracije terena i loše putne infrastrukture.

Tokom 2019. godine za **zdravstvenu zaštitu odraslog stanovništva** radilo je 43 izabrana lekara što znači da prosečno 1830 odraslih stanovnika pripada jednom izabranom lekaru, obzirom da je

normativ 1600, upućuje da još uvek nije potpuna kadrovska obezbeđenost. U 2019.godini bilo je 217562 poseta odraslog stanovništva izabranom lekaru.

U okviru službe za zdravstvenu zaštitu odraslih organizovana je i **Služba za kućno lečenje i zdravstvenu negu**, gde rade ukupno 2 lekara i 10 srednjih i viših zdravstvenih radnika. Ostvareno je 2068 poseta kod lekara , dok je broj poseta kod ostalih medicinskih radnika iznosio 11917. Lekarspecijalista opšte medicine ordinira jednom nedeljno u ambulanti Gerontološkog centra.

Služba hitne medicinske pomoći je organizovana kao posebna služba u Domu zdravlja N.Pazar, gde radi 23 lekara i 24 tehničara i urađeno 53062 lekarska pregleda, 10,48 poseta prosečno dnevno.

Zdravstvenu zaštitu dece predškolskog uzrasta na području grada Novog Pazara obezbeđivalo je ukupno 16 lekara i 23 medicinske sestare- tehničara. Na jednog lekara u proseku ima 749 predškolske dece što govori o relativno dobroj dostupnosti kadra najmlađim stanovnicima u Novom Pazaru. Urađeno je ukupno 53062 kurativna pregleda.

Prosečan broj kurativnih poseta (poseta radi dijagnostike i lečenja) po detetu je bio 5 godišnje.

Ukupna prosečna opterećenost lekara je bila 21 pregled dnevno što znači da postoji dobra vremenska dostupnost lekara za predškolsko dete.

U okviru ove službe postoji : **Razvojno savetovalište i Savetovalište za mlade.**

Zdravstvenu zaštitu školske dece i omladine na području Novog Pazara obezbeđivalo je ukupno 13 lekara i 24 medicinske sestare- tehničara. U proseku je obezbeđen 1 lekar na 1863 školske dece, a normativ je 1500 dece, što ukazuje da je nedovoljna dostupnost u Domu zdravlja u Novom Pazaru. Ukupna prosečna opterećenost lekara je bila 20 pregleda dnevno što kao i kod predškolske dece znači da postoji dobra vremenska dostupnost lekara i za dete školskog uzrasta.

Zdravstvenu zaštitu žena na području Novog Pazara obezbeđivalo je 7 lekara i 9 medicinskih sestara. Ovaj kapacitet lekara pokazuje da u proseku ima 5933 žena na jednog lekara što se uklapa u normativ koji iznosi 6500 žena .

Prosečno opterećenje ginekologa u Novom Pazaru u toku godine bilo je 1441 pregleda po lekaru.

U **Službi za polivalentnu patronažu** radi ukupno 21 patronažna sestara. Urađeno je 14460 poseta, što je prosečno 688 posete po jednoj sestri u 2019. godini.

Opredeljeno je prosečno 5195 stanovnika na jednu patronažnu sestru (normativ je 5000) pa je opterećenost ove službe u skladu sa standardima opterećenosti.

Ukupan broj pregleda kod svih izabranih lekara je bio 378 718.

U **stomatološkoj službi Doma zdravlja N.Pazar** je zaposleno 29 stomatologa, 31 asistenta i 9 zubnih tehničara. Na 3664 stanovnika je obezbeđen 1 stomatolog. Prosečan broj pregleda po stomatologu je iznosio 3388.Po jednom stanovniku je bilo ukupno 0,94 posete, u Novom Pazaru.

.

ZAVOD ZA JAVNO ZDRAVLJE

Na teritoriji grada Novog Pazara 2016.godine osnovan je Zavod za javno zdravlje. Trenutno ima 28 zaposlenih od čega 7 lekara, 15 sa VSS, SSS i 6 nemedicinskog osoblja.

U zavodu postoje sledeće osnovne organizacione jedinice:

- Centar za promociju zdravlja, analizu i planiranje, organizaciju zdravstvene zaštite i informatiku i biostatistiku u zdravstvu;
- Centar za prevenciju i kontrolu bolesti;
- Centar za higijenu i humanu ekologiju;
- Centar za mikrobiologiju;
- Služba za nemedicinske poslove;
- ZZJZ obavlja sledeće delatnosti:
- Stalno praćenje i analizu zdravstvenog stanja, kontrola i organizacija rada zdravstvenih ustanova .
- Epidemiološki nadzor nad zaraznim i najbitnijim nezaraznim bolestima, nadzor nad sprovođenjem imunizacije, zdravstveni nadzor i sanitarni pregledi određenih kategorija lica.
- Monitoring faktora životne sredine: vode za piće, površinske i podzemne vode, otpadne vode, vode za rekreaciju, životne namirnice, predmete opšte upotrebe, vazduh, zemljište, praćenje higijensko-sanitarnih prilika u ustanovama od javnog značaja i unapređenje ishrane stanovništva.
- Učestvuje u poslovima iz oblasti promocije zdravlja, obeležava sve bitne dane iz Kalendara javnog zdravlja i izveštava o tome javnost putem sredstava javnog informisanja.
- Sprovodi zdravstveno-vaspitne aktivnosti nad određenim ciljnim grupama a sve u cilju unapređenja i očuvanja zdravlja stanovništva, u okviru epidemiološkog sektora funkcioniše Savetovalište za HIV i druge polno prenosive bolesti po principu dobrovoljnog , poverljivog , savetovanja i testiranja (DPST);
- Mikrobiološka dijagnostika humanih uzoraka (bakteriološke, virusološke, parazitološke i mikološke analize)

ZZJZ NP radi na realizaciji devet programa koji su od opšteg interesa:

1. **Praćenje i analiza zdravstvenog stanja stanovništva, rada i efekata zdravstene službe**
2. **Razvoj informacionog sistema (resursne baze podataka)**
3. **Praćenje kvaliteta rada zdravstvenih ustanova i organizacija i sprovođenje provere kvaliteta stručnog rada**
4. **Organizacija i sprovođenje aktivnosti promocije zdravlja, posebno usmerena na vulnerabilne grupacije (trudnice, mala i predškolska deca, školska deca, stari 65 godina života i osobe sa invaliditetom) i lokalnu zajednicu**
5. **Prevencija i kontrola zaraznih bolesti, uključujući i podršku nacionalnom programu imunizacije**

6. **Prevencija i kontrola vodećih hroničnih nezaraznih bolesti**
7. **Praćenje faktora rizika u životnoj sredini koji ugrožavaju zdravlje.**
8. **Mikrobiologija javnog zdravlja**
9. **Organizacija spremnosti za vanredna stanja: epidemije, prirodne nesreće i katastrofe izazvane ljudskim faktorom.**

1. **U okviru prvog programa na kome radi sektor socijalne medicine vodi se:**
   - **Statistika umrlih**
   - **Statistika rođenih i praćenje porođaja**
   - **Praćenje prekida trudnoće**
   - **Obrada podatka o licima lečenim u stacionarnim zdravstvenim ustanovama**
   - **Praćenje rada i utvrđenih oboljenja/stanja vanbolničkih zdravstvenih ustanova**
   - **Praćenje lečenih lica i rad stacionarnih zdravstvenih ustanova**
   - **Analiza rada vanbolničkih zdravstvenih ustanova i korišćenje primarne zdravstvene zaštite**
   - **Analiza rada stacionarnih zdravstvenih ustanova i korišćenje bolničke zdravstvene zaštite**
   - **Analiza odabranih pokazatelja zdravstvenog stanja**
   - **Mišljenje na godišnji plan stručnog usavršavanja zdravstvenih ustanova**

2. **Razvoj zdravstvenog informacionog sistema**
   - **Razvoj i održavanje resursnih baza podataka**

3. Praćenje kvaliteta rada zdravstvenih ustanova i organizacija i sprovođenje provere kvaliteta stručnog rada
   - **Organizacija i sprovođenje redovne spoljne provere kvaliteta rada zdravstvenih ustanova**
   - **Praćenje pokazatelja kvaliteta rada zdravstvenih ustanova**

4. Ovaj program realizovao je sektor Higijene sa humanom ekologijom kroz sledeće aktivnosti
   - **Edukacija stanovništva u zdravstvenim ustanovama**

Aktivnosti koje ZZJZ Novi Pazar sprovodi sa ciljem koordinacije i praćenja sprovođenja zdravstveno vaspitnog rada u ustanovama PZZ realizovane su u okviru dva Doma zdravlja (Novi Pazar i Tutin) i odnose se na sledeće:

1. Koordinacija i praćenje sprovođenja aktivnosti promocije zdravlja u okviru nacionalnih programa zdravstvene zaštite
2. Koordinacija i praćenje sprovođenja zdravstveno vaspitnog rada na sprečavanju zaraznih bolesti
3. Prikupljanje podataka i izrada izveštaja o sprovedenim aktivnostima promocije zdravlja koji se dostavljaju Institutu za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović Batut“.

Edukacija edukatora i stanovništva

U toku 2019. godine pratili smo kalendar javnog zdravlja i obeležili sledeće značajne datume:

- **Evropska nedelja prevencije raka grlića materice,**

- **31.januar Nacionalni dan bez duvanskog dima ,**
- **Svetski dan borbe protiv raka**
- **Međunarodni dan dece obolele od raka**
- **Mart –mesec borbe protiv malignih bolesti**
- **Svetski dan bubrega**
- **Svetski dan borbe protiv TBC-a**
- **7.april Svetski dan zdravlja**
- **Dan sećanja na umrle od side**
- **Evropska nedelja imunizacije**
- **Nedelja zdravlja usta i zuba od 21. do 27. maja**
- **31. maj Svetski dan bez duvanskog dima**
- **26.jun Međunarodni dan borbe protiv zloupotrebe i nezakonite trgovine drogama**
- **Svetskidan srca**
- **Nacionalna nedelja dojenja**
- **Međunarodni dan starijih osoba**
- **16.oktobar Svetski dan hrane u okviru Oktobra meseca pravilne ishrane**
- **Zaštitimo se od gripa**

– **Unapređenje zdravlja vulnerabilnih grupa**

1. Prevencija i kontrola zaraznih bolesti, uključujući i podršku nacionalnom programu imunizacije
2. Prevencija i kontrola vodećih hroničnih nezaraznih bolesti
3. Praćenje faktora rizika u životnoj sredini koji ugrožavaju zdravlje
4. Mikrobilogija javnog zdravlja

Organizacija spremnosti za vanredna stanja: epidemije, prirodne nesreće i katastrofe izazvane ljudskim faktorom

Kratkoročni efekat održavanja spremnosti za vanredna stanja, prirodne nesreće i katastrofe i epidemije zaraznih bolesti većih razmera je blagovremeno reagovanje u slučaju pojave bilo koje vanredne situacije i umanjenje neposrednih efekata na zdravlje.

Dugoročno, zdrastveni sistem je deo sistema koji se priprema da unapred predvidi određene situacije, preduzme preventivne mere, kao i da preduzme mere u dužem vremenskom periodu na otklanjanju posledica po zdravlje ljudi, te u tom smislu neprekidno održava potrebne resurse u pripravnosti.

Zavod za javno zdravlje Novi Pazar kao stručna kuća ima značajnu ulogu u koordinaciji rada u zdrastvenom sektoru i sa nadležnim organima i preduzećima u lokalnim zajednicama na pripremanju i reagovanju na vanredne situacije.

SPECIJALNA BOLNICA ZA PROGRESIVNE MIŠIĆNE i NEUROMIŠIĆNE BOLESTI

UNUTRAŠNJA ORGANIZACIJA SPECIJALNE BOLNICE NOVI PAZAR

- BOLNIČKA ODELJENJA
- SLUŽBA ZA SPECIJALISTIČKO-KONSULTATIVNE PREGLEDE, DIJAGNOSTIKU, TERAPIJSKE i REHABILITACIONE USLUGE i FARMACEUTSKU DELATNOST
- SLUŽBA ZA PRAVNE, EKONOMSKO-FINANSIJSKE, TEHNIČKE i DRUGE POSLOVE

Ova ustanova raspolaže sa najsavremenijom opremom i spada u vodeće rehabilitacione centre u Srbiji, koja obuhvata kompleks bolničko fizikalne medicine. Bogata je hipotermalnim (temperatura do 15 S), i hipertermalnim vodama, sa temperaturom vode na izvorištu i do 52S. Sa kadrovske strane, ukupno ima 119 zaposlenih na neodređeno, a 84 je ugovoreno sa RFZO. Angažovani su lekari opšte medicine, kao i specijalisti za neurologiju,pedijatriju, internu medicinu i fizijatriju (ukupno 8 specijalista), kao i ostalo medicinsko osoblje (VSS-16, SSS-35, NSS-11).

Svoje uslugeSB Novi Pazar je izvršila sa 119 zaposlenih radnika od kojih je 84 zaposlenih radnika koje je ugovorio sa filijalom RFZO. Ovaj broj zaposlenih na ukupnom nivou za ustanovu nije u skladu sa normativima prema važećem Pravilniku o bližim uslovima za obavljanje zdravstvene delatnosti u zdravstvenim ustanovama i drugim oblicima zdravstvene službe, u smislu manjeg broja zaposlenih kod broja lekara i medicinskih sestara-tehničara u službama specijalne bolnice, kao i nemedicinskog osoblja.

Specijalna bolnica za progresivne mišićne i neuromišićne bolesti Novi Pazar je svoje usluge realizovala sa 180 bolničkih postelja od kojih je Uredbom o Planu mreže 100 kreveta opredeljeno za lečenje i 80 za rehabilitaciju hroničnih bolesnika.

Bolesnički kapaciteti (broj postelja) su dati po organizacionim jedinicama.

Pregled bolničkog lečenja i rehabilitacije u Specijalnoj bolnici za progresivne mišićne i neuromišićne bolesti Novi Pazar u periodu 01.01-31.12.2019.godine- fakturisana realizacija i podaci iz ustanove

broj postelja	ispisani bolesnici – koji su osiguranici RFZO		bolesnički dani – koji su osiguranici RFZO– **faktura**		prosečna dužina lečenja	prosečna zauzetost postelja
	broj	% realizacije	broj	% realizacije		
180	3576	132,0%	66703	129,0%	18.65	100.53%

PRIVATNE USTANOVE

Na teritoriji grada Novog Pazara registrovane su privatne ustanove: 2 poliklinike, 10 specijalističkih ordinacija, 27 stomatoloških ordinacija i 39 apoteka. Ovo je zavidan broj koji može da predstavlja zdravu konkurenciju i pomoć državnim zdravstvenim ustanovama.

Najveća prednost privatnih zdravstvenih ustanova se ogleda u velikoj mogućnosti da se svakom pacijentu pruži najkvalitetnija i najefikasnija zdravstvena usluga.

Te mogućnosti su pre svega osnovne karakteristike menadžmenta P.Z.U.

- Mogućnost ***fleksibilne organizacije*** (organizovanje pregleda kroz sistem zakazivanja, tako da je vreme čekanja za pregled minimalno, a istovremeno vreme trajanja pregleda onoliko koliko je stručni tim procenio da treba da bude, a u skladu sa zakonom)
- mogućnost ***kontinuirane kontrole*** (mogućnost izmeštanja i korigovanja termina zakazanog pregleda u slučaju potrebe za tim)

- mogućnost promene načina rada, opreme, kadra, ukoliko postoje adekvatni razlozi za to.

Postojanje privatnih zdravstvenih ustanova ima veliki uticaj na unapređenje i očuvanje zdravlja ljudi , kao i smanjenje liste čekanja u državnim zdravstvenim ustanovama tj . vremena čekanja na određene usluge. Preuzimanjem određenog broja pacijenata od strane privatnih zdravstvenih ustanova rasterećuje se lista čekanja u državnim zdravstvenim ustanovama.
Preduslov za dobro funkcionisanje i efikasnost jeste izjednačavanje privatnog zdravstvenog sektora sa državnim, u svim segmentima, što predstavlja najveći izazov privatnih zdravstvenih ustanova.

Najčešći problem sa kojim se svaka privatna zdravstvena ustanova suočava, jeste, nedosleda primena zakonske regulative u našoj zemlji. Ono što je sigurno to je da zakonski okvir privatnih zdravstvenih ustanova postoji, ali kakav je, koliko se sprovodi i koliko ima neusaglašenosti između njega i stvarnog , praktičnog pozicioniranja privatnih zdravstvenih ustanova još uvek je otvoreno pitanje.

SVOT ANALIZA

Zdravstvo	
Snage	**Slabosti**
• **Osnovan je novi Dijagnostički centar sa najsavremenijom MR, CT, UZ aparatima** • **Osnovan Zavod za javno zdravlje** • **Renovirano Ginekološko akušersko odeljenje,opremljeno najsavremenijom opremom** • **Postojanje banjskih resursa i Specijalne bolnice za progresivne mišićne i neuromišićne bolesti** • **Potencijalprivatnog sektora u medicini** • **Dovoljnoraspoloživog zemljišta za izgradnju novih objekata** • **Postoji Srednja medicinska škola** • **Služba za palijativno lečenje** • **Zaštitnik prava pacijenata** • **Služba za polivalentnu patronažu kao i škole roditeljstva** • **Studentska poliklinika**	• **Nedovoljan prostorni kapacitet i neodgovarajuća namena** • **Nedostatak kadra u odnosu na broj stanovnika** • **Zdravstvene usluge nisu jednako dostupne za sve pacijente, posebno na seoskom području** • **Nepostojanje kliničkog centra** • **Nedostatak potrebnih finansijskih sredstava za optimalno funkcionisanje ustanove** • **Zastarelost opreme i pojednih aparata** • **Nerazumevanje i otpor zdravstvenih radnika za edukaciju i strah od promena** • **Neadekvatna raspodela prostora po odeljenjima Opšte bolnice i nedostatak prostora za obavljanje specijalističkih delatnosti (ambulantno poliklinički deo).** • **Neracionalna potrošnja lekova, naročito antibiotika i potrošnog materijala** • **Necentralizovan informacioni system** • **Zloupotrba i nepotrebno slanje pacijenta u privatne laboratorije**

Prilike	Pretnje
• Mogućnostosnivanja Medicinskog fakulteta • Mogućnost osnivanja angio sale, jedinice za moždani udar , psihijatrijskog odeljenja • Otvorenost za nove ideje i ulaganja • Mogućnost za veliki broj projekata i donacija u okviru njih • Mogućnost da se vrši ispitivanje parametara životne sredine u ZZJZ NP : vode, vazduha, zemljišta, životnih namirnica	• Nelogičnosti i nedostaci u regionalnoj organizaciji zdrastvenih ustanova i usluga (Sjenica pripada Užicu) • Veliki priliv pacijenata iz okolnih gradova • Nestabilna epidemiološka situacija • Pojava pandemija • Veliki broj neregistrovanih privatnih ustanova • Sve veći odliv lekara, medicinskih sestara i tehničara u druge zemlje • Veliki broj novoobolelih od hroničnih nezaraznih bolesti-KVB, maligne bolest

MISIJA

Misija zdravstvenih ustanova u Novom Pazaru je efikasna i pravovremena prevencija , savremena dijagnostika i lečenje pacijenata a sve u cilju unapređenja i očuvanja njihovog zdravlja.

VIZIJA

Jačanjem kapaciteta zdravstvenih ustanova u Novom Pazaru u prostornom, kadrovskom i profesionalnom smislu , bićemo lideri u pružanju visoko kvalitetne zdravstvene zaštite koja se ogleda u suzbijanju i sprečavanju oboljevanja, unapređenju uslova životne sredine, vrhunskoj dijagnosticii lečenju a samim tim i povećanju kvaliteta života stanovništva Novog Pazara .

PROGRAMSKI MODUL BROJ 13
RAZVOJ KULTURE i INFORMISANJA

Tematska grupa

1. Amra Hodžić Jejna, rukovodilac, e-mail: hodzic.jejna@gmail.com
2. Almira Suljević, član, e-mail: almirasuljevic@hotmail.com
3. Aladin Imamović, član, e-mail: aladin_imamovic@hotmail.com
4. Elma Šabanović, član, e-mail: elma_sab@yahoo.com
5. Fatima Durović, član, e-mail: fatimadurovic@gmail.com (spoljni saradnik programa za mlade)

ciljevi	indikatori	Pokazatelji	
		Početna vrednost	Ciljna vrednost
Opšti cilj: *Unapređenje razvoja kulture u Novom Pazaru.*			
Cilj 1: Unapređenje prostornih i materijalnih kapaciteta ustanova kulture;	- Broj ustanova kulture u nadležnosti grada - Broj ustanova kulture u nadležnosti grada u kojima su izvršena investiciona ulaganja - Broj rekonstruisanih kulturno-istorijskih spomenika koji će biti stavljeni u funkciju kulturnih programa; - Broj kulturnih ustanova u kojima su prošireni prostorni kapaciteti	sedam tri jedan /	deset sedam tri tri
Cilj 2: Razvoj umetničke produkcije, kulturnih programa i ravnopravnog učešća građana u kulturnom životu;	- Broj kulturno umetničkih udruženja i organizacija; - Broj Sekreterijata za kulturu ili Gradskog odeljenja za kulturu; - Broj saveta za vizuelni identitet grada	16 / /	22 jedan jedan
Cilj 3: Unapređenje sistema finansiranja u kulturi i podsticanje razvoja kulture kroz jačanje kapaciteta ustanova kulture	- Broj zapošljenih glumaca u ustanovama kulture (Regionalno pozorište Novi Pazar)	šest	12
Cilj 4: Očuvanje i prezentacija kulturnog nasleđa i kulturnih programa.	- Broj onlajn portala za prezentaciju kulturne baštine i istorijskog nasleđa grada Novog Pazara; - Broj gradskih onlajn portala za prezentaciju kulturnih događaja; - Broj časopisa za kulturu i nauku - Broj izdatih monografija grada; - Broj TV emisija o kulturi	jedan dva dva jedan jedan	tri četiri četiri dva tri

OBRAZLOŽENJE CILJEVA:

Posebni cilj 1. Unapređenje prostornih i materijalnih kapaciteta ustanova kulture:

- Formiranje Muzeja savremene umjetnosti Sandžaka;
- Formiranje Instituta za proučavanje kulture Sandžaka;
- Rekonstrukcija i stavljanje u funkciju objekata (stari Hamam, Kula Motrilja, Centrala) – kao galerija, muzeja, umetničkih paviljona, prostorija za rad aktera u kulturi i sl;
- Izgradnja zgrade Regionalnog pozorišta;
- Publikovanje „Monografije grada Novog Pazara“;
- Rekonstrukcija ravnog krova i uređenje unutrašnjeg prostora Centra za decu i omladinu „Duga“;
- Proširivanje prostornih kapaciteta Muzeja „Ras“ – izgradnja upravne zgrade;
- Proširivanje prostornih kapaciteta Arhiva „Ras“;
- Nabavka tehničke opreme za zvuk i svetlo u Kulturnom centru Novi Pazar (Koncertna dvorana);
- Proširivanje prostornih kapaciteta ŠOMO „Stevan Mokranjac“;
- Kupovina polukoncertnog klavira i koncertne harmonike za ŠOMO „Stevan Mokranjac“;

- Otvaranje srednje muzičke škole sa teoretskim smerom i smerovima za klavir, gitaru, harmoniku, etno muziku i solo pevanje;
- Otvaranje ogranaka biblioteke u prigradskim naseljima;
- Obezbeđivanje prostora za kulturnu produkciju vaninstitucionalnih aktera (muzičke grupe, likovni umetnici, KUD-ovi, amaterske trupe, udruđenja, dečji horovi i ostali);
- Postavljanje panoa i bilborda sa kulturnim programima širom grada;
- Obezbeđenje prostora za klub čitalaca biblioteke;

Posebni cilj 2. Razvoj umetničke produkcije, kulturnih programa i ravnopravnog učešća građana u kulturnom životu:

- Formiranje Sekreterijata za kulturu ili Gradskog odeljenja za kulturu;
- Formiranje Saveta za vizuelni identitet grada (po čijim bi uputstvima grad bio brendiran na odgovarajući način);
- Osnivanje LETNJEG KAMPA za mlade u dijaspori;
- Stipendiranje mladih talenata u različitim umetničkim oblastima;
- Pokretanje rezidencijalnih programa za umetnike iz drugih država;
- Osnivanje ARTMARKETA gde bi u ponudi bili svi kulturno-umetnički produkti grada (skup svega što grad ima da ponudi) i sl.
- Otvaranje dečije scene (ponovno pokretanje dečjeg i omladinskog gradskog hora, gradskog folklornog ansambla);
- Formiranje kamernog orkestra;
- Otvaranje letnje scene;
- Ustanovljenje univerzalne umetničke manifestacije/festivala koja bi bila specifična za Novi Pazar;
- Edukacija građana Novog Pazara o kulturnoj baštini grada.

Posebni cilj 3. Unapređenje sistema finansiranja u kulturi i podsticanje razvoja kulture kroz jačanje kapaciteta ustanova kulture

- Formiranje posebnog FONDA ZA KULTURU gde bi postojala 4 kanala kojima se daju sredstva: za pravna lica, za fizička lica – talentovane pojedince (u formi školarina), za mobilnost umetnika i za rezidencijalni boravak umetnika u inostranstvu, kao i rezidencijalni boravak stranih umetnika u našem gradu;
- Poseban budžet za školovanje i usavršavanje kadra za potrebe kulturnih institucija;
- Pravljenje sistema finansiranja promocije turističkog paketa grada Novog Pazara gde bi bila uvrštena kulturna ponuda na godišnjem nivou (digitalna prezentacija, štampani materijal, prisustvo na nacionalnim medijima i sl.)
- Ulazak u radni odnos druge generacije glumaca (vlastiti kadrovi);

Posebni cilj 4. Očuvanje i prezentacija kulturnog nasleđa i kulturnih programa.

- Obnavljanje jezgra starog dela grada (zabrana saobraćaja, bolja higijena, dovršavanje otvorene scene (amfiteatra) u Gradskom parku, vraćanje starih dućana i starih zanata u Prvomajsku ulicu, uklanjanje svih postojećih montažno-demontažnih objekata, zabrana renoviranja objekata bez posebne dozvole, promena svih izloga i vraćanje građevinskih materijala koji su odgovarajući, popločavanje ulica, stavljanje starih kuća pod zaštitu i sl.);
- Pokretanje TV emisije o kulturi gde bi istaknuti akteri u kulturi imali priliku da prezentuju kulturne sadržaje;

- Pokretanje gradskog onlajn portala za prezentaciju kulturne baštine i istorijskog nasleđa grada Novog Pazara;
- Pokretanje gradskog onlajn portala za prezentaciju kulturnih događaja;
- Pokretanje većeg broja časopisa za kulturu i nauku (veliki broj doktorata, zanimljivih master radova ili drugih akademskih radova ne nalazi širi put do društvenog uticaja.);
- Formiranje novog i originalnog vizuelnog identiteta grada (total dizajn u štampi) bi služio u svrhu što sveobuhvatnije turističke prezentacije;
- Izrada savremenog promotivnog spota grada;
- Medijska promocija – afirmacija kulturne baštine (organizovana kampanja).

MERE :

- Formiranje Muzeja savremene umjetnosti Sandžaka;
- Formiranje Instituta za proučavanje kulture Novog Pazara i Sandžaka;
- Publikovanje „Monografije grada Novog Pazara“;
- Proširivanje prostornih kapaciteta Muzeja „Ras“;
- Proširivanje prostornih kapaciteta Arhiva „Ras“;
- Podizanje Regionalnog pozorišta na tehnički viši nivo;
- Pokretanje TV emisije o kulturi gde bi istaknuti akteri u kulturi imali priliku da prezentuju kulturne sadržaje;
- Pokretanje gradskog onlajn portala za kulturu i još časopisa za kulturu i nauku (veliki broj doktorata, zanimljivih master radova ili drugih akademskih radova ne nalazi širi put do društvenog uticaja.);
- Rekonstrukcija objekata i stavljanje u funkciju kulturnih institucija (stari Hamam, Kula Motrilja, Centrala);
- Formiranje posebnog Fonda sredstava za kulturu gde bi postojala 4 kanala kojima se daju sredstva: za pravna lica, za fizička lica – talentovane pojedince (u formi školarina), za mobilnost umetnika i za rezidencijalni boravak umetnika u inostranstvu, kao i rezidencijalni boravak stranih umetnika u našem gradu;
- Pravljenje jedinstvenog turističkog paketa grada Novog Pazara gde bi bila uvrštena kulturna ponuda;
- Izrada savremenog promotivnog spota grada;
- Osnivanje LETNJEG KAMPA za mlade u dijaspori;
- Osnivanje ARTMARKETA gde bi u ponudi bili svi kulturno-umetnički produkti grada (skup svega što grad ima da ponudi) i sl.
- Ulazak u radni odnos druge generacije glumaca (vlastiti kadrovi);
- Otvaranje dečije scene;
- Otvaranje letnje umetničke scene (koncerti, predstave, izložbe)
- Ustanovljenje univerzalne umetničke manifestacije/festivala koja bi bila specifična za Novi Pazar;
- Obezbeđenje prostora za klub čitalaca biblioteke;
- Otvaranje ogranaka biblioteke u prigradskim naseljima;
- Postavljanje panoa i bilborda sa kulturnim programima širom grada;
- Edukacija građana Novog Pazara o kulturnoj baštini grada;
- Medijska promocija – afirmacija kulturne baštine (organizovana kampanja).

SWOT ANALIZA:

SNAGE

- Postojanje značajnih kulturno-istorijskih spomenika;
- Stara čaršija kao platforma za razvoj turizma i kulture;
- Veliki broj mladih talentovanih ljudi;
- Postojanje institucija kulture sa dugom tradicijom i utvrđenim godišnjim programima;
- Postojanje visoko-profesionalnog i obrazovanog kadra u kulturnoj industriji;
- Postojanje etabliranih kulturno-umetničkih manifestacija;
- Dobra saradnja lokalnih institucija kulture;
- Postojanje određenog broja kulturno-umetničkih udruženja.

SLABOSTI

- Ne postoji funkcionalno radno telo za saradnju sa udruženjima koja pripadaju civilnom sektoru

u kulturi - Gradski savet za kulturu ne funkcioniše na odgovarajući način i u skladu sa potrebama građana.

- Saradnja između javnog i civilnog sektora u kulturi je sporadična, a zavisi uglavnom od individualnih inicijativa i spremnosti pojedinih rukovodilaca kulturnih institucija na saradnju.
- Infrastruktura kulturnih institucija je zastarela i potrebno ju je obnoviti:
  - KULTURNI CENTAR i REGIONALNO POZORIŠTE: Sanacija ravnog krova, sanacija fasade i zamena stolarije, nabavka kompletnog ozvučenja i svetlosnog parka, nabavka novog filmskog platna, kino kabine i savremenog kino projektora sa „surround“ ozvučenjem.
  - ARHIV “RAS”: Najveći problem ove ustanove je jako skučen prostor, nedovoljan za adekvatno čuvanje arhivske građe. Arhiv je smešten na površini od svega 437m2 što je, ako se uzme u obzir širina područja koje ova ustanova pokriva i 270 registratura koje opslužuje - izuzetno malo.
  - ŠOMO “Stevan Mokranjac”: Glavni problemi Muzičke škole su neadekvatan prostor i nedostatak instrumenata. Škola ima površinu od 420m2 i nalazi se pod istim krovom sa Istorijskim arhivom „Ras“ u zgradi staroj skoro 100 godina. U tako skučenom prostoru osnovna muzička znanja stiče 480 učenika o kojima brigu vodi 36 zaposlenih. U celom gradu Novom Pazaru postoji samo jedan jedini polukoncertni klavir (star više od 30 godina) koji se nalazi u samoj Muzičkoj školi. Potrebna je nabavka novog koncertnog klavira.
  - MUZEJ “RAS”: Muzej ima svega 333m2 izložbenog prostora, a 5.876 eksponata od kojih je najvredenija i najbrojnija arheološka zbirka. Prostor u prizemlju muzeja se sve češće koristi i za organizaciju izložbi jer je Galerija MMC zauzeta tokom cele godine. Zbog nedostatka prostora veliki broj eksponata se nalazi na otvorenom.
- Nedovoljna vidljivost bogatog kulturnog nasleđa Novog Pazara na kulturnoj mapi Srbije i šireg regiona
- Nedovoljno uključivanje aktera u kulturi i građana u procese odlučivanja u kulturnom polju
- Nedovoljno je prostora u gradu za savremenu kulturnu i umetničku produkciju i predstavljanje savremenog umetničkog stvaralaštva (pojedine javne ustanove kulture

(poput Muzeja) nemaju adekvatan prostor za svoju delatnost, postoji samo jedna gradska galerija sa adekvatnim izložbenim prostorom).
- Nedostatak prostora za vežbanje i nastupe vaninstitucionalnih aktera (muzičkih grupa, KUD, amaterske trupe, udruženja, dečji horovi i dr.)
- Postojanje problema formiranja paralelnih institucija kulture po nacionalnom i verskom ključu
- Nedovoljna povezanost kulture sa turizmom u cilju stavljanja kulturne i prirodne baštine u funkciju proizvodnje turističke ponude Grada.
- Nedovoljna mobilnost mladih
- Nedovoljno uključivanje mladih u kulturne programe kroz volonterski rad
- Povećanje zainteresovanosti mladih za turističku promociju grada
- Nedovoljno prisustvo kulturnih sadržaja u školskim programima:
- Nedovoljna edukacija mladih o pojmu kulture, kulturnih potreba i kulturne baštine
- Približavanje mladih institucijama kulture i kreiranje kulturnih potreba mladih
- Potrebna je intenzivnija podrška Grada udruženjima u oblasti kulture i umetnosti.
- Nedovoljna je podrška mobilnosti umetnika/ca i kulturnih radnika/ca.
- Komunikacija između Gradske uprave i aktera u kulturi nije u dovoljnoj meri razvijena.
- Nepostojanje adekvatnog kritičkog osvrta na kulturne programe
- Nedostatak profesionalne izdavačke delatnosti vezane za kulturne institucije
- Nepostojanje značajnije podrške projektima mobilnosti umetnika
- Politička i ekonomska elita je nedovoljno zainteresovana za kulturu.
- Nedovoljna je zastupljenost kulturnih programa u medijima.
- Nedovoljna otvorenost i pristupačnost pojedinih ustanova kulture
- Dostupnost svih kulturnih sadržaja nije dovoljno prilagođena raznolikim grupama građana.
- Nedostatak transparentnog planiranja kulturnih programa
- Interkulturalnost se u dovoljnoj meri ne posmatra kao resurs koji bi mogao doprineti raznolikosti kulturne ponude.
- Publika nije dovoljno zainteresovana za kvalitetne umetničke programe.
- U realizaciji kulturnih programa uočen je nedostatak kritičkog osvrta, što onda čini da ne postoji svest o odgovarajućim vrednostima tako da se uz vrhunske programe ravnopravno provlače i stvari koje ne bi mogle imati svog mesta.
- Nedostatak prostorija za vežbanje i nastupe vaninstitucionalnih aktera (muzičkih grupa, KUD, amaterske trupe...)
- Nedovoljna briga o bogatom kulturnom nasleđu Novog Pazara

PRILIKE
- Dobra saradnja sa Ministarstvom kulture i drugim nacionalnim institucijama
- Postojanje EU (i drugih) fondova za razvoj kulture koji su nama dostupni
- Dva univerziteta u Novom Pazaru (umetničke grupe i studenti kao publika)
- Potencijali za političko lobiranje na nacionalnom nivou (ministri i državni sekretari u Vladi RS)
- Grad mladih
- UNESCO znak na kulturnim spomenicima u okolini Novog Pazara
- Prekogranična i međudržavna saradnja (Novi Pazar kao grad/most na granici)
- Grad kulturne raznolikosti
- Potencijali za razvoj kulturnog turizma

- Interesovanje države, ali i celog regiona za Novi Pazar

PRETNJE

- Loš medijski imidž grada (konflikti, međunacionalni i međukonfesionalni sukobi)
- Ekonomska kriza u svetu i u Srbiji
- Politička nestabilnost na nacionalnom nivou (Srbija) i regionalnom nivou (Sandžak)
- Davanje prioriteta zabavnim programima nauštrb kulturno-umetničkim sadržajima
- Centralizacija kulture u Srbiji

Loša putna infrastruktura ka Novom Pazaru (izolacija) **NACRT IZRADE STRATEŠKOG PLANA ODRŽIVOG RAZVOJA GRADA NOVOG PAZARA 2021-2030.**

UVOD

U okviru *Nacrta izrade strateškog plana održivog razvoja Grada Novog Pazara 2021-2030.* (modul Kultura) predstavljen je dokument kojim se utvrđuju pravci delovanja i načini sprovođenja kulturne politike u oblasti kulture Grada Novog Pazara. Ovim dokumentom se planski reguliše javni interes u oblasti kulture i određuju strateški prioriteti razvoja kulture u navedenom periodu.

Dokument sadrži:

1. Analizu postojećeg stanja i delatnosti u Gradu Novom Pazaru;
2. Metodologiju i rezultate istraživanja;
3. StrateškI prioriteti i smernice kulturnog razvoja;
4. Plan realizacije
5. Viziju i zaključak.

POSTOJEĆE STANJE

Novi Pazar je danas jedan od većih gradova u Republici Srbiji, grad mladih ljudi, grad multikulturnih vrednosti, bogatog kulturno-istorijskog nasleđa, centar sa dva univerziteta i nekoliko odeljenja drugih univerziteta. Bogatstvo različitosti koje poseduje Novi Pazar ogleda se na svakom koraku - u istorijskim spomenicima, specifičnoj arhitekturi, u javnom prostoru u kojem se odvija naš svakodnevni život. Upravo ta različitost i raznovrsnost je bogatstvo ovog grada i u obavezi smo, kao njegovi stanovnici, da to štitimo koristeći ga kao temelj budućeg razvoja. Posebna odgovornost i obaveza je na akterima u kulturi (ljudima zapošljenim u institucijama kulture, umetničkim stvaraocima, članovima umetničkih i ostalih udruženja, publici) koji svojim svakodnevnim delovanjem doprinose sveukupnoj atmosferi kulturnog života i razvoja Novog Pazara.

Međutim, kako je ekonomska situacija u zemlji, a samim tim i u gradu, veoma nestabilna, kultura je stavljena u veoma komplikovan i osetljiv položaj. Postojeći kulturni programi u institucijama imaju svoj temelj i značaj, i na tome je potrebno i dalje raditi, ali u istoj meri i pokušavati da se ustanove novi programi koji bi doprineli poboljšanju sveukupne kulturne ponude grada. Kao dugoročni i veoma važan strateški plan bi trebalo staviti uže povezivanje kulture sa turizmom kod kojeg nisu iskorišćeni ni minimumi. Zaštita starog jezgra grada, restauratorski radovi na tvrđavi i vraćanje stare čaršije u pređašnje stanje doprinelo bi uobličenju

kulturne i urbane jedinstvenosti Novog Pazara, ali i oslobodilo prostor za delovanje i programe niza kulturnih institucija.

KULTURNO-ISTORIJSKI SPOMENICI U NOVOM PAZARU i OKOLINI

- Stari Ras i Trgovište (UNESCO lista svetske kulturne baštine od 1979. godine)
- manastir Sopoćani iz XIII veka (UNESCO lista svetske kulturne baštine od 1979. godine)
- Petrova crkva iz VIII veka (najstariji spomenik crkvene arhitekture u Srbiji)
- manastir Đurđevi Stupovi iz XII veka
- Isa-begov hamam iz XV veka
- Arap džamija XVI vek
- Altun-Alem džamija XVI vek
- Gradska tvrđava sa Kulom motriljom iz iz XVII veka.

U gradu i njegovoj neposrednoj okolini postoji još čitav niz dugih spomenika kulture i arheoloških lokaliteta iz različitih istorijskih perioda.

INSTITUCIJE KULTURE U NOVOM PAZARU

- Kulturni centar Novi Pazar
- Regionalno pozorište Novi Pazar
- Muzej „Ras“
- Istorijski arhiv „Ras“
- Gradska biblioteka „Dositej Obradović“
- Centar za decu i mlade “Duga”
- ŠOMO „Stevan Mokranjac“

Kulturni centar Novi Pazar, pod različitim imenima postoji od 1963. godine. Od svog osnivanja, ova ustanova je nosilac najznačajnijih kulturnih dešavanja u gradu. Centralna je institucija kulture po broju godišnjih programa, masovnosti publike i prostorima za realizaciju kulturno-umetničkih aktivnosti. Kulturni centar Novi Pazar realizuje programe iz oblasti dramskog, filmskog, književnog, likovnog i muzičkog stvaralaštva, različite programe za mlade i manifestacije tradicionalne kulture.

U okviru Kulturnog centra deluje i Galerija MMC, kompletno renovirana 2008. godine, jedna je od najreprezentativnijih i svakako najaktivnijih galerija u Srbiji. U Galeriji MMC se organizuje i čitav niz drugih kulturnih događaja koji svojim sadržajem zadovoljavaju ljubitelje likovnog, muzičkog i književnog stvaralaštva. To uključuje i scenska zbivanja poput modnih revija, tribina, predavanja i okruglih stolova na različite teme.

Festival stvaralaštva mladih, na kojem učestvuje nekoliko hiljada učenika osnovnih i srednjih škola, takmičenje u besedništvu za srednjoškolce i studente, književna nagrada „Aladin Lukač“ i Likovni salon mladih, samo su neke od aktivnosti Centra kroz koje se kreira prostor za afirmaciju mladih i talentovanih.

Regionalno pozorište Novi Pazar je osnovano pre 15 godina a kao profesionalni teatar deluje od 2008. godine. Pozorište nažalost nema svoju zgradu i sve aktivnosti realizuje se u zgradi Kulturnog centra. Najmlađa institucija kulture u gradu uspela je da se za relativno kratko vreme

profiliše i izgradi svoju publiku. U Regionalnom pozorištu rade na edukaciji mladih a njihov repertoar čine raznovrsni žanrovi koji zadovoljavaju specifičke potrebe publike, ne podilazeći ni jednog trenutka „masovnoj kulturi“.

Muzej „Ras“ u Novom Pazaru je osnovan 1953. godine. Smešten je u centru grada, u jednoj od starih, gradskih kuća, tradicionalne arhitekture iz sredine XIX veka. Muzej je kompleksnog tipa i obuhvata oblasti arheologije, istorije, etnologije, primenjene umetnosti i numizmatike (između ostalog poseduje i zbirku novca iz doba Nemanjića koja je jedinstvena u zemlji). Godine 2013. muzej „Ras“ je proglašen za instituciju od nacionalnog značaja.

Narodna biblioteka "Dositej Obradović" je najstarija kulturna institucija u gradu, osnovana 1947. godine. i nosilac je brojnih kulturnih dešavanja. Delatnost Biblioteke se odvija u zgradi nekadašnjeg bioskopa ”Crvena zvezda” u Gradskom parku koja je 1996. adaptirana uz pomoć Ministarstva za kulturu.

Biblioteka raspolaže sa oko 55.000 knjiga a nedavnim uvođenjem savremene tehnologije i interneta prekinut je tradicionalni način rada. Primena automatizovane obrade omogućila je novopazarskoj biblioteci da postane sastavni deo jedinstvenog bibliotečko-informacionog sistema COBISS. Danas biblioteka ima svoje on-lıne kataloge i elektronsku bazu podataka koja je dostupna svim korisnicima.

Istorijski arhiv "Ras" je samostalno počeo sa radom 1976. godine i bavi se zaštitom arhivske građe i registra turskog materijala sa područja Novog Pazara, Tutina i Sjenice. U tri stotine zasebnih arhivskih fondova čuvaju se istorijski izuzetno vredna dokumenta iz savremene istorije ovih opština a po svojem značaju posebno se izdvaja zbirka orijentalne arhivske građe. Osim arhivistikom, ova ustanova kulture se bavi i izdavačkom delatnošću i do sada je objavljen značajan broj publikacija koje obrađuju kako savremenu istoriju tako i osmanski period. Istorijski arhiv „Ras“ ima jako uspešnu saradnju sa Ministarstvom kulture Republike Srbije i Arhivom grada Sarajeva.

Centar za decu i mlade “Duga” je osnovan 2003. godine kao mesto za kreativnu edukaciju i kulturno i umetničko usavršavanje mlađe populacije. Pod okriljem ove institucije se održavaju različiti kreativni kursevi, radionice, takmičenja i likovne izložbe. Unutar njihovog prostora je smešten i “Dijalog caffee”.

ŠOMO „Stevan Mokranjac“ postoji 50 godina i jedina je kulturno-obrazovna ustanova na teritoriji Novog Pazara koja održava tradiciju kvalitetnog muzičkog obrazovanja i vaspitanja dece. Učenici Muzičke škole su vrlo uspešni na svim takmičenjima u zemlji i inostranstvu a i iz njenih klupa izašlo je na desetine kvalitetnih muzičara.

UDRUŽENJA i KULTURNO-UMETNIČKA DRUŠTVA

Veliki broj likovnih stvaralaca organizovan je u dva svoja udruženja - Sandžačko udruženje likovnih umetnika (SULU) i Novopazarsko udruženje likovnih umetnika (NULUS). Svi oni su uglavnom okupljeni oko Galerije MMC i Kulturnog centra, u kojem imaju svoje prostorije.

Od ostalih aktera na kulturnoj sceni Novog Pazara svakako treba pomenuti kulturno-umetnička društva: „Ras“, „Isa-beg“, „Golija“ i „Stambol“; hor „Đulistan“ kao i folklorni ansambl Kulturnog centra, pevačko društvo „Rašanke“ i etno ansambl “Derman“.

Najznačajnija novopazarska udruženja građana koja se u okviru svojih aktivnosti dominantno bave kulturom su: Foto-kino klub, „Mass Entertainment Group“, „Firma“, „Atelier Atelier“, Društvo mladih umetnika „Ras“ i „Forum 10“. Osim njih u Novom Pazaru živi i stvara veliki broj grafičkih i modnih dizajnera, književnih stvaralaca, arhitekata.

NAJZNAČAJNIJE KULTURNE MANIFESTACIJE

PROGRAM	ORGANIZATOR	DATUM ODRŽAVANJA
Festival stvaralaštva mladih	Kulturni centar Novi Pazar	mart-maj
Eko festival	Centar za decu i mlade “Duga“	april
Godišnja izložba SULU-a	SULU	20. april
Godišnji koncert učenika ŠOMO „Stevan Mokranjac“	ŠOMO „Stevan Mokranjac“	26. april
Dečija likovna kolonija "Grad slikan mladošću"	Centar za decu i mlade “Duga“	april
Likovni salon mladih	Kulturni centar Novi Pazar, Galerija MMC	maj
Smotra bošnjačkih narodnih igara (SBONI)	BNV	11. maj
Festival sevdaha	Hor „Isa-beg“	/
Izložba NULUS-a	NULUS	jul
Likovna kolonija „Sopoćanska viđenja“	Kulturni centar Novi Pazar, Galerija MMC	jun-jul
Likovna kolonija “Sjenica”	BNV	avgust
Likovna kolonija „Sandžak inspiracija umjetnika“	Kulturni centar Novi Pazar, Galerija MMC	avgust
Muzički festival „Stari grad“	Mass Entertainment Group/Kulturni centar Novi Pazar	avgust
Summer Coloured Festival	Centar za decu i mlade “Duga“	avgust
World music fest “ZEMAN”	Kulturni centar Novi Pazar	avgust
Festival sandžačke sevdalinke (FESS)	BNV	septembar
FILTER - No Stream Culture Festival	UG „Firma“	septembar
Književni susreti pisaca nacionalnih manjina FEMILI	Narodna biblioteka „Dositej Obradović“	oktobar
Jesenji likovni salon	Kulturni centar Novi Pazar, Galerija MMC	novembar
Key Fest	UG „Firma“	/
Sandžački književni susreti (SAKS)	BNV	20. nov
Izložba Foto-kino kluba	FKKNP	decembar
Novogodišnji koncert nastavnika ŠOMO „Stevan Mokranjac“	ŠOMO „Stevan Mokranjac“	decembar
NovopazarskI zbornik	Muzej „Ras“	decembar
Manifestacija „Poslanik u mom srcu“	NVO „Svetionik“	

U gradu se svake godine organizuje i veći broj koncerata upriličenih povodom verskih i nacionalnih praznika poput: Božićnog koncerta, Svetosavske akademije, Bajramskog koncerta, čitavog niza manifestacija povodom obeležavanja Dana bošnjačke zastave i Dana Sandžaka kao i nekoliko godišnjih koncerata kulturno-umetničkih društava.

METODOLOGIJA

Istraživanje u sektorima kulture Grada Novog Pazara je obavljeno kvantitativnom i kvalitativnom metodologijom (analiza dokumentacije, okrugli stolovi, anketa (elektronske, štampane i telefonom), intervjui i diskusije). Radnu grupu za kulturu su činili: dr Amra Hodžić Jejna, dr Almira Suljević, dr Elma Šabanović i Aladin Imamović, a kao spoljni saradnik Fatima Durović.Obuhvaćene su tri kategorije ispitanika:

- donosioci odluka/kreatori kulturne politike,
- stvaraoci,
- publika.

Istraživanje je obavljeno u nekoliko faza:

1. Analiza postojeće dokumentacije (podaci o skorašnjem ulaganju grada u kulturu, analiza prethodnih strateških dokumenata grada Novog Pazara, kao i strategija drugih, većih gradova u zemlji i inostranstvu).
2. Evaluacijom i analizom prethodnih strateških nacrta, konsultacijom literature i razgovorima sa predstavnicima Gradske uprave i aktera u kulturi grada Novog Pazara, postavljene su najbitnije teme i prioriteti diskusija, kao i strateški zadaci o kojima se diskutovalo na okruglim stolovima.

TEME i STRATEŠKI ZADACI:

- definisanje ključnih problema i pravaca rešavanja istih;
- formiranje dugoročnih pravaca kulturnog razvoja Grada;
- određivanje prioritetnih oblasti u kulturnom delovanju;
- određivanje načina na koje se ostvaruju interesi prioritetnih oblasti i određivanje koji akteri u oblasti kulture, ili drugim oblastima, doprinose kulturnom razvoju;
- ostvarivanje partnerstva Gradske uprave, univerziteta, aktera u oblasti kulture (predstavnika kulturnih institucija, umetnika, publike) i privatnog sektora.

Organizovana su četiri okrugla stola sa različitim akterima u kulturi:

- umetnici i profesori umetnosti (univerziteti, škole, privatne škole) - 12. februar 2018.
- predstavnici organizacija civilnog društva i gradskih manifestacija (NVO, udruženja i sl.) - 01. mart 2018.
- predstavnici ustanova kulture i saveta – 12. mart 2018.
- predstavnici omladinskih udruženja, klubova, studentskog parlamenta, srednjih škola – 19. mart 2018.

Distribuirani su upitnici koji su sadržali skalu stavova i pitanja, raspoređenih u četiri segmenta, koji se odnose na trenutno stanje u kulturi grada Novog Pazara, predloge strateških pravaca i ciljeva za period od narednih 10 godina, kao i evaluaciju postojećih kulturnih programa i sadržaja. Takođe, sve teme koje je bilo moguće iskazati u formi zatvorenih pitanja izražene su na taj način, ali su postojala i dva otvorena pitanja koja prvenstveno služe da se dostave dodatni predlozi i sugestije.

Iz celokupnog dobijenog i obrađenog materijala, dobijeni su rezultati istraživanja koji služe kao baza za postavljanje strateških prioriteta i ciljeva.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Grad Novi Pazar finansijski odvaja značajan deo budžetskih sredstava za finansiranje rada kulturnih ustanova i njihovih programa.

2014. godina - planirano 129.382.000 dinara,
2015. godina - planirano 121.930.000 dinara,
2016. godina - planirano 128.478.599 dinara,
2017. godina - planirano 157.374.000 dinara,
2018. godina - planirano 170.606.000 dinara
2019. godina - planirano 165.680.000 dinara.

U razgovoru sa učesnicima okruglog stola i nakon celokupne obrade podataka koji su dobijeni istraživanjem, definisani su **osnovni problemi u oblasti kulture grada**:

- Ne postoji funkcionalno radno telo za saradnju sa udruženjima koja pripadaju civilnom sektoru u kulturi - Gradski savet za kulturu ne funkcioniše na odgovarajući način i u skladu sa potrebama građana.
- Saradnja između javnog i civilnog sektora u kulturi je sporadična, a zavisi uglavnom od individualnih inicijativa i spremnosti pojedinih rukovodilaca kulturnih institucija na saradnju.
- Uočen je nedostatak izdavačke delatnosti vezane za kulturne institucije.
- Infrastruktura kulturnih institucija je zastarela i potrebno ju je obnoviti:
  - KULTURNI CENTAR i REGIONALNO POZORIŠTE: Sanacija ravnog krova, sanacija fasade i zamena stolarije, nabavka kompletnog ozvučenja i svetlosnog parka, nabavka novog filmskog platna, kino kabine i savremenog kino projektora sa „surround“ ozvučenjem.
  - ARHIV “RAS”: Najveći problem ove ustanove je jako skučen prostor, nedovoljan za adekvatno čuvanje arhivske građe. Arhiv je smešten na površini od svega 437m2 što je, ako se uzme u obzir širina područja koje ova ustanova pokriva i 270 registratura koje opslužuje - izuzetno malo.
  - ŠOMO “Stevan Mokranjac”: Glavni problemi Muzičke škole su neadekvatan prostor i nedostatak instrumenata. Škola ima površinu od 420m2 i nalazi se pod istim krovom sa Istorijskim arhivom „Ras“ u zgradi staroj skoro 100 godina. U tako malom prostoru osnovna muzička znanja stiče 480 učenika o kojima brigu vodi 36 zaposlenih. Potrebno je proširivanje postojećeg prostora škole, odnosno izgradnja popuno novog objekta. U celom gradu Novom Pazaru postoji samo jedan polukoncertni klavir (star više od 30 godina) koji se nalazi u samoj Muzičkoj školi. Potrebna je nabavka novog polukoncertnog koncertnog klavira i koncertne harmonike.
  - MUZEJ “RAS”: Muzej ima svega 333m2 izložbenog prostora, a 5.876 eksponata od kojih je najvredenija i najbrojnija arheološka zbirka. Prostor u prizemlju muzeja se sve češće koristi i za organizaciju izložbi jer je Galerija MMC zauzeta tokom cele godine. Zbog nedostatka prostora veliki broj eksponata se nalazi na otvorenom. Potrebno je proširiti prostorni kapacitet izgradnjom nove Upravne zgrade Muzeja.
- Nedovoljna vidljivost bogatog kulturnog nasleđa Novog Pazara na kulturnoj mapi Srbije i šireg regiona

- Nedovoljno uključivanje aktera u kulturi i građana u procese odlučivanja u kulturnom polju
- Nedovoljno je prostora u gradu za savremenu kulturnu i umetničku produkciju i predstavljanje savremenog umetničkog stvaralaštva (pojedine javne ustanove kulture (poput Muzeja) nemaju adekvatan prostor za svoju delatnost, postoji samo jedna gradska galerija sa adekvatnim izložbenim prostorom).
- Nedostatak prostora za vežbanje i nastupe vaninstitucionalnih aktera (muzičkih grupa, KUD, amaterske trupe, udruženja i dr.)
- Postojanje problema formiranja paralelnih institucija kulture po nacionalnom i verskom ključu
- Nedovoljna povezanost kulture sa turizmom u cilju stavljanja kulturne i prirodne baštine u funkciju proizvodnje turističke ponude Grada.
- Mobilnost mladih
- Nedovoljno uključivanje mladih u kulturne programe kroz volonterski rad
- Povećanje zainteresovanosti mladih za turističku promociju grada
- Nedovoljno prisustvo kulturnih sadržaja u školskim programima:
- Nedovoljna edukacija mladih o pojmu kulture, kulturnih potreba i kulturne baštine
- Približavanje mladih institucijama kulture i kreiranje kulturnih potreba mladih
- Potrebna je intenzivnija podrška Grada udruženjima u oblasti kulture i umetnosti.
- Nedovoljna je podrška mobilnosti umetnika/ca i kulturnih radnika/ca.
- Komunikacija između Gradske uprave i aktera u kulturi nije u dovoljnoj meri razvijena.
- Nepostojanje adekvatnog kritičkog osvrta na kulturne programe
- Nedostatak profesionalne izdavačke delatnosti vezane za kulturne institucije
- Nepostojanje značajnije podrške projektima mobilnosti umetnika
- Politička i ekonomska elita je nedovoljno zainteresovana za kulturu.
- Nedovoljna je zastupljenost kulturnih programa u medijima.
- Nedovoljna otvorenost i pristupačnost pojedinih ustanova kulture
- Dostupnost svih kulturnih sadržaja nije dovoljno prilagođena raznolikim grupama građana.
- Nedostatak transparentnog planiranja kulturnih programa
- Interkulturalnost se u dovoljnoj meri ne posmatra kao resurs koji bi mogao doprineti raznolikosti kulturne ponude.
- Publika nije dovoljno zainteresovana za kvalitetne umetničke programe.
- U realizaciji kulturnih programa uočen je nedostatak kritičkog osvrta, što onda čini da ne postoji svest o odgovarajućim vrednostima tako da se uz vrhunske programe ravnopravno provlače i stvari koje ne bi mogle imati svog mesta.

Takođe, definisane su i određene **prednosti grada u smislu značajnijeg kulturnog razvoja**:

- Postojanje značajnih kulturno-istorijskih spomenika
- Stara čaršija kao platforma za razvoj turizma i kulture
- Veliki broj mladih talentovanih ljudi
- Postojanje institucija kulture sa dugom tradicijom i utvrđenim godišnjim programima
- Postojanje visoko profesionalnog i obrazovanog kadra u kulturnoj industriji
- Postojanje etabliranih kulturno-umetničkih manifestacija
- Dobra saradnja lokalnih institucija kulture
- Postojanje kulturno-umetničkih udruženja

STRATEŠKI PRIORITETI i SMERNICE KULTURNOG RAZVOJA

Iz celokupne obrade podataka koji su dobijeni istraživanjem sadašnjeg stanja, kao i analizi potreba i mogućnosti kulture u Novom Pazaru, ovim dokumentom su definisana tri prioriteta (šta mora biti urađeno do 2030. godine).

1. Pozicioniranje grada kao kulturnog i turističkog centra;
2. Razvoj kadrova i infrastrukture;
3. Podsticanje uloge kulture u razvoju društva.

Iz prioriteta izvedene su sledeće strateške smernice:

STRATEŠKE SMERNICE

- Obnavljanje jezgra starog dela grada (zabrana saobraćaja, bolja higijena, dovršavanje otvorene scene (amfiteatra) u Gradskom parku, vraćanje starih dućana i starih zanata u Prvomajsku ulicu, uklanjanje svih postojećih montažno-demontažnih objekata, zabrana renoviranja objekata bez posebne dozvole, promena svih izloga i vraćanje građevinskih materijala koji su odgovarajući, popločavanje ulica, stavljanje starih kuća pod zaštitu i sl.) što bi doprinelo uobličenju jedinstvenosti kulturne i urbane jedinstvenosti Novog Pazara, ali i oslobodilo prostor za prostorno proširenje i programsko delovanje niza kulturnih institucija.
- Osnivanje Sekreterijata za kulturu ili Gradske uprave za kulturu, kao i poboljšavanje rada Saveta za kulturu (pažljiva selekcija članova iz redova aktera u kulturi).
- Formiranje Novog Pazara kao kulturnog brenda i intenzivnije naglašavanje kulturnih potencijala Novog Pazara - grada mladih i talentovanih ljudi, multikulturalnog ambijenta i univerzitetskog centra tako što će biti formiran Savet za vizuelni identitet grada, a po čijim bi uputstvima grad bio brendiran na odgovarajući način.
- Povezivanje različitih kreativnih industrija i kulturnog turizma, kao i stavljanje kulturne i prirodne baštine u funkciju proizvodnje turističke ponude Grada – jasno definisanje turističke i kulturne ponude grada.
- Proširivanje prostornih potencijala kulturnih institucija, kao i otvaranje novih institucija ili ogranaka već postojećih u širem centru Grada.
- Umrežavanje i saradnja na svim nivoima Novog Pazara sa ostalim gradovima, kao i jačanje regionalne saradnje. Sinergija sa opštinama i gradovima u okruženju (Sjenica, Tutin, Prijepolje, Raška, Kraljevo, Rožaje) radi pojačavanja efekta deljenjem kulturnih sadržaja.
- Pokretanje digitalizacije i multimedijske prezentacije kulturne baštine grada Novog Pazara.
- Razvijanje marketinga kulturnog programa i ponuda istog kroz različite medije – total dizajn u štampi, TV marketing i sl.
- Da kulturna raznolikost postane zaštitni znak regiona (zvanična politika interkulturalnosti, javne manifestacije koje promovišu kulturne raznolikosti, bogatstvo kulturnih institucija koje nisu usko nacionalno i verski opredeljene).
- Približavanje kulturnih sadržaja građanstvu kroz izmeštanje programa iz ustanova kulture u obrazovne institucije/ Uspostavljanje bolje saradnje između obrazovnih i kulturnih organizacija i
- ustanova.

- Tehničko i infrastrukturno unapređenje kulturnih ustanova u vidu obezbeđivanja tehničke opreme.
- Da kulturni programi Grada Novog Pazara moraju obuhvatiti sve generacije, sa naglaskom na to da bi deca i omladina trebali da imaju značajno mesto u formiranju kulturne politike grada:
  - Edukacija mladih i kreiranje kulturnih potreba
  - Mobilnost mladih
  - Uključivanje mladih u kulturne programe kroz volonterski rad
  - Povećanje zainteresovanosti mladih za turističku promociju grada
  - Približavanje mladih institucijama kulture
  - Upoznavanje mladih sa pojmom kulture, kulturnih potreba i kulturne baštine
  - Interpretacija kulturnog ambijenta kroz umetničku praksu mladih
- Da se postojeće kulturne manifestacije ojačaju i osavremene, a uspostave se nove u skladu sa međunarodnim trendovima.
- Da se uspostavi dugoročna podrška programima putovanja i usavršavanja kulturnih radnika i radnica Grada u inostranstvo.
- Osnaživanje edukacije, unapređenje kapaciteta zaposlenih u kulturi i jača podrška njihovom stalnom usavršavanju.
- Jačanje kapaciteta aktera u kulturi u Novom Pazaru (stvaranje školovanih kadrova na osnovu ustanovljenih potreba, podrška mobilnosti umetnika/ca).
- Otvaranje prostora za boravak i rad umetnika i umetnica iz međunarodnog okruženja u Gradu (npr. umetnički rezidencijalni programi, likovne kolonije i sl.).
- Otvaranje i pristupačnost ustanova kulture svim grupama građana.
- Obezbeđivanje pune transparentnosti i odgovornosti procesa finansiranja i sufinansiranja projekata u kulturi.
- Obezbeđivanje bolje podrške organizacijama civilnog društva.
- Ustanovljenje radnog tela/saveta/platforme u okviru kojeg se evaluira, planira i prezentuje gradska kulturna politika.
- Obezbeđivanje dodatnih prostora za umetničku produkciju i kulturno stvaralaštvo.
- Veća zastupljenost kulturnih sadržaja u medijima
- Umrežavanje sa univerzitetima (UNINP i DUNP) putem pravljenja platformi za saradnju, a zarad predstavljanja rada studenata (naučnog i umetničkog).

PLAN REALIZACIJE

STRATEŠKI CILJEVI i MERE

Opšti cilj strategije razvoja kulture Grada Novog Pazara je:
Unapređenje razvoja kulture u Novom Pazaru.

Posebni ciljevi su:

1. Unapređenje prostornih i materijalnih kapaciteta ustanova kulture;
2. Razvoj umetničke produkcije, kulturnih programa i ravnopravnog učešća građana u kulturnom životu;
3. Unapređenje sistema finansiranja u kulturi i podsticanje razvoja kulture kroz jačanje kapaciteta ustanova culture

4. Očuvanje i prezentacija kulturnog nasleđa i kulturnih programa.

U okviru posebnih ciljeva ustanovljene su sledeće mere (projekti):

Posebni cilj 1. Unapređenje prostornih i materijalnih kapaciteta ustanova kulture:

- Formiranje Muzeja savremene umjetnosti Sandžaka;
- Formiranje Instituta za proučavanje kulture Sandžaka;
- Rekonstrukcija i stavljanje u funkciju objekata (stari Hamam, Kula Motrilja, Centrala) – kao galerija, muzeja, umetničkih paviljona, prostorija za rad aktera u kulturi i sl;
- Izgradnja zgrade Regionalnog pozorišta;
- Publikovanje „Monografije grada Novog Pazara“;
- Rekonstrukcija ravnog krova i uređenje unutrašnjeg prostora Centra za decu i omladinu „Duga“;
- Proširivanje prostornih kapaciteta Muzeja „Ras“ – izgradnja upravne zgrade;
- Proširivanje prostornih kapaciteta Arhiva „Ras“;
- Nabavka tehničke opreme za zvuk i svetlo u Kulturnom centru Novi Pazar (Koncertna dvorana);
- Proširivanje prostornih kapaciteta ŠOMO „Stevan Mokranjac“;
- Kupovina polukoncertnog klavira i koncertne harmonike za ŠOMO „Stevan Mokranjac“;
- Otvaranje srednje muzičke škole sa teoretskim smerom i smerovima za klavir, gitaru, harmoniku, etno muziku i solo pevanje;
- Otvaranje ogranaka biblioteke u prigradskim naseljima;
- Obezbeđivanje prostora za kulturnu produkciju vaninstitucionalnih aktera (muzičke grupe, likovni umetnici, KUD-ovi, amaterske trupe, udruđenja, dečji horovi i ostali);
- Postavljanje panoa i bilborda sa kulturnim programima širom grada;
- Obezbeđenje prostora za klub čitalaca biblioteke;

Posebni cilj 2. Razvoj umetničke produkcije, kulturnih programa i ravnopravnog učešća građana u kulturnom životu:

- Formiranje Sekreterijata za kulturu ili Gradskog odeljenja za kulturu;
- Formiranje Saveta za vizuelni identitet grada (po čijim bi uputstvima grad bio brendiran na odgovarajući način);
- Osnivanje LETNJEG KAMPA za mlade u dijaspori;
- Stipendiranje mladih talenata u različitim umetničkim oblastima;
- Pokretanje rezidencijalnih programa za umetnike iz drugih država;
- Osnivanje ARTMARKETA gde bi u ponudi bili svi kulturno-umetnički produkti grada (skup svega što grad ima da ponudi) i sl.
- Otvaranje dečije scene (ponovno pokretanje dečjeg i omladinskog gradskog hora, gradskog folklornog ansambla);
- Formiranje kamernog orkestra;
- Otvaranje letnje scene;
- Ustanovljenje univerzalne umetničke manifestacije/festivala koja bi bila specifična za Novi Pazar;
- Edukacija građana Novog Pazara o kulturnoj baštini grada.

Posebni cilj 3. Unapređenje sistema finansiranja u kulturi i podsticanje razvoja kulture kroz jačanje kapaciteta ustanova kulture

- Formiranje posebnog FONDA ZA KULTURU gde bi postojala 4 kanala kojima se daju sredstva: za pravna lica, za fizička lica – talentovane pojedince (u formi školarina), za mobilnost umetnika i za rezidencijalni boravak umetnika u inostranstvu, kao i rezidencijalni boravak stranih umetnika u našem gradu;
- Poseban budžet za školovanje i usavršavanje kadra za potrebe kulturnih institucija;
- Pravljenje sistema finansiranja promocije turističkog paketa grada Novog Pazara gde bi bila uvrštena kulturna ponuda na godišnjem nivou (digitalna prezentacija, štampani materijal, prisustvo na nacionalnim medijima i sl.)
- Ulazak u radni odnos druge generacije glumaca (vlastiti kadrovi);

Posebni cilj 4. Očuvanje i prezentacija kulturnog nasleđa i kulturnih programa.

- Obnavljanje jezgra starog dela grada (zabrana saobraćaja, bolja higijena, dovršavanje otvorene scene (amfiteatra) u Gradskom parku, vraćanje starih dućana i starih zanata u Prvomajsku ulicu, uklanjanje svih postojećih montažno-demontažnih objekata, zabrana renoviranja objekata bez posebne dozvole, promena svih izloga i vraćanje građevinskih materijala koji su odgovarajući, popločavanje ulica, stavljanje starih kuća pod zaštitu i sl.);
- Pokretanje TV emisije o kulturi gde bi istaknuti akteri u kulturi imali priliku da prezentuju kulturne sadržaje;
- Pokretanje gradskog onlajn portala za prezentaciju kulturne baštine i istorijskog nasleđa grada Novog Pazara;
- Pokretanje gradskog onlajn portala za prezentaciju kulturnih događaja;
- Pokretanje većeg broja časopisa za kulturu i nauku (veliki broj doktorata, zanimljivih master radova ili drugih akademskih radova ne nalazi širi put do društvenog uticaja.);
- Formiranje novog i originalnog vizuelnog identiteta grada (total dizajn u štampi) bi služio u svrhu što sveobuhvatnije turističke prezentacije;
- Izrada savremenog promotivnog spota grada;
- Medijska promocija – afirmacija kulturne baštine (organizovana kampanja).

ZAKLJUČAK

Sve navedeno ukazuje na neophodnost daljeg razvoja kulture Novog Pazara u još širem opsegu, značajnije finansijske podrške, ali i proširivanja svesti građana kada je u pitanju njen značaj. Posebna pažnja mora biti usmerena na razvijanje te svesti kod populacije mladih ljudi (počevši od predškolskog uzrasta). Činjenica da kulturu grada uglavnom nose pojedinci nije dobra platforma za ozbiljan razvoj tog segmenta - u procesu razvoja kulture moraju učestvovati svi građani. Želimo da stvorimo uslove da Novi Pazar upravo kroz kulturni život, interkulturalnost, savremeno stvaralaštvo umetnika i svoje bogato nasleđe bude prepoznat na današnjoj kulturnoj mapi Srbije i šireg regiona.

Glavni cilj kulturne strategije za narednih deset godina treba da bude prepoznavanje i proširivanje postojećih kulturnih potencijala, kako za građane, tako i za posetioce, tako da svi mogu da uživaju u kulturnoj ponudi i kulturnom nasleđu grada. Deca i omladina bi trebali da imaju značajno mesto u formiranju kulturne politike grada. Njima moramo obezbediti

visokokvalitetne umetničke i kulturne programe i uključiti ih ne samo kao publiku, već kao učesnike i kreatore.

VIZIJA

DA NOVI PAZAR DO 2030. GODINE BUDE DINAMIČAN, PROSPERITETAN i UMETNIČKI PRODUKTIVAN GRAD, GDE ĆE KULTURNA i ETNIČKA RAZNOLIKOST i MLADALAČKA SNAGA BITI GLAVNI IZVORI NAPRETKA i BOLJEG POZICIONIRANJA GRADA NA REGIONALNOJ MAPI KULTURNIH DEŠAVANJA. GRAD NOVI PAZAR MORA DA IMA SVEST DA ULAGANJE U KULTURU IMA ŠIROK SPEKTAR EKONOMSKIH i DRUŠTVENIH PREDNOSTI, A KULTURA (SPOMENICI, ARHITEKTURA, KULTURNE INSTITUCIJE i DRUGE ORGANIZACIJE, MANIFESTACIJE, UMETNIČKA PRODUKCIJA i UMETNIČKO OBRAZOVANJE) MOŽE POSTATI GLAVNI ZAMAJAC RAZVOJA.

PROGRAMSKI MODUL BROJ 14
RAZVOJ SPORTA i OMLADINE

Tematska grupa

Rukovodilac modula : dr Fahrudin Mavrić
Saradnici :

Školski sport:	Emka Bugarić
	Adem Mavrić
Univerzitetski sport:	dr Rifat Mujanović
Takmičarski sport:	Enver Gusinac
(vrhunski sport)	Rifat Zilkić
Rekreativni sport:	Muamer Zejnelagić
Sport osoba sa invaliditetom:	Zahit Tutić

Sportska infrastruktura
Sport i turizam
Dopuna sledi još danas

Ciljevi	Indikatori	Pokazatelji	
		Početna vrednost	Ciljna vrednost
Opšti prioritetni cilj:			
Cilj 1: - Plansko podsticanje i kreiranje uslova za bavljenje sportom svih građana i građanki grada - Planska gradnja novih sportskih objekata, rekonstrukcija i redovno održavanje postojećih sportskih objekata od interesa za grad/opštinu	- Broj sprotskih organizacija preko kojih se ostvaruje javni interes u oblasti sporta - Procenat realizacije mera i ciljeva postojećeg programa razvoja sporta - Broj postojećih funkcionalnih sportskih objekata - Ukupna površina sportskih terena/ukupan broj stanovnika u gradu/opštini - Broj objekata sa upotrebnom dozvolom - Broj izgrađenih/rekonstruisanih javnih igrališta/vežbališta na otvorenom - Broj sportskih objekata prilogođenih osobama sa invaliditetom		
Cilj 2: - Unapređenje predškolskog, školskog i rekreativnog sporta - Unpređenje rekreativnog sporta	- Broj objekata koji je dostupan za korišćenje predškolskom, školskom i rekreativnom sportu - Prosečan broj dana (ili sati) u godini kada su postojeći objekti dostupni predškolskom, školskom i rekreativnom sportu - Broj programa kojima se realizuju aktivnosti školskog sporta - Prosečan broj sportskih sekcija po školi u gradu/opštini - Broj programa kojima se realizuju aktivnosti iz rekreativnog sporta - Broj programa za vežbanje starih osoba i osoba sa invaliditetom - Broj programa omasovljenja ženskog soorta		
Cilj 3: - Obezbeđivanje uslova za rad i unapređenje kapaciteta sportskih organizacija preko kojih se ostvaruje javni interes u oblasti sporta u gradu/opštini - Obezbeđivanje uslova za rad i unapređenje kapaciteta ustanova iz oblasti sporta preko kojih se ostvaruje javni interes u oblasti sporta u gradu/opštini	- Broj posebnih / školskih /.....godišnjih programa sportskih organizacija finansiranih od strane grada / opštine - Broj mladih sportskih talenata podržanih iz budžeta - Broj programa koje realizuju ustanova iz oblasti sporta - Broj sportskih orgnizacija koji koriste usluge ustanove iz oblasti sporta - Broj održanih sportskih priredbi u ustanovama iz oblasti sporta - Stepen iskorišćenja kapaciteta ustanova		
Cilj 4: - Razvoj i sprovođenje omladinske politike Aktivno partnerstvo subjekata omladinske politike u razvoju omladinske politike i sprovođenju omladinskih aktivnosti, kao i u razvoju i sprovođenju lokalnih	- Procenat realizacije projekata iz LAP-a - Broj članova udruženja mladih u odnosu na ukupan broj mladih u gradu / opštini - Broj podržanih projekata (u oblasti obrazovanja, zapošljavanja, bezbednosti, zdravlja, socijalnoj uključenosti, kulture, mobilnosti, aktivizma i informisanosti mladih) - Ukupan broj (zbir) udruženja mladih i		

politika koje se tiču mladih	udruženja za mlade u odnosu na ukupan broj mladih u gradu / opštini - Broj institucija i organizacija sa kojima je ostvareno partnerstvo putem sporazuma o saradnji - Osnovan volonterski servis i registrovan broj volontera		

OBRAZLOŽENJE:

Uspešno definisanje opštih i posebnih ciljeva definisanih oblasti zasniva se na nekoliko povezanih elemenata od kojih su ključni, analiza trenutnog stanja i kritička analiza postojećih modela vodećih zemalja i zemalja u okruženju. Definisanje opštih i posebnih ciljeva bi posledično trebalo da integriše primere „najbolje prakse“ , koncepte uspešnih strategija iz okruženja i zemalja koje su slične po veličini i društveno-ekonomskom statusu, uz uvažavanje specifičnosti naše zemlje.

MERE :

- Upoznati sve građane sa pozitivnim dejstvom fizičke aktivnosti na zdravlje dece i omladine, u smislu pravilnog rasta i razvoja, prevencije deformiteta i prevencije pojave oboljenja. Upoznati sve građane sa neophodnošću najmanje 60 minuta umerene fizičke aktivnosti većinu dana u nedelji, po mogućstvu svakog dana za svako dete i adolescenta. Obezbediti vodeću ulogu profesora fizičkog vaspitanja i škola u obezbeđivanju adekvatne fizičke aktivnosti kao i stvaranja zdravih životnih navika.
- Razviti svest o potrebi smanjenja aktivnosti koje podrazumevaju smanjeno kretanje dece i adolescenata (gledanje televizije, kompjuterske igre).
- Obezbediti u obdaništima i predškolskim ustanovama odgovarajuću (po obliku i količini) fizičku aktivnost.
- Ustanoviti obavezu lokalne samouprave da angažuje stručne saradnike odgovorne za edukaciju dece i vaspitača, kao i za koordinaciju i kontrolu programa fizičke aktivnosti u obdaništima i predškolskim ustanovama.
- Uvesti tokom obaveznog školovanja edukativni sadržaj radioničkog tipa (2x2 časa u toku polugodišta u nastavi biologije i fizičkog vaspitanja) o značaju fizičke aktivnosti.
- Uvesti svakodnevnu organizovanu i kontrolisanu fizičku aktivnost tokom nižih razreda osnovne škole u trajanju od 30 minuta. Uvesti svakodnevnu organizovanu i kontrolisanu fizičku aktivnost tokom viših razreda osnovne škole i tokom srednje škole i to, u ukupnom trajanju od 45 minuta. Učenici mogu upražnjavati fizičku aktivnost kroz časove fizičkog vaspitanja, i dodatno kroz zajedničko vežbanje tokom odmora ili časove dopunske nastave i rad sekcija. Za učenike viših škola i fakulteta, obavezni časovi fizičke aktivnosti, i to minimalno 3x nedeljno u trajanju od 45 minuta.
- Organizovati školska sportska i rekreativna takmičenja.
- Organizovati izlete, letovanja, zimovanja, škole u prirodi i druge terenske oblike nastave učenika.
- Edukovati profesore fizičkog vaspitanja o pravilnom doziranju vežbanja u cilju očuvanja i unapređenja zdravlja mladih ljudi, kao i onih sa kardiovaskularnim rizikom.

- Obezbediti uslove za bezbedno i besplatno bavljenje fizičkom aktivnošću mladih.
- Povećati broj pešačkih staza i staza za bicikle.
- Urediti adekvatan broj (prema populaciji) lako dostupnih zatvorenih i otvorenih sportskih terena prema važećim standardima o bezbednosti.
- Omogućiti korišćenje školskih sportskih terena i sala učenicima u vreme kada se na njima ne obavlja redovna, dopunska i izborna nastava.
- Omogućiti učenicima i studentima besplatno korišćenje uređenih sportskih terena u javnom vlasništvu tokom svakog dana školskog raspusta.
- Za studente viših škola i fakulteta obezbediti adekvatan broj besplatnih termina tokom školske godine
- Obezbediti letnje i zimske kampove za studente.
- Uvesti zakonsku regulativu u građevinarstvu koja se odnosi na veličinu zelenih površina oko školskih objekata kao i na parking prostor i prostor za parkiranje bicikala. Obezbediti siguran prilaz školama pešačkim stazama i biciklom.
- U do diplomsku i poslediplomsku nastavu na Fakultetu za sport i fizičko vaspitanje uvesti sadržaje koji obezbeđuju sticanje znanja o dejstvu i principima propisivanja fizičke aktivnosti kod osoba sa kardiovaskularnim oboljenjima. Lekarima na specijalizaciji iz preventivnih grana medicine, posebno lekari specijalisti opšte, sportske, fizikalne medicine, kao i interne medicine, omogućiti usvajanje znanja kako da propišu program fizičke aktivnosti (oblik, trajanje, intenzitet) ne samo u smislu očuvanja zdravlja i prevencije oboljenja, nego i terapije eventualno nastalih oboljenja.
- Na Fakultetima sporta i fizičkog vaspitanja formirati centre za razvoj i permanentno praćenje uticaja dozirane fizičke aktivnosti.
- Prerastanje Zavoda za sport i medicinu Republike Srbije u Nacionalni Institut za sport, kao ustanove koja, u saradnji sa Vladinim i nevladinim organizacijama i udruženjima prati naučna saznanja iz ove oblasti, prikuplja rezultate nacionalnih istraživanja vezanih za fizičku aktivnost, posebno mladih i predlaže nacionalne preporuke. Koordinaciona uloga između Ministarstva zdravlja, Ministarstva prosvete, Instituta za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović-Batut“, Republičkog zavoda za statistiku, Ministarstva Građevinarstva, lokalne samouprave, kao i naučnih ustanova (Fakultet za sport i fizičko vaspitanje, Medicinski fakultet) i instituta (institut za biološka istraživanja), nevladinih organizacija (Olimpijski komitet, mnogobrojna stručna udruženja, Asocijacija sport za sve,idr.) i kao i privatnih organizacija.
- Osmišljavanje nacionalne medijske kampanje „SPORT JE ZA SVAKOGA“ o neophodnosti fizičke aktivnosti i posledicama sedenternog načina života.

Veza pregovaračkog poglavlja EU			
Poglavlje 8	Lokalni ciljevi održivog razvoja (COR)	Sektor programskog budžeta	Elementi programskog budžeta JLS
	Cilj 1	Program	

SWOT analiza:

STRATEGIJA RAZVOJA SPORTA i OMLADINE GRADA NOVOG PAZARA 2021-2030

U Modulu **Razvoj sporta i omladine grada Novog Pazara** su povereni poslovi u vezi sa definisanjem opštih ciljeva:

1. Unapređenje stručnog rada u sportu
2. Unapređenje naučno istraživačkog rada u sportu i
3. Unapređenje informacionih sistema u sportu.

1. Unapređenje stručnog rada u sportu

Unapređenje stručnog rada u sportu podrazumeva niz koraka usmerenih pre svega na

1) podizanje kvaliteta,
2) promociju i prepoznavanje od strane šire društvene zajednice i
3) kvalitetan i efikasan nadzor sportskih stručnjaka (trenera), ključnih činilaca kvalitetnog i efikasnog trenažnog procesa.

Novi Pazar ima tradiciju izvrsnosti u sportu sa kojom možemo da budemo ponosni, a izuzetnost u sportu pre svega podrazumeva izuzetnost sportskih trenera. Visok kvalitet trenera ima izuzetno veliki uticaj na širu društvenu zajednicu. Treneri provode vreme sa osobama svih uzrasta i ostvaruju pozitivan uticaj na njihov život i stavove. Ukoliko želimo da povećamo broj osoba koje zadovoljavaju minimalni nivo fizičke aktivnosti u cilju očuvanja zdravlja, da mladi budu zaista životno obogaćeni učešćem u sportu, ali i da vrhunski sportisti i dalje ostanu u trci za vrhunskim sportskim rezultatima i sportskom slavom kako za sebe tako i za našu zemlju, moramo ih okružiti sredinom koja se pre svega odlikuje vrhunskim trenažnim procesom implementiranim od sveobuhvatno edukovanih trenera. Zaista, najveći broj vodećih svetskih organizacija u sportu danas i zvanično konstatuje da je srce svake sportske organizacije i sporta jedne države u celini svakako trenerski kadar, da kvalitetan trenerski kadar i porast njihove prepoznatljivosti i značaja predstavlja temeljnu odrednicu sporta jedne nacije.

Prema zakonu o sportu, stručni rad u sportu obavljaju sportski stručnjaci i stručnjaci u sportu, prema pravilniku o nomenklaturi sportskih zanimanja i zvanja razvrstani po sportskim zanimanjima i zvanjima. Osnovni stručni kadrovi u sportu su sportski stručnjaci (treneri), zaduženi za realizaciju trenažnog procesa. Prema pravilniku o nomenklaturi sportskih zanimanja i zvanja za najniže zvanje trenera (sportski učitelj) neophodno je srednje obrazovanje i osposobljenost II nivoa (120 časova). Poslovima stručnog osposobljavanja bave se visokoškolske ustanove ili organizacije u oblasti sporta u saradnji sa visokoškolskom institucijom. Granskim savezima je ostavljeno da propišu uslove za dobijanje i obnavljanje licenci u vidu stručnog obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja. Pitanje potrebnih stručnih kvalifikacija za obavljanje stručnog rada u sportu je kod nas rešeno slično kao i u većini evropskih zemalja-

redefinisan okvir za školovanje trenera predstavljen je 1999.god. i prepoznaje širok spektar stručnog osposobljavanja - od visokoškolskog obrazovanja do tečajeva u organizaciji sportskih saveza. Slična je situacija i sa zemljama u okruženju - postojeći zakonski okviri u Bosni i Hercegovini, Sloveniji, Hrvatskoj i Crnoj Gori predviđaju isti ili veoma sličan način sticanja stručnog obrazovanja i neophodnih uslova za sticanje dozvole za sprovođenje stručnog rada u sportu.

Okvir za školovanje trenera u većini zemalja evropske unije u skladu je sa dokumentom koji je nastao na temelju direktive i odluke Evropske komisije pod naslovom „European Structure for the 5 Levels of Coaches Training“ i u njemu se između ostalog naglašava kako treneri treba da razvijaju i primenjuju najviše standarde trenažnoga rada i trenažne prakse koji se temelje na naučnim informacijama i postojećim stručnim znanjima. Takođe, veći broj zemalja je u skorije vreme prepoznao značaj kvalitetnog stručnog rada u sportu i predstavio napredne modele edukacije i licenciranja trenera (National Coaching Certificate - England). Tako, jasan je trend profesionalizacije trenera u Evropi, koja je decenijama tradicionalno zasnivala trenažni proces mladih na volonterskom radu nekvalifikovanog kadra (roditelji!). Analiza stanja u našoj zemlji i gradu Novom Pazaru, pokazuje da veliki broj trenera u sportu poseduje stručnu osposobljenost drugog i trećeg nivoa, ali je i značajan broj trenera sa završenim fakultetom sporta i fizičkog vaspitanja. Ipak, analizom kurikuluma visokoškolskih ustanova može se primetiti nedovoljna konzistentnost nastavnih sadržaja koji su usmereni ka sticanju neophodnih znanja i ekspertize u trenerskom poslu. Situacija se dodatno komplikuje kada analiziramo i stručno osposobljavanje trenera, uprkos relativno dobrom pravilniku o stručnom osposobljavanju za obavljanje određenih stručnih poslova u sportu (sl.gl RS 8/2013), u kome je definisan i okvirni plan i program stručnog osposobljavanja. Na osnovu analize stanja stručnog osposobljavanja u sportu, možemo konstatovati da je njegova osnovna karakteristika nepostojanje sveobuhvatnog i integrisanog nacionalnog sistema edukacije trenera u sportu. Ovakav sistem je potreban kako bi se unifikovale kompetencije trenera u sportu, i na taj način sa jedne strane podigao kvalitet stručnog rada u sportu, a sa druge strane stvorila osnovna preptostavka za prepoznavanje značaja i uloge trenerskog kadra na nacionalnom nivou.

Jedna od osnovnih odrednica kvalitetnog sprovođenja određene delatnosti jeste i dobra kontrola radnog procesa. Donošenjem pravilnika o nadzoru nad stručnim radom u oblasti sporta, stvorena je pretpostavka kvalitetne kontrole trenažnog procesa u sportu. Ipak, ni nakon osme godine od njegovog donošenja nadzor nad stručnim radom u oblasti sporta nije zaživeo. Jasna je potreba implementacije nadzora stručnog rada u oblasti sporta u cilju povećanja odgovornosti sportskih organizacija i sportskih stručnjaka za obezbeđivanje optimalnih uslova i sprovođenje kvalitetnih trenažnih sadržaja. Konačno, evidentan je nedostatak kvalitetnih naučnih i stručnih informacija u trenažnoj praksi koji bi implementiran u trenažnu praksu doveo do unapređenja stručnog rada u sportu. Dinamično polje razvoja, kao što je sport, podrazumeva i postojanje kvalitetnog, lako dostupnog i efikasnog sistema kojim bi se stručnjaci u sportu informisali o inovacijama i savremenim trendovima svoje struke. Analizom svetskih trendova jednostavno je utvrditi da je kreiranje interaktivnog web portala koji bi u sebi integrisao sve učesnike u sportu Srbije (trenere, državne ustanove, obrazovne institucije) jeftin i efikasan način stvaranja mreže sportskih stručnjaka i ustanova Srbije. Tako zamišljen i kreiran, web portal bi zapravo predstavljao one stop shop za trenere, koji bi bili u prilici da na jednom mestu dobiju informacije o novim

trendovima u trenažoj praksi, kursevima o osposobljavanju i usavršavanju, ali i da izlože svoje stavove i ideje i predstave svoje modele treninga!

Na osnovu svega gore navedenog, možemo definisati sledeće posebne ciljeve u okviru opšteg cilja - Unapređenje stručnog rada u sportu:

Posebni ciljevi

- ***Unapređenje sistema edukacije stručnjaka u sportu***
- ***Implementacija nadzora nad stručnim radom u sportu (Donošenjem pravilnika o nadzoru nad stručnim radom u oblasti sporta)***
- ***Porast dostupnosti kvalitetnih naučnih i stručnih informacija u oblasti sporta***

2. Unapređenje naučno-istraživačkog rada u sportu

Implementacija naučnih znanja u sportsku praksu je u zadnjih 20-ak godina izgleda jedan od ključnih faktora obezbeđivanja vrhunskih sportskih rezultata i posledično masovnosti u sportu. Dinamičan razvoj sportske nauke doveo je do značajnog korpusa novih saznanja iz različitih segmenata trenažnog procesa, od načina ishrane i suplementacije, preko novih trenažnih alata u razvoju fizičkih sposobnosti sportista, do naučno zasnovanih metoda oporavka. Uzeta zajedno i implentirana u trenažnu praksu, ova saznanja imaju direktno ishodište u procesima identifikacije talenata, kreiranju savremenih trenažnih sadržaja i stvaranju vrhunskih sportskih rezultata.

U tom smislu, naučno istraživački rad u sportu izgleda da predstavlja obavezan segment sveobuhvatnog pristupa razvoju sporta jedne države. U Srbiji, pa i u Novom Pazaru, naučno-istraživački rad u sportu je manje više nesistematizovan i baziran na individualnim aspiracijama pojedinih nastavnika sa Visokoškolskih ustanova. Jedan manji broj naučnih projekata je finansiran od strane Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj, dok do sada u našem gradu nije ni jedan. Ipak, uglavnom je reč o bazičnim istraživanjima koja nisu direktno usmerena na rešavanje problema sportske prakse. Takođe, postoji jasan jaz između trenera u sportu i naučnika u sportu, usled nepostojanja informacionog sistema koji bi prikupljao i obrađivao naučne informacije i trenerima omogućio jednostano korišćenje.

Analiza naučno istraživačkog rada u sportu vodećih zemalja pokazuje da se implementacija naučno istraživačkog rada u sportsku praksu može izvesti na dva osnovna načina:

- centralizacijom naučno istraživačkog rada u okviru Olimpijskog komiteta (primer Italija i Španija) ili
- kroz formiranje nacionalnog centra za istraživanje i razvoj sporta (primer Australijski Institut za sport).

Ovakve ustanove imaju funkciju da:

- Budu nosioci strategija implementacije inovacija, istraživanja i tehnoloških rešenja u cilju poboljšanja sportskih dostignuća;
- Kreiraju, prepoznaju i integrišu domaće i najbolje strane tehnologije, naučne ideje i ostale resurse usmerene ka vrhunskom sportskom dostignuću;

- Produkuju primenjena naučna istraživanja na uzorku domaćih vrhunskih sportista proizašla kao posledica aktuelnih trenažnih pitanja identifikovanih od strane trenera i sportista;
- Obezbede platformu za predstavljanje i diseminaciju novih znanja u oblasti vrhunskog sporta.

Na osnovu gore navedenih stavova, smatramo da je u cilju podizanja kvaliteta naučnih istraživanja u oblasti sporta u našoj zemlji i naravno u Novom Pazaru, a naročito u cilju implementacije istih u trenažni proces, formiranje ***Regionalnog Instituta za sport*** , logično je i optimalno rešenje. Takođe, formiranje efikasnog, jeftinog i dostupnog informacionog sistema koji će promovisati naučna saznanja u širokoj sportskoj javnosti je od gotovo podjednakog značaja. Stoga je moguće definisati sledeće posebne ciljeve:

- Formiranje instituta za sport (BG) sa lokalnim institutima na fakultetima – integrisan sistem naučnih istraživanja i implementacije nauke u praksu. (DUNP).
- Kreiranje web portala za diseminaciju naučnih informacija u oblasti sporta.

3. Unapređenje informacionih sistema u sportu

Veći broj istraživanja na prostoru Evropske Unije utvrdio je da rastući interes za bavljenje trenerskim poslom nije u dovoljnoj meri ispraćen logističkom podrškom ovih stručnjaka. Osnovna primedba trenera jeste da ne postoji lak pristup kvalitetnim naučnim i stručnim informacijama u oblasti trenažnog procesa. Dalje, u vrhunskom sportu temeljni značaj trenera nije dovoljno prepoznat. Konačno, trenerski posao je u trenutnoj potrebi za ozbiljnom analizom i unapređenjem administrativne podrške od širokog spektra državnih institucija i nevladinih organizacija. Posledično, postoji potreba za jasnom promocijom trenerske struke, ali i integrisanjem trenerskih profesija u svim sportovima u jednu celinu. Logičan prvi korak u tom pravcu jeste i kreiranje interaktivnog web portala koji će služiti za edukaciju, razmenu informacija, ali i prikupljanje informacija o trenerskim pitanjima na nacionalnom nivou i time uticati na podizanje kvaliteta trenerskog kadra (primer http://www.sportscoachuk.org).

STANjE UNIVERZITETSKOG SPORTA U SRBIJI

Sadašnje stanje univerzitetskog sporta u Srbiji

Na svih 7 državnih univerziteta u Srbiji deluju Univerzitetski sportski savezi odnosno na Univerzitetu umetnosti u Beogradu - Sportski klub Univerziteta umetnosti. Sem u Beogradu gde postoji Univerzitetski sportski centar na Bežanijskoj kosi/Novi Beograd, u ostalim univerzitetskim centrima nema studentskih sportskih objekata. Postoje samo sale i otvoreni tereni koje su vezani za Fakultete za sport i fizičku kulturu (Novi Sad, Beograd, Novi Pazar, Leposavić). Takođe postoji i sala pri Filozofskom fakultetu u Beogradu. Svih 7 Univerzitetskih sportskih saveza su članice USSS. Svih 7 Univerzitetskih sportskih saveza sprovode takmičenja u više ekipnih i pojedinačnih sportova (4 do 15 sportova) na nivou svoga univerziteta odnosno Studentske lige svoga Univerziteta. Na početku svake školske godine sprovode i Kup takmičenje pod nazivom Kup rektora u 4 do 8 sportova.

Sledeći nivo takmičenja je u organizaciji Univerzitetskog sportskog saveza Srbije (USSS) sa svojim članicama, gde nastupaju selekcije Univerziteta (7), i to Studentsko prvenstvo Srbije (Liga – u košarci, odbojci i malom fudbalu) i Studentski kup Srbije (košarka, odbojka, mali fudbal, šah, stoni tenis i streljaštvo). Prvaci Studentskog prvenstva Srbije su predstavnici Srbije na evropskim univerzitetskim šampionatima u okviru programske aktivnosti Evropske univerzitetske sportske asocijacije (EUSA). Organizuju se i Studentska prvenstva i u drugim sportovima (kros, džudo, savate i dr.) ukoliko postoji interes među članicama USSS. Sa nacionalnim strukovnim savezima USSS organizuje učešće Studentskih reprezentacija Srbije na takmičenjima Zimskih i Letnjih Univerzijada i na svetskim univerzitetskim šampionatima, a u okviru programske aktivnosti Međunarodne federacije univerzitetskog sporta (FISU).

Finansiranje aktivnosti na nivou univerzitetskih sportskih saveza 7 centara vrši se iz sredstava:
- Sportskih saveza gradova centara;
- Gradskih ustanova za sport i omladinu;
- Ministarstva prosvete Republike Srbije;
- Članarine-upisnine sportskih društava fakulteta, domova i dr.

Finansiranje takmičenja koji organizuje USSS u Srbiji i na nivou EUSA i FISU vrši se iz sredstava:
- Ministarstva omladine i sporta Republike Srbije;
- Sponzora.

Članice USSS sporadično organizuju i druge sportske manifestacije i turnire koji se mogu podvesti pod kategoriju rekreativnog sporta (Dan studenata, Ture pešačenja, Sportski festivali i dr.).

Od pre 20 godina ukinuta je nastava obaveznog fizičkog vaspitanja koja je za I godinu bila obavezna, a za II godinu fakultativna. Pre ukidanja fizičkog vaspitanja ono je bilo svojevrsan nastavak nastavnog procesa i korišćenja slobodnog vremena studenta za poboljšanje zdravstvenih i fizičkih sposobnosti studenata i istovremeno oblik aktivnosti koji je omogućavao selekciju kvalitetnih studenata-sportista.

Prema nezvaničnim podacima, sportskim aktivnostima na svih 7 državnih univerziteta u Srbiji obuhvaćeno je oko 12.000 studenata, od čega 5.000 u Beogradu. U Srbiji studira oko 195.000 studenata.

Na Univerzitetima u Srbiji nema organizovanog oblika stvaranja stručnog kadra u oblasti fizičke kulture i sporta koji bi bili angažovani u radu članica USSS i USSS (treneri, lekari sportske medicine, sudije i dr.).

Vizija univerzitetskog sporta u Srbiji

Osnovni preduslov daljeg razvoja univerzitetskog sporta je obezbeđivanje, odnosno izgradnja po jedne multisportske dvorane ili najmanje po jednog sportskog balona u svakom od 7 univerzitetskih centara. Za ovo već postoje odgovarajući preduslovi budući na postojanje već obezbeđenog zemljišta za izgradnju na nivou Univerziteta u Beogradu, Univerziteta umetnosti u

Beogradu, Univerziteta u Nišu, i Univerziteta u Kragujevcu. U sklopu dvorana morao bi se nalaziti i odgovarajući kancelarijski prostor za rad univerzitetskih sportskih saveza.

Uvođenje obavezne nastave fizičkog vaspitanja na svim godinama studija u skladu sa procesom studiranja po Bolonjskoj deklaracija. Nastava bi kroz različite sadržaje uključivala i veći broj aktivnosti i elemenata rekreativnog sporta. Za ove potrebe sredstva obezbediti od strane Ministarstva prosvete.

Utvrditi kao jedinstveni stepenasti oblik takmičenja studenata u Srbiji na sledeći način:

I stepen:
- Takmičenje na nivou fakulteta, viših škola, akademija (brucošijade, mini lige, prigodna takmičenja, Kup dekana i dr.) čiji je krajnji cilj, između ostalog, formiranje fakultetskih selekcija.
- Organizatori takmičenja su sportska društva fakulteta, domova, viših škola, itd.
- Finansiranje od strane fakulteta, viših škola, domova iz sopstvenih sredstava.

II stepen:
- Takmičenje na nivou univerziteta (Lige i Kupovi), čiji je krajnji cilj, između ostalog, izbor univerzitetske selekcije dotičnog univerziteta.
- Organizatori takmičenja su univerzitski sportski savezi (članice USSS).
- Finansiranje od strane Ministarstva prosvete.

III stepen:
- Međuuniverzitetska takmičenja u Srbiji, Studentska prvenstva Srbije, Studentski kup Srbije i dr.
- Organizator takmičenja je USS Srbije i univerzitetski sportski savez – domaćin takmičenja po žrebu Lige, odnosno univerzitetski centar kome je poverena organizacija Kup takmičenja, kao i domaćin prvenstva u sportu koji nije obuhvaćen Ligom.
- Finansijer takmičenja je USSS iz sredstava dobijenih od Ministarstva omladine i sporta.

IV stepen:
- Takmičenje u okviru EUSA – evropski univerzitetski šampionati (16 sportova), a od 2012. godine Evropske univerzitetske sportske igre (10 sportova), kao i drugi međunarodni Turniri i Igre koji su pod pokroviteljstvom EUSA i FISU.
- Realizator učešća univerzitetskih selekcija je univerzitetski centar-pobednik Studentske lige Srbije u koordinaciji sa USS Srbije.
- Finansijer je USS Srbije iz sredstava Ministarstva omladine i sporta.

V stepen:
- Zimska Univerzijada (12 sportova) i Letnja Univerzijada (13 stalnih sportova, i 3 do 5 opcionih sportova po izboru organizatora) i svetski šampionati po kalendaru FISU (29 sportova).
- Realizator učešća nacionalne selekcije je USS Srbije u koordinaciji sa nacionalnim strukovnim sportskim savezima i u koordinacijama sa članicama USS Srbije.
- Finansijer je USS Srbije iz sredstava Ministarstva omladine i sporta.

Jedan od značajnih elemenata za razvoj univerzitetskog sporta je i postojanje kriterijuma za studiranje vrhunskih sportista-studenata, kategorizacija i vrednovanje rezultata studenata-sportista na takmičenjima u zemlji i u inostranstvu kao i utvrđenih kriterijuma za nagrađivanje postignutih rezultata.

Povezivanje univerzitetskih sportskih saveza, svih 7 centara, sa fakultetima za sport i fizičku kulturu u cilju stvaranja stručnog kadra svih oblika i profila za potrebe takmičenja od I do IV stepena.

Uvođenje obaveznih zdravstvenih pregleda studenata-sportista bez kojih se ne mogu takmičiti, a u skladu sa Zakonom o sportu R. Srbije.

Novopazarska univerzitetska omladina-studenti, imaju svoje udruženje Sportski savez državnog univerziteta Novi Pazar koji se bavi organizacijom i realizacijom univerzitetskih takmičenja u Novom Pazaru iz kojih, na temelju svojih rezultata, sportisti ili sportske ekipe nastavljaju takmičenja na Univerzitetskom prvenstvu Republike Srbije ili na međunarodnim takmičenjima studenata.

Sportski savez Državnog univerziteta Novi Pazar pred sobom ima dva cilja :

1. **Prvenstvo Univerziteta u Novom Pazaru**
   Takmičenja će se održavati tokom akademske godine, a želja je takmičenja u nekim sportovima s jednodnevnim ili vikend takmičenjima, realizovanim tokom cele sezone.
2. **Sportsko-rekreativne aktivnosti**

U skladu sa svojim mogućnostima, koje su ograničene finansijskim sredstvima, SS studenata organizovaće i sportsko-rekreacijske aktivnosti u sklopu akcija ostalih saveza, kao što su «Sportom protiv droge», «Svetski dan sporta», «Sport za sve» i dr. u saradnji s Društvom pedagoga fizičke kulture.

Razvoj i unapređenje univerzitetskog sporta na visokim školama:

- Omogućiti što bolju organizaciju takmičenja, što vodi većem broju učesnika i kvalitet takmičenja,
- Saradnja s domaćim i međunarodnim univerzitetskim sportskim institucijama, uopšte visokoškolskim institucijama, te sportskim savezima,
- Borba protiv ovisnosti te organizacija slobodnog vremena u sportskim aktivnostima,
- Širenje olimpijskih načela.

Radi ocene trenutnog stanja i procene razvoja univerzitetskog sporta u Novom Pazaru do godine 2028., uzet ćemo sledeće parametre:

- Broj sportova,
- Broj ekipa,
- Broj takmičara
- Broj visokoškolskih ustanova koje učestvuju na tom prvenstvu.

U sledećem periodu biće uključeni i programi za koje studenti pokazuju najviše interesovanja, ali trenutno za njih nema novca. U sklopu tih programa su:

- Zimski sportovi,
- Vodeni sportovi,
- Tehnički sportovi,
- Ekstremni sportovi.

Kako bi se ostvarili spomenuti ciljevi, potrebno je povećati nadoknade za stručni rad i obezbediti adekvatnu finansijsku nadoknadu za sve aktivnosti, uključujući, realizatore takmičenja, sudije, zapisničare i drugo osoblje.

PREDLOG MERA

- *Izgraditi dvoranu za visokoškolski sport ili*
- *Dati na korišćenje sportske dvorane Sportskog centra Novi Pazar*
- *Osigurati redovna finansijska sredstva od članarine i budžeta opštine*
- *Sufinancirati nastupe na takmičenjima*

Povećanje fizičke aktivnosti

Najveći deo naše svakodnevne životne aktivnosti, uključujući prevoz, poslove oko kuće, na poslu, školu, slobodno vreme, smanjio je nužnost fizičke aktivnosti. Kao posledica toga, uočavamo opšti trend smanjivanja ukupne fizičke aktivnosti. Podaci istraživanja Eurobarometra iz 2002. god. ukazuju da je dve trećine odrasle populacije u zemljama Evropske Unije (EU) fizički nedovoljno aktivno za postizanje optimalne zdravstvene koristi (European Opinion Research Group 2003). Takođe, zbog napretka tehnologije i opisanih socijalnih promena, fizička neaktivnost postaje sve veći problem u detinjstvu.

Prema neobjavljenim podacima Republičkog zavoda za statistiku, obrađenim u Institutu za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović-Batut“ vodeći uzrok smrtnosti u Republici Srbiji 2006. godine bile su bolesti srca i krvnih sudova 57.3%. Slede maligni tumori (19.6%), povrede i trovanja (3.8%), dijabetes (2.5%), opstruktivna bolest pluća i astma (1.8%) i ostali uzroci smrti (14.9%). Vodeći uzrok smrtnosti direktno je povezan sa fizičkom neaktivnošću. Ako tome dodamo maligne tumore i dijabetes, što zajedno predstavlja oko 80% svih uzroka smrtnosti, uočavamo pravi značaj redovne fizičke aktivnosti.

Prema istraživanjima koje je na bazi meta analize prikupio i obradio Vuori 2007.god. osoba koja nema redovnu fizičku aktivnost povećava rizik od:

1. Hroničnih srčanih oboljenja za 1,5 do 2 puta
2. Infarkta miokarda 2 puta
3. pojava dijabetisa za 20 – 60%
4. pojava gojaznosti 2 puta veća
5. Hipertenzija za 30 %
6. Rak debelog creva za 40 - 50%
7. Osteoporoze za 30 -50%
8. Aerobni kapacitet brže opada za 50% brže
9. Gubljenje samostalnosti za 10 – 20 godina ranije

Prihvatanje zdravog životnog stila koji podrazumeva fizičku aktivnost, zdrav način ishrane i izbegavanje pušenja, može sprečiti pojavu oboljenja ili olakšati lečenje.

Prema Istraživanju Instituta za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović-Batut“ o prevalenciji faktora rizika kod stanovništva Republike Srbije za 2006. godinu, vodeći faktori rizika za nastanak hroničnih nezaraznih oboljenja su pušenje (33.6%), hipertenzija (46.5%), svakodnevno ili povremeno konzumiranje alkohola (40.3%), gojaznost (18.3%) i fizička neaktivnost (67.7%). Činjenica da je skoro ¾ odraslog stanovništva fizički neaktivno, a da je fizička aktivnost direktna prevencija i terapija za skoro 60% uzroka smrtnosti u Srbiji još jednom potvrđuje njen značaj.

Prema podacima za 2017. godinu više od dve trećine odraslog stanovništva u Republici Srbiji je fizički neaktivno u slobodno vreme (67,7%). Procenat odraslih stanovnika koji je vežbao više od tri puta nedeljno, tako da se zaduva ili oznoji, iznosio je 25,5%, što je značajno više nego 2000. godine kada je taj procenat bio 13,7%.

Bavljenje sportom i rekreacijom u Evropi i Srbiji

Prema uporednim podacima (Eurobarometer 2004 i neobjavljenim podacima Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja 2003 i 2006) uočavamo da nema značajne razlike u procentu stanovništva koje se redovno bavi sportom i rekreativnim aktivnostima, dok prema podacima CESIDa iz pregleda januar-februar 2008.god. uočavamo da kod nas ima značajno manji broj osoba koje imaju redovne sportsko-rekreativne aktivnosti. Daleko zaostajemo za Nordijskim zemljama kod kojih ima preko 70% sportsko aktivnog stanovništva u odnosu na druge evropske zemlje uočavamo da se sa 40% aktivnih uklapamo u okolne zemlje Malta, Kipar i Slovenija imaju oko 42-43% aktivnih, dok se na začelju nalaze Mađarska sa 20% i Portugal sa 22% građana koji barem jednom nedeljno imaju redovnu sportsku aktivnost.

Populacija dece i omladine:

Prema definiciji Ujedinjenih Nacija mladi predstavljaju budućnost svakog društva i oni su najisplativija dugoročna investicija.

Udruženje kardiologa Amerike (AHA, American Heart Association) u saradnji sa Udruženjem za prevenciju kardiovaskularnih bolesti kod mladih 2006. godine objavili su preporuke o karakteristikama fizičke aktivnosti u školama. Prema ovim preporukama deca i adolescenti treba da upražnjavaju najmanje 60 minuta umerene fizičke aktivnosti većinu dana u nedelji, po mogućstvu svakog dana. Preporučuje se da se đaci u nižim razredima osnovnih škola 150 minuta nedeljno, u višim razredima osnovnih škola i u srednjim školama 225 minuta nedeljno (pet dana u nedelji), organizovano, dozirano i kontrolisano bave fizičkom aktivnošću. Fizička aktivnost povoljno utiče na funkcionalnu sposobnost, mišićnu snagu, telesnu masu, gustinu koštanog tkiva, krvni pritisak, smanjenje anksioznosti i stresa, kao i povećanje samopouzdanja kod dece i adolescenata.

Proritetni problemi kod mladih:

- Mladi nemaju dovoljno znanja o značaju fizičke aktivnosti za rast, razvoj i očuvanje i unapređenje zdravlja.

- Nedovoljan stepen fizičke aktivnosti kroz programske sadržaje u obdaništima i predškolskim ustanovama.
- Nedovoljan broj časova fizičkog vaspitanja (tri u osnovnoj školi i dva u srednjoj školi) i nedovoljna prostorno tehnička opremljenost (trećina škola nema nikakvu salu za fizičko vaspitanje).
- Na fakultetima u poslednjih 11 godina nema nikakve nastave fizičkog vaspitanja, a sportske aktivnosti se odvijaju kroz slabo razvijeni sistem fakultetskih sportskih klubova.
- Mladi su suočeni sa neodgovarajućim uslovima za bavljenje fizičkom aktivnošću. Ne postoje adekvatni tereni i igrališta, ni po svom broju, ni po svojoj bezbednosti. Bavljenje takmičarskim sportom podrazumeva velika novčana ulaganja (roditelja pre svega) ili stres zbog borbe za sticanje i očuvanje pozicije unutar kluba.
- Ne postojanje zdravstvenog vaspitanja – obrazovanja u zvaničnim kurikulumima osnovnih i srednjih škola.
- Neadekvatan broj i stručna osposobljenost lekara, prevashodno izabranih lekara o sastavljanju i kontrolisanju programa fizičke aktivnosti koji doprinosi očuvanju i unapređenju zdravlja.
- Više institucija bavi se odnosom između fizičke aktivnosti i zdravlja, ali njihova koordinacija nije dovoljno strukturisana i formalizovana.
- Neadekvatna medijska podrška prihvatanju zdravog životnog stila kao društveno prihvatljivog oblika ponašanja.

Cilj programa:

- Razviti adekvatan sistem za prenos znanja i veština za sticanje stavova, navika i ponašanja koje vode ka zdravlju i usvajanje zdravog životnog stila.
- Povećati broj fizički aktivnih mladih osoba školskog uzrasta za 2% godišnje.

Očekivani rezultati:

- Prihvatanje zdravog životnog stila
- Obezbeđivanje adekvatne količine fizičke aktivnosti za pravilan rast i razvoj kod dece i adolescenata
- Smanjenje rizika za pojavu deformiteta i oboljevanje, prevashodno od kardiovaskularnih bolesti
- Smanjenje srčane frekvence i krvnog pritiska
- Poboljšanje fizičke kondicije i radne sposobnosti
- Smanjenje gojaznosti i poboljšanje metabolizma lipida
- Povećanje insulinske senzitivnosti.

Odrasla populacija:

Nedovoljna fizička aktivnost direktno utiče na smanjivanje fizičkih sposobnosti, što direktno utiče na smanjivanje radne sposobnosti, što direktno utiče na kvalitet života, pojedinca i populacije, što sve negativno utiče i na funkcionisanje društva u celini. Ta sve više uočavana pojava u svim sferama ljudske zajednice modernog doba ima i direktne negativne posledice, prvenstveno na zdravstveni aspekt, što se, opet direktno implicira na ekonomski aspekt, društveno-socijalni aspekt, bezbednosni aspekt i sve do političkog aspekta datog društva.

Moderni civilizacijski tokovi i urbanizacija nametnuli su kroz celodnevne obaveze dominaciju veoma pasivnih oblika aktivnosti kao što su: sedenje na radnom mestu, sedenje u kolima, sedenje u kući ispred televizora ili računara, sedenje u školama, konstantnu upotrebu prevoznih sredstava (kola, autobusa, liftova...). Na žalost, stanje fizičke neaktivnosti i nedostatka slobodnog vremena, prati i fenomen neadekvatne ishrane, kako u odnosu na kvantitet (više se jede nego što je potrebno), tako i u odnosu na kvalitet (tzv. brza hrana, kalorijski predimenzionirana u odnosu na stvarne potrebe organizma).

Fenomen hipokinezije, nepravilna ishrana sa posledičnom gojaznošću i stresni način urbanog života sa posledičnom povećanom nervnom napetošću i fizičkom i socijalno-društvenom iscrpljenošću pojedinca, zajedno su uzročnici fenomena definisanog kao morbigeni trijas – trostrukog sindroma koji je najčešći uzročnik oboljevanja i smrti savremenog čoveka (Mićović i sar., 1998; Vuori, 2004; Kallings et al., 2008).

ŠKOLSKI SPORT

O značaju, potrebi i velikoj, višestrukoj važnosti učeničkog sporta znatno je doprineo i sport Novog Pazara, koji je prihvatio tu aktivnost, dodelio joj odgovarajuće mesto i ulogu i počeo je ravnopravno tretirati s ostalim područijima sporta.

Školski sport i školsko fizičko vaspitanje su međusobno povezani mnogostrukim i složenim vezama i međusobno se dopunjuju, deleći zajedničke temeljne ciljeve, doprinos zdravlju i skladnom razvoju ličnosti. Fizičko vaspitanje omogućava učenicima da steknu bazično kretanje, veštine, i neophodna znanja, formiraju pozitivne stavove prema fizičkoj aktivnosti i sportu, pripremajući ih za aktivan način života.

Trenutno se sport učenika organizuje u pet nivoa takmičenja:

1. Školsko prvenstvo (međuodeljensko, izvode ga škole),
2. Opštinsko prvenstvo (16 osnovnih i 6 srednjih škola),
3. Okružno prvenstvo (Novi Pazar,Tutin, Raška, Kraljevo,Vrnjačka Banja),
4. Međuokružno prvenstvo (Raški, Šumadijski, Zlatiborski, Moravički okrug),
5. Republičko prvenstvo ili svake četvrte godine Olimpijske igre školske omladine Srbije.

Grad Novi Pazar ima 16 osnovnih škola, sa ukupno 30 isturenih odeljenja (ukupno 45 školskih mesta, pohađa ***12.612 učenika***) i 6 srednjih škola, sa ukupno ***4.961 učenikom.***

Većina postojećih fiskulturnih sala ne poseduje adekvatne sportske rekvizite i opremu. Od ukupnog broja, 6 osnovnih škola (OŠ“Jovan Jovanović Zmaj”, OŠ”Mur”, OŠ”Lukare”, OŠ”Đura Jakšić”, OŠ”Aleksandar Stojanović Leso”, OŠ”Jošanica”) i 6 isturenih osmogodišnjih škola nema fiskulturnu salu. Nastava se odvija na otvorenim terenima.

Od 6 srednjih škola, 3 škole imaju, a 3 škole nemaju fiskulturnu salu.

	Broj škola / unuver-ziteta	Broj isturenih odeljenja - škola		Broj škola / univerzitetak oji nemaju fisk.salu	Broj isturenih odeljenja koja nemaju fiskulturnu salu	Ukupan broj učenika / studenata
		ukupan broj	Broj osmorazrednih isturenih škola			
Osnovne škole	16	30	6	7	6	12.612
Srednje škole	6	-		3	-	4.961

Osim nedostatka novca, najveći ograničavajući razlog je prostor. Škole uglavnom rade u dve smene, neke čak i u tri. U školskim salama organizuju se i ostale aktivnosti, kao što su sportska rekreacija, treninzi klubova, a iznajmljuju ih i mnoga društva, što do kraja sužava prostor za školski sport. Tako učenicima za njihove vannastavne sportske aktivnosti ne ostaje više od dva do tri sata na dan u večernjem terminu i ponešto subotom.

Uprkos svim tim teškoćama i problemima, sportske aktivnosti učenika vrlo su razvijene, a u njima sudeluje i prema poslednjim podacima iz prošle godine ukupno 824 učenika osnovnih i srednjih škola, od čijeg broja 284 su učenice.

PREDLOG MERA

- Logično je da i dalje glavni pokretač aktivnosti budu učitelji i profesori fizičkog vaspitanja. No, njihove obaveze i zadatke treba precizno utvrditi, a zatim ozakoniti i vrednovati.
- Sport dece i omladine van škola organizovaće se kroz Savez školskih sportskih klubova, sportsku odluku, sportske saveze i klubove. Rad tih institucija treba biti podređen uključivanju što većeg broja učenika te većim mogućnostima njihovog izbora.
- Sportskim objektima u školama u prvom redu moraju se koristiti učenici, i to u većem delu oni koji nisu selekcionirani, a žele se baviti sportom.
- Da se pokrene veća aktivnost u 16 škola, potrebno je osigurati novac za najmanje 2.000 časova stručnog rada. Tim brojem časova omogućio bi se rad nekoliko hiljada učenika koji su završili proces sportske obuke. Za taj program neophodno je obezbediti adekvatna finansijska sredstva.
- Organizovati kontinuirani sastav takmičenja polaznika odeljenja sportskih škola kojih još nema.
- Budući da će biti određenih promena u sastavu sportske obuke, Grad će preuzeti potrebu o opštim sportskim školama i sportskim igraonicama.
- I dalje će se organizovati aktivnosti koje pobuđuju najveći interes, a imaju vaspitne i obrazovne vrednosti (redovno nedeljno sportsko vežbanje u osnovnim i srednjim školama, takmičenja**,** program «Odmorko», slobodne aktivnosti u velikim sportskim objektima).

Takmičarski i vrhunski sport

U ovom trenutku Grad Novi Pazar ima 72 sportske organizacije iz 17 grana sporta.

SPORT	Seniori	Juniori	Kadeti	Pioniri	M	Ž	UKUPNO
Biciklizam	3	9	13	15	40	/	40
Fudbal	23	25	52	45	145	/	145
Košarka	42	78	67	180	205	*92*	297
Rukomet	18	23	15	35	91	/	91
Odbojka	72	90	57	250	241	*228*	469

Karate	15	25	18	230	140	*148*	288
Kikboks	3	7	5	26	35	*6*	41
Atletika	2	15	8	23	26	*22*	48
Plivanje	5	28	9	35	57	*20*	77
UKUPNO	**183**	**300**	**244**	**839**	**980**	**516**	**1496**

Na osnovu Izveštaja sportskih udruženja, klubova i saveza, članica Sportskog saveza Novi Pazar, u oblasti vrhunskog i kvalitetnog sporta za 2015. godini, došlo se do sledećih podataka:

- Ukupan broj seniora – 183
- Ukupan broj juniora – 300
- Ukupan broj kadeta – 244
- Ukupan broj pionira – 839
- Ukupan broj sportista u muškoj konkurenciji – 980
- Ukupan broj sportista u ženskoj konkurenciji – **516**
- Ukupan broj trenera sa odgovarajućim licencama – 23

Na osnovu Izveštaja sportskih udruženja, klubova i saveza, članica Sportskog saveza Novi Pazar u oblasti vrhunskog i kvalitetnog sporta za 2015. godini, došlo se do sledećih podataka:

SPORT	Seniori	M	Ž	UKUPNO
Fudbal	32	32	/	57
Odbojka	20	20	/	20
Mali fudbal	22	22	/	22
UKUPNO	**74**	**74**	**/**	**74**

Iz prethodne tabele vidimo kakva je struktura vrhunskog sporta grada. Imamo predstavnike u 3 kolektivna sporta, fudbal, odbojku i mali fudbal. Svi su u seniorskoj muškoj konkurenciji. Nažalost, nemamo predstavnika kolektivnog vrhunskog sporta u ženskoj konkurenciji.

PROBLEMI

Kao glavne probleme u oblasti takmičarskog i vrhunskog sporta možemo istaći:

1. Nedostatak funkcionalne i kvalitetne trenažne infrastrukture.
2. Neprimenjivanje zakonskih regulativa u smislu angažovanja licenciranih sportskih stručnjaka.
3. Nedostatak kontinuiranog i sistemskog praćenja i analize efikasnosti, izvrsnosti i relevantnosti sistema takmičarskog i vrhunskog sporta u Novom Pazaru.
4. Nedostatak stabilnog i sređenog sistema upravljanja, planiranja i finansiranja (nedovoljan broj obrazovanog i stručno osposobljenog kadra na upravljačkim i rukovodećim pozicijama u sportskim organizacijama i institucijama sa jedne strane i veliki broj kvalifikovanog stručnog kadra van sistema sporta).
5. Loša institucionalna povezanost i saradnja između svih relevantnih činilaca u sistemu takmičarskog i vrhunskog sporta.
6. Nedovoljna međuresorna saradnja (obrazovanje, zdravstvo, kultura, turizam, bezbednost, gradske javne službe).
7. Neadekvatni, nedovoljno afirmativni i podsticajni uslovi u Gradu za napredak u sistemu ženskog sporta u seniorskoj konkurenciji.

OČEKIVANI CILJEVI

- Povećati broj aktivnih učesnika u sportu Novog Pazara do 2020.god. na 15.000;
- Uspešnije organizovati sportske sadržaje za decu i omladinu, posebno kroz programe školskih sportskih klubova i sportske obuke;
- Povećati broj redovnih učesnika u programima sportske rekreacije «Sport za sve», uključujući i pripadnike treće životne starosti, te posebno potsticati razvojni projekt sportske rekreacije u svim gradskim zajednicama;
- Unaprediti vrhunski sportski kvalitet u individualnim sportovima;
- Poboljšati uslove za pripreme sportista u neekipnim sportovima, ali uz veću odgovornost klupskih uprava radi postizanja vrhunskih rezultata;
- Veća potreba o stručnom radu te zapošljavanje novih, stručno obrazovanih trenera u novopazarske klubove;
- Odgovarajućim sportskim programima i prilagođenom sportskom infrastrukturom omogućiti što većem broju osoba s invaliditetom da se organizovano bavi sportom;
- Organizacijom međunarodnih sportskih manifestacija podići ugled Novog Pazara u svetu i tako znatno doprineti turističkoj ponudi grada Novog Pazara, a nastupima većeg broja novopazarskih sportista na tim takmičenjima podsticati omladinu da se bavi sportom, te razvijati sportsku kulturu navijača;
- Veća potreba o svim gradskim sportskim objektima i potsticanje racionalnije izgradnje novih, prema načelu ***«više vežbališta - manje gledališta»***, te omogućavanje zajedničke izgradnje sportskih objekata javno-privatnim partnerstvom;
- Dalji razvoj partnerskih odnosa Novopazarskog sportskog saveza, i Gradskog rukovodstva kako bi celokupni sportski sastav grada Novog Pazara funkcionisao što bolje;
- Finansiranje Programa javnih potreba u sportu grada Novog Pazara iz Gradskog budžeta povećati na pet posto.
- Novac za realizaciju programa Saveza školskih sportskih klubova treba isplanirati budžetom grada Novog Pazara. Trenutna svota nije dovoljna ni za predviđene programe, a kamoli za potrebno proširene i nove programe kojima bi trebalo obuhvatiti sve učenike. Zato je potrebno planirati barem 80 posto veću svotu na godinu.
- Truditi se da u vrhunskom sportu, odnosno u klubovima koji se takmiče u ligama republičkog i prvoligaškog ranga učešće uzmu sportisti iz našeg grada i okoline kao i da se radi na edukaciji trenerskog kadra.

Trenutno u Novom Pazaru u klubovima rade (igraju) 26 sportista i 6 trenera iz drugih delova Srbije i ostalih država.

Sasvim će drugačije biti kada škole ne budu morale raditi u tri smene. Tada će dvorane biti na raspolaganju celo poslepodne i večer pa će se otvoriti i nove mogućnosti, naročito za učenike nižih razreda koji sada gotovo i nemaju svoje mesto za sport. Novac za realizaciju programa Saveza školskih sportskih klubova treba isplanirati budžetom grada Novog Pazara.

Jedna od važnih aktivnosti, koje dosad nije bilo, jeste redovno vežbanje učenika u školskim klubovima koji nisu uključeni u procese obuke i selekcije. Za godinu je potrebno osigurati novac za najmanje 2.000 časova stručnog rada. Ako se to rasporedi po školama, moći će se sastaviti po

tri grupe s dva časa vežbanja nedeljno za 3.000 učenika. To još nije dovoljno, ali bitno je za početak.

Predlažemo i proširenje aktivnosti na prirodnim objektima, gotovo u samom gradskom središtu (Rekreacioni centar, Gradski stadion, Novopazarska banja, Stadion Šutenovac, Rajčinovića banja, Boriće). Mogućnosti su neiscrpne, a deca i omladina boravili bi u prirodi, u organizovanim programima u koje treba uključiti i jednodnevne izlete, letovanja, zimovanja i slično.

Kao primer navodimo područje Golije s planinarskim domom, koje je godinama mesto okupljanja i aktivnosti učenika. Mesto s idealnim uslovima za skijanje, naročito dece, trebalo bi urediti i prilagoditi kako bi bilo jedno od središta za okupljanje omladine na Rogozni. Potrebno je postaviti žičaru i barem donekle urediti stazu. Osim toga, namera je da se i u ostalim objektima s mogućnošću smeštaja organizuju zimovanja tokom zimskih praznika.

S obzirom na novi program Saveza, a to su opšte sportske škole, u sledećih pet godina u svim bi se osnovnim školama trebala otvoriti tri takva odeljenja, posebno za prve, druge i treće razrede. Sva bi odeljenja radili po posebnom programu prilagođenom odgovarajućem uzrastu, a u svakom bi se obavljala testiranja, te bi se organizovala takmičenja po uzrasnim kategorijama.

Osnovu programa čini će:

1. **Redovno sportsko vežbanje**
   Najvredniji je oblik i najbolja priprema za sve aktivnosti što se izvode iz toga. Trebalo bi ga organizovati za sve učenike koji se žele baviti sportom zbog ličnog interesa i osnovne potrebe za kretanjem. Organizovat će se u osnovnim i srednjim školama. Da bi vežbanje bilo uspešno, mora se organizovati najmanje dva puta u nedelji po jedan školski čas, što bi uz redovnu nastavu fizičkog i zdravstvenog vaspitanja bio minimum sportskih aktivnosti učenika.

2. **Takmičenja za osnovne i srednje škole**
   Takmičenja su deci i omladini sigurno najzanimljivija aktivnost, ona su izraz potrebe za dokazivanjem i želje za takmičenjem, te potvrda onoga što je postignuto u redovnom sportskom vežbanju.

   Vrste takmičenja treba prilagoditi interesima učenika, stalno ih nadograđivati i kontinuirano održavati. Organizovat će se u disciplinama prema opštoj želji učenika, za kategoriju sportske obuke i sportskih škola, sportskih saveza. Najpre će se održavati u školi, zatim u gradskim područjima, gradu, državi te u u široj regiji. Treba pogurati nastojanja da se takmičenja organizuju i kao međunarodna (povodom nekih manifestacija, proslava i slično).

   Sadašnji oblici organizacije takmičenja nisu dovoljni pa je potrebno težiti njegovom neprestanom rastu.

3. **Program *Odmorko*** sprovodi se tokom školskih praznika i tokom nastavne godine.

   To je aktivnost koja treba da ima veliku posećenost. Program nosi snažnu poruku i, svojim pozitivnim uticajem, uveliko doprinosi socijalizaciji mladih te sprečava njihovo

devijantno ponašanje. Stalna je potreba za realizacijom tog programa i za obogaćivanjem novim sadržajima. Osim bazena, sportskih centara, naročito će se relizovati aktivnosti organiziovane u prirodi (Golija, Rogozna,Draga, Ribariće, Ulcinj). Trebali bi se proširiti organizovani oblici aktivnosti na otvorenome (letovanja, zimovanja, jednodnevni izleti i slično).

Programi *Odmorko* na velikim sportskim objektima

Ti se programi organizuju cele godine. Interesovanje učenika je veliko, što zahteva veliki i broj sati. Broj učenika uključenih u školska takmičenja od 2005. do 2010. i 2015.god. bio je relativno mali. Uvažavajući trenutno stanje u društvu, mislimo da je realno da do 2030.god. možemo očekivati još više učenika u školskim sportskim aktivnostima.

PREDLOG MERA

- **U odgovarajuće zakone o školstvu i sportu potrebno je ugraditi odluke koje će odrediti organizacione i finansijske obaveze te međusobnu saradnju u vannastavnim i vanškolskim aktivnostima učenika.**
- **Logično je da i dalje glavni pokretač aktivnosti budu učitelji i profesori fizičkog i zdrastvenog vaspitanja. No, njihove obaveze i zadaci treba precizno utvrditi, a zatim ozakoniti i vrednovati.**
- **Sport dece i omladine van škola organizovaće se kroz Savez školskih sportskih klubova, sportsku obuku, sportske saveze i klubove. Rad tih institucija treba biti podređen uključivanju što većeg broja učenika te većim mogućnostima njihovih izbora.**
- **Sportskim objektima u školama u prvome redu moraju se koristiti učenici, i to u većem delu oni koji nisu selekcionirani, a žele se baviti sportom.**
- **Da se pokrene veća aktivnost u 10 škola, potrebno je osigurati novac za najmanje 2.000 časova stručnog rada. Tim brojem časova omogućio bi se rad nekoliko hiljada učenika koji su završili proces sportske oduke. Za taj program trebalo bi obezbediti potrebna sredstva.**
- **Organizovati kontinuirani sastav takmičenja polaznika odeljenja sportskih škola kojih još nema.**
- **Budući da će biti određenih promena u sastavu sportske oduke, Grad će preuzeti potrebu o opštim sportskim školama i sportskim igraonicama.**
- **I dalje će se organizovati aktivnosti koje pobuđuju najveći interes, a imaju vaspitne i obrazovne vrednosti (redovno nedeljno sportsko vežbanje u osnovnim i srednjim školama, takmičenja, program «Odmorko», slobodne aktivnosti u velikim sportskim objektima).**

POSEBNOSTI PROGRAMA SPORTA OSOBA SA INVALIDITETOM

Potreba o sportistima invalidima jedna je od značajnosti sportski orijentisanih i civilizacijski naprednih društava. Svakako, pod tim smatramo potrebu o svim kategorijama invalida, o svim uzrasnim kategorijama te o svim aspektima sporta i rekreacije osoba s invaliditetom. Na taj način hendikepirane osobe postaju deo zdravog i kompetitivnog sveta. Ipak, sport invalida zahteva skupu i specifičnu sportsku opremu, rekvizite, pratnju i slično, što ga svrstava u kategoriju najskupljih. Finansiranje sporta invalida prate mnoge teškoće koje lakše prevazilaze ekonomski jake države. Druga osnovna teškoća jest veći broj usko specijalizovanih stručnjaka, potrebnih sportistima invalidima. Tako, na primer, određene sportske programe s gluvim osobama može sprovoditi samo stručna i kvalifikovana osoba, a uz to mora biti edukovana za komunikaciju s gluvim osobama. Slično je i s mentalno retardiranim osobama te s većim delom ostalih kategorija invalidnosti.

PREDLOG MERA

- **Uključiti što više osoba s invaliditetom u različite sportsko-rehabilitacijske programe te tako upotpuniti i oplemeniti njihov život;**
- **Proširiti aktivnost saveza u što više sportova, u skladu s afinitetima osoba s invaliditetom, te za to školovati kadrove;**
- **Opremiti postojeće sportske dvorane sa specifičnom opremom.**
- **Opremiti postojeće objekte u lečilištima opštine Novi Pazar**

PROJEKAT	KATEGORIJA	FIN.
Turističko rekreativno naselje i kamp Ribariće	Sport, turizam, rekreacija	
Planinski turizam – na širem prostoru planineRogozna koja posjeduje još neistražene prostore Osim skijanja		
Skijaški centar "Rogozna" Projekt podrazumijeva izgradnju. SRC "**Rogozna"** projektovan kao savremeni centar s kompletnom ponudom zimskih, a u drugoj fazi realizacije i ljetnih sadržaja. nalazi se na visini od 1.200 m	Planinski turizam,	
Zdravstveno turističko-sportski centar u **Novopazarskoj banji** **Multifunkcionalna Sportska sala za sportske pripreme klubova, desetak apartmana sa restoranom za smeštaj**	Sportsko-banjski turizam	
Revitalizacija dečijeg odmarišta na **Bagrima** Sanacija osnovne škole kao i izgradnja sportsko rekreacionog centra u dvorištu škole(multifunkcionalni sportski tereni koji se mogu pokriti i dobiti balon salu) Izgradnja objekata za smeštaj i ishranu oko 130 do 150 ležajeva Izgradnja bazena	Predškolci, đaci nižih razreda, sportski klubovi, Deca ometena u razvoju, osobe sa invaliditetom kao i osobe treće životne dobi(penzioneri)	
Izgradnja sportsko rekreativnog dečijeg kampa u prirodi na prostoru **Mali i veliki Turjak** **Smeštajni ptostor u obliku etno naselja za smeštaj najmanje 200 polaznika**	Predškolci, đaci, izviđači, ekolozi…..	
Zimsko sportski turizam – područja planina **Golija**, Rogozna pružaju mogućnost za zimske sportove Revitalizacija odnosno sanacija planinarskog doma na Goliji	Sport, rekreacija, turizam	
Dom borilačkih sportova "bK **Mladost"**	Projektovati	

	multifunkcionalni objekat za trenažne procese kao i restoranski proctor	
Fiskulturne sale za osnovne škole kojima nedostaju: Srednjo turistička škola, Osnovna škola: Desanka Maksimović(Cana) Đura Jakšić, Trnava Jošaniva, Lukare	Fiskulturne sale koje nedostaju	
Staze zdravlja : "Borići! – Hotkovo "Cokoviće" "Hodževo" "Kruševo"		
Biciklitičke staze za planinski biciklizam: "Pazarište" "Izbice! "Cokoviće"		

PROGRAMSKI MODUL BROJ 15
OPŠTE USLUGE LOKALNE SAMOUPRAVE

Tematska grupa

Red. br.	Ime i prezime	Aktivnost
1.	Esad Mahmutović	rukovodilac
2.	Meliha Ozgenli	Član
3.	Marko Slavković	Član
4.	Besar Hadžić	Član
5.	Nadia Hamzagić	Član
6.	Dženana Hamidović	Član
7.	Sead Hamidović	Član
8.	Dženan Salković	Član
9.	Vesna Radetić	Član

Ciljevi	Indikatori	Pokazatelji	
		Početna vrednost	Ciljna vrednost
Opšti prioritetni cilj: Unapređenje i modernizacija rada JLS i podizanje nivoa pružanja usluga građanima			
Cilj 1: - Održivo upravno i finansijsko funkcionisanje grada / opštine u skladu nadležnostima i poslovima lokalne samouprave - Unapređenje i modernizacija rada uprave JLS i gradske opštine	- Broj donetih akata organa i službi grada/opštine	2020. god: 203 2019. god: 219 2018. god: 263	
	- Broj ostvarenih usluga gradske/opštinske uprave (ukupan broj predmeta koji su u toku, broj rešenja, dozvola, potvrda i drugih dokumenata izdatih fizičkim i pravnim licima)	2020. god. Primljeno: 7467 Rešeno: 3442 2019. god. Primljeno:16090 Rešeno: 4699 2018. god. Primljeno: 7874 Rešeno: 5543	Rešeno: 100%
	- Broj sednica skupštine Grada	2020. god: 6 2019. god: 7 2018. god: 8	
	- Broj sednica gradskog veća	2020. god: 39 2019. god: 44 2018. god: 45	
	- Procenat rešenih predmeta u kalendarskoj godini	2020. god: 46% 2019. god: 29 % 2018. god: 70%	Rešeno: 100%
	- Broj programa stručnog usavršavanja koji su finansirani iz budžeta grada		
	- Broj službenika koji su pohađali programe stručnog usavršavanja	2020. god: 6 2019. god: 7	
	- Procenat budžeta koji se izdvaja za modernizaciju rada uprave (za pribavljanje računara i druge opreme za potrebe unapređenja rada uprave, nabavku softvera, itd)		
Cilj 2: Održavanje finansijske stabilnosti grada/opštine i finansiranje kapitalnih investicionih rashoda	- Učešće ukupnog zaduženja za finansiranje deficita tekuće likvidnosti u odnosu na ukupno ostvarene prihode budžeta lokalne vlasti u prethodnoj godini < 5%		
	- Učešće ukupnog dugoročnog zaduženja za kapitalne investicione rashode u odnosu na ukupno ostvarene tekuće prihode budžeta lokalne vlasti u prethodnoj godini < 50%		
	- Učešće ukupnog iznosa glavnica i kamata koje dospevaju u datoj godini na sva neizmirena dugoročna zaduženja za finansiranje kapitalnih investicionih rashoda u odnosu na ukupno ostvarene tekuće prihode budžeta lokalne vlasti u prethodnoj godini < 15%		

	- Tekući prihodi (izvor 01) / Ukupni prihodi > 65%		
	- Tekući rashodi / Tekući prihodi (izvor 01)<95%		
	- Učešće obaveza po dugovima u tekućim prihodima (izvor 01) ≤ 50%		
	- Učešće izdataka za servisiranje dugova u tekućim prihodima ≤ 15%		
	- Servisiranje duga / Rek. tekući suficit < 50%		
	- % kapitalnih investicija u odnosu na ukupne rashode		
Cilj 3:	- % izvornih prihoda grada/opštine uodnosu na ukupne tekuće prihode - Broj rešenih predmeta u odnosu na ukupan broj predmeta na godišnjem nivou		
Zaštita imovinskih prava i interesa grada/opštine Cilj 4: - Obezbeđena zaštita prava građana pred upravom i javnim službama grada/opštine i kontrola nad povredama propisa i opštih akata grada / opštinež - Organizovana pravna pomoć građanima	- Finansijski efekat rada pravobranilaštva na budžet grada/opštine - Broj podnetih pritužbi	2020. god: 542 2019. god: 743	
	- Ukupan broj pruženih usluga pravne pomoći	2020. god: 542 2019. god: 743	
	- Broj korisnika pravne pomoći (razvrstanih po polu)	Žene: 80% Muškarci: 20%	
Cilj 5: Efikasna organizacija inspekcijske službe i izveštavanje	- Broj usluga / korisnika pravne pomoći po zaposlenom u službi / organizacionoj jedinici u okviru uprave - Broj inspektora	1. radnik: 50% 2. radnik: 50%	
Cilj 6: UspostavljenI institucionalni uslovi u gradu / opštini za podršku aktivnom uključivanju mladih, podršku različitim društvenim aktivnostima mladih i kreativnom ispoljavanju njihovih potreba	- Broj korisnika usluga KZM (razvrstan po polu)	<u>2020. god.</u> 310 m i 360 ž <u>2019. god</u> 615 m i 752 ž <u>2018. god.</u> 530 m i 720 ž	
	- Broj organizovanih aktivnosti i projekata KZM	2020. god: 13 2019. god: 24 2018. god: 21	

Usluge lokalne samouprave:

I. **Usluga:** Izdavanje izvoda iz matičnih knjiga rođenih, umrlih, venčanih

Vršilac usluge: Odeljenje za opštu upravu

Opis: Na zahtev stranke, a na osnovu matičnih knjiga, izdaju se: izvod iz matične knjige rođenih, izvod iz matične knjige venčanih i izvod iz matične knjige umrlih (izvodi iz matičnih knjiga).

Izvodi iz matičnih knjiga sadrže poslednje podatke koji su upisani u matičnu knjigu do vremena izdavanja izvoda.

II. **Usluga:** Ispravka pogrešno upisanih i naknadni upis neupisanih podataka u matičnim knjigama

Vršilac usluge: Odeljenje za opštu upravu

Opis: Na zahtev stranke ili po službenoj dužnosti se vrši ispravka grešaka i dopuna podataka koji se vode u matičnim knjigama.

Stranka podnosi zahtev za ispravku podataka u matičnim knjigama. Uz zahtev prilaže dokaz gde je nastala greška - izvod iz matične knjige rođenih, matične knjige venčanih, matične knjige umrlih, uverenje o državljanstvu i dokaz kojim se ispravlja greška.

III. **Usluga:** Pravna pomoć

Vršilac usluge: Odeljenje za opštu upravu

Opis: Pružanje pravne pomoći građanima kako bi ostvarili svoja prava pred državnim i drugim organima. Za usluge koje pruža građanima, Služba pravne pomoći naplaćuje propisanu naknadu, a ostvareni prihodi su prihodi Gradske uprave koji se vode na računu Gradske uprave.

IV. **Usluga:** Sklapanje braka

Vršilac usluge: Odeljenje za opštu upravu

Opis: Posle identifikacije stavljanjem na uvid ličnih isprava, budući supružnici podnose usmeni ili pismeni zahtev za sklapanje braka matičaru opštine u kojoj žele da sklope brak. O usmenoj prijavi sačinjava se zapisnik o prijavi zaključenja braka, na osnovu podataka iz ličnih isprava budućih supružnika, uz koji se prilažu javne isprave propisane Porodičnim zakonom. Posle proglašenja da je brak zaključen matičar upisuje brak u matičnu knjigu venčanih. Upis braka u matičnu knjigu venčanih potpisuju supružnici svojim imenom i novim prezimenom, svedoci i matičar. Matičar uručuje supružnicima izvod iz matične knjige venčanih.

V. **Usluga:** Uverenje o državljanstvu

Vršilac usluge: Odeljenje za opštu upravu

Opis: Na zahtev stranke, a na osnovu matičnih knjiga, ovlašćeni matičar izdaje uverenje o državljanstvu. Uverenje o državljanstvu sadrži poslednje podatke koji su upisani u matičnu knjigu do vremena izdavanja uverenja.

VI. **Usluga:** Uverenje o slobodnom bračnom stanju

Vršilac usluge: Odeljenje za opštu upravu

Opis: Na zahtev stranke, a na osnovu matičnih knjiga, ovlašćeni matičar izdaje uverenja koja sadrže pojedine podatke upisane u matične knjige ili pojedine činjenice o ličnom stanju građana koje proizlaze iz tih podataka (uverenja).

Uverenja sadrže poslednje podatke koji su upisani u matičnu knjigu do vremena izdavanja uverenja.

VII. **Usluga:** Uverenje o zajedničkom domaćinstvu (inostrano)

Vršilac usluge: Odeljenje za opštu upravu

Opis: Na zahtev lica koja privremeno rade u inostranstvu vrši se overa obrazaca/uverenja o zajedničkom domaćinstvu. Cilj je povraćaj poreza koji se obračunava na zaradu, odnosno primanje dečijeg dodatka. Po okončanju postupka stranka dobija uverenje.

VIII. **Usluga:** Uverenje o životu za korisnika inostrane penzije

Vršilac usluge: Odeljenje za opštu upravu

Opis: Potvrda o životu je akt kojim korisnik prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja (penzija, renta, novčana naknada itd.) nosiocu osiguranja - isplatiocu davanja, dokazuje da je živ i da i dalje postoji pravni osnov za isplatu tog davanja. Potvrda o životu se po pravilu dostavlja jednom godišnje, na zahtev inostranog nosioca osiguranja, a može je overiti nosilac osiguranja – Republički fond za penzijsko i invalidsko osiguranje (u filijalama i ispostavama), opštinski organ uprave ili sud na osnovu ličnog prisustva korisnika davanja i uvida u njegovu ličnu ispravu.

IX. **Usluga:** Dečiji dodatak

Vršilac usluge: Odeljenje za društvene delatnosti

Opis: Uz zahtev za priznavanje prava na dečji dodatak, stranka podnosi propisanu dokumentaciju od značaja za rešavanje u ovom postupku. Stranka po okončanju postupka dobija rešenje.

X. **Usluga:** Finansiranje celodnevnog boravka dece samohranih roditenja u Predškolskoj ustanovi “Mladost”

Vršilac usluge: Odeljenje za društvene delatnosti

Opis: Pravo na finansiranje celodnevnog boravka dece samohranih roditelja u Predškolskoj ustanovi “Mladost” ostvaruje samohrani roditelj, staratelj, odnosno usvojilac na osnovu podnetog zahteva sa propisanim dokazima.

XI. **Usluga:** Finansiranje celodnevnog boravka petog i svakog narednog novorođenog deteta u Predškolskoj ustanovi “Mladost”

Vršilac usluge: Odeljenje za društvene delatnosti

Opis: Pravo na finansiranje celodnevnog boravka petog i svakog narednog novorođenog deteta u Predškolskoj ustanovi “Mladost” ostvaruje roditelj na osnovu podnetog zahteva sa propisanim dokazima. Navedeno pravo se priznaje od dana podnošenja zahteva nadležnom organu Gradske uprave.

XII. **Usluga:** Jednokratna novčana pomoć porodici sa petim i svakim naredno novorođenim detetom

Vršilac usluge: Odeljenje za društvene delatnosti

Opis: Pravo na jednokratnu novčanu pomoć ostvaruje roditelj sa petim i svakim drugim narednim novorođenim detetom na osnovu podnetog zahteva sa propisanim dokazima. Zahtev se podnosi najkasnije do navršena tri meseca života deteta/dece.

XIII. **Usluga:** Jednokratna novčana pomoć porodici u kojoj se rode blizanci - dvoje ili više dece

Vršilac usluge: Odeljenje za društvene delatnosti

Opis: Pravo na jednokratnu novčanu pomoć u iznosu od 20.000,00 dinara ostvaruje majka ukoliko su ispunjeni sledeći uslovi: (1) da je u jednom porođaju rođeno dvoje dece; (2) da je državljanin Republike Srbije; (3) da u momentu rođenja dece ima prebivalište na teritoriji grada Novog Pazara. Pravo na jednokratnu novčanu pomoć ostvaruje se podnošenjem zahteva organu Gradske uprave nadležnom za društvene delatnosti, uz dostavljanje propisanih dokaza. Zahtev se podnosi najkasnije do navršena tri meseca života dece.

XIV. **Usluga:** Novčana pomoć samohranim roditeljima dva puta godišnje

Vršilac usluge: Odeljenje za društvene delatnosti

Opis: Svrha administrativnog postupka je da samohrani roditelj ostvari svoje pravo na dobijanje novčane pomoći dva puta godišnje, pod uslovima i na način propisan Odlukom Skupštine grada Novog Pazara. Podnosilac zahteva koji ispunjava propisane uslove

(samohrani roditelj sa prebivalištem na teritoriji grada Novog Pazara), podnosi zahtev sa odgovarajućim dokazima organu Gradske uprave nadležnom za društvene delatnosti.

XV. **Usluga:** Novčana pomoć samohranim roditeljima dva puta godišnje

Vršilac usluge: Odeljenje za društvene delatnosti

Opis: Svrha administrativnog postupka je da samohrani roditelj ostvari svoje pravo na dobijanje novčane pomoći dva puta godišnje, pod uslovima i na način propisan Odlukom Skupštine grada Novog Pazara. Podnosilac zahteva koji ispunjava propisane uslove (samohrani roditelj sa prebivalištem na teritoriji grada Novog Pazara), podnosi zahtev sa odgovarajućim dokazima organu Gradske uprave nadležnom za društvene delatnosti.

XVI. **Usluga:** Inicijativa za promenu i/ili donošenje akata koji su u nadležnosti organa Grada

Vršilac usluge: Odeljenje za skupštinske poslove, poslove Gradonačelnika i gradskog veća

Opis: Svrha postupka je ukazivanje na probleme i nepravilnosti kod postojećih gradskih pravnih akata i podnošenje inicijativa za njihovu promenu. Ovim postupkom se doprinosi rešavanju problema fizičkih lica, pravnih lica i drugih subjekata.

XVII. **Usluga:** Prijava komunalnih problema

Vršilac usluge: Odeljenje za skupštinske poslove, poslove Gradonačelnika i gradskog veća

Opis: Svrha postupka je rešavanje komunalnih problema u gradu, na osnovu prijave od strane zainteresovanih/ugroženih lica. Zahtev za rešavanje određenih komunalnih problema se prosleđuje nadležnom odeljenju i u predviđenom roku stranka dobija odgovor o merama/aktivnostima koje će se preduzeti po podnetom zahtevu.

XVIII. **Usluga:** Prijem kod predsednika Skupštine grada/gradonačelnika

Vršilac usluge: Odeljenje za skupštinske poslove, poslove Gradonačelnika i gradskog veća

Opis: Upoznavanje predsednika Skupštine grada/gradonačelnika i lica na funkcijama u Skupštini grada sa aktuelnim problemima od strane građana i pravnih lica i uspostavljanje saradnje sa Skupštinom grada/Kabinetom gradonačelnika. Zainteresovani građanin, preduzetnik, predstavnik preduzeća, predstavnik udruženja, i dr. podnosi zahtev, koji stručna služba obrađuje. Nakon dogovora sa funkcionerom, stručna služba šalje odgovor podnosiocu zahteva.

XIX. **Usluga:** Pritužbe na rad organa lokalne samouprave, javnih preduzeća, javnih ustanova čiji je osnivač grad Novi Pazar

Vršilac usluge: Odeljenje za skupštinske poslove, poslove Gradonačelnika i gradskog veća

Opis: Rešavanje u upravnom postupku u drugom stepenu o pravima i obavezama građana, preduzeća, ustanova i drugih organizacija u upravnim stvarima iz nadležnosti Grada Novog Pazara, na njihov zahtev.

XX. **Usluga:** Građevinska dozvola

Vršilac usluge: Odeljenje za urbanizam i izgranju

Opis: Nakon dobijanja lokacijskih uslova, stranka podnosi zahtev za izdavanje građevinske dozvole sa propisanom dokumentacijom u štampanoj i elektronskoj formi (formati dwg, dwf ili pdf). Na osnovu pravosnažne građevinske dozvole, plaćenog odnosno dogovorenog načina plaćanja doprinosa i prijave radova, može se pristupiti građenju objekta. Građevinska dozvola prestaje da važi ako se ne otpočne sa građenjem objekta u roku od dve godine.

XXI. **Usluga:** Informacija o lokaciji

Vršilac usluge: Odeljenje za urbanizam i izgranju

Opis: Zahtev za izdavanje informacije o lokaciji može podneti bilo koje zainteresovano lice Odeljenju za urbanizam i izgradnju. Nakon identifikacije parcele i analize planskog dokumenta izrađuje se informacija o lokaciji, koja sadrži podatke o mogućnostima i ograničenjima gradnje na konkretnoj kat. parceli.

XXII. **Usluga:** Inicijativa za izmenu Prostornog/Urbanističkog plana

Vršilac usluge: Odeljenje za urbanizam i izgranju

Opis: Skupština grada donosi odluku o izradi odgovarajućeg planskog dokumenta. Na osnovu odluke, pristupa se pribavljanju uslova od javnih preduzeća i institucija. Nakon izrade nacrta plana i izvršene stručne kontrole, oglašava se javni uvid u roku od 30 dana, kada zainteresovana pravna i fizička lica mogu da podnesu primedbe isključivo u pisanom obliku. Podnosilac primedbe na nacrt planskog dokumenta, po potrebi, može svoje primedbe da obrazloži pred komisijom. Nakon javnog uvida i postupanja po stavovima Komisije za planove u vezi primedbi, Skupština grada usvaja planski dokument, na osnovu koga stranka stiče pravo da gradi odgovarajući objekat.

XXIII. **Usluga:** Lokacijski uslovi i izmena lokacijskih uslova

Vršilac usluge: Odeljenje za urbanizam i izgranju

Opis: Lokacijski uslovi su javna isprava koja sadrži podatke o mogućnostima i ograničenjima gradnje na katastarskoj parceli koja ispunjava uslove za građevinsku parcelu, a sadrži sve uslove za izradu tehničke dokumentacije. Lokacijski uslovi se izdaju za izgradnju, odnosno dogradnju objekata za koje se izdaje građevinska dozvola, kao i za objekte koji se priključuju na komunalnu i drugu infrastrukturu. Lokacijski uslovi važe 12 meseci od dana izdavanja ili do isteka važenja građevinske dozvole. Stranka podnosi

zahtev lokalnoj samoupravi sa propisanom dokumentacijom u štampanoj i elektronskoj formi (formati dwg, dwf ili pdf).

XXIV. **Usluga:** Upotrebna dozvola

Vršilac usluge: Odeljenje za urbanizam i izgranju

Opis: Upotrebna dozvola se izdaje kada se utvrdi da je objekat, odnosno deo objekta podoban za upotrebu u skladu sa zakonom i drugim propisima. Stranka podnosi zahtev lokalnoj samoupravi sa propisanom dokumentacijom u štampanoj i elektronskoj formi (formati dwg, dwf ili pdf).

XXV. **Usluga:** Otkup stana

Vršilac usluge: Odeljenje za imovinsko-pravne poslove

Opis: Svrha je omogućavanje korisnicima stanova u državnoj svojini da otkupe stanove kao nosioci stanarskog prava. Nosilac prava raspolaganja na stanu u društvenoj svojini i vlasnik stana u državnoj svojini (nosilac prava raspolaganja), dužan je da nosiocu stanarskog prava, odnosno zakupcu koji je to svojstvo stekao do dana stupanja na snagu Zakona o stanovanju (nosilac stanarskog prava), na njegov zahtev podnet u pismenoj formi omogući otkup stana koji koristi, pod uslovima propisanim Zakonom. Takođe, dužan je da isto omogući: bračnom drugu i deci rođenoj u braku i van braka, usvojenoj i pastorčadi, koji zajedno sa nosiocem stanarskog prava stanuju u tom stanu, uz pismenu saglasnost nosioca stanarskog prava, s tim što se saglasnost može dati samo jednom licu. Nosilac stanarskog prava podnosi zahtev sa propisanom dokumentacijom organu Gradske uprave nadležnom za imovinsko-pravne poslove koji odlučuje u ovom pravnom poslu. O otkupu stana zaključuje se u pismenoj formi ugovor o otkupu.

XXVI. **Usluga:** Otkup stana

Vršilac usluge: Odeljenje za imovinsko-pravne poslove

Opis: Svrha je omogućavanje korisnicima stanova u državnoj svojini da otkupe stanove kao nosioci stanarskog prava. Nosilac prava raspolaganja na stanu u društvenoj svojini i vlasnik stana u državnoj svojini (nosilac prava raspolaganja), dužan je da nosiocu stanarskog prava, odnosno zakupcu koji je to svojstvo stekao do dana stupanja na snagu Zakona o stanovanju (nosilac stanarskog prava), na njegov zahtev podnet u pismenoj formi omogući otkup stana koji koristi, pod uslovima propisanim Zakonom. Takođe, dužan je da isto omogući: bračnom drugu i deci rođenoj u braku i van braka, usvojenoj i pastorčadi, koji zajedno sa nosiocem stanarskog prava stanuju u tom stanu, uz pismenu saglasnost nosioca stanarskog prava, s tim što se saglasnost može dati samo jednom licu. Nosilac stanarskog prava podnosi zahtev sa propisanom dokumentacijom organu Gradske uprave nadležnom za imovinsko-pravne poslove koji odlučuje u ovom pravnom poslu. O otkupu stana zaključuje se u pismenoj formi ugovor o otkupu.

PROGRAMSKI MODUL BROJ 15A
BEZBEDNOST i ZAŠTITA GRAĐANA

Tematska grupa

1. Hajrudin Hajrović, rukovodilac, e-mail: hajrudinnn@hotmail.com

Poštovani građani i građanke,

Savet za bezbednost Grada Novog Pazara je opredeljen da razvija i unapređuje sve aspekte bezbednosti. Poseban značaj posvećuje stvaranju uslova za unapređenje ljudske bezbednosti, koja naglašava zaštitu ekonomske, ekološke, zdravstvene, političke i svake druge bezbednosti pojedinca i zajednice, a koristiće najbolje primere multisektorskog i preventivnog prilaza rešavanju problema. Vladavina prava, transparentnost i odgovornost predstavljaju važne instrumente za unapređenje bezbednosti čoveka. Savet je posebno posvećen poboljšanju uloge i položaja dece, mladih i žena kao i drugih ranjivih grupa u procesima odlučivanja uz obezbeđenje ravnopravnosti i jednake zastupljenosti.

Za sprovođenje ovog plana poseban značaj ima operativno funkcionisanje Saveta i njegovih članova. Donošenje odgovarajućih akcionih planova, blagovremeno prikupljanje i razmena podataka i informacija, povezivanje rada službi i jačanje njihovih organizacionih, ljudskih i materijalnih kapaciteta predstavljaju neophodan preduslov za ostvarivanje ciljeva lokalne bezbednosti.

Zadatak Saveta za bezbednost je da prati i utvrđuje nivo uspešnosti primene ovog Plana i predlaže adekvatne mere za njegovo inoviranje kada to budu nalagale promene koje se događaju u zajednici i okruženju. Sastav Saveta određen je odlukom Skupštine Grada, tako da su članovi i članice predstavnici relevantnih institucija. Sa druge strane, ovaj dokument je pravljen kao plan i vodič za rad Saveta za bezbednost, sa posebnim ciljem da otvori prostor za angažovanje drugih institucija i organa koja nisu članovi shodno problemima bezbednosti koji se pojavljuju. i što je najvažnije, ovaj dokument javne politike otvara prostor za učešće građana i građanki kao najzainteresovanijih za uslove u kojima žive i rade. Realizacijom projektovanih ciljeva zajedno ćemo unaprediti briga o pojedincu, porodici i društvu, a time i ukupnu bezbednost zajednice.

Hajrudin Hajrović
Predsednik Saveta za bezbednost Novog Pazara

Plan Saveta za bezbednost Novog Pazara

Okruženje i uloga saveta bezbednosti

Kontekst

Delovanje lokalnog saveta za bezbednost usmereno je na zaštitu života i imovine građana, sprečavanje drugih izazova, rizika i pretnji bezbednosti. Za ostvarivanje ovih ciljeva savet je usmeren ka preventivnom delovanju. U tu svrhu je i napisan je ovaj plan koji treba da bude vodič kako da dođemo do bezbednog i sigurnog grada za sve žitelje i goste Novog Pazara.

Siromaštvo je jedan od najvažnijih problema koji na razne načine može biti bezbednosni rizik. Ono je prouzrokovano lošom privatizacijom, ekonomskom krizom, velikom migracijom selo-grad i visokom stopom nezaposlenih. Povećanje stope siromaštva ogleda se u velikom broju otpuštenih radnika i smanjenju primanja, nemogućnosti nalaženja zaposlenja.

Od ukupno 22000 stanovnika Novog Pazara koji su na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje, 30 % njih je starosti između 15-34 godina. Procenjuje se da je stopa nezaposlenosti mladih Novog Pazara znatno veća u odnosu na republički prosek.[1] Siromaštvo starih idece je veliki problem, a u poslednje vreme se aktivno radilo na poboljšanju uslova života Roma kao ugrožene populacija.

Kako su ekonomska stabilnost i sigurnost osnovni preduslovi za realizaciju ciljeva politike Saveta za bezbednost, članovi će raditi na stvaranju povoljne klime i uslova za domaće i strane investitore uz saradnju sa svim akterima koji mogu da doprinesu bržem ekonomskom rastu. Ekonomski rast i razvoj smanjuju verovatnoću nastajanja ostalih bezbednosnih rizika i pretnji. Savet će se aktivno baviti smanjenjem učešća sive ekonomije u ukupnoj ekonomiji kroz stimulisanje zdravog ekonomskog sistema posebno razvoja malih i srednjih preduzeća, kontinuiranim ulaganjem u poljoprivredu, razvoj turizma i jačanje institucionalnih okvira vezanih za kvalitet životne sredine. Ciljevi ekonomske politike jesu razvoj i ostvarivanje ekonomske stabilnosti uz unapređenje životnog standarda građana i ublažavanje i otklanjanje svih negativnih ekonomsko-socijalnih posledica tranzicije. Savet će u potpunosti podržati Plan održivog razvoja Grada i pripadajućeg akcinog plana.

Analiza situacije u Novom Pazaru omogućila je identifikaciju najvažnijih problema bezbednosti koji su postali važni prioriteti kojim će se Savet za bezbednost voditi u narednim godinama.

Da bi radna grupa koja je radila ovaj plan imala što relevantnije informacije, odnosno da bi se u ovoj fazi planiranja dobilo što više mišljenja građana, obavljeni su razgovori o bezbednosti u Novom Pazaru sa predstavnicima lokalnih organizacija civilnog društva, organizovane fokus grupe sa mladima i predstavnicama populacije žena. Ovi razgovori uglavnom su potvrdili nalaze ranijih istraživanja i ukazali na dodatne rizike. Siromaštvo je najčešće upotrebljavana reč. Nezaposlenost se smatra pretnjom za bezbednost i uzrokom drugih problema. Većina sagovornika koristi izraz – nebezbednost. U najtežoj situaciji su romska zajednica, mladi, žene i osobe sa invaliditetom. Vršnjačko nasilje je u ekspanziji, a opšta bezbednosna situacija znatno

lošija na seoskom području nego u gradu, posebno su zapostavljeni i ugroženi mladi, stari i nemoćni. Za žene žrtve nasilja koje u strahu napuštaju dom, najčešće vodeći decu sa sobom, trenutno ne postoji mogućnost brzog smeštaja. Problematično medijsko izveštavanje (često i netačno) na lokalnom i nacionalnom nivou i pojedini web portali, doprinose osećaju nesigurnosti i nebezbednosti.

Smanjenje vršnjačkog nasilja moguće je postići permanentnom saradnjom relevantnih institucija, posebno škola, lokalne samouprave, roditelja i učenika. Na prvom mestu, značajno je podizanje svesti i znanja učenika/učenica, roditelja, nastavnika i drugih zaposlenih u školi o ovom fenomenu, uspostavljanje vrednosti i pravila ponašanja u školi, izgradnja i funkcionisanje takozvane zaštitne mreže, obezbeđenjem sistema saradnje škole sa drugi službama i procedura za upućivanje slučajeva nasilja tim službama. Učenike treba osposobiti da, u skladu sa dogovorenim vrednostima i pravilima, znaju kada, zbog čega i kome u školi treba da se obrate. Da bi sistem funkcionisao neophodno je definisati parametre koji daju odgovor na pitanje da li škola uspostavila mehanizam za adekvatan odgovor na učeničke potrebe, a moraju se utvrđeni indikatori na osnovu kojih se škola smatra sigurnim okruženjem za decu i mlade. To postaje briga ukupne zajednice.

Kontinuirana i efikasna saradnja sa verskim zajednicama, stvaranje okruženja povoljnog za odrastanje i ulazak u svet odraslih i rešavanje egzistencijalnih problem mladih treba da smanje opasnost od verskog fanatizma i ekstremizma kao potencijalne opasnosti. Dodatno, socijalna kohezija, kao bitan element za napredovanje i razvoj zajednice, dalje se mora graditi na toleranciji, međusobnom razumevanju i uvažavanju, solidarnosti sa ugroženim grupama, pojedincima i pojedinkama.

Jedan od većih izazova za bezbednost u Novom Pazaru je pojava huligana na sportskim manifestacijama. Skoro svaka fudbalska utakmica u Gradu se proglašava za događaj visokog rizika, jer su navijačke grupe često "u sukobu " sa navijačima drugih klubova . Huligani neretko ometaju ljubitelje sportskih događaja da prate utakmice izazivaju prekide ili incidente. Većina huligana su mlađi adolescenti, odrasli ili maloletnici sa kriminalnim dosijeima.

Od lakših krivičnih dela, prema navodima policije i predstavnika lokalne samouprave, pljačke su učestale na periferiji, dok su krađe automobila i džeparenja karakteristični za centar grada. Ima i dela sa elementima nasilja.

Osnovni cilj socijalne politike saveta čine zadovoljavanje potreba građana, zaštita njihovih prava i unapređenje njihove bezbednosti.

Iako nije direktno vidljiva, prostitucija je prisutna na teritoriji Novog Pazara. Iako je to problem, treba ući u trag organizatorima prostitucije i vlasnicima klubova, te se boriti za eliminisanje ove pojave.

Evidentno je postojanje razlika i varijacija u pružanju zdravstvene zaštite i ishodima po zdravlje za iste ili slične pacijente u različitim regionima Republike Srbije. Kvalitet zdravstvenih usluga se razlikuje čak i u jednoj zdravstvenoj ustanovi. Gradjani, s pravom, očekuju dobru zdravstvenu zaštitu koja im pripada po svim zakonskim propisima i rizike po njihovo zdravlje

čini manjim. Istovremeno, podaci ukazuju na važnost zdravstvene prevencije. Tome može doprineti kontinuirano i plansko jačanje kompetencija zdravstvenih radnika, obnavljanje i inoviranje zdravstvene tehnike i tehnologija koja se primijenjuje u svrhu prevencije, dijagnostike, lečenja ili rehabilitacije. Tako se omogućava bezbednost pacijenta u skladu sa postojećom regulativom i pravilima struke i etike.

Trgovina narkoticima je takođe prisutna, delom zbog blizine granice Crne Gore i administrativne linije sa Kosovom.Takođe zbog blizine Kosova, vrši se krijumčarenje robe u dva smera, roba iz Srbije ide „fiktivno“na Kosovo i Metohiju radi oslobađanja od PDV-a, a roba sumnjivog kvaliteta i bez deklaracija se sa Kosova prebacuje ilegalnim kanalima u Srbiju.

Loše regulisan saobraćaj je jedan od većih problema za stanovnike Novog Pazara . U odsustvu obilaznice, deo tranzitnog saobraćaja prolazi kroz grad i stvara gužve u centru . Tome doprinose uske saobraćajnice, mali prostor za pešake i veliki broj vozila. Nedostatak prostora za parkiranje uzrok parkiranja na trotoarima i drugim nedozvoljenim mestima, što dodatno otežava odvijanje saobraćaja , a pešake dovodi u opasnost.

Teritorija Novog Pazara je rizična i zbog bujičnih i planinskih reka i česte pojave klizišta. Problem je delimično rešen izgradnjom mini-brana u jednom delu toka (na izvoru) i time se sprečava da voda poplavi grad. Značajnu ulogu u ostvarivanju sigurnosti ima i adekvatna priprema sistema za vanredne situacije. Tu je neophodno izgraditi moderni sistema ranog upozorenja, preventivne zaštite i spasavanja. Razvijanje kapaciteta zajednice za upravljanje kriznim situacijama organizovanjem građana i efikasnim sistemom informisanja, stvaraju se uslovi za efikasniju zaštitu života, zdravlja i imovine građana i očuvanje životne sredine. Posebno su značajne pripreme za delovanje u vanrednim situacijama, za slučaj elementarnih nepogoda, požara, tehničkih i tehnoloških nesreća i drugih opasnosti.

Bogato kulturno i istorijsko nasleđe Grada, kao deo svetske kulturne baštine, predstavlja i osnovu za zaštitu nacionalnih i kulturnih vrednosti i doprinosi jačanju identiteta zajednice koja živi u ovoj sredini vekovima u zajedništvu i miru. Tu baštinu je potrebno adekvatno predstaviti javnosti i zaštititi.

Informaciono komunikacione tehnologije predstavljaju nezamenjiv deo savremenog života. Integracija ICT u obavljanju svakodnevnih aktivnosti i poslova postala je neophodna. Sa druge strane, zloupotrebe mogu da ugroze dostupnost, privatnost i integritet građana, njihovu bezbednost, a to utiču na funkcionisanje zajednice kao celine.

Model „policija u zajednici“, koji se zasnova na ideji da policija i građani rade zajedno za opšte dobro, će omogućiti efikasnije rešavanje problema kriminala, nasilja i drugih pojava u lokalnoj zajednici koji izazivaju strah i nesigurnost. Da bi primena modela imala najbolje rezultate, nužne su izmene prevaziđene sistematizacije radnih mesta u Policijskoj upravi Novi Pazar i povećanje broja policijskih službenika.

U postizanju postavljenih ciljeva će pomoći komunalna policija čije se angažovanje očekuje u narednom periodu. Komunalna policija će pružati pomoć nadležnim organima grada, kao i preduzećima, organizacijama i ustanovama koje na osnovu odluke skupštine grada odlučuju o

pojedinim pravima građana, pravnih lica i drugih stranaka. Komunalna policija će preduzimati hitne mere zaštite životne sredine, zaštite od elementarnih i drugih nepogoda, zaštite od požara i druge zaštite iz nadležnosti grada, kada te mere ne mogu pravovremeno da preduzmu drugi nadležni organi grada i ovlašćene organizacije, ili će im pomagati u suzbijanju ovih pojava.

Smatramo da važnu pretpostavku ostvarivanja i unapređenja bezbednosti i sigurnosti čini saradnja Saveta sa državnim organima i drugim institucijama, školama, strukovnim udruženjima, verskim zajednicama, medijima, organizacijama civilnog društva i građanima. Multisektorski pristup vodi do jačanja odnosa poverenja, izgrađuje i jača bezbednost i rešavanje bezbednosnih problema.

Prevencija je osnovni stub bezbednosti i zato Savet radi na pravovremenoj identifikaciji problema, prikupljanju informacija i preduzimanju aktivnosti za sprečavanje i suzbijanje uzroka, rizika i pretnji bezbednosti.

Generalna orijentacija u period 2021-2030

Vizija

Novi Pazar siguran, ekonomski razvijen grad u kojem se građani, građanke i gosti grada osećaju bezbedno i uživaju sva prava zasnovana na Ustavu i zakonima.

Misija

Bezbednost ljudi u Novom Pazaru je naša najveća briga. Zato je naša misija unapređenje lične i imovinske sigurnosti, uslova života i ugleda grada. To ćemo postići iniciranjem koordinacije rada relevantnih aktera u gradu i sprovođenjem niza aktivnosti koje će uključiti celokupnu društvenu zajednicu.

Da bismo ispunili misiju neprestano ćemo raditi na jačanju kompetencija članova Saveta za bezbednost. Sarađivaćemo sa nizom relevantnih aktera u Novom Pazaru, a kada je potrebno i šire:organi i tela lokalne samouprave, Policijska uprava Novi Pazar (Ministarstvo unutrašnjih poslova), sudovi itužilaštva (Ministarstvo pravde), Centar za odbranu (Ministarstvo odbrane), Školska uprava - kancelarija Novi Pazar, škole, univerziteti, predškolske ustanove (Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja), Uprava za izvršenje krivičnih sankcija (Ministarstvo pravde), Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture, Nacionalna služba za zapošljavanje, druge lokalne samouprave, Centar za socijalni rad, Kancelarija za mlade Novi Pazar, Dom zdravlja, Zavod za javno zdravlje, Opšta bolnica (Ministarstvo zdravlja); sportske institucije, verske zajednice, političke partije, Nacionalni savet Bošnjake nacionalne manjine, mediji, biznis zajednica, marginalizovane grupe (Romi, žene, mladi, osobe sa invaliditetom...), neformalne verske zajednice, nevladine organizacije…

Vrednosti

Savet za bezbednost Novog Pazara će se u svom radu voditi sledećim vrednostima:
Odlučnost

Mi identifikujemo najvažnije oblasti bezbednosti i sigurnosti u našem gradu i rešeni smo da učinimo sve što je u okviru naše nadležnosti kako bi Novi Pazar bio i ostao miran grad, poželjan za život.

- Transparentnost

Naš rad je u potpunosti vidljiv kako za osnivače, tako i za sve građane Novog Pazara. Sve informacije o radu i aktivnostima biće dostupne na sajtu Grada, preko medija, kao i u direktnomkontaktu sa građanima.

- Tolerancija

Članovi Saveta se prema svim građankama i građanima ophode sa poštovanjem i trude da kulturu uvažavanja različitosti afirmišu među sugrađanima.

- Odgovornost

Mi u okviru poverenog mandata polažemo račun o svom radu osnivaču i građanima Novog Pazara. Predloge politika, mera i aktivnosti donosimo u najboljem interesu bezbednosti zajednice i sigurnosti građana Novog Pazara

- Poštenje

Smatramo da je poštenje svakog člana garancija i vrlina Saveta za bezbednost. Poštenje vidimo kao moralnu vrlinu važnu za opstanak i bezbednost svakog civilizovanog društva, a suprotno ponašanje kao osnov za strah, nepoverenje i narušavanje kohezije u zajednici.

- Lojalnost prema zajednici

Dobrobit naše zajednice glavna je briga članova Saveta. Zato ćemo raditi sa punim integritetom, vodeći računa da zadobijemo i održavamo poverenje građana zbog kojih postojimo.

- Kooperativnost

Saradljivost u radu postiženo sinergičnim delovanjem svih članova jer ono donosi najbolje rezultate. Smatramo da kooperativnost mora odlikovati unutrašnji rad samog Saveta, ali i odnos njegovih članova prema drugim institucijama i pojedincima i sa građanima.

- Savesnost

Obaveze kojih smo se prihvatili ispunjavamo sa punim osećajem za njihovu važnost i za dobrobit svih građana i građanki.

- Istrajnost

Dosledno nastojanje da se reše problemi bezbednosti i sigurnosti u Novom Pazaru su vodilja kojanam pomaže da nastavimo da radimo na njima i kada se nešto čini neizvodljivim.

- Izvrsnost

Predano radimo nastojeći da postignemo najbolje rezultate. Najposvećeniji rad svakog članajedino može dovesti do izvrsnosti ukupnih efekata.

- Timski rad

Mi radimo timski. Samo međusobnim poštovanjem, saradnjom, informisanjem i zajedničkimdonošenjem odluka postižemo najbolje rezultate.

Glavni prioriteti

1. Bezbednost i sigurnost građana i građanki i njihove imovine na teritoriji Novog Pazara
2. Porodica - sigurno mesto bez nasilja
3. **Zdrav život za sve građane**
4. Kvalitetan život za mlade Novog Pazara
5. **Savet za bezbednost koji radi u skladu sa potrebama sredine za sigurnošću**

Prioritet 1

Bezbednost i sigurnost građana i građanki i njihove imovine na teritoriji Novog Pazara

Ovim prioritetom obezbeđuje se zaštita lica i imovine kroz poštovanje prava i sloboda, javnog reda i mira i imovinske sigurnosti građana i drugih društvenih vrednosti. U ostvarivanju ovog cilja zajednički deluju zakonodavni, izvršni i sudski organi, kao i drugi akteri koji imaju uticaj na bezbednost.

Cilj 1.

Očuvanje stabilnog javnog reda i mira na javnim skupovima, svakodnevno na ulicama, u naseljima i u zatvorenim javnim prostorima kroz implementaciju utvrđenog efikasnog mehanizma za saradnju relevantnih aktera

Očekivani rezultati

- Smanjen broj prekršaja iz oblasti javnog reda i mira za 20 %
- Smanjen broj povratnika kao učinilaca prekršaja iz oblasti javnog reda i mira za 40%
- Savet za bezbednost aktivno uključen u planiranje obezbeđenja javnih skupova visokog rizika
- Označena sva mesta na kojima postoji povećana opasnost po narušavanje javnog reda i mira, podaci ustupljeni nadležnim službama uz preporuku da dostave izveštaj o svojim aktivnostima preduzetim po ovoj preporuci
- Lokalnoj samoupravi preporučeno postavljanje video nadzora na najrizičnijim mapiranim mestima. (odmah po mapiranju)

Red na javnim skupovima se u potpunosti održava: sportske i kulturne priredbe, politički skupovi i verski skupovi

- Ulice, naselja i druga javna mestima su sigurnija za 50 %
- Kontrola bezbednosti u zatvorenim prostorima (ugostiteljski objekti, kladionice, kockarnice...)poboljšana za 50 %
- Povećan broj zaposlenih policijskih službenika za 20% izmenom zastarele sistematizacije u policijskoj upravi Novi Pazar.

Indikatori:

Kvalitativni

- Poboljšan osećaj sigurnosti građana i građanki
- Uključenost Saveta za bezbednost u planiranje obezbeđenja javnih skupova visokog rizika

- Atmosfera na javnim skupovima
- Broj prekršaja iz oblasti javnog reda i mira
- Odnos broja lakših i težih prekršaja
- Prisustvo građana na javnim skupovima, u ugostiteljskim objektima i na javnim mestima
- Broj označenih mesta na kojima postoji povećana opasnost po narušavanje javnog reda i mira
- Broj mesta koja treba označiti kao mesta na kojima postoji povećana opasnost po narušavanje javnog reda i mira
- Pokrivenost video nadzorom mesta mapiranih kao najrizičnija za javni red i mir
- Broj privedenih koji remete javni red i mir na javnim skupovima
- Broj privedenih koji remete javni red i mir u zatvorenim prostorima kao što su ugostiteljski objekti, kladionice, kockarnice
- Broj novozaposlenih policijskih službenika
- Broj procesuiranih izgrednika

Cilj 2

Smanjivanje broja krivičnih dela sa elementima nasilja povezivanjem rada ključnih relevantnih akteraza ove probleme i ohrabrivanjem građana za prijavljivanje i svedočenje

Očekivani rezultati

- Savet preporučio lokalnoj samoupravi da otvori poseban „prozor“ na sajtu grada Novog Pazara za prijave krivičnih dela sa elementima nasilja i narkomanije uz zaštite identiteta građana
- Uključivanje građana
- Smanjen broj krivičnih dela sa elementima nasilja za 20%
- Smanjen broja krivičnih dela sa elementima nasilja izvršenih od strane NN učinilaca za 20%
- Povećana efikasnost rasvetljavanja krivičnih dela sa elementima nasilja za 20%
- Smanjen broj povratnika u vršenju krivičnih dela sa elementima nasilja
- Smanjen broj najtežih krivičnih dela sa elementima nasilja (ubistva i teže telesne povrede)
- Smanjen broj maloletnika kao izvršilaca i žrtava krivičnih dela sa obeležjima
- Smanjen broj izvršenih krivičnih dela sa elementima nasilja koja su za posledicu imala uznemiravanje javnosti
- Smanjen broj krivičnih dela sa elementima nasilja izvršenih upotrebom hladnog oružja
- Kontinuirana medijska pokrivenost

Indikatori
Kvalitativni:

- Osećaj bezbednosti građana
- Efikasnost rasvetljavanja krivičnih dela sa elementima nasiljaKvantitativni:

- Broj prijava krivičnih dela sa elementima nasilja i narkomanije na „prozoru“ sajta Grada
- Broj krivičnih dela sa elementima nasilja
- Broja krivičnih dela sa elementima nasilja izvršenih od strane NN učinilaca
- Broj povratnika u vršenju krivičnih dela sa elementima nasilja
- Broj najtežih krivičnih dela sa elementima nasilja (ubistva i teže telesne povrede)
- Broj maloletnika kao izvršilaca i žrtava krivičnih dela sa obeležjima nasilja
- Broj žena žrtava nasilja
- broj izvršenih krivičnih dela sa elementima nasilja koja su za posledicu imala uznemiravanjejavnosti
- broj krivičnih dela sa elementima nasilja izvršenih upotrebom hladnog oružja

Cilj 3

Suzbijanje proizvodnje, stavljanje u promet i korišćenje droga u Novom Pazaru saradnjom Saveta sa svim relevantnim akterima, drugim lokalnim samoupravama i sa građanima i građankama.

OČEKIVANI REZULTATI

- Napravljena i redovno ažurirana mapa kritičnih mesta gde se vrši ulična prodaja i konzumiranje opojne droge i sve relevantne institucije upoznate sa mapom
- Uspostavljena redovne komunikacije sa savetima za bezbednost opština-gradova sa kojima postoji povezanost narko-tržišta sa Novim Pazarom uz dostavljanje podataka dobijenih tim putem nadležnim službama
- Savet preporučuje državnim organima nadležnim za suzbijanje ilegalne trgovine narkoticima da ojačaju kapacitete nadležnih službi.
- Smanjen broj novoregistrovanih korisnika opojnih droga za 20 %
- Smanjen broj maloletnih korisnika opojnih droga za 20 %
- Povećan broja zaplena opojne droge za 20%
- Na godišnjem nivou povećan broj informacija dobijenih od građana
- Građani aktivno učestvuju i sarađuju na suzbijanju narkomanije
- Aktivno učešće medija u promociji zdravih stilova života
- Kontinuirana medijska pokrivenost

Kvalitativni

- Stavovi građana o prisutnosti droge u Novom Pazaru
- Relevantnost informacija dobijenih od građana putem sajta
- Efikasnost i efektivnost saradnje sa drugim lokalnim samoupravama

Stanje na lokacijama koje su mapirane kao mesta na kojima se vrši ulična prodaja i konzumiranje opojne droge.

Kvantitativni:

- Broj zaplena opojne droge
- Broj lica procesiranih za trgovinu opojnim drogama

- Broj novoregistrovanih korisnika opojnih droga
- Broj maloletnih korisnika opojnih droga
- Broj informacija dobijenih od građana putem sajta Grada i od drugih lokalnih samouprava
- Broj emitovanih emisija o prevenciji narkomanije na lokalnim medijima.

Prioritet 2

Porodica – sigurno mesto bez nasilja

U Novom Pazaru, kao i u širem regionu, još uvek dominiraju patrijarhalne vrednosti koje na različite, ponekad otvorene, a ponekad prikrivene načine, opravdavaju nasilje unutar porodice. Ovaj strateški prioritet predstavlja nastojanje da se savlada otpor razumevanju nasilja kao fenomena, prisutnog najvišeu vezi sa ranjivosti pojedinih društvenih grupa. Time se stvara uslov za sistemske promene u oblasti rešavanja problema nasilja u porodici. Sa druge strane, kao poseban, odvaja se problem nasilja nad ženama u njegovim različitim oblicima: fizičko, psihološko, ekonomsko, seksualno.

Savet za bezbednost će se zalagati za multisektorsku saradnju na rešavanju ovih problema. Zajedničke inicijative i aktivnosti treba da doprinesu prevazilaženju predrasuda i stereoptipa vezanih za porodično i nasilje nad ženama, učine ih vidljivim i utiču na dalje senzibilisanje i jačanje profesionalnih kapaciteta državnih institucija za ovaj problem. Savet se zalaže za rano otkrivanje porodičnog i nasilja nad ženamaipreventivu prenošenja generacijskog modela. To će doprineti povećavanju prijavljivanje i procesuiranja nasilja i boljim uslove za žrtve koje su izašle iz situacije nasilja.

Cilj 1

Povećanje bezbednosti i sigurnosti u porodicama u Novom Pazaru prevencijom nasilja, uspostavljanjem mehanizma za praćenje primene procedura predviđenih zakonom u slučaju nasilja u porodici, motivisanjem žrtava nasilja da prijave nasilje radi procesuiranja nasilničkog ponašanja i obezbeđenjem sigurnog okruženja za žrtve nasilja u porodici.

- Svake godine organizovati 5 edukacija na temu nasilja u porodici u saradnji sa školama,univerzitetima, CSR i drugim relevantnim institucijama
- Uspostavljeno zajedničko delovanje i/ili saradnja Saveta za bezbednost sa Savetom za zdravlje i Savetom za mlade u uspostavljanju mehanizma za praćenje primene procedura
- Uspostavljen sistem kontinuiranog praćenja i sprovođenja procedura vezanih za dela nasilja uporodici među nadležnim institucijama (do kraja 2022. godine)
- Za 20% povećan broj prijavljenih i procesuiranih krivičnih dela vezanih za nasilje u porodici
- obezbeđen sigurna prostor za žrtve nasilja
- Izgrađen Prihvatni centar za žrtve nasilja (do kraja 2025. godine)
- Postignuta visoka senzibilizacija javnosti na nasilje, prema ženama i u porodici na lokalnomnivou
- Uspostavljen sistem edukacije dece i mladih u osnovnim, srednjim školama i na univerzitetima oporodičnom nasilju i zaštiti

- Kontinuirana medijska pokrivenost

Indikatori:
Kvalitativni

- Kvalitet saradnje nadležnih institucija i OCD, kvalitet ukupne multisektorske saradnje
- Primena izrađenih protokola za saradnju i rezultati primene tih protokola
- Stavovi građana o učestalosti nasilja u porodici
- Stavovi građana o reagovanju nadležnih institucija na nasilje u porodici
- Stanje izgradnje prihvatnog centra za žrtve nasilja
- Usklađenost sistema i mehanizma za kontinuirano praćenje i sprovođenje procedura vezanih zanasilje u porodici i njegova implementacija
- Zadovoljstvo učesnika edukacija
- Stavovi građana o tome kako mediji prate probleme i rešenja

Kvantitativni:

- Broj prijava nasilja u porodicama na mesečnom/godišnjem nivou
- Smeštajni kapaciteti za žrtve nasilja u porodici
- Broj zbrinutih lica žrtava nasilja u porodici
- Procenat smanjenja nasilja u porodicama
- Broj procesuiranih krivičnih dela
- Broj edukacija na godišnjem nivou
- Broj učesnika edukacija
- Broj medijskih priloga i tekstova

Cilj 2

Povećanje bezbednosti i sigurnosti žena u Novom Pazaru u privatnoj i javnoj sferi prevencijom rodno zasnovanog nasilja, uspostavljanjem mehanizma za praćenje primene procedura predviđenih zakonom, motivisanjem žrtava da prijave nasilje, procesuiranjem nasilničkog ponašanja i obezbeđenjem sigurnog okruženja za žrtve

OČEKIVANI REZULTATI

- Svake godine organizovati 5 edukacija na temu nasilja u porodici u saradnji sa školama, univerzitetima, CSR i drugim relevantnim institucijama
- Prilikom razvijanja, formulisanja i predlaganja integrisanog društvenog odgovora na sigurnosne i bezbednosne izazove, rizike i pretnje, uključujući radikalizam i ekspremizam uzimaju se u obzir potreba žena i devojaka
- 20% povećan broj prijavljenih i procesuiranih krivičnih dela vezanih za nasilje nad ženamaiprocesuiranja seksualnog nasilja, silovanja i nasilja u porodici
- Institucije tretiraju žrtve sa dignitetom, saosećanjem i brigom
- Mediji su rodno senzibilni, izbegavaju upotrebu rodnih stereotipa i promovišu koncept ravnopravnosti muškaraca i žena u društvu, a 20 % vise tekstova i priloga je rodno senzibilno
- Uspostavljen mehanizam za senzibilizaciju učenika i studenata Novog Pazara na rodno zasnovano nasilje

- Permanentno se grade kapaciteti institucija, uključujući pojedinačnu i zajedničku obuku, za uključivanje perspektive rodne ravnopravnosti u tretiranje bezbednosnih i sigurnosnih pitanja
- Uspostavljeno zajedničko delovanje i saradnja Saveta za bezbednost sa Savetom za zdravlje, Savetom za rodnu ravnopravnost i Savetom za mlade na uspostavljanju mehanizma za praćenje primene procedura vezanih za rodno zasnovano nasilje
- Uspostavljen sistem kontinuiranog praćenja i sprovođenja procedura vezanih za dela nasilja u porodici/prema ženama među nadležnim institucijama
- Obezbeđen siguran prostor za žene žrtve nasilja
- Izgrađen Prihvatni centar za žene žrtve nasilja
- Savet u rešavanju problema rodno zasnovanog nasilja uspostavio redovnu saradnju sa relevantnim organizacijama civilnog društva
- Kontinuirana medijska pokrivenost

Indikatori:
Kvalitativni

- Kvalitet saradnje nadležnih institucija i OCD
- Primena izrađenih protokola saradnje i rezultati primene tih protokola
- Usklađenost sistema i mehanizma za kontinuirano praćenje i sprovođenje procedura vezanih zanasilje u porodici i nad ženama i njegova implementacija
- Vrste sprovedenih edukacija i njihova prilagođenost ciljnoj grupi
- Zadovoljstvo učesnika edukacija
- Stavovi građana o učestalosti nasilja nad ženama
- Stavovi građana o reagovanju nadležnih institucija na nasilje nad ženama
- Stanje na izgradnji prihvatnog centra za žene žrtve nasilja
- Vrsta podrške koje dobijaju žene žrtve nasilja
- Stavovi građana o tome kako mediji prate probleme i rešenja

Kvantitativni:

- Broj prijava nasilja nad ženama mesečnom/godišnjem nivou
- Smeštajni kapaciteti za žrtve nasilja nad ženama
- Broj zbrinutih žena lica žrtava nasilja
- Procenat smanjenja nasilja nad ženama
- Broj procesuiranih krivičnih dela vezanih za nasilje nad ženama
- Broj edukacija na godišnjem nivou o rodno zasnovanom nasilju
- Broj učesnika edukacija o rodno zasnovanom nasilju

PRIORITET 3

Zdrav život za sve građane

Očuvanje zdravog životnog okruženja i institucionalna briga o zaštiti zdravlja svih građana i građanki jedan je od prioriteta Saveta za bezbednost. U okviru zdravstvene bezbednosti neophodno je obezbediti kvalitetnu zdravstvenu zaštitu koja omogućava organizaciju postojećih resursa na najdelotvorniji način kako bi se zadovoljile zdravstvene potrebe korisnika za prevencijom i lečenjem na bezbedan način. Zdravstvena zaštita koja se pruža treba da bude

kreirana prema potrebama pacijenata koji je uključen i informisan o svojim pravima i obavezama.

Da bi građani Novog Pazara zdravo živeli potrebno je očuvati životnu sredinu. Divlje deponije, zagađivanje vazduha i vode, mogućnost ekoloških ekscesa i katastrofa nose rizike kako za očuvanje zdrave okoline, tako i za zdravlje ljudi. Za prevenciju i saniranje ovih potencijalnih i realnih problema potreban je institucionalni pristup i punu podršku građana za održivo upravljanje i zaštitu prirode i prirodnih resursa kao najveće vrednosti.

Cilj 1

Unapređenje kvaliteta i kvantiteta zdravstvenih usluga u Novom Pazaru analizom zdravstvenih potreba i očekivanja zajednice, prevencijom, povećanim uključivanje marginalizovanih grupa u sistem lečenja, kadrovskim i tehničkim jačanjem zdravstvenog sistema, povećanjem kvaliteta i kvantiteta zdravstvenih usluga kontinuiranim praćenjem broja obolelih od hroničnih nezaraznih i zaraznih bolesti, sprečavanjem štetnog dejstvu pojedinih faktora na zdravlje stanovništva, dostizanjem višeg nivoa efikasnosti i uspešnosti rada davalaca zdravstvenih usluga, uvođenjem savremene opreme i primenom novih znanja

Očekivani rezultati

- Rade se godišnje analize potreba građana Novog Pazara za zdravstvenim uslugama i analiza kvaliteta dosadašnjih usluga na osnovu redovnih izveštaja Republičkog fonda zdravstvenog osiguranja
- Rade se godišnje analize stanja zdravlja u gradu na osnovu izveštaja Zavoda za javno zdravlje Novog Pazara
- Kvalitet zdravstvenih usluga u Novom Pazaru povećan za 20%
- Povećan broja bolesničkih postelja u zdravstvenim institucijama za 10 %
- Povećan broja medicinskog osoblja za 10%
- Povećana tehničko-tehnološka opremljenost zdravstvenog sistema Novog Pazara za 40 %
- Povećan broj korisnika zdravstvenih usluga iz marginalizovanih grupa za 50%
- Kontinuirano i brzo reagovanje na zdravstvene probleme
- Godišnji monitoring bakteriološke i hemijske ispravnosti vode i vazduha
- Smanjenje broja obolelih od nezaraznih i zaraznih bolesti za 10%
- Smanjenje liste čekanja pacijenata za 40%
- Kontinuirana medijska pokrivenost

Indikatori:

Kvalitativni

- Usklađenost mera koje se preduzimaju sa nalazima analiza zdravlja i potreba građana NovogPazara za zdravstvenim uslugama
- Opremljenost zdravstvenih institucija adekvatnom opremom
- Uključenost i zadovoljstvo marginalizovanih grupa u zdravstveni sistem
- Zadovoljstvo građana dobijenim zdravstvenim uslugama u gradu
- Vrsta savremene opreme koja je uključena u lečenje građana Novog Pazara

Kvantitativni

- Broj novozaposlenog medicinskog osoblja
- Broj novih usluga koje medicinske ustanove pružaju
- Količina instalirane savremena opreme
- Broj registrovanih i uključenih pacijenata iz marginalizovanih grupa
- Broj korisnika iz marginalizovanih grupa
- Broj priloga u medijima

Cilj 2.

Unapređenje uslova zdravog (ekološkog) života intenziviranjem rada i razvojem mehanizma za uspostavljanje sistema pravilnog upravljanja otpadom i podizanjem svesti građana o postojećim ekološkim problemima i njihovoj ulozi u zaštiti sredine

Očekivani rezultati

- Zagađenost grada smanjena za25 %
- Za 20 % smanjen broj divljih deponija
- Za 60 % povećana količina reciklabilnog otpada
- Uspostavljen sistem prikupljanja kabastog otpada na unapred utvrđenim lokacijama
- Smanjeno korišćenja plastičnih kesa za 10%
- Kontinuirano i brzo reagovanje na ekološke probleme
- Urađen plan očuvanja životne sredine
- Podignuta svest građana o značaju zdrave životne sredine
- Redovna medijska pokrivenost

Indikatori:
Kvalitativni:

Odnos građana prema uvedenim promenama

Kvantitativni:

- Nivo zagađenosti vazduha u gradu
- Nivo zagađenosti zemljišta
- Nivo zagađenosti voda/reka
- Nivo buke u gradu
- Učestalost prikupljanja kabastog otpada na unapred utvrđenim lokacijama i prilagođenostpotrebama grada i građana
- Procenat smanjenja broja divljih deponija
- Procenat povećanja reciklažnog otpada
- Visina prihoda reciklažnog centra od prodaje sekundarnih sirovina
- Procenat korišćenja plastičnih kesa
- Broj priloga u medijima

PRIORITET 4

Bezbedan život za mlade Novog Pazara

Opšte siromašvo, visoka nezaposlenost i dodatni izazovi iz okruženja pogodno su tle za osećanje bezperspektivnosti u društvu. Poseban uticaj to ima na mlade koji u nedostatku drugih mogućnosti, svoje nezadovoljtvo nekada kanališu na destruktivan način. Otud pojave oružja u školama, zavisnost od alkohola i droge, nasilje na ulici, vršnjačko nasilje, brza i neadekvatna vožnja… Zajednica je dužna da o tome brine, otvara mogućnost za afirmaciju mladih, podstiče i nagrađuje uspehu školi, ali i uspeh koji mladi postižu u vanškolskim aktivnostima. Posebno je potrebno stvarati mogućnost za zapošljavanje i samozapošljavanje. i porodica i obrazovni sistem i lokalna zajednica imaju obavezu da mlade upućuju nazdrave stilove života.

Razvijanje bezbednosne kulture građana, a posebno mladih, predstavlja značajan osnov unapređenja lokalne bezbednosti. Za sigurnost građana važno je da znaju kako da sami doprinesu ličnoj i zajedničkoj bezbednosti. Za mlade je značajno da, sa jedne strane postanu svesni bezbednosnih rizika, a sa druge kavliteta koje im nudi usvajanje zdravih stilova života. Samo nastavni kadar visokih profesionalnih kompetencija može da doprinese formiranju zadravog identiteta mladih.

Osnovni cilj:

Povećanje bezbednosti mladih stvaranjem i podizanjem njihove bezbednosne kulture i promovisanjem zdravih stilova života

Očekivani rezultati

- Smanjen broj maloletničkog vršnjačkog nasilja za 15 %
- Smanjen broj saobraćajnih nesreća u kojima su učestvovali mladi za najmanje 15 %
- Najmanje 8.000 učenika osnovnih i srednjih škola u Novom Pazaru edukovano na temu borbeprotiv vršnjačkog nasilja
- Smanjen broj mladih kao izvršilaca kažnjivih dela – prekršaja, KK, PP najmanje za 15 %
- Smanjen broj korisnika opojnih droga među mladima za najmanje 15%
- Smanjen broj grupa koje podržavaju ideje nasilnog ekstremizma i radikalizma
- Smanjen broj mladih koji podržavaju ideje ekstremizma i radikalizma za 50%?
- Povećan broj kreativnih, umetničkih, kulturnih i sportskih programa u cilju kvalitetnog korišćenja slobodnog vremena ne manje od 50%
- Sve osnovne i srednje škole, univerziteti i druge relevantne institucije aktivno učestvuju uplaniranim programima
- Smanjen broj žrtava sajber kriminala i ucena kroz edukaciju u osnovnim i srednjim školama
- Mediji kontinuirano i objektivno izveštavaju o problemima mladih vezanih za bezbednost
- Nastavnici i profesori prolaze specifične obuke prema uzrastu sa kojim rade
- Redovna medijska pokrivenost

Indikatori
Kvalitativni

- Mogućnosti za kvalitet života mladih u zajednici
- Kvalitet realizovanih edukativnih programa/saobraćajna kultura
- Kvalitet realizovanih kreativnih, umetničkih, kulturnih i sportskih programa u cilju kvalitetnogkorišćenja slobodnog vremena
- Kvalitet realizovanih preventivnih programa vezanih za osnaživanje mladih za toleranciju i prihvatanje različitosti
- Učešće škole, univerziteta i institucija u realizaciji programa
- Nivo i kvalitet saradnje između institucija i Saveta za bezbednost vezano za problemebezbednosti mladih u Novom Pazaru
- Kvalitet medijskog izveštavanja kao doprinos povećanju bezbednosti mladih

Kvantitativni

- Broj mladih učesnika vršnjačkog nasilja,
- Broj saobraćajnih nezgoda u kojima učestvuju mladi u odnosu na ukupan broj nezgoda
- Broj prijavljenih mladih za edukativne programe vezane za saobraćajnu kulturu
- Broj realizovanih edukativnih programa vezanih za saobraćajnu kulturu
- Broj učesnika realizovanih edukativnih programa vezanih saobraćajna kultura
- Broj mladih izvršilaca krivičnih dela
- Broj korisnika opojnih droga među mladima
- Broj grupa koje podržavaju ideje nasilnog ekstremizma i radikalima
- Broj mladih članova grupa koje podržavaju ideje nasilnog ekstremizma i radikalima
- Broj internet portala koji podržavaju ideje nasilnog ekstremizma i radikalima
- Broj i sadržaj komentara u medijima
- Broj realizovanih preventivnih programa vezanih za osnaživanje mladih za toleranciju i prihvatanje različitosti
- Broj realizovanih kreativnih, umetničkih, kulturnih i sportskih programa u cilju kvalitetnogkorišćenja slobodnog vremena
- Broj realizovanih edukativnih radionica na temu sajber kriminala
- Broj osnovnih i srednjih škola i univerziteta koje učestvuju u preventivnim programima
- Broj medijskih izveštaja o problemima mladih vezanih za njihovu bezbednost
- Broj medijskih priloga

PRIORITET 5.

Savet za bezbednost koji radi u skladu sa potrebama zajednice za bezbednošću

Efikasan i efektivan rad saveta za bezbednost osnov je za unapređenje lokalne ljudske sigurnosti i bezbednosti. Tome će doprineti stalno praćenje bezbednosnog stanja u Gradu i okruženju, usklađivanje organizacione strukture saveta, kadrovsko jačanje i kontinuirana edukacija članova.

Osnovni cilj:

Efikasan i efektivan rad saveta za bezbednost na suzbijanju rizika po bezbednost i sigurnost građana i građanki Novog Pazara, jačanjem kompetencija članova Saveta i članova radnih grupa,

stalnim unapređivanjem načina funkcionisanja i komunikacije unutar saveta i sa relevantnim akterima

Očekivani rezultati:

- Uspostavljen efikasan partnerski odnos sa institucijama, organizacija i telima gradske upraveznačajnim za bezbednosne probleme u Novom Pazaru
- Prema definisanim ciljevima, očekivanim rezultatima i planom rada u prvih godinu dana,formirane i počele sa radom radne grupe
- Urađena komunikaciona strategija Saveta
- U prve dve godine implementacije plana organizovane najmanje dve posete savetima drugihgradova čija su iskustva korisna za rad
- Uspostavljena dinamika redovnog održavanja tribina na kojima se članovi saveta sastaju sagrađanima
- Uspostavljen redovan kontakt sa lokalnim i centralnim medijima
- Ojačan kapacitet saveta za kontakte sa medijima
- U budžetu lokalne samouprave predviđena sredstva za rad Saveta
- Uspostavljanje redovnog ispitivanja javnog mnjenja vezanog za probleme bezbednosti u NovomPazaru
- Povećana vidljivost Saveta za bezbednost u lokalnoj zajednici i šire
- Razvijena partnerstva na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou
- Savet zasniva svoj rad na principima tolerancije i uvažavanja između članova Saveta, kao i uizmeđu Saveta i drugih institucija i društvenih aktera.
- Obezbeđena stalna organizaciona i logistička podrška za rad Saveta za bezbednost
- Permanentno unapređivanje kompetencija članova saveta vezanih za bezbednost
- Obezbeđena budžetska i druga sredstva za sprovođenje Akcionog plana zabezbednost

Indikatori
Kvalitativni

- Funkcionalnost strukture rada Saveta za bezbednost Novog Pazara zajedno sa radnim grupama
- Sastav radnih grupa
- Nivo efikasnosti i efektivnosti rada pojedinaca i pojedinki kao predstavnika različitih institucija,organizacija i tela
- Efikasnost medijskih nastupa
- Stavovi građana o funkcionisanju Saveta za bezbednost
- Atmosfera u kojoj rade članovi Saveta

Kvantitativni:

- Broj uključenih institucija u rad čiji predstavnici nisu članovi Saveta za bezbednost
- Broj sastanaka Saveta
- Broj sastanaka predstavnika i predstavnica Saveta sa institucijama, organizacijama i telima
- Broj poseta drugim savetima
- Broj konferencija za novinare
- Broj priloga i tekstova u konvencionalnim medijima

- Broj tribina sa građanima
- Broj učesnika tribina
- Broj organizovanih edukacija za članove saveta i radnih grupa
- Broj učesnika edukacija
- Broj članova Saveta i grupa koji su išli na edukaciju izvan Novog Pazara

PROGRAMSKI MODUL BROJ 16
POLITIČKI SISTEM LOKALNE SAMOUPRAVE

Tematska grupa

Red. br.	Ime i prezime	Aktivnosti
2.	Nikola Milenković	Rukovodilac
3.	Meliha Ozgenli	Član
4.	Besar Hadžić	Član
5.	Emina Melić	Član
6.	Nermina Šaćirović	Član

GRADSKA UPRAVA ZA IZVORNE I POVERENE POSLOVE GRADA NOVOG PAZARA

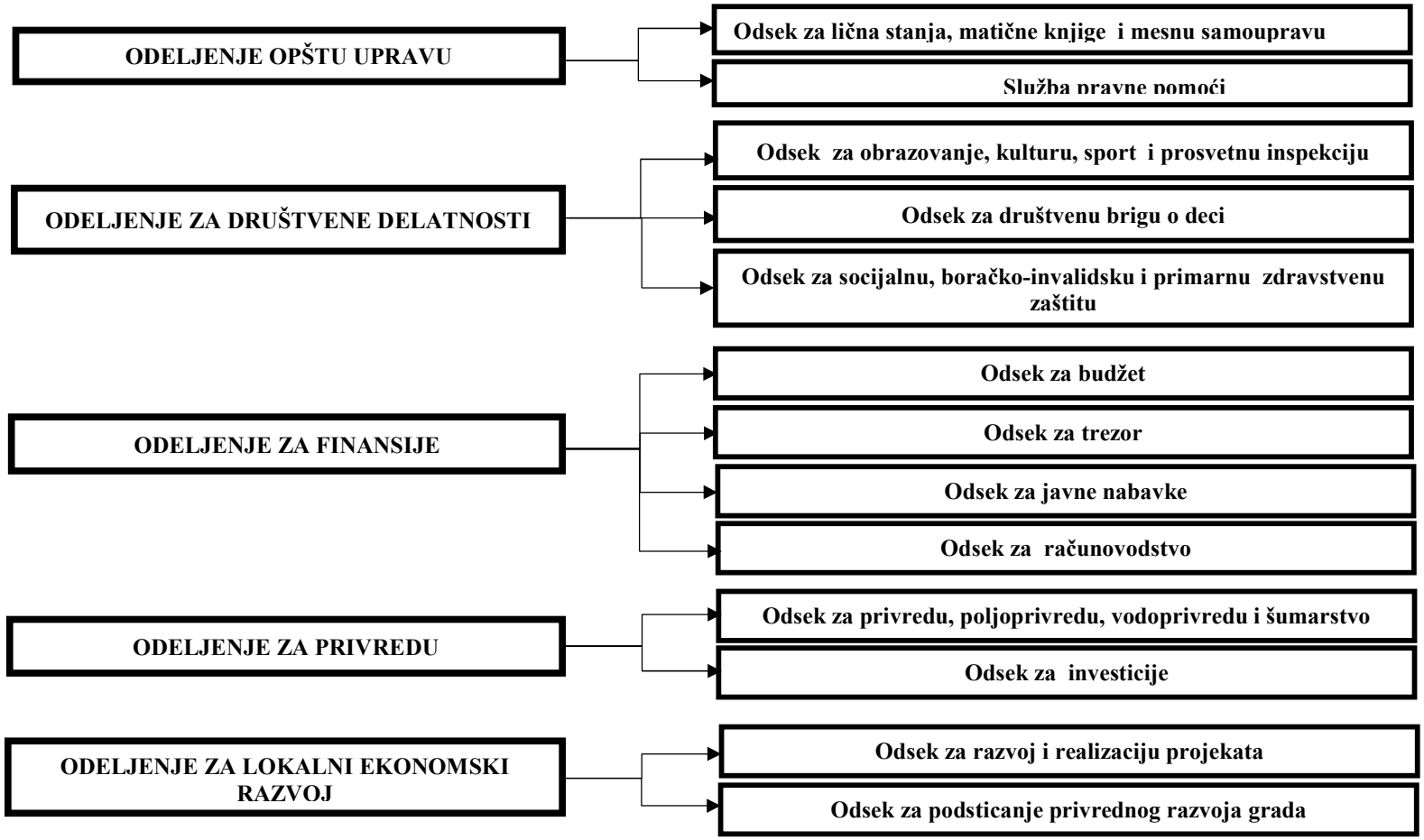

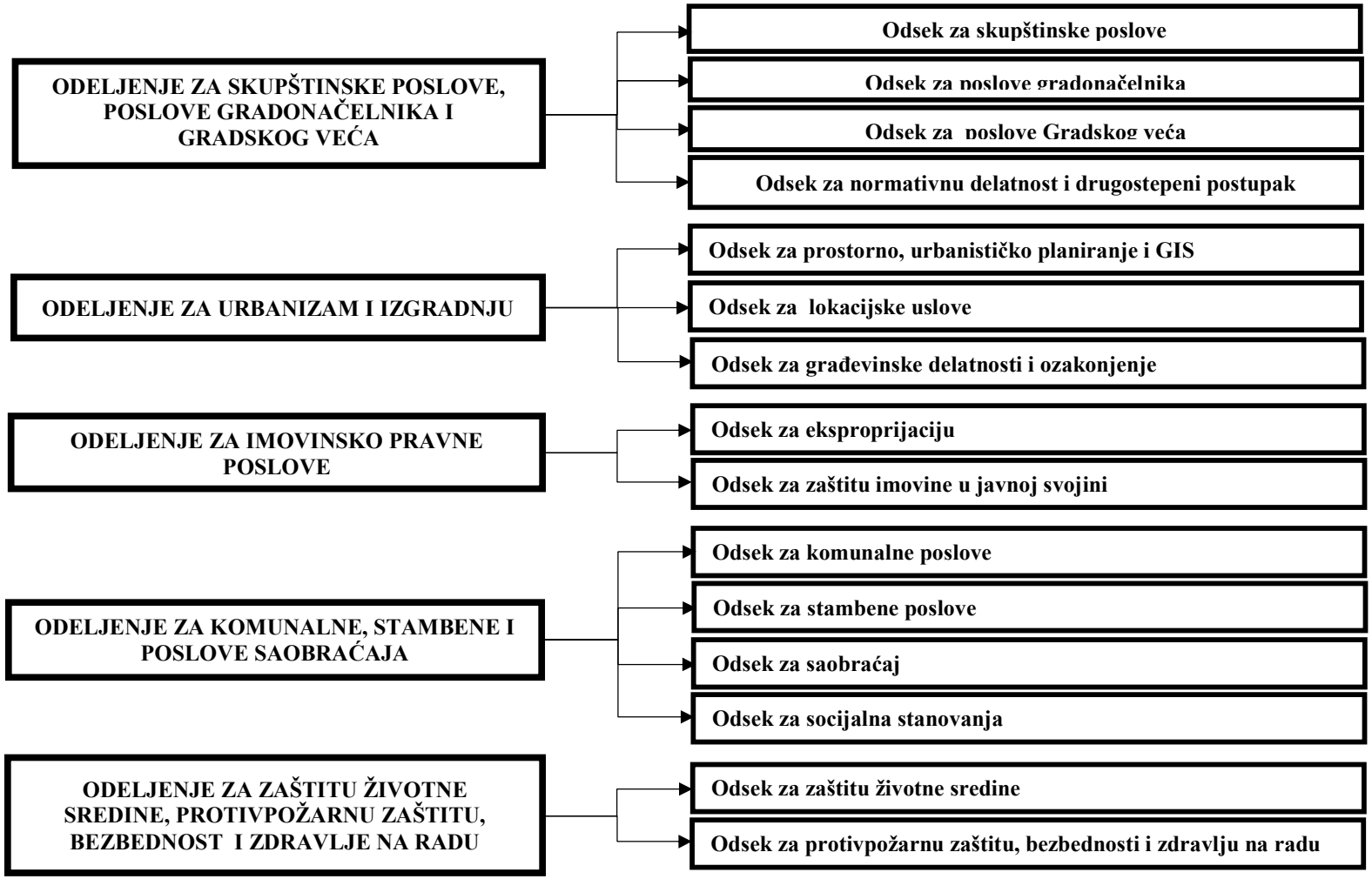
ODELJENJE ZA SKUPŠTINSKE POSLOVE, POSLOVE GRADONAČELNIKA I GRADSKOG VEĆA
Odsek za skupštinske poslove
Odsek za poslove gradonačelnika
Odsek za poslove Gradskog veća
Odsek za normativnu delatnost i drugostepeni postupak
ODELJENJE ZA URBANIZAM I IZGRADNJU
Odsek za prostorno, urbanističko planiranje i GIS
Odsek za lokacijske uslove
Odsek za građevinske delatnosti i ozakonjenje
ODELJENJE ZA IMOVINSKO PRAVNE POSLOVE
Odsek za eksproprijaciju
Odsek za zaštitu imovine u javnoj svojini
ODELJENJE ZA KOMUNALNE, STAMBENE I POSLOVE SAOBRAĆAJA
Odsek za komunalne poslove
Odsek za stambene poslove
Odsek za saobraćaj
Odsek za socijalna stanovanja
ODELJENJE ZA ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE, PROTIVPOŽARNU ZAŠTITU, BEZBEDNOST I ZDRAVLJE NA RADU
Odsek za zaštitu životne sredine
Odsek za protivpožarnu zaštitu, bezbednosti i zdravlju na radu

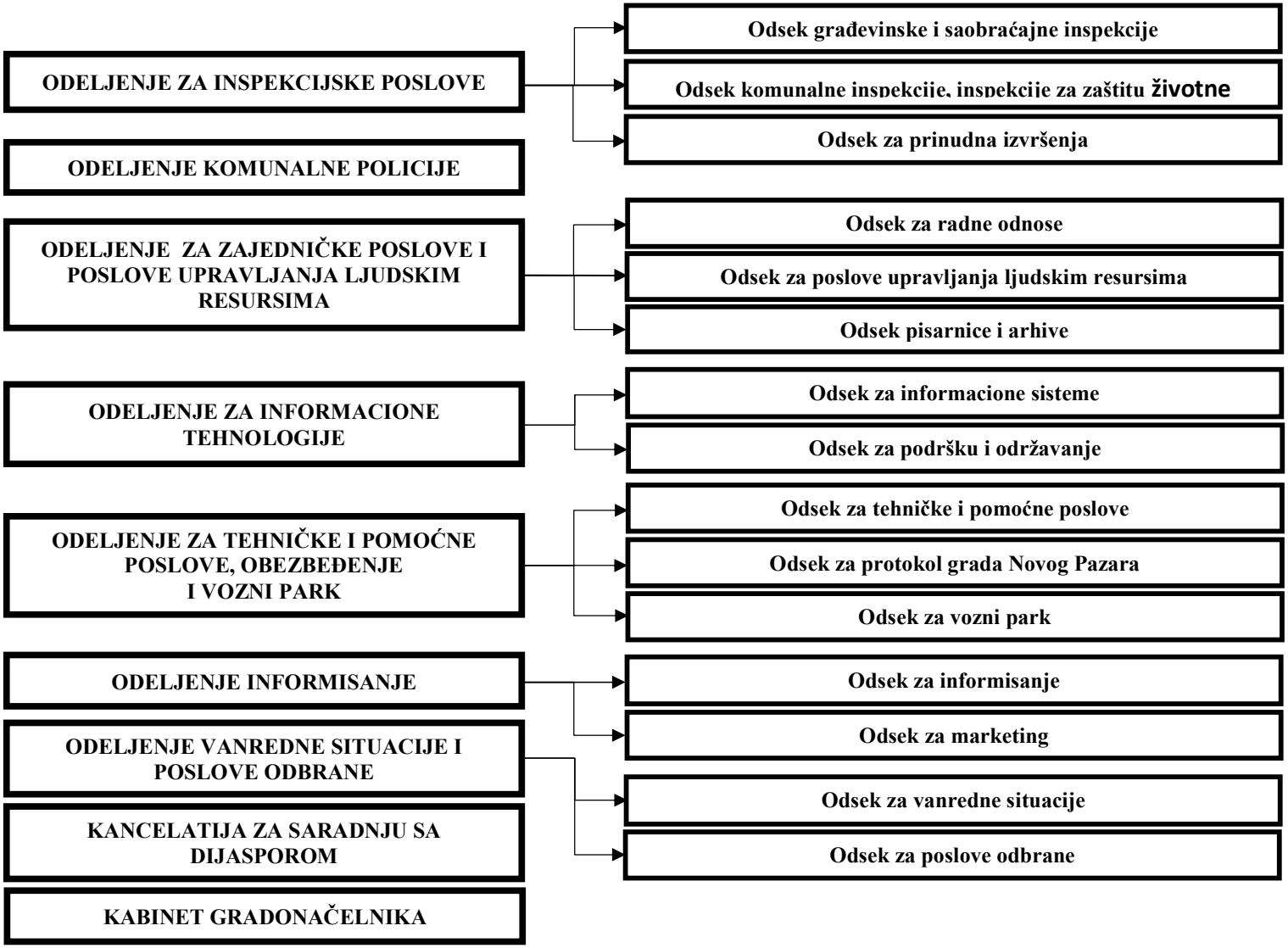
ODELJENJE ZA INSPEKCIJSKE POSLOVE
Odsek građevinske i saobraćajne inspekcije
Odsek komunalne inspekcije, inspekcije za zaštitu životne
Odsek za prinudna izvršenja
ODELJENJE KOMUNALNE POLICIJE
ODELJENJE ZA ZAJEDNIČKE POSLOVE I POSLOVE UPRAVLJANJA LJUDSKIM RESURSIMA
Odsek za radne odnose
Odsek za poslove upravljanja ljudskim resursima
Odsek pisarnice i arhive
ODELJENJE ZA INFORMACIONE TEHNOLOGIJE
Odsek za informacione sisteme
Odsek za podršku i održavanje
ODELJENJE ZA TEHNIČKE I POMOĆNE POSLOVE, OBEZBEĐENJE I VOZNI PARK
Odsek za tehničke i pomoćne poslove
Odsek za protokol grada Novog Pazara
Odsek za vozni park
ODELJENJE INFORMISANJE
Odsek za informisanje
Odsek za marketing
ODELJENJE VANREDNE SITUACIJE I POSLOVE ODBRANE
Odsek za vanredne situacije
Odsek za poslove odbrane
KANCELATIJA ZA SARADNJU SA DIJASPOROM
KABINET GRADONAČELNIKA

FUNKCIONISANJE LOKALNE SAMOUPRAVE i GRADSKIH OPŠTINA

- SKUPŠTINA GRADA -

Skupština grada Novog Pazara je predstavnički organ koji vrši osnovne funkcije lokalne vlasti utvrđene zakonom i Statutom grada. Skupština ima 47 odbornika koji se biraju na lokalnim izborima, na četiri godine. Skupština grada sastaje se po potrebi, a najmanje jednom u tri meseca.

Predsednik Skupštine grada Novog Pazara organizuje rad Skupštine grada, saziva sednice, predlaže dnevni red i predsedava sednicama, stara se o ostvarivanju javnosti rada Skupštine grada, potpisuje akte koje je donela Skupština grada i vrši i druge poslove koje mu poveri Skupština grada. Predsednika i zamenika predsednika Skupštine grada bira Skupština iz sastava odbornika, na četiri godine.

- dr Anela Šemsović, predsednik Skupštine grada Novog Pazara
- Albin Škrijelj, zamenik predsednika Skupštine grada Novog Pazara

Sekretar Skupštine grada Novog Pazara se stara o obavljanju stručnih poslova u vezi sa sazivanjem i održavanjem sednica Skupštine i njenih radnih tela i rukovodi administrativnim poslovima vezanim za njihov rad. Sekretara Skupštine i zamenika sekretara postavlja Skupština, na predlog predsednika Skupštine grada, na četiri godine.

- Ahmedin Binjoš, sekretar Skupštine grada Novog Pazara
- Dimitrije Veselinović, zamenik sekretara Skupštine grada Novog Pazara

Nadležnosti Skupštine grada Novog Pazara utvrđene su Statutom grada Novog Pazara, u skladu sa zakonom:

1) donosi Statut grada i poslovnik Skupštine grada;
2) donosi budžet i usvaja završni račun budžeta;
3) usvaja Kadrovski plan;
4) utvrđuje stope izvornih prihoda Grada, kao i način i merila za određivanje visine lokalnih taksi i naknada;
5) donosi plan razvoja Grada, planske dokumente javnih politika, srednjoročne planove i druge planske dokumente, u skladu sa zakonom;
6) donosi prostorni i urbanistički plan Grada i programe uređivanja građevinskog zemljišta;
7) donosi propise i druge opšte akte iz nadležnosti Grada;
8) raspisuje gradski referendum i referendum na delu teritorije Grada, izjašnjava se o predlozima sadržanim u građanskoj inicijativi i utvrđuje predlog odluke o samodoprinosu;
9) bira i razrešava predsednika Skupštine i zamenika predsednika Skupštine;
10) postavlja i razrešava sekretara i zamenika sekretara Skupštine;
11) bira i razrešava gradonačelnika i, na predlog gradonačelnika, bira zamenika gradonačelnika i članove Gradskog veća;
12) postavlja i razrešava Gradskog pravobranica Grada Novog Pazara kao i njegove zamenike
13) imenuje i razrešava glavnog urbanistu;

14) bira i razrešava lokalnog ombudsmana;
15) imenuje Izbornu komisiju za sprovođenje izbora za odbornike Skupštine grada, u skladu sa zakonom;
16) obrazuje i uređuje organizaciju i rad organizacija i službi za potrebe Grada;
17) osniva javna preduzeća i društva kapitala za obavljanje delatnosti od opšteg interesa u skladu sa zakonom i ovim statutom, daje saglasnost na zakonom određene opšte i druge pravne akte i radnje javnog preduzeća, odnosno društva kapitala, radi zaštite opšteg interesa;
18) osniva ustanove i organizacije u oblasti predškolskog obrazovanja i vaspitanja, osnovnog obrazovanja i kulture od značaja za grad i za pripadnike svih nacionalnih zajednica, socijalne zaštite, zdravstvene zaštite, fizičke kulture, sporta, omladine, dečje zaštite i turizma, prati i obezbeđuje njihovo funkcionisanje;
19) imenuje i razrešava nadzorni odbor i direktora javnog preduzeća čiji je osnivač, daje saglasnost na statut javnog preduzeća i vrši druga prava osnivača u skladu sa zakonom i osnivačkim aktom;
20) imenuje i razrešava upravni odbor, nadzorni odbor i direktora ustanove, organizacije i službe čiji je osnivač i daje saglasnost na njihove statute u skladu sa zakonom;
21) imenuje članove školskih odbora;
22) uređuje uslove i način obavljanja komunalnih delatnosti, prava i obaveze korisnika komunalnih usluga, obim i kvalitet komunalnih usluga i način vršenja nadzora nad obavljanjem komunalnih delatnosti, osniva javna preduzeća za obavljanje komunalne delatnosti, odnosno poverava obavljanje tih delatnosti društvu kapitala ili preduzetniku, propisuje opšte uslove održavanja komunalnog reda i mere za njihovo sprovođenje;
23) donosi godišnje i srednjoročne programe uređivanja građevinskog zemljišta; odlučuje o otuđenju građevinskog zemljišta u skladu sa zakonom i propisom Grada;
24) donosi lokalnu stambenu strategiju u skladu sa Nacionalnom stambenom strategijom, akcioni plan za njeno sprovođenje i programe stambene podrške, može osnovati javnu stambenu agenciju u skladu sa zakonom, kao i pravno lice za obavljanje poslova od javnog interesa u oblasti stanovanja;
25) uređuje korišćenje poslovnog prostora koji je u javnoj svojini Grada, uređuje visinu zakupnine poslovnog prostora i vrši druge poslove u vezi sa korišćenjem poslovnog prostora, u skladu sa zakonom i drugim aktima Grada;
26) uređuje kriterijume i postupak davanja stanova u zakup i njihove kupovine;
27) propisuje visinu zakupnine za korišćenje stambenih zgrada, stanova i garaža u javnoj svojini Grada;
28) bliže uređuje korišćenje, održavanje i upravljanje stvarima u javnoj svojini Grada;
29) uređuje način korišćenja prevoznih sredstava u javnoj svojini Grada;
30) uređuje bliže uslove za obavljanje taksi prevoza putnika;
31) donosi programe korišćenja i zaštite prirodnih vrednosti i programe zaštite životne sredine, odnosno lokalne akcione i sanacione planove, u skladu sa strateškim dokumentima i interesima i specifičnostima Grada i utvrđuje posebnu naknadu za zaštitu i unapređenje životne sredine;
32) donosi godišnji program zaštite, uređenja i korišćenja poljoprivrednog zemljišta, utvrđuje protiverozione mere i njihovo sprovođenje, odlučuje o privođenju pašnjaka drugoj kulturi;

33) donosi program razvoja turizma u skladu sa Strategijom; utvrđuje visinu boravišne takse na teritoriji Grada;
34) donosi lokalni akcioni plan za borbu protiv korupcije na nivou Grada i obrazuje stalno radno telo za praćenje sprovođenja lokalnog akcionog plana;
35) donosi program kontrole i smanjenja populacije napuštenih pasa i mačaka, uređuje držanje i zaštitu domaćih životinja i kućnih ljubimaca, u skladu sa zakonom;
36) donosi operativni plan za vode II reda, određuje mesto i način korišćenja vode za rekreaciju, uključujući i kupanje;
37) donosi akcioni plan za sprovođenje Nacionalne strategije za mlade na teritoriji Grada, može osnovati kancelariju za mlade;
38) donosi program i plan energetske efikasnosti;
39) odlučuje o pribavljanju i otuđenju nepokretnosti u javnoj svojini Grada, zasnivanju hipoteke na nepokretnostima u javnoj svojini Grada, kao i o prenosu prava svojine na drugog nosioca prava javne svojine;
40) odlučuje o ulaganju prava i stvari u javnoj svojini Grada u kapital javnog preduzeća i društva kapitala čiji je osnivač, u skladu sa zakonom, uz prethodno izrađenu studiju opravdanosti u slučaju kada se ulaganje vrši u društvo kapitala, a koju je dužno da izradi javno (komunalno) preduzeće;
41) odlučuje o prenosu prava korišćenja na stvarima u svojini Grada, ustanovama, javnim agencijama i drugim organizacijama čiji je osnivač Grad;
42) odlučuje o prenosu prava javne svojine na nepokretnosti, na drugog nosioca prava javne svojine uključujući i razmenu;
43) odlučuje o otuđenju nepokretnosti iz javne svojine na kojima mesne zajednice, ustanove, javne agencije i druge organizacije imaju pravo korištenja, nezavisno od volje nosioca prava korištenja na toj nepokretnsti;
44) odlučuje o oduzimanju nepokretnosti u javnoj svojini Grada, na kojima pravo korištenja imaju mesne zajednice, ustanove i javne agencije, a koje nisu u funkciji ostvarivanja delatnosti nosioca prava korištenja na toj stvari, kao i ako se stvari koriste suprotno zakonu, drugom propisu ili prirodi i nameni nepokretnosti, i u drugim slučajevima u skladu sa zakonom;
45) odlučuje o davanju na korištenje komunalne mreže;
46) odlučuje o davanju koncesije kada su javna tela i predmet koncesije u nadležnosti Grada, daje saglasnost na koncesioni akt;
47) daje saglasnost i usvaja predlog projekta javno-privatnog partnerstva, daje saglasnost na nacrt javnog ugovora u projektu javno-privatnog partnerstva i daje ovlašćenje gradonačelniku da potpiše javni ugovor u ime Grada;
48) obrazuje robne rezerve i utvrđuje njihov obim i strukturu;
49) utvrđuje gradske takse i druge lokalne prihode koji Gradu pripadaju po zakonu;
50) donosi odluku o utvrđivanju doprinosa za uređivanje i korištenje građevinskog zemljišta;
51) utvrđuje naknadu za komunalne usluge i daje saglasnost na odluku o promeni cena komunalnih usluga, u skladu sa zakonom;
52) utvrđuje kriterijume i postupak za regresiranje troškova boravka u predškolskoj ustanovi za decu iz materijalno ugroženih porodica;
53) donosi akt o javnom zaduživanju Grada, u skladu sa zakonom kojim se uređuje javni dug;
54) propisuje radno vreme ugostiteljskih, trgovinskih i zanatskih objekata;
55) daje mišljenje o republičkom i regionalnom prostornom planu;

56) osniva stalna i povremena radna tela za razmatranje pitanja iz njene nadležnosti;
57) odlučuje o saradnji i udruživanju sa gradovima i opštinama u zemlji i sa teritorijalnim zajednicama i jedinicama lokalne samouprave drugih država, udruženjima i nevladinim organizacijama;
58) podnosi inicijativu za pokretanje postupka osnivanja, ukidanja ili promene teritorije Grada;
59) predlaže Vladi Republike Srbije utvrđivanje javnog interesa za eksproprijaciju u korist Grada;
60) daje mišljenje o zakonima kojima se uređuju pitanja od interesa za lokalnu samoupravu;
61) informiše javnost o svom radu;
62) pokreće postupak za ocenu ustavnosti i zakonitosti zakona ili drugog opšteg akta Republike Srbije kojim se povređuje pravo na lokalnu samoupravu;
63) organizuje službu pravne pomoći građanima;
64) uređuje organizaciju i rad mirovnih veća;
65) utvrđuje praznik Grada;
66) daje saglasnost na upotrebu imena, grba i drugog obeležja Grada;
67) uređuje postupak, uslove i kriterijume za dodeljivanje javnih priznanja i počasnih zvanja koje dodeljuje Grad i odlučuje o dodeli javnih priznanja i počasnih zvanja;
68) odlučuje o nazivima ulica, trgova, gradskih četvrti, zaselaka i drugih delova naseljenih mesta;
69) razmatra i usvaja godišnje izveštaje o radu javnih preduzeća, ustanova i drugih javih službi čiji je osnivač ili većinski vlasnik Grad;
70) razmatra izveštaje Saveta za međunacionalne odnose;
71) razmatra izveštaj o radu lokalnog ombudsmana;
72) razmatra godišnji izveštaj glavnog urbaniste o stanju u prostoru;
73) usvaja Etički kodeks ponašanja funkcionera (u daljem tekstu: Etički kodeks);
74) donosi mere i usvaja preporuke za unapređenje ljudskih i manjinskih prava;
75) Radi osiguranja zaštite opšteg interesa u javnom preduzeću daje saglasnost na:
    1. davanje garancija, avala, jemstava, zaloga i drugih sredstava obezbeđenja za poslove koji nisu iz okvira delatnosti od opšteg interesa;
    2. tarifu (odluku o cenama, tarifni sistem i dr.) osim ako drugim zakonom nije predviđeno da tu saglasnost daje drugi državni organ;
    3. raspolaganje (pribavljanje i otuđenje) sredstvima u javnoj svojini koja su preneta u svojinu javnog preduzeća, velike vrednosti, koja je u neposrednoj funkciji obavljanja delatnosti od opšteg interesa, utvrđenih osnivačkim aktom;
    4. akt o opštim uslovima za isporuku proizvoda i usluga;
    5. ulaganje kapitala;
    6. statusne promene;
    7. akt o proceni vrednosti kapitala, kao i na program i odluku o svojinskoj transformaciji;

1) druge odluke, u skladu sa zakonom kojim se određuje obavljanje delatnosti od opšteg interesa i osnivačkim aktom.
2) obavlja i druge poslove utvrđene zakonom i ovim statutom.

Skupština grada osniva stalna i povremena radna tela za razmatranje pitanja iz svoje nadležnosti.

Kao stalna radna tela osnivaju se: stručna radna tela, saveti i komisije.

Skupština može osnovati najviše 40 stalnih radnih tela.

Skupština osniva sledeće savete i komisije kao stalna radna tela:

1. Savet za budžet i finansije,
2. Savet za urbanizam i saobraćaj,
3. Savet za stambeno-komunalne delatnosti,
4. Savet za održivi razvoj i zaštitu životne sredine,
5. Savet za privredna pitanja i poljoprivredu,
6. Savet za obrazovanje, odgoj i društvenu zaštitu dece,
7. Savet za zdravstvo, socijalnu politiku i socijalnu zaštitu, boračka i invalidska pitanja,
8. Savet za kulturu, informisanje i sport,
9. Savet za vodoprivredu,
10. Savet za praćenje primene etičkog kodeksa,
11. Komisija za statutarana, organizaciona i normativna pitanja,
12. Administrativno-mandatna komisija,
13. Komisija za pribavljanje, otuđenje nepokretnosti i davanje u zakup stvari u javnoj svojini,
14. Komisija za procenu tržišne vrednosti zemljišta,
15. Komisija za kulturno-istorijske spomenike i davanje naziva ulicama i trgovima,
16. Komisija za odnose sa verskim zajednicama,
17. Komisija za predstavke i žalbe.

Skupština osniva sledeća stručna radna tela, kao stalna radna tela:

1. Savet za bezbednost,
2. Savet za nadzor i kontrolu ostvarivanja prava i sloboda Bošnjaka,
3. Savet za zapošljavanje,
4. Savet za razvoj grada,
5. Savet za zaštitu lokalne samouprave,
6. Savet za rodnu ravnopravnost i jednake mogućnosti,
7. Savet za mlade,
8. Korisnički savet javnih službi,
9. Savet za međunacionalne odnose.

Skupština grada Novog Pazara, kao jednu od nadležnosti utvrđenih Statutom grada Novog Pazara a u skladu sa Zakonom o lokalnoj samoupravi, ima i donošenje planskih i strateških dokumenata za grad Novi Pazar.

Skupština grada Novog Pazara je usvojila sledeća planska i strateška dokumenta, koja su još uvek na snazi:

- Akcioni plan za unapređenje položaja osoba sa invaliditetom u gradu Novom Pazaru za period 2017-2021. godine;
- Lokalni akcioni plan zapošljavanja za 2019. godinu;
- Lokalni akcioni plan za unapređenje položaja izbeglih, interno raseljenih lica i povratnika po sporazumu o readmisiji i reagovanje u migratornim krizama za grad Novi Pazara 2016-2020;

- Plan kapitalnih investicija grada Novog Pazara 2016-2020;
- Strategija bezbednog grada Novog Pazara za period 2016 – 2020;
- Strategija komunikacije 2017-2022;
- Plan javnog zdravlja grada Novog Pazara 2019-2026;
- Lokalni antikorupcijski plan za grad Novi Pazar.

ODBORNICI SKUPŠTINE GRADA NOVOG PAZARA PO ODBORNIČKIM GRUPAMA

ODBORNIČKA GRUPA „EVROPSKI NOVI PAZAR –RASIM LJAJIĆ“

1. Ramiz Župić
2. Senada Leković
3. dr Meho Mahmutović
4. Alma Elfić
5. dr Muamer Bačevac
6. Anela Šemsović
7. Edina Rašljanin
8. Banina Muderizović
9. Vahidin Melajac
10. Salmina Curić
11. Midhat Hudović
12. Sanja Nićiforović
13. Elvir Eminbegović
14. Binela Nikšić
15. Kasim Zoranić
16. Mirzeta Ljajić
17. Mirzet Bektović
18. Senada Mavrić,
19. Irfan Međedović
20. Emira Kolašinac
21. Albin Šabotić

ODBORNIČKA GRUPA „AKADEMIK MUAMER ZUKORLIĆ-STRANKA PRAVDE i POMIRENJA“

1. Edin Numanović
2. Edin Đerlek
3. Edin Zećirović
4. Jasmina Nikšić
5. Amela Lukač–Zoranić
6. Jonuz Džanković
7. Admir Muratović
8. Ferid Bulić
9. Sadika Džanković
10. Misala Pramenković
11. Sead Redžović

ODBORNIČKA GRUPA „SDA SANDŽAKA, DOKTOR SULEJMAN UGLJANIN“

1. Rešad Ugljanin
2. Džemail Sinanović
3. Ahmedin Škrijelj
4. Dr. Hanadi Hajdinović
5. Mr. Saima Brunčević
6. Maida Baltić
7. Nafilj Sejdović
8. Emir Aščerić
9. Dinheta Pulić

ODBORNIČKA GRUPA „ALEKSANDAR VUČIĆ,IVICA DAČIĆ-ZA NAŠU DECU“

1. Nikola Jolović
2. Milena Jakovljević
3. Jovan Jovanović
4. Simona Veselinović
5. Silma Tutić
6. Bane Milosavljević

IZBORI 2020. GODINE
Rezultati lokalnih izbora za odbornike u Skupštini grada novog Pazara

Red.Br.	Naziv izborne liste	Broj glasova koje je dobila izborna lista	Broj mandata koje je dobila izborna lista
1.	„EVROPSKI NOVI PAZAR - RASIM LJAJIĆ"	18653	**21**
2.	„AKADEMIK MUAMER ZUKORLIĆ - STRANKA PRAVDE i POMIRENJA" (SPP)	9742	**11**
3.	„ALEKSANDAR VUČIĆ, IVICA DAČIĆ-ZA NAŠU DECU" (SNS, SPS, SRS, PS, JS, SNP)“	5317	**6**
4.	„SDA SANDŽAKA - DR. SULEJMAN UGLjANIN"	7716	**9**

- GRADSKO VEĆE -

Gradsko veće je organ Grada Novog Pazara koji usklađuje ostvarivanje funkcija gradonačelnika i Skupštine grada i vrši kontrolno-nadzornu funkciju nad radom Gradske uprave.

Gradsko veće čine gradonačelnik, zamenik gradonačelnika, kao i članovi koje bira Skupština grada, na period od četiri godine, tajnim glasanjem, većinom od ukupnog broja odbornika.

Kandidate za članove Gradskog veća predlaže kandidat za gradonačelnika.

Kada odlučuje o izboru gradonačelnika, Skupština grada istovremeno odlučuje o izboru zamenika gradonačelnika i članova Gradskog veća.

Članovi Gradskog veća:

1. Ulfeta Demčović,
2. Fevzija Murić,
3. Mirsad Jusufović,

4. Pemba Džanković,
5. Hanifija Brničanin,
6. Tihomir Ratković,
7. Milica Mančić,
8. Latif Đerlek,
9. Nikola Milenković.

Gradonačelnik je predsednik Gradskog veća.
Zamenik gradonačelnika je član Gradskog veća po funkciji.
Skupština grada, na predlog gradonačelnika, bira 9 članova Gradskog veća.
Članovi Gradskog veća koje bira Skupština grada ne mogu istovremeno biti i odbornici, a mogu biti zaduženi za jedno ili više određenih područja iz nadležnosti grada.
Odborniku koji bude izabran za člana Gradskog veća prestaje odbornički mandat.
Članovi Gradskog veća mogu biti na stalnom radu u gradu.

Nadležnosti Gradskog veća grada Novog Pazara utvrđene su Statutom grada Novog Pazara, u skladu sa zakonom:

1) predlaže Statut, budžet i druge odluke i akte koje donosi skupština grada;
2) neposredno izvršava i stara se o izvršavanju odluka i drugih akata skupštine grada;
3) donosi odluku o privremenom finansiranju u slučaju da skupština grada ne donese budžet pre početka fiskalne godine;
4) odlučuje o pribavljanju i o raspolaganju pokretnom imovinom grada;
5) vrši nadzor nad radom gradskih uprava obrazovanih za pojedine oblasti, poništava ili ukida akte gradske uprave obrazovane za pojedinu oblast koji nisu u saglasnosti sa zakonom, statutom i drugim opštim aktom ili odlukom koje donosi skupština grada;
6) rešava u upravnom postupku u drugom stepenu o pravima i obavezama građana, preduzeća i ustanova i drugih organizacija u upravnim stvarima iz nadležnosti Grada;
7) propisuje posebne elemente procene rizika i učestalost vršenja inspekcijskog nadzora na osnovu procene rizika iz izvorne nadležnosti Grada, kao i posebne elemente plana određenog inspekcijskog nadzora iz izvorne nadležnosti Grada;
8) prati realizaciju programa poslovanja i vrši koordinaciju rada javnih preduzeća čiji je osnivač Grad;
9) podnosi tromesečni izveštaj o radu javnih preduzeća skupštini grada, radi daljeg izveštavanja u skladu sa zakonom kojim se uređuje pravni položaj javnih preduzeća;
10) predlaže akta koje donosi skupština grada radi zaštite opšteg interesa u javnom preduzeću i društvu kapitala čiji je osnivač Grad;
11) odlučuje rešenjem o upotrebi sredstava tekuće i stalne budžetske rezerve;
12) stara se o izvršavanju poverenih nadležnosti iz okvira prava i dužnosti Republike;
13) postavlja i razrešava načelnike gradskih uprava;
14) donosi Plan odbrane Grada koji je sastavni deo Plana odbrane Republike Srbije, usklađuje pripreme za odbranu pravnih lica u delatnostima iz nadležnosti Grada sa Planom odbrane Republike Srbije;
15) donosi Procenu rizika od katastrofa, Plan smanjenja rizika od katastrofa i Plan zaštite i spasavanja,

16) obrazuje štab za vanredne situacije i na predlog štaba usvaja godišnji plan rada i godišnji izveštaj o radu štaba za vanredne situacije; određuje subjekte od posebnog značaja za zaštitu i spasavanje jedinice lokalne samouprave;
17) obrazuje žalbenu komisiju;
18) obrazuje stručna savetodavna radna tela za pojedine poslove iz svoje nadležnosti;
19) informiše javnost o svom radu;
20) donosi poslovnik o radu na predlog gradonačelnika;
21) vrši i druge poslove, u skladu sa zakonom.

Gradsko veće obrazuje Savete kao stalna radna tela Veća i to:

1. Privredni savet;
2. Savet za bezbednost saobraćaja;
3. Savet za upravljanje migracijama i
4. Lokalni Savet za zdravlje.

Gradsko veće grada Novog Pazara, u okviru svojih nadležnosti, raspisuje javne konkurse za ostvarivanje interesa građana iz različitih oblasti, i to:

- Javni konkurs za finansiranje i/ili sufinansiranje programa/projekata od javnog interesa koje realizuju udruženja građana iz budžeta grada Novog Pazara;
- Javni konkurs za dodelu sredstava za sufinansiranje, odnosno finansiranje projektnih aktivnosti i projekata udruženja građana iz Novog Pazara u oblasti socio-humanitarnih delatnosti;
- Javni konkurs za dodelu sredstava za sufinansiranje, odnosno finansiranje programskih aktivnosti i projekata iz oblasti poljoprivrede za udruženja građana sa teritorije grada Novog Pazara;
- Javni poziv za sufinansiranje projekata iz budžeta grada Novog Pazara radi ostvarivanja javnog interesa u oblasti javnog informisanja u medijima;
- Javni konkurs za dodelu najboljim studentima iz Novog Pazara;
- Javni poziv za izbor najlepše uređenog dvorišta ili balkona.

- GRADONAČELNIK -

Gradonačelnik predstavlja i zastupa grad i vrši izvršnu funkciju u gradu Novom Pazaru.

Gradonačelnika bira Skupština grada, iz reda odbornika, na vreme od četiri godine, tajnim glasanjem, većinom glasova od ukupnog broja odbornika.

Gradonačelnik ima zamenika koji ga zamenjuje u slučaju njegove odsutnosti i sprečenosti da obavlja svoju funkciju.

Kandidata za gradonačelnika predlaže predsednik Skupštine.

Kandidat za gradonačelnika predlaže kandidata za zamenika gradonačelnika iz reda odbornika, koga bira Skupština grada na isti način kao gradonačelnika.

Gradonačelniku i zameniku gradonačelnika izborom na ove funkcije prestaje mandat odbornika u Skupštini grada.

Gradonačelnik i zamenik gradonačelnika su na stalnom radu u gradu Novom Pazaru.

- Nihat Biševac, Gradonačelnik rada Novog Pazara
- Vladimir Marinković, zamenik Gradonačelnika grada Novog Pazara

Pomoćnici gradonačelnika:

- Nihad Hasanović,
- Ervin Čašić,
- Ensar Škrijelj,
- Dejan Kulundžić,
- Tarik Rupić.

Pomoćnici Gradonačelnika pokreću inicijative, predlažu projekte i sačinjavaju mišljenja u vezi sa pitanjima koja su od značaja za razvoj u oblastima za koje su postavljeni i vrše druge poslove po nalogu Gradonačelnika. Pomoćnici Gradonačelnika se postavljaju na period koji odgovara periodu obavljanja dužnosti Gradonačelnika.

Nadležnosti Gradonačelnika grada Novog Pazara utvrđene su Statutom grada Novog Pazara, u skladu sa zakonom:

1) predstavlja i zastupa Grad;
2) predlaže način rešavanja pitanja o kojima odlučuje Skupština grada;
3) naredbodavac je za izvršenje budžeta;
4) osniva gradsku službu za inspekciju korišćenja budžetskih sredstava i službu za internu reviziju Grada;
5) osniva budžetski fond i utvrđuje program korišćenja sredstava budžetskog fonda, u skladu sa zakonom;
6) daje saglasnost na opšte akte kojima se uređuju broj i struktura zaposlenih u ustanovama koje se finansiraju iz budžeta Grada i na broj i strukturu zaposlenih i drugih lica koja se angažuju na ostvarivanju programa ili dela programa korisnika budžeta Grada;
7) usmerava i usklađuje rad gradskih uprava obrazovanih za pojedine oblasti;
8) predstavlja Gradsko veće, saziva i vodi njegove sednice;
9) donosi pojedinačne akte za koje je ovlašćen zakonom, ovim statutom ili odlukom Skupštine grada;
10) daje prethodnu saglasnost nosiocima prava korišćenja na stvarima u javnoj svojini Grada (mesnim zajednicama, javnim preduzećima, ustanovama i drugim organizacijama) za davanje u zakup tih stvari;
11) zaključuje ugovore u ime Grada, na osnovu ovlašćenja iz zakona, statuta i odluka Skupštine grada;
12) u ime Grada zaključuje kolektivne ugovore za organe i za preduzeća, ustanove i druge javne službe čiji je osnivač Grad;
13) odlučuje o organizovanju i sprovođenju javnih radova;
14) zaključuje ugovor o donaciji od fizičkog ili pravnog lica;

15) komandant je Gradskog štaba za vanredne situacije po položaju, donosi odluku o proglašenju i o ukidanju vanredne situacije na predlog Gradskog štaba za vanredne situacije;
16) donosi odluku o proglašenju dana žalosti u Gradu;
17) usvaja izveštaje o izvršenju budžeta Grada i dostavlja ih Skupštini grada;
18) informiše javnost o svom radu;
19) podnosi žalbu Ustavnom sudu Republike Srbije ako se pojedinačnim aktom ili radnjom državnog organa ili organa Grada onemogućava vršenje nadležnosti Grada;
20) obrazuje stručna savetodavna radna tela za pojedine poslove iz svoje nadležnosti;
21) postavlja i razrešava pomoćnike gradonačelnika;
22) donosi akta iz nadležnosti Skupštine grada u slučaju ratnog stanja ili elementarnih nepogoda, s tim što je dužan da ih podnese na potvrdu Skupštini čim ona bude u mogućnosti da se sastane;
23) vrši i druge poslove utvrđene ovim statutom i drugim aktima Grada.

- GRADSKA UPRAVE GRADA NOVOG PAZARA -

Za vršenje upravnih poslova u okviru prava i dužnosti Grada i određenih stručnih i administrativno-tehničkih poslova za potrebe Skupštine grada, gradonačelnika i Gradskog veća, obrazuju se gradske uprave za pojedine oblasti, odnosno poslove.

Gradske uprave postupaju prema pravilima struke, nepristrasno i politički neutralno i dužne su da svakom omoguće jednaku pravnu zaštitu u ostvarivanju prava, obaveza i pravnih interesa.

Gradske uprave dužne su da građanima omoguće brzo i delotvorno ostvarivanje njihovih prava i pravnih interesa.

Gradske uprave dužne su da građanima daju potrebne podatke i obaveštenja i pružaju pravnu pomoć.

Gradske uprave dužne su da sarađuju sa građanima i da poštuju ličnost i dostojanstvo građana.

Gradska uprava grada Novog Pazara obrazuje se kao gradska uprava za pojedine oblasti i to:
1. Gradska uprava za izvorne i poverene poslove grada Novog Pazara;
2. Gradska uprava za naplatu javnih prihoda grada Novog Pazara.

Gradska uprava, u okviru svojih nadležnosti:
1) priprema nacrte propisa i drugih akata koje donose Skupština grada Novog Pazara (u daljem tekstu: Skupština grada), Gradonačelnik grada Novog Pazara (u daljem tekstu: Gradonačelnik) i Gradsko veće grada Novog Pazara (u daljem tekstu: Gradsko veće);
2) izvršava odluke i druge akte Skupštine grada, Gradonačelnika i Gradskog veća;
3) rešava u upravnom postupku u prvom stepenu o pravima i dužnostima građana, preduzeća, ustanova i drugih organizacija u upravnim stvarima iz nadležnosti Grada;
4) obavlja poslove upravnog nadzora nad izvršavanjem propisa i drugih opštih akata Skupštine grada;
5) izvršava zakone i druge propise čije je izvršavanje povereno Gradu;

6) obavlja stručne i druge poslove koje utvrde Skupština grada, Gradonačelnik i Gradsko veće;
7) obavlja i druge poslove utvrđene zakonom, podzakonskim aktima, aktima organa Grada i drugim propisima.

Za obavljanje srodnih poslova iz određenih oblasti, u Gradskim upravama se obrazuju unutrašnje organizacione jedinice. Unutrašnje organizacione jedinice obrazuju se prema vrsti, međusobnoj povezanosti i obimu poslova, čijim se vršenjem obezbeđuje nesmetan, efikasan i usklađen rad u oblastima za koje se obrazuju. Unutrašnje organizacione jedinice Gradske uprave su odeljenja i odseci. U Gradskim upravama mogu se organizovati kancelarije i grupe poslova u okviru odseka.

U okviru unutrašnjih organizacionih jedinica Gradske uprave - s obzirom na prirodu i obim poslova, obrazuju se uže organizacione jedinice - odseci, a unutar odseka mogu se organizovati - grupe. Odseci se obrazuju prema poslovima koji zahtevaju neposrednu povezanost i organizacionu posebnost. Za obavljanje određenih poslova iz nadležnosti Gradske uprave, posebno u vezi sa ostvarivanjem prava građana, realizacije politike za mlade i slično, mogu se u okviru unutrašnje organizacione jedinice obrazovati kancelarije. Kancelarije se mogu obrazovati i u mesnim zajednicama, kao organizacioni oblik organa Gradske uprave za obavljanje poslova iz nadležnosti Grada.

U okviru Gradske uprave za izvorne i poverene poslove, za obavljanje poslova iz njenog delokruga, obrazuju se organizacione jedinice - Odeljenja.

1. Odeljenje za opštu upravu,
2. Odeljenje za društvene delatnosti,
3. Odeljenje za finansije,
4. Odeljenje za privredu,
5. Odeljenje za lokalni ekonomski razvoj,
6. Odeljenje za skupštinske poslove, poslove gradonačelnika i Gradskog veća,
7. Odeljenje za urbanizam i izgradnju,
8. Odeljenje za imovinsko pravne poslove,
9. Odeljenje za komunalne, stambene i poslove saobraćaja,
10. Odeljenje za zaštitu životne sredine, protivpožarnu zaštitu, bezbednost i zdravlje na radu,
11. Odeljenje za inspekcijske poslove,
12. Odeljenje komunalne policije,
13. Odeljenje za zajedničke poslove i poslove upravljanja ljudskim resursima,
14. Odeljenje za informacione tehnologije,
15. Odeljenje za tehničke i pomoćne poslove, obezbeđenje i vozni park,
16. Odeljenje za informisanje,
17. Odeljenje za vanredne situacije i poslove odbrane.
18. Kabinet gradonačelnika.

U Gradskoj upravi za izvorne i poverene poslove grada Novog Pazara se kao posebna organizaciona jedinica obrazuje se

U Gradskoj upravi za izvorne i poverene poslove grada Novog Pazara se kao posebna organizaciona jedinica obrazuje Kabinet gradonačelnika, u kome zaposleni, u skladu sa zakonom, zasnivaju radni odnos na određeno vreme - dok traje dužnost gradonačelnika.

U okviru Kabineta gradonačelnika, za pojedine oblasti od značaja za Grad koje su utvrđene Statutom grada, Gradonačelnik može postaviti najviše pet pomoćnika Gradonačelnika. Pomoćnik Gradonačelnika je samostalan u radu i za svoj rad odgovara Gradonačelniku.

Gradonačelnik može razrešiti pomoćnika i pre isteka vremena na koji je postavljen.

U Kabinetu gradonačelnika postavljaju se pomoćnici za sledeće oblasti:
- pomoćnik gradonačelnika za oblast energetike i zaštite životne sredine;
- pomoćnik gradonačelnik za oblast infrastrukture, poljoprivrede i vodoprivrede;
- pomoćnik gradonačelnika za oblast međunarodne saradnje;
- pomoćnik gradonačelnika za oblast obnovljivih izvora energije i koordinacije rada javnih preduzeća
- pomoćnik gradonačelnika za oblast prerađivačke industrije, trgovine, građevinarstva i saobraćaja.

U okviru Gradske uprave za naplatu javnih prihoda, za obavljanje poslova iz njenog delokruga, obrazuju se organizacione jedinice (odseci):
1. Odsek kancelarijske kontrole,
2. Odsek za naplatu, poresko računovodstvo i izveštavanje,
3. Odsek za finansije, opšte poslove i poslove upravljanja ljudskim resursima,
4. Odsek terenske kontrole.

Radom Gradske uprave rukovodi načelnik Gradske uprave. Načelnik Gradske uprave je službenik na položaju, saglasno Zakonu o zaposlenima u autonomnim pokrajinama i jedinicama lokalne samouprave. Načelnik Gradske uprave za svoj rad i rad Gradske uprave odgovara Skupštini grada, Gradonačelniku i Gradskom veću, u skladu sa Statutom grada i Odlukom o gradskim upravama grada Novog Pazara. Načelnika Gradske uprave na položaj postavlja Gradsko veće, na osnovu javnog konkursa, na 5 godina, većinom glasova od ukupnog broja članova Gradskog veća. Javni konkurs za popunjavanje položaja oglašava Gradsko veće. Pre oglašavanja javnog konkursa za popunjavanje položaja, Gradsko veće obrazuje konkursnu komisiju od tri člana, koja sprovodi izborni postupak, u skladu sa zakonom.

Načelnik Gradske uprave ima zamenika koji ga zamenjuje u slučaju njegove odsustnosti i sprečenosti da obavlja svoju dužnost. Zamenik načelnika Gradske uprave postavlja se na isti način i pod istim uslovima kao načelnik Gradske uprave.

Načelnik Gradske uprave:
1. Rukovodi Gradskom upravom i organizuje, koordinira i usmerava rad Gradske uprave;
2. priprema objedinjen predlog Pravilnika o organizaciji i sistematizaciji radnih mesta u Gradskoj upravi, Gradskom pravobranilaštvu, stručnim službama i posebnim organizacijama grada Novog Pazara, koji dostavlja Gradskom veću na usvajanje;

3. donosi opšte akte o radnim odnosima, o disciplinskoj odgovornosti zaposlenih, o ocenjivanju zaposlenih, o zaštiti na radu zaposlenih i druga normativna akta, u skladu sa zakonom;
4. raspoređuje zaposlene u Gradskoj upravi;
5. rešava o pravima i obavezama iz radno-pravnih odnosa zaposlenih u Gradskoj upravi, u skladu sa zakonom;
6. vrši disciplinska i druga ovlašćenja prema zaposlenima u Gradskoj upravi, u skladu sa zakonom;
7. podnosi Gradonačelniku, Gradskom veću i Skupštini grada izveštaj o radu Gradske uprave;
8. rešava sukob nadležnosti između unutrašnjih organizacionih jedinica Gradske uprave;
9. vrši i druge poslove koji su mu zakonom, Statutom grada i drugim aktima Grada stavljeni u nadležnost.

- GRADSKO PRAVOBRANILAŠTVO -

Gradsko pravobranilaštvo je posebna organizaciona jedinica u okviru Gradske uprave za izvorne i poverene poslove grada, koja obavlja poslove pravne zaštite imovinskih prava i interesa grada Novog Pazara.

U obavljanju poslova pravne zaštite imovinskih prava i interesa grada, Gradsko pravobranilaštvo:

1. u postupcima pred sudovima, upravnim i drugim nadležnim organima zastupa kao zakonski zastupnik grad, njegove organe i druga pravna lica čije se finansiranje obezbeđuje iz budžeta, radi zaštite imovinskih prava i interesa grada;
2. prati i proučava pravna pitanja od značaja za rad organa i pravnih lica koja zastupa, posebno u pogledu zaštite njihovih imovinskih prava i interesa, kao i pitanja u vezi sa primenom zakona i podzakonskih akata koja su, ili mogu biti, od značaja za preduzimanje bilo koje pravne radnje organa i pravnog lica koje zastupa, posebno za sprečavanje štetnih imovinskopravnih i društveno negativnih posledica po pravna lica koja zastupa;
3. daje pravna mišljenja prilikom zaključivanja ugovora koje zaključuju pravna lica koje zastupa, posebno ugovora iz oblasti imovinskopravnih odnosa i privrednopravnih ugovora, u roku koji ne može biti duži od 30 dana;
4. daje pravne savete svim organima grada koje zastupa;
5. preduzima zastupanje pod istim uslovima kao i advokat kada je propisano da je u određenom postupku ili za preduzimanje određene radnje u postupku obavezno zastupanje stranke od strane advokata.

Funkciju Gradskog pravobranilaštva obavlja gradski pravobranilac i zamenici gradskog pravobranioca, u skladu sa Ustavom Republike Srbije, zakonom, ovom odlukom i drugim opštim pravnim aktima.

Gradskog pravobranioca postavlja i razrešava Skupština grada na predlog gradonačelnika, na period od pet godina. Isto lice može biti ponovo postavljeno na isti period.

Zamenik gradskog pravobranioca postavlja se na način i pod uslovima koji su utvrđeni za gradskog pravobranioca i ima najmanje dve godine radnog iskustva u pravnoj struci posle položenog pravosudnog ispita.

- MEĐUSOBNI ODNOS ORGANA GRADA -

Odnos Gradske uprave prema Skupštini grada, Gradonačelniku i Gradskom veću zasniva se na pravima i dužnostima utvrđenim zakonom i Statutom grada.

Gradska uprava obavezna je da organe Grada obaveštava o obavljanju poslova iz svog delokruga i da daje potrebna obaveštenja, objašnjenja i podatke iz delokruga svog rada.

Gradonačelnik, u cilju zakonitog i efikasnog funkcionisanja Gradske uprave, usmerava i usklađuje rad Gradske uprave. Gradonačelnik, radi sprovođenja odluka i drugih akata organa Grada, može Gradskoj upravi izdavati uputstva i smernice za rad.

Gradsko veće vrši nadzor nad radom Gradske uprave, u skladu sa zakonom. Kada u vršenju nadzora nad radom Gradske uprave utvrdi da pojedinačna akta Gradske uprave iz izvornog delokruga grada nisu u saglasnosti sa zakonom, Statutom i drugim opštim aktom Skupštine grada, Gradsko veće može takve akte poništiti ili ukinuti i naložiti donošenje novih akata.

Gradska uprava je dužna da zahteve u upravnim stvarima građana i pravnih lica rešava u propisanim rokovima, a za slučaj prekoračenja tih rokova da obavesti podnosioca zahteva o razlozima prekoračenja i uputi ga na mogućnost korišćenja pravnih sredstava u takvim slučajevima.

Zaposleni u Gradskoj upravi su dužni da građanima i pravnim licima u zakonom propisanom postupku omoguće nesmetano, blagovremeno i efikasno ostvarivanje njihovih prava i obaveza, da im daju potrebna obaveštenja, uputstva ili podatke, da poštuju dostojanstvo tih lica i da čuvaju ugled Gradske uprave.

PROGRAMSKI MODUL BROJ 17
ENERGESTKO SNABDEVANJE GRADA - ENERGETSKA EFIKASNOST i OBNOVLJIVI IZVORI ENERGIJE

RUKOVODIOCI MODULA i ČLANOVI TEMATSKE GRUPE

1. Edib Đerlek,Dipl.ing.el. Rukovodilac, e-mail: edib2018np@gmail.com
2. Sabit Lekpek, Dipl.ing.el. član, e-mail: sabit2004@live.com
3. Faruk Suljević, Dipl.ing.maš. član, e-mail: faruk.suljevic@novipazar.org.rs
4. Muamer Smailbegović, Dipl.ing.el. član, e-mail: muamer.smailbegovic@gmail.com
5. Dzermin Redzović,Dipl.Ing.el. član, e-mail: dzermin.redzovic@ods.rs
6. Enisa Ljajić,Dipl.ekono član, e-mail: enisa.ljajic@novipazar.org.rs
7. Tarik Imamović, Dipl.ing el. član

<table>
<tr><td colspan="4">Svrha: Održivi energetski razvoj lokalne samouprave kroz podsticanje unapređenja energetske efikasnosti, poboljšanje energetske infrastrukture i šire upotrebe obnovljivih izvora energije.
Opšti prioritetni cilj 2030 godine Novi Pazar:
Stabilno, redovno i dovoljno elektroenergetsko snabdevanje stanovništva i privrednih objekata.</td></tr>
<tr><td rowspan="2">PRIORITETNI CILJEVI</td><td rowspan="2">INDIKATORI</td><td colspan="2">POKAZATELJI</td></tr>
<tr><td>Početna vrednost</td><td>Ciljna vrednost</td></tr>
<tr><td>Cilj 1. Energetsko snabdevanje grada Novog Pazara</td><td rowspan="4">- Ukupna potrošnja primarne energije u javnim zgradama (ten[20])
- Ukupna potrošnja primarne energije u javnim zgradama po stanovniku (ten)
- Ukupna potrošnja primarne energije u javnim zgradama po m2 površine javnih zgrada
- Ukupni rashodi za nabavku energije (RSD)
- Ukupni rashodi za nabavku energije u javnim zgradama (RSD)
- Procentualno učešće rashoda za nabavku energije u ukupnim rashodima
- Udeo obnovljivih izvora energije u ukupnoj potrošnji</td><td rowspan="2">U tabelarnom pregledu prikazan je trend kod svih korisnika budžetskih sredstava</td><td rowspan="2">- Racionalizacija utroška elkt. Energije
- Stabilnost u funkcionisanju elektroenergetskog sistema konzuma Novi Pazar</td></tr>
<tr><td>Podcilj 1.1
Elektro-energetsko snabdevanje</td></tr>
<tr><td>Podcilj 1.2:
Gasifikacija</td></tr>
<tr><td>Podcilj 1.3.:
Toplifikacija</td><td>Ukupan broj kotlova na fosilna goriva u javim zgradama je 23</td><td>- Broj objekata u javnoj svojini koji koriste fosilna goriva smanjiti na 0
- Drastično povećati broj korisnika daljinskog grejanja
- U objektima kolektivnog stanovanja smanjiti broj kotlova koji koriste fosilna goriva
- Afirmisati korišćenje prirodnog gasa i biomase za potrebe centralnog grejanja u objektima za kolektivno stanovanje</td></tr>
<tr><td>Cilj 2: Zelena energija i obnovljivi izvori u ukupnoj potrošnji:
- Biomasa
- \solarni paneli
- geotermalni izvori
- prirodni gas</td><td>- Postojanje energetskog menadžera
- Izrađen popis javnih zgrada sa energetskim pasoše
- Izrađen energetski bilans
- Broj izrađenih godišnjih energetskih bilansa
- Postojanje lokalne odluke o energetskoj efikasnosti</td><td>Ne postoje relevantni izvori</td><td>- Uvođenje statističke evidencije o korisnicima obnovljivih vidova energije
- Uvođenje energetskog menadžmenta</td></tr>
</table>

Veza pregovaračkog poglavlja EU COR (ciljeva održivog razvoja) i programskog budžeta			
poglavlje			
Unapređenje energetske efikasnosti	Ciljevi (COR) održivog razvoja	Sektor programskog budžeta	Elementi programskog budžeta JLS

[20] ten – tona ekvivalentne nafte

Sugestije - predlozi učesnika javne rasprave modula 17

Radna grupa ovog modula prihvatila je predloge sa javne rasprave koji se odnose na implementaciju ovog modula. Osnovna poruka predloga sadržana je u sledećoj rečenici: **Zadatak rukovodioca i članova radne grupe jeste da se obrate odgovornim u EPS-u oko primene studije Elektrotehničkog instituta Nikola Tesla u Beogradu, koji će svojim sugestijama argumentovati opravdanost zaključaka ove studije ili predložiti**

Dana 06.10.2021. godine održana je javna prezentacija modula 17 „Energetsko napajanje-energetska efikasnost i obnovljivi izvori energije“.

Na sadržinu modula 17 sa javne prezentacije upućene su sledeće sugestije:

1. Gospodin Ismail Čilerdžić

Ismail Čilerdžić je uputio predlog sadržan u 5 mera.

Radna grupa je obradila sve upućene mere i konstatovala da su mere 1,2,3 i 5 obuhvaćene modulom kroz specifikaciju predloženih kratkoročnih i dugoročnih mera dok mera pod brojem 4. smatra se stalnim zadatkom službe održavanja FDS-a.

U rubrici prioritetni cilj predlaže prelazak sa naponskog nivoa 10 kv na 20 kv.

Ova primedba se pojavljuje kod više predlagača i ona će biti prihvaćena i zajednički će se obraditi. **(prilog dopis Ćilerdžića).**

2. Grupa učesnika javne rasprave Mavrić,Ćilerdžić i Hazirović su 22.10.2021. godine uputili sugestiju u kojoj se traži zašto se odustalo od studije koju je uradio institut “Nikola Tesla” 2008. godine po kojoj se naponski nivo elektroenergetskog sistema na konzumu Novog Pazara i Tutina podiže sa 10 kV na 20 kV. Napominju da je distribucija započela primenu po toj studiji, tj izdavanje saglasnosti za priključenje novih objekata (dalekovodi, prespojni transformatori) – **prilog dopisa grupi.**

3. Tarik Imamović diplomirani elektro inžinjer dostavio je predlog mera izrečenih na javnoj raspravi održanoj 06.10.2021.godine.

Gospodin Imamović je u dopisu predložio četiri mere za poboljšanje energetskog stanja Grada Novog Pazara i Tutina i to :

1) Prva mera se odnosi na primenu studije koju je uradio Institut “Nikola Tesla” u kojoj je obrađena primena podizanja naponskog nivoa energetskog sistema sa 10 kV na 20kV. Po ovoj studiji je elektrodistibucija izdavala saglasnosti za izvođenje energetskih objekata. Primena studije obavezno zahteva ugradnju tronomotajnog transformatora TR 110/20/10kV u TS Novi Pazar-2.
2) Hitan završetak TS 110/20/10 kV u Tutinu.
3) Ugradnja tronomofaznog transformatora TR 110/20/10 kV u TS Novi Pazar-2.

4) Rekonstrukcija trafostanica TS 10/04 kV koju trenutno rade u režimu preopterećenja Elektrodistribucije.

Analizirajući sadržinu predloga radna grupa smatra da sugestiju pod brojem 1. koja je povezana sa sugestijom broj 3.treba prihvatiti i izvršiti dodatnu obradu za uključivanje u strategiju razvoja.

Predlozi pod rednim brojem 2. i 4. već su obuhvaćeni u materijalu strategije.

ZAKLJUČAK PO OSNOVU SVIH PRIMEDBI

Svi učesnici Javne raspave koji su uputili predloge na sadržinu Modula 17 koji glasi "Energetsko napajanja-energetska efikasnost i obnovljivi izvori energije", nezavisni jedan od drugog istakli su jedan zajednički predlog. Predlog se odnosi na primenu studije koju je uradio institut "Nikola Tesla-Beograd" za podizanje naponskog nivoa energetskog sistema u Novom Pazaru i Tutinu sa 10kV na 20kV.

Od radne grupe je zatraženo da se obrati odgovornim u EPS-u za obrazloženje zašto se odustalo od započete primene studije "Nikola Tesla" kao i opravdanosti izrade nove studije koja će obraditi istu materiju.
Ova primedba je prihvaćena sa strane Radne grupe, obradiće se i ugraditi u sadržinu Modula broj 17.

Radna grupa

1. Edib Đerlek
2. Sabit Lekpek
3. Faruk Suljević
4. Muamer Smailbegović
5. Džermin Redžović
6. Tarik Imamović

ELEKTROENERGETSKO NAPAJANJE GRADA NOVOG PAZARA

Svi energetski objekti u Novom Pazaru naponskog nivoa 35kV i 110 kV izgrađeni su u dalekoj prošlosti, i u novije vreme nemamo novoizgrađenih objekata ove vrste, pa nije teško zaključiti da izgradnja elektroenergetskih objekata nije pratila porast broja stanovnika kao i porast privrednih objekata.

Iz tog razloga mi smo danas došli u situaciju da praktično ne postoje slobodni kapaciteti za priključenje novih proizvodnih pogona veće snage kao i stambenih zgrada sa većim brojem stambenih jedinica, iako smo očevici da je njihova izgradnja intenzivirana u poslednjih nekoliko godina.

Grad Novi Pazar praktično nije imao svoje planove za izgradnju elektroenergetskih objekata, već se oslanjao na planove razvoja energetskih objekata koje je radila elektroprivreda, te je izrada „Strategije održivog razvoja Grada Novog Pazara" apsolutno opravdana i neophodna.

Postoje'e elektroenergetsko stanje konzuma Novog Pazara

Postojeće transforamtorske stanice						
Broj transformatorskih stanica i instalisana snaga (MVA)						
Novi Pazar	110/X kV		35-10kV		10-04kV	
	Broj TS	Instalisana snaga (MVA)	Broj TS	Instalisana snaga (MVA)	Broj TS	Instalisana snaga (MVA)
	2	93	9	67,5	630	218,29

Konzumno područje grada Novog Pazara i Tutina dobija električnu energiju iz tri pravca i to:

- Iz trafostanice TS 220/110 KV "Kraljevo-3" preko 110 kv veze TS 220/110 kV Kraljevo -3" – TS 110/35 KV "Raška"- TS 110/35 kV "Novi Pazar-"1"
- Iz pravca HE "Uvac"preko 110 kV veze TS 110/35 kV "Sjenica"- TS 110/35 kV"Novi Pazar-1"
- Iz pravca TS 110/35 kV "Valač" preko veze TS 110/35 kV " Valač" – TS 110/10 kV "Novi Pazar-2"

Na bazi podataka iz studije koju je za Ogranak ED Novi Pazar izradio Institut "Nikola Tesla" konstatovano je da je ovo jedan od najugroženijih delova prenosne mreže EPS-a.

Distributivno područje Ogranka ED Novi Pazar napaja se preko dve trafostanice 110/x kV

- TS 110/35 kV Novi Pazar-1 instalisane snage 2x31,5 MVA
- TS 110/10 kV Novi Pazar-2 instalisane snage 1x31,5 MVA

Pored trafostanica naponskog nivoa 110/10kv postoje jos trafostanice nivoa 35 kV i 10 kV
Trafostanice TS 35/10 kV su sledeće:

- TS 35/10 kV "Jug"
- TS 35/10 kV "Sever"
- TS 35/10 kV "Zapad"
- TS 35/10 kV"Centar"
- TS 35/10 kV "Kula"
- TS 35/10 kV "Janča"

U Tutinu su:

- TS 35/10 kV "Rakovo polje"
- TS 35/10 „Žirče"
- TS 35/10 „Leskova"

Ukupno instalisana snaga svih TS 35/10 kV je 67,5 MVA.
Ukupan broj trafostanica 10/0.4 kV je 630 (Novi Pazar 429; Tutin 201) sa instalisanom snagom 218,29 MVA.

Obzirom da vršna opterećenja trafostanica TS 110/35 kv "Novi Pazar-1" iznose 63,327 MVA i TS 110/10 kv "Novi Pazar-2" 30,030 MVA može se zaključiti da trafostanica TS 35/10 kv i TS 10/04 kv rade u režimu preopterećenja.

Neophodno je naglasiti da izvestan broj trafostanica TS 10/04 kV oko 30, uglavnom radi u režimu preopterećenja zbog čega na njihovim konzumima većina novoizgrađenih stambenih objekata nema mogućnosti za priključenje na električnu mrežu.

Tabela utroška električne struje Grada Novog Pazara				
Preuzeta električna energija	Realizovana električna energija		Gubici	
	Domaćinstva	Ostali	MWh	%
MWh	MWh	MWh		
390 631	162 265	79 157	149 210	38.20

Podaci iz gornje tabele su za 2015. Godinu

MERE – PLANOVI ZA POBOLJŠANJE STANJA ELEKTROENERGETSKOG NAPAJANJA

I. Kratkoročne mere za poboljšanje energetskog stanja konzuma grada Novog Pazara
II. Dugoročne mere za poboljšanje energetskog stanja konzuma grada Novog Pazara

Kratkoročne mere za poboljšanje energetskog stanja konzuma grada Novog Pazara

1) Dogradnja transformatora snage 31,5 MVA, 110/10 kV u postrojenju TS "Novi Pazar 2",
2) Izgradnja dalekovodnih linija za iznošenje novo raspoložive električne energije iz TS "Novi Pazar- 2 "u unutrašnjost.

Pored postojećih nove trase su sledeće;

1. TS Novi Pazar-2—Trafostanica "Bratstvo"
2. TS Novi Pazar-2—Trafostanica "Čardače"
3. TS Novi Pazar-2—Trafostanica "Šestovski potok"

1) Izgradnja nove trafostanice TS 110/x kV u Tutinu, čime će se osloboditi-rasteretiti TS Novi Pazar- 2 za količinu električne energije koju troši konzum Tutina.
2) Izgradnja trafostanice TS 35/10 kV sa priključnim dalekovodom u krugu Opšte bolnice Novi Pazar
3) Izgradnja trafostanice TS 1 x 1000 kVA sa priključnim dalekovodom 10 kV za naselje Erozija.
4) Izgradnja trefostanice TS 2 x 630 kVA sa priključnim dalekovodom 10 kV za naselje Vojniće.
5) Izrada projektne dokumentacije za izgradnju TS 2 x 1600 kVA sa priključnim dalekovodom 10 kV za potrebe postrojenja za preradu otpadnih voda u naselju Požežina.
6) Rekonstrukcija –povećanje snage postojecih trefostanica 10kV koje rade u režimu preopterećenja.

Dugoročne mere za poboljšanje energetskog stanja konzuma grada Novog Pazara

1. Izgradnja duplog dalekovoda 2x110 kV "Kraljevo -3" – "Novi Pazar -1",
2. Izgradnja trafostanice TS 110/X kV "Novi Pazar 3" u naselju Mur,
3. Izgradnja nove trafostanice TS 35/10 kV "Dojeviće",

4. Izgradnja trafostanice TS 2*1600 kVA; 10 kV u naselju Požežina, za napajanje "Postrojenja za preradu otpadnih voda",
5. Izgradnja novih trafostanica TS 10/04 kV prema iskazanim potrebama potrošača,
6. Rekonstrukcija – zamena postojeće javne rasvete novim štedljivim svetiljkama.

OBRAZLOŽENJE POJEDINAČNIH STAVKI

I. Kratkoročne mere

1. U trafostanici TS Novi Pazar-2 umesto planiranog transformatora snage 31,5 MVA dopremljen je transformator snage 40MVA, tako da je sada ukupna instalisana snaga ove stanice (31,5+40) MVA. Zavisno od režima rada transformatora za očekivanje je da se dobije najmanje 10 MVA nove snage ukoliko bude u funkciji samo novi trafo, a znatno više ako budu uključena oba trafoa. Ovde treba dodati da izgradnjom trafostanice 110/10 kV u Tutinu, osim rešavanja problema Tutina u znatnoj meri se poboljšava energetsko stanje i za Grad Novi Pazar, jer se za potrebe Grada oslobađa 10-12 MVA nove snage.
2. Za iznošenje nove raspoložive energije iz trafostanice Novi Pazar-2 planirana je izgradnja šest novih dalekovoda. Posebno su bitna tri dalekovoda koja napajaju uži deo grada gde je intenzivirana stambena izgradnja (visoko gradnja).
3. Izgradnja trafostanice TS 35/10 kVA sa priključnim dalekovodom u krugu bolnice je neophodno, jer nakon završetka rekonstrukcije i izgradnje novih odeljenja Opšte bolnice Novi Pazar, ne postoje tehnički uslovi da se oni priključe na postojeću elektroenergetsku mrežu.
4. Izgradnjom trafostanice TS 1x1000 kVA sa priključnim dalekovodom 10 kV u naselju Erozija stvaraju se uslovi za priključenje novih objekata na toj lokaciji, kao i poboljšanja energetskog stanja postojeće mreže. Planirati priključenje Gerontološkog centra na ovu trafostanicu.
5. Neophodno je uraditi svu potrebnu tehničku dokumentaciju za trafostanicu TS 2x1600 kVA sa priključnim dalekovodom u Požežini čija je izgradnja planirana u dugoročnoj meri.
6. Izgradnja TS 2x630 kVA sa priključnim dalekovodom 10kW u naselju Vojniće stvaraju se uslovi za priključenje novih objekata i poboljšanje-rasterećenje postojeće mreže.

Prema podacima EDES-a Ogranak Novi Pazar određen broj postojećih trafostanica napona 10/0,4 kV radi u režimu preopterećenja. Iz tog razloga u konzumima tih trafostanica ne postoje uslovi za priključenje manjih stambenih objekata. Vlasnici ovih objekata čekaju odobrenja za priključenja duže vremena u neizvesnosti dokle čekati. Iz tog razloga EDS-a Ogranak Novi Pazar dužan je da predvidi takvu dinamiku radova po kojoj će se zamena transformatora i prateće opreme izvesti u vremenu najduže do dve godine.

II. Dugoročne mere

1. Izgradnjom duplog dalekovoda 2x110 kV "Kraljevo 3"-"Novi Pazar 1", povećava se propusna moć energije i time bi potrebe potrošača (proizvodni pogoni, visokogradnja građevinskih objekata, individualna fizička lica) bila dugoročna rešena.

2. Izgradnjom trafostanice TS 110/10kV Novi Pazar - 3 u naselju Mur formira se nova napojna tačka i poboljšava energetsko stanje u Muru, naseljima Rasadnik i Hadžet i potez prema Lukarima.
3. Izgradnjom TS 35/10 kV " Dojeviće" poboljšava se energetski sistem konzuma postojećih trafostanica "Zapad ", "Kula" i "Janča" . Za ovo područje karakterističan je zimski period kada zbog maksimalnog opterećenja dalekovoda dolazi do velikih padova napona.
4. Izgradnja trafostanice TS 2x1600 kVA u naselju Požežina neophodna je za napajanje "Postrojenja za obradu otpadnih voda".
5. Jedna od mera za poboljšanje energetskog stanja Grada jeste izgradnja novih trafostanica 10/0,4 kV posebno u delovima Grada gde je pojačana tražnja podizanja objekata sa više stambenih jedinica.
6. Posebno pitanje je rekonstrukcija javne rasvete čiji su finansijski troškovi enormno visoki i gde je neophodno odmah preduzeti mere racionalizacije u cilju smanjenja tih troškova. U narednom period mora se krenuti sa izradom studije i potrebne projektne dokumentacije za zamenu postojećih lampi sa novim štedljivim svetiljkama.

Dodatna napomena: U sklopu dugoročnih mera za poboljšanje energetskog stanja konzuma Novog Pazara treba pokrenuti postupak opravdanosti podizanja naponskog nivoa potrošača sa 10kV i prelazak na 20kV.

TABELA STRATEŠKIH PROJEKATA ZA PERIOD 2021-2030

R. br.	Naziv projekta	Status i cilj projekta	Procenjena vrednost (EUR)	Procenjena vrednost (RSD)	Izvor finansiranja
1	Izgradnja dalekovoda 2x110 kV od TS 220/110 kV„Kraljevo-3“ do TS 110/35 kV „Novi Pazar-1“	- Urađena studija, - Dugoročno rešenje snabdevanja električnom energijom konzuma Novi Pazar, Tutin, Raška, Kopaonik	10.167.000	1.220.000.000	EPS
2	Rekonstrukcija javne rasvete sa zamenom postojećih lampi energetski stedljivim svetiljkama (LED)	- Urađen idejni projekat, - Ušteda u potrošnji električne struje	2.551.330	306.159.600	Grad Novi Pazar
3	Dogradnja jednog transformatora snage 31,5 MVA sa pratećom opremom u trafostanici TS 110/10 kV, Novi Pazar – 2	- Urađen projekat, - Povećanje energetskog kapaciteta i stvaranje uslova za priključenje novo izgrađenih objekata (proizvodnih, stambenihi individualnih)	1.017.000	122.000.000	EPS
4	Izgradnja trafostanice TS 110/x kV „Novi Pazar -3“ na lokaciji u Muru sa priključnim 110 kV dalekovodom, snage 31,5 MVA	- Idejni projekat - Poboljšanje snabdevanja električnom energijom	2.643.000	317.200.000	EPS
5	Izgradnja 10 kV dalekovoda za iznošenje električne energije iz TS „Novi Pazar-2“ do užeg dela grada. Ukupan broj dalekovodnih trasa je 6 (sest)	- Projekat za izvođenje - Iznošenje električne energije u uži deo grada nakon dogradnje transformatora snage 31,5 MVA			EPS
6	Izgradnja TS 35/10 kV „Dojeviće“ sa priključnim dalekovodom	- Poboljšanje energetske stabilnosti u napajanju trafostanica TS 10/04 kV na tom delu (Dojevića , Kula, Osaonica)			EPS
7	Izgradnja srednjenaponske trafostanice TS 35/10 kV u krugu Opšte bolnice Novi Pazar sa kablovskim razvodom NP1 – TS35/10 i Centar – TS35/10	- Idejni projekat - Urbanistički projekat - Obezbeđenje napajanja električnom energijom novoizgrađenih objekata Opšte bolnice Novi Pazar	2.600.000	314.000.000	KUJU i ODS
8	Izgradnja trafostanice TS 2x1600 kVA sa priključnim dalekovodom za „postrojenje za obradu odpadnih voda“ u Požežeini i izrada projektne dokumentacije	- Idejni projekat - Obezbeđenje snabdevanja električnom strujom	700.000	84.000.000	Grad Novi Pazar
9	Izgradnja trafostanice TS 1X1000 kVA sa	- Idejno rešenje	75.800	9.093.180	Grad Novi Pazar

	priključnim dalekovodom za naselje na Eroziji	- Obezbeđenje napajanja električnom strujom objekata u naselju			
10	Izgradnja trafostanice TS 2x630 kVA sa priključnim dalekovodom u Vojniću	- Urađen projekat izvedenog stanja - Obezbeđenje napajanja električnom strujom objekata u naselju Vojniće			
11	Rekonstrukcija postojećih trafostanica TS 10/04 kV koje rade u režimu preopterećenja (povećanje snage) zamenom transformatora (cca 10-15 trafoa)	- Dokumentaciju rade u JP EPS distribucija ogranak Novi Pazar			EPS
12	Izgradnja razvodnog gasovoda Aleksandrovac-Brus-Novi Pazar-Tutin	- Donešen prostorni plan posebne namene, - Urađen projekat za izvođenje - Izabran izvođač radova Cilj projekta - gasifikacija grada Novog Pazara	40.000.000		JP Srbijagas
13	Izgradnja sekundarne mreže gasovoda na teritoriji grada Novog Pazara	- Tehničku dokumentaciju priprema JP Srbija			JP Srbija gas
14	Izgradnja toplane na biomasu snage 8MW sa back-up kolovima na gas 7.8MW + 4.5MW	- Urađena studija opravdanosti, - Potpisan ugovor sa izvođačima Cilj projekta:Smanjenje zagađenja vazduha	4.400.000		Grad Novi Pazar – JKP Toplana – Vlada Savezne Republike Njemačke
15	Izgradnja toplovoda DN300 od novog postrojenja u krugu TK Raška do ulice Mehmeda Alibašića sa priključnim kracima	- Urađena studija opravdanosti - Urađen idejni projekat Cilj projekta: Povećanjem broja korisnika daljinskog grejanja smanjenje zagađenja vazduha	2.000.000		Grad Novi Pazar – JKP Toplana – Vlada Savezne Republike Njemačke
16	Modernizacija postojećih podstanica i izgradnja novih	- Urađena studija opravdanosti - Urađen idejni projekat Cilj projekta: Povećanjem broja korisnika daljinskog grejanja smanjenje zagađenja vazduha	380.000		Grad Novi Pazar – JKP Toplana – Vlada Savezne Republike Njemačke
17	Izgradnja toplane na biomasu za potrebe Opšte bolnice Novi Pazar i Doma Zdravlja Novi Pazar	- Urađen urbanistički projekat, - Urađeno idejno rešenje, Cilj projekta:Smanjenje zagađenja vazduha	1.500.000		Kancelarija za upravljanje javnim ulaganjima RS

18	Rekonstrukcija toplana Lug i Bor sa supstitucijom energenata	Cilj projekta:Smanjenje zagađenja vazduha			Kancelarija za upravljanje javnim ulaganjima
19	Rekonstrukcija i zamena kotlova sa fosilnim gorivima kotlovima na obnovljive izvore energije				Grad NP-Min.Z.Ž.Š.
20	Energetska sanacija zgrada				Grad NP-Min.Rudarstva i Energetike

TABELA PROJEKATA ČIJA JE REALIZACIJA PREDVIĐENA U PERIODU 2021-2023. GOD.

R. br.	Naziv projekta	Status i cilj projekta	Procenjena vrednost (EUR)	Procenjena vrednost (RSD)	Izvor finansiranja
1	Dogradnja jednog transformatora snage 31,5 MVA sa pratećom opremom u trafostanici TS 110/10 kV, Novi Pazar - 2	- Urađen projekat, - Povećanje energetskog kapaciteta i stvaranje uslova za priključenje novo izgrađenih objekata (proizvodnih, stambenih i individualnih)	1.017.000	122.000.000	EPS
2	Izgradnja 10 kV dalekovoda za iznošenje električne energije 12 TS „Novi Pazar-2“ do užeg dela grada. Ukupan broj dalekovodnih trasa je 6(sest)	- Projekat za izvođenje - Iznošenje električne energije u uži deo grada nakon dogradnje transformatora snage 31,5 MVA			EPS
3	Izgradnja nove trafostanice TS 110/X kV u Tutinu	- Urađen projekat za izvođenje, - započeta gradnja.			
4	Izgradnja srednjenaponske trafostanice TS 35/10 kV u krugu Opšte bolnice Novi Pazar sa kablovskim razvodom NP1 – TS35/10 i Centar – TS35/10	- Idejni projekat - Urbanistički projekat - Obezbeđenje napajanja električnom energijom novoizgrađenih objekata Opšte bolnice Novi Pazar	2.600.000	314.000.000	KUJU i ODS
5	Izgradnja trafostanice TS 1x1000 kVA sa priključnim dalekovodom za naselje na Eroziji	- Idejno rešenje, - Obezbeđenje napajanja električnom strujom objekata u naselju	60.000	7.200.000,00	Grad Novi Pazar

6	Izgradnja trafostanice TS 2x630 kVA sa priključnim dalekovodom u Vojniću	- Urađen projekat izvedenog stanja, - Obezbeđenje napajanja električnom strujom objekata u naselju Vojniće.	65.000	7.800.000,00	Grad Novi Pazar i EPS
7	Rekonstrukcija postojećih trafostanica TS 10/04 kV koje rade u režimu preopterećenja (povećanje snage) zamenom transformatora (cc 10-15 trafoa)	Dokumentaciju rade u JP EDS distribucija ogranak Novi Pazar			EPS
8	Izgradnja toplane na biomasu snage 8MW sa back-up kolovima na gas 7.8MW + 4.5MW	- Urađena studija opravdanosti, - Potpisan ugovor sa izvođačima Cilj projekta:Smanjenje zagađenja vazduha	5.500.000		Grad Novi Pazar – JKP Toplana – Vlada Savezne Republike Njemačke
9	Izgradnja toplovoda DN300 dužine 1.700m od novog postrojenja u krugu TK Raška do ulice Mehmeda Alibašića, sa priključnim kracima	- Urađena studija opravdanosti - Urađen idejni projekat Cilj projekta: Povećanjem broja korisnika daljinskog grejanja smanjenje zagađenja vazduha	1.200.000		Grad Novi Pazar – JKP Toplana – Vlada Savezne Republike Njemačke
10	Modernizacija postojećih podstanica i izgradnja novih	- Urađena studija opravdanosti - Urađen idejni projekat Cilj projekta: Povećanjem broja korisnika daljinskog grejanja smanjenje zagađenja vazduha	320.000		Grad Novi Pazar – JKP Toplana – Vlada Savezne Republike Njemačke
11	Izgradnja razvodnog gasovoda Aleksandrovac-Brus-Novi Pazar-Tutin	- Donešen prostorni plan posebne namene, - Urađen projekat za izvođenje, Cilj projekta - gasifikacija grada Novog Pazara	40.000.000		JP Srbijagas
12	Izgradnja toplane na biomasu za potrebe Opšte bolnice Novi Pazar i Doma Zdravlja Novi Pazar	- Urađen urbanistički projekat, - Urađeno idejno rešenje, Cilj projekta:Smanjenje zagađenja vazduha	1.500.000		Kancelarija za upravljanje javnim ulaganjima RS

ENERGETSKA EFIKASNOST i OBNOVLJIVI IZVORI ENERGIJE

Energetska efikasnost!
Kako koristiti neophodnu energiju na najefikasniji način?
Svakoga dana ljudi upotrebljavaju energiju za prevoz, kuvanje, grejanje, hlađenje, proizvodnju, osvetljenje, kao i za zabavu i brojne druge svrhe. Međutim, načini na koji se sva ta energija koristi bitno utiče na našu okolinu i život. Stoga je veoma važno ne samo da li štedimo energiju (da li isključujemo aparate onda kada ih ne koristimo), već i da li je koristimo na najefikasniji način (da li spadaju korišćeni aparati i tehnologija u kategoriju štedljivih proizvoda).

Uzevši ovo u obzir možemo razlikovati dve kategorije: uštedu energije i energetsku efikasnost.
Ušteda energije podrazumeva sve ono što preduzimamo da ne bismo rasipali energiju – to su jednostavni koraci koji svi mogu da usvoje kao način ponašanja, od gašenja svetla nakon izlaska iz prostorije do recikliranja plastične ili aluminijumske ambalaže.
S druge strane, energetska efikasnost je pojam koji se odnosi na upotrebu tehnologije za čiji rad je potrebno manje energije – kao dobar primer mogu da posluže štedljive led sijalice koje troše manje energije umesto klasičnih sijalica pri tom dajući istu količinu svetlosti.

Zašto je važna energetska efikasnost?

Iako gubici energije ne mogu biti svedeni na nulu, oni se mogu smanjiti na razne načine korišćenjem raznih tehnika, a pažljivim ili efikasnim pristupom energija može da se troši u optimalnim količinama za neki proces ili aktivnost. Kad se ona koristi na neodgovarajući način, što znači da postoji razlika između dovedene količine energije i potrebne količine energije, to dovodi do rasipanja a time i do finansijskog gubitka.
Neefikasno korišćenje energije mahom je rezultat lošeg projektovanja, neadekvatne radne karakteristike procesa, lošeg održavanja, praznog hoda ili rada opreme kada to nije potrebno (uključena svetla, vođenje procesa na nepotrebno visokom temperaturama i slično).
Dodatne koristi uvođenja mera za energetsku efikasnost obuhvataju:

- manja energetska zavisnost,
- smanjenje zagađenosti,
- direktno uticanje na poboljšanje životnih uslova.

Koliko smo odmakli u uvođenju mera energetske efikanosti?

Mogli bismo da odgovorimo na ovo pitanje procenom da nas čeka dug put. Evo zašto:

- Potrošnja energije u Srbiji dvostruko je veća u odnosu na prosečnu potrošnju u 35 zemalja OECD-a,
- U našoj zemlji čak 60 odsto finalne energije troši sektor zgradarstva,
- Vlasnici stanova i kuća u Srbiji mahom posmatraju predložene mere za energetsku efikasnost samo kao dodatni namet,
- Samo 10 odsto domaćih investitora prepoznaje energetsku efikasnost kao komparativnu prednost u odnosu na konkurenciju.

S obzirom na to da se energija najviše rasipa u industrijskim pogonima i u sektoru zgradarstva, to znači da se tu može ostvariti i najveći učinak pri primeni neophodnih mera za energetsku efikasnost.

Imajući u vidu da Srbija ima obavezu da do 2020. godine ostvari uštedu finalne energije od 9 odsto u odnosu na potrošnju iz 2008. godine formiran je Nacionalni akcioni plan za unapređenje energetske efikasnosti, a Beograd uskoro dobija i sopstveni Fond za unapređenje energetske efikasnosti kojim će biti pokrenut projekat masovnog poboljšanja efikasnosti potrošnje energije u javnim i privatnim zgradama u prestonici. Ušteda utrošene energije koja bi se mogla postići uvođenjem planiranih mera mogla bi da iznosi od 15 odsto do 25 odsto po domaćinstvu tako da se zadrži postojeći standard.

Odgovori na sledeća pitanja podstaći će podizanje svesti zaposlenih:

- ✓ šta je energija ?
- ✓ gde su izvori uticaja ?
- ✓ koje se vrste energije koriste u firmi ?
- ✓ koje su vrste uticaja na okruženje ?
- ✓ koji su troškovi usklađivanja sa zakonom ?
- ✓ koji su troškovi energije ?
- ✓ koji su potencijali ušteda ?
- ✓ šta se može uštedeti ?
- ✓ zašto je potrebno štititi okruženje ?
- ✓ ko je odgovoran ?
- ✓ kako se štedi energija ?
- ✓ kako se čuva okruženje ?
- ✓ šta ja mogu učiniti ?

Plan definiše razvoj Novog Pazar imajući u vidu ekološki, ekonomski i socijalni aspekt razvoja.

Ovaj Plan uspostavlja vezu između energetske efikasnosti i održivog razvoja i to korišćenjem energetskih indikatora održivog razvoja.

Indikatorima se mere i procenjuju posledice sadašnjeg i budućeg korišćenja energije po ljudsko zdravlje, društvo, vazduh, zemljište i vodu.

ENERGETSKI BILANS se sastavlja u cilju racionalnog korišćenja energije kroz praćenje njenih tokova od primarne enrgije preko transformacija do energije koju koristi potrošač.

1. Postoje različite definicije za energiju;
2. Svi oblici energije koji se nalaze ili se pojavljuju u prirodi predstavljaju primarne oblike energije;
3. Njihovom transformacijom dobijaju se sekundarni oblici energije (električna energija, toplotna energija i dr.)
4. Koristan oblik energije koristi potrošač – mehanička, toplotna, svetlosna, hemijska i dr.

A. Raspoloživi izvori energije

1. Primarni oblik energije mogu biti:
   - ❖ neobnovljivi izvori energije
   - ❖ obnovljivi izvori energije

Neobnovljivi izvori energije su:

- fosilna goriva (ugalj, sirova nafta, prirodni gas, uljni i gasni škriljci)
- nuklearne sirovine (uran i torijum)

Obnovljivi izvori energije su:

- Hidroenergija, biomasa, energija vetra, sunčeva energija, geotermalna energija
  1. Sekundarni oblik energije

Električna, toplotna…

Na području Novopazarske opštine postoje sledeći izvori energije:

- ❖ Geotermalna (Rajčinoviće banja, Novopazarska banja)
- ❖ Električna (hidroelektrana „Ras“ 2 x …. MW)
- ❖ Gradska toplana i manje kotlarnice privrednih subjekata

Uspostavljanje i funkcionisanje energetskog menadžmenta

Na osnovu Zakona o energetici (“Službeni glasnik RS”, br. 145/2014 sve lokalne samouprave su dužne da sprovedu poslovanje po principu energetske efikasnosti što podrazumeva uvođenje energetskog menadžmenta).

Osnovni cilj formiranja energetskog menadžmenta je proceduralno praćenje i poboljšanje produktivnosti na bazi smanjenja i racionalizacije svih troškova u firmi ili ustanovi.

Glavni elementi u svom planiranju svakog subjekta su obezbeđenje sredstava za njihovo sprovođenje sa ključnim osvrtom koji plan mora da obuhvati potrošnju energije, saobraćaj i korišćenje zemljišta.

Osnovni koraci u planiranju su:

1. Uspostavljanje energetskog menadžmenta,
2. Izrada energetskog bilansa,
3. Analiza i usvajanje ciljeva,
4. Izbor adekvatnog rešenja,
5. Usvajanje,
6. Praćenje,
7. Izveštavanje.

Energetski bilans predstavlja osnov za donošenje odluke na svim nivoima na kojima deluje energetski menadžer i odnosi se na:

- Planiranje energije,
- Strategiju razvoja,
- Ekonomsku politiku i uticaj na okruženje (smanjenje gubitaka i povećanje profita; smanjenje upotrebe fosilnih goriva).

Energetskim bilansom utvrđuje se:

- Trenutna potrošnja,
- Udeo troška u ukupnim prihodima,
- Procena energetske efikasnosti,
- Utvrđivanje mesta moguće uštede,
- Definisanje mera i aktivnosti za uštedu,
- Pripema podloge za kratkoročno planiranje potrošnje energije,
- Priprema podloge za dugoročno planiranje potrošnje energije.

KATEGORIJE	SEKTOR	KRITERIJUM
A-1: Industrija	Industrijski sektor i sektor rudarstva	2 500 toe/god po lokaciji
	Sektor transformacije, prenosa, distribucije energije (električna, toplotna, rafinerije)	
A-2: Objekti Zgrade	Komercijalni sektor, poslovne zgrade, tržni centri i ustanove koje koriste objekte u javnoj svojini (škole, bolnice, sportski centri i dr.)	1 000 toe/god po lokaciji
B-1: Jedinice lokalne samouprave (JLS)	**Svi objekti za koje JLS plaćaju troškove energije,kao i objekti koje koriste javne službe (ustanove i preduzeća) osnovane od JLS koje ne prelaze graničnu potrošnju**	**više od 20 000 stanovnika**
B-2: Organi državne uprave, drugi organi Republike Srbije i organi autonomne pokrajine	Svi objekti koje koriste organi i za koje plaćaju troškove energije, sa pojedinačnom površinom većom od 2000 m2	službene zgrade, poslovne prostorije > 2000 m2
Javne službe koje koriste objekte u javnoj svojini	Ustanove koje na najmanje jednoj lokaciji troše više od 1000 toe i preduzeća koja na najmanje jednoj lokaciji troše više od 2.500 toe	ustanove: 1000 toe/god preduzeća: 2500 toe/god

Lista strateških projekata za 2021-2030 - rangiranje																
R.br.	**Projekat/aktivnosti**	**Orijentaciona finansijska vrednost**	**Ko finansira**	Kriterijumi za selekciju, ocenjivanje i rangiranje												**Prioriteti:**
				1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	zbir	
				0-5	0-5	0-10	0-10	0-10	0-10	0-5	0-10	0-10	0-5	0-10	/	
1	Dogradnja jednog transformatora snage 31,5 MVA sa pratećom opremom u trafostanici TS 110/10 kV,Novi Pazar-2	122.000.000 din 1.017.000 eur	EPS	5	5	10	10	10	10	5	10	10	0	0	75	Hitni
2	Izgradnja 10 kV dalekovoda za iznošenje električne energije iz TS "Novi Pazar-2" do užeg dela grada.Ukupan broj dalekovodnih trasa je 6 (šest)		EPS	5	5	10	10	10	10	5	5	10	0	0	70	Hitno
3	Izgradnja dalekovoda 2x110 kV od TS 220/110 kV "Kraljevo-3"do TS 110/35 kV "Novi Pazar-1"	1.220.000.000 din 10.167.000 eur	EPS Srbije	5	5	10	10	5	10	5	10	10	0	0	70	Hitno
4	Izgradnja trafostanice TS 110/ Kv "Novi Pazar-3" na lokaciji u Muru sa prikljucnim dalekovodima 110 kV snage 31,5 MVA	317.200.000 din 2.643.000 eur	EPS	5	5	10	10	10	10	5	5	10	0	5	65	Prihvatljivo
5	Izgradna srednjenaponske trafostanice TS 35/10 kV u krugu Opšte bolnice Novi Pazar		KUJU i ODS	5	5	10	10	10	5	5	10	5	0	0	65	Hitno
6	Izgradnja razvodnog gasovoda Aleksandrovac-Brus-Novi Pazar-Tutin	4.692.000.000 din40.000.000 eur	JP Srbijagas	5	5	10	10	5	8	5	5	8	0	2	59	
7	Izgradnja sekundarne mreže gasovoda na teritoriji grada Novog Pazara		JP Srbijagas	5	5	10	10	5	8	5	5	8	0	2	59	Hitni
8	Rekonstrukcija postojećih trafostanica TS 10/04 kV koje rade u režimu preopterećenja (povećane snage)zamenom		EPS	5	0	10	10	5	5	5	8	5	0	0	53	Hitni

	transformatora (cca 10-15 trafoa)															
9	Izgradnja toplane na biomasu za potrebe Opšte bolnice Novi Pazar i Doma Zdravlja Novi Pazar		KUJU	5	5	10	10	5	5	5	5	5	0	2	53	Hitni
10	Izgradnja trafostanice TS 2x1600 KVA,sa priključnim dalekovodom za postrojenje za obradu otpadnih voda u Požežini i izrada projektne dokumentacije	84.000.000 din 700.0000 eur	Grad Novi Pazar	5	5	10	0	5	5	5	10	5	0	0	50	Prihvatljivo
11	Modernizacija postojećih podstanica i izgradnja novih		Grad - JKP Toplana - Vlada Savezne rebublike Njemačke	5	5	5	5	10	5	5	5	5	0	0	50	Hitni
12	Rekonstrukcija javne rasvete sa zamenom postojećih lampi energetski štedljivim svetiljkama (LED)	306.159.600 din2.551.330 eur	Grad Novi Pazar	5	5	10	5	8	5	2	8	5	0	5	48	Poželjni
13	Izgradnja TS 35/10 kV "Dojevićе" sa priključnim dalekovodom			5	0	10	10	5	5	3	10	5	0	5	48	Prihvatljivo
14	Izgradnja toplane na biomasu snage 8MW sa back-up kolovima na gas 7.8MW + 4.5MW	76.500.000 din 6.500.00 eur	Grad - JKP Toplana - Vlada Savezne rebublike Njemačke	5	5	5	5	10	5	5	5	5	0	2	48	Hitni
15	Izgradnja toplovoda DN300 od novog postrojenja u krugu TK Raška do ulice Mehmeda Alibašića sa priključnim kracima	175.500.000 din 1.500.000 eur	Grad - JKP Toplana - Vlada Savezne rebublike Njemačke	5	5	5	5	10	5	5	5	5	0	2	48	Hitni
16	Rekonstrukcija toplana Lug i Bor sa supstitucijom energenata		KUJU	5	5	5	5	5	5	5	8	5	0	0	48	Poželjni
17	Izgradnja trafostaniceTS 2x630 kVA sa priključnim dalekovodom u Vojniću			5	0	0	5	5	5	5	5	5	0	0	35	Hitni

18	Rekonstrukcija i zamena kotlova sa fosilnim gorivima kotlovima na obnovljive izvore energije		Grad NP - Min. ZŽS	5	2	3	5	5	5	5	5	0	0	0	35	Poželjni
19	Energetska sanacija zgrada		Grad NP - Min. Rudarstva i Energetike	5	2	3	5	5	5	5	5	0	0	0	35	Poželjni
20	Izgradnja trafostanice TS 1x1000 kVA sa priključnim dalekovodom za naselje na Eroziji	9.093.180 din 75.800 eur	Grad Novi Pazar	5	0	0	0	5	5	5	5	5	0	0	30	Poželjni

Tabela utrošenih budžetskih sredstava za električnu struju			
Godina	**Javna rasveta**	**Gradska uprava**	**Široka – opšta potrošnja**
2017	66.174.214,78	11.826.511,02	15.609.198,36
2018	68.984.168,16	12.524.524,76	14.978.011,72
2019	76.374.255,15	10.920.563,60	5.667.028,62

Tabela utrošenih energenata korisnika budžetskih sredstava - Osnovne škole

Redni broj	Naziv korisnika	Godina potrošnje energenata	Brojilo	Električna energija (KW)	Finansijska vrednost (električne energije)	Ugalj (t)	Finansijska vrednost (ugalj)	Drva(m2 ili m3)	Finansijska vrednost (drva)	Lož ulje (l)	Finansijska vrednost (lož ulje)	Mazut	Finansijska vrednost (mazut)	Pelet (t)	Finansijska vrednost (peleta)	Finansijska vrednost (Centralno grejanje)	Grejna površina (m2)	Napomena
1	OŠ "Stefan Nemanja"	2015	1	1009,41	581419,90					50	6000000,00							
		2016	1	1066,34	716904,28					50	6041269,00							
		2017	1	1150,64	1827576,80									80	1960000,00			
2	OŠ "Bratstvo"	2015	1	4000	942000,00											7664382,00		
		2016	1	4002	950000,00											7664382,00	3795	
		2017	1	4010	955000,00											7664382,00		
3	OŠ "Jovan Jovanović Zmaj "	2015	1	17828	565826,91													
		2016	1	13907	441319,60													
		2017	1	21884	694509,45													

4	OŠ "Rifat Burdžović Tršo"	2015	1	125935	637850,00	150	693677,91	75	304920,00									
		2016	1	131905	785153,00	170	692480,00	75	304920,00									
		2017	1	132135	817446,07	175	688500,00	75	304920,00									
5	OŠ "Desanka Maksimović"	2015	2	80567	635922,00	150	1341000,00	50	213000,00									
		2016	2	67917	857726,00	150	1233000,00	50	176000,00									
		2017	2	62417	664372,00	150	1349100,00	50	286000,00									
6	OŠ "Meša Selimović"	2015				84	734832,00	60	326700,00									Nema račune za struju
		2016				59,20	497990,40	90	396000,00									
		2017				78,38	704949,72	120	686400,00									
7	OŠ "Vuk Karadžić"	2015	2	96257	877496,26					37790	4327603,48							
		2016	2	104701	1082804,16					30733	3752754,62							
		2017	2	108341	1209776,35					35062	3976292,40							
8	OŠ "Avdo Međedović"	2015	1	62910	758286,13	50	441000,00	35	161700,00									
		2016	1	67536	1096936,00	50	452100,00	40	176000,00									
		2017	1	69720	1055495,00	55	539640,00	40	228800,00									
9	OŠ "Ćamil Sijarić"	2015				67,8	610200,00	60	261360,00									Brojilo se vodi na Grad Novi Pazar
		2016				65,68	552500,16	60	261360,00									
		2017				79,01	710615,28	60	349200,00									
10	OŠ "Rastko Nemanjić" Deževa	2015	12	85286	986233,98	60	449700,00	111	577200,00									
		2016	12	85286	1048180,36	60	449700,00	111	577200,00									
		2017	12	85286	981341,22	60	449700,00	111	577200,00									
11	OŠ "Mur"	2015			650000,00	50	449700,00	50	286000,00									Neodvojenost brojila matične škole u Lukarima.
		2016			650000,00	50	449700,00	50	286000,00									
		2017			650000,00	50	449700,00	50	286000,00									
12	OŠ "Jošanica "Lukare	2015	8	15466	324800,00	50	475962,00	85	486200,00									Podaci su navedeni zbirno za OŠ "Jošanica" Lukare i njena isturena odeljenja Kruševo, Vrbasiće, Žunjeviće, Grubetiće i Kominje
		2016	8	14773	310250,00	50	475962,00	85	486200,00									
		2017	8	16935	335650,00	50	475962,00	85	486200,00									
13	OŠ "Đura Jakšić" Trnava	2015	2	14238	181800,00	30	245850,00	40	161142,00									U isturenom odeljenju Rajetiće utrošak elek. energije plaća MUP. Navedena finansijska vrednost za ele. energiju u 2015. godini, 2016. i u 2017. god. je zbir za matičnu školu i sva isturena odeljenja.
		2016	2	16092	199600,00	30	259050,00	40	176000,00									
		2017	2	14352	190500,00	30	282600,00	40	160914,29									
	Brđani - istureno odeljenje OŠ "Đura Jakšić " Trnava	2015	1	138				12	48342,00									
		2016	1	125				12	52800,00									
		2017	1	125				12	48274,29									
	Rajetiće - istureno odeljenje OŠ "Đura Jakšić " Trnava	2015						6	24172,00									
		2016						6	26400,00									
		2017						6	24137,14									

	Leča - istureno odeljenje OŠ "Đura Jakšić " Trnava	2015	1	137				6	24172,00									
		2016	1	152				6	26400,00									
		2017	1	110				6	24137,14									
	Odojeviće - istureno odeljenje OŠ "Đura Jakšić " Trnava	2015	1	93				6	24172,00									
		2016	1	101				6	26400,00									
		2017	1	95				6	24137,14									
14	OŠ "Halifa bin Zaid Al Nahjan" Dojeviće	2015				80	630560,00	30	130680,00									
		2016												80	1728000,00			
		2017												80	1883200,00			
	Požega - istureno odeljenje OŠ "Halifa bin Zaid Al Nahjan" Dojeviće	2015				30	236460,00	15	65340,00									
		2016				30	269460,00	15	65340,00									
		2017				30	269820,00	15	85800,00									
	Sebečevo - istureno odeljenje OŠ "Halifa bin Zaid Al Nahjan" Dojeviće	2015				30	236460,00	15	65340,00									
		2016				30	269460,00	15	65340,00									
		2017				30	269820,00	15	85800,00									
	Sopoćani - istureno odeljenje OŠ "Halifa bin Zaid Al Nahjan" Dojeviće	2015				20	157640,00	12	52272,00									
		2016				20	179640,00	12	52272,00									
		2017				20	179880,00	12	68640,00									
	Baletiće - istureno odeljenje OŠ "Halifa bin Zaid Al Nahjan" Dojeviće	2015						8	34848,00									
		2016						8	34848,00									
		2017						8	45760,00									
15	OŠ "Dositej Obradović" Osaonica	2015	2	4688	104823,00	65	483360,00	40	166000,00									
		2016	2	4866	42636,00	65	616200,00	40	227700,00									
		2017	2	18264	101916,00	65	584610,00	40	217094,75									
	Bele Vode - istureno odeljenje OŠ "Dositej	2015	1	1519	72912,00	65	483360,00	40	166000,00									
		2016	1	1302	91296,00	65	616200,00	40	227700,00									
		2017	1	1233	4932,00	63	566622,00	40	217094,75									

	Obradović " Osaonica																
	Muhovo - istureno odeljenje OŠ "Dositej Obradović " Osaonica	2015	1	792	4878,00			25	103750,00								
		2016	1	791	4668,00			25	142312,5								
		2017	1	792	9144,00			25	135684,22								
	Krće - istureno odeljenje OŠ "Dositej Obradović " Osaonica	2015	1	236	11348,00			15	62250,00								
		2016	1	229	11004,00			15	85387,5								
		2017	1	924	15840,00			15	81410,53								
	Buče - istureno odeljenje OŠ "Dositej Obradović " Osaonica	2015	1	236	11348,00			15	62250,00								
		2016	1	229	11004,00			15	85387,5								
		2017	1	102	4932,00	2	17988,00	15	81410,53								
	Svilanovo - istureno odeljenje OŠ "Dositej Obradović " Osaonica	2015	1	252	5928,00			15	62250,00								
		2016	1	229	11004,00			15	85387,5								
		2017	1	102	4932,00			15	81410,53								
	Vučiniće - istureno odeljenje OŠ "Dositej Obradović " Osaonica	2015	1	816	8760,00			10	41500,00								
		2016	1	229	11004,00			10	56925,00								
		2017	1	744	8892,00			10	54273,69								

Tabela utrošenih energenata korisnika budžetskih sredstava																	
Redni broj	**Naziv korisnika**	**Godina potrošnje energenata**	**Brojilo**	**Električna energija (KW)**	**Finansijska vrednost (električne energije)**	**Ugalj (t)**	**Finansijska vrednost (ugalj)**	**Drva (m2 ili m3)**	**Finansijska vrednost (drva)**	**Lož ulje (l)**	**Finansijska vrednost (lož ulje)**	**Mazut**	**Finansijska vrednost (mazut)**	**Pelet (t)**	**Finansijska vrednost (peleta)**	**Finansijska vrednost (Centralno grejanje)**	**Grejna površina (m2)**	**Napomena**
1	Gradska uprava za naplatu javnih prihoda	2015								5300	672.570,0						450	Obaveze za utrošak električne energije plaća Gradska uprava za izvorne i poverene poslove
		2016								5700	769.044,0							
		2017								6000	844.740,0							
2	JP Za uređivanje građevinskog zemljišta Novi Pazar	2015	6	58.117	652.096,8													
		2016	6	101.318	1.128.613,2													
		2017	6	69.406	799.392,7													
3	JP Zavod za urbanizam grada Novog Pazara	2015	1	10.289	93.475,0											310.068,1	149,38	
		2016	1	10.861	108.488,0											301.687,9		
		2017	1	12.598	129.295,0											316.772,2		
4	JKP "Gradska čistoća"	2015	12	58.224	1.286.193,0											324.852,0		Samo upravna zgrada se greje od Gradske toplane. ostale prostorije se greju pomoću električne energije,
		2016	12	58.278	1.484.939,0											256.213,0		
		2017	12	60.823	1.744.325,0											222.842,0		
5	JKP "Gradska toplana "	2015	5	392.820	4.561.462,4	823,70	9.736.134,0					1215	23.796.000,0					Deo energenata je preuzet iz robnih rezervi i nije plaćen
		2016	5	426.240	5.348.389,4	844,54	9.543.302,0					1106	27.864.456,0					
		2017	5	362.050	4.528.625,9	789,75	9.042.638,0					1106	48.697.482,0					
6	JKP "Vodovod i kanalizacija" Novi Pazar	2015	17	1.267.704	13.181.014,8													
		2016	16	1.472.161	15.165.258,4													
		2017	16	1.636.850	15.415.295,6													
7	JKP "Parking servis"	2015																Nema troškove električne energije. jer se prostorije
		2016																

		2017																preduzeća nalaze u okviru Gradskog stadiona. a Isturena prodajna mesta na javnu rasvetu,
8	Sportsko sajamska ustanova "Pendik"	2015	1	189.400	1.971.808,7	80,30	804.515,3											U 2015, god, je bila potrošnja plina. finansijske vrednosti 320184.00 RSD
		2016	1	178.080	1.701.682,5	86,50	774.532,3	30	114.600,00									
		2017	1	187.440	1.832.114,1	79,30	729.261,6	28	110.946,00									
9	Sportski centar	2015																Nadležnosti i objekat Sportskog centra je na Sportsko Sajamskoj Ustanovi Pendik
		2016																
		2017																
10	Sportski savez	2015																Sportski savez nema podatke jer nije ni javno preduzeće a ni ustanova od pre godinu dana
		2016																
		2017																
11	Regionalna turistička organizacija Sandžaka																	Za prethodni period Organizacija nije imala svoje prostorije tj, nije imala troškove energenata,
12	Turistička organizacija Novi Pazar	2015																U prethodnom periodu je bilo na brojilo Sportskog saveza. a sada struju plaća SSU Pendik,
		2016																
		2017																
13	Kancelarija za mlade	2015																J,U, Kancelarija za mlade Novi Pazar odlukom Skupštine grada Novog Pazara koristi prostorije u SSU Pendik, Struju plaća SSU Pendik,
		2016																
		2017																
14	Regionalni centar za profesionalni razvoj zaposlenih																	U prethodnom periodu RCNP nije imao potrošnju energenata, Električno brojilo je tek instalirano,

15	Narodna biblioteka "Dosiitej Obradović "	2015	1	28.596	242.844,4					6996	906.681,6							
		2016	1	29.056	264.083,2					7000	906.444,0							
		2017	1	28.200	265.950,9					6989	924.644,7							
16	Centar za socijalni rad	2015	2	15.000	2.600.000,0									40	1.045.000,00			
		2016	2	17.000	264.083,2									50	1.197.000,00			
		2017	2	17.500	265.950,9									65	1.325.000,00			
17	Kulturni centar	2015	1	93.520	1.064.447,9	251,50	2.416. 156,8											
		2016	1	104.120	1.102.288,7	255,52	2.194. 931,5											
		2017	1	105.280	1.143.095,0	291,00	2.352. 116,4											
18	Regionalno pozorište																	Regionalno pozorište se nalazi u zgradi Kulturnog centra, Sve obaveze za utrošak energenata preuzima Kulturni centar,
19	Istorijski arhiv "Ras "	2015	1	15.848	136.317,0													
		2016	1	16.001	137033.76													
		2017	1	16.809	151.649,7													
20	Muzej "Ras"	2015	1	33.502	496.744,2													
		2016	1	37.259	519.176,5													
		2017	1	38.711	468.683,9													
21	Crveni krst	2015	2	27.650	509.783,1													Nema uvid u ukupnu potrošnju (kw). jedino u pojedinačno (računi)
		2016	2	30.750	641.537,3													
		2017	2	30.901	1.151.302,8													
22	Centar za decu i omladinu "Duga"	2015	1	6.646	57.133,2													
		2016	1	7.826	74.015,3													
		2017	1	6.514	64.767,1													
23	Predškolska ustanova "Mladost"	2015	4	14.514	3.125.789,0					20600	2.455.332,0							
		2016	4	22.232	3.110.232,1					24000	3.290.676,0							
		2017	4	10.586	3.715.239,8					23019	3187157.81							
	Vrtić "Dečija	2015								32894	3910807.08							

	radost"	2016								30000	4.117.908,0							
		2017								36278	5072693.55							
	Vrtić "Naše dete "	2015								17224	2048074.66							
		2016								14000	1.921.368,0							
		2017								21138	2939980.43							
	Vrtić "Pčelica "	2015						68	341.638,00									
		2016						73	391.571,00									
		2017						102	569.466,00									
	Vrtić "Abu dabi"	2015																
		2016												8.5	144.730,00			
		2017												15	383.007,00			
24	Tehnička škola	2015	4	218.240	2.003.387,6													Potrošnja električne energije je i za Školu dizajn tekstila i kože. jer je Škola za dizajn tekstila i kože prikačena na brojilo Tehničke škole
		2016	4	197.700	2.159.910,8													
		2017	4	164.000	2.104.778,2													
25	Škola za dizajn tekstila i kože	2015										57707	8.563.718,8					Na sistem grejanja prikačena je i Tehnička škola pa se podaci odnose na obe škole,
		2016										67295	8.934.757,2					
		2017										62259	8.874.397,9					
26	Gimnazija	2015	1	106.195	869.957,0	126,00	1.107. 870,0	90	415.800,00									
		2016	1	115.524	995.238,0	194,00	1.791. 168,0	90	415.800,00									
		2017	1	131.795	1.047.387,0	140,00	1.156. 716,0	110	502.040,00									
27	Ekonomsko - trgovinska škola	2015	2	101.050	924.068,0											4.935.902,0		
		2016	2	100.560	1.185.436,0											4.935.902,0	2444	
		2017	2	86.480	989.363,0											4.935.902,0		
28	Medicinska škola	2015	2	70.600	566.000,0					40000	4.187.580,0							
		2016	2	85.440	380.000,0					40000	5.375.444,0							
		2017	2	87.900	777.146,0					40000	4.993.407,0							
29	Ugostiteljsko - turistička škola	2015	1	46.659	593.662,3													
		2016	1	50.902	405.735,9													

		2017	1	56.644	515.464,8													
30	Muzička škola "Stevan Mokranjac"	2015	1	41.625	358.965,3													
		2016	1	36.090	333.765,9													
		2017	1	50.595	411.919,6													
31	OŠ "Stefan Nemanja"	2015	1	1.009	581.419,9					50	6.000.000,0							
		2016	1	1.066	716.904,3					50	6.041.269,0							
		2017	1	1.151	1.827.576,8									80	1.960.000,00			
32	OŠ "Bratstvo"	2015	1	4.000	942.000,0											7.664.382,0		
		2016	1	4.002	950.000,0											7.664.382,0	3795	
		2017	1	4.010	955.000,0											7.664.382,0		
33	OŠ "Jovan Jovanović Zmaj "	2015	1	17.828	565.826,9													
		2016	1	13.907	441.319,6													
		2017	1	21.884	694.509,5													
34	OŠ "Rifat Burdžović Tršo"	2015	1	125.935	637.850,0	150,00	693.677,9	75	304.920,00									
		2016	1	131.905	785.153,0	170,00	692.480,0	75	304.920,00									
		2017	1	132.135	817.446,1	175,00	688.500,0	75	304.920,00									
35	OŠ "Desanka Maksimović"	2015	2	80.567	635.922,0	150,00	1.341.000,0	50	213.000,00									
		2016	2	67.917	857.726,0	150,00	1.233.000,0	50	176.000,00									
		2017	2	62.417	664.372,0	150,00	1.349.100,0	50	286.000,00									
36	OŠ "Meša Selimović"	2015				84,00	734.832,0	60	326.700,00									Nema račune za struju
		2016				59.20	497.990,4	90	396.000,00									
		2017				78.38	704.949,7	120	686.400,00									
37	OŠ "Vuk Karadžić"	2015	2	96.257	877.496,3					37790	4.327.603,5							
		2016	2	104.701	1.082.804,2					30733	3.752.754,6							
		2017	2	108.341	1.209.776,4					35062	3.976.292,4							
38	OŠ "Avdo Međedović"	2015	1	62.910	758.286,1	50,00	441.000,0	35	161.700,00									
		2016	1	67.536	1.096.936,0	50,00	452.100,0	40	176.000,00									
		2017	1	69.720	1.055.495,0	55,00	539.6	40	228.800,00									

							40,0											
39	OŠ "Ćamil Sijarić"	2015				67.8	610.200,0	60	261.360,00									Brojilo se vodi na Grad Novi Pazar
		2016				65.68	552.500,2	60	261.360,00									
		2017				79.01	710.615,3	60	349.200,00									
40	OŠ "Rastko Nemanjić" Deževa	2015	12	85.286	986.234,0	60,00	449.700,0	111	577.200,00									
		2016	12	85.286	1.048.180,4	60,00	449.700,0	111	577.200,00									
		2017	12	85.286	981.341,2	60,00	449.700,0	111	577.200,00									
41	OŠ "Mur"	2015			650.000,0	50,00	449.700,0	50	286.000,00									Neodvojenost brojila matične škole u Lukarima,
		2016			650.000,0	50,00	449.700,0	50	286.000,00									
		2017			650.000,0	50,00	449.700,0	50	286.000,00									
42	OŠ "Jošanica "Lukare	2015	8	15.466	324.800,0	50,00	475.962,0	85	486.200,00									Podaci su navedeni zbirno za OŠ "Jošanica" Lukare i njena isturena odeljenja Kruševo. Vrbasiće. Žunjeviće. Grubetiće i Kominje
		2016	8	14.773	310.250,0	50,00	475.962,0	85	486.200,00									
		2017	8	16.935	335.650,0	50,00	475.962,0	85	486.200,00									
43	OŠ "Đura Jakšić" Trnava	2015	2	14.238	181.800,0	30,00	245.850,0	40	161.142,00									U isturenom odeljenju Rajetiće utrošak elek, energije plaća MUP, Navedena finansijska vrednost za ele, energiju u 2015, godini. 2016, i u 2017, god, je zbir za matičnu školu i sva isturena odeljenja,
		2016	2	16.092	199.600,0	30,00	259.050,0	40	176.000,00									
		2017	2	14.352	190.500,0	30,00	282.600,0	40	160.914,29									
	Brđani - istureno odeljenje OŠ "Đura Jakšić " Trnava	2015	1	138				12	48.342,00									
		2016	1	125				12	52.800,00									
		2017	1	125				12	48.274,29									
	Rajetiće - istureno odeljenje OŠ "Đura Jakšić " Trnava	2015						6	24.172,00									
		2016						6	26.400,00									
		2017						6	24.137,14									
	Leča - istureno odeljenje OŠ "Đura Jakšić " Trnava	2015	1	137				6	24.172,00									
		2016	1	152				6	26.400,00									
		2017	1	110				6	24.137,14									

	Odojeviće - istureno odeljenje OŠ "Đura Jakšić " Trnava	2015	1	93				6	24.172,00									
		2016	1	101				6	26.400,00									
		2017	1	95				6	24.137,14									
44	OŠ "Halifa bin Zaid Al Nahjan" Dojeviće	2015				80,00	630.560,0	30	130.680,00									
		2016												80	1.728.000,00			
		2017												80	1.883.200,00			
	Požega - istureno odeljenje OŠ "Halifa bin Zaid Al Nahjan" Dojeviće	2015				30,00	236.460,0	15	65.340,00									
		2016				30,00	269.460,0	15	65.340,00									
		2017				30,00	269.820,0	15	85.800,00									
	Sebečevo - istureno odeljenje OŠ "Halifa bin Zaid Al Nahjan" Dojeviće	2015				30,00	236.460,0	15	65.340,00									
		2016				30,00	269.460,0	15	65.340,00									
		2017				30,00	269.820,0	15	85.800,00									
	Sopoćani - istureno odeljenje OŠ "Halifa bin Zaid Al Nahjan" Dojeviće	2015				20,00	157.640,0	12	52.272,00									
		2016				20,00	179.640,0	12	52.272,00									
		2017				20,00	179.880,0	12	68.640,00									
	Baletiće - istureno odeljenje OŠ "Halifa bin Zaid Al Nahjan" Dojeviće	2015						8	34.848,00									
		2016						8	34.848,00									
		2017						8	45.760,00									
45	OŠ "Dositej Obradović" Osaonica	2015	2	4.688	104.823,0	65,00	483.360,0	40	166.000,00									
		2016	2	4.866	42.636,0	65,00	616.200,0	40	227.700,00									
		2017	2	18.264	101.916,0	65,00	584.610,0	40	217094.75									
	Bele Vode - istureno odeljenje OŠ "Dositej Obradović " Osaonica	2015	1	1.519	72.912,0	65,00	483.360,0	40	166.000,00									
		2016	1	1.302	91.296,0	65,00	616.200,0	40	227.700,00									
		2017	1	1.233	4.932,0	63,00	566.622,0	40	217094.75									
	Muhovo -	2015	1	792	4.878,0			25	103.750,00									

	istureno odeljenje OŠ "Dositej Obradović " Osaonica	2016	1	791	4.668,0			25	142312.5									
		2017	1	792	9.144,0			25	135684.22									
	Krće - istureno odeljenje OŠ "Dositej Obradović " Osaonica	2015	1	236	11.348,0			15	62.250,00									
		2016	1	229	11.004,0			15	85387.5									
		2017	1	924	15.840,0			15	81410.53									
	Buče - istureno odeljenje OŠ "Dositej Obradović " Osaonica	2015	1	236	11.348,0			15	62.250,00									
		2016	1	229	11.004,0			15	85387.5									
		2017	1	102	4.932,0	2,00	17.98 8,0	15	81410.53									
	Svilanovo - istureno odeljenje OŠ "Dositej Obradović " Osaonica	2015	1	252	5.928,0			15	62.250,00									
		2016	1	229	11.004,0			15	85387.5									
		2017	1	102	4.932,0			15	81410.53									
	Vučiniće - istureno odeljenje OŠ "Dositej Obradović " Osaonica	2015	1	816	8.760,0			10	41.500,00									
		2016	1	229	11.004,0			10	56.925,00									
		2017	1	744	8.892,0			10	54273.69									
46	Udruženje gluvih i nagluvih Novi Pazar																	Nema električno brojilo jer se nalaze u zgradi Centra za socijalni rad
47	Međuopštinska organizacija civilnih invalida rata Novi Pazar																	Nema električno brojilo jer se nalaze u zgradi Centra za socijalni rad
48	Društvo paraplegičara opštine Novi Pazar																	Koristi prostorije Centra za socijalni rad,
49	Udruženje MNRO Novi Pazar																	Troškovi energenata se finansiraju projektno. a ne iz budžeta lokalne samouprave
50	Društvo za cerebralnu paralizu																	Nema električno brojilo jer se nalaze u zgradi Centra za socijalni rad
51	Međuopštinska organizacija																	Nema električno brojilo jer se nalaze

	saveza slepih Srbije Novi Pazar																	u zgradi Centra za socijalni rad
52	Gradski odbor SUBNOR-a																	Nema posebno brojilo jer se nalaze u zgradi Gradske uprave
53	MOUPU - Međuopštinska unija poljoprivrednih udruženja																	Nema električno brojilo jer se nalaze u sklopu Poljoprivredne stručne službe

ZBIRNA TABELA UTROŠENIH ENERGENATA KORISNIKA BUDŽETSKIH SREDSTAVA

Ukupan broj korisnika	Godina potrošnje energenata	Brojilo	Električna energija (KW)	Finansijska vrednost (električne energije) RSD	Ugalj (t)	Finansijska vrednost (ugalj) RSD	Drva (m2 ili m3)	Finansijska vrednost (drva) RSD	Lož ulje (l)	Finansijska vrednost (lož ulje) RSD	Mazut	Finansijska vrednost (mazut) RSD	Pelet (t)	Finansijska vrednost (peleta) RSD	Finansijska vrednost (Centralno grejanje) RSD	Grejna površina (m2)
37	2015	108	3.308.603	42.656.781,8	2.195,50	21.734.438,0	994	4.668.998,00	2E+05	18.549.767,1	58922	32.359.718,8	40	1.045.000,00	13.235.204,1	6838,38
37	2016	107	3.612.836	44.694.362,7	2.150,56	21.317.376,4	1034	4.623.776,00	2E+05	26.174.907,6	68401	36.799.213,2	130	3.069.730,00	13.158.184,9	0
37	2017	107	3.699.804	47.054.001,9	2.080,05	20.820.239,0	1111	4.954.772,00	2E+05	10.739.084,1	63365	57.571.879,9	240	5.551.207,00	13.139.898,2	0

Tabela utrošenih energenata korisnika budžetskih sredstava - Javne ustanove																		
Redni broj	**Naziv korisnika**	**Godina potrošnje energenata**	**Brojilo**	**Električna energija (KW)**	**Finansijska vrednost (električne energije)**	**Ugalj (t)**	**Finansijska vrednost (ugalj)**	**Drva (m2 ili m3)**	**Finansijska vrednost (drva)**	**Lož ulje (l)**	**Finansijska vrednost (lož ulje)**	**Mazut**	**Finansijska vrednost (mazut)**	**Pelet (t)**	**Finansijska vrednost (peleta)**	**Finansijska vrednost (Centralno grejanje)**	**Grejna površina (m2)**	**Napomena**
1	Narodna biblioteka "Dosiitej Obradović "	2015	1	28596	242844,38					6996	906681,60							
		2016	1	29056	264083,18					7000	906444,00							
		2017	1	28200	265950,91					6989	924644,70							
2	Centar za socijalni rad	2015	2	15000	2600000,00									40	1045000,00			
		2016	2	17000	264083,18									50	1197000,00			
		2017	2	17500	265950,91									65	1325000,00			
3	Kulturni centar	2015	1	93520	1064447,92	251,5	2416156,80											
		2016	1	104120	1102288,74	255,52	2194931,48											
		2017	1	105280	1143094,96	291	2352116,40											
4	Regionalno pozorište																	Regionalno pozorište se nalazi u zgradi Kulturnog centra. Sve obaveze za utrošak energenata preuzima Kulturni centar.
5	Istorijski arhiv "Ras "	2015	1	15848	136317,00													
		2016	1	16001	137033,76													
		2017	1	16809	151649,69													
6	Muzej "Ras"	2015	1	33502	496744,22													
		2016	1	37259	519176,53													
		2017	1	38711	468683,91													
7	Crveni krst	2015	2	27650	509783,10													Nema uvid u ukupnu potrošnju (kw), jedino u pojedinačno (računi)
		2016	2	30750	641537,29													
		2017	2	30901	1151302,80													
8	Centar za decu i omladinu "Duga"	2015	1	6646	57133,16													
		2016	1	7826	74015,30													
		2017	1	6514	64767,10													

9	Predškolska ustanova "Mladost"	2015	4	14514	3125789,00					20600	2455332,00							
		2016	4	22232	3110232,10					24000	3290676,00							
		2017	4	10586	3715239,81					23019	3187157,81							
	Vrtić "Dečija radost"	2015								32894	3910807,08							
		2016								30000	4117908,00							
		2017								36278	5072693,55							
	Vrtić "Naše dete "	2015								17224	2048074,66							
		2016								14000	1921368,00							
		2017								21138	2939980,43							
	Vrtić "Pčelica "	2015						68	341638,00									
		2016						73	391571,00									
		2017						102	569466,00									
	Vrtić "Abu dabi"	2015																
		2016												8,5	144730,00			
		2017												15	383007,00			
10	Sportsko sajamska ustanova "Pendik"	2015	1	189400	1971808,65	80,3	804515,30											U 2015. god. je bila potrošnja plina, finansijske vrednosti 320184,00 RSD
		2016	1	178080	1701682,45	86,5	774532,32	30	114600,00									
		2017	1	187440	1832114,11	79,3	729261,60	28	110946,00									
11	Sportski centar	2015																Nadležnosti i objekat Sportskog centra je na Sportsko Sajamskoj Ustanovi Pendik
		2016																
		2017																
12	Sportski savez																	Sportski savez nema podatke jer nije ni javno preduzeće a ni ustanova od pre godinu dana
13	Regionalna turistička organizacija Sandžaka																	Za prethodni period Organizacija nije imala svoje prostorije tj. nije imala troškove energenata.
14	Turistička organizacija Novi Pazar	2015																U prethodnom periodu je bilo na brojilo Sportskog saveza, a sada struju plaća SSU Pendik.
		2016																
		2017																
15	Kancelarija za mlade	2015																J.U. Kancelarija za mlade Novi
		2016																

		2017																Pazar odlukom Skupštine grada Novog Pazara koristi prostorije u SSU Pendik. Struju plaća SSU Pendik.
16	Regionalni centar za profesionalni razvoj zaposlenih																	U prethodnom periodu RCNP nije imao potrošnju energenata. Električno brojilo je tek instalirano.